

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV z 15. medzinárodnej vedeckej konferencie

**Proceedings of the International Conference
on National and International Security**

17th- 18th October 2024 • Liptovský Mikuláš • Slovakia

**NATIONAL
AND INTERNATIONAL
SECURITY 2024**

**NÁRODNÁ
A MEDZINÁRODNÁ
BEZPEČNOSŤ 2024**

15. medzinárodná vedecká
konferencia

**Zborník príspevkov
z medzinárodnej vedeckej konferencie**

**Proceedings of the International Conference
on National and International Security**

**15th International Scientific
Conference**

Organizátor / Organizer

- Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Katedra bezpečnosti a obrany

Spoluorganizátori / Co-organizers

- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky
- Generálny štáb OS SR
- University of Defense Brno
- War Studies University Warsaw
- Ludovika University of Public Service Budapest
- APEIRON Academy of Security of Public and Individual Cracow
- Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica
- Akadémia Policajného zboru Bratislava

Záštitá / Auspices

- JUDr. Robert KALIŇÁK
podpredseda vlády a minister obrany Slovenskej republiky

Garanti / Guarantors

- brig. gen. Ing. Aurel SABÓ, PhD., rektor, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- COL (GS) Assoc. Prof. Ing. Jan FARLÍK, Ph.D., rektor, Univerzity of Defence Brno, Czech Republic
- plk. v.v. doc. Ing. Stanislav ŠIŠULÁK, PhD., MBA, rektor, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- Dr. hab. Juliusz PIWOWARSKI, rektor, APEIRON Academy of Security of Public and Individual in Cracow, Poland
- COL Dr. hab. Dariusz MAJCHRZAK, vice-rector for military issues, War Studies University Warsaw, Poland
- brig. gen. Dr. Péter LIPPAI, dean, Faculty of Military Sciences and Officer Training, Ludovika University of Public Service, Budapest, Hungary
- doc. PhDr. Branislav KOVÁČIK, PhD., dekan, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc., vedúci katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika

Vedecký výbor / Scientific Committee

- brigádny generál Ing. Ivan BALOG, Pozemné sily, OS SR, Slovenská republika
- doc. Ing. Lubomír BELAN, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- prof. Ing. Martina BLÁŠKOVÁ, PhD., Police Academy of the Czech Republic Prague, Czech Republic
- por. Ing. Daniel BREZINA, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- COL Prof. Vasile CARUTASU, PhD., Land Forces Academy Sibiu, Romania
- LTC Assoc. Prof. Alin CIRDEI, PhD., Land Forces Academy Sibiu, Romania
- Dr. Wojciech CZAJKOWSKI, APEIRON Cracow, Poland

- doc. PhDr. Ľubomír ČECH, CSc., Ekonomická univerzita v Bratislave, Slovenská republika
- doc. Ing. Dr. Štefan DANICS, Ph.D., Police Academy of the Czech Republic Prague, Czech republic
- Dr. Tomasz DUKIEWICZ, University of Opole, Opole, Poland
- doc. Ing. Boris ĎURKECH, CSc., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- COL Assoc. Prof. Sasho S. EVLOGIEV, PhD., Faculty Artillery, AD and CIS Shumen, Bulgaria
- Tibor FARKAS, PhD., Ludovika University of Public Service, Budapest, Hungary
- PhDr. Libor FRANK, Ph.D., University of Defence Brno, Czech republic
- Ing. Viera FRIANOVÁ, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- COL Assoc. Prof. Eng. Laurian GHERMAN, PhD., Air Force Academy Braşov, Romania
- Ing. František GUBÁŠ, PhD. Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- prof. PhDr. František HANZLÍK. CSc., University of Defence Brno, Czech republic
- prof. Ing. Ladislav HOFREITER, CSc., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- pplk. Ing. Michal HRNČIAR, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- plk. gšt. v. z. doc. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD. et PhD., MBA, MSc., Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- prof. Klára S. KECSKEMÉTHY, PhD., Ludovika University of Public Service, Budapest, Hungary
- plk. Ing. Jaroslav KOMPAN, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- prof. Dr hab. Dariusz KOZERAWSKI, Jagiellonian University Cracow, Poland
- COL prof. Zoltan KRAJNC, PhD., Ludovika University of Public Service, Budapest, Hungary
- gen. mjr. Ing. Jaroslav KRÁM, Sily pre špeciálne operácie, OS SR, Slovenská republika
- doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- prof. dr hab. Jan MACIEJEWSKI, Univerzity of Wroclaw, Poland
- prof. dr hab. Maciej MARSZAŁEK, War Studies University Warsaw, Poland
- JUDr. Tomáš MARTAUS, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- PhDr. Mária MARTINSKÁ, PhD. Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- gen. mjr. Ing. Martin MICHALKO, Spoločné operačné veliteľstvo OS SR, Slovenská republika
- ks. dr hab. Mirosław A. MICHALSKI, WSB Toruń, Poland
- prof. Ing. Jana MÜLLEROVÁ, PhD. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- Assoc. Prof. Marijana MUSLADIN, Ph.D. - University of Dubrovnik, Dubrovnik, Croatia
- COL Dr. hab. inž. Jacek NARLOCH, Military Univerzity of Land Forces Wroclaw, Poland
- prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika

- Ing. Antonín NOVOTNÝ, Ph.D., University of Defence Brno, Czech republic
- Dr. Jiří NOVÝ, Ph.D., Police Academy of the Czech republic Prague, Czech republic
- Dr. hab. Antoni OLAK, WSPA Lublin / PWSTE Jarosław, Poland
- COL dr. hab. Przemysław PAŹDZIOREK, War Studies University Warsaw, Poland
- Assoc. Prof. Elitsa PETROVA, DSc., National Military University Veliko Tarnovo, Bulgaria
- Dr hab. Andrzej PIECZYWOK, Kazimierz Wielki University Bydgoszcz, Poland
- doc. Ing. Ivo PIKNER, Ph.D., University of Defence Brno, Czech Republic
- doc. Ing. Josef PROCHÁZKA, Ph.D., University of Defence Brno, Czech Republic
- dr. hab. Adam RADOWSKI, Polish Air Force University in Dęblin, Poland
- RSDr. Petr ROŽŇÁK, CSc., AMBIS Prague, Czech republic
- doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- Dr. hab. Henryk SPUSTEK, University of Opole, Opole, Poland
- Mgr. Richard STOJAR, Ph.D., University of Defence Brno, Czech Republic
- Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- dr. hab. inż. Norbert ŚWIĘTOCHOWSKI, Military University of Land Forces Wrocław, Poland
- gen. mjr. Ing. Róbert TÓTH, Vzdušné sily, OS SR, Slovenská republika
- COL László UJHÁZY, PhD., Ludovika University of Public Service, Budapest, Hungary
- Assoc. Prof. Inga URIADNIKOVA, CSc., National Poitechnical University Odessa, Ukraine
- doc. Mgr. Jaroslav UŠIAK, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- COL (RES) Mariusz WOJCISZKO, Ph.D. Was Studies University Warsaw, Poland
- Assoc. Prof. Vasil' ZAPLATINSKIY, PhD. National Aviation University Kyiv, Ukraine

Organizačný výbor / Organizing Committee

- doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD. - predseda
- por. Ing. Daniel BREZINA, PhD.
- Katarína ERHARDTOVÁ
- Ing. František GUBÁŠ, PhD.
- JUDr. Tomáš MARTAUS, PhD.
- kpt. Mgr. Štefánia MARŽIŇANOVÁ
- Ing. Rudolf PÁSTOR
- Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD.

Recenzenti / Reviewers

- doc. Ing. Lubomír BELAN, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- por. Ing. Daniel BREZINA, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- Ing. Viera FRIANOVÁ, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- Ing. František GUBÁŠ, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika

- prof. Ing. Ladislav HOFREITER, CSc., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- Prof. Klára S. KECSKEMÉTHY, PhD., Ludovika University of Public Service, Budapest, Hungary
- doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- JUDr. Tomáš MARTAUS, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- PhDr. Mária MARTINSKÁ, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. Ing. Stanislav MORONG, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
- Ing. Rudolf PÁSTOR, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. Ing. Ivo PIKNER, Ph.D., University of Defence Brno, Czech Republic
- doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- dr. hab. inž. Norbert ŚWIĘTOCHOWSKI, Military Univerzity of Land Forces Wroclaw, Poland
- Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- PhDr. Soňa ŠROBÁROVÁ, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika

ISBN 978-80-8040-673-8 (online)

DOI: <https://doi.org/10.52651/nmb.b.2024.9788080406738>

© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2024)

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Katedra bezpečnosti a obrany
Armed Forces Academy of Gen. M. R. Štefánik
Security and Defence Department

PROGRAM KONFERENCIE CONFERENCE PROGRAM

15. Medzinárodná vedecká konferencia
15th International Scientific Conference

NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2024 NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY 2024

17. - 18. 10. 2024

17. 10. 2024

13:30 – 13:40 Otvorenie konferencie / Conference opening
13:40 – 14:00 Vystúpenie pozvaných hostí / Performance of invited guests
Fotoграфovanie / Photography

14:00 – 15:20 Blok I: Medzinárodná bezpečnosť / International security

Konferenčná miestnosť / conference room Moderator: **Peter SPILÝ**

Klára S. KECSKEMÉTHY Ludovika University of Public Service Alexandra SIPOS HUN-REN Centre for Social Sciences, Institute for Sociology Budapest	The 75th anniversary of NATO, the Washington Summit
František GUBÁŠ Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	The 2024 NATO'S Washington Summit Conclusions from Slovak Perspective
Anna ĎURFINA University College Prague Praha	Regions and powers across regional security complexes - Russian Federation, People's Republic of China and the Middle East

15:20 – 15:40 **Prestávka / break**

15:40 – 16:40 Blok II: Národná bezpečnosť / National security

Konferenčná miestnosť / conference room Moderator: **František GUBÁŠ**

Ivo PIKNER Univerzita obrany Brno	Analýza strategických dokumentů AČR
Vladimír ZIKMUND Spoločné operačné veliteľstvo OS SR, Banská Bystrica	Zložky obranného potenciálu SR
Dominika PAŽICKÁ ČERNÁKOVÁ Ministerstvo obrany SR Bratislava	Vplyv zmien bezpečnostného prostredia na dôveryhodnosť ozbrojených síl na Slovensku

16:40 – 17:00 **Prestávka / break**

17:00 – 18:00 Blok III: Bezpečnostné a strategické štúdie / Security and strategy studies

Konferenčná miestnosť / conference room Moderator: **Rudolf PÁSTOR**

Norbert ŚWIĘTOCHOWSKI Adrian GOLONKA Jacek PAJAK Military University of Land Forces Wroclaw	Development of Polish Field Artillery in the Light of Experiences from the Ukrainian War
Michaela RÁZUSOVÁ Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Military Information Support Operations (MISO) in the Slovak Armed Forces
Robert ROSA War Studies University Warsaw	Design approach in assessing the security environment and identifying operational design elements
Viktor OLLARI Ludovika University of Public Service Budapest	Certain Geopolitical Insights of the Technological Singularity

19.00 - 22.00 **SPOLOČENSKÝ VEČER / SOCIAL PROGRAM**

18. 10. 2024

08:30 – 10:00 Blok IV: Bezpečnostné aspekty / Security aspects
Konferenčná miestnosť/ conference room Moderator: Tomáš MARTAUS

Radoslav IVANČÍK Akadémia Policajného zboru Bratislava	Hoax ako bezpečnostná hrozba v čase informačnej obezity
Rastislav MÄSIAR Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Možný variant vedenia konfliktu malého štátu proti silnému agresorovi
Štefan DANICS Policejní akademie České republiky Praha	Hrozba „velké“ války na Blízkém východe
Viera FRIANOVÁ Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Obranné plánovanie Slovenskej republiky – plánovanie na základe spôsobilostí
Soňa JIRÁSKOVÁ Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Ukladanie sankcií ako podporného prvku zabezpečovania mieru
Daniel BREZINA Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Optimalizácia rozhodovacích procesov krízového manažmentu v podmienkach OS SR pri prechádzaní a riešení krízových javov nevojenského charakteru

10.00 - 10.15 **Prestávka/ break**

10:15 – 11:45 Blok V: Bezpečnostná veda / Security science
Konferenčná miestnosť/ conference room Moderator: Daniel BREZINA

Rudolf PÁSTOR Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Metóda identifikácie nedostatkovej HNS a spôsoby jej alternatívneho riešenia v SR
Mária NÉMETHOVÁ Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Poskytovanie podpory zo strany hostiteľskej krajiny Slovenskou republikou
Lenka TOMAŠEKOVÁ Trnavský samosprávny kraj Trnava	Krymskí Tatári
Juraj ŠIMKO Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Vlastenectvo ako atribút bezpečnosti štátu
Tomáš MARTAUS Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Uplatnenie Aristotelovej aequity v prostredí ozbrojených síl
Štefánia MARŽIĀANOVÁ Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Psychologický kapitál v kontexte ozbrojených síl

11:45 – 13:00

Ukončenie konferencie/ Ending a conference
Obed/ Lunch

Za obsah a spôsob vystúpení zodpovedajú v plnom rozsahu autori.
The content and the way of the performance are in the responsibility of the authors.

OBSAH

Roman Bartolomej BOROVSÝ ANALÝZA AKTUÁLNEHO STAVU LEGISLATÍVY V OBLASTI KYBERNETICKEJ BEZPEČNOSTI ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF CYBER SECURITY LEGISLATION	13
Ivan BYSTRIANSKY MOŽNÉ PRÍSTUPY K HODNOTENIU BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA ŠTÁTU APPROACHES OF EVALUATION TO THE STATE'S ENVIRONMENT SECURITY	23
Ionuț Alin CÎRDEI, Ileana Gentilia METEA THE IMPORTANCE OF EMERGING AND DISRUPTIVE TECHNOLOGIES IN THE MILITARY FIELD	38
Štefan DANICS HROZBA „VELKÉ“ VÁLKY NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ THE THREAT OF A "BIG" WAR IN THE MIDDLE EAST	47
Martin DANIŠ VPLYV KONFLIKTOV NA VÝVOJ KALININGRADSKEJ OBLASTI THE INFLUENCE OF CONFLICTS ON THE DEVELOPMENT OF KALININGRAD REGION	58
Anna ĎURFINA REGIONS AND POWERS ACROSS REGIONAL SECURITY COMPLEXES - RUSSIAN FEDERATION, PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA AND THE MIDDLE EAST	65
Tatiana FÁBRYOVÁ ANALÝZA SOCIÁLNO-KULTÚRNYCH ZDROJOV STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU ANALYSIS OF SOCIO-CULTURAL RESOURCES OF THE STATE'S STRATEGIC CULTURE	77
Viera FRIANOVÁ OBRANNÉ PLÁNOVANIE SLOVENSKEJ REPUBLIKY – PLÁNOVANIE NA ZÁKLADE SPÔSOBILOSTÍ DEFENCE PLANNING OF THE SLOVAK REPUBLIC – CAPABILITY-BASED PLANNING	89
František GUBÁŠ THE 2024 NATO WASHINGTON SUMMIT CONCLUSIONS FROM SLOVAK PERSPECTIVE	103

Marika HÚLEKOVÁ ANALÝZA VÝVOJA VÝDAVKOV NA OBRANU SEVEROATLANTICKEJ ALIANCIE ANALYSIS OF THE EVOLUTION OF DEFENCE SPENDING OF THE NORTH ATLANTIC ALLIANCE	114
Radoslav IVANČÍK GEOPOLITICKÉ, TECHNOLOGICKÉ A ENVIRONMENTÁLNE TRANSFORMÁCIE FORMUJÚCE MIGRÁCIU GEOPOLITICAL, TECHNOLOGICAL AND ENVIRONMENTAL TRANSFORMATIONS SHAPING MIGRATION	123
Radoslav IVANČÍK HOAX AKO BEZPEČNOSTNÁ HROZBA V DOBE INFORMAČNEJ OBEZITY HOAX AS A SECURITY THREAT IN THE TIME OF INFORMATION OBESITY	135
Soňa JIRÁSKOVÁ UKLADANIE SANKCIÍ AKO PODPORNÉHO PRVKU ZABEZPEČOVANIA MIERU IMPOSITION OF SANCTIONS AS A SUPPORTING ELEMENT OF ENSURING PEACE	144
Milan KUSÁK VÝZVY SPOJENÉ S UMELOU INTELIGENCIOU PRE MEDZINÁRODNÝ MIER A BEZPEČNOSŤ CHALLENGES ASSOCIATED WITH ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR INTERNATIONAL PEACE AND SECURITY	161
Tomáš MARTAUS, Alžbeta ŠIMEKOVÁ UPLATNENIE ARISTOTELOVEJ AEQUITY V PROSTREDÍ OZBROJENÝCH SÍL APPLICATION OF ARISTOTELE'S EQUITY IN THE ENVIRONMENT OF THE ARMED FORCES	182
Štefánia MARŽIŇANOVÁ PSYCHOLOGICKÝ KAPITÁL V KONTEXTE OZBROJENÝCH SÍL PSYCHOLOGICAL CAPITAL IN THE CONTEXT OF THE ARMED FORCES	192
Rastislav MÄSIAR MOŽNÝ VARIANT VEDENIA KONFLIKTU MALÉHO ŠTÁTU PROTI SILNÉMU AGRESORovi A POSSIBLE VARIANT FOR A SMALL STATE IN LEADING THE CONFLICT AGAINST A STRONG AGGRESSOR	210

Iveta NOVOTNÁ SUBJEKTY OBRANNÉHO PLÁNOVANIA V KONTEXTE PLATNÉHO LEGISLATÍVNEHO RÁMCA SUBJECTS OF DEFENSE PLANNING IN CONTEXT OF THE VALID LEGISLATIVE FRAMEWORK	223
Antoni OLAK, Božena KONECKA-SZYDEŁKO NATO AND UN PEACEKEEPING AND STABILIZATION MISSIONS	232
Viktor OLLARI CERTAIN GEOPOLITICAL INSIGHTS INTO THE TECHNOLOGICAL SINGULARITY	239
Dominika PAŽICKÁ ČERNÁKOVÁ, Pavel CZIRÁK VPLYV ZMIEN BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA NA DÔVERYHODNOSŤ OZBROJENÝCH SÍL NA SLOVENSKU THE IMPACT OF CHANGES IN THE SECURITY ENVIRONMENT ON THE CREDIBILITY OF THE ARMED FORCES IN SLOVAKIA	257
Mário PAŽICKÝ SYSTÉM OCHRANY SR PRED HYBRIDNÝMI A KYBERNETICKÝMI HROZBAMI A NÁSTROJE POTLÁČANIA ICH VPLYVOV PROTECTION SYSTEM OF THE SLOVAK REPUBLIC AGAINST HYBRID AND CYBER THREATS AND TOOLS FOR MITIGATING THEIR IMPACTS	270
Michaela RÁZUSOVÁ MILITARY INFORMATION SUPPORT OPERATIONS: RECRUITMENT OF GENERATION Z TO THE ARMED FORCES ACADEMY OF GENERAL M. R. ŠTEFÁNIK	286
Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, Alexandra SIPOS THE 75th ANNIVERSARY OF NATO, THE WASHINGTON SUMMIT	304
Michaela ŠIMONOVÁ EXTRÉMIZMUS – ANALÝZA LEGISLATÍVNEHO PROSTREDIA NA NÁRODNEJ A MEDZINÁRODNEJ ÚROVNI EXTREMISM – ANALYSIS OF THE LEGISLATIVE ENVIRONMENT AT THE NATIONL AND INTERNATIONAL LEVEL	315
Lenka TOMÁŠEKOVÁ, Róbert TOMÁŠEK KRYMSKÍ TATÁRI THE CRIMEAN TATARS	324
Jozef TROCHAN AMERICKÝ PODIEL NA VZNIKU TZV. 4. GENERÁCIE VEDENIA VOJEN AMERICAN CONTRIBUTION TO THE 4 th GENERATION WARFARE	334

ANALÝZA AKTUÁLNEHO STAVU LEGISLATÍVY V OBLASTI KYBERNETICKEJ BEZPEČNOSTI

ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF CYBER SECURITY LEGISLATION

Roman Bartolomej BOROVSÝ

ABSTRACT

This paper discusses the evolving landscape of cybersecurity, highlighting its critical importance in today's digital world. As cyber threats grow more sophisticated, the need for robust security measures becomes increasingly vital. The paper examines the implementation of the NIS 2 Directive in the Slovak legal framework, emphasizing the challenges and changes introduced by the new cybersecurity legislation. It explores the role of national regulatory bodies, the importance of harmonized standards across the EU, and the implications for both public and private sectors. The findings suggest that while the legislative updates are necessary, effective implementation will require continuous collaboration and methodological clarity.

Keywords: Cybersecurity, NIS 2 Directive, Slovak Cybersecurity Act, Cyber threats

ÚVOD

Na úvod možno uviesť, že kybernetická bezpečnosť je vysoko dynamická a neustále sa meniacia oblasť. Kybernetické hrozby sa totiž dnes vyvíjajú oveľa rýchlejšie ako kedykoľvek predtým, zdokonaľujú sa a stávajú sa sofistikovanejšími. Hackeri a iní aktéri operujúci v kybernetickom priestore využívajú najnovšie technológie a zraniteľnosti systémov, aby získali neoprávnený prístup k citlivým údajom a cenným informáciám. Organizácie aj jednotlivci preto musia byť neustále ostražití a prispôbovať a aktualizovať svoje bezpečnostné opatrenia. Inak riskujú vážne následky, ako sú finančné straty, poškodenie mena, reputácie alebo dokonca zlyhanie činnosti. Z toho dôvodu je v dnešnej dobe nevyhnutné venovať kybernetickej bezpečnosti stálu pozornosť a investovať do moderných bezpečnostných riešení. Len tak je možné efektívne a účinne čeliť rastúcim kybernetickým hrozbám (Ivančík, 2020a; Gillis, 2024).

Samotná kybernetická bezpečnosť je komplexná disciplína zameraná na ochranu digitálnych informácií, systémov, sietí, dát a informácií pred neoprávneným prístupom, zmenami, zverejnením, narušením, zničením alebo zneužitím. V dnešnom digitálnom svete, kde sú životy jednotlivcov, ale aj celej spoločnosti čoraz viac prepojené s technológiami, je kybernetická bezpečnosť nevyhnutná pre ochranu osobných údajov, finančných informácií, transakcií, procesov, kritickej infraštruktúry atď. (Aslan, 2023; Saxena, 2024; Kelley, 2024)

Hlavnými cieľmi kybernetickej bezpečnosti sú: zachovanie dôvernosti (ochrana informácií pred neoprávneným prístupom), zabezpečenie integrity (ochrana informácií pred neoprávnenými zmenami), zabezpečenie dostupnosti (zaistenie toho, že autorizovaní používatelia majú k informáciám prístup, keď ho potrebujú) (IBM, 2024; Microsoft, 2024; Kaspersky, 2024).

Kybernetická bezpečnosť v nadväznosti na uvedené zahŕňa širokú škálu techník a postupov, ako sú napríklad: ochrana sietí (firewally, VPN, IDS/IPS systémy), ochrana koncových zariadení (antivírusy, firewally, aktualizácie softvéru), ochrana dát (šifrovanie, zálohovanie), riadenie prístupov (autentifikácia, autorizácia), školenie používateľov (zvyšovanie povedomia o kybernetických hrozbách) atď. (De Groot, 2020; Saxena, 2024; Kelley, 2024)

V súlade s vyššie uvedeným možno kybernetickú bezpečnosť definovať ako „*množinu procesov, osvedčených postupov a technologických riešení, ktoré pomáhajú chrániť kritické systémy a siete pred digitálnymi útokmi*“ (Microsoft, 2024). Podľa inej definície „*kybernetická bezpečnosť je prax ochrany počítačov, serverov, mobilných zariadení, elektronických systémov, sietí a údajov pred škodlivými útokmi. Je známa aj ako bezpečnosť informačných technológií alebo bezpečnosť elektronických informácií*“ (Kaspersky, 2024). A ďalšia definícia hovorí, že „*kybernetická bezpečnosť je umenie ochrany sietí, zariadení a údajov pred neoprávneným prístupom alebo kriminálnym použitím a praxou zabezpečenia dôvernosti, integrity a dostupnosti informácií*“ (CISA, 2024).

Kybernetická bezpečnosť sa v dôsledku rastúcej digitalizácie a závislosti spoločnosti na informačných technológiách stáva čoraz dôležitejšou. Zaoberá sa nielen technickými opatreniami, ale aj procesmi a politikami, ktoré zabezpečujú ochranu dát a informácií. Medzi základné princípy kybernetickej bezpečnosti patrí dôvernosť, integrita a dostupnosť dát, súhrnne označované ako „*CIA triáda*“¹. Dôvernosť znamená ochranu informácií pred neoprávneným prístupom, integrita zaručuje, že údaje neboli zmenené alebo zničené neoprávnenými osobami, a dostupnosť zabezpečuje, že údaje sú prístupné oprávneným osobám, keď sú potrebné (Fieldmann, 2022; OIS, 2024).

Bezpečnosť (z lat. *sēcūritās*) je jednou z najsilnejšie pocitovaných ľudských potrieb. V psychológii uznávanej Maslowovej teórii hierarchie potrieb patrí bezpečnosti a istote druhé miesto hneď za fyziologickými potrebami. Okrem nich sú v hierarchii začlenené aj spoločenské potreby, potreba úcty a uznania a nakoniec potreba seberealizácie (Ivančík, 2022).

Zaistenie bezpečnosti v kybernetickom priestore je kritické z viacerých dôvodov. Po prvé, kybernetické útoky môžu mať vážne následky pre národnú bezpečnosť, vrátane ohrozenia kritickej infraštruktúry. Po druhé, finančné straty spôsobené kybernetickými útokmi môžu byť obrovské, a to nielen pre jednotlivé organizácie, ale aj pre ekonomiky ako celok. Po tretie, ochrana osobných údajov a súkromia je základným právom, ktoré je potrebné chrániť pred zneužitím (Andress – Winterfeld, 2011; Ivančík, 2020b; Natalucci a kol., 2024).

Legislatívne normy sa vo všeobecnosti snažia o ochranu legitímnych práv a záujmov fyzických a právnických osôb v kontexte predmetu konkrétneho právneho predpisu. Keďže kybernetický priestor je prostredím, v ktorom dochádza okrem iného aj k sociálnej a ekonomickej interakcii na mikroúrovni (jednotlivci) a makroúrovni (nadnárodné koncerny, štáty), je samozrejmé, že vlády a medzinárodné spoločenstvá musia reagovať na potrebu jeho zabezpečenia.

Legislatíva v oblasti kybernetickej bezpečnosti je navrhnutá tak, aby vytvorila systém na efektívne riadenie a reagovanie na kybernetické hrozby. Tieto opatrenia zahŕňajú zákony a nariadenia, ktoré stanovujú povinnosti pre organizácie týkajúce sa ochrany dát, oznamovania incidentov a zabezpečenia informačných systémov. Medzinárodná spolupráca je taktiež kľúčová, pretože kybernetické hrozby často prekračujú národné hranice a vyžadujú koordinovanú odpoveď. Tento príspevok poskytuje podrobnú analýzu navrhovaných zmien

---

¹ z angl. Confidentiality, Integrity, Availability

v slovenskej legislatíve a ich implementáciu v kontexte pripomienkového konania a kľúčovej smernice Európskej únie.

IMPLEMENTÁCIA SMERNICE NIS 2 A LEGISLATÍVNY RÁMEC EÚ

Implementácia smernice Európskeho Parlamentu a Rady (EÚ) 2022/2555 zo 14. decembra 2022 o opatreniach na zabezpečenie vysokej spoločnej úrovne kybernetickej bezpečnosti v Únii, ktorou sa mení nariadenie (EÚ) č. 910/2014 a smernica (EÚ) 2018/1972 a zrušuje smernica (EÚ) 2016/1148 (ďalej ako „NIS 2“) vychádza z právneho základu stanoveného v Zmluve o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ)², konkrétne z článku 114 ZFEÚ.

V rámci legislatívneho procesu EÚ existujú rôzne typy právnych aktov, z ktorých najvýznamnejšími sú nariadenia a smernice. Nariadenia majú všeobecnú platnosť, sú záväzné v celom rozsahu a priamo uplatniteľné vo všetkých členských štátoch bez potreby ich implementácie do národného práva. To znamená, že nariadenia sú priamo aplikovateľné a ich ustanovenia sa stávajú súčasťou právneho poriadku každého členského štátu od okamihu ich účinnosti.

Na druhej strane, smernice sú záväzné pre členské štáty, pokiaľ ide o výsledok, ktorý sa má dosiahnuť, ale ponechávajú na jednotlivé štáty voľnosť pri výbere formy a metód implementácie. Členské štáty sú povinné prijať vnútroštátne právne predpisy, ktoré zabezpečia dosiahnutie cieľov stanovených v smernici. To znamená, že smernice nepriamo upravujú národné právo prostredníctvom transpozície, pričom spôsob a detaily implementácie môžu byť v rôznych štátoch odlišné.

Medzi ďalšie právne akty EÚ patria rozhodnutia, ktoré sú záväzné v celom rozsahu, ale len pre tie subjekty, ktorým sú adresované, odporúčania a stanoviská, ktoré nie sú právne záväzné, ale poskytujú smerovanie a odporúčania pre legislatívny a politický postup členských štátov alebo iných inštitúcií EÚ.

Smernica NIS 2 vznikla ako odpoveď na rastúce kybernetické hrozby a potrebu zlepšiť reakcie členských štátov na tieto výzvy. Rýchla digitálna transformácia a narastajúca prepojenosť spoločnosti viedli k zvýšeniu počtu, sofistikovanosti a dopadu kybernetických incidentov, čo si vyžiadalo prispôbené, koordinované a inovatívne riešenia na úrovni celej EÚ.³ Napriek pokroku dosiahnutému zavedením smernice NIS 1 (Smernica (EÚ) 2016/1148 zo 6. júla 2016) sa pri jej implementácii odhalili významné nedostatky, ktoré bránili efektívnemu riešeniu nových výziev.⁴ Preto bola potrebná revízia a aktualizácia regulačného rámca.

Jedným z hlavných problémov, ktoré smernica NIS 2 rieši, je fragmentácia vnútorného trhu, spôsobená rozdielmi v požiadavkách na kybernetickú bezpečnosť medzi členskými štátmi. Tieto rozdiely viedli k zvýšeným nákladom a komplikáciám pre subjekty pôsobiace v rôznych členských štátoch, čo oslabovalo celkovú odolnosť voči kybernetickým hrozbám v rámci celej Únie⁵. Navyše, rozsah pôsobnosti NIS 1 bol považovaný za zastaraný, keďže nezohľadňoval význam všetkých odvetví a služieb pre fungovanie vnútorného trhu⁶.

Smernica NIS 2 prináša niekoľko zásadných zmien a vylepšení v porovnaní s predchádzajúcou legislatívou. Rozširuje svoj rozsah pôsobnosti na väčšiu časť hospodárstva,

---

² Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva (2007/C 306/01) – Konsolidované znenie

³ Pozri bližšie: Smernica (EÚ) 2022/2555, Preambula bod 3.

⁴ Tamtiež, bod 2

⁵ Tamtiež, bod 5

⁶ Tamtiež, bod 6

čím zabezpečuje komplexné pokrytie odvetví a služieb, ktoré sú kľúčové pre spoločenské a hospodárske činnosti na vnútornom trhu. Jedným z hlavných prínosov je zavedenie jednotných kritérií pre identifikáciu subjektov, ktoré spadajú do pôsobnosti smernice, čím sa eliminuje možnosť rozdielných prístupov členských štátov pri identifikácii prevádzkovateľov základných služieb⁷.

Ďalšou dôležitou zmenou je rozdelenie subjektov do dvoch kategórií – kľúčové subjekty a dôležité subjekty – na základe ich veľkosti a významu v rámci odvetvia. Tento prístup umožňuje lepšie prispôbenie požiadaviek a dohľadu nad týmito subjektmi, čím sa zabezpečí spravodlivejšia rovnováha medzi rizikom a administratívnou záťažou.⁸ Okrem toho smernica posilňuje mechanizmy dohľadu a presadzovania práva, čo by malo viesť k vyššej úrovni kybernetickej bezpečnosti v celej únii.

NIS 2 tiež zameriava svoju pozornosť na zlepšenie spolupráce medzi členskými štátmi, s cieľom zabezpečenia rýchlejšej a efektívnejšej reakcie na kybernetické hrozby.⁹ Tento koordinovaný prístup je kľúčový pre posilnenie kybernetickej odolnosti v celej Európskej únii a pre efektívne riešenie nových a vznikajúcich výziev v oblasti kybernetickej bezpečnosti.

V závere tejto podkapitoly možno uviesť, že *„táto smernica nebráni členským štátom, aby prijali alebo ponechali v platnosti ustanovenia na zaistenie vyššej úrovne kybernetickej bezpečnosti, ak nie sú takéto ustanovenia v rozpore s povinnosťami členských štátov stanovenými v práve Únii“* (čl. 5 NIS 2), čím sa uplatňuje prístup minimálnej harmonizácie.

ZÁKON O KYBERNETICKEJ BEZPEČNOSTI A JEHO NOVELIZÁCIA

Národný bezpečnostný úrad Slovenskej republiky, konajúci na základe uznesenia vlády č. 55 zo dňa 1. februára 2024, pripravil novelu zákona č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti (ďalej aj ako „ZKB“). Tento legislatívny návrh je v súlade so schváleným programovým vyhlásením vlády na roky 2023-2027 a Národnou stratégiou kybernetickej bezpečnosti na roky 2021-2025, vrátane jej akčného plánu. Novela má za úlohu implementovať smernicu NIS 2 do slovenského právneho poriadku. Táto smernica má za cieľ posilniť rámec kybernetickej bezpečnosti v celej EÚ, pričom reaguje na nedostatky predchádzajúcej smernice NIS 1. Z dôvodu dĺžky legislatívneho procesu a potrebnú legisvakanciu by mal zákon nadobudnúť účinnosť od 1. januára 2025.¹⁰

Navrhované zmeny modernizujú existujúcu legislatívu o kybernetickej bezpečnosti, čím zvyšujú národné štandardy a znižujú riziká spojené s rýchlym technologickým pokrokom. Významnou zmenou je nový prístup k identifikácii prevádzkovateľov základných služieb, ktorý prechádza z kritériami založeného identifikačného mechanizmu na priamu identifikáciu subjektov v zákone. Novela taktiež rozširuje pôsobnosť regulácie na nové subjekty, spresňuje hlásenia incidentov a zdôrazňuje dôležitosť riadenia kybernetických rizík v dodávateľských reťazcoch.

Novela zároveň posilňuje úlohy a zodpovednosti manažérov kybernetickej bezpečnosti a dohliada na zvýšenie dozornej činnosti vrátane zavedenia nástrojov na analýzu rizík pre aplikáciu bezpečnostných opatrení. Zákon zostáva v súlade s Ústavou Slovenskej republiky a ďalšími záväznými právnymi rámcami, pričom zároveň reflektuje potreby aplikačnej praxe. Očakáva sa, že navrhovaný zákon bude mať pozitívne aj negatívne vplyvy na podnikateľské

---

⁷ Tamtiež, bod 7

⁸ Tamtiež, bod 15

⁹ Tamtiež, bod 39 a nasl.

¹⁰ Pozri bližšie: Dôvodová správa k návrhu novely zákona č. 69/2018 Z. z. LP/2020/400

prostredie, najmä vzhľadom na dodatočné náklady spojené s implementáciou jeho opatrení. Podľa predkladateľa však nebudú mať tieto zmeny výrazný vplyv na sociálne aspekty, životné prostredie, verejné služby ani rozpočty verejnej správy.¹¹

Novelizácia zákona 69/2018 Z. z. prináša viaceré kľúčové zmeny a doplnky, ktoré sú nevyhnutné pre transpozíciu smernice NIS 2. Medzi hlavné zmeny patrí zavedenie novej definície „kybernetická hrozba“ v súlade s čl. 6 ods. 10 smernice NIS 2, úprava definície „kritická infraštruktúra“ a rozšírenie okruhu subjektov, ktoré sú považované za prevádzkovateľov základných služieb. Okrem toho novela zavádza nové požiadavky na bezpečnostné opatrenia pre prevádzkovateľov základných a kritických služieb a povinnosť hlásenia kybernetických incidentov v súlade so smernicou NIS 2, ktorá kladie dôraz na včasné varovanie a riešenie incidentov. Taktiež sa zlepšujú mechanizmy kontroly a auditu dodržiavania zákona a zavádzajú sa nové sankcie za nedodržanie požiadaviek zákona, čím sa posilňuje jeho vymáhateľnosť.

MEDZIREZORTNÉ PRIPOMIENKOVÉ KONANIE

Navrhované zmeny v zákone sú vyjadrené prostredníctvom 84 novelizačných bodov, ktoré pokrývajú širokú škálu oblastí od definícií, cez bezpečnostné opatrenia až po sankcie. V rámci medzirezortného pripomienkového konania bolo k návrhu vznesených celkom 695 pripomienok, z ktorých 255 bolo označených za zásadné. Tieto pripomienky reflektujú významné obavy a návrhy na zlepšenie, ktoré by mali byť zohľadnené pri finálnom znení novely.¹²

Jednou z opakujúcich sa pripomienok bola potreba zosúladenia národných definícií s terminológiou používanou v európskych predpisoch. Napríklad definícia „kybernetická hrozba“ bola kritizovaná za duplicitnosť a navrhovalo sa, aby odkazovala priamo na nariadenie (EÚ) 2019/881¹³ bez potreby detailného vymedzenia v národnom zákone. Tento prístup by pomohol predísť nejasnostiam a zabezpečil by konzistentnosť s európskou legislatívou.

Pripomienky tiež poukázali na potrebu detailnejšej špecifikácie bezpečnostných opatrení a procesu hlásenia incidentov. Napríklad bolo navrhnuté doplnenie nástroja na hodnotenie účinnosti bezpečnostných opatrení do § 8 ods. 2 ZKB, čo je v súlade s požiadavkami smernice NIS 2 na neustále zlepšovanie a monitorovanie kybernetickej bezpečnosti. Novela reflektuje aj pripomienky týkajúce sa potreby zlepšenia jej aplikácie a zavedenia účinných sankcií za porušenie zákona, pričom navrhuje úpravy v § 10a ods. 1 na zahrnutie porušenia povinnosti mlčanlivosti alebo tajomstva podľa osobitného predpisu.

Štatistika pripomienok ukázala, že najaktívnejšími prispievateľmi boli Odbor aproximácie práva sekcie vládnej legislatívy Úradu vlády SR (OAPSVLÚVSR) so 127 pripomienkami (avšak bez zásadných pripomienok), Republiková únia zamestnávateľov (RÚZSR) so 121 pripomienkami (z toho 117 zásadných) a Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (MPRVS) so 70 pripomienkami (z toho 5 zásadných). Tieto subjekty sa zameriavali najmä na otázky administratívnej záťaže, nejasností v zákonných definíciách a praktickej aplikovateľnosti navrhovaných zmien.

---

¹¹ S týmto tvrdením dôvodovej správy nesúhlasíme, nakoľko aj subjekty verejnej správy budú spadať pod účinnosť zákona 69/2018 z. Z. a tým pádom budú musieť vynaložiť dodatočné prostriedky na nové opatrenia. – pozn. autora

¹² Pozri bližšie: LP/2020/400 Zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

¹³ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/881 zo 17. apríla 2019 o agentúre ENISA

Najviac pripomienok sa sústredilo na ustanovenia týkajúce sa povinností prevádzkovateľov základných služieb (§ 17 ZKB), kde sa riešili nejasnosti ohľadom lehôt na splnenie povinností, duplicita povinností a požiadavky na oznamovanie continuity služieb. Ďalšie časti zákona, ktoré pritiahli značnú pozornosť, zahŕňali bezpečnostné opatrenia (§ 20), kde sa diskutovalo o poradí a rozsahu týchto opatrení, požiadavkách na certifikované produkty a služby, ako aj o nezávislosti manažérov kybernetickej bezpečnosti. Okrem toho sa výrazne riešilo aj hlásenie kybernetických bezpečnostných incidentov (§ 24), konkrétne rozsah hlásení, definície „rozsiahleho“ a „závažného“ bezpečnostného incidentu a primeranosť prijatých opatrení.

Pripomienkový proces odhalil niekoľko kritických bodov, ktoré je potrebné zvážiť pred prijatím konečnej verzie zákona. Subjekty opakovane poukazovali na potrebu zníženia administratívnej záťaže a zabezpečenia právnej istoty, čo by malo byť prioritou v ďalšom legislatívnom procese. Navrhovaná novela prináša mnoho zmien, ktoré si vyžadujú jasné metodologické usmernenia, aby sa predišlo nejasnostiam a zbytočným komplikáciám v aplikačnej praxi.

V závere podkapitoly je dôležité zdôrazniť, že medzirezortné pripomienkové konanie je kľúčovým nástrojom pre zlepšenie kvality legislatívnych návrhov, pričom umožňuje dotknutým subjektom aktívne sa zapojiť do tvorby zákonov. Tento proces, spolu s adekvátnym zohľadnením pripomienok, môže výrazne prispieť k efektívnejšiemu a praktickejšiemu legislatívnemu rámcu, ktorý nielenže zlepší národnú kybernetickú bezpečnosť, ale aj zabezpečí súlad s európskymi normami a požiadavkami.

IMPLEMENTAČNÉ VÝZVY NOVELY ZÁKONA

Implementácia smernice NIS 2 do navrhovanej novely zákona o kybernetickej bezpečnosti obsahuje viacero oblastí, kde dochádza k nesúladu alebo k nedostatočnej implementácii požiadaviek smernice. Tieto rozdiely môžu mať významné dôsledky pre efektívnosť zákona a jeho praktickú aplikáciu v oblasti kybernetickej bezpečnosti.

Jedným z najvýraznejších rozdielov medzi smernicou NIS 2 a navrhovanou novelou zákona je terminológia. Smernica NIS 2 zavádza nové kategórie subjektov, konkrétne „kľúčové subjekty“ (*essential entities*) a „dôležité subjekty“ (*important entities*), ktoré sú rozdelené na základe ich veľkosti, významu a potenciálneho vplyvu na spoločnosť a ekonomiku. Tento nový klasifikačný systém je uvedený v článku 3 smernice. Na druhej strane, novela slovenského zákona stále používa pojem „prevádzkovatelia základných služieb“ (§ 3 bod 2 novely zákona), čo nezohľadňuje nové kategórie subjektov definované v NIS 2, ale zotrváva pri staršej terminológii NIS 1. Tento rozdiel môže viesť k obmedzenému rozsahu pôsobnosti zákona a vynechaniu niektorých subjektov, ktoré by mali byť regulované podľa NIS 2 ako kľúčové alebo dôležité subjekty.

Smernica NIS 2 kladie veľký dôraz na spoluprácu a zodpovednosti členských štátov, vrátane povinností týkajúcich sa medzinárodnej spolupráce a výmeny informácií, čo podrobne rozoberá v samostatnej III. kapitole. V navrhovanej novelizácii zákona je však táto téma rozdelená medzi viaceré časti. Aj keď novela spomína pôsobnosť národnej jednotky CSIRT v § 6 a pôsobnosť NBÚ v § 9, nie je jasné, či budú splnené všetky potrebné predpoklady na vykonávanie úloh a povinností stanovených smernicou NIS 2. Nedostatočné implementovanie týchto požiadaviek by mohlo oslabiť efektívnosť medzinárodnej spolupráce a reakcie na cezhraničné kybernetické hrozby.

Článok 36 smernice NIS 2 ponecháva na členské štáty stanovenie pravidiel, pokiaľ ide o sankcie za porušenie vnútroštátnych ustanovení prijatých na základe tejto smernice. V tomto

kontexte novela zákona zavádza rozsiahly postup na uplatňovanie nápravných opatrení a sankcií, pričom dohľad nad ich dodržiavaním zabezpečuje Národný bezpečnostný úrad. NBÚ má kompetencie na ukládanie sankcií a prijímanie predbežných opatrení, čo posilňuje vynútiteľnosť pravidiel. Avšak efektívnosť týchto opatrení bude závisieť na praktickej realizácii dohľadu a dostupnosti zdrojov a kapacít na jeho vykonávanie. Ďalším dôležitým aspektom je jasnosť a prehľadnosť právneho rámca pre subjekty, ktoré sú povinné zákon dodržiavať. Aj keď je právny rámec pre sankcie a nápravné opatrenia v novele detailne rozpracovaný, je kľúčové, aby bol pre dotknuté subjekty zrozumiteľný a jednoducho aplikovateľný. Ak by boli postupy príliš komplikované alebo nejasné, mohlo by to viesť k problémom s dodržiavaním zákona a tým oslabiť jeho účinnosť v praxi.

NIS 2 zároveň výslovne zdôrazňuje potrebu osobitnej podpory a ochrany pre mikropodniky, malé a stredné podniky (MSP), ktoré sú obzvlášť zraniteľné voči kybernetickým rizikám.¹⁴ V navrhovanej novele zákona však chýbajú jasné a konkrétne ustanovenia, ktoré by priamo riešili špecifické potreby a ochranu týchto podnikov. Hoci novela obsahuje všeobecné opatrenia na ochranu subjektov, osobitná pozornosť pre MSP, ako to vyžaduje smernica, v nej nie je dostatočne rozpracovaná, čo môže viesť k nedostatočnej implementácii smernice a tým sťažiť zlepšenie kybernetickej bezpečnosti týchto subjektov.

Na základe uvedených zistení by mala novela zákona prehodnotiť niektoré svoje ustanovenia, aby zabezpečila plnú harmonizáciu s požiadavkami smernice NIS 2. Implementácia smernice do navrhovanej novely vykazuje viaceré nedostatky, ktoré môžu ovplyvniť efektívnosť zákona a jeho praktickú aplikáciu v oblasti kybernetickej bezpečnosti. Je potrebné zvážiť doplnenie pojmov "kľúčové subjekty" a "dôležité subjekty", ktoré reflektujú nové kategórie subjektov zavedené smernicou, presnejšie určiť lehoty na hlásenie incidentov, a posilniť právomoci národnej jednotky CSIRT na zaistenie efektívnej medzinárodnej spolupráce. Rovnako je dôležité zabezpečiť jasné a konkrétne ustanovenia, ktoré by riešili špecifické potreby mikropodnikov, malých a stredných podnikov, aby sa predišlo oslabeniu ich kybernetickej bezpečnosti. Tieto zmeny by prispeli k vytvoreniu robustnejšieho a efektívnejšieho právneho rámca, ktorý by lepšie odrážal súčasné potreby v oblasti kybernetickej bezpečnosti a zabezpečil vysokú úroveň ochrany pre všetky relevantné subjekty.

REGULAČNÉ ORGÁNY V OBLASTI KYBERNETICKEJ BEZPEČNOSTI

Národný bezpečnostný úrad (NBÚ) hrá kľúčovú úlohu v oblasti kybernetickej bezpečnosti na Slovensku. Tento úrad je centrálnou autoritou pre kybernetickú bezpečnosť a zodpovedá za riadenie, koordináciu a kontrolu činností spojených s ochranou kybernetického priestoru. Jeho kompetencie sú definované zákonom č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti, ktorý stanovuje základné povinnosti pre subjekty pôsobiace v kritických sektoroch. NBÚ určuje bezpečnostné štandardy, vydáva metodické pokyny a usmernenia, ktoré sú záväzné pre všetky zainteresované strany. Navyše, slúži ako kontaktné miesto pre kybernetickú bezpečnosť na národnej úrovni a zaisťuje koordináciu s inými členskými štátmi EÚ a s organizáciami ako NATO.

Efektívna kybernetická bezpečnosť si vyžaduje úzku spoluprácu medzi verejnými a súkromnými subjektmi. ZKB zdôrazňuje potrebu partnerstiev medzi štátnymi orgánmi, ako je NBÚ, a prevádzkovateľmi základných a digitálnych služieb. Títo prevádzkovatelia majú povinnosť zabezpečiť adekvátnu úroveň kybernetickej ochrany a včas informovať NBÚ o prípadných incidentoch. V praxi to znamená, že NBÚ často spolupracuje s týmito subjektmi pri

---

¹⁴ Bod 56 smernice NIS 2

vypracovávaní bezpečnostných opatrení, poskytovaní školení a výmene informácií o hrozbách a zraniteľnostiach.

NBÚ má tiež právomoc vykonávať kontrolu nad dodržiavaním zákona o kybernetickej bezpečnosti, čo zahŕňa audity, monitoring a neohlásené kontroly. Pri zistení porušenia legislatívnych požiadaviek môže NBÚ uložiť sankcie, ktoré môžu mať formu finančných pokút, nariadení nápravných opatrení alebo pozastavenia prevádzky. Sankcie sú dôležitým nástrojom na zabezpečenie plnenia povinností a prevencie potenciálnych škôd spôsobených kybernetickými útokmi.

Pri porovnaní rôznych prístupov k manažovaniu kybernetickej bezpečnosti v rámci EÚ môžeme popri NBÚ v Slovenskej republike spomenúť Spolkový úrad pre bezpečnosť v informačnej technike (BSI¹⁵) v Nemecku a Národný úrad pre kybernetickú a informačnú bezpečnosť (NÚKIB) v Českej republike.

V Nemecku je kybernetická bezpečnosť zabezpečovaná už spomenutým Spolkovým úradom pre bezpečnosť v informačnej technike (BSI), ktorý ako federálna inštitúcia disponuje širokými právomocami. BSI nielenže stanovuje bezpečnostné štandardy, ale poskytuje aj podporu pre verejné a súkromné subjekty. Tento prístup sa vyznačuje špecializáciou, ktorá umožňuje koncentrovanie odborných znalostí a technických zdrojov, čo vedie k efektívnejšej ochrane kritických infraštruktúr a rýchlej reakcii na incidenty.¹⁶ Česká republika sa vydala podobnou cestou a v roku 2017 zriadila Národný úrad pre kybernetickú a informačnú bezpečnosť (NÚKIB)¹⁷. NÚKIB okrem iného spravuje národný bezpečnostný tím CSIRT.CZ a plní povinnosti vyplývajúce z európskej smernice NIS 2. Tento prístup umožňuje väčšiu odbornú hĺbku a flexibilitu pri riešení kybernetických hrozieb, čím prispieva k účinnejšej ochrane digitálnej infraštruktúry.

Na záver podkapitoly možno konštatovať, že každá z týchto krajín zvolila odlišný prístup k riadeniu kybernetickej bezpečnosti. Slovenská republika sa spolieha na centralizovaný model, zatiaľ čo Nemecko a Česká republika preferujú špecializované orgány. Kým centralizovaný model NBÚ prináša výhody v oblasti koordinácie a rýchlosti reakcie, špecializované inštitúcie ako BSI a NÚKIB ponúkajú hlbšiu expertízu a väčšiu flexibilitu pri riešení kybernetických hrozieb. Voľba konkrétneho modelu závisí od národných špecifik a prioritných cieľov v oblasti kybernetickej bezpečnosti.

ZÁVER

Implementácia smernice NIS 2 predstavuje zásadný krok v posilňovaní kybernetickej bezpečnosti v rámci Európskej únie. Smernica prináša niekoľko kľúčových zmien, ktoré reagujú na potreby súčasného digitálneho prostredia a rastúce riziká spojené s kybernetickými hrozbami. Rozšírením pôsobnosti smernice na širšiu škálu hospodárskych sektorov a zavedením jednotných kritérií na identifikáciu subjektov sa zabezpečuje konzistentné pokrytie kľúčových oblastí, ktoré sú nevyhnutné pre fungovanie vnútorného trhu EÚ.

Jednou z hlavných výziev pri implementácii smernice NIS 2 je prekonanie fragmentácie vnútorného trhu spôsobenej rozdielmi v národných legislatívach. Táto fragmentácia bola identifikovaná ako jeden z hlavných problémov už pri implementácii smernice NIS 1, ktorá nebola schopná dostatočne zjednotiť prístupy členských štátov. Smernica NIS 2 preto zavádza

---

¹⁵ z nem. Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik

¹⁶ Pozri bližšie: Zweites Gesetz zur Erhöhung der Sicherheit informationstechnischer Systeme zo dňa 27.05.2021

¹⁷ Pozri bližšie: Zákon č. 205/2017 Sb. zo dňa 14.07.2017

harmonizovanejšie a prísnejšie pravidlá, ktoré by mali viesť k vyššej úrovni kybernetickej bezpečnosti v celej Únii.

V Slovenskej republike je transpozícia smernice NIS 2 do národného právneho rámca zabezpečená prostredníctvom novely zákona č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti. Táto novela, pripravená Národným bezpečnostným úradom, reflektuje nielen požiadavky smernice, ale aj potreby vyplývajúce z aplikačnej praxe a rýchleho technologického pokroku. Navrhované zmeny zahŕňajú modernizáciu existujúcej legislatívy, rozšírenie pôsobnosti regulácie na nové subjekty, spresnenie bezpečnostných opatrení a úpravu procesu hlásenia incidentov.

Proces medzirezortného pripomienkového konania bude zohrávať kľúčovú úlohu pri formovaní finálnej podoby novely. Tento postup umožnil dotknutým subjektom, vrátane zástupcov priemyslu a odborných asociácií, vyjadriť svoje pripomienky a návrhy, čo prispeje k vylepšeniu a spresneniu navrhovaných ustanovení. Pripomienkové konanie odhalilo niekoľko kritických bodov, ako napríklad potrebu zosúladenia národných definícií s terminológiou používanou v európskych predpisoch, čo zaručí väčšiu konzistentnosť a efektívnosť legislatívy.

Je však potrebné zdôrazniť, že úspešná implementácia týchto zmien bude závisieť od jasných metodologických usmernení a efektívnej spolupráce medzi verejnými a súkromnými subjektmi. Práve spolupráca medzi štátnymi orgánmi, ako je NBÚ (resp. BSI, či NÚKIB), a prevádzkovateľmi základných a digitálnych služieb je nevyhnutná na zabezpečenie odolnosti voči kybernetickým hrozbám. Dôležitá bude aj podpora malých a stredných podnikov, ktoré často čelia výrazným výzvam v oblasti kybernetickej bezpečnosti.

Záverom možno konštatovať, že smernica NIS 2 a jej transpozícia prostredníctvom novely zákona č. 69/2018 Z. z. predstavujú významný krok smerom k zlepšeniu kybernetickej bezpečnosti na Slovensku. Úspešná implementácia týchto zmien si však bude vyžadovať pokračujúce úsilie, jasné legislatívne ukotvenie a efektívnu spoluprácu všetkých zúčastnených strán. Táto novela nielenže posilní národnú kybernetickú bezpečnosť, ale aj zabezpečí súlad s európskymi normami a požiadavkami, čím prispeje k vyššej odolnosti kybernetického priestoru v celej Európskej únii.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ANDRESS, J – WINTERFELD, S. 2011. Cyberspace Operation. In *Cyber Warfare*, 2011. [online] [cit. 19-08-2024]. Dostupné na internete: <<https://www.sciencedirect.com/topics/computer-science/cyberspace-operation>>. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-1-59749-637-7.00002-2>

CISA. 2024. What is Cybersecurity? In *Cybersecurity & Infrastructure Security Agency*, 2024. [online] [cit. 19-08-2024]. Dostupné na internete: <<https://www.cisa.gov/news-events/news/what-cybersecurity>>.

Dôvodová správa k návrhu novely zákona č. 69/2018 Z. z. LP/2020/400

FIELDMANN, B. 2022. CIA Triad. In *Fortinet*, 2020. [online] [cit. 19-08-2024]. Dostupné na internete: <<https://www.fortinet.com/resources/cyberglossary/cia-triad>>.

IBM. 2024. What is a cybersecurity? In *IBM*, 2024. [online] [cit. 19-08-2024]. Dostupné na internete: <<https://www.ibm.com/topics/cybersecurity>>.

IVANČÍK, R. 2020a. Cyber Threats as One of the Most Serious Asymmetric Security Threats in 21st Century. In *Košice Security Revue*, 2020, roč. 10, č. 1, s. 10-23. ISSN 1338-6956.

IVANČÍK, R. 2020b. Obrana kybernetického priestoru ako jedna z priorit Severoatlantickej aliancie v oblasti kybernetickej bezpečnosti a obrany. In *Aktuálne výzvy kybernetickej*

- bezpečnosti : zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2020, s. 35-46. ISBN 978-80-8040-819-3.
- IVANČÍK, R. 2022. *Bezpečnosť. Teoreticko-metodologické východiská.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2022. 240 s. ISBN 978-80-7380-873-0.
- KASPERSKY. 2024. What is Cybersecurity? In *Kaspersky Lab*, 2024. [online] [cit. 19-08-2024]. Dostupné na internete: <<https://www.kaspersky.com/resource-center/definitions/what-is-cyber-security>>.
- Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva (2007/C 306/01) – Konsolidované znenie
- MICROSOFT. 2024. What is Cybersecurity? In *Microsoft*, 2024. [online] [cit. 19-08-2024]. Dostupné na internete: <<https://www.microsoft.com/sk-sk/security/business/security-101/what-is-cybersecurity>>.
- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/881 zo 17. apríla 2019 o agentúre ENISA
- NATALUCCI, F. – QURESHI, M. S. – SUNTHEIM, F. 2024. Rising Cyber Threats Pose Serious Concerns for Financial Stability. In *International Monetary Fund*, 2024. [online] [cit. 20-08-2024]. Dostupné na internete: <Rising Cyber Threats Pose Serious Concerns for Financial Stability>.
- OIS. 2024. Confidentiality, Integrity, and Availability: The CIA Triad. In *Office of Information Security of the Washington University in St. Louis*, 2024. [online] [cit. 19-08-2024]. Dostupné na internete: <<https://informationsecurity.wustl.edu/items/confidentiality-integrity-and-availability-the-cia-triad/>>.
- SAXENA, A. 2024. Importance of cyber security: Benefits and Disadvantages. In *Sprinto*, 2024. [online] [cit. 19-08-2024]. Dostupné na internete: <<https://sprinto.com/blog/importance-of-cyber-security/>>.
- Smernica Európskeho Parlamentu a Rady (EÚ) 2022/2555 zo 14. decembra 2022 o opatreniach na zabezpečenie vysokej spoločnej úrovne kybernetickej bezpečnosti v Únii
- Zákon č. 205/2017 Sb. ktorým sa mení zákon č. 181/2014 Sb., o kybernetickej bezpečnosti zo dňa 14.07.2017
- Zákon o kybernetickej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov č. 69/2018 Z. z. zo dňa 03.01.2018
- Zweites Gesetz zur Erhöhung der Sicherheit informationstechnischer Systeme zo dňa 27.05.2021

JUDr. PhDr. Roman Bartolomej Borovský
Zelená stráž 8, 040 14 Košice
rb.borovsky@gmail.com

MOŽNÉ PRÍSTUPY K HODNOTENIU BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA ŠTÁTU

APPROACHES OF EVALUATION TO THE STATE'S ENVIRONMENT SECURITY

Ivan BYSTRIANSKY

ABSTRACT

The environment security is characterized as variable, complex and ambiguous, in a state of dynamic instability. In order to choose the right and effective instrument of the state's security policy, it is desirable to evaluate its state and anticipate its development. Anticipating phenomena and events is not divination or guessing. We use prediction of developments in the environment security using known approaches of evaluation and scientific methods that allow us to create a future state of the security environment. We can achieve the desired image by thinking on two levels and what will happen legally or what is likely to happen. More advantageous in relation to the evaluation of the safety space is to think in the position of the second plane, i.e. to predict what may happen. However, the question arises as to whether the theory offers uniform effective approaches to its evaluation to understand what may happen.

Keywords: evaluation, prediction, environment security, treat

ÚVOD

Samotné bytie ľudskej spoločnosti v čase je neoddeliteľne späté s jej bytím v prostredí. Toto prostredie má členitý charakter, ktorý sa historicky prelína z prírodného prostredia do sociálneho prostredia podľa stupňovania riešenia existenčných potrieb a socializácie. Prostredie umožňovalo rozvoj jednotlivcov, a preto bola vytváraná neobmedzená expanzia ľudskej spoločnosti. Postupom času sa však stáva zdrojom najrôznejších obmedzení, a to v otázkach riešenia problémov prežitia, zachovania identity a integrity, ktoré vyplývajú zo vzniknutých hrozieb. Prostredie sa začalo zaplňať rizikami, ktorých pôvodcom je síce ľudstvo, ale rozvíjané modernou spoločnosťou. Moderná spoločnosť sa tak ocitá v riziku, pri ktorom už nie je schopná spoľahlivo zaistiť svoju prirodzenú bezpečnosť. Široké spektrum hrozieb vytvára limitovanejšie možnosti na ich zmierňovanie a elimináciu, a tak je spoločnosť postupne obklopaná nebývalou mierou neistoty a strachu.

Časový vývoj ukázal, že skúmať a dôkladne poznať prostredie v ktorom pôsobí spoločnosť je rozhodujúcou podmienkou pre identifikáciu a následnú analýzu možných rizík. Procesom analýzy rizík je charakterizovaná množina potenciálnych hrozieb a odhadovaný dopad ich pôsobenia. Základným predpokladom úspešnosti uvedeného procesu je presná identifikácia chránených aktív¹ v súvislosti s odhalenými hrozbami, ktoré môžu na aktíva

---

¹ Aktíva sú všetky hmotné i nehmotné statky, všetko, čo má pre referenčný subjekt istú hodnotu. Za najcennejšie aktíva sa považujú predovšetkým údaje a informácie, ktorých zneužitie, strata alebo modifikácia by spôsobili určitú škodu.

negatívne pôsobiť. Uvedeným spôsobom je možné vyhodnocovať riziká, ktoré v prostredí majú svoj vývoj, a tak vyvodzovať závery na prijatie účinných (ochranných) protiopatrení.²

V minulosti jednoznačne prevládala závislosť na prírodnom prostredí a riziká s prírodným charakterom dominovali. Avšak s vývojom spoločnosti dochádzalo k rozširovaniu rizík vytváraných spoločenským prostredím a prírodné riziká sa stávali nepodstatnejšími a málo sledovanými. „V súčasnom svete sú však prírodné riziká vo vzťahu ku stavu životného prostredia v dôsledku pôsobenia ľudí na okolité životné prostredie opäť v popredí a predstavujú jednu z najaktuálnejších hrozieb environmentálneho charakteru dotvárajúcich naše prostredie.“ (Bučka - Pástor, 2019, s. 96)

Prostredie je predmetom skúmania v každej etape vývoja spoločnosti. Vývojom spoločnosti sa menili aj prístupy na definovanie a skúmanie pojmov „bezpečnosť“ a „bezpečnostné prostredie“. Vnímanie bezpečnosti bolo počas studenej vojny v dôsledku vysokej miery rizika vzniku jadrového konfliktu prioritne zamerané na elimináciu tejto bezpečnostnej hrozby. Zánik studenej vojny priniesol so sebou, popri tradičných vojenských hrozbách, predovšetkým podstatné rozšírenie hrozieb nevojenského charakteru. Aj z uvedeného dôvodu došlo k výraznejšiemu prelínaniu vnútornej a vonkajšej bezpečnosti štátov, čo vyvolalo rýchly posun k medzinárodnému vnímaniu bezpečnosti. Výsledkom týchto udalostí bolo rozšírenie priestoru pre medzinárodnú spoluprácu v rámci kolektívnej zodpovednosti za bezpečnosť.

Politické, ekonomické, sociálne, environmentálne či kultúrne aspekty bezpečnosti sú stále viac emancipované vo vzťahu ku vojenskej bezpečnosti a sú charakteristické pre nové všeobecné vnímanie bezpečnosti prostredia. „Hodnotenie bezpečnostného prostredia sa stalo preto neoddeliteľnou súčasťou všetkých bezpečnostno-politických a vojensko-bezpečnostných dokumentov“ (Hofreiter, 2016, s.11).

„Svet sa zmenil, stal sa menej stabilným, predvídateľným, a tým aj menej bezpečným. Táto situácia je príležitosťou na strategické zhodnotenie a nastavenie našej bezpečnostnej politiky. Spracovanie novej Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky je v tomto zmysle reakciou na prebiehajúce zmeny bezpečnostného prostredia a potrebu komplexného prístupu k zaručeniu našej bezpečnosti v kontexte nášho členstva v Severoatlantickej aliancii a Európskej únii.“ (Bezpečnostná stratégia SR, 2021, s. 0)

Na začiatku uvedeného úryvku je zhodnotený, že súčasné bezpečnostné prostredie je menej stabilné, menej predvídateľné a tým aj menej bezpečné. Konštatovanie o tzv. „menej predvídateľnosti“ upozorňuje na potrebu, že pri hodnotení bezpečnostného prostredia je potrebné využívať viacero prístupov za účelom vytvárania vhodnejších podmienok na zisťovanie relevantných faktorov (činiteľov) prebiehajúcich javov a udalostí. Správne zvolenými prístupmi, ich kombináciou, variantnosťou sú dosiahnuté predpoklady na objektívnejšie skúmanie súvislostí vzájomných vzťahov (väzieb) spomínaných faktorov. Efektívnejším predvídaním vývoja bezpečnostného prostredia je vytváraná schopnosť účinného nástroja bezpečnostnej politiky. V tomto kontexte je vhodné položiť otázku: „Aké prístupy umožnia objektívnejšie skúmanie (hodnotenie) bezpečnostného prostredia?“

Hodnotenie bezpečnostného prostredia je vnímané ako nástroj na získanie relevantných a východiskových podkladov pre politické rozhodovanie o smerovaní bezpečnostnej stratégie, t. j. o zámeroch prijatia ochranných opatrení (protiopatrení) bezpečnostných záujmov štátu, a to aj prostredníctvom ovplyvňovania bezpečnostného prostredia.

---

² Je akýkoľvek proces, činnosť, mechanizmus, technické zariadenie alebo čokoľvek iné, čo chráni aktíva pred pôsobením konkrétnej hrozby, prípadne viacerých hrozieb. Každé protiopatrenie môže chrániť aktíva pred pôsobením hrozby úplne, prípadne jej pôsobenie a vzniknuté škody iba zmiernovať.

„Ovplyvňovať bezpečnostné prostredie je možné len vtedy, ak je známy jeho aktuálny stav a vývojové tendencie. Z uvedeného vyplýva, že hodnotenie bezpečnostného prostredia môžu tvoriť dve časti, analýza aktuálneho stavu a predikcia budúceho vývoja.“ (Jurčák - Sasarák, 2019, s. 140)

Príspevok z pohľadu autora, ponúka opis možností pri aplikovaní vybraných prístupov zameraných na analýzu aktuálneho stavu a predvídania (predikcie) vývoja v bezpečnostnom prostredí. Vychádza len všeobecné závery, ako možné východiská pre následné uplatnenie hlbšieho rozboru.

1 VYMEDZENIE POJMOV PROBLEMATIKY BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA.

K ucelenejšiemu a obsiahlejšiemu chápaniu skúmania prístupov k hodnoteniu bezpečnostného priestoru je potrebné uplatniť zovšeobecnenie dôležitých pojmov slúžiacich ako základ myšlienkového procesu pri hodnotení bezpečnostného prostredia.

1.1 BEZPEČNOSŤ

Bezpečné fungovanie štátu, bezpečnosť sociálnych skupín, každej rodiny, každého obyvateľa je jednou z najvyšších hodnôt. Pojem bezpečnosť je v súčasnosti prezentovaný v rôznych odborných kruhoch z rôznych uhlov pohľadu. Inak interpretujú význam bezpečnosti politici, právnici, ekonómovia, ekológovia, vojaci, sociológovia. „V najvšeobecnejšej rovine je bezpečnosť chápaná ako relatívna neexistencia ohrozenia.“ (Bartek, 2018, s. 77)

Napríklad vo vzťahu k bezpečnosti štátu, Šimák a kol. uvádzajú: „že bezpečnosť je stav, ktorý umožňuje fungovanie, stabilitu a rozvoj štátu, zachováva mier, zvrchovanosť, územnú celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc, vnútorný poriadok v štáte, základné práva a slobody občanov a ochranu životov a zdravia osôb, majetku a životného prostredia.“ (Šimák a kol., 2005, s. 5)

V praxi je takto chápaný pojem používaný len veľmi zriedka. Pojem „bezpečnosť“ je často uplatňovaný s rôznymi prívlastkami, napr. vonkajšia a vnútorná bezpečnosť, vojenská, ekonomická, informačná bezpečnosť a pod. Pre súčasnú spoločnosť je skôr spájaný s významom straty pocitu bezpečnosti a nárastu ukazovateľov násillia.

Bezpečnosť sama o sebe je zložitý, vnútorne štruktúrovaný, viacfaktorový a hierarchizovaný jav, ktorého obsah, štruktúra i funkcie presahujú hranice nielen jedného vedného odboru ako napr. vojenská veda, policajná veda, ale dokonca i celých vedných oblastí. (Bartek, 2018)

1.2 PROSTREDIE

„Prostredie je definované ako súbor javov a procesov, ktoré obklopujú človeka počas jeho života a ktoré majú pre človeka nejaký význam a hodnotu.“ (Hofreiter, 2016, s. 51) Predstavuje teda rôznorodú skupinu činiteľov a ich vplyvov s ktorými je referenčný subjekt³ vo vzájomnom pôsobení. Prostredie samo o sebe nie je konštantnou veličinou, ale premennou, ktorá sa postupne mení a vyvíja. Prostredie skúmaného referenčného subjektu je zložitejšie ako je sám referenčný subjekt. Obsahuje množinu systémov (sociálnych, prírodných, kultúrnych,

---

³ Pre potreby príspevku je „štát“ určený ako referenčný subjekt (bezpečnostného) prostredia.

technogénnych⁴), z ktorých každý je zložený z ďalších podsystémov rovnakej kategórie na rôznych hierarchických úrovniach. Za účelom skúmania je vytváraný mentálny (myšlienkový) model prostredia, ktorý slúži na zobrazenie predstavy pôsobenia činiteľov a dynamiky ich zmien. Tento prístup skúmania si vyžaduje systémový prístup v analytickej činnosti.

„Pri systémovom prístupe uplatňujeme holistický pohľad na operačné prostredie⁵, kde sa nesústredujeme len na identifikáciu činiteľov operačného prostredia, ale stredobodom pozornosti je identifikácia ich nositeľov a analýza príčin výskytu nežiaducich prejavov uvedených činiteľov. V tomto prípade, výhradne za účelom analytickej činnosti, vnímame operačné prostredie ako kompozíciu činiteľov a ich nositeľov.“ (Žídek - Majchút, 2015, s. 118)

Východiskom pre vymedzenie prostredia systémovým prístupom je poznanie, že je súčasťou systému, ktorý je tvorený činiteľmi nie však vzájomne izolovanými, ale prepojenými stálymi i náhodnými väzbami pod neustálym vplyvom. Dôsledkom pôsobenia vzájomných väzieb je bezpečnostná situácia, ktorá je charakterizovaná aktuálnym stavom prostredia daného referenčného subjektu. „Prostredie teda vnímame ako komplexnú štruktúru, zložitý mnohoúrovňový otvorený, nelineárny a dynamický systém, ktorý ovplyvňuje podmienky existencie sociálnych subjektov, ale zároveň je týmito sociálnymi subjektmi menený a pretváraný.“ (Hofreiter, 2016, s. 55)

1.3 BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE

Jedným z možných prístupov konštatuje, že bezpečnostné prostredie je rámcom a zároveň priestorom realizácie bezpečnostnej politiky štátov. Je charakterizované prostredníctvom vyčleneného geografického územia, ktoré spravidla obsahuje aj ďalšie sociálno-ekonomické, demografické a kultúrno-historické činitele. „Bezpečnostné prostredie z globálneho pohľadu, ale aj z pohľadu každej krajiny či regiónu, sa neustále mení a vyvíja. Je modifikované radom vonkajších aj vnútorných činiteľov.“ (Jurčák - Sasarák, 2019, s. 139)

Iný prístup definuje bezpečnostné prostredie ako časť spoločenského prostredia, v ktorom sú podmienky existencie a vývoja sociálnych subjektov podmienené v prvom rade bezpečnosťou. (Belan, 2015)

Bezpečnostné prostredie nie je teda prázdny priestor, ale určitá kvalita, ktorá nielenže limituje možnosti spoločenského rozvoja, ale navyše svojím kritickým stavom odráža a signalizuje kritický stav samotnej spoločnosti. „Kľúčovými pojmami na definovanie tohto priestoru sú únosná kapacita prostredia, riziká a ohrozenia, udržateľnosť rozvoja, ale tiež aj environmentálna etika a ekologicky ústretová hodnotová orientácia.“ (Bartek, 2018, s. 78)

Definovanie bezpečnostného priestoru je problematika viacerých prístupov avšak určité rozhodujúce prvky sú chápané spoločne. Z uvedeného hľadiska je potrebné bezpečnostné prostredie vždy vnímať priestorovo, komplexne a dynamicky. Priestorové vnímanie je z pohľadu skúmania jeho geografických rovín v ktorých identifikácia činiteľov bude vnímaná komplexnejším prístupom a dynamické vnímanie bude zamerané na činitele meniace sa v čase spôsobujúce nestabilitu alebo stabilitu.

---

⁴ Technogénny systém je tvorený súhrnom technických a technologických výrobných systémov medzi ktoré patrí aj infraštruktúra.

⁵ Autori použili výraz „operačné prostredie“, ktoré je charakterizované ako časť bezpečnostného prostredia, tvoreného súborom činiteľov, podmienok, okolností a vplyvov určujúcich charakteristické rysy, v ktorých bude prebiehať vojenská operácia. Bezpečnostné prostredie je kategória politická a operačné prostredie skôr vojenská.

Zhrnutím je možné konštatovať, že bezpečnostné prostredie je kombináciou nekonečného počtu známych i neznámych premenných (činiteľov), významných aj menej významných faktorov a vzťahov, ktoré vytvárajú jeho stav a dynamiku. Dynamika je ukrytá v charakteristike statickej povahy bezpečnostného prostredia a prejavuje sa až pri riešení tendencií jeho vývoja.

2 PRÍSTUPY K HODNOTENIU BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

Hodnotenie bezpečnostného prostredia predstavuje jednu z kľúčových úloh určovania a smerovania bezpečnostnej politiky štátu, ktorej základné prvky, princípy a orientácia sú hlavným obsahom prijatej bezpečnostnej stratégie. Z uvedeného pohľadu je bezpečnostné prostredie rámcom a priestorom realizácie bezpečnostnej politiky. Jeho hodnotenie má dve základné roviny. Na jednej strane je vyjadrením schopnosti definovať bezpečnostný priestor referenčného subjektu a na druhej strane je prijatá bezpečnostná stratégia vyjadrením najvhodnejšieho spôsobu formovania bezpečnostného prostredia priaznivého pre realizáciu záujmov referenčného subjektu. Realizácia efektívnych metodologických postupov na dosiahnutie uvedenej schopnosti nemá však rozhodujúci charakter. „Dominantným kritériom je dosiahnutá úroveň poznania a na tomto poznaní funkčne a efektívne nastavená bezpečnostná politika štátu.“ (Bučka - Pástor, 2019, s.98)

Ako príklad efektívne nastavenej bezpečnostnej politiky štátu je použitý nasledovný výrok:

„Hrozba ozbrojeného útoku proti Slovenskej republike je nízka najmä vďaka jej členstvu v NATO a EÚ, nemožno ho však úplne vylúčiť, ako ani ozbrojený útok proti inému členskému štátu, ktorý vyvolá plnenie zmluvných záväzkov Slovenskej republiky.“ (Obranná stratégia SR, 2021, s. 10)

Tento výrok bol zverejnený v podobe z jednej možnej implikácie pre obrannú politiku vychádzajúcej z vplyvov na schopnosť obrany štátu, napr. zhoršené bezpečnostné prostredie v Európe v dôsledku narušenia zvrchovanosti a územnej celistvosti, stupňovanie mocenského súperenia štátov, narastanie spôsobilostí neštátnych aktérov⁶ ohroziť bezpečnostné záujmy štátov, rozvoja a šírenia technológií, ktoré zvyšujú sofistikovanosť hrozieb, nárastu hrozieb súvisiacich s využívaním kybernetického priestoru, šírenia propagandy a dezinformačné aktivity, masívnej nelegálnej migrácii, zmenou klímy, globálnymi zdravotnými hrozbami a pod.

Určovaním a smerovaním bezpečnostnej politiky štátu je vyvíjané úsilie o ovplyvňovanie bezpečnostného prostredia. Ako v úvode príspevku bolo zdôraznené, ovplyvňovanie bezpečnostného prostredia môže byť realizované v prípade získania hodnoverného poznania o aktuálnom stave bezpečnostného prostredia a jeho vývojových tendenciách. Preto príspevok bude následne venovaný prístupom zameraných na spôsoby analýz aktuálneho stavu a princípov predvídania budúceho vývoja v bezpečnostnom prostredí.

2.1 ANALÝZA AKTUÁLNEHO STAVU DIMENZIONÁLNYM A SEKTOROVÝM PRÍSTUPOM

---

⁶ Definícia pojmu neštátni aktéri nie je jednotná a univerzálna, ale je odvíjaná od potrieb spoločnosti. Často je uvádzaná ako široké spektrum nevládných rozvojových aktérov, ktoré zahŕňa súkromný sektor, hospodárskych a sociálnych partnerov a občianske spoločnosti.

Východiskovým predpokladom hodnoverného pochopenia stavu bezpečnostného prostredia je úsilie o komplexný pohľad. Bezpečnostné prostredie je tvorené každým prostredím, v ktorom sú realizované bezpečnostné záujmy a vzťahy referenčného subjektu. Z tohto pohľadu je bezpečnostné prostredie totožné s prostredím existencie človeka a aj spoločnosti. „Pochopenie bezpečnostného prostredia je nástrojom jeho poznávania, ktoré je možné prostredníctvom dimenzionálneho a sektorového prístupu.“ (Belan, 2015, s. 32) V rámci dimenzionálneho prístupu je bezpečnostné prostredie skúmané štvordimenzionálne. Jedná sa o geografickú, humanitnú, priestorovú a časovú dimenziu. (Belan, 2015) Okrem humanitnej, všetky ostatné dimenzie nie sú tvorené človekom, ale človek je ich súčasťou, a sú ním ovplyvňované. Uvedené dimenzie nejstávajú osobitne a nezávisle, ale zobrazujú spoločnú abstrakciu reality umožňujúcu pochopenie vzájomných vzťahov (väzieb) a záujmov formujúce bezpečnostné prostredie.

2.1.1 Geografická dimenzia

Geografická dimenzia je vyjadrená geografickým členením bezpečnostného prostredia. Geografické členenie vychádza z prirodzeného geografického prístupu. Geografická dimenzia môže byť vnímaná komplexne alebo členená podľa geografických kritérií. Čím bude vyššia úroveň referenčného subjektu, tým aj geografické hranice budú rozsiahlejšieho charakteru. Hranica, ako geografické kritérium, bude štruktúrne rozdeľovať bezpečnostný priestor na vonkajší a vnútorný. Ak referenčným subjektom je štát, potom vonkajším bezpečnostným prostredím je považovaný región (okolie štátov) a do vnútorného sú zaradované, napr. štátne inštitúcie, samosprávy a pod.

Vonkajšie bezpečnostné prostredie sa nachádza zvonku hraníc referenčného subjektu. V ňom je umiestnená množina činiteľov s odohrávajúcimi sa procesmi (udalosti), ktoré majú rozhodujúci vplyv na úroveň bezpečnosti daného referenčného subjektu. Podľa toho do akej miery je limitované vzájomné pôsobenie referenčného subjektu a činiteľov jeho okolia, klasifikujeme bezpečnostné prostredie na bližšie a vzdialené. Tento prístup vychádza hlavne z prirodzeného geografického členenia, avšak ak je doplnený o zreteľný politický aspekt, potom je vytvorené politicky širšie prostredie, napr. euroatlantické, euroázijské a pod.

Na základe uvedenej skutočnosti, ako súčasť geografického členenia je možné považovať aj rovinu nadnárodných vzťahov. Nadnárodné vzťahy sú výrazom prekonania geografických limitov najmä vplyvom globalizačných procesov. Tieto posilňujú význam bezpečnostných aktérov nadnárodného charakteru, ale stále pôsobia v rámci určitého geografického priestoru. Geografické prostredie síce ostáva, ale stráca svoje vnútorné členenie a nie je v rámci nadnárodných vzťahom uchopiteľné štátom.

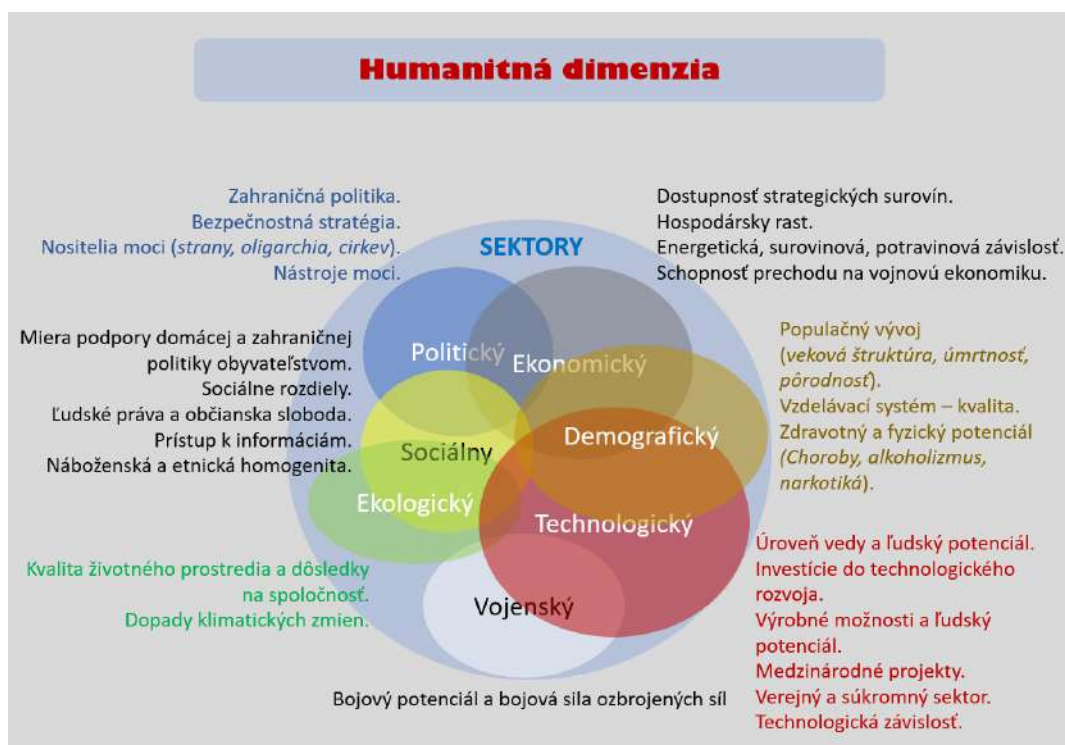
Vnútorné prostredie považujeme za priestor nachádzajúci sa vo vnútri referenčného subjektu a podľa jeho charakteristík ho modifikujeme na makroúroveň, ktorá je tvorená priestorom po hranice referenčného subjektu, mezoúrovňou vyjadrujúca územné celky v rámci referenčného subjektu a mikroúroveň tvorenú prvkami štruktúry ako sú inštitúcie, podniky, úrady a rodiny, ak referenčným subjektom je štát. (Hofreiter, 2016)

2.1.2 Humanitná dimenzia

Humanitná dimenzia je tvorená existenciou človeka a jeho aktivitou. Založená je na širokospektrálnom prístupe k bezpečnosti v rámci komplexu piatich skúmaných sektorov, a to vojenský, politický, ekonomický, sociálny, demografický, technologický a ekologický (obr.1). (Belan, 2015)

Cieľom uvedeného prístupu je zistiť, aké sú ciele a zámery zahraničnej politiky štátu ako referenčného subjektu skúmania, do akej miery je schopná spoločnosť v skúmanom štáte ich naplňovať a aké sú jeho zdrojové možnosti. Sektorové členenie vytvára prehľadný a efektívny spôsob pochopenia humanitnej dimenzie. Jednotlivé skúmané sektory však presahujú humanitnú dimenziu a ovplyvňujú vzťahy činiteľov priamo, či nepriamo aj v ostatných dimenziách.

Skúmaním vojenského sektoru získavame hodnotu bojového potenciálu ozbrojených síl štátu. Politický sektor vytvára priestor pre skúmanie zahraničnej politiky štátu a spôsobu jej naplňovania, schopnosť presadzovania politickej vôle a úroveň koordinácie použitia všetkých nástrojoch moci. Ekonomický sektor ponúka získať poznatky o schopnosti zdrojového zabezpečenia, výrobné schopnosti priemyslu, dostupnosť a zásoby strategických surovín, sebestačnosť a schopnosť prechodu na vojnovú ekonomiku vrátane bankového systému. Skúmaním sociálneho sektoru je zisťovaná miera podpory domácej a zahraničnej politiky štátu obyvateľstvom, spoločenskej súdržnosti, sociálnych rozdielov, ľudských práv a slobôd, prístupu k informáciám, náboženskej homogenity či heterogenity a jej vplyv na spoločnosť. Demografický sektor vyprofiluje populačný vývoj, zdravotný a fyzický potenciál populácie, úroveň vzdelanosti a kvalitu vzdelávania. Skúmaním technologického sektoru sú získané údaje o jeho dosiahnutej úrovni, investíciách do rozvoja, úrovni schopností vedy a výskumu, medzinárodnej spolupráce a technologickej závislosti alebo sebestačnosti. Ekologický sektor je sústredený na kvalitu životného prostredia a jej dôsledky na spoločnosť, možné pozitívne i negatívne dopady klimatických zmien.

Obrázok 1 Humanitná dimenzia
Zdroj: Vlastné spracovanie

2.1.3 Priestorová dimenzia

Priestorová dimenzia vymedzuje priestorové limity pôsobenia jednotlivých prvkov bezpečnostného prostredia najmä vo vzťahu k hrozbám a priestorom možného konfliktu.

Priestorové limity vyjadrujú rozhrania pozemného, vodného (morského), vzdušného, kozmického a kybernetického priestoru. Skúmaním priestorovej dimenzie sú zisťované schopnosti a možnosti jednotlivých bezpečnostných aktérov pôsobiť v danom priestore, využívať ho na realizáciu svojich záujmov. Dosiadnutou schopnosťou pôsobiť v uvedených priestoroch, tento priestor sa stáva súčasťou prostredia realizácie bezpečnostnej politiky, ale aj zraniteľnosti a hrozieb. Napríklad, ak pri zrejmom nepomere schopností činiteľov pôsobiacich v humanitnej dimenzii sú naopak efektívne využívané ich schopnosti v priestorovej dimenzii, potom sú vytvárané príležitosti asymetrického charakteru s aplikovaním, napr. hybridných hrozieb.

2.1.4 Časová dimenzia

Časová dimenzia je prirodzeným vyjadrením dynamiky všetkých prebiehajúcich procesov, javov a udalostí v rámci bezpečnostného prostredia, kde faktor času je jedným z jeho rozhodujúcich prvkov. Konkrétnym ukazovateľom významu časovej dimenzie je napr. časový úsek medzi inicializáciou hrozby a jej prejavom. Nositeľ hrozby môže časovú dimenziu využívať vo svoj prospech. Príkladom môže byť skutočnosť, že pri teroristickom útoku nositeľ tejto hrozby si vytvorí dostatočný časový rámec na prípravu a určí vhodný čas pre jeho uskutočnenie. V opačnom prípade, ak obeť útoku neodhalí prípravy na teroristický útok včas, potom nedisponuje dostatočným reakčným časom na elimináciu hrozby a rieši už len jej následky prejavu. Takáto dynamická zmena situácie (reakcia) v časovom aspekte zásadne mení požiadavky na pripravenosť bezpečnostného systému. I napriek nedostatočnému odhadu dynamiky vývoja hrozieb sú stanovované časové horizonty k hodnoteniu bezpečnostného prostredia. Medzi najčastejšie zaužívané časové horizonty sú zaradované tzv. krátkodobý (0-2 roky), strednodobý (2-5 rokov) a dlhodobý (5-10 rokov). Treba zdôrazniť, že nemajú vždy jednotne a jednoznačne stanovenú dĺžku svojich trvaní. (Belan, 2015)

2.2 ANALÝZA AKTUÁLNEHO STAVU POMOCOU ČINITEĽOV BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

Bezpečnostné prostredie nie je v žiadnom prípade statickej povahy, ale štruktúrovaná a neustále sa meniacia realita. Rozoznávame dva základné druhy činiteľov bezpečnostného prostredia, spôsobilé ovplyvňovať bezpečnostnú situáciu⁷, a to podmieňujúce a dynamizujúce. (Hofreiter, 2016)

2.2.1 Podmieňujúce činitele

Podmieňujúce činitele (determinanty) sú činitele, ktoré zásadne ovplyvňujú vývoj bezpečnostnej situácie v bezpečnostnom prostredí. Sú však relatívne stále s malou dynamikou vlastných zmien. Ich vplyv a pôsobenie je spravidla predvídateľné, rovnako sa dá predvídať aj ich vývoj. Medzi podmieňujúce činitele môžeme zaradiť činitele globalizačné, politicko-právne, ideologické, kultúrno-historické, ekonomicko-sociálne, geograficko-klimatické, environmentálne ako i stav bezpečnostného sektoru⁸. (Hofreiter, 2016)

---

⁷ Bezpečnostná situácia je dynamický a zložitý systém vzájomne prepojených a ovplyvňujúcich činiteľov s vlastnosťami, ktoré majú vplyv na existenciu a činnosť referenčných objektov v danom bezpečnostnom prostredí.

⁸ Bezpečnostný sektor je tvorený špeciálne vytvoreným súborom subjektov, ktorého hlavnou funkciou je zaistenie bezpečnosti v spoločnosti a zároveň sú základnými nástrojmi, realizujúcimi činnosť v bezpečnostnom systéme.

V súčasnosti do popredia prenikajú tzv. globalizačné činitele (Hofreiter, 2016), ktoré odstraňujú postupne bipolaritu sveta a vytvárajú trend zblížovania referenčných subjektov v medzinárodných vzťahoch, vzájomnej kooperácii a solidarite. Z jednej strany pohľadu sa jedná o pozitívnu globalizáciu. Avšak globalizačné činitele môžu vytvárať aj negatívny vplyv prinášaním javov a udalostí, ktoré ohrozujú bezpečnosť ľudí, ale aj funkčnosť celej spoločnosti, napr. nadnárodným organizovaným zločinom, extrémizmom a pod.

2.2.2 Dynamizujúce činitele

Dynamizujúce činitele sú činitele, ktoré svojim pôsobením vyvolávajú náhlu a rýchlu zmenu v bezpečnostnej situácii. „Sú to okolnosti, javy a udalosti, ktoré sa môžu objaviť a pôsobiť ako v prostredí (okolí), tak aj vo vnútri samotného referenčného subjektu“. (Hofreiter, 2016, s. 87) Vplyv týchto činiteľov je málo predvídateľný, ich prejav je neočakávaný až prekvapivý. Dôsledok ich pôsobenia môže byť akceleračný, ak vytvárajú pozitívnu zmenu alebo retardačný, ak zreteľne pôsobia proti záujmom a potrebám referenčného subjektu. Podľa charakteru ich podstaty sú dynamizujúce činitele kategorizované na činitele sociálnej, prírodnej, ekonomickej, technogénnej a medicínskej povahy. (Hofreiter, 2016)

Bezpečnostné prostredie aktivitou dynamizujúcich činiteľov je výrazne negatívne ovplyvňované aj výskytom sociálno-patologických a iných negatívnych javov ako napr. kriminalita, organizovaný zločin, extrémizmus a pod. A práve tu vzniká definovanie negatívnych vplyvov chápané v podobe ohrozenia vnútornej bezpečnosti štátu, kedy je ich význam menený na bezpečnostné riziká a hrozby. „Úlohou bezpečnostných analytikov je tak vymedziť a analyzovať bezpečnostné prostredie za účelom identifikácie rizík a hrozieb pôsobiacich na bezpečnostné prostredie referenčného subjektu a identifikovať nositeľa hrozieb a to do takej miery, ktorá umožní prijať reálne opatrenia na udržanie alebo dosiahnutie požadovanej bezpečnostnej situácie.“ (Bučka - Pástor, 2019, s. 99)

2.2.3 Metódy analýzy aktuálneho stavu v bezpečnostnom prostredí

Metódy analýzy aktuálneho stavu v bezpečnostnom prostredí sú určené na zostavenie súborov vonkajších a vnútorných bezpečnostných hrozieb. Hrozby predstavujú prekážky alebo obmedzenia, ktoré je nutné prekonať, ak je stanovená potreba dosiahnuť požadovanú úroveň bezpečnosti štátu a súčasne vygenerovať činitele bezpečnostného prostredia, ktoré môže využiť štát na presadzovanie svojich bezpečnostných záujmov.

Jedna z analýz, ktorá je označovaná akronymom „SWOT“ (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats – ďalej len „SWOT analýza“) patrí medzi univerzálne situačné analytické techniky (nástroje) zamerané na zhodnotenie kľúčových faktorov vonkajšieho, ale i vnútorného prostredia (napr. ekonomického, hospodárskeho, spoločenského a pod.) ovplyvňujúcich vývoj. Medzi faktory vnútorného bezpečnostného prostredia radíme tzv. „silné stránky“ (prednosti), ktoré sú považované za činitele s pozitívnym vplyvom na vývoj a „slabé stránky“ (slabiny) s potenciálom vzniku vnútorných hrozieb. Do faktorov vonkajšieho bezpečnostného prostredia je radený súbor príležitostí, ktorý je považovaný za množinu činiteľov s potenciálom presadzovať záujmy vo vonkajšom bezpečnostnom prostredí a súbor hrozieb vytvárajúci potenciál ohrozovať vnútorné bezpečnostné prostredie.

Úvod analýzy pozostáva z identifikovania a kategorizovania uvedených činiteľov bezpečnostného prostredia s využitím dimenzionálneho a sektorového prístupu hodnotenia (kapitola 2.1). V ďalšom poradí analýzy sú skúmané ich vzájomné vzťahy (väzby) s cieľom pochopenia možností využitia ich silných stránok v prospech príležitostí, minimalizovanie ich slabých stránok na predchádzanie možným hrozbám, prekonanie slabých stránok s využitím

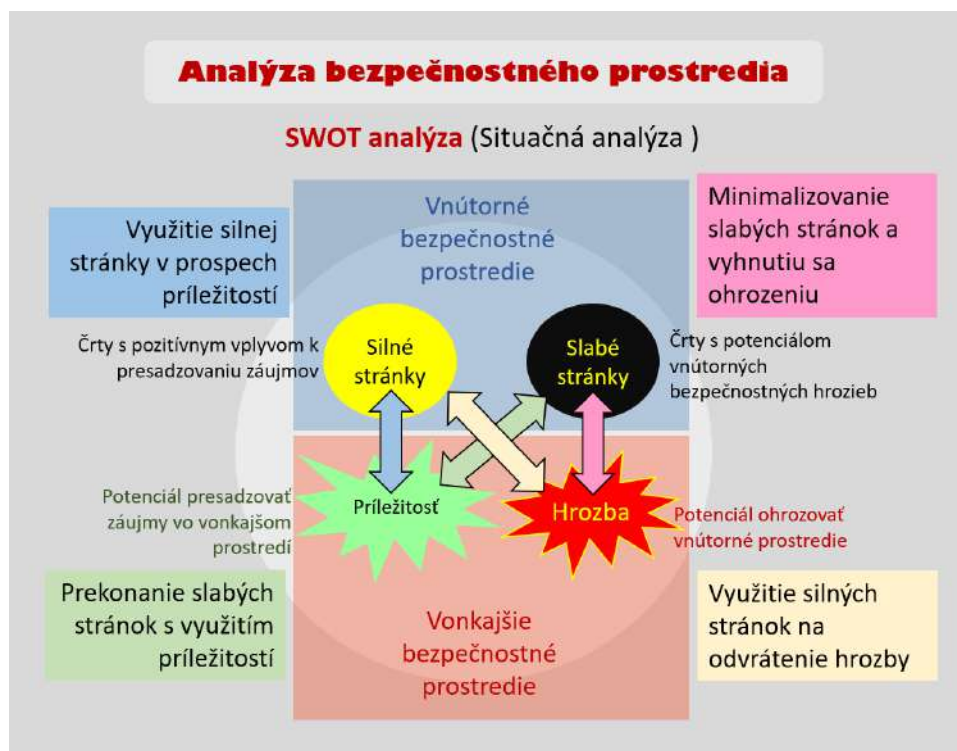

príležitostí a využitie silných stránok na odvrátenie hrozieb (obr. 2). Výstupom „SWOT analýzy“ je získanie potrebných podkladov pre proces eliminovania hrozieb a vytvárania javov a udalostí v bezpečnostnom prostredí v prospech efektívnej bezpečnosti referenčného subjektu (tzv. vypracovanie „SWOT stratégie“).

„SWOT analýza nie je aplikovateľná iba s autonómnym prístupom a vyžaduje si komplexnosť pri implementácii analytických metód a spôsobov s racionálnym a efektívnym uplatňovaním ich vzájomných väzieb.“ (Bystriansky, 2023, s. 97)

Vo všeobecnosti je SWOT analýza chápaná s prednosťami, napr. univerzálnosť, zrozumiteľnosť a relatívna jednoduchosť. Avšak vnímanie jednoduchosti vytvára predpoklady, že metóda je používaná nesprávne. Prax poukazuje, že vo väčšine prípadov sú súbory SWOT činiteľov spracovávané vágne, neusporiadane a na vypracovanie SWOT stratégií už nie je venovaná potrebná pozornosť. (Grasseová-Motyčková - Richter, 2016)

Problém vyplýva aj z dôvodu, že metodika analýzy nie je štandardizovaná, ponúka viacero prístupov a pre požadovanú úroveň objektivity nie je zabezpečený vyšší počet odborníkov s rôznorodosťou odborných vedomostí a skúseností. „Vždy je potrebné každé tvrdenie podporiť odpovedajúcimi údajmi, prípadne zvýšiť objektivitu tvrdenia, zapojením viacerých osôb do identifikácie faktorov.“ (Grasseová-Motyčková - Richter, 2016, s. 50)

Obrázok číslo 2 SWOT analýza
Zdroj: Vlastné spracovanie

Ďalším príkladom metódy analýzy aktuálneho stavu bezpečnostného priestoru je prístup U.S. Army War College, kde je podstata bezpečnostného prostredia zhrnutá do akronymu „VUCA“ (Volatility, Uncertainty, Complexity and Ambiguity), výkladom ktorého je konštrukt usporiadania sveta, kde hrozby sú rozptýlené a neurčité, kde konflikt je neodvratiteľný, ale ešte nepredvídateľný a kde naša schopnosť brániť sa a podporovať naše národné záujmy môže byť obmedzená nedostatkom materiálnych a personálnych zdrojov. (Kovacs, 2012) Bezpečnostné prostredie v uvedenej analýze je chápané ako vysoko premenlivé, neisté, komplexné

a nejednoznačné a je vždy vo väčšej, či menšej miere v stave dynamickej nestability. Výstupom z uvedeného hodnotenia je získať vplyv nad nestabilitou, manažovať neistotu, zjednodušovať komplikovanosť a vyriešiť nejednoznačnosť spôsobom výhodným pre záujmy štátu a v súlade s politickým usmernením.

2.3 PREDVÍDANIE BUDÚCEHO VÝVOJA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

Táto časť hodnotenia bezpečnostného prostredia je dôležitá pre tvorbu optimálnych stratégií, ktorých cieľom je usmernenie vývoja bezpečnostného prostredia tak, aby sa eliminovalo riziko potenciálnych bezpečnostných hrozieb. Pri objasňovaní pojmu „predvídanie“ sa môžeme stretnúť s rozdielnymi prístupmi, najmä pri porovnávaní prác rôznych autorov. Pre potreby príspevku je používaný pojem „predvídanie“ vo význame vedeckého predvídania neznámeho, nepozorovaného, ale možného stavu spoločnosti, javov a procesov.

2.3.1 Vedecké predvídanie

Vedecké predvídanie sa môže uskutočňovať v dvoch rovinách, a to v empirickej a teoretickej.

Empirické predvídanie je založené na pozorovanej opakovateľnosti javov, skúsenosti z opakovateľnosti pozorovaných vzťahov, súvislostí a závislostí. Je postavené na myšlienkovvej predstave sústavy potrebných činností na skúmanie objektívnej reality bezpečnostného prostredia a dejov v ňom. Pri empirickom predvídaní sa na prvé miesto umiestňuje vonkajší prejav známych údajov o bezpečnostnej situácii. Jav alebo udalosť sa spoznáva podľa jednotlivých a konkrétnych ukazovateľov. Svojou formou je tento spôsob predvídania vždy aktívny a prináša rôznorodosť poznatkov. Skúmanie objektívnej reality, však nemôže vychádzať iba zo zmyslového poznania, pretože dôsledne neskúma aj vnútorné vplyvy prebiehajúcich javov a udalostí. Uvedené poznanie je nedostatočné a z toho dôvodu je dôležité uplatňovať v kombinácii aj teoretické predvídanie.

Teoretické predvídanie je založené na poznaní objektívnych zákonov a na dialektickomaterialistickom skúmaní objektívnej reality. V procese teoretického predvídania sú skúmané príčiny i súvislosti javov a udalostí s využívaním matematických a štatistických metód na pochopenie a potvrdenie možného vývoja. Predvídanie má však stále charakter pravdepodobnosti. Môže teda dochádzať k vzájomnému stretu s celou radou náhod, ktoré budú ovplyvňovať neustále vývoj. Dôležitým prvkom teoretického predvídania je modelovanie, čiže metóda vytvorenia a skúmania analógu objektu, čiže modelu. „Modelom rozumieme taký myšlienkovy a materiálne realizovaný systém, ktorý odráža alebo zobrazuje objekt výskumu.“ (Rehožek, 1991, s. 22)

Pri modelovaní vystupujú súčasne tri prvky. Originál, čiže objekt skúmania, model alebo systém, ktorým bude objekt skúmania pozorovaný a subjekt, ktorý ho bude pozorovať. V praxi sa hlavne využíva princíp činnosti modelu a nie originálu a z tohto dôvodu je pozornosť sústredená len na modelovanie fyzikálne, myšlienkové alebo kombinované.

Fyzikálny model zahŕňa prírodné javy a zobrazuje vývoj so zachovaním základných prvkov fyzikálneho prostredia. Myšlienkový (mentálny) model je vykonštruovaný pomocou zmyslových názorných predstáv v súlade s abstraktno-matematickým modelom. Odráža vývoj bez reálneho zobrazenia a je vykonávaný cestou grafického alebo matematického opisu prebiehajúcich javov a udalostí. „Uplatňovaním mentálneho modelu je znižovaný stupeň objektívnej reality abstrakciou, ktorá má podobu zmenšenej mierky reality predstavovanej súhrnom názorov s nízkou validitou.“ (Bystriansky, 2023, s. 83)

Využívaním myšlienkového modelu môžeme uplatňovať viacero metód ako napr. delfská metóda, metóda mapovania súvislostí, metóda scenárov a matematicko-štatistická metóda.

Jednou z často používaných uvedených metód je metóda scenárov⁹. Vypracovanie (modelovanie) scenárov vychádza z aktuálneho stavu bezpečnostnej situácie a kvalifikovaného odhadu jej možného vývoja. Scenármi sú vytvárané východiská pre tvorbu politických, vojenských alebo ekonomických stratégií. Kvalita scenárov je závislá od subjektu ich tvorby a jeho schopnosti vnímať smerovanie tendencií, a to optimisticky, pesimisticky alebo realisticky. „Scenáre nie sú presnou a verifikovateľnou predpoveďou vývoja, no môžu poukázať na možné trendy, javy a ich vzájomnú väzbu.“ (Jurčák - Sasarák, 2019, s. 145)

Pre implementáciu obidvoch rovín predvídania (predikcie) pre tvorbu scenárov je rozhodujúce správne chápanie vzťahu medzi zmyslovým a logickým stupňom poznania. „Preto je dôležité zosúladiť získané zmyslové a logické poznatky v spoločný obraz možnej budúcej reality.“ (Bučka - Bystriansky, 2021, s. 55)

2.3.2 Hybné sily a trendy vo vývoji v bezpečnostnom prostredí

Neoddeliteľnou súčasťou tvorby bezpečnostnej stratégie štátu je aj riešenie problematiky odhadu vývoja v bezpečnostnom prostredí pomocou analýz očakávaných trendov a rozhodujúcich hybných síl u ktorých je predpoklad najviac ovplyvňovať jeho vývoj.

„Slovenská republika zabezpečuje svoju obranu a plní medzinárodné záväzky v zhoršenom a dynamicky meniacom sa bezpečnostnom prostredí, ktoré sa vyznačuje nestabilitou a nízkou predvídateľnosťou jeho vývoja.“ (Obranná stratégia SR, 2021, s. 9)

Pre dosiahnutie odbornej schopnosti ovplyvňovať zhoršené a dynamicky meniace sa bezpečnostné prostredie a jeho nízko predvídateľný vývoj, v prvom poradí je dôležité správne chápanie významu pojmov „hybná sila“ a „trend“ a ich praktický význam pri dosahovaní stability bezpečnostného prostredia i vyššej predvídateľnosti jeho vývoja.

Hybné sily sú činitele vyvolávajúce dynamiku vývoja a smerovania (formovania) bezpečnostného prostredia, teda sú príčinou jeho zmien. V dôsledku pôsobenia hybných síl sú vygenerované dôsledky ich pôsobenia a z nich vyplývajúce výzvy pre tvorbu trendov.

Pojem „trend“ vyjadruje smerovanie čiastkových procesov v podobe jednotného procesu zmien. Čiastkové procesy sú chápané ako postupnosť opakovaných udalostí alebo javov vyvodzujúcich smerovanie tendencií vývoja v bezpečnostnom prostredí. Ako východisko slúžia štatistické údaje, ktorými sú vhodnými metódami, napr. metódou sledovania časových radou¹⁰ alebo pomocou matematických modelov, pretvárané do rôznych scenárov (Hofreiter, 2016) Za trendy považujeme, napr. nárast deštruktívnej sily asymetrických hrozieb, zneužívanie nových technológií neštátnymi bezpečnostnými aktérmi, napádanie procesov v kybernetickom priestore, slabá vláda štátu vytvárajúca hrozbu agresívneho násillia domácim obyvateľstvom a pod.

Pomocou tzv. „retrospektívnych hypotéz“ je modelovaný iný časový rad udalostí a javov (trend), ktorý síce reálne neprebehol, ale hypoteticky mohol v prípade odlišného vplyvu na hybné sily, prípadne na dynamizujúce činitele bezpečnostného prostredia. Tento model vytvára vhodné poznanie slúžiace na identifikáciu možných náhod či nevyhnutností pri

---

⁹ Literárny náčrt s rozpisom deja, ktorý ponúka paradigmu možností realizačných riešení. Scenár je pokusom o opis odhadu sledu budúcich udalostí.

¹⁰ Časový rad tvoria pozorované hodnoty, ktoré sú chronologicky zaznamenávané a zhromažďované v určenom časovom úseku.

usporiadaní udalostí a javov, ktoré zohrávajú významnú úlohu pri tvorbe trendov „Poznanie minulosti a správne hodnotenie dejov súčasnosti dovoľuje nazrieť do budúcnosti.“ (Hofreiter, 2016, s. 109)

Identifikácia hybných síl a trendov nemá plne objektívny charakter. Je limitovaná najmä záujmom, stupňom poznania a samotným charakterom subjektu. Nutnou podmienkou pre funkčnosť celého procesu hodnotenia bezpečnostného prostredia je úsilie o objektivizáciu, ktoré však nikdy nie je plne dosiahnuteľné. Odlíšenie a vymedzenie hybných síl a trendov je obmedzované ich vzájomným prelínaním. V niektorých prípadoch sú hybné sily a trendy po obsahovej stránke obdobné. Napr. globalizácia môže v rôznych kontextoch vystupovať ako hybná sila alebo aj ako trend pričom oba pohľady sú odôvodniteľné. Najmä v dokumentoch politického charakteru bývajú hybné sily a trendy bez jednoznačného vymedzenia. Potom hodnotenie bezpečnostného prostredia obsahuje minimálne odhad vývoja jeho ďalšieho smerovania, ktorý nie je však dostatočne hodnoverný. Hybné sily a trendy by preto nemali byť chápané v podobe hodnoverného údaju, ale naopak byť relevantnou súčasťou komplexného prístupu.

ZÁVER

Riziko v neefektívnosti hodnotenia bezpečnostného prostredia a predvídania jeho vývoja do značnej miery vyplýva z rôznorodosti bezpečnostného prostredia, dynamického a nepredvídaného správania jeho činiteľov a v dôsledku viacej variantnosti ich vzájomných vzťahov (väzieb). Na druhej strane uvedené riziko môže spôsobovať aj subjekt, ktorý skúma a hodnotí bezpečnostné prostredie, a to svojou neznalosťou alebo nevhodnosťou uplatňovania vhodných prístupov. Uplatňovanie prístupov bežne zaužívanými postupmi, dokonca šablónovitou formou, nepostačuje efektívne získať podklady pre hľadanie optimálnej stratégie určenia správneho a účinného nástroja bezpečnostnej politiky štátu.

Ani jeden z prístupov či metód samých o sebe nevytvára úplnú a objektívnu schopnosť objektívneho hodnotenia bezpečnostného prostredia a predvídania vývoja v ňom. Plnú aplikáciu tejto schopnosti je možné dosiahnuť vhodnou a účinnou kombináciou poznaných prístupov či metód v ich vzájomnom dialektickom pôsobení. Príkladom je aj získané poznanie, že kvalitné vyhodnotenie a efektívne formovanie bezpečnostného prostredia nie je dosiahnuté ukázkovým použitím komplexného prístupu, ale hlavne použitím správnej kombinácie so systémovým prístupom. Ak vzniká potreba optimálneho predpokladu vývoja v bezpečnostnom prostredí, potom je nedostačujúce len dôkladné identifikovanie jeho činiteľov, javov a udalostí, ale rozhodujúce je aj samotné vyprofilovanie ich nositeľov vo vzťahu k príčinám zmien, vzniku nestability a vzniku neistoty. Cesta, ktorou je to možné dosiahnuť, je zakomponovanie vhodných princípov vedeckého predvídania, ako napr. princípu efektívnosti¹¹.

Prístupy k hodnoteniu bezpečnostného prostredia sú často zreteľne odlišné, čo do metodiky tak do rozsahu a hĺbky. I napriek dlhodobej diskusii bezpečnostných analytikov, ale aj politikov o prístupoch k hodnoteniu bezpečnostného prostredia štátu, nebola zatiaľ výslovne definovaná zjednotená koncepcia i napriek tomu, že paradoxne existuje rovnaká predstava, aké prvky bezpečnostné prostredie obsahuje.

---

¹¹ Princíp efektívnosti vyjadruje vzťah medzi predpokladom reakcie na účinok pôsobenia a skutočným výsledkom účinku.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BARTEK, A. 2018. Bezpečnostné prostredie a faktory bezpečnosti. In *Recenzovaný zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Žilina: Strix et SSŽP, 2018, s. 75-82. ISBN 978-80-89753-27-7.
- BELAN, L. 2015. Bezpečnostné prostredie a bezpečnostný sektor. In *Zborník vedeckých a odborných prác*. Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika: Liptovský Mikuláš, 2015, s. 30-40. ISBN 978-80-8040-515-1.
- BUČKA, P. – BYSTRIANSKY, I. 2021. Vedecké predvídanie v procese rozhodovania pri vedení vojenskej operácie. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika: Liptovský Mikuláš, 2021, s. 52-64. ISBN 978-80-8040-606-6.
- BUČKA, P. – PÁSTOR, R. 2019. Možné prístupy k hodnoteniu bezpečnostného prostredia. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika: Liptovský Mikuláš, 2019, s. 96-105. ISBN 978-80-8040-582-3.
- BYSTRIANSKY, I. Analytická podpora formovania akcieschopnosti síl. In *Vojenské reflexie*, 2023, roč. XVIII, č. 2/2023, ISSN 1336-9202, s. 78 - 100. DOI: <https://doi.org/10.52651/vr.a.2023.2.78-100>
- GRASSEOVÁ-MOTYČKOVÁ, M. - RICHTER, J. 2016. SWOT analýza v rezortu obrany Českej republiky - súčasný stav a doporučení pro aplikaci. In *Vojenské rozhledy*, 2016, roč. XXV. (LVII.), č. 2/2016, ISSN 1210-3292, s. 36 – 52. DOI: <https://doi.org/10.3849/2336-2995.25.2016.02.036-052>
- HOFREIJTER, L. 2016. *Bezpečnostné prostredie súčasného sveta*. Zlín: Radim Bačuvčík - VeRBuM, 2016. 160 s. ISBN 978-80-87500-79-8.
- KOVACS, E. 2012. Budúce bezpečnostné prostredie - Aké bude? In *Zborník vedeckých a odborných prác*. Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika: Liptovský Mikuláš, 2016, s. 239-248. ISBN 978-80-8040-4508-5.
- JURČÁK, V. – SASARÁK, J. 2019. Možné spôsoby hodnotenia bezpečnostného priestoru. In *Bezpečnostné fórum 2019, zborník vedeckých prác*. Interpolis: Banská Bystrica, 2019, s. 138-148. ISBN 978-80-972673-9-1.
- Obranná stratégia Slovenskej republiky. 2021. Ministerstvo obrany Slovenskej republiky: Bratislava, 2021. 28 s. ISBN 978-80-89261-86-4.
- ŠIMÁK, L. 2016. *Krízový manažment vo verejnej správe*. Žilina: EDIS - vydavateľstvo ŽU, 2016. 150 s. ISBN 80-88829-13-5.
- ŠIMÁK, L. a kol. 2005. *Terminologický slovník krízového riadenia*. Žilina: Vydavateľstvo ŽU, 2005. 44 s. ISBN 80-88829-75-5.
- ŠKVRNDA, F. 2004. Súčasná chápanie bezpečnosti ako teoretický rámec bezpečnostno-politických analýz. In: *Tarasovič, V., et al.: Hodnotenie bezpečnostného prostredia (výhodiská a perspektívy)*. MO SR, Bratislava, 2004. s. 27-28.
- ŘEHOŽEK, K. 1991. Modelovanie boja. In *Bojová príprava*, Praha: Magnet-Press s.p. č. 8/1991, s. 21-24.
- ŽÍDEK, R. – MAJCHÚT, I. *Ozbrojené sily demokratického štátu*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika. 2015. 253 s. ISBN 978-80-8040-521-2.

Ing. Ivan BYSTRIANSKY
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Demänová 393, 03101 Liptovský Mikuláš
bystriansky18@gmail.com

THE IMPORTANCE OF EMERGING AND DISRUPTIVE TECHNOLOGIES IN THE MILITARY FIELD

Ionuț Alin CÎRDEI, Ileana Gentilia METEA

ABSTRACT

Nowadays, society is in a continuous transformation under the impact of developments in the international security environment. On a global level, in parallel with the expansion of the phenomena associated with globalization, we are witnessing an attempt to redraw the spheres of influence and to change the world order. Under these conditions, humanity is getting closer and closer to the state of conflict, a fact also proven by the multiplication of local and regional conflicts, with the potential for expansion, and NATO and the EU must find solutions to maintain their superiority in all areas and especially in the military field. A solution to the challenges that characterize the current global situation is the development of emerging and disruptive technologies and their use in the military field, which allows surprising the adversary, ensuring one's own security and maintaining action and decision-making superiority.

Keywords: emerging, disruptive, warfare, NATO, technology

INTRODUCTION

Today's society is passing through an extremely dynamic period, with a high degree of volatility and unpredictable evolution. Global tensions are rising exponentially, and potential conflict zones are multiplying. In most regions of the globe, events are unfolding quite rapidly, and the way they unfold leads us to the idea that a regional conflict with world implications or even a global conflict is almost inevitable. On a global level, we can identify a tendency to deny the rules-based world order and the attempt to create a new world order, in which the place of the great powers will be taken by other entities, either emerging powers with regional aspirations and interests, or organizations and non-state entities. It is certain that the Western bloc is being contested more and more, and some states are preparing to assert themselves on the world level by all the means at their disposal, including violent means. The supremacy of the US and of NATO on the global level is strongly contested by China and Russia, but we also observe the emergence of new sources of tension, fueled either by the great global powers or by other states that want to assert themselves on the international stage. Sources of conflict multiply and potential crises grow in complexity. Thus, in Europe, in addition to the classic sources of conflict, in the states of the former Yugoslavia, we are witnessing the unfolding of a bloody conflict that has already been going on for over two years and that will not end in the near future. This ongoing conflict between Russia and Ukraine will completely change the security architecture in Europe, regardless of how it ends. In Africa, we are witnessing the decline of the influence of the Western European states and the increase of the influence of Russia and China, in parallel with the increase in the importance of terrorist organizations, which endanger the stability and security of the North African states. In the Middle East, in addition to the civil conflict in Syria, the instability in Iraq, the systemic problems in Lebanon, we are witnessing an increase in tensions between Israel and Iran, which together with its proxies (Hamas, Hezbollah, the Houthi rebels) are trying to destroy the Jewish state and to become a regional power with global ambitions. In South and Southeast Asia, tensions are rising, and the main source of them seems to be China, which wants to challenge the influence of the US and at the same time gain strategic advantages in relation to its neighbors. China

disputes borders and spheres of influence and has unresolved issues with the Philippines, Japan, Taiwan and other states, while tensions on the Korean peninsula are far from abated. Also, there are historical tensions between India and Pakistan, between India and China, etc. which can put pressure on the state of regional balance and give rise to conflicts. Even the Arctic region, a region that until a few decades ago did not represent an area of confrontation, is beginning to be militarized and arouse the interest of the various powers. South America, until now a fairly stable area and free from major confrontations, which was sheltered from the first and second world wars, is beginning to feel the effects of instability, through internal and external tensions that have primarily Venezuela as the main actor. Basically, the entire planet is moving towards a state of conflict as it tends to replace cooperation and dialogue with confrontation and the achievement of objectives through the use of violent means. The evolution of technology opens up new opportunities, but also raises new challenges for the security of states and for global security. The emergence and development of the informational dimension, in addition to the opportunities it offers, highlights the vulnerabilities of states and gives rise to a new space for confrontation. Also, in the current security context, modern technologies are gaining increasing importance and offer increased possibilities to surprise the adversary, to achieve action and decision-making superiority and to fulfill political and military objectives. “Modern warfare has continuously evolved, with technological advancements shaping its conduct. Critical technologies like cyberspace and artificial intelligence are making new warfighting tools available, even as traditional ones like nuclear weapons are witnessing a resurgence. These changes have brought greater lethality and destruction in warfighting and blurred the lines of conflict, with direct warfare being replaced by new forms such as hybrid warfare or grey zone tactics (where the threat has diffused, and proxy actors have taken the lead)” (Rajagopalan – Patil, 2024, p. 7).

GENERAL CONSIDERATIONS ON EMERGING AND DISRUPTIVE TECHNOLOGIES

In order to continue to hold regional and global superiority, some states or international organizations increasingly emphasize the development of emerging and disruptive technologies, seen as a way to defeat any adversary and deter potential aggression. The development of these technologies involves huge expenses, attention to scientific research, vision and creates the conditions for obtaining strategic advantages in the medium and long term, and for shaping the international security environment, seen as an essential component of international relations, deeply influencing global politics, stability and prosperity of nations. This environment is characterized by a multitude of factors that, interconnected, determine the degree of safety and the risks to which states and other international entities are exposed and can be defined as the multidimensional space of historical, military, cultural, economic, institutional, geopolitical developments that have impact on human communities, which conditions the level of protection of the individual, the community, the state, the area, the region while promoting their own interests (Stăncilă, 2011, p. 42).

The international security environment behaves like a living organism, which is constantly searching for a state of equilibrium and which, nowadays, is subject to enormous pressures, which may have the effect of destabilizing it (Cîrdei, 2015, p. 32), economically, socially, politically, but also militarily. The security environment can be destabilized by the actions carried out by legitimate or illegitimate actors, carried out both in the physical and in the cyber environment, by using conventional or hybrid means.

Unprecedented technological development determines the evolution and transformation of society, climate crises intensify, geopolitical tensions increase and multiply, expand to more

and more regions, strategic ambiguity and instability encourage state or non-state actors to challenge the current world order, economic, cultural and military competition between the great powers is ever greater and with a higher stake, threats are multiplying and taking on new forms of manifestation, and all these represent new risks and challenges for global peace and security (Grand-Clément, 2023, p. 11) and have the potential to reshape the international security environment. Current events and how they will be understood and managed have the potential to change the face of the world and transform the international security environment, which will reach a new state of equilibrium, whether through violent confrontations, as was the case the two World Wars, either through cooperation and dialogue.

In today's context, emerging technologies play a vital role in transforming warfare and defense. Their use provides competitive advantages, improves defense capability and facilitates interoperability between the armed forces of NATO member states. For example, artificial intelligence and machine learning enable the rapid analysis of large volumes of data to identify threats, anticipate adversary movements and optimize military responses. Similarly, quantum computing technologies can improve the encryption and security of communications, providing a more robust defense against cyber-attacks. “Emerging technologies are technologies whose development, practical applications or both are still largely unrealized, so that they become figuratively prominent from a background of nonexistence or obscurity. These technologies are generally new, but also include older technologies that are still controversial and potentially underdeveloped. Emerging technologies are often perceived as being capable of changing the status quo” (Udrescu - Siteanu, 2021, p. 300). Emerging technologies have a very high potential to change the way conflicts are carried out, can provide a major advantage to the party using them, and can even have a deterrent effect on aggression or military action. Even though they are not completely new, these technologies produce major effects through the innovative way in which they produce their effects and the superior level of knowledge behind them.

The development of emerging and disruptive technologies in the military domain is a necessity to be able to maintain superiority and to ensure optimal means of deterrence. The possession of disruptive technologies with military use allows obtaining and maintaining supremacy, surprising the adversary and dominating the multidimensional space of confrontation. Disruptive technologies provide an initial advantage to those who implement them but also force continued exploration to maintain the advantage and at the same time represent the engine of innovation because those who are directly affected by the effects of these technologies will seek new ways to counter or overcome them, which means continuous progress. We believe that this race of technological development, of supremacy in all fields, will end only when disruptive technologies get out of control and destroy human society, throwing it hundreds of years into the past. Currently, nuclear weapons have this potential, but artificial intelligence can be just as dangerous (Bojor - Cîrdei, 2024, p.).

“Emerging technologies are increasingly being presented as having disruptive effects on security and defense, both in the civilian and military environments” (Csernatoni – Oliveira Martins, 2023, p. 1) and “refer to cutting-edge and inventive technologies that are currently developing or have been recently introduced. Some of the new technologies include artificial intelligence, 3D printing, the Internet of Things, blockchain, and others. These technologies have transformed the methods by which military strategies are formulated” (Junaid, 2024). These emerging and disruptive technologies must not scare us, due to the way they can influence the evolution of events and how they can affect the current way of thinking and acting in all fields and especially in the military field, but must cause a paradigm shift and trigger a process of adaptation to the new conditions.

Modern disruptive technologies, used in the military field, offer a decisive advantage in front of the adversary, who will not have effective countermeasures, but, at the same time, they

involve essential changes both in terms of the way of thinking, but also in the military organization in order to obtain the maximum of benefits from these technologies. “The use of disruptive technologies accentuates the asymmetric and hybrid character of military confrontation by creating a fracture, a fault in the way of thinking and acting. The use of disruptive technologies belongs to the category of hybrid methods of waging war and creates the conditions for achieving strategic surprise and reducing the opponent's desire to fight, affecting the morale of fighters, political and military decision-makers and the population” (Cîrdei, 2024, pp. 2 - 3) and creating the conditions for achieving success in the actions carried out through the combined effects it can have and through the difficulty of countering them. “The interaction and synergy effects of concurrent developments within multiple technologies and multiple applications also create convergence effects that are both unpredictable and potentially disruptive in nature” (Mayer, 2023, p. 64). For these reasons, many states have become aware of the importance of emerging technologies for ensuring dominance in the international arena and have begun to invest money, time and effort to understand and develop these technologies. Thus, at the level of NATO and the EU, efforts can be observed to discover new technologies that can be used in the military field, to regulate this niche field and to identify ways to control and counter them.

EMERGING AND DISRUPTIVE TECHNOLOGIES AT NATO AND EU LEVEL

As next-generation technology evolves and becomes more present on the battlefield, connections will be established between emerging technologies, which will begin to interact under human control or independently. Interactions between emerging technologies could also enhance existing military capabilities or lead to the emergence of new capabilities – with unexpected consequences for the conduct of military action and strategic stability (Congressional Research Service, 2024, p. 30). In addition, emerging military technologies, especially those based on artificial intelligence and autonomous weapon systems, can produce unintended and unpredictable consequences if they do not perform according to established parameters, consequences that can range from mission failure to various forms of violations of international humanitarian law and the fundamental rights of citizens and other non-combatants who must be protected.

At the EU level, increased attention is paid to emerging and disruptive technologies and the impact they can have on member states. The European Union plays a key role in the development of emerging and disruptive technologies, recognizing their importance for economic growth, citizen security and Europe's technological superiority. The EU aims to promote innovation, support research and development and ensure the responsible adoption of these technologies to boost Europe's competitiveness on the global stage and improve its strategic security.

The European Defence Agency identifies 6 disruptive technologies that must be treated with due care and which can have both civilian and military uses (Clapp, 2022): quantum technologies, artificial intelligence, autonomous robots and weapon systems, big data, hypersonic weapons systems and space technologies and advanced materials, while the US adds to this list directed energy weapons and biotechnology. In order to support research and innovation in the field of emerging technologies, the EU emphasizes the funding of research in the field of emerging technologies, through the implementation of the Horizon Europe program and the granting of structural and cohesion funds to support the development of emerging technologies, it tries to regulate the main aspects related to the development and the responsible use of emerging technologies, promoting international collaboration and partnerships, with a focus on cooperation with NATO and the US, supporting the maintenance of the EU's

technological superiority and autonomy, etc. Through these actions, the EU aims to secure a leading position in innovation, boost economic competitiveness and guarantee the security and well-being of European citizens.

The European Union's vision on emerging military technologies is to develop and use these technologies in a way that strengthens European security, strengthens Europe's strategic autonomy and respects the EU's fundamental values, such as human rights, democracy and the state of law. The EU aims to promote innovation and defense cooperation between Member States, improve defense capabilities and ensure interoperability between Member States' armed forces. The key elements of the EU vision regarding emerging technologies in the military field are:

- Consolidation of Europe's strategic autonomy by reducing external dependencies, developing own military capabilities;
- Promoting cooperation and integration between member states by favoring cooperation through joint programs and creating a common defense market;
- Promoting responsible and ethical defense innovation;
- Improving cyber defense capabilities;
- Promoting space security;
- Adapting to new threats and hybrid conflicts;
- Supporting cooperation and common defense and security policy.

The EU's vision of emerging military technologies is geared towards developing advanced capabilities that strengthen European security and enhance strategic autonomy, while maintaining a firm commitment to the Union's fundamental values and principles. This involves strategic investment in research and development, regulating the use of emerging technologies, promoting cooperation between member states and protecting critical infrastructures. The EU aims to be a global actor capable of responding effectively to emerging threats and contributing to the maintenance of international peace and security.

Emerging and disruptive technologies have the potential to fundamentally change the world and implicitly the way military actions are conducted. In order to maintain its military superiority and to be able to meet its objectives, NATO must adapt and change the way it approaches military operations as innovative technologies provide new opportunities for NATO armies, helping them to become more efficient, more resilient and sustainable, but at the same time represent new threats from state and non-state actors.

In a similar approach to the EU, NATO focuses on nine areas of interest in terms of disruptive technologies (NATO, 2023):

- Artificial intelligence;
- Autonomous weapons;
- Military quantum technologies;
- Biotechnologies and human power amplifiers;
- Hypersonic systems;
- Space technologies;
- New/revolutionary materials;
- Energy and propulsion;
- New generation communication networks.

Emerging and disruptive technologies such as cyberspace, artificial intelligence and quantum computing are changing the way the world works. From a military point of view, such technologies present both opportunities and challenges. They enable militaries to become more

effective and resilient, but they also change the nature of warfare, opening up new domains of potential conflict (primarily outer space and cyberspace) and allow state and non-state actors to operate at a faster and unprecedented scale, both within the parameters of what is considered conventional conflict, but also below that threshold within the "gray zone" (hybrid or asymmetric warfare) (Mills, 2023, p. 7).

To date for the US and its NATO allies, dominance in the conventional spectrum of warfare has been possible due to technological advantage in precision and speed of engagement, due to stealth capabilities, tactical intelligence, superior research, surveillance and reconnaissance capabilities relative to opponents. To ensure their dominance in the 21st century, NATO states must maintain their technological advantage and continue to develop innovative and revolutionary capabilities, in conditions where adversaries will increasingly challenge the dominance of Western states, promote revisionist actions and seek to gain access to or develop emerging technologies that challenge Western supremacy and even give them a strategic advantage. To meet the challenges, NATO states must maintain a conventional warfighting capability with deterrence potential and continue to develop new technologies that allow them to maintain strategic advantage and develop anticipatory policies and strategies, adapted to the international context. The technological superiority of the Western states is evident at this moment, when we see that the modern weaponry donated to Ukraine poses serious problems for the Russian army on the Ukrainian front, but the adversaries or potential adversaries of the US and NATO are making efforts to reduce this technological gap and even to advance the aforementioned states in terms of the level of technologies used in the military field. This gives rise to a race of research, innovation and even an arms race similar to that of the Cold War.

The future way of waging war will be shaped by geopolitical, societal, technological, economic and military trends. However, many of the future threats the Alliance will face will result from technological developments. Emerging and disruptive technologies can revolutionize future military capabilities and the ability to wage war. Therefore, the promotion of technological innovations and their timely introduction into the military will play a major role in the development of the military capabilities of NATO countries (Fridbertsson, 2022, p. 1).

NATO's adoption of emerging technologies is not without its challenges. Firstly, there is a problem of interoperability between the technological systems of different Member States. Also, the implementation of emerging technologies requires significant investment in research and development, as well as in personnel training. In addition, NATO must take into account the ethical aspects of the use of certain technologies, such as AI, which may raise questions about the accountability of automated decisions during conflicts.

On the other hand, the global competition for technological supremacy is another challenge. Rival states such as Russia and China are investing heavily in developing their own advanced technological capabilities, forcing NATO to accelerate its innovation efforts to maintain its strategic advantage.

To address these challenges, NATO has launched several strategic initiatives. In 2019, the NATO Innovation Hub was established, a center dedicated to the exploration and development of new technologies. In addition, the Alliance has created a formal strategy for emerging and disruptive technologies, which sets priorities for research, development and deployment.

NATO also promotes collaboration between the public and private sectors, including with start-ups and technology companies, to facilitate innovation and rapid adoption of new

technologies. For example, the NATO Innovation Program provides funding and support for innovative defense and security projects.

NATO's use of emerging technologies is a crucial factor in ensuring international security and stability in the context of current and future challenges. Although the adoption of these technologies involves many challenges, the opportunities offered by artificial intelligence, cyber warfare, autonomous drones and quantum technologies can transform NATO's defense capabilities and strengthen the Alliance's position in the face of global threats. Through the initiatives and strategies adopted, NATO demonstrates an openness and continuous adaptability in the face of technological changes, thus ensuring a competitive advantage on the international stage. "The implications of emerging technologies for warfighting and strategic stability are difficult to predict, as they will be a function of many factors, including the rate of technological advancement, the manner in which emerging technologies are integrated into existing military forces and concepts of operation, the interactions between emerging technologies, and the extent to which national policies and international law enable or inhibit their development, integration, and use. Nonetheless, many emerging technologies exhibit characteristics that could potentially affect the future character of war" (Congressional Research Service, 2024, p. 30). The future of emerging and disruptive military technologies revolves around the development and integration of advanced innovations that will transform the way conflicts are conducted, defense strategy and global security. As emerging technologies continue to advance, they will redefine both military capabilities and threats to national and international security. These developments will have a significant impact on the tactics, doctrines and organization of armed forces globally. While these technologies offer significant opportunities for improving military security and efficiency, they also bring ethical, regulatory, and security challenges that must be carefully addressed. The armed forces of the future will need to combine technological innovation with an adaptive defense strategy to maintain strategic advantage and protect national and international security.

CONCLUSION

Emerging and disruptive technologies used in the military field have the potential to be a game changer through the implications they can have on military art, in terms of how we think and act. However, emerging technologies are not a silver bullet, a magic solution for winning any conflict because they are quite expensive and their widespread use is not yet sustainable. Also, potential adversaries will develop their own technologies and try to identify countermeasures so that the impact of the technological advantage is reduced as much as possible. In addition, faced with an adversary with a far too high technological level, the opponents will seek asymmetric means of confrontation, will try to adapt, to use on a large scale the tactics specific to hybrid warfare. NATO and EU states must continue efforts to develop technology and do everything possible to maintain their technological advantage regionally and globally, because in this way they can achieve their goals and maintain peace and stability. In parallel with continuing efforts to develop and improve emerging technologies, NATO and EU states must also focus on identifying the best ways to counter the emerging technologies of possible adversaries, both in the physical and cyber environments.

Countering emerging and disruptive technologies in the military requires a complex and multidimensional approach, given the speed with which these technologies evolve and their ability to fundamentally change the nature of conflicts. Countermeasures may include developing new defensive technologies, adapting military strategies, and creating international policies to regulate the use of these technologies. Efforts must be directed towards developing anti-drone and anti-missile defense technologies, strengthening cyber security and defensive

cyber warfare, developing capabilities to defend against hypersonic weapons, creating countermeasures for artificial intelligence, controlling space technologies and protecting assets orbitals, the use of augmented and virtual reality for counter-technologies, the development of international regulatory policies and military diplomacy, the improvement of military response and resilience capabilities, the development of anti-camouflage and misidentification technologies, etc.

Countering emerging and disruptive technologies in the military requires a combination of technological innovation, strategic adaptation and international collaboration. Developing advanced defensive technologies, strengthening cyber security, adapting military tactics and initiating international treaties are essential to ensure national and global security in the face of these emerging threats.

BIBLIOGRAPHY

BOJOR, L., CÎRDEI, I. A., *NATO - nevoia de adaptare și transformare a organizației*, Editura Academiei Forțelor Terestre “Nicolae Bălcescu”, Sibiu, 2024, ISBN 978-973-153-569-2.

CÎRDEI, I. A., *The use of artificial intelligence and autonomous weapon systems in military operations*, International Conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION, Vol. XXX, No 1, 2024, pp. 2 – 3. DOI: <https://doi.org/10.2478/kbo-2024-0006>

CÎRDEI, I. A., *Rolul securității energetice în asigurarea securității naționale și colective*, Editura Techno Media, Sibiu, 2015, p. 32.

CLAPP, S., *Emerging disruptive technologies in defence*, European Parliamentary Research Service, september 2022, available on internet: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/733647/EPRS_ATA\(2022\)733647_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/733647/EPRS_ATA(2022)733647_EN.pdf)

CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE, *Emerging Military Technologies: Background and Issues for Congress*, Updated February 22, 2024, p. 30, available on internet: <https://sgp.fas.org/crs/natsec/R46458.pdf>

CSERNATONI, R., OLIVEIRA MARTINS, B., *Disruptive technologies for security and defence: temporality, performativity and imagination*, in *Geopolitics*, 2023, p. 1, available on internet: [tandonline.com/doi/epdf/10.1080/14650045.2023.2224235](https://doi.org/10.1080/14650045.2023.2224235). DOI: <https://doi.org/10.1080/14650045.2023.2224235>

Emerging and disruptive technologies, 22 iunie 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_184303.htm

FRIDBERTSSON, N. T., *Technological Innovation For Future Warfare Report*, 025 STCTTS 22 E rev.1 fin – Original: English – 20 November 2022, p. 1, *NATO Parliamentary Assembly*, available on internet: <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2022-11/025%20STCTTS%2022%20E%20rev.1%20fin%20-%20THE%20FUTURE%20OF%20WARFARE%20-%20FRIDBERTSSON%20REPORT.pdf>

GRAND-CLÉMENT, S., *International Security in 2045 Exploring Futures for Peace, Security and Disarmament*, Full report, UNIDIR: Geneva, 2023, p. 11.

JUNAID, K., *Emerging Technologies and their Impact on Warfare*, June 11, 2024, available on internet: <https://modern diplomacy.eu/2024/06/11/emerging-technologies-and-their-impact-on-warfare/>

- MAYER, M, *The future of military force – the impact of emerging technologies and defense innovation on state force structures*, Norwegian Defence Research Establishment, 12 January 2023, p. 64, available on internet: <https://ffi-publikasjoner.archive.knowledgearc.net/bitstream/handle/20.500.12242/3135/22-02384.pdf>
- MILLS, C., *Emerging and disruptive defence technologies*, Research Briefing, 13 November 2023, House of Commons Library, p. 7, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9184/>
- RAJAGOPALAN, R. P. and PATIL, S., eds, *Future Warfare and Critical Technologies: Evolving Tactics and Strategies*, New Delhi, ORF and Global Policy Journal, 2024, p. 7, available on internet: <https://www.orfonline.org/public/uploads/posts/pdf/20240212113627.pdf>
- STĂNCILĂ, L., *Apărarea teritoriului național în actualul mediu de securitate*, Editura Moroșan, București, 2011 p. 42.
- UDRESCU, M, SITEANU, E, *Emerging technologies: innovation, demassification, effectiveness, revolutions in military affairs*, Revista Academiei Forțelor Terestre nr. 4 (104)/2021 p. 300. DOI: <https://doi.org/10.2478/raft-2021-0039>

Associate professor PhD Ionuț Alin CÎRDEI
E-mail: cirdei_alin@yahoo.com

Assistant professor PhD Ileana Gentilia METEA
E-mail: meteaileana@yahoo.de

HROZBA „VELKÉ“ VÁLKY NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ

THE THREAT OF A "BIG" WAR IN THE MIDDLE EAST

Štefan DANICS

ABSTRACT

The Israeli-Palestinian conflict escalated after the largest Hamas terror attack of 7 October 2023. This attack was long prepared and organised with the all-round support of Iran, which intended with its allies to launch an all-out war against Israel. However, Israel's retaliatory war in the Gaza Strip to eliminate Hamas's military capabilities is expanding dangerously territorially to include other allies of Iran and may escalate into a regional war in the Middle East. Averting a regional war is a challenge for the United States, but on the other hand it also requires restraint on the part of Israel. The US has sent aircraft carriers to the region and is arming Israel, but at the same time is conducting 'power diplomacy'. In addition, the U.S. is engaging the Houthis of Yemen to secure transportation across the Red Sea, as well as fighting Iran and Lebanon's Hezbollah.

Keywords: Israeli-Palestinian conflict, escalation of the Gaza war, Territorial expansion of the conflict, Iran, Hezbollah in Lebanon, Houthis from Yemen, US and Turkish positions

ÚVOD

Eskalace války v pásnu Gazy mezi Izraelem a Hamásem nebezpečně narůstá a teritoriálně se rozšiřuje. Hamás je islamistické a nacionalistické militantní hnutí odporu, které se koncem 80. let dvacátého století oddělilo od palestinské odnože Muslimského bratrstva s tím, že pásnu Gazy převzalo pod kontrolu poté, co ve volbách v roce 2006 porazilo svou konkurenční politickou stranu Fatah, která vládne na Západním břehu Jordánu. Hamás vládne v pásnu Gazy téměř dvě desetiletí a teroristickým násilím odmítá existenci Státu Izrael, kterou označuje jako sionistickou okupaci Palestiny. Nenávisť Hamásu¹ vůči Izraeli je dlouhodobá a konstantní (Introvigne, 2003, s. 18–21).

I když Hamás upevnil svou politickou kontrolu nad pásmem Gazy a částečně změnil rétoriku, tak zároveň rozšířil svůj militantní a teroristický potenciál, tj. rozvinul schopnosti domácí výroby zbraní a pašování tajných zbraní vykopanou tunelovou sítí z Egypta, aby si usnadnil militantní aktivity. Hamás se nadále zapojoval do teroristických aktivit zaměřených na Izrael, podněcoval raketové války s Izraelem a investoval značný čas, energii a finanční prostředky do militantní infrastruktury, jako je výroba raket a tunelové sítě v rámci přípravy na budoucí vojenské střetnutí s Izraelem. Tunely byly záměrně vykopány v blízkosti pod školami, mešitami a zařízeními OSN, které měly sloužit jako lidské štíty proti izraelskému pokusu zničit teroristickou infrastrukturu. Hamás se navíc pravidelně snažil podněcovat násilí na Západním

---

¹Předpokládá se, že Yehya Sinwar plánoval útoky ze 7. října 2023, které vyvolaly eskalaci izraelsko-palestinského konfliktu. Kromě jiných zbraní Hamás vybavil své bojovníky také termobarickými granáty, které mohou rychle způsobit masivní požáry v domácnosti. Bojovníci Hamásu měli jednat v duchu pokynu: zabijte co nejvíce lidí, a vezměte co nejvíce rukojmí. Yehya Sinwar se podílel na zřízení vojenského křídla Hamásu, tj. Brigád Kássam, které provedly řadu sebevražedných teroristických útoků v Izraeli. Aktuálně je po zabití Haníjí představitel Hamásu, přičemž jeho přístup ke Státu Izrael je ryze konfrontační.

břehu Jordánu a pravidelně se mu tam dařilo provádět teroristické útoky navzdory bezpečnostním snahám Izraele a Palestinské správy v boji proti terorismu. Samozřejmě, že Hamás není monolitické hnutí, ale jeho jedinou konstantou mezi jeho různými proudy je jeho sebeidentifikace jako hnutí odporu oddaného zničení Izraele a vytvoření islámského státu na jeho místě ve všech oblastech, které považuje za historickou Palestinu.

Izraelsko-palestinský konflikt je eskalován i tím, že na Izrael útočí další regionální aktéři na Blízkém východě. Naposledy to byl Hizballáh², předtím Írán, ale i Husíni z Jemenu, kteří svými útoky na Izrael podporují palestinský Hamás, přičemž se jedná o spojence v protiizraelském boji. Hizballáh je divokou kartou v jakémkoli válečném scénáři na Blízkém východě. Poslední plný vojenský střet Izraele a libanonského Hizballáhu se odehrál v létě 2006 poté, co Hizballáh vyprovokoval Izrael k zásahu útoky na pohraniční obce a únosy jeho vojáků. Masivní vojenský úder Izraele sice nepřinesl jednoznačný politický úspěch v podobě trvalé likvidace hrozby Hizballáhu, který je rozhodující silou Libanonu. Země však utrpěla velké škody na infrastruktuře a hospodářství. Země se od té doby nedokázala plně vzpamatovat, stále se potácí na pokraji státního bankrotu, polovina obyvatelstva je pod hranicí chudoby, nefungují veřejné služby a zadlužení patří k největším na světě. Po této válce Hizballáh rozmístil své síly na hranici a občas maskoval své agenty jako členy falešné nevládní organizace Zelená bez hranic, aby pronikl do izraelské oblasti. Síly Hizballáhu dnes zahrnují několik tisíc elitních bojovníků „Radwan“, kteří jsou vycvičeni na přeshraniční útoky na Izrael, přičemž Hizballáh má vybudován i masivní raketový arzenál, odhadovaný na 150 tisíc nosičů, který zahrnuje i přesně naváděné systémy. Přestože se protiraketový izraelský systém Iron Dome a další obranné systémy ukazují jako účinné proti omezenému počtu raket, tak Hizballáh by je mohl překonat masivními salvami a velkým počtem raket odpálených najednou.

Ovšem nejdůležitějším a nejsilnějším spojencem Hamásu v regionu je Írán, který je současně největším protivníkem Izraele, ale chce se vyhnout totální válce s ním a Spojenými státy. Avšak jednání a snahy předejít regionální válce na Blízkém východě se lehce mohou vymknout kontrole při eskalaci války. Hamás získal i významnou finanční a politickou podporu z Turecka. Katar zase hostí politickou kancelář Hamásu a rovněž mu poskytuje finanční zdroje, i když s vědomím izraelské vlády. Hamás je složkou íránské osy odporu, jedná se o regionální síť protiizraelských partnerů, která zahrnuje Palestinský islámský džihád, libanonský Hizballáh, jemenské Husíny a různé milice v Iráku a Sýrii. Vzhledem k těmto souvislostem se mnozí bezpečnostní experti obávají, že válka mezi Izraelem a Hamásem by mohla region pohltnout v širším konfliktu a odborníci diskutují o „velké“ válce na Blízkém východě.

Cílem je analyzovat příčiny eskalace války mezi Hamásem a Izraelem a teritoriální rozšiřování konfliktu, který může přerůst ve „velkou“ regionální válku, čemuž se USA snaží zabránit zvýšenou vojenskou podporou Izraele a „silovou diplomacií“. Zároveň budou zmíněny dopady eskalace války v podobě zvýšené hrozby islamistického terorismu na Západě, zatím dochází k obrovskému nárůstu antisemitismu³ po celém světě, což polarizuje společnosti,

---

² Hizballáh (Alláhova strana) je militantní šíitské hnutí a politická strana v Libanonu, která má své ministry ve vládě a poslance v libanonském parlamentu. Hizballáh je klíčovým spojencem Íránu i palestinského hnutí Hamás a zároveň nejmocnější vojenskou silou v Libanonu. Mnohé země včetně USA, Velké Británie, Ligy arabských států a několika arabských zemí jej označují za teroristickou organizaci. Evropská unie zařadila na evropský seznam teroristických organizací pouze vojenské křídlo Hizballáhu.

³ Liga proti hanobení (*ang. Anti-Defamation League-ADL*) ve své analýze uvedla, že po teroristickém útoku Hamásu ze 7. října 2023 a izraelské válce v Gaze došlo k obrovskému nárůstu antisemitismu, včetně politického antisemitismu po celém světě oproti stejnému období v minulém roce. ADL je přední světovou organizací proti nenávisti a jejím nadčasovým posláním je „zastavit hanobení židovského národa a zajistit spravedlnost a spravedlivé zacházení se všemi“. Dnes ADL pokračuje v boji proti všem formám antisemitismu a je vnímána jako globální lídr v boji proti antisemitismu a potírání extremismu.

včetně západních demokracií. K naplnění cíle je potřebné objasnit následující výzkumné otázky:

- a) Jaké jsou příčiny eskalace izraelsko-palestinského konfliktu na základě geopolitického přístupu a historické retrospektivy.
- b) Jakým způsobem probíhá teritoriální rozšiřování konfliktu a zapojení aktérů íránské osy odporu proti Izraeli?
- c) Jaká je hrozba islamistického terorismu na Západě a potencionální hrozba tzv. „dalekého terorismu“ Husínů z Jemenu v důsledku eskalace války mezi Hamásem a Izraelem?

1. METODOLOGIE A PŘÍČINY ESKALACE KONFLIKTU

Geopolitika se zabývá vztahy mezi politickými jevy a prostorem s tím, že se snaží porozumět politickému chování na základě geografických veličin, jako je zeměpisná poloha, velikost státu a demografická situace. Jelikož tyto charakteristiky státu jsou objektivně dané, vnímá je geopolitika jako vědecké zákony, podle nichž se řídí jednání aktérů. Geopolitická analýza je pevnou součástí strategického uvažování a plánování aktérů v mezinárodních vztazích (Kratochvíl – Drulák, 2009, s. 80).

Geopolitika nám slouží jako rámec používaný k vidění komplexních charakteristik světa, ve kterém žijeme. Tento geopolitický rámec bere do úvahy politické, ekonomické, vojenské a geografické dimenze světa, které utvářejí politickou vůli a činy geopolitických aktérů. Geopolitika se používá k ilustraci toho, jak se země, regiony, teroristické skupiny a další aktéři usilují o dosažení svých politických zájmů, které jsou determinovány geografickými podmínkami světa. Z tohoto hlediska je možné hovořit o „geografických entitách“: území, regiony, státy, nestátní aktéři a jejich vzájemné vazby, které utvářejí propojenou síť závislostí ve světě. Geografie hraje v geopolitice klíčovou roli, protože ovlivňuje politiku geografických aktérů při prosazování jejich zájmů. To může zahrnovat dohody a smlouvy mezi geografickými aktéry za účelem vzájemné spolupráce a urovnání konfliktů, nebo naopak může jít o eskalaci napětí mezi státy a nestátními aktéry, včetně anexe území za účelem zvyšování své vlastní moci. To znamená, že existují „geopolitické zájmy“ usilující o moc ve prospěch jedné skupiny nad druhou. Je zřejmé, že geografie, geografické entity a geopolitické zájmy hrají v našem každodenním životě důležitou roli, přičemž si tuto skutečnost někdy ani neuvědomujeme (Bartošiak, 2020).

Jedinečné geopolitické atributy determinují politickou vůli a zájmy jednotlivých geopolitických aktérů. Je důležité pochopit tyto atributy, které ovlivňují sebe navzájem, ale i osudy národů, států a nestátních aktérů. Za prvé geografie či zeměpis ovlivňuje každý prvek geopolitického kontextu naší země. Zejména ho vymezuje geografie místa, tj. co bude z místního hlediska prosperovat, ale i charakter moci a možná spojení k zajištění obrany a bezpečnosti. V tomto smyslu geopolitika studuje zákonitosti vlivu zemského povrchu na politiku států a zákonitosti pohybu síly v prostoru. Zvláštní význam geografickým faktorům dodává jejich stálost a měřitelnost, přičemž geografie předznamenává i podmínky pro hospodářskou činnost (Krejčí, 2021, s. 129–130, s. 535–536).

Vznikem Státu Izrael 14. května 1948 se na Blízkém východě začaly odvíjet tři geopolitické procesy, které silně determinují izraelsko-palestinský konflikt, který dnes eskaluje a teritoriálně se rozšiřuje:

1. Eskalace konfliktů a závody ve zbrojení mezi arabskými zeměmi a Izraelem o politickou, vojenskou a hospodářskou hegemonii v regionu.

2. Silné spojenectví mezi Izraelem a USA, protože Američané považovali vládu v Tel Avivu za strategického spojence, který má odradit a potlačit akce arabských států na kontrolu regionu, zejména pak těžbu a dodávky ropy.
3. Idea vytvoření státu Palestiny v daném regionu vytvářela silné napětí a potenci k eskalaci násilí, přičemž mezinárodní společenství se postupně sblížovalo s touto ideou, ale Izrael ji důrazně odmítal a nadále odmítá (Wendt, 2023).

Izrael má v porovnání se svými arabskými sousedy jen málo početnou populaci a nevelké území, které v nejužším bodě měří napříč pouhých patnáct kilometrů a v nejširším asi sto kilometrů. Navíc z hlediska rovinaté geografie je problém toto území ochránit vůči útokům sousedních arabských států (Kissinger, 2023, s. 150). Ovšem i palestinská komunita čelí vážnému dilematu z hlediska malého území, které je navíc jádrem sporu, které se mělo stát územím palestinského státu. Sionističtí vůdci si od začátku uvědomovali, že je obtížné až nemožné vytvořit stát ovládaný Židy s početnou arabskou menšinou, natož s většinou, a proto se hovoří o etnické demokracii. Tato představa vedla k etnickým čistkám během arabsko-izraelské války v roce 1948 a znovu v roce 1967, kdy Izrael dobyl Západní břeh Jordánu. Malá populace Izraele a jeho zranitelná geografie posílily myšlenku zajistit bezpečnost země rozšířením jejích hranic. Premiér David Ben-Gurion doufal, že si udrží některé země, které Izrael obsadil během války na Sinaji v roce 1956, ale vytrvalý tlak Spojených států ho donutil tyto plány přehodnotit. O jedenáct let později stejný expanzivní impuls vedl Izrael k tomu, aby si po šestidenní válce v roce 1967 udržel kontrolu nad Západním břehem a Golanskými výšinami (které dosud neopustil) a od roku 1967 až do podpisu egyptsko-izraelské mírové smlouvy v roce 1979 si udržel kontrolu i nad velkou částí Sinajského poloostrova. Držení a osídlování Západního břehu Jordánu a zároveň kontrola pásma Gazy znamenalo, že miliony Palestinců se ocitli pod izraelskou autoritou. Ta řešila dilema, zda jim dát plná politická práva, nebo najít záminku k jejich vyhnání či zavést systém apartheidu, který by byl v rozporu s izraelskou demokracií. Demokracii a židovskou etnickou státnost nelze tedy sladit s územním rozšiřováním Státu Izrael. Zároveň toto bezpečnostní dilema komplikuje snahy vyjednat „dva státy pro dva národy“. Izraelští vyjednavací trvají na tom, že každá budoucí palestinská entita (případně stát) musí být účinně demilitarizována, přičemž Izrael si každopádně ponechá podstatnou kontrolu nad svými hranicemi a vzdušným prostorem, aby bylo zajištěno, že palestinská entita nebude nikdy schopna vážně ohrozit Izrael. Takovéto uspořádání by ponechalo palestinskou entitu trvale zranitelnou vůči Izraeli, ale i dalším státům, což nejsou ochotni Palestinci akceptovat (Walt, 2024). Aktuální eskalace izraelsko-palestinského konfliktu a jeho regionální rozšiřování obě zneprátelené strany spíše oddaluje, než přibližuje ke konstruktivnímu jednání a vzájemné dohodě o „dvoustátním“ řešení konfliktu.

1.1 SPECIFIKA KONFLIKTU NA ZÁKLADĚ HISTORICKÉ RETROSPEKTIVY

Na základě historické retrospektivy si objasníme složitost a specifika izraelsko-palestinského konfliktu, který se přes 70 let nedaří řešit i za účasti OSN. V tomto ohledu selhala i role mediátorů při řešení tohoto asymetrického konfliktu a někteří západní aktéři již na roli mediátora rezignovali. Mediátor jako třetí aktér konfliktu by měl mít potřebnou mezinárodní autoritu a důvěru zneprátelených stran, což vyplývá i z teorie řešení mezinárodních konfliktů (Kratochvíl – Drulák, 2009, s. 256-257). Je však problematické v tomto asymetrickém konfliktu, kdy jedna strana představuje židovský stát a druhá strana palestinskou entitu, aby mediátor byl neutrální a zohledňoval zájmy obou stran s tím, že palestinské zájmy hájí i teroristické subjekty, které komunikují skrze ultimáta a hrozby.

Po 300 let, od 16. do 19. století patřila Palestina téměř nepřetržitě k Osmanské říši. V roce 1920 přechází Palestina pod britský mandát s tím, že mandátní správa má přechodně

spravovat dané území do doby, než místní obyvatelstvo konstituuje samostatný stát. Konec osmanské říše však neznamenal pro Palestince nezávislost, jak to slíbili Britové, ale započal jejich konflikt, který je postavil, proti Britům i židovským přistěhovalcům. Ti totiž přes Židovský národní fond vykupovali půdu od palestinských velkostatkářů nebo od zadlužených palestinských rolníků, přičemž tato půda měla zůstat „nezcizitelným vlastnictvím židovského lidu“. Od roku 1939 se britská vláda snažila omezit židovskou imigraci, což nebránilo těm, kteří přežili holocaust, přijíždět do Palestiny. Mezinárodní veřejné mínění tím bylo pohnuto. Britská vláda nakonec předala svůj mandát nad územím Palestiny OSN a Valné shromáždění přijalo rezoluci č. 181 na rozdělení mandátu na „dva státy“: židovský a arabský (palestinský) stát, přičemž Jeruzalém se měl stát mezinárodním městem. Palestinci byli proti samotnému principu dělení své domoviny a Židovští vůdci rezoluci přijali. OSN vyhlásila 14. května 1948 vznik Státu Izrael, ale jednalo se pouze o formální akt, neb skutečné konstituování izraelského státu probíhalo během arabsko-izraelské války, protože sousední arabské země okamžitě Izrael napadly (Grangeová – Véricourt, 2006, s. 6 - 9).

Arabsko-izraelská válka skončila v roce 1949 podpisem dohody o příměří s tím, že Izrael zabral větší části palestinského území, než židovskému státu určila rezoluce VS OSN o rozdělení mandátu nad územím Palestiny. Nejradiálnější sionisté dokonce hodlali dobýt i oblasti Západního břehu Jordánu, ale ty se staly součástí Jordánského království (Nolte 2018: 125).

Důsledkem arabsko-izraelské války nebyl plán OSN respektován a arabský stát Palestinců nevznikl. Území, na němž měl vzniknout, si totiž připojil Egypt (pásmo Gazy) a Jordánsko (Západní břeh Jordánu). Zbylá území (severní Galilea a poušť Negev) obsadil Izrael a anektoval je. Jeruzalém se nestal mezinárodním městem, neboť Východní Jeruzalém zůstal pod jordánskou správou (včetně Starého města a většiny posvátných míst) a Západní Jeruzalém byl později vyhlášen za hlavní město Izraele. Z miliónu Arabů žijících v Palestině, jich po roce 1949 zůstalo v Izraeli pouze 133 000 s tím, že větší část uprchlíků našla útočiště na anektovaných územích v pásmu Gazy a Západním břehu Jordánu. Ostatní uprchlíci se ocitli v uprchlických táborech v Libanonu, Sýrii, Iráku, ale i v Jordánsku a Egyptě, což Palestinci označují (*arab. An - Nakba*), tj. katastrofa (Čejka, 2007, s. 84). V tomto ohledu je potřebné zmínit, že pro uprchlíky zřídila OSN speciální organizaci UNRWA⁴.

Další zmenšení palestinské domoviny bylo v důsledku Šestidenní války, která začala 5. června 1967 překvapivým izraelským vzdušným útokem, který zničil velkou část egyptského, syrského, jordánského a iráckého letectva, přičemž tato válka byla odlišně interpretována. Izraelci hovořili o zoufalé obranné válce, která zázrakem vložila do izraelských rukou obrovská území. A vznikl mýtus o neporazitelné izraelské armádě a neschopných arabských armádách. Palestinci zase hovořili o izraelské agresi vůči arabskému světu, kdy vůdcové Egypta, Sýrie a Jordánska padli do nastražené pasti a Izrael ukořistil ještě to, co zbylo z původní Palestiny. Faktem zůstává, že ohrožení Izraele bylo ze strany sousedních arabských států vysoké, a proto byl preventivní úder účinným řešením, ale nebyl v souladu s mezinárodním právem. Nejen v arabském světě si však Izrael svým počínáním získal nálepku agresora. Francouzský prezident de Gaulle dokonce uvalil na Izrael zbrojní embargo. Angažovala se i OSN, neboť Rada bezpečnosti vyzvala k ukončení bojů a po Šestidenní válce rozhodla o stálé přítomnosti

---

⁴ UNRWA (z angl. *United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East*), která je aktivní od roku 1950 a pokouší se ve spolupráci s místními arabskými vládami zlepšit situaci palestinských uprchlíků v oblasti zdravotní péče, vzdělání, infrastruktury atd. Působí především v uprchlických táborech v zemích sousedících s Izraelem, tj. Libanon, Sýrie, Jordánsko, Západní břeh Jordánu, včetně východního Jeruzaléma a pásma Gazy. Na základě svého původního mandátu měla fungovat jako dočasná organizace se zaměřením na okamžitou humanitární pomoc palestinským uprchlíkům po palestinsko-izraelské válce, ale působí dodnes a pomáhá řešit i aktuální humanitární krizi v pásmu Gazy.

pozorovatelů pověřených dohledem na dodržování příměří v oblasti Golanských výšin a Suezského průplavu. RB OSN svojí rezolucí č. 242 z 22. listopadu 1967 definovala podmínky nastolení míru na Blízkém východě. Klíčovými body bylo stažení Izraelců z území okupovaných během Šestidenní války: pásmo Gazy, Západní břeh Jordánu, Golanské výšiny a Sinajský poloostrov. „Pásmo Gazy“ bylo původně součástí mandátu Palestina s tím, že v roce 1948 ho obsadil Egypt. Jeho rozloha je 360 km² a patří k nejhustěji zalidněným místům planety s nejvyšší nezaměstnaností. OSN uvádí hustotu osídlení ve zdejších uprchlických táborech až 50 000 obyvatel na km². Gaza je fyzicky oddělena od dalšího palestinského území, tj. od Západního břehu Jordánu, přičemž vycestování z Gazy je pro mnoho Palestinců nejen složité, ale často i nemožné. „Západní břeh Jordánu“ byl rovněž součástí mandátu Palestina, ale v roce 1948 byl anektován Jordánskem. Rozloha Západního břehu je 5 860 km² s tím, že z miliónu Palestinců, kteří zde žili, jich 300 000 po Šestidenní válce uprchlo do Jordánska. Dnes obývá Západní břeh Jordánu přes 2 miliónu obyvatel, zejména Palestinců, ale ve zdejších osadách žije cca 300 000 židovských osadníků. Golanské výšiny nebyly před rokem 1948 součástí Palestiny, ale byly syrským územím o rozloze 1 860 km² s četnými vodními zdroji. Sinajský poloostrov také nebyl součástí mandátu Palestiny, ale Egypta o rozloze 59 000 km². Ovšem tato dobytá území nepřinesla Izraeli jenom výhody, neboť následující spory Izraelců s Palestinci jsou dány do značné míry zabráním uvedených území po Šestidenní válce. Izraelsko-palestinský konflikt postupně získal novou dimenzi, kterou je izraelská anexa: „zmenšující se palestinské území“ (Oren, 2003).

Na okupovaných palestinských územích došlo v 80. letech dvacátého století k řadě krvavých incidentů, za nimiž stály jednak radikální palestinské skupiny, ale i radikální židovští osadníci, jejichž počet neustále narůstal. Navíc židovské osadníky chránila izraelská armáda, která nesmlouvavě potlačovala jakékoli aktivity radikálních palestinských skupin namířené proti těmto novým židovským osadníkům. Zároveň v řadách izraelské radikální pravice začaly působit i teroristické skupiny. To spustilo lidové palestinské povstání (*arab. Intifáda*). Vlna protestů z pásma Gazy se rychle rozšířila i na Západní břeh Jordánu. Jednalo se o palestinské demonstrace a nepokoje, vrhání kamenů a molotovových koktejlů, ale i používání lehkých zbraní. Intifáda upevnila palestinskou národní identitu a snížila závislost na aktivitách sousedních arabských států. Palestinská otázka se znovu dostala na čelní stránky světových médií a stala se tématem mezinárodního dění. Brutální zásahy izraelských vojáků, proti vrhačům kamenů, při kterých byla nezřídka usmrcena palestinská mládež, poškodily image Izraele a naopak Palestinci získávali mnoho sympatií a podpory ve světě. Izolace Arafatova vedení v Tunisku během Intifády omezila nejenom ozbrojené akce Fatahu, ale i jeho politický vliv, a proto se do popředí na palestinských územích dostaly militantní skupiny Hamás a Palestinský džihád, jakožto nezkorumpovaná islámská hnutí. Obě militantní islamistické organizace sledovaly vytvořit islámský stát na území bývalého mandátu Palestiny a nechtěly se smířit s existencí Státu Izrael a jeho dalším zabíráním palestinského území a budováním židovských osad. Hamás se zaměřil na dvě rozdílná poslání: charitu vůči Palestincům a teror vůči Izraeli. (Čejka, 2007, s. 169 -173).

Hamás dne 7. 10. 2023, kdy Izraelci slavili Simchat Tóru, zahájil masivní útok na Izrael, po zemi, po vodě a ze vzduchu, přičemž vypálil na izraelské území příval raket. Bylo zabito cca 1400 Izraelců (vojáků a civilistů), včetně dětí s tím, že ženy a dívky byly ještě před smrtí znásilňovány, přičemž tyto praktiky uplatňoval Islámský stát. A dále bylo zajato cca 240 rukojmí (Židů i cizích státních příslušníků). Hamás tuto masivní ofenzívu proti Izraeli obhajoval tím, že hodlá znovu získat mandátní území Palestiny. Šlo o největší útok na Stát Izrael od jeho vzniku, přičemž jeho součástí byla i pomsta za minulé izraelské útoky a neustálou izraelskou okupaci Západního břehu Jordánu, včetně zatýkání vůdců Hamásu a bombardování pásma Gazy. Nenávist Hamásu vůči Izraeli je konstantní, a proto je zřejmé, že příčiny dlouho

připravovaného a načasovaného teroristického útoku za všestranné podpory Íránu podmínily geopolitické souvislosti v regionu, ale i dopady rusko-ukrajinského konfliktu, včetně soupeření mocností ve světě. Konkrétně v daném regionu šlo o signál zahájení „totální“ války spojenů, tj. iránské osy odporu vůči Izraeli. Útok Hamásu byl navržen tak, aby vyvolal „nepřiměřenou“ reakci Izraele. Přestože několik izraelských vůdců uvedlo, že stanoveným válečným cílem je zničení Hamásu, je zřejmé, že takovou operaci nelze provést pouze vojenskou silou. Zdá se, že válka spočívá spíše v ukončení projektu vlády Hamásu v pásmu Gazy. Zůstává otázkou, co bude s Hamásem dál. Zatímco skuteční příznivci Hamásu budou útoky ze 7. října 2023 považovat za vítězství, mnozí budou útoky považovat za zradu slibu Hamásu o správě věcí veřejných v pásmu Gazy.

Ještě připomeňme, že většina bojovníků, kteří útočili 7. října 2023 na jižní Izrael, byli členové Hamásu a Palestinského islámského džihádu, ale přidali se k nim i ozbrojenci z mnoha menších palestinských frakcí. Rozsah, brutalita a drzost teroristického útoku spolu s použitými zbraňovými systémy ukazují na vysokou úroveň plánování, destruktivnost a vojenské schopnosti, což překvapilo mnoho analytiků v izraelské vládě, ale i mnoho bezpečnostních odborníků. Ozbrojení motorizovaní paraglidisté a ozbrojenci v nákladácích, na motorkách proudili dírami proraženými skrz kdysi vychvalovaný izraelský hraniční plot a začali střílet na směsici civilních a vojenských cílů. Potápěči a malé čluny Seaborn zaútočily na další cíle na jižním izraelském pobřeží. Samozřejmě, že tato militantní akce vyžadovala rozsáhlé finanční krytí a vojenskou součinnost, kterou zastřešovalo politické spojení s Íránem, který delší dobu organizuje a řídí osu odporu vůči Izraeli.

Rovněž bychom měli zmínit „zájmy třetích aktérů“, kteří přímo či nepřímo podporovali eskalaci konfliktu mezi Izraelci a Palestinci, protože jejich egoistické zájmy a intervence byly obvykle kontraproduktivní z hlediska řešení daného konfliktu. Velká Británie sice Balfourovou deklarací z 2. listopadu 1917 uvolnila cestu k židovskému osídlování Palestiny, jednalo se o mandátní území, které zahrnovalo území dnešního Izraele, tzv. Západní břeh (Judeje a Samaří), Gazy a Jordánska. Deklarace byla ve své době pokládána za velké vítězství sionismu, ale Arabové ji odmítali, protože v ní spatřovali slib Velké Británie rozdělovat zemi, která jí nepatří. V roce 1922 Velká Británie „odkrojila“ asi 75 % z tohoto Mandátu a na území východně od Jordánu vzniklo Transjordánsko a na toto území byl vstup Židům zakázán. Pro židovskou vlast, tak zbylo území západně od Jordánu. Navíc v meziválečném období Velká Británie špatně spravovala svůj mandát od Společnosti národů a po druhé světové válce ho předala Organizaci spojených národů (OSN). Britové, s výjimkou několika významných osobností, téměř 50 let sabotovali vznik Státu Izrael. Britská politika vůči Židům se postupně začala měnit až počátkem 20. let dvacátého století v souvislosti s objevem ropných nalezišť v arabských zemích na Blízkém východě. Na druhé straně po roce 1948 arabské státy v regionu podporovaly různé palestinské frakce, které posilovaly mezi-arabské rivality, které podkopávaly palestinskou jednotu v úsilí vytvořit palestinský stát. USA zase pomohly vyzbrojit Stát Izrael a Sovětský svaz pomohl vyzbrojit některé své arabské klientelistické státy v době studené války, ale ani jedna supervelmoc nevěnovala dostatečnou pozornost řešení izraelsko-palestinskému konfliktu, ale spíše docházelo k jeho eskalaci (Walt, 2024).

1.2 TERITORIÁLNÍ ROZŠIŘOVÁNÍ KONFLIKTU O DALŠÍ AKTÉRY

Výše už bylo pojednáno, že izraelsko-palestinský konflikt má širší rámec, neboť Írán vytvořil osu odporu vůči Izraeli, což má vést k totální válce s ním. Rovněž byl zmíněn libanonský Hizballáh jako divoká karta rozšiřujícího se konfliktu v regionu.

Dalším aktérem v izraelsko-palestinském konfliktu jsou Husíni z Jemenu, kde sice o rebelskou skupinu, ale ta de facto vládne velké části Jemenu. Husíni v občanské válce bojují

více než deset let a regionální mocnosti jako Saúdská Arábie a Spojené arabské emiráty jim čelily neúspěšně a nepodařilo se je potlačit. Husíni užívají motto: „Bůh je největší, smrt Americe, smrt Izraeli, prokletí na Židy, vítězství islámu“. V Jemenu sice mají omezenou podporu a vládnou tam brutálně, ale nyní se těší velkému obdivu mnoha Jemenců a velké části arabského světa za své protiizraelské činy, včetně blokace Rudého moře pro obchodní dopravu.⁵ Írán sice podporuje Húsíny a poskytuje jim zbraně a výcvik, ale nekontroluje je.

Husíni mají desetitisíce bojovníků a od svých iránských spojenců získali velký arzenál raket a útočných dronů, které zasahují cíle na 2 000 kilometrů vzdálené od území Státu Izrael. Husíni mají zkušenosti z takovýchto útoků, neboť opakovaně útočili na vojenská a obchodní plavidla v Rudém moři a Adenském zálivu. Dále se Husíni snažili zasáhnout Izrael přímo balistickými střelami s tím, že vypálili balistickou střelu středního doletu na jižní Izrael, o níž se předpokládá, že byla namířena na město Ejlat, které se nachází přes 1 600 km od západního Jemenu. Balistická střela urazila 1 000 mil, ale nedoletěla (údajně skončila ve vesmíru), jedná se však o nejdelší nezdařený teroristický útok balistickou raketou v historii. V tomto ohledu odborníci diskutují o „dálkovém terorismu“, který by mohl zasáhnout i západní spojence Izraele. Husíni zaútočili i na základnu v Jordánsku využívanou americkou armádou s tím, že dron zabil tři příslušníky USA. Je to vážná připomínka hrozby, kterou představují záložní zbraně, zejména ozbrojené jednosměrné drony. Pokud jsou Húsiové považováni za teroristickou skupinu a dlouhý dosah je definován jako cokoli, co přesahuje 800 km, pak je třeba říci, že éra terorismu na dálku již nastala.

Zbraně s dlouhým dosahem, jak název napovídá, jsou zbraně, které lze nasadit na větší vzdálenost od zamýšleného cíle. teroristé si je rychle osvojili a nejsou nové. Je to proto, že tyto typy zbraní poskytují násilným nestátním aktérům stejné druhy výhod jako státům. Snižují opotřebování sil a znesnadňují cílové straně identifikovat zdroj útoku a rychle reagovat. Přístup násilných nestátních aktérů k pokročilým komerčním technologiím a systémům a technickému know-how (které je často široce sdíleno) narušuje to, jak rychle teroristé inovují a využívají schopností, které jsou jim na dosah. Bezpilotní letouny a řízené střely jsou novou speciální zbraní, která zvýšila asymetričnost teroristické hrozby. To je znepokojující, protože pokroky v komerčních technologiích a systémech pomáhají k tomu, aby byl dosah zbraní a rozšířený jejich dosah obecně přístupnější, takže je pravděpodobné, že v nadcházejícím desetiletí se nestátní aktéři zapojí do teroristických útoků na delší vzdálenost

Hrozba vzdáleného terorismu je novým prostředek teroristů, který má pro ně obrovský symbolický význam, neboť získají jako nestátní aktér stejnou možnost, tj. odstranit osoby a cíle bezpilotními letouny, čímž se jim rozšíří veřejně měkkých cílů, které je problematické chránit. A tím se zvýší strach občanů a obavy států z terorismu na dálku. Tento fenomén je nový jak v praxi, tak i v bezpečnostní teorii. Zatím se dají zachytit pouze náznaky jeho vzniku a počáteční evoluce, přičemž se živě diskutuje o důsledcích spojených s tímto nadcházejícím bezpečnostním problémem v desetiletém horizontu.

---

⁵ Husíni odůvodňují útoky na obchodní lodě podporou Palestinců v probíhajícím konfliktu s Izraelem s tím, že cílem jsou všechny lodě mající nějaký vztah s Izraelem nebo mířící do izraelských přístavů. Húsíjské útoky, vážně narušily trasy v Rudém moři, kudy proudí až 12 % celosvětového obchodu a 30% kontejnerové dopravy. USA se postavily do čela námořní koalice, která chrání tranzitní trasy v Rudém moři. Čítá více než dvě desítky zemí včetně Indie, ale některé důležité arabské země jako Egypt a Saúdská Arábie se do spolupráce moc nehrnou, protože podle nich je potřebné vytvořit silný tlak na Stát Izrael a podpořit věc Palestiny kvůli podpoře vlastního obyvatelstva a zabezpečení pořádku ve své vlastní zemi.

2. SILOVÁ DIPLOMACIE USA NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ

Výzvou pro Spojené státy bude odradit Írán a jeho partnerské síly od eskalace konfliktu v regionální válku tím, že dnes přijmou „kalibrované použití síly“ a naznačí, že mají schopnosti a vůli použít ji v patřičné dimenzi i v budoucnosti. Zvláště důležité je signalizovat, že Spojené státy jsou připraveny udeřit a pokračovat v úderech na cíle, které mají hodnotu pro Írán a jeho spojence v regionu, jako jsou vojenské základny, sklady zbraní, zařízení na výrobu zbraní, velitelská a kontrolní střediska a místa pro výcvik.

Spojené státy od začátku války mezi Izraelem a Hamásem přislíbily novou vojenskou pomoc v miliardách dolarů a jsou hlavním izraelským dodavatelem zbraní. A zároveň Spojené státy na Blízký východ kvůli zvyšující se hrozbě přímého íránského útoku na Izrael urychleně do oblasti posílají údernou skupinu bojových letounů a válečných lodí, které lze použít na celém Blízkém východě, jako jsou rakety pro útok na dlouhé vzdálenosti, protivzdušnou obranu, stíhací letouny a sběr zpravodajských informací. Má být rovněž nasazena i ponorka na jaderný pohon USS Georgia. Pentagon nasazení ponorek veřejně oznamuje jen velmi zřídka, a proto je tento krok vnímán spíše jako pokus o odrazení Íránu od jeho vojenských plánů na Izrael.

Přijetí silové diplomacie bude vyžadovat obratné jednání, ale i odstrašení, které částečně spočívá na věrohodné hrozbě větší bolesti. Tento přístup s jistotou nezaručí, že bude odvrácena regionální válka, ale měl by ovlivnit výpočty nákladů a přínosů pro Írán a jeho spojenců, přičemž jim dát jasně najevo, že regionální válka bude pro ně zničující, což je jádro účinného odstrašování.

Hrozbu latentního násilí je obzvláště důležité zaměřit nejen na Írán, který během posledních deseti let významně posílil, ale i na jeho polovojenskou odnož, Sbor islámských revolučních gard (IRGC)-Quds Force, které posílily své vztahy se spojenci v Libanonu, Sýrii, Iráku, Jemenu, Gaze, na Západním břehu Jordánu a v dalších oblastech. Jedná se o nestátní aktéry, tj. ozbrojené milice, které vytváří nebezpečnou síť násilí a teroru napříč mezi státními aktéry v regionu.

ZÁVĚR

Jen málo témat má potenciál radikalizovat a mobilizovat islamistické militanty natolik jako jejich touha a podpora „osvobození“ Palestiny a zničení Izraele. Pro islamistické extremisty a džihádisty jsou tyto cíle hlavními narativy jejich ideologie a pro širší segment muslimů po celém světě je politické napětí mezi Izraelem a jeho palestinskými sousedy silným zdrojem hněvu a frustrace. Jeruzalém je třetím nejposvátnějším místem islámu. Židé, a konkrétně Izrael, jsou islamistickými extremisty považováni za zaryté a silné nepřátele islámu. V rámci této náboženské optiky jsou potom Spojené státy považovány za ochránce a podporovatele Židů, a proto vůči nim směřuje zvláštní nepřátelství muslimů nejen na Blízkém východě, ale po celém světě.

Eskalace izraelsko-palestinského konfliktu je silně ovlivněna geopolitickými zájmy aktérů v tomto regionu. Tím se konflikt nebezpečně teritoriálně rozšiřuje o další regionální aktéry, kteří jsou řízeni a podporováni Teheránem s cílem vyvolat totální válku s Izraelem. Zatím ho v tom brzdí vojenská přítomnost USA, která navyšuje i vyzbrojování Izraele s kombinací se „silovou diplomacií v daném regionu. Kromě toho se USA zapojují i do bojů s aktéry osy odporu, především s Husíný, aby byla zabezpečena doprava přes Rudé moře, ale rovněž se USA zapojují i do bojů s hlavním rivalem Izraele, tj. Íránem. Odvrácení regionální války na Blízkém východě je pro Spojené státy výzvou, ale na druhé straně vyžaduje i zdrženlivost ze strany Izraele. V tomto ohledu Spojené státy potřebují přesvědčit Izrael, aby se vyhnul eskalaci války, zejména proti Hizballáhu. Další válka s libanonským Hizballáhem by

totiž do konfliktu vtáhla další regionální aktéry z íránské osy odporu, což by vedlo ke zvýšení útoků na americké síly a USA by se musely více vojensky angažovat v masívnějším konfliktu. Bidenova administrativa v poslední době úspěšně přesvědčila vládu Netanjahua, aby neeskalovala válku proti libanonskému Hizballáhu. A USA slíbily silnější akce proti různým íránským zástupcům, včetně Húsínů, které by měly přesvědčit Izraelce, že Spojené státy za nimi pevně stojí. Washington by měl také Tel Aviv přesvědčit, aby do Gazy povolil více humanitární pomoci a snížil intenzitu operací s cílem snížit počet obětí mezi palestinskými civilisty. Obojí sníží (ačkoli sotva ukončí) protiizraelské pobouření, které živí militantní skupiny na Blízkém východě. V tomto ohledu je velmi nebezpečné, že USA silně ve válce podporují Izrael s tím, že nedávno Turecko silně politicky podpořilo Hamás. Pokud by se Turecko posunulo k vojenské podpoře Hamásu, tak by to byl vážný problém, neboť jak USA a Turecko jsou členy NATO.

Válka mezi Hamásem a Izraelem pravděpodobně ovlivní hrozbu islamistického terorismu na Západě se specifickým zaměřením na židovské cíle. Dopad probíhajících událostí na teroristické hrozby na Západě budou pravděpodobně určovat tři faktory: délka války, rozsah izraelské ofenzívy v Gaze a míra podpory ze strany západních zemí Izraeli.

Rozsah a charakter probíhající izraelské vzdušné a pozemní ofenzívy v Gaze bude mít velký dopad na to, jak budou reagovat muslimské komunity na celém světě a do jaké míry budou existovat úrodné podmínky pro džihádistické skupiny, které budou inspirovány násilím a budou provádět nábor do svých řad. Sociální média sehrávají ústřední roli, pokud jde o přenos dopadu války na externí publikum. Předchozí konflikty ukázaly, jak vystavení válce a extrémním epizodám násilí prostřednictvím sociálních médií může lidi přimět k extrémnímu a násilnému jednání, tj. k teroristickým akcím. Hamás, Hizballáh a globální džihádistické skupiny se snaží využít tento potenciál pomocí rozsáhlých dezinformací o válce sdílených na jejich online kanálech, přičemž zveřejňovaný počet mrtvých Hamásem v pásmu Gazy přebírají i orgány OSN a těžko se potom tyto údaje dají verifikovat. V tomto ohledu je nutné zdůraznit, že Hamás informační válku o důsledcích války a prohlubování humanitární krize v Gaze vyhrává, což posiluje antisemitismus po celém světě.

Při posuzování hrozby terorismu se bezpečnostní a zpravodajské služby obvykle zaměřují na převládající úmysl a schopnost provádět útoky. Jak je uvedeno v tomto článku, válka mezi Hamásem a Izraelem a výše uvedené faktory, zvýší míru záměru radikalizovaných a extremistických komunit jednat na základě své frustrace, ale spíše půjde o jednoduché útoky prováděné nožem nebo za pomoci domácí vyrobenejch výbušnin, protože sofistikovanější a složitější teroristické útoky jsou produktem organizovaných islamistických sítí, které jsou v krátkém horizontu nepravděpodobné, neboť Islámský stát a Al-Kaidá mají omezené možnosti.

Existuje však reálné a vážné riziko, že teroristické akce Husínů z Jemenu jsou začátkem nové vlny islamistického terorismu na Západě. Tzv. „vzdálený terorismus“ totiž otevírá nové dimenze teroristického útoku a má obrovský moment překvapení, neboť zasahuje z dálky předem vytipované nechráněné měkké cíle. Z toho vyplývá jeho silný psychologický efekt, přičemž je dnes dostupný nestátním agresivním subjektům ve spolupráci s autoritativními státy. Nedávné útoky dronů a raket dlouhého doletu připisované Husínům z Jemenu, za pomoci a podpory Íránu, vytváří z Husínů předvoj této nové teroristické hrozby, která je zatím omezená. Dnes však mají Husíni schopnosti zasáhnout i země v Evropské unii. Jenom připomeňme, že Kypr jako nejvýchodnější hraniční bod Evropské unie, je vzdálen od Gazy pouze 200 km, což je doslova na prahu Evropské unie. A navíc na Kypru jsou rozmístěny britské základny NATO.

Evropská unie by měla urychleně formulovat jasnou politiku řešení izraelsko-palestinského konfliktu, který nebezpečně eskaluje a hrozí přerůst v regionální válku. V tomto

ohledu by měla Evropská unie přijmout i prohlášení o svých strategických zájmech na Blízkém východě a vyčlenit k tomu adekvátní finanční a vojenské prostředky.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

BARTOSIAK, J. (2020). *Koronavirus Covid-19 a konec impéria Evropské unie*. Strategy and Future, 16. 3. 2020. Dostupné z WWW na <https://armadinoviny.cz/koronavir-covid-19-geopolitika.html> [online], [cit. 2024-08-31].

ČEJKA, M. (2007). *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. 2. aktualizované vydání. Brno: Barrister & Principal. 321 s. ISBN 978-80-87029-16-9.

GRANGEOVÁ, J., VÉRICOURT, G. (2006). *Palestinské otazníky*. Praha: Levné knihy Kma. 65 s. ISBN 80-7309-334-0.

INTROVIGNE, M. (2003). *Hamás. Islámský terorismus ve Svaté zemi*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad. 108 s. ISBN 80-7021-659-X.

KISSINGER, H. (2023). *Státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha. Uspořádání světa*. Praha: Prostor. ISBN 978-80-7260-561-3.

KRATOCHVÍL, P.; DRULÁK, P. (2009). *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-469-4.

KREJČÍ, O. (2021). *Mezinárodní politika*. 6. vyd. Praha: Ekopress. 738 s. ISBN 978-80-87865-63-7.

NOLTE, E. (2018). *Islamismus. Třetí radikální hnutí odporu*. 1. vydání. 271 s. ISBN 978-80-7325-434-6.

OREN, M. B. (2003). *Six Days of War: June 1967 and the Making of the Modern Middle East*. Presidio Press, 496 pp. ISBN 978-0345461926.

Walt, M. S. (2024). *5 Reasons the Israel-Palestine Conflict Won't End Anytime Soon. Extremists, lobbyists, meddling outsiders, and deeper structural problems mean that the issue is likely to remain unresolved*. [Citováno: 30. srpna 2024] <https://foreignpolicy.com/israel...>

WENDT, G. L. (2023). *Israel-Gaza 2023 conflict: surprise Hamas attack and its geopolitical implications*. Dostupné z WWW na <http://www.univates.br/noticia> [online], [cit. 2024-08-29].

doc. Ing. Štefan DANICS, Ph.D.
Vedoucí Katedry bezpečnostních studií
Policejní akademie České republiky v Praze
Lhotecká 559/7
143 01 Praha 4
e-mail: danics.stefan@polac.cz

VPLYV KONFLIKTOV NA VÝVOJ KALININGRADSKEJ OBLASTI

THE INFLUENCE OF CONFLICTS ON THE DEVELOPMENT OF KALININGRAD REGION

Martin DANIŠ

ABSTRACT

Kaliningrad has been a part of various states throughout history, and various military conflicts took place on its territory. During the 20th century, Kaliningrad was part of the German Empire, the Soviet Union, and is currently part of the Russian Federation as its exclave. During this period, Kaliningrad was a heavily militarized area, with an overall de-escalation of tensions following the end of the Cold War. After the Baltic States and Poland became part of NATO and the European Union in 2004, Kaliningrad once again became a heavily militarized area, while the Russian Federation considers this territory to be an indisputable part of it. The aim of this study is to use the methods of analysis and synthesis to examine the history, military conflicts that took place in the Kaliningrad region and to outline possible scenarios for further development.

Keywords: Kaliningrad, Kaliningrad region, Russian federation. Baltic states

ÚVOD

Kaliningradská oblasť je od rozpadu Sovietskeho zväzu v roku 1991 exklávou Ruskej federácie a leží na pobreží Baltského mora. Kaliningradská oblasť má na juhu hranice s Poľskom a na východe a severe hranice s Litvou. Medzi významné mestá Kaliningradskej oblasti patria Kaliningrad, po ktorom je oblasť pomenovaná a taktiež medzi významné mestá patrí Čerňachovsk a Sovietsk. Kaliningrad je súčasne aj najväčším mestom Kaliningradskej oblasti s počtom obyvateľov približne 450 000. Od roku 2004 sa stala Kaliningradská oblasť enklávou Európskej únie a štátov NATO. Ruská federácia po rozpade Sovietskeho zväzu nie len že stratila priamy prístup ku Kaliningradskej oblasti, ale postupne sa celá Kaliningradská oblasť stala susedmi s členskými štátmi NATO a Európskej únie a dokonca sa postupne vyskytli tendencie jednotlivých členských štátov NATO spochybňovať nároky Ruskej federácie na územie Kaliningradu, čo vyvolávalo a môže aj naďalej vyvolávať nestabilitu a zvyšovať medzinárodné napätie v uvedenom regióne. Cieľom tohto príspevku je analyzovať historický vývoj Kaliningradskej oblasti až do súčasnosti, analyzovať v krátkosti vojenské konflikty, ktoré sa na uvedenom území odohrali a načrtnúť možné scenáre vývoja respektíve hrozby vojenského konfliktu medzi Ruskou federáciou a členskými štátmi NATO.

1 STRUČNÁ HISTÓRIA

Územie Kaliningradskej oblasti bolo od približne 7. storočia obývané baltskými Prusmi. V roku 1226 do Pobaltia prišli Nemeckí rytieri. Uvedenú oblasť si podmanili a stala sa súčasťou Radu Nemeckých rytierov. V roku 1255 obsadil uvedené územie Český kráľ Přemysl Otakar II. a na jeho počesť bola založená pevnosť s názvom Kráľovská hora, neskôr známe ako aj Kráľovec, Königsberg a Kaliningrad. V roku 1466 získalo Poľsko západnú časť Pruska. V roku 1525 vzniklo Pruské kniežactvo. V dobách Napoleonských vojen sa

Kaliningrad na krátku dobu stal hlavným mestom Pruského kráľovstva. V roku 1871 celá Kalinigradská oblasť pripadla k Nemecku. Po skončení 1. svetovej vojny, v rokoch 1919 až 1939 Kalinigradská oblasť tvorila exklávu a od Nemecka bola táto oblasť oddelená takzvaným Poľským koridorom. Jednalo sa o územie vytvorené Versailleskou mierovou zmluvou, čo umožňovalo Poľsku prístup k Baltickému moru. V roku 1921 bola medzi Poľskom a Nemeckom uzatvorená dohoda, ktorá umožňovala Nemecku voľný tranzit osôb, lodí, osobnej aj nákladnej dopravy. Aj napriek zhovievavému prístupu Poľska k Nemecku v uvedenej oblasti došlo po nástupe Adolfa Hitlera k moci k napätiu, nakoľko Adolf Hitler požadoval cez územie Poľska postaviť diaľnicu a železnicu, ktorá by smerovala do Königsbergu. Po vypuknutí 2. svetovej vojny a obsadení Poľska bol Königsberg strategickým prístavom Nemeckej ríše. V roku 1946 bolo mesto Königsberg premenované na Kaliningrad a stalo sa súčasťou Ruskej sovietskej federatívnej socialistickej republiky, ktorá bola jednou zo zväzových republík Sovietskeho zväzu. Po rozpade Sovietskeho zväzu v roku 1991 sa Kalinigradská oblasť stala súčasťou Ruskej federácie, ako jej exkláva (Krickus, 2002).

2 KONFLIKTY A NASLEDUJÚCI VÝVOJ NA ÚZEMÍ KALININGRADSKEJ OBLASTI

Konflikt predstavuje určitú kvalitu vzájomných vzťahov medzi jednotkami sociálneho prostredia a aktérmi, ktorými môžu byť jednotlivci, sociálne skupiny, štáty alebo koalícia štátov, prejavujúce sa v ich úsilí o presadenie svojich potrieb, dosiahnutie svojich záujmov a cieľov na úkor a proti vôli svojich oponentov, resp. ktoré sú protichodné so záujmami protistojacej strany (Hofreiter, 2008).

Sedemročná vojna bol ozbrojený vojenský konflikt v rokoch 1756-1763, ktorý je považovaný za prvý globálny konflikt. Počas sedemročnej vojny Rusko vojensky obsadilo územie Kalinigradskej oblasti, pričom k jeho obsadeniu došlo bez väčšieho odporu a v roku 1757 bolo to územie prehlásené za súčasť ruského územia. V roku 1762 došlo k podpisu mierovej zmluvy medzi Ruskom a Pruskom, následkom čoho sa z Kalinigradskej oblasti ruské vojská stiahli v roku 1763 a uvedená oblasť bola navrátená Pruskému kráľovstvu.

V priebehu druhej svetovej vojny bolo mesto Königsberg strategickým prístavom. Bitka o Königsberg bola súčasťou Východopruskej útočnej operácie. Sovietska ofenzíva cez Východné Prusko však vzhľadom na silnú obranu nechala mesto obkľúčené a postupovala ďalej na Západ. Adolf Hitler návrhy na prebitie sa z obkľúčenia odmietol a prikázal mesto Königsberg brániť ako pevnosť, pričom jednotky Nemeckej ríše brániace mesto Königsberg a okolie sa vzdali až kapituláciou Nemeckej ríše (Nálevka, 2014).

V období po 2. svetovej vojne bolo mesto Königsberg premenované na Kaliningrad a celá táto pôvodne Nemecká oblasť bola začlenená do Ruskej sovietskej federatívnej republiky. Vzhľadom k tomu, že od roku 1944 boli Pobaltské štáty pripojené k Sovietskemu zväzu ako jeho zväzové republiky nebola Kalinigradská oblasť v tomto období exklávou Sovietskeho zväzu. Po vystáňovaní Nemeckého obyvateľstva do Sovietskej okupačnej zóny v Nemecku sa začala významná industrializácia celej oblasti a zároveň sa začala aj výrazná militarizácia. Kalinigradská oblasť začala byť budovaná ako vojenská základňa, pričom do tejto oblasti mali obmedzený prístup nie len cudzinci, ale aj občania Sovietskeho zväzu.

Po rozpade Sovietskeho zväzu sa v súvislosti s Kalinigradskou oblasťou začína hovoriť o koncepte zvláštnej ekonomickej zóny, s plánovanými zahraničnými investíciami. V tejto súvislosti sa hovorilo, že Kaliningrad sa stane Baltickým Hongkongom. Následne boli postupne prijímané tak na miestnej ako aj federálnej úrovni rôzne právne predpisy, ktoré upravovali Kaliningrad ako zvláštnu ekonomickú zónu, pričom prioritu mali mať veľké

investičné projekty. V období 90. rokov 20. storočia sa v zahraničnej politike Ruskej Federácie začala uplatňovať tzv. Kozyreova doktrína, ktorej podstatou bolo to, že Ruská Federácia považovala všetky bývalé štáty Sovietskeho zväzu za tzv. blízke zahraničie, pričom tieto štáty považovala za sféru svojho vplyvu. Od roku 1999 je však Kaliningrad priestorom opätovnej postupnej militarizácie, ktorá odráža rastúcu nespokojnosť Moskvy s usporiadaním Európy po studenej vojne (Majchút, Bakič, 2021).

V súvislosti so snahami Pobaltských štátov a Poľska integrovať sa do Európskej únie a NATO vznikla legitímna otázka ohľadom bezpečnosti Kaliningradu ako exklávy Ruskej federácie. V priebehu roku 2002 začala dávať Ruská federácia najavo, že Kaliningrad je jej nedeliteľnou súčasťou. V tomto období už bolo zrejmé, že Pobaltské štáty a Poľsko sa stanú členmi Európskej únie (Kremlin, 2002).

Vstup Pobaltských štátov a Poľska do Európskej únie a NATO, ktorý bol zavŕšený v roku 2004 mal byť dôvodom zvýšenej militarizácie Kaliningradskej oblasti, pričom Európska únia pre upokojenie narastajúceho napätia v uvedenej oblasti v roku 2002 uznala Kaliningrad ako Ruskú sféru vplyvu. Ruská federácia si nemohla dovoliť stratiť územie Kalinigradu, nakoľko sa jednalo o strategicky významné mesto, ktoré bolo aj sídlom Baltickej flotily.

V roku 2008 naznačila vláda Ruskej federácie, že v prípade rozmiestnenia protiraketových striel na území nových členských štátov NATO, konkrétne Českej republiky a Poľska, prijme odvetné opatrenia spočívajúce v rozmiestnení jadrových zbraní na území Kaliningradu. Bezpečnostnou hrozbou, ktorá neprispieva k stabilite Kaliningradu a celého regiónu sú aj územné nároky na oblasť Kaliningradu, čím dochádza k spochybňovaniu toho, že Kaliningrad patrí do Ruskej sféry vplyvu (Majchút, Bakič, 2021).

Po 24. februári 2024, kedy došlo k vypuknutiu vojenského konfliktu medzi Ruskou federáciou a Ukrajinou došlo k výraznému zhoršeniu vzťahov medzi Pobaltskými štátmi a Ruskou federáciou. Litovský parlament 10. mája 2022 prijal rezolúciu, ktorou označil Ruskú federáciu za teroristický štát a ruskú agresiu na Ukrajine označil za genocídu (Pilchová, 2023).

Vzťahy Pobaltských štátov a Ruskej federácie sú v porovnaní s inými bývalými republikami Sovietskeho zväzu výrazne horšie a to z dôvodu, že tieto sa po získaní nezávislosti vydali cestou prozápadnej orientácie v snahe stať sa členmi Európskej únie a NATO, čo sa im v roku 2004 úspešne podarilo. Na dosiahnutí tohto cieľa sa nič nezmenilo ani rôznymi vplyvmi Ruskej Federácie, ktorá sa snažila a snaží zachovať si vplyv nad územiami bývalého Sovietskeho zväzu (Švec, 1996).

Od územia Pobaltských štátov po hranice Rumunska sa rozprestiera región, kde boli historicky neisté hranice a veľmi časté vojenské konflikty. Jedná sa o územia, kde sa historicky odohrávali najväčšie európske vojny. Na tomto území sa nachádza len málo prírodných prekážok a práve vytvorenie akejkoľvek nárazníkovej zóny bol dôvod prečo Ruská federácia respektíve Sovietsky zväz mali snahu posúvať svoje hranice čo najviac na Západ. Po druhej svetovej vojne sa tento problém podarilo vyriešiť tým, že sovietska sféra vplyvu siahala až po územie Nemeckej demokratickej republiky, avšak po rozpade Sovietskeho zväzu a získaní nezávislosti štátov, ktoré patrili do jeho sféry vplyvu a ich následnom vstupe do NATO a Európskej únie tieto predstavujú pre Ruskú federáciu bezpečnostnú hrozbu. (Friedman, 2009).

3 MOŽNÉ SCÉNARE VÝVOJA Z HĽADISKA MOŽNÝCH KONFLIKTOV

Pri analýze možných scenárov vývoja z hľadiska prípadných konfliktov v Kaliningradskej oblasti je potrebné zobrať do úvahy geografickú polohu uvedenej oblasti, potenciál okolitých štátov, ktoré sú členmi NATO respektíve Organizácie zmluvy o kolektívnej bezpečnosti, potenciál Ruskej federácie a v neposlednej rade aj to akým spôsobom sa bude vyvíjať vojenský konflikt na Ukrajine.

V súčasnej dobe vzhľadom ku vojenskému konfliktu medzi Ukrajinou a Ruskou federáciou sa práve Pobaltské štáty cítia výrazne ohrozené a to z dôvodu, že práve v prípade vojenského konfliktu, ktorý by Ruská federácia začala z územia Bieloruska by vojská Ruskej federácie dokázali cestou Suwalského koridoru oddeliť Pobaltské štáty od zvyšku členských štátov NATO.

Suwalský koridor je približne 100 kilometrové územie na hraniciach medzi Poľskom a Litvou, pričom aj vojenský plánovači NATO predpokladajú, že v prípade ak by došlo k vojenskému konfliktu táto oblasť by sa stala prvým miestom, ktoré by vojská Ruskej federácie obsadili s cieľom spojiť Kaliningrad s Ruskou federáciou a Bieloruskom.

Zo všetkých republík bývalého Sovietskeho zväzu najmenej ekonomických a politických reforiem uskutočnilo Bielorusko a toto má najväčší záujem na vytvorení nástupníckeho štátu po Sovietskom zväze. Bielorusko je istým spôsobom zviazané s Ruskou federáciou a oba tieto štáty majú záujem na obnovení pôvodných hraníc Sovietskeho zväzu. (Friedman, 2009).

V prípade ak by došlo ku vojenskému konfliktu medzi NATO a Ruskou federáciou je dôvodné predpokladať, že práve Kaliningradská oblasť bude jednou z prvých oblastí, ktorých by sa prípadný vojenský konflikt mohol priamo dotýkať.

Kaliningradská oblasť je jedinou súčasťou Ruskej federácie pri Baltickom mori, pričom vzťahy Litvy a Poľska, ktoré susedia s Kaliningradom sú napäté a to najmä po 24.02.2022, kedy Ruská federácia začala špeciálnu vojenskú operáciu na Ukrajine.

V prípade vojenského konfliktu, ktorým by Ruská federácia cez územie Bieloruska obsadila územie Suwalského koridoru by vzhľadom k tomu, že tak Poľsko ako aj Litva sú členskými štátmi NATO znamenalo možnú aktiváciu článku 5 Washingtonskej zmluvy z roku 1949, čím by sa do tohto prípadného vojenského konfliktu zapojili aj ostatné členské štáty NATO.

V prípade vojenského konfliktu, ktorý by Ruská federácia začala takým spôsobom, že by cez územie Bieloruska chcela k územiu Ruskej federácie respektíve Bieloruska je dôvodné predpokladať, že by v krátkom časovom úseku dokázala obsadiť územie Suwalského koridoru a oddeliť tak Pobaltské štáty od zvyšku štátov NATO.

Tento doposiaľ teoretický scenár začína byť reálnou hrozbou, aj keď Ruská federácia v súčasnej dobe už takmer dva roky vedie vojenský konflikt na Ukrajine, čo ju do značnej miery vyčerpáva.

V prípade ak by došlo k takému vývoju udalosti následne by bolo otázkou či by zo strany NATO došlo k aktivovaniu článku 5 Washingtonskej zmluvy z roku 1949, čím by sa do tohto prípadného vojenského konfliktu zapojili aj ostatné členské štáty NATO, alebo by k aktivácii uvedeného článku nedošlo. V prípade ak by došlo k takejto vojenskej agresii zo strany Ruskej federácie vo vzťahu k členskému štátu NATO nie je dôvodné predpokladať, že by ostala bez reakcie NATO, nakoľko by to značne oslabilo dôveru členských štátov k NATO (Liška, 2023).

V prípade ak by naopak došlo k vojenskému obsadeniu Kaliningradskej oblasti zo strany členských štátov NATO a to napríklad v dôsledku rozšírenia vojenského konfliktu medzi Ruskou federáciou a Ukrajinou sa do tohto vojenského konfliktu môžu zapojiť aj štáty Organizácie zmluvy o kolektívnej bezpečnosti, ktorá je vojenskou alianciou s šiestimi členmi a to konkrétne Ruskou federáciou, Bieloruskom, Kazachstanom, Kirgizskom, Tadžikistanom a Arménskom.

V prípade ak by došlo k takému scenáru je však možné aj predpokladať, že by sa Organizácia zmluvy o kolektívnej bezpečnosti nemusela do takého vojenského konfliktu zapojiť respektíve by sa do neho nemuseli zapojiť jej všetky členské štáty. Práve dôvera v Organizáciu zmluvy o kolektívnej bezpečnosti v nedávnej minulosti značne utrpela, keď Arménsko v roku 2024 pozastavilo svoje členstvo v Organizácii zmluvy o kolektívnej bezpečnosti a toto odôvodnilo tým, že uvedená organizácia nedokázala Arménsko ochrániť pred útokom Azerbajdžanu v roku 2023, následkom čoho bol obsadenie Náhorného Karabachu a exodu Arménskeho obyvateľstva.

V prípade ak by došlo ku konfliktu medzi členskými štátmi NATO a členskými štátmi Organizácie zmluvy o kolektívnej bezpečnosti bolo by už možné hovoriť o globálnom konflikte, ktorý by mohol mať zničujúce následky pre jednotlivé štáty.

K nevojenským scenárom je možné zaradiť informačné operácie a to tak na strane členských štátov NATO, konkrétne Českej republiky a Poľska, ktoré v rámci informačných operácií spochybňujú to, že Kaliningrad patrí do sféry vplyvu Ruskej federácie.

V Českej republike bolo zverejnené fiktívne referendum o tom, že 97,9% obyvateľov Kaliningradu sa vyslovilo za jeho premenovanie na pôvodný historický názov Královec a jeho pripojenie k Českej republike (Titlbach, Koubský, 2022).

V Poľsku dokonca došlo k zmene názvu Kaliningradu na Królewiec, pričom argumentom na takúto zmenu bolo, že názov Kaliningrad nebol historickým, ale len umelo vytvoreným názvom bez akéhokoľvek vzťahu k mestu alebo celej oblasti.

Fiktívne referendá aj keď boli z recesie, prípadne ironicky poukazovali na referendá vykonané Ruskou federáciou na území Ukrajiny v roku 2022, sú spôsobilé vyvolávať prípadne aj zvyšovať medzinárodne napätie v celej oblasti a vzhľadom k tomu, že z nich vyplýva spochybňovanie nároku Ruskej federácie na Kaliningradskú oblasť tak neprispievajú k stabilite celého regiónu.

V súčasnosti sa najmä Pobaltské štáty snažia o izoláciu Kaliningradskej oblasti a to tým spôsobom, že bránia v pozemnom tranzite nákladu a osôb do Kaliningradskej oblasti z Ruskej federácie. Vzhľadom k tejto izolácii sa väčšina tovaru o osôb prepravuje do Kaliningradskej oblasti námornou cestou, kde trajektová trasa Baltijsk – Ust’-Luga je jedinou dopravnou tepnou, ktorá nahrádza pozemnú prepravu cez Pobaltské štáty. Zo strany Ruskej federácie prebieha v prístavoch Baltijsk – Ust’-Luga výstavba potrebnej infraštruktúry v snahe zvýšiť kapacitu prepraveného tovaru do Kaliningradskej oblasti zo strany Ruskej federácie (TASS, 2024).

V prípade zastavenia vojenských operácií vo vojenskom konflikte medzi Ruskou federáciou a Ukrajinou však bude dôležité aj ďalšie štátoprávne usporiadanie Ukrajiny. Pravdepodobnou možnosťou je to, že sa Ukrajina rozdelí podľa civilizačnej zlomovej línie, kde jej východná časť prípadne Ruskej federácii. Samostatná a nezávislá Ukrajina, ktorá by bola pro-západne orientovaná by mohla existovať iba v prípade silnej a účinnej podpory západných štátov, pričom takáto podpora by mohla byť možná iba za cenu ďalšieho zhoršenia vzťahov medzi západnými štátmi a Ruskou federáciou a to až to takej miere, že tieto vzťahy budú obdobné alebo dokonca horšie ako za studenej vojny. (Huntington, 2009).

Ďalšie možné scenáre vývoja v Kaliningradskej oblasti môžu závisieť aj od ďalšieho priebehu respektíve výsledku vojenského konfliktu medzi Ruskou federáciou a Ukrajinou, pričom v prípade uzavretia mieru je možné predpokladať určité uvoľnenie medzinárodného napätia.

4 DISKUSIA

Kaliningradská oblasť bola z historického hľadiska súčasťou rôznych štátov a za toto dlhé obdobie bola aj dejiskom vojenských konfliktov. Medzi tie najvýznamnejšie patria Sedemročná vojna a Druhá svetová vojna. Analýzou tohto historického obdobia je možné vidieť, že Kaliningradská oblasť bola významná pre jednotlivé štáty, ktoré sa ju snažili ovládať respektíve integrovať do územia svojho štátu. Z hľadiska polohy sa jedná o strategicky významnú oblasť s priamym prístupom k Baltickému moru. Od konca Druhej svetovej vojny bola Kaliningradská oblasť súčasťou územia Sovietskeho zväzu a následne po jeho rozpade súčasťou Ruskej federácie, pričom sa jednalo mimoriadne militarizované územie. Po skončení obdobia studenej vojny sa táto oblasť mala stať významnou z hľadiska ekonomiky, nakoľko po skončení obdobia studenej vojny bol vojenský konflikt v Európe málo pravdepodobnou záležitosťou. V tom čase sa o Kaliningrade, exkláve Ruskej federácie hovorilo dokonca ako o Hong Kongu v Európe. Po dovŕšení integračného úsilia Poľska a Pobaltských štátov v roku 2004 sa Kaliningrad stal enklávou v Európskej únii a NATO, pričom následným historickým vývojom udalosti došlo k výraznému zvýšeniu napätia a opätovnej militarizácie celej Kaliningradskej oblasti.

ZÁVER

Kaliningradská oblasť je aj v súčasnej dobe súčasťou Ruskej federácie ako jej exkláva. Od 24. februára 2022, kedy došlo k vojenskej agresii zo strany Ruskej federácie voči Ukrajine sa územie Kaliningradskej oblasti považuje v prípade rozšírenia vojenského konfliktu medzi Ruskou federáciou a Ukrajinou o ďalšie štáty ako jedna z prvých oblastí, kde sa takýto prípadný vojenský konflikt môže odohrávať. Vzhľadom na nároky rôznych štátov na územie Kaliningradskej oblasti respektíve ich spochybňovanie historického práva Ruskej federácie na uvedenú oblasť je možné okrem priameho vojenského konfliktu očakávať aj rôzne formy informačných operácií, ktoré sú taktiež spôsobilé zvyšovať napätie v celej oblasti, čo môže viesť ešte k väčšej militarizácii Kaliningradskej oblasti zo strany Ruskej federácie. V súčasnej dobe je Ruská federácia považovaná v dôsledku jej vojenskej agresie na Ukrajinu za agresora, pričom práve vývoj vojenského konfliktu na Ukrajine môže mať rozhodujúci vplyv pre ďalší vývoj v Kaliningradskej oblasti respektíve pre ďalší vývoj štátov, ktoré s touto oblasťou susedia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- FRIEDMAN, G. The next 100 years: a forecast for the 21st century. Anchor, 2010, ISBN 978-80-551-2041-6
- HOFREITER, L. Teória a riešenie konfliktov. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš, 2008, 206 s. ISBN 978-808040-347-8

KREMLIN. Joint Statement of the European Union and the Russian Federation on Transit between the Kaliningrad Region and the Rest of the Russian Federation, 2002, (<http://en.kremlin.ru/supplement/3537>, 19. 3. 2017)

KRICKUS, R. J. The Kaliningrad Question. Rowman & Littlefield, 2002, ISBN/ISSN

LIŠKA, R. Vplyv Ruska na Pobaltie. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2023 [National and International Security 2023]: zborník príspevkov zo 14. medzinárodnej vedeckej konferencie [online]. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2023, s. 181-194. ISBN 978-80-8040-651-6 (online). DOI: <https://doi.org/10.52651/nmb.c.2023.9788080406516.181-194>

MAJCHÚT, I., BAKIČ, M. Rusko-Pobaltské vzťahy, Slovak Journal of International Relations, volume XIX, no.4 pages 311-330. ISSN: 1336-1562 (print), 2021, ISSN: 1339-2751 [online]. Dostupné na internete: <https://sdu.sk/R5s>.

NÁLEVKA, V. Druhá svetová válka. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2014, ISBN 978-80-7387-669-2

PILCHOVÁ, S. Russian Terrorism in Ukraine during Contemporary Conflict. PhD Thesis. Masarykova univerzita, Fakulta sociálnych štúdií. 2023

SYROVÁ, L., et al. Proměna zahraniční politiky Ruské federace vůči Pobaltí v souvislosti se vstupem pobaltských států do EU. 2017

TASS 2024, <https://tass.com/politics/1848851>

TITLBACH, F., KOUBSKÝ, P. Studio N: Mají Češi nárok na Královec? #KaliningradIsCzechia. Deník N [online]. N Media, 2022-10-05 [cit. 2022-10-05]. Audio podcast. Dostupné online. 2022, ISSN 2571-1717

JUDr. Martin Daniš

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

e-mail: martin.danis2@aos.sk

REGIONS AND POWERS ACROSS REGIONAL SECURITY COMPLEXES - RUSSIAN FEDERATION, PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA AND THE MIDDLE EAST

Anna ĎURFINA

ABSTRACT

This article focuses on the potential shifts in the power dynamics within regional security complexes surrounding the Russian Federation, the People's Republic of China (hereafter referred to as China), and the Middle East. The change in security perspectives by the major powers within these complexes not only indicates a transformation in strategic thinking but also signals a potential paradigm shift in the global security environment, affecting international relations in the present and future. Consequently, a key question arises: Can we interpret the shifts in security thinking in these regions as a possibility for the creation of flexible regional security complexes, primarily driven by the strategic influence and decisions of the powers in these complexes, as defined by B. Buzan and O. Wæver in their 2006 publication?

Keywords: regional security complex theory, Russian Federation, China, Middle East, security cooperation

ÚVOD

The foundational ideas surrounding regional security complexes (RSCs) were first developed by B. Buzan, followed by O. Wæver, and subsequently expanded by a group of experts now known as the Copenhagen School of Security Studies. (2006) The basic premises of regional security complex theory were formulated by the Copenhagen School of Security in the post-Cold War period, as one of the possible perspectives to analyze new regional security contexts within the broader view of international security and security studies. Today, this theory is widely recognized globally, and its further development is in line with the evolving field of security studies. However, the shifts in the contemporary security reality indicate a possible deviation from the traditional influence of powers within their respective security regions. Today, we must respond to the possibility of creating flexible cooperations within security areas between individual RSCs, based on decisions made by the powers at their core.

1 SELECTED REGIONS AND POWERS IN THE CONTEXT OF REGIONAL SECURITY COMPLEX THEORY

The theory of regional security complexes represents one of the fundamental premises for defining the behavior of states within these complexes. It plays a crucial role in defining the position of powers within these complexes and their potential cooperation or lack thereof with other global powers.

In the case of the Russian Federation, as early as 2022, during the study of the Eastern security complex, we were able to demonstrate that the security complex formed around Russia, following the end of the Cold War, underwent certain developments and changes—both internally and, more importantly, regarding the flexibility and shifting of the boundaries of the complex, thus also shifting the buffer zone of the examined power. (Durfina, 2022, p. 67–68).

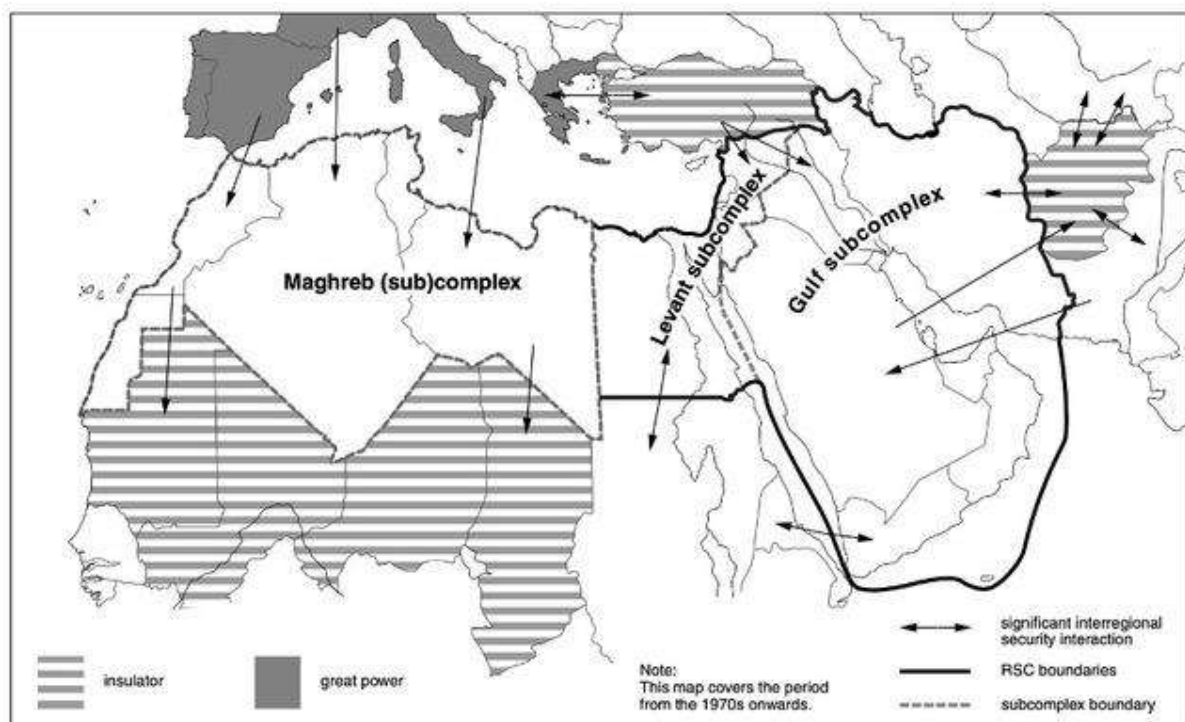
Similarly, it was confirmed that "the Eastern RSC could be defined not on the strict deterrence of all EU Member States, but rather on the concept of a flexible transfer of borders of the security complex formed around the Russian Federation." (Ďurfina, 2022, p 68). In light of the ongoing conflict in Ukraine and the current sanction mechanisms from the European Union, Russia has, especially in recent years, shifted its attention towards military (security) cooperation with China. From Moscow's perspective, the partnership with China is a strategic imperative to maintain its status as a great power. China's support has helped Russia withstand some of the negative effects of Western sanctions, particularly through Chinese purchases in the energy sector.

From the perspective of the RSCT, China is part of the Northeast security complex, alongside Japan and Korea, and is also considered a great power within the extended East Asia regional supercomplex. Globally, during the Cold War, this complex was defined by the triangular "game of containment" between the US, USSR, and China. This interplay among the most significant powers of the time profoundly influenced both domestic and regional security strategies in the region. At the interregional level, China's geopolitical position within security complexes paved the way for the creation of a so-called supercomplex, where a looser connection was formed based on the influence of a great power (China) on interregional security dynamics. However, at the regional level, South, Northeast, and Southeast Asia were significantly separated in terms of security. As we previously demonstrated, the Northeast region was deeply penetrated by rivalry between the superpowers. Today, it is clear that the Asia super complex is significantly influenced by developments in China, though the impact of Japan and India in the region should not be underestimated. Additionally, the region is undoubtedly influenced by the actions of North Korea against other players in the region and the world.

As we have already confirmed in the case of the Russian Federation in the context of the security complex theory, it is evident that China also significantly influences the development of the Asian super complex and defines the security relations among other countries within the complex. (Ďurfina, 2024) Externally, it fundamentally shapes China's position in terms of its cooperation with Russia as well as with the Middle East. Moreover, it can be stated that China plays a crucial role in facilitating further connections and cooperation between Russia and select countries in the Middle East.

When examining the regional security complex in the Middle East, it is important to note that this region is highly unstable. Authors Buzan and Wæver confirm that it is extremely difficult to define when exactly the Middle Eastern RSC began to form. (2006) This is primarily due to the challenging task of pinpointing the period when the states transitioned from colonial status to developing their independence. Additionally, it is crucial to recognize that countries such as Turkey, Iran, and Saudi Arabia were never colonial countries. In other countries, it is difficult to determine when the transition from colony to independent state occurred, as seen in countries like Egypt, Jordan, Iraq, and Oman. This period was also marked by numerous rivalries and conflicts, such as between Iraq and Egypt, territorial disputes between Lebanon and Greater Syria, and other so-called inter-Arab rivalries. Similar to developments in South Asia, the Middle Eastern RSC was born out of conflict. While it is not the focus of this article to define the current Middle Eastern RSC, particularly the Gulf and Levant sub complex, from the perspective of its origin, we will focus primarily on the period during and after the Cold War to better understand the current state of the region and its potential connections to Russia and China. It is important to acknowledge that during the Cold War, the Middle East was considered the "third front" after Europe and Asia, where the global powers focused their attention. The Middle East experienced cross-cutting influences, making it challenging to identify a clear pattern of influence from the great powers in the region. (Buzan - Wæver, 2006)

In European countries, it was primarily the British, French, Italians, and Germans who dominated specific countries. Subsequently, the Soviet Union and the United States emerged as the main players in Middle Eastern regional security, driven by their interests in the oil industry. This region was also characterized by its position at the boundary between the spheres of influence of communism and Western ideology. In terms of complexity, we can confirm that the regional security dynamics of the Middle Eastern RSC were deeply rooted in the local politics and history of individual countries. As we have already discussed, while global-level influence was strong, unlike in Southeast Asia, ideological rivalry did not manage to shape regional patterns in this region as strongly. Since most conflicts at the time did not primarily stem from Cold War issues, it is not surprising that this region essentially remained unchanged even after the Cold War ended.

Picture 1 Regional security complex - Middle East
Source: Buzan - Wæver, 2006, p. 189

1.1 A SIGNIFICANT IMPACT ON THE DISTRIBUTION OF POWER IN THE MIDDLE EAST REGION: THE SECOND GULF WAR

In our opinion, the Second Gulf War had a significant influence on the power distribution within the region. For this reason, the post-Cold War era can be defined starting from the Second Gulf War in 1990–1991. This war, and especially its subsequent effects, changed the basic structure of the Middle Eastern RSC and its individual subcomplexes. The main consequences of this conflict include, most notably, the military weakening of Iraq in relation to its neighbors, leading to a shift in the power distribution in the Gulf subcomplex, though without major changes in the structure of rivalry in the Gulf. Likewise, the position of Western powers, especially the United States, strengthened within the GCC states.

On the other hand, this conflict opened the door to the beginnings of a peace process between, on the one hand, Israel and the Palestinians, and on the other hand, Jordan and Syria. Additionally, Hussein's actions impacted the pan-Arabism project, which, on the one hand,

helped to reinforce the penetration of Western state structures into the region, but at the same time, it also strengthened the development of radical Islamist politics. These effects were further compounded by the collapse of the Soviet Union, which had supported its allies in the region militarily and politically. Consequently, the global influence in the Middle Eastern RSC did not diminish; instead, it transitioned from a bipolar superpower rivalry to a global influence dominated by a unipolar system, with the United States at its helm. This dominance contributed to the suppression of interstate conflictual security dynamics, although not intra-state dynamics within both core subcomplexes. The defeat of Iraq in 1991 changed the nature of global-level intervention as well as the local power distribution in the Gulf. The 1990s can be defined by four major developments that influenced security dynamics in the Persian Gulf, and these effects persisted, to some extent, into the 21st century.

After the war, there were uprisings in Kurdistan and southern Iraq, both of which were militarily suppressed by Hussein. Turkey and the U.S. became involved in Kurdish politics, and while a quasi-autonomous enclave was established in northern Iraq, this did not threaten Hussein's control over the rest of the country. The war also triggered a series of bloody but unsuccessful coup attempts and assassination attempts on Hussein and his family, significantly supported by the United States.

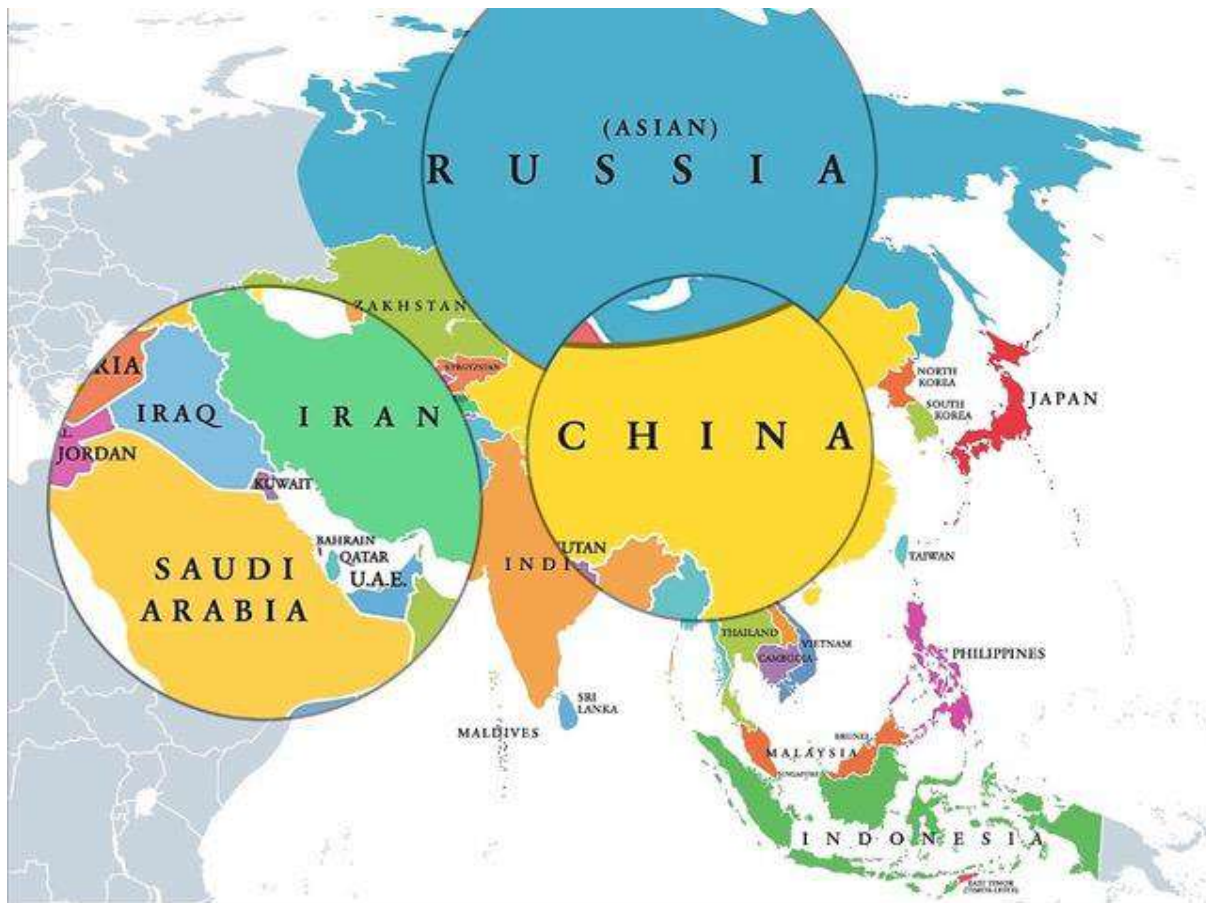
Following the liberation of Kuwait by coalition forces, but leaving Saddam Hussein in power in Iraq, the era of "dual containment" by the U.S. against both Iraq and Iran began. This dual containment policy became deeply rooted in U.S. domestic politics. According to Sick, the mutual hostility between Iraq and Iran, on one side, and Israel, on the other, helped link two fundamental sub complexes within the Middle East – the Gulf sub complex and the Levant sub complex. (Sick, 1998, p. 6–10, p. 22) It is also important to note that the war significantly weakened Iraq's military capabilities to attack its neighbours, while Iran undoubtedly benefited from the strengthening of its position. Iran significantly bolstered its military capabilities by purchasing arms, primarily from China and the then Soviet Union, and later from the Russian Federation. At the same time, Iran began developing its missile and WMD programs. Iran clearly remained opposed to U.S. presence in the Persian Gulf, despite the fact that the U.S. kept Iraq weak, thereby aiding Iran's position in the region. We must also acknowledge that the Second Gulf War placed the GCC states in a position of protectorate relative to the West, particularly the United States. According to research from 1991, despite the fact that the Gulf states briefly attempted to align with Egypt and Syria, they concluded that bilateral ties with Western powers would provide a less disruptive form of security dynamics and organization than any security structure offered by their Arab allies. (Strategic Survey, 1991-2, p. 101)

After the Gulf War, Saudi Arabia and Kuwait significantly increased their military purchases, not only from the United States but also from France and Great Britain. In this context, Saudi Arabia subsequently agreed with the U.S. on a policy of dual containment against both Iran and Iraq. However, it is essential to note that subsequent developments in global security, particularly the terrorist attacks of 2001, opened an entirely new debate about the sustainability of Western cooperation with undemocratic regimes in the Persian Gulf. The ensuing conflicts in Afghanistan and Iraq created new dividing lines not only between the West and certain countries in the Gulf and Levant sub complexes but also highlighted shifts in the effort to build a new security reality in the Gulf and Levant sub complexes.

2 REGIONS AND POWERS - A NEW SECURITY DYNAMIC?

As we confirmed earlier in this article, the question of cooperation between China and Russia is based on strong historical foundations, which were significantly stabilized during the

Cold War when China was largely an ally of the Soviet Union in containing the United States in Asia and formed one of the pillars of communist ideology against the capitalist West.

Picture 2 Selected Regions and Powers
Source: modified by author

As we have previously presented, a key link between China and Russia is undoubtedly China's support in purchasing energy resources, especially after the start of the Russia-Ukraine conflict and the sanctions imposed on Russia by the West. It is important to add, however, that the Russia-China partnership is equally critical for Beijing itself. Without other significant alliances, support from Moscow is one of the key dynamics that effectively creates a counterbalance to the power of the United States. Of course, Beijing sees significant advantages in its partnership with Moscow, as it can substantially benefit from cheap energy resources, advanced military technologies, and other strategic resources. Strategic cooperation and coordination of steps in the military partnership suggest that increasing this cooperation could also include certain forms of joint military operations.

It should be noted that cooperation in this area does not necessarily mean full interoperability of military forces. One aspect that would aid the development of cooperation in this field would be deeper integration, which could result in more complex and frequent joint military exercises. As demonstrated by joint exercises in July this year, this is not merely a hypothesis or a matter of the distant future. It is also important to add that the development of military cooperation could lead to considerations of operating combined forces in new geographic areas, through new operational concepts that these powers might develop together. Further strengthening of cooperation in the security field can be seen not only in defense agreements but also in the enhancement of other forms of military cooperation. The question

remains, of course, whether direct military confrontation with the United States is possible. At the moment, we observe that the probable costs and impacts of a direct military confrontation with the U.S. reduce the interest in entering such an operation, whether independently or in coalition. To a large extent, this possibility remains unlikely, especially from the perspective of Beijing's power strategy. This suggests that the West's efforts to sever ties between China and Russia are more likely to motivate the strengthening of relations between Putin and Xi, rather than their dissolution. These relations are a fundamental strategic position for both countries, and their importance for both nations transcend the partnership between the leaders of these powers.

Putin and President Xi have met countless times since Xi took power in 2013. As early as 2015, both countries announced their intentions to further strengthen relations between their armies. China's 2015 Defense White Paper clearly states that it will support military relations and cooperation with the Russian Federation in multiple areas and at multiple levels. (China's..., 2015) Similarly, Russia's 2015 National Security Strategy identifies China as a key player in maintaining global and regional stability. (Russian..., 2015) Russian Defense Minister Sergei Shoigu himself confirmed in 2015 that cooperation in joint military exercises is the most important aspect of Russia-China defense cooperation, which prepares both countries for modern challenges and threats in the international environment. Subsequently, the 2017 agreement between Russia and China aimed to create a three-year plan and a legal framework for closer military cooperation. (Wu, 2017) What must be noted, however, is that Russian officials did not speak directly about a military alliance but about a strategic partnership or strategic alliance. Neither of these powers needs or requests formal security guarantees or mutual nuclear deterrence guarantees. This is the result of the logical fact that both countries have reformed, developed, and used their armed forces for their political goals without Moscow relying on Beijing, or vice versa – Russia in Ukraine or Syria, and China in the East and South China Seas. After Russia's military actions in Ukraine in 2014, Moscow increasingly promoted the expansion of military cooperation with China and was also the initiator of the 2017 bilateral military cooperation plan. In this increased cooperation, Beijing did not lag Moscow's enthusiasm, especially when the Trump administration began its so-called "trade war" with China. Relations between both countries and the U.S. deteriorated, likely contributing to Putin and Xi's decision to expand cooperation in military and technical areas into more strategic realms. During this time, there was talk of joint military planning and reportedly greater interoperability between Russian and Chinese military units. Nevertheless, Russian officials at the time were still cautious about officially declaring this relationship a military alliance, although it was openly stated that these two countries were allies in the international environment. In 2018, Dmitry Peskov declared that China's participation in the Russian strategic command exercise Vostok-2018 represented the expansion of interaction between the two allies in all spheres. (Blank, 2018) However, Russian officials at that time focused more on emphasizing how much the U.S. disrespected Russia and China, rather than building definitive security guarantees or practically sharing some military burdens in future conflicts. In the following years, even Putin cautiously presented the vision of some sort of military alliance between Russia and China, admitting only that it was theoretically possible.

Regarding the examination of relations between China and Russia, on one side, and the Middle East on the other, we must confirm that China and Russia have had largely different relationships with this region at least since the mid-20th century. During these years, their regional influence was divided into military and energy spheres from Russia's perspective and into economic engagement from China's perspective. Despite the frequent claim that the Soviet Union introduced China to the Middle East, we believe the opposite is true. As early as 1955, during the Bandung Conference, Egyptian President Nasser asked China for military equipment

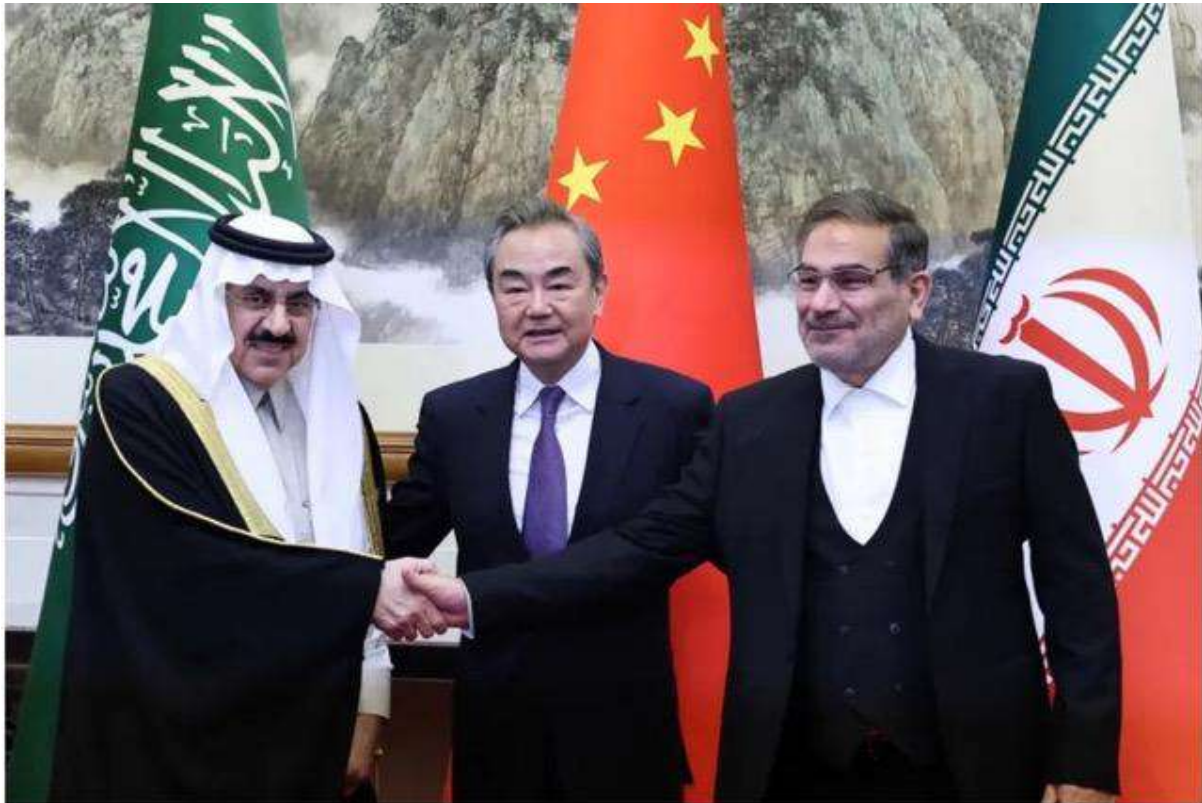
to confront Israel over its military involvement in the Gaza Strip, which was under the control of the Egyptian military at the time. The Chinese premier stated that China relied on the Soviet Union for military support and suggested mediating a meeting between the two countries. This ultimately led to the development of military trade between Czechoslovakia and Egypt, marking the beginning of Egyptian-Soviet military cooperation. This cooperation foretold the possibility of expanding Soviet influence in Egypt, the Middle East, and Africa. According to statistics, in 1985, trade between China and Middle Eastern countries amounted to approximately \$1.7 billion, indicating that China had no significant financial stake in the region. (Dahshan, 2024) In this context, it is clear that China and Russia were not competing significantly in the Middle East. In the Afghanistan war, China essentially supported fighters against the Soviet presence, and after the June 1967 war, the Soviet Union lost its influence due to Israel's victory over Egypt and Syria. Egyptian President Anwar Sadat severed ties with Moscow and, in 1979, signed the Egypt-Israel peace treaty with full U.S. support. With the collapse of the Soviet Union, Russian influence in the region effectively ended for many years.

Currently, it can be assumed that Moscow perceives its direct position in the region as significantly developing. The effort to increase its influence has been gradually implemented through the strengthening of several naval and air bases and direct involvement in the Syrian war. This involvement in the conflict was accompanied by a reaffirmation of Moscow's commitment to its allies in the region. This step, especially in light of the Arab Spring, resonated strongly among Arab leaders. This was largely a reflection of the fact that the U.S. did not support its ally, Egyptian President Hosni Mubarak, during this period. As a result, Moscow was able to establish, for the first time, close ties with the Gulf states, particularly Saudi Arabia, through joint coordination in controlling oil markets within the mechanisms of OPEC+.

The relationship between Russia and the United Arab Emirates also experienced significant growth, primarily through unprecedented increases in trade and investment, with joint coordination from Qatar ensuring that neither party disrupted the other's share of traditional gas export markets. For the first time since the 1970s, we have seen the return of Moscow to these security sub complexes, including the resumption of arms supplies to the Egyptian army, the implementation of economic projects in the Suez Canal economic zone, and the construction of Egypt's first nuclear reactor in Dabaa on the Mediterranean coast, led by the Russian Federation.

China, in turn, can now be considered the main trading partner for all Arab countries, surpassing even the U.S. in the traditional sphere of influence in the Persian Gulf region. China has become the largest buyer of Arab oil and has established equally good relations with all conflicting parties, such as the Palestinians and Israel, Saudi Arabia, and Iran. Particularly significant in this context is China's mediation in restoring relations between Saudi Arabia and Iran, which had been severed since 2016. This clearly highlights China's position and strength in mediation and in easing tensions even between hostile countries within the Middle East region.

Picture 3 Mediation of diplomatic relationship between Saudi Arabia and Iran
Source: China Daily via Reuters

Experts argue that the current relations between China and Russia on one side, and the Middle East on the other, are essentially based on a covert alliance, relying on the foundations of cooperation and strategic partnership between these two powers (Dahshan, 2024). It can also be added that China is strategically cooperating with both Russia and Middle Eastern countries with the aim of creating a multipolar international system, which inevitably impacts the global security arrangement. It is clear that Moscow has historical experience and strategic tools that allow it to play an active and multifaceted role in the region. Beijing, on the other hand, lacks this experience, but through the presentation and implementation of its soft power, China can significantly create space for its economic interests.

There is no serious competition between the two powers in this case, and it is possible that they will expand their influence and strive to achieve a balance of roles, both globally and especially in the region. Russia seeks to strengthen its military-technical relations, ensuring that Syria remains the cornerstone of their influence, while also coordinating energy markets with the Arab states of the Persian Gulf and Algeria. At the same time, it seeks support or at least positive neutrality regarding its conflict with the West. It is essential to note that Moscow is striving to break the Western isolation that followed the start of its invasion of Ukraine, and the Middle East region is particularly critical for this effort. On the other hand, Beijing focuses on the efficiency and security of its maritime routes, uninterrupted oil flows, and infrastructure projects. Ambitious projects such as the Belt and Road Initiative undoubtedly fall within this context.

From a security perspective, it can be confirmed that Russia is trying to engage China in relations with Syria through reconstruction projects in Syria, especially in the oil sector, where China was the largest investor in the past. Of course, China is highly sensitive to stability in the region and is primarily focused on achieving peace between Palestine and Israel and

maintaining and expanding good relations with Saudi Arabia, Qatar, and the rest of the Gulf states. Equally important for exploring the possible connection between China, Russia, and the Middle East is the analysis of Russia-China relations with Iran. These relationships are undoubtedly marked by certain complex factors. Both countries share common interests and concerns, especially regarding the improvement of relations with the Gulf states. At the same time, they cannot clearly position themselves as supporters of any party hostile to the state of Israel. On the contrary, Iran undoubtedly holds both economic and strong geopolitical significance for both powers. China assists Iran economically, creating what is known as Tehran's "air bridge," as it is also affected by Western sanctions. Russia, in turn, supports Iran through military-technical means and is a key diplomatic ally.

Comparing these two aspects, it is evident that Russia does not have the economic means to significantly support Tehran. However, it is absolutely clear that Moscow prefers China's economic influence in the region over that of the United States. Furthermore, the U.S. unilateral withdrawal from the Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) in 2018 further strengthened the positions of China and Russia in Iran. (US Withdrawal..., 2018) As a result, Russia and China can cooperate very successfully in various areas and achieve significant progress. Compared to the situation just a few years ago, we must acknowledge that the positions of these powers, including in relation to Iran, have been significantly strengthened. Not only does Russia have no fear of China's growing influence in Iran, but it may also motivate Moscow to engage even more in projects, which is also key to strengthening multipolarity, not only in this region but globally.

In conclusion, we can confirm that Russia's focus in the Middle East centres on three key sectors:

1. The Energy Sector: This is the core of Russia's partnership with the countries of the region and can be considered the main pillar of their economic development, especially in light of ongoing Western sanctions. Russian oil companies are engaged in exploration activities in Saudi Arabia, the United Arab Emirates, and Kuwait.
2. The Military Sector: Russia is the second-largest arms exporter in the world and relies heavily on arms sales as a major source of national income. The Middle East, after Asia, is the second-largest market for Russian arms systems. (Beheiry, 2015)
3. The Space Sector: This involves cooperation between Saudi Arabia, Algeria, Egypt, and the United Arab Emirates in launching satellites for telecommunications and navigation.

From Russia's perspective, we cannot overlook Moscow's priority in the fight against terrorism in relation to the Middle East. China's strategic approach in the Middle East is no different from that of the United States, as this region is the main source of energy security for the coming decades. However, China strategically avoids any hostility in the region by keeping its military out of both studied sub complexes. It is important to note that predictions for oil imports from the Middle East to China are expected to reach up to 75% by 2030, primarily from Saudi Arabia. (Beheiry, 2015) The increased demand for gas has led China to sign several additional agreements with Gulf countries, especially Qatar. China is also working with Tehran on the construction of gas pipelines across the Caspian Sea and Kazakhstan, which would supply it with gas. Russia, in turn, is the largest exporter of natural gas, which is once again linked to supplies to China and, significantly, today to India as well.

3 BUILDING FLEXIBLE SECURITY COMPLEXES

Russian-Chinese relations will undoubtedly continue to strengthen. The same will be true of Russian-Chinese influence in the Middle East, particularly in the Gulf region. China's pragmatic policy will likely continue to secure oil and its economic position in the Middle East,

with these areas being of strategic importance to Beijing. For China, it will be essential to maintain a non-interventionist stance in regional conflicts and remain a diplomatic mediator wherever possible. China will likely continue to engage in the Arab-Israeli conflict resolution process, keeping the same distance from both sides in the conflict. It appears that Beijing will also continue to support Iran in its strategic direction, even though it disagrees with some aspects of Iran's regional strategy, given Iran's importance as a market and supplier of oil. In this context, it will also remain important for China to counteract American influence in the region. China will need to stabilize Saudi-Iranian relations as much as possible, which places China in a critical diplomatic position between the two countries but also in a strong position as a potential future mediator in similar cases.

From the perspective of the Russian Federation, the Middle East and especially the Gulf region is a market for arms exports, on which its economy is highly dependent. The export of military materials is currently significant for Moscow not only in terms of national security but also in terms of activating its military industry. Reports confirm that the Gulf states and Levant sub complex countries doubled their arms imports between 2013 and 2015, placing Russia in a significant position in the military industry as an exporter to the Middle East. (Almaqbal - Mikhaylichenko, 2019)

After the Russian invasion of Ukraine, the Middle East began to play an increasingly important role for Moscow, not only for its foreign and security policy but also for its economy. The fact that hundreds of thousands of Russians who fled the war or mobilization moved to the region means that the influence of the Middle East is increasingly felt within Russia itself. Militarily, Russia significantly activated its presence in the region after many years when it entered the Syrian civil war on the side of the Syrian government. By 2022, however, the Middle East was just one of many vectors of Russian foreign policy focus. The war in Ukraine changed everything. Western isolation forced Putin to seek alternative partners in various areas, with Middle Eastern countries becoming second only to China in importance for Moscow just one year after the invasion of Ukraine. Trade turnover with Turkey doubled to more than \$60 billion in 2022, once again highlighting Turkey's significance as a partner in various sectors, from air transport to imports of advanced technology. It is also important to note that Turkey is a NATO member state, and its cooperation with Russia is neither restricted nor heavily criticized by Western powers. Similarly, trade turnover with the United Arab Emirates increased by 68% in 2022, reaching \$9 billion. (Almaqbal - Mikhaylichenko, 2019) The UAE is crucial, especially in terms of microchips, as well as being one of the main destinations for Russian citizens either emigrating or simply traveling abroad. Russia also coordinates its oil export strategy and approaches to Middle Eastern conflicts with Saudi Arabia. It is essential to note that Russian forces have not yet left Syria, where Russia maintains a military base, and thus remains a direct participant in resolving the long-standing Syrian conflict. Given this, Russian media has been covering Middle Eastern conflicts more extensively, including the current conflict between Hamas and Israel. This suggests that Moscow cannot remain on the side-lines and is increasingly connecting with Islamic countries in the Middle East. Russia is also conducting a two-year experiment with Islamic banking. While the economic significance is undeniable, it also carries significant symbolic importance. As Russian officials increasingly engage with the Middle East, it is likely that this influence will also be felt in Russian government institutions in the future. With the European path closed, Moscow is exploring other alternatives. The authoritarian modernization in Saudi Arabia, the UAE, and Qatar could be viewed in Russia as an experience worth emulating, not to mention Iran's experience as the region's most significant military ally in circumventing Western sanctions. Given that Putin has clearly expressed his views on traditional family values and religion in his recent speeches and interviews, it is possible that the Middle East will also have something to offer in this regard. It

is important to note that the Muslim population in Russia is increasing, further contributing to the infusion of Middle Eastern practices into Russian society. In our view, the exploration and subsequent education of Russians in the Middle East will be an important part of Russia's future foreign agenda and strategy. Therefore, this issue should not be underestimated, especially in terms of shaping a new international system and security system in the coming years and decades.

CONCLUSION

As we have confirmed, Russian-Chinese relations have strengthened even further following Russia's invasion of Ukraine. Economic interconnectedness has been seamlessly accompanied by military cooperation, which now likely includes elements of so-called military coordination. The recent joint military exercises suggest this, significantly supported by statements from the leaders of Beijing and Moscow. The role of Russia and China in relation to the Gulf region can thus be described as a crucial strategy of these powers to build a global international system based on both economic and military cooperation among powers. From the perspective of Russia, China, and significant players in the Middle East, the era of unilateralism is seen as over, as it led to chaos and the spread of terrorism. Their clear strategy is to achieve balance and pursue their interests within an international order based on multipolarity.

The issue of so-called flexible linkages of regional security complexes formed around the Russian Federation, China, and the Gulf and Levant sub complexes remains crucial for further study within security studies. What was considered impossible just ten years ago is becoming a reality, significantly influencing global security dynamics. China's role as a mediator between Saudi Arabia and Iran is just the beginning, though it is already a clear confirmation of the transformation of security and diplomatic relations within the international system. However, it is essential to note that neither Russia, China, nor individual powers in the Middle East are currently pursuing a policy aimed at creating a single centre of unipolarity. On the contrary, their advancing cooperation in economic, social, and military spheres points to the expansion of the idea of multipolarism as the foundation of global security and economic relations.

REFERENCES

- ALMAQBALI, M. S. M. - MIKHAYLICHENKO, K. The future of the Russian-Chinese role in the Middle East under the decline of US hegemony: "The Arabian Gulf region is a model". In *Religación. Revista de Ciencias Sociales y Humanidades*, Vol. 4, 2019, 13, p. 181 - 193. Available on internet: <https://www.redalyc.org/journal/6437/643768221016/html/>
- BLANK, S. 2018. *Russia's Vostok-2018: a rehearsal for global war?* [online]. Available on internet: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/russia-s-vostok-2018-rehearsal-global-war>
- BEHEIRY, H. A. 2015. *Re-engagement of the Determinants of Russian policy in the Middle East*. Colombo : Regional Center for Strategic Studies, 2015. 211 - 213 p. Available on internet: <https://www.rcss.org/publications/list/>
- BUZAN, B. - WÆVER, O. 2006. *Regions and Powers*. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 564 p. ISBN 978-0-521-89111-0.
- COZAD, M. et all. 2024. *Future Scenarios for Sino-Russian Military Cooperation. Possibilities, Limitations, and Consequences*. Santa Monica : RAND Corporation, 2024. 162

p. ISBN 978-1-9774-1334-5.

- DAHSHAN, A. 2024. *China and Russia in the Middle East: Seeking Integration Under a "Common Goal"*. [online]. Available on internet: <https://www.wilsoncenter.org/article/china-and-russia-middle-east-seeking-integration-under-common-goal>
- ĎURFINA, A. 2022. Eastern Europe reflected by the Copenhagen school of security. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2022*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2022, p. 63 - 70. ISBN 978-80-8040-631-8.
- ĎURFINA, A. 2024. Regions and Powers in Pacific - what is the true about the regional security complex around Pacific Islands Countries? 2024, Lecture, International Conference: *Empires and Cultures of the Pacific Revisited*. July 2024. Available on internet: <http://www.nzsa.co.uk/conferences.htm>
- China's Military Strategy*. 2015. [online]. Available on internet: https://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_281475115610833.htm
- HAMM, A. E. - REDLICH, R. - McDONOUGH, F. 2024. *With Attention on Gaza, Russia and China Continue Economic and Military Inroads in Arab States* [online]. Available on internet: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/attention-gaza-russia-and-china-continue-economic-and-military-inroads-arab-states>
- Russian National Security Strategy*. 2015. [online]. Available on internet: <https://is.muni.cz/el/fss/jaro2016/POL601/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>
- SICK, G. 1998. Rethinking Dual Containment. In *Survival*, Vol 40, 1998, 1, p. 5 - 32. ISSN 0039-6338. DOI: <https://doi.org/10.1093/survival/40.1.5>
- SMAGIN, N. 2023. *Middle Eastern Influence Is Growing Fast in Russia* [online]. Available on internet: <https://www.carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2023/11/middle-eastern-influence-is-growing-fast-in-russia?lang=en>
- INTERNATIONAL INSTITUTE FOR STRATEGIC STUDIES. 1992. *Strategic Survey 1991 - 92*. London : Brassey's (UK) Ltd, 1992. 248 p. ISBN 978-0080417844.
- US Withdrawal from the Joint Comprehensive Plan of Action*. 2018 [online]. Available on internet: https://www.steamshipmutual.com/liabilities-and-claims/sanctions/iran/us_iran_0518
- WU, D. 2017. *China and Russia Sign Military Cooperation Roadmap*. [online]. Available on internet: <https://thediplomat.com/2017/06/china-and-russia-sign-military-cooperation-roadmap/>
- YUMBI, Z. - YUMUL, J. 2023. *China praised over Saudi-Iran deal role* [online]. Available on internet: <https://chinadailyhk.com/hk/article/321330>

Anna ĎURFINA, JUDr. Ing. PhD. et PhD.
Pribinova 25, 811 09 Bratislava
durfina@ucp.sk

ANALÝZA SOCIÁLNO-KULTÚRNYCH ZDROJOV STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

ANALYSIS OF SOCIO-CULTURAL RESOURCES OF THE STATE'S STRATEGIC CULTURE

Tatiana FÁBRYOVÁ

ABSTRACT

This article deals with the analysis of socio-cultural resources that define, shape and influence the state's strategic culture. It examines how different cultural, religious or social aspects can have a significant impact on the state's approach to its security and defense. The article offers a comprehensive understanding of how state's unique cultural landscape contributes to its strategic decision-making and overall security posture by integrating socio-cultural factors with geopolitical considerations.

Keywords: strategic culture, socio-cultural resources, national identity, international environment

ÚVOD

V kontexte geopolitickej dynamiky a neustále sa meniacich medzinárodných vzťahov medzi hráčmi na globálnej scéne je nevyhnutné porozumieť kľúčovým faktorom, ktoré formujú ich postoje a správanie. Strategická kultúra štátu je koncept týkajúci sa hodnôt, presvedčení, noriem a spôsobov myslenia, ktoré formujú prístup a správanie štátu v oblasti strategického rozhodovania. Tento pojem sa prevažne používa v kontexte medzinárodnej politiky a vojenskej stratégie, ale môže byť aplikovaný aj na iné oblasti, ako napríklad ekonomika, kultúra či spoločenské vzťahy. Jedným z najdôležitejších činiteľov pri formovaní strategickkej kultúry štátu sú jeho sociálno-kultúrne zdroje. Cieľom tohto článku je zanalyzovať vybrané sociálno-kultúrne zdroje, ktoré značným spôsobom definujú, formujú a ovplyvňujú strategickú kultúru štátu.

V našom príspevku sa zamýšľame nad otázkami, ako sa jednotlivé aspekty a sociálno-kultúrne prejavy podieľajú na formovaní identity a postojov štátu v medzinárodnom kontexte. Snažíme sa identifikovať, ako tieto zdroje ovplyvňujú rozhodovací proces a strategické priority, ktoré štáty prijímajú vo svojom konaní v rámci komplexného medzinárodného systému.

S týmto článkom si kladieme ambíciu nielen poskytnúť teoretický pohľad na sociálno-kultúrne základy strategickkej kultúry štátu, ale aj ponúknuť praktické príklady a prípady, ktoré ilustrujú túto problematiku v reálnom svete. Veríme, že analýza týchto otázok nám pomôže lepšie pochopiť prečo a ako sociálno-kultúrne faktory ovplyvňujú rozhodnutia štátov a akým spôsobom môžu mať dôsledky na dianie na medzinárodnej scéne.

1 STRATEGICKÁ KULTÚRA ŠTÁTU

Kultúra sa stala módnou v mainstreamovej škole medzinárodných vzťahov v období po skončení studenej vojny. Jedným z najprekvapivejších aspektov vedeckého záujmu o kultúru

bol vznikajúci konsenzus v štúdiách národnej bezpečnostnej politiky, a to že kultúra môže významne ovplyvniť stratégiu a správanie štátu.

Počas studenej vojny sa vedci pokúsili rozvinúť teóriu politickej kultúry a Jack Snyder vtiahol tieto myšlienky do štúdií bezpečnostnej politiky tým, že koncom 70. rokov 20. storočia vytvoril termín „*strategická kultúra*“.

1.1 DEFINÍCIA STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Pojem *strategická kultúra* sa vzťahuje na národné tradície, hodnoty, postoje, vzorce správania, zvyky, symboly, rôzne úspechy a konkrétne spôsoby prispôsobenia sa prostrediu a riešenia problémov s ohľadom na hrozbu alebo použitie sily. Strategická kultúra pomáha formovať správanie v takých otázkach, ako je použitie sily v medzinárodnej politike, citlivosť na vonkajšie nebezpečenstvá, civilno-vojenské vzťahy či strategická doktrína (Booth, 1990).

Strategická kultúra hrá kľúčovú úlohu pri formovaní dlhodobých cieľov, rozhodovacích procesov a vytváraní image organizácie alebo štátu vo svete. Je to esenciálny faktor, ktorý ovplyvňuje, ako organizácia alebo štát reaguje na rôzne situácie a výzvy v dynamickom medzinárodnom alebo vnútornom prostredí.

Definíciu strategickej kultúry skúmame v prístupoch troch generácií mysliteľov, ktorí majú rôzne názory na to, čo strategická kultúra je. Za tri desaťročia vznikli tri diskurzy, ktoré síce všetky kladú dôraz na vzťah medzi strategickou kultúrou a správaním, ale dospeli k iným záverom. V prvom diskurze nie je možné analyzovať správanie bez strategickej kultúry, druhý predstavuje strategickú kultúru ako prostriedok a nástroj riadenia stratégie a v treťom vzťah medzi kultúrou a strategickým správaním rozoberá úlohu strategickej kultúry v kontexte strategického správania.

1.1.1 PRVÁ GENERÁCIA MYSLITEĽOV STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Jedným z predstaviteľom prvej generácie akademikov, ktorí sa zaujímali o strategickú kultúru, je Jack Snyder, ktorý v roku 1977 publikoval dokument *Sovietska strategická kultúra: dôsledky pre obmedzené jadrové operácie*, kde opisuje sovietskych vodcov, ktorí sa strategicky rozhodovali ako vodcovia prísneho sovietskeho spôsobu strategického myslenia.

Snyder popisuje súbor všeobecných názorov, postojov a modelov správania, v tomto prípade k atómovej stratégii, pričom stav postojov k technológiám a medzinárodnému prostrediu sa môže meniť, ale problémy sú hodnotené podľa pohľadu, ktorý ponúka strategická kultúra globálne.

Snyder definoval strategickú kultúru ako súhrn ideálov, podmienených emocionálnych reakcií a vzorcov tolerantného správania, ktoré súvisia s atómovou stratégiou, ktorú príslušníci národného spoločenstva získavajú pokynom alebo imitáciou, pričom súčet tvoria premenné ako napr. geografia, technika, politická kultúra, ideológia a historická skúsenosť (Orlická, 2016).

Na základe vysvetlenia Snydera možno pochopiť, že strategická kultúra je perspektívou na analýzu toho, ako sa štát správa tvárou v tvár hrozbe. V tomto prípade sú determinantmi konania štátu vnútorné faktory krajiny, ako je kultúra myslenia, skúsenosti z minulosti, jedinečnosť situácie a vojenská kultúra (Hudaya, Putri, 2019).

Colin Gray definoval strategickú kultúru ako odkaz na spôsoby myslenia a konania so zreteľom na silu, ktorá vychádza z vnímania národnej historickej skúsenosti, z aspirácií na zodpovedné správanie v národnom meradle a dokonca z občianskej kultúry a spôsobu života. Strategická kultúra teda poskytuje prostredie, v ktorom sa o stratégii diskutuje a slúži ako

nezávislý determinant vzorov strategickej politiky. Rovnako ako Snyder, aj Gray tvrdil, že strategická kultúra bude mať semipermanentný vplyv na bezpečnostnú politiku (Lantis, 2002).

Gray tiež naznačuje, že strategická kultúra označuje emocionálne a postojové prostredie, v ktorom pôsobí obranná komunita. Predstavy o vojne a stratégii sú ovplyvňované fyzickou a politickou geografiou, politickou alebo náboženskou ideológiou a znalosťou a preferovaním konkrétnych vojenských technológií. Strategická kultúra je svet mysle, pocitov a zvykov správania (Hofreiter, 2023).

1.1.2 DRUHÁ GENERÁCIA MYSLITEĽOV STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Predstaviteľom tejto generácie je Bradley S. Klein (1991), ktorý strategickú kultúru vnímal ako symbolický diskurz, ako nástroj politickej hegemonie v oblasti strategického rozhodovania štátu so spôsobmi legitímneho používania násilia na dosiahnutie svojich cieľov. Kleinov koncept strategickej kultúry hovorí o realite, vrátane štátu, bezpečnosti a iných komodít, teda kultúre, ktorá je konštruovaná sociálne (Orlická, 2016).

Strategická kultúra v Kleinovom vysvetlení je definovaná ako súbor postojov a presvedčení zastávaných vo vojenskom zriadení týkajúcich sa politického cieľa vojny a najúčinnnejšej stratégie a operačného spôsobu jeho dosiahnutia. Inými slovami, strategická kultúra sa zameriava na vytvorenie vojenskej moci, kde sa vojenská sila používa na dosiahnutie politických cieľov vo vojne, pričom vojna je pokračovaním politiky. V tomto prípade možno tiež pochopiť, že presvedčenia a postoje, ktoré sa vyvíjajú v armáde krajiny, zohrávajú dôležitú úlohu pri formovaní strategickej kultúry krajiny.

Podobne ako Snyder, aj Klein uvádza, že každá krajina má svoju jedinečnosť, ktorá je odlišná od iných krajín súvisiacich so strategickou kultúrou, kde strategická kultúra každej krajiny sa určite formuje z ich vnútornej jedinečnosti z hľadiska histórie, geografie, kultúry, národnej politiky, ekonomiky, techniky atď. Na základe Kleinovho vysvetlenia možno vidieť, že hlavné zameranie diskurzu o strategickej kultúre silne súvisí s vojenskou problematikou a s tým, ako sa armáda používa na dosiahnutie politických cieľov vo vojne (Hudaya, Putri, 2019).

Druhú generáciu akademických teórií uzatvára Robin Luckham, ktorý identifikoval existenciu tzv. kultúry zbrojenia a zbraňového fetišizmu, ktorý sa stal nástrojom na udržanie významu kultúry zbraní ako výsady západných záujmov. Tie sú podporované mediálnym mechanizmom a vzdelávacím systémom aj v rukách štátneho aparátu, ktorý prostredníctvom upravených symbolov mieru ospravedlňuje vedenú vojnu (Orlická, 2016).

1.1.3 TRETIA GENERÁCIA MYSLITEĽOV STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

90. roky 20. storočia znamenajú začiatok tretej generácie vynikajúcich vedeckých postojov k skúmaniu a definovaniu strategickej kultúry. Práca tejto generácie posúva celý koncept strategickej kultúry do pozície testovania konkurenčných teórií. Medzi predstaviteľov patrí Alastair Lain Johnston, ktorý hovorí o strategickej kultúre ako o prepojenom systéme symbolov, medzi ktoré patrí jazyk, analógia, metafory a štruktúra argumentácie. Tie vytvárajú dlhodobé koncepty úlohy a spolupráce vojenských síl v medzinárodnopolitických otázkach, pričom tieto koncepty majú realistický a efektívny charakter. Základom Johnstonovej práce je oddelenie strategickej kultúry od strategického správania štátu. Strategická kultúra sa stáva nezávislou premennou, ktorá viaže rôzne preferencie na jednotlivé strategické možnosti (Orlická, 2016).

Podľa Longhursta strategická kultúra ponúka autentické porozumenie, pričom do štúdie vnáša psychologické, antropologické a spoločenské prvky. Dnes ju možno najlepšie definovať ako výrazný súbor presvedčení, postojov a praktík týkajúcich sa použitia sily, ktoré sú držané kolektívom a vznikajú postupne v priebehu času, prostredníctvom jedinečného zdĺhavého historického procesu. Strategická kultúra je perzistentná v čase a má tendenciu prežiť éru svojho pôvodného vzniku. Je formovaná a ovplyvňovaná formačnými obdobiami a môže sa meniť, či už zásadne alebo po častiach, v kritických bodoch skúseností tohto kolektívu (Hofreiter, 2023).

Sten Rynning definuje strategickú kultúru ako zvyk myslieť určitými spôsobmi, pričom historický vývoj ovplyvňuje chápanie zainteresovanej osoby o jej úlohe v systéme. Strategická kultúra je istou premennou, ktorá ovplyvňuje rozhodovanie zainteresovaných ľudí, pričom má svoj antropologický pôvod v jazyku, náboženstve, zvykoch a socializácii, ale aj historický pôvod. Strategická kultúra určuje hranice toho, čo sa považuje za normálne správanie a navrhuje ponuku možných politických nástrojov. (Orlická, 2016).

Na základe predchádzajúcich definícií je možné vidieť, že existuje odlišné chápanie strategickú kultúru týchto troch generácií. V prvej generácii možno vidieť, že strategická kultúra je fixovaná na jadrovú situáciu, kde strategické rozhodnutia krajiny (v tomto prípade Sovietskeho zväzu) sú založené na kultúre myslenia a emocionálnych predsudkoch. Podľa akademikov druhej generácie skúmania strategickú kultúru je možné vidieť, že sa definície zaoberajú prevažne vojenskou situáciou či priamo konvenčnou vojnou, kde strategické rozhodnutia vychádzajú z postojov a presvedčení a že strategická kultúra sa rozvíja vo vojenských inštitúciách. Tretia generácia má tendenciu zakladať strategické rozhodnutia na systéme symbolov, ktoré sa vyvíjajú v štáte, pričom strategickú kultúru vidia uplatniteľnú nielen vo vojenskej oblasti, ale aj v otázkach národnej bezpečnosti, zahraničnej politiky, hrozieb a použitia sily. (Hudaya, Putri, 2019).

Súčasný tisícročie rozširuje teórie o strategickú kultúru viac do geografickej šírky a tiež do rozsahu zainteresovaných ľudí a tém. V súčasnosti rastie záujem o strategickú kultúru Číny, Ruska, Indie, EÚ, ale aj o kombinované analýzy vzťahov jednotlivých štátov k USA, k islamu atď. (Orlická, 2016).

1.2 ZDROJE STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Zdrojmi strategickú kultúru štátu sú všetky faktory a javy, ktoré svojím vplyvom vytvárajú konečný produkt. Slovom Darryla Howletta sú materiálnymi aj myšlienkovými zdrojmi alebo sú definované ako geografia, klíma, zdroje, história a skúsenosti, politická štruktúra, charakter organizácií v obrane, iné politické a rozhodovacie štruktúry, mýty a symboly, kľúčové dokumenty a normy, technológie atď. Podľa Johnstona sem patria aj náboženské tradície, demografické nastavenie a trendy, presvedčenie a hodnoty zainteresovaných ľudí a elít. Patria k nim aj prvky ako hierarchia hrozieb a rizík, preferencia jednostranného alebo mnohostranného prístupu, príklon k medzinárodnému právu a OSN, postoj k stratám, postoj k armáde, skúsenosti s používaním armády atď. (Orlická, 2016).

Strategickú kultúru ovplyvňujú špecifické podmienky, v ktorých štát presadzuje svoje bezpečnostné záujmy, ale tiež aj zdroje, z ktorých daná strategická kultúra vychádza. V štúdiách o strategickú kultúru sú uvádzané tri hlavné skupiny činiteľov, ktoré tvoria piliere každej strategickú kultúru, a to:

a) **fyzické zdroje**, kde patrí napríklad *geografia, prírodné zdroje, populácia* či *technológie*,

- b) **politické zdroje**, kam patria napríklad *historické skúsenosti, politický systém, presvedčenie elit, vojenská história, civilno-vojenské vzťahy* či *charakter vojenských (obránných) organizácií*,
- c) **sociálno-kultúrne zdroje**, kam patria *mýty, symboly, artefakty, kultúrne vzorce, religiozita* či *tradície* (Hofreiter, 2023).

Pre potreby tohto článku si bližšie charakterizujeme práve sociálno-kultúrne zdroje, ktoré sú dôležitými determinantmi formujúcimi strategické rozhodovanie štátu a jeho schopnosť reagovať na meniace sa podmienky v medzinárodnom prostredí.

2 ANALÝZA VYBRANÝCH SOCIÁLNO-KULTÚRNYCH ZDROJOV STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Na základe skúmania strategickkej kultúry ako takej, sme dospeli k tvrdeniu, že sociálno-kultúrne zdroje sú jej dôležitým komponentom, pretože ovplyvňujú formovanie a vykonávanie stratégií štátu a jeho schopnosť reagovať na medzinárodné výzvy.

V našom príspevku budeme bližšie analyzovať vybrané strategicko-kultúrne zdroje, ktoré uvádza Hofreiter vo svojej vysokoškolskej učebnici *Bezpečnosť, bezpečnostná politika a bezpečnostný systém*, a teda už spomínané *mýty, symboly, artefakty, kultúrne vzorce, religiozitu a tradície*.

2.1 MÝTY AKO SOCIÁLNO-KULTÚRNY ZDROJ STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Pojem mýtus je ťažké definovať, pretože je to v podstate enormná rozmanitosť zhromaždených príbehov z mnohých kultúr etnografmi, antropológmi či expertmi na literárny historizmus. Pôvodné grécke slovo *mythos* jednoducho znamená „autoritatívna reč“, „príbeh“, alebo „dej“. Niektorí odborníci mytológie nie sú spokojní s touto definíciou, pretože má široký záber. Sú rozčarovaní zložitou tohto fenoménu a popierajú, že termín mýtus vyjadruje celý súvislý koncept a zároveň zdôrazňujú, že na príbehu musí byť patrične overená jeho tradičná pravdivosť.

Encyklopédia *Britannica* definuje mýtus nasledovne: „*Mýtus je symbolický príbeh, zvyčajne neznámeho pôvodu a prinajmenej čiastočne tradičný, ktorý sa zdanlivo týka aktuálnych udalostí. Špeciálne sa stotožňuje s náboženským presvedčením. Vyznačuje sa symbolickým správaním (kult, rituál), symbolickými miestami alebo objektami (chrámy, ikony). Mýty sú špecifické záznamy o bohoch, alebo nadľudských bytostiach, ktoré sú zapletené do mimoriadnych udalostí alebo okolností v čase, ktorý je nešpecifikovaný, ale ktorý je chápaný ako existujúci, nehľadiac na normálne ľudské skúsenosti.*“ (Britannica)

Mýty predstavujú dôležitý a niekedy neviditeľný aspekt formovania a udržiavania stratégie a kultúry štátu. Nemusia byť nevyhnutne výmyslami alebo príbehmi bez reálneho základu, no sú to väčšinou hovorené príbehy alebo naratívy, ktoré majú kultúrne, spoločenské a často aj politické konotácie. V kontexte strategickkej kultúry štátu mýty prispievajú k formovaniu spôsobu, akým štát vníma sám seba, svoju históriu a svoju úlohu v medzinárodnom prostredí a môžu plniť niekoľko dôležitých funkcií:

- a) **formovanie identity** – mýty často prispievajú k vytváraniu a upevňovaniu národnej identity, poskytujú príbeh, ktorý spája ľudí s ich historickými koreňmi, hrdinami či spoločnými skúsenosťami a tento pocit identity ovplyvňuje to, ako štát vníma svoje miesto vo svete a formuje svoje strategické priority,
- b) **definovanie hodnôt a etiky** – mýty zvyčajne obsahujú morálne alebo etické ponaučenia a tiež sprostredkujú kultúrne hodnoty a normy, ktoré sú dôležité pri formovaní vzorcov

správania spoločnosti, pričom tieto hodnoty môžu mať vplyv na rozhodovacie procesy a riadenie či formuláciu strategických politik,

- c) **budovanie historických naratívov** - mýty prispievajú k budovaniu historických príbehov, ktoré ovplyvňujú chápanie minulých udalostí štátom, pričom tieto naratívy môžu formovať kolektívnu pamäť národa, zdôrazňujúc určité aspekty histórie, ktoré sú v súlade so strategickými cieľmi a ambíciami štátu (napríklad k vzniku mnohých štátov sa viažu mýty, ktoré opisujú vznik daného národa, jeho boj za nezávislosť alebo kľúčové momenty v jeho histórii) - tieto mýty často slúžia ako zdroj inšpirácie a motivácie pre obyvateľov, ovplyvňujú ich vnímanie a poslanie štátu,
- d) **symboliku a alegóriu** - mýty môžu byť plné symboliky a alegórií, ktoré poskytujú zmysel a význam určitým udalostiam či aspektom štátnej kultúry a môžu tak slúžiť ako sémantický kľúč na interpretáciu kultúrnych symbolov a ich významu a možno ich využiť v diplomacii, propagande či budovaní národnej značky,
- e) **konštrukciu nepriateľa** - mýty môžu prispieť k budovaniu vonkajších hrozieb alebo nepriateľov vytváraním príbehov, ktoré zdôrazňujú vnímaných protivníkov a môžu tiež formovať strategický výhľad štátu, ovplyvňovať obrannú politiku a medzinárodné vzťahy,
- f) **zvyšovanie odolnosti** - mýty často zdôrazňujú témy odolnosti, vytrvalosti a víťazstva nad nepriazňou osudu, pričom tieto témy môžu prispieť k strategickej odolnosti štátu a ovplyvniť jeho schopnosť prekonávať výzvy a neúspechy v medzinárodnom prostredí (Johnston, 1995).

2.2 SYMBOLY AKO SOCIÁLNO-KULTÚRNY ZDROJ STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Symbody sú základom kultúry a najčastejšie predstavujú objekt, slovo alebo čin, ktorý vyjadruje niečo konkrétne bez prirodzeného vzťahu, ktorý je kultúrne definovaný. Všetko, čo človek robí počas svojho života, je založené a organizované prostredníctvom kultúrnej symboliky.

Symbolizmus je predstavenie abstraktných myšlienok alebo konceptov. Niektorými dobrými príkladmi symbolov/symbolizmu môžu byť rôzne predmety, postavy, zvuky alebo farby. Môžu to byť aj výrazy tváre alebo výklady slov. Symbody znamenajú pre rôznych ľudí rôzne veci, a preto nie je možné predpokladať, ako bude konkrétna kultúra niečo symbolizovať. Niektoré symbody sú získané zo skúseností, zatiaľ čo iné sú získané z kultúry. (Libre Texts).

V kontexte strategickej kultúry štátu sú symbody významným zdrojom, pretože hrajú dôležitú úlohu pri komunikácii hodnôt, identity a cieľov štátu voči jeho občanom a zahraničiu, a teda formujú strategickú kultúru štátu. Často poskytujú vizuálne znázornenie národnej identity. Napríklad vlajky, hymny, emblémy a iné národné symbody stelesňujú kolektívnu identitu štátu a jeho obyvateľov. Tieto symbody vytvárajú pocit jednoty a hrdosti a ovplyvňujú vnímanie jednotlivcov a ich úlohu v rámci štátu a tiež jeho strategické ciele.

Národnú identitu môžu znázorňovať aj architektonické symbody a urbanistický dizajn štátnych budov ako sú budovy vládnych inštitúcií či prezidentské paláce. Taktiež aj dizajn meny vrátane použitých obrázkov, znakov či symbolov na bankovkách a minciach môže vyjadrovať hodnoty štátu, historické postavy alebo významné udalosti a zároveň formovať vnímanie štátnej ekonomiky a stability.

Symbody môžu vyjadrovať aj pocit historickej kontinuity. Pamiatky, historické pamätníky, vojnové pamätníky, monumenty a ďalšie národné symbody či spomienkové akcie spájajúce súčasnosť s minulosťou posilňujú historický príbeh štátu a ovplyvňujú jeho strategickú perspektívu založenú na skúsenostiach z minulosti. Tieto symbody formujú kolektívnu pamäť a ovplyvňujú prístup štátu ku konfliktom, mieru a medzinárodným vzťahom.

Napríklad aj vojenské symboly ako štátne insígnie, hodnostné odznaky či vojenské vyznamenania zohrávajú kľúčovú úlohu v strategickej kultúre súvisiacej s obranou a bezpečnosťou. Tieto symboly prispievajú k pocitu vojenskej identity, hierarchie a disciplíny v rámci ozbrojených síl.

Kultúrne symboly vrátane umenia, hudby a literatúry možno využiť v diplomatických snahách o vytvorenie pozitívneho obrazu štátu v zahraničí. Kultúrne symboly slúžia ako prostriedok mäkkej moci, ovplyvňujú medzinárodné vnímanie a podporujú vzťahy s inými národmi.

Športové podujatia, štátne sviatky pamätné dni a obrady sú symbolické udalosti, ktoré zdôrazňujú dôležité momenty v histórii štátu a posilňujú spoločný záväzok k národným hodnotám. Tieto príležitosti posilňujú pocit národnej hrdosti a jednoty a podporujú spoločnú identitu, ktorá môže ovplyvniť strategické správanie štátu a spoluprácu s inými národmi (Kuznar, 2023).

Vo všeobecnosti sú symboly bohatým zdrojom sociálno-kultúrneho vplyvu na strategickú kultúru štátu. Prispievajú k budovaniu národnej identity, historickým príbehom a komunikácii hodnôt a zámerov, čo v konečnom dôsledku ovplyvňuje spôsob, akým štát formuje a vykonáva svoje strategické politiky v globálnom medzinárodnom prostredí.

2.3 ARTEFAKTY AKO SOCIÁLNO-KULTÚRNY ZDROJ STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Artefakt je pojem, ktorý označuje ľubovoľný objekt alebo proces, ktorý vznikol ľudskou aktivitou. Špecifických významov tohto slova je niekoľko. Poznáme artefakt v archeológii, artefakt vo výskume či artefakt v sociológii (kultúrny artefakt). Sú to umelo vytvorené predmety, ako umelecké diela alebo nástroje, ktoré majú osobitný kultúrny, historický alebo archeologický význam (Slovník One).

V kontexte strategickej kultúry štátu môžeme artefakty chápať ako viditeľné a hmatateľné prejavy kultúrnych hodnôt, presvedčení a spôsobov myslenia, ktoré majú vplyv na strategické rozhodovanie štátu. Môžu zahŕňať fyzické predmety, architektúru či technologický pokrok a v spoločnosti majú symbolický a praktický význam.

Historické artefakty a archeologické náleziská prispievajú k pochopeniu kultúrneho dedičstva a historických koreňov štátu. Zohrávajú úlohu pri formovaní kolektívnej identity štátu a ovplyvňujú to, ako štát vníma svoju úlohu v medzinárodnom spoločenstve. Môžeme sem zaradiť aj národné pamiatky, pamätníky, monumenty a ďalšie predmety či kultúrne diela, ktoré sme už analyzovali v predchádzajúcej časti.

Infraštruktúrne projekty a architektonické pamiatky môžu zas symbolizovať ekonomickú silu štátu, technologický pokrok a strategickú víziu. Archívy, múzeá a inštitúcie zachovávajúce historické artefakty a dokumenty sú dôležitými zdrojmi, ktoré pomáhajú formovať národnú históriu a budovať kolektívnu pamäť.

Taktiež veľká infraštruktúra, ako sú mosty, letiská alebo vládne budovy, často odzrkadľuje záväzok štátu k rozvoju a jeho strategické priority ako napríklad vesmírne a jadrové schopnosti. Satelity, vesmírne stanice a jadrové zariadenia sú artefakty, ktoré symbolizujú technologickú zdatnosť a strategické schopnosti štátu. Tieto artefakty môžu výrazne ovplyvniť postavenie štátu v globálnej rovnováhe síl a ovplyvniť jeho strategické správanie. Rovnako aj typ a úroveň vojenskej techniky a vybavenia, ktoré štát vlastní, sú významnými artefaktmi odrážajúcimi jeho strategické priority. Vývoj a rozmiestnenie

špecifických zbraní, vozidiel a komunikačných systémov ovplyvňuje vojenské schopnosti a postavenie štátu na medzinárodnej scéne.

Artefakty súvisiace s komunikáciou a informačnými systémami, ako napríklad telekomunikačná infraštruktúra a kybernetické schopnosti, sú taktiež neoddeliteľnou súčasťou strategických schopností štátu. Tieto artefakty formujú schopnosť štátu zhromažďovať spravodajské informácie, viesť diplomaciu a reagovať na bezpečnostné výzvy. Oficiálne dokumenty, prejavy politických predstaviteľov, národné médiá a ďalšie komunikačné materiály môžu byť považované za artefakty, ktoré odrzkadľujú oficiálne hodnoty a stanoviská štátu.

Pokroky vo vede a technike reprezentované artefaktmi, ako sú patenty, výskumné zariadenia a technologické úspechy, tiež prispievajú k strategickej kultúre štátu. Dôraz na inovácie a technologický pokrok ovplyvňuje konkurenčnú výhodu a strategickú pozíciu štátu. Taktiež aj ekonomické artefakty, ako sú obchodné dohody, finančné inštitúcie či hospodárske politiky, odrážajú strategický prístup štátu k medzinárodným ekonomickým vzťahom (Johnston 1995).

Stručne povedané, artefakty predstavujú hmatateľné vyjadrenia sociálno-kultúrnych hodnôt, technologických možností a historickej identity štátu, čo všetko prispieva k jeho strategickej kultúre. Tieto materiálne objekty zohrávajú významnú úlohu v procese formovania a udržiavania strategických kultúrnych aspektov štátu a zároveň pôsobia ako prostriedky pre komunikáciu a prenášanie kultúrnych hodnôt spoločnosti.

2.4 KULTÚRNE VZORCE AKO SOCIÁLNO-KULTÚRNY ZDROJ STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Pod slovným spojením *kultúrne vzorce* si môžeme predstaviť kolektívne a tradične zdieľané modely správania, hodnôt, presvedčení alebo normatívnych očakávaní, ktoré existujú v rámci určitej kultúry. Formujú spôsob, akým jednotlivci vnímajú svet a interagujú so svojim okolím. Kultúrne vzorce sa prejavujú v rôznych oblastiach života, napríklad v jazyku, rodinných vzťahoch, spoločenských inštitúciách, umení, náboženstve a v mnohých ďalších prvkoch kultúry.

Pochopenie a analýza kultúrnych vzorcov je základom pre pochopenie strategickej kultúry štátu. Tieto vzorce poskytujú pohľad na základné presvedčenia a hodnoty, ktoré riadia rozhodovacie procesy, formujú národnú identitu a ovplyvňujú správanie štátu v zložitom prostredí medzinárodných vzťahov. Ako príklady kultúrnych vzorcov uvádzame nasledovné:

- a) **rodinné vzťahy** - rôzne kultúry majú odlišné očakávania a normy týkajúce sa rodinných vzťahov, napríklad majú rôzne predstavy o rolách jednotlivých členov v rodine, rôzne spôsoby výchovy detí či odlišné vzťahy zaužívané medzi generáciami,
- b) **jazyk a komunikácia** - spôsob komunikácie (verbálnej či neverbálnej) je takisto odlišný v rôznych kultúrach, ktoré môžu mať tiež odlišné preferencie v rámci komunikácie,
- c) **náboženstvo** - kultúrne vzorce môžu byť zakorenené v náboženských hodnotách a praktikách, dokonca môže náboženstvo ovplyvňovať prístup k etike, morálke či životnému významu,
- d) **organizačné štruktúry** - kultúrne vzorce môžu vplývať na organizáciu spoločností, inštitúcií či systémov vlád (napr. demokratické a autoritatívne kultúry majú často odlišné predstavy o participácii a moci),
- e) **umenie** - kultúrne vzorce sa môžu prejaviť v umení, hudbe, literatúre a ďalších kreatívnych prejavoch, rôzne kultúry môžu mať odlišné estetické preferencie a spôsoby vyjadrovania,

f) ponímanie vzťahov s prírodou - postoje k prírode, životnému prostrediu a spôsobu, akým spoločnosť vstupuje do vzťahu s prírodným prostredím, môžu byť tiež formované kultúrnymi vzorcami (Johnston, 1995).

Kultúrne vzorce sú síce dynamické, no predstavujú stabilné a dlhodobé prvky, ktoré ovplyvňujú spôsob života v danom kultúrnom kontexte a zohrávajú hlavnú úlohu pri formovaní strategickej kultúry štátu. Môžu napríklad ovplyvňovať štýly rozhodovania v štáte a to, či si spoločnosť viac cení budovanie konsenzu, hierarchické rozhodovanie alebo individuálnu iniciatívu, môže mať vplyv na formulovanie a vykonávanie strategických rozhodnutí.

Kultúrne vzorce majú tiež vplyv na to, ako štát pristupuje k riešeniu konfliktov. Niektoré spoločnosti môžu uprednostňovať diplomatické rokovania, zatiaľ čo iné môžu viac inklinovať k asertívnym alebo konfrontačným prístupom. Tieto vzorce formujú zahraničnú politiku štátu a medzinárodné vzťahy. Ďalej môžu často odrážať stupeň kolektivismu alebo individualizmu v spoločnosti, čo môže mať vplyv na dôraz štátu k spolupráci s medzinárodnými partnermi, alianciami či účasti v nadnárodných inštitúciách.

V neposlednom rade kultúrne vzorce prispievajú tiež k etickým a morálnym hodnotám, ktoré spoločnosť presadzuje. Tieto hodnoty ovplyvňujú postoj štátu k otázkam, akými sú ľudské práva, udržateľnosť životného prostredia či použitie vojenskej sily pri dosahovaní strategických cieľov. Môžu tiež ovplyvňovať ekonomické priority a modely v rámci štátu. Dôraz na kapitalizmus, socializmus, či iné ekonomické ideológie formuje ekonomické stratégie štátu a medzinárodné ekonomické vzťahy (Stokes Rice).

2.5 RELIGIOZITA AKO SOCIÁLNO-KULTÚRNY ZDROJ STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Religiozita (náboženstvo) je základným pilierom kultúrneho a spoločenského života mnohých spoločností a zohráva taktiež významnú úlohu pri formovaní strategickej kultúry štátu. Často určuje hodnoty a etické normy, ktoré môžu formovať morálny kódex a etiku rozhodovania štátu. Tieto hodnoty väčšinou bývajú zakotvené v zásadách náboženských textov a tradícií a môžu tiež ovplyvňovať prístup štátu k medzinárodným vzťahom, riešeniu konfliktov a angažovanosti s inými národmi.

Význam religiozity, ako zdroja strategickej kultúry štátu, závisí od konkrétneho náboženstva, jeho vplyvu na spoločnosť a vzťahov medzi náboženstvom a štátnou politikou v danom kontexte. Je tiež dôležité poznamenať, že vplyv religiozity na strategickú kultúru štátu sa značne líši v závislosti od konkrétnych náboženských tradícií, úrovne oddelenia náboženstva a štátu a rozmanitosti presvedčení v rámci spoločnosti.

Náboženské princípy môžu mať tiež vplyv na právne systémy a riadiace štruktúry štátu. Tým pádom aj integrácia náboženských zákonov alebo etických smerníc do právneho rámca môže ovplyvniť strategickú kultúru štátu, najmä v oblastiach týkajúcich sa spravodlivosti, ľudskými právami a riadením.

Ďalej môže religiozita ovplyvňovať vojenskú a bezpečnostnú politiku štátu. Náboženské faktory sa môžu prejavovať pri náboře, výcviku či správaní vojenských síl, čo priamo ovplyvňuje strategický prístup štátu k obrane a bezpečnosti. Náboženské presvedčenie môže ovplyvniť aj prístup štátu ku konfliktom a budovaniu mieru. Štáty ovplyvnené náboženskými princípmi môžu byť viac naklonené k diplomacii či zmiereniu alebo naopak, môžu sa dovolávať náboženského ospravedlňovania konfliktov. Na druhej strane môžu náboženské konflikty ovplyvňovať bezpečnostné záujmy štátu a jeho strategické rozhodovanie v oblasti vojenskej politiky a medzinárodnej bezpečnosti.

Náboženské presvedčenia môžu mať tiež značný vplyv na diplomatické vzťahy so štátmi, ktoré majú podobné alebo naopak odlišné náboženské tradície. Toto môže mať dôsledky na zahraničnopolitické priority štátu. Štáty s vysokou úrovňou religiozity môžu vo svojich medzinárodných záväzkoch uprednostňovať otázky ako náboženská sloboda, ochrana náboženských menšín alebo presadzovanie konkrétnych etických hodnôt.

Zo sociálneho hľadiska zas náboženské presvedčenie môže posilňovať spoločenskú a národnú identitu. Náboženské dedičstvo spoločností môže umocňovať pocit jednoty a solidarity obyvateľov, ovplyvňovať sebaopínanie štátu a jeho úlohu v svetovom spoločenstve. Náboženské organizácie môžu taktiež zohrávať významnú úlohu v sociálnej a humanitárnej práci a tým ovplyvňovať sociálnu politiku a postoj štátu k humanitárnym otázkam. Napríklad postoje k otázkam, akými sú rodové roly, štruktúra rodiny a práva jednotlivca, môžu byť ovplyvnené náboženským presvedčením, čo má vplyv na celkový prístup štátu k spoločenským otázkam (Ozkan, 2021).

2.6 TRADÍCIE AKO SOCIÁLNO-KULTÚRNY ZDROJ STRATEGICKEJ KULTÚRY ŠTÁTU

Tradície môžeme charakterizovať ako zdedený, ustálený alebo zaužívaný vzorec myslenia, konania alebo správania alebo ako vieru, príbeh a súbor presvedčení a príbehov týkajúcich sa minulosti, ktoré sú bežne akceptované ako historické, hoci nie sú overiteľné. Tradície považujeme za odovzdávanie informácií, presvedčení a zvykov ústnym podaním alebo príkladom z jednej generácie na druhú bez písomných pokynov. Pomocou tradícií sa zachováva kultúrna kontinuita v spoločenských postojoch, zvykoch či inštitúciách (Merriam-Webster).

Zohrávajú tiež jednu z významných úloh pri formovaní strategickej kultúry štátu a môžu mať značný vplyv na formovanie jeho hodnôt, postojov a prístupov v otázkach, akými sú napríklad ľudské práva, spravodlivosť či medzinárodná spolupráca. Tradície bývajú prenášané z generácie na generáciu a zahŕňajú rôzne kultúrne aspekty vrátane sociálnych normatívov, náboženských prvkov, histórie či spoločenských zvykov a majú schopnosť vytvárať pocit stability a identity v rámci spoločnosti. Zároveň môžu ovplyvňovať rozhodovací proces na strategickej úrovni štátu a formovať národnú politiku, ktorá je v súlade s kultúrnymi hodnotami a očakávaniami obyvateľstva.

Tradície vytvárajú historický kontext, ktorý formuje vnímanie a interpretáciu minulosti a pomáha udržiavať a prenášať kolektívnu pamäť. Často sa prejavujú v rituáloch a symboloch, ktoré majú hlboký význam a môžu byť využívané počas oficiálnych ceremónií, vojenských udalostí či iných dôležitých spoločenských príležitostí. Slávnostné praktiky, ako rôzne oficiálne štátne udalosti či diplomatické protokoly, môžu odrážať tradičné hodnoty a normy, čo ovplyvňuje prezentáciu štátu v medzinárodnom spoločenstve.

V neposlednom rade môžu tradície tiež posilňovať sociálnu jednotu obyvateľstva prostredníctvom budovania spolupatričnosti a zjednocovania ľudí v rámci spoločného kultúrneho odkazu. Z vojenského hľadiska to môžu byť napríklad aj zaužívané vojenské praktiky vrátane taktiky, symbolov či organizačných štruktúr, ktoré môžu ovplyvňovať vojenskú kultúru štátu, jeho postavenie, obrannú politiku či vedenie vojenských operácií. Tradičné stratégie a metódy riešenia konfliktov môžu zas ovplyvniť spôsob, akým štát pristupuje k medzinárodným sporom. Napríklad niektoré spoločnosti môžu pri riešení konfliktov využívať historické metódy mediácie alebo zmierenia, čo ovplyvňuje ich diplomatické stratégie (Sommerich, 2001).

ZÁVER

Každý štát má vlastnú strategickú kultúru so špecifikami, ktoré sú v súlade s kultúrnymi normami a modelmi danej krajiny. Sociálno-kultúrne zdroje zohrávajú významnú úlohu vo formovaní strategickú kultúry štátu a sú kľúčovými determinantmi, ktoré ovplyvňujú to, ako štát definuje svoje záujmy, hodnoty, identity a spôsob, akým dosahuje svoje ciele v medzinárodnom aj vnútroštátnom kontexte.

Analýza sociálno-kultúrnych zdrojov je nevyhnutnosťou pre dôkladné pochopenie a efektívne riadenie strategickú kultúry štátu. Umožňuje identifikovať dôležité aspekty, ktoré sú v súlade s hodnotami a očakávaniami spoločnosti a ktoré formujú identitu, politiky a stratégie štátu. Tieto aspekty môžu ovplyvniť prioritizáciu cieľov, bezpečnostnú politiku štátu a jeho správanie voči iným štátom v medzinárodnom prostredí.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BOOTH., K. 1990. The Concept of Strategic Culture Affirmed. In *Jacobsen, C. G. (eds) Strategic Power USA/USSR*. London: Palgrave Macmillan London, 1990, s. 121 - 128. ISBN 978-1-349-20574-5. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-349-20574-5_8
- BRITANNICA.: *What is Myth?* [online]. Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/topic/myth>
- HOFREITER, L. 2023. *Bezpečnosť, bezpečnostná politika a bezpečnostný systém*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2023. 187 s. ISBN 9788080406561
- HUDAYA, M., PUTRI, D. A. 2018. Strategic Culture: The Answer of International Relations Study to Overcome Challenges in The Globalized World. In: *Conference: International Symposium on Social Science*. Sleman : Gadjah Mada University, 2018, s. 20 – 26.
- JOHNSTON, A. L. 1995. Thinking about Strategic Culture. In: *International Security*, vol. 19, 1995, No. 4, s. 32 - 64. DOI: <https://doi.org/10.2307/2539119>.
- KUZNAR, L. A. a kol. 2023. *Strategic Culture – Its History, Issues, and Complexity* [online]. Dostupné na internete: https://nsiteam.com/social/wp-content/uploads/2023/08/2023-08-29_Kuznar-Strategic-Culture_final3.pdf
- LANTIS, J. S. 2002. Strategic Culture and National Security Policy. In: *Internal Studies Review*, vol. 4, 2002, No. 3, s. 87 – 113. DOI: <https://doi.org/10.1111/1521-9488.t01-1-00266>
- LIBRE TEXTS, SOCIAL SCIENCES: *Symbols and Culture* [online]. Dostupné na internete: [https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Anthropology/Cultural_Anthropology/Cultural_Anthropology_\(Evans\)/02%3A_Culture/2.11%3A_Symbols_and_Culture](https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Anthropology/Cultural_Anthropology/Cultural_Anthropology_(Evans)/02%3A_Culture/2.11%3A_Symbols_and_Culture)
- MERRIAM-WEBSTER.: *What is Tradition?* [online]. Dostupné na internete: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/tradition>
- ORLICKÁ J. 2016. Strategic Culture as an Important Way of Security. In: *Kultura Bezpieczeństwa Nauka – Praktyka – Refleksje*, 2016, No. 21, ISSN 2299-4033, s. 193-209.
- OZKAN, M. 2021. How Religion Shapes Foreign Policy? An Explanatory Model for Non-Western States. In: *Religions*. 2021 [online]. Dostupné na internete: <https://www.mdpi.com/2077-1444/12/8/617>. DOI: <https://doi.org/10.3390/re112080617>

SLOVNÍK.ONE: *Význam artefakt* [online]. Dostupné na internete:
<https://www.slovník.one/artefakt>

SOMMERICH, CH. D. 2011. *The Cultural Role of the State in Domestic and International Relations*. Nebraska : University of Nebraska – Lincoln, 2001. 82 s.

STOKES RICE, T.: *Taxonomies of Cultural Patterns* [online]. Dostupné na internete:
https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Communication/Intercultural_Communication/Communications_256%3A_Intercultural_Communication/01%3A_Chapters/1.05%3A_Taxonomies_of_Cultural_Patterns

npor. Mgr. Tatiana FÁBRYOVÁ
externá doktorandka katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
E-mail: fabryova.tatiana@gmail.com

OBRANNÉ PLÁNOVANIE SLOVENSKEJ REPUBLIKY – PLÁNOVANIE NA ZÁKLADE SPÔSOBILOSTÍ

DEFENCE PLANNING OF THE SLOVAK REPUBLIC – CAPABILITY-BASED PLANNING

Viera FRIANOVÁ

ABSTRACT

This paper deals with the issue of the defence planning of the Slovak Republic. The aim of the paper is to present defence planning as one of the basic tools of strategic defence management of the Slovak Republic, the essence of which is Capability-Based Planning. The author presents the results of the theoretical and empirical research conducted on the issue. This paper author divided into three chapters, in which the author presents the terminology and the main theoretical background of the issue under study. Then the mechanism of functioning of the defence planning system at the national level with a link to the defence planning of the Ministry of Defence of the Slovak Republic, as well as the current knowledge from practice in the field. In the qualitative research of the issue, the author used mainly the method of induction, deduction, analysis, synthesis and generalization.

Keywords: Defence Planning, Capability, Capability-Based Planning

ÚVOD

Obranné plánovanie – jeden zo základných nástrojov strategického riadenia obrany¹, predstavuje cyklický, kontinuálny a komplexný proces zameraný na tvorbu, rozvíjanie a udržiavanie širokého spektra požadovaných vojenských a nevojenských/civilných kapacít a spôsobilostí potrebných na zabezpečenie obrany štátu² a plnenie jeho medzinárodných

---

¹ Pre komplexnejšie pochopenie problematiky je potrebné uviesť, že plánovanie obrany štátu zahŕňa okrem obranného plánovania aj plánovanie použitia ozbrojených síl na účely obrany štátu, plánovanie mobilizácie ozbrojených síl a plánovanie hospodárskej mobilizácie na účely obrany štátu podľa osobitného predpisu.

² Ozbrojeným silám (a ďalším výkonným prvkom systému obrany štátu) sa na zabezpečenie obrany štátu v čase vojny alebo vojnového stavu poskytujú dodávky tovarov na dopĺňanie strát a spotreby a štátne hmotné rezervy. Zabezpečenie dodávok tovarov a poskytovania služieb sa realizuje prostredníctvom systému hospodárskej mobilizácie cez určené subjekty hospodárskej mobilizácie. Hospodárskou mobilizáciou sa vytvárajú predpoklady na zabezpečenie zdrojov, ktorými sú životne dôležité tovary a služby nevyhnutné na prežitie obyvateľstva a potreby nevyhnutné na zabezpečenie činnosti ústredných orgánov, ozbrojených síl, ozbrojených bezpečnostných zborov, záchranných zložiek, orgánov krízového riadenia, informačných a spravodajských služieb, ako aj subjektov hospodárskej mobilizácie. Finančné prostriedky na hospodársku mobilizáciu riešia správcovia rozpočtových kapitol prostredníctvom medzirezortného programu 06H - Hospodárska mobilizácia, ktorého gestorom je MH SR. Vzhľadom na to, že tento medzirezortný program pokrýva omnoho širšie spektrum plnenia úloh než je podpora obrany štátu, nie je súčasťou obranného plánovania. Prípravou a koordináciou opatrení na zabezpečenie funkčnosti orgánov verejnej moci, hospodárstva, vnútorného poriadku a bezpečnosti štátu a civilnej ochrany obyvateľstva v období krízovej situácie sa zaoberá civilné núdzové plánovanie. Pôsobnosť orgánov verejnej moci pri riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu, práva a povinnosti právnických osôb a fyzických osôb pri príprave na krízové situácie mimo času vojny a vojnového stavu a pri ich riešení upravuje Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu.

záväzkov v oblasti obrany. Realizuje sa v troch časových horizontoch ako dlhodobé plánovanie (horizont 10-15 rokov), strednodobé plánovanie (horizont 3-6 rokov) a krátkodobé plánovanie (horizont 1-2 roky).

Uplatnením procesného prístupu, ktorým vo všeobecnosti skúmame sled činností, ktoré musia byť uskutočnené, aby zákazník procesu získal požadovaný výstup, obranné plánovanie chápeme ako proces, ktorého výstupom je generovanie požiadaviek na spôsobilosti nevyhnutné na obranu záujmov štátu spolu s uvedením časového horizontu, kedy majú byť tieto spôsobilosti k dispozícii. Účelom procesu obranného plánovania Slovenskej republiky je teda identifikovať a zostaviť zoznam požiadaviek na spôsobilosti (kapacity a schopnosti) na zaistenie obrany krajiny, čo korešponduje aj s účelom procesu obranného plánovania NATO (NDPP – NATO Defence Planning Process)³.

V kontexte ozbrojených síl ako rozhodujúceho výkonného prvku systému obrany štátu, proces obranného plánovania predstavuje základ nielen pre rozhodnutia týkajúce sa veľkosti, štruktúry či samotnej prevádzky (chodu) ozbrojených síl, ale aj ich rozvoja (investovania do ich modernizácie). S ohľadom na cieľ obranného plánovania, ktorým je vytvoriť vhodné podmienky na zabezpečenie obrany štátu a plnenie jeho medzinárodných záväzkov v závislosti od dostupných ekonomických zdrojov (ľudských, vecných, finančných), je potrebné zdôrazniť, že obranné plánovanie sa vykonáva ako v čase mieru, tak aj v čase vojny alebo vojnového stavu na dopĺňanie chýbajúcich kapacít a spôsobilostí ozbrojených síl v nadväznosti na vojnový štátny rozpočet.

Bez ohľadu na úroveň (medzinárodnú, národnú, rezortnú), na ktorej sa obranné plánovanie uskutočňuje ako aj šírku chápania samotného pojmu obranné plánovanie, ide vždy o prístup zameraný na identifikáciu, prijímanie, dosahovanie a rozvoj nových cieľov spôsobilostí potrebných na plnenie úloh obrany SR a ďalších medzinárodných zväzkov (NATO, EÚ) – teda ide o plánovanie založené na spôsobilostiach.

Cieľom predloženého článku je priblížiť obranné plánovanie ako jeden zo základných nástrojov strategického riadenia obrany Slovenskej republiky, ktorého podstatou je plánovanie na základe spôsobilostí. Pozornosť autorky je v článku prioritne zameraná na národnú a rezortnú úroveň procesu obranného plánovania. Komplexnejšie pochopenie danej problematiky si však vyžaduje objasnenie širších súvislostí zvolenej výskumnej témy (vrátane podstaty a mechanizmu fungovania systému obranného plánovania na medzinárodnej úrovni). Zámerom autorky je prezentovať pohľad ekonóma a poskytnúť čitateľovi teoretické aj empirické poznatky a závery z realizovaného kvalitatívneho výskumu danej problematiky, pri ktorom boli aplikované vybrané metódy a postupy vedeckej práce (najmä induktívno-deduktívna metóda, analyticko-syntetická metóda, a metóda zovšeobecnenia). K naplneniu hlavného cieľa článku prispelo aj splnenie nasledovných stanovených parciálnych cieľov:

- objasniť terminológiu a hlavné východiská danej problematiky;
- priblížiť proces obranného plánovania na základe spôsobilostí – národnú a rezortnú úroveň;
- prezentovať aktuálne poznatky z praxe v danej oblasti – v kontexte obsahu vybraných dokumentov upravujúcich problematiku obranného plánovania na národnej a rezortnej úrovni priblížiť súčasný stav ako aj budúce zámery a ciele rozvoja

---

³ Úlohou NDPP je stanovenie rámca, v ktorom budú na základe minimálnych vojenských a nevojenských požiadaviek NATO vyplývajúcich z plánovacích scenárov pre zabezpečenie kolektívnej obrany členských krajín NATO identifikované nasaditeľné a udržateľné spôsobilosti potrebné na naplnenie úrovne politicko-vojenskej ambície NATO (LoA – Level of Ambition). V súčasnosti NDPP zahŕňa 14 plánovacích domén.

spôsobilostí, identifikovať najvýznamnejšie problémy praxe v oblasti obranného plánovania SR a naznačiť ich možné riešenie.

V nadväznosti na stanovené parciálne ciele je obsah článku rozdelený do troch kapitol.

1 TERMINOLÓGIA A VÝCHODISKÁ SKÚMANEJ PROBLEMATIKY

Predpokladom skúmania nastolenej problematiky je objasnenie jej hlavných teoretických východísk vrátane vymedzenia súvisiacej terminológie.

Základnou charakteristikou obranného plánovania je cyklus obranného plánovania, ktorého cieľom je zabezpečiť požadované spôsobilosti v stanovenom čase. Vo všeobecnosti je cyklus realizovaný prostredníctvom nasledovných krokov (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021b):

- stanovenie úrovne politicko-vojenskej ambície;
- definovanie spôsobilostí na splnenie ambície a určenie priorít ich plnenia;
- plnenie spôsobilostí;
- hodnotenie stavu plnenia spôsobilostí, spätná väzba pre prijatie politického rozhodnutia.

Na základe vyššie uvedeného je zrejmé, že kľúčovým pojmom problematiky obranného plánovania je práve pojem spôsobilosť (angl. Capability), ktorého vymedzenie je obsiahnuté vo viacerých dokumentoch.

V kontexte zabezpečenia obrany krajiny možno za spôsobilosť považovať komplexnú schopnosť vykonávať určitú činnosť, ktorá je tvorená organizačnou jednotkou, napr. rotou, práporom, brigádou, jej vycvičeným a v zmysle príslušných doktrín pripraveným personálom, výzbrojou, zásobami munície a materiálu, infraštruktúrou a pod. Terminologický slovník NATO AAP-06 (2022) definuje pojem spôsobilosť ako schopnosť dosiahnuť účinok prostredníctvom integrovaného súboru aspektov, kategorizovaných ako doktrína, organizácia, výcvik, materiál, rozvoj líderstva, personál, zariadenia a interoperabilita (NATO Standardization Office, 2022).

Hlavným vykonávateľom obrannej funkcie štátu je v podmienkach SR rezort obrany zastrešený Ministerstvom obrany Slovenskej republiky (ďalej len MO SR). V podmienkach rezortu Ministerstva obrany SR sa pojmom spôsobilosť⁴ označuje súhrn požadovaných kapacít a schopností programového prvku na zabezpečenie jeho súčasných a budúcich úloh (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021b). Smernica Ministerstva obrany Slovenskej republiky o vyzbrojovaní definuje pojem spôsobilosť ako: „*schopnosť jednotky vykonávať určitú činnosť; jej dosiahnutie sa zabezpečuje výstupmi z jednej alebo viacerých oblastí; medzi tieto oblasti patria doktríny, organizačná štruktúra, výcvik, materiál, vzdelávanie, personál, infraštruktúra, interoperabilita a logistická podpora*“ (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2023a, s. 2). Inými slovami, s ohľadom na komplexný charakter rozvoja a udržiavania spôsobilostí musí byť proces obranného plánovania v rámci rezortu MO SR rozpracovaný do všetkých plánovacích domén, aby boli pokryté všetky plánovacie oblasti rozvoja spôsobilostí, označované skratkou DOTMLPFI⁵, čo je aj v súlade

---

⁴ V Českej republike sa v kontexte problematiky obrany a obranného plánovania používa pojem „schopnosť“. Bližšie pozri: Obranná stratégia Českej republiky 2023.

⁵ D – doktríny, O – organizačné členenie, T – výcvik a vzdelávanie, M – výzbroj, technika, materiál a zásoby, L – velenie a riadenie, P – personál, F – infraštruktúra, I – interoperabilita.

s implementáciou záväzkov SR vyplývajúcich z cieľov spôsobilostí, ku ktorým SR pristúpila v rámci procesu obranného plánovania NATO.

S ohľadom na skutočnosť, že rozhodujúcou výkonnou inštitúciou rezortu obrany sú Ozbrojené sily Slovenskej republiky (ďalej len OS SR) pôsobiace v priamej podriadenosti ministerstva obrany, je potrebné vymedziť aj pojem vojenská spôsobilosť, ktorý je často používaný práve v kontexte pôsobenia ozbrojených síl. Podľa Žídka, R. a Majchúta, I. možno rozlíšiť nasledovné tradičné vojenské spôsobilosti: spôsobilosť prieskumnej a spravodajskej činnosti, spôsobilosť vedenia a riadenia, spôsobilosť manévrovať, spôsobilosť palebného ničenia, spôsobilosť ochrany a spôsobilosť udržateľnosti. *„Úroveň osvojenia si tradičných vojenských spôsobilostí je rozhodujúcim kvalitatívnym parametrom bojového potenciálu vojsk. Nasadené vojská konvertujú svoj bojový potenciál na bojovú silu uplatňovaním vojenských spôsobilostí. V terminológii NATO sa praktické uplatňovanie vojenských spôsobilostí nazýva výkonom „bojových funkcií“ (Warfighting Functions) alebo „spoločných funkcií“ (Joint Functions)“* (Židek, Majchút, 2015, s. 121-122).

Logické zoskupenie úzko súvisiacich spôsobilostí podporujúce ich rozvoj a súdržnosť je v slovenskom obrannom štandarde SOŠ 3680 AAP-6 (2023) označené ako oblasť spôsobilostí (angl. Capability Area). Termín cieľ spôsobilosti (angl. Capability Target) označuje kvantitatívny a/alebo kvalitatívny opis schopnosti dosiahnuť účinok alebo požadovaný výsledok, ktorý by mal byť k dispozícii (na použitie) v určenom čase. Kvantitatívny a/alebo kvalitatívny opis v oblastiach vojenských doktrín, organizácie, výcviku, materiálu, rozvoja líderstva, personálu, zariadení a interoperability, ktorý definuje základné zložky a požadované výsledky spôsobilosti predstavuje tzv. požiadavku na spôsobilosť (angl. Capability Requirement) (Úrad pre obrannú štandardizáciu, kodifikáciu a štátne overovanie kvality, 2023). V kontexte implementácie záväzkov, ku ktorým SR pristúpila v rámci procesu obranného plánovania NATO je termín cieľ spôsobilosti vymedzený ako: *„požiadavka na spôsobilosti Slovenskej republiky, ktorej implementáciou SR prispieva k naplneniu úrovne ambície NATO. Ciele spôsobilostí rozdelujeme na kvantitatívne a kvalitatívne“* (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2019, s. 3). Plán postupu implementácie konkrétneho cieľa spôsobilosti (tzv. plán implementácie cieľa spôsobilosti) definuje požiadavky vo vyššie uvedenej štruktúre DOTMLPFI, ako aj termíny naplnenia uvedených požiadaviek.

Rozvoj spôsobilostí môže byť vykonávaný na národnej úrovni alebo spoločne s inými štátmi v rámci rôznych medzinárodných projektov a iniciatív. *„Členstvo v NATO a EÚ umožňuje SR spoločne s ostatnými spojencami a partnermi budovať spôsobilosti, ktoré by samostatne nebola schopná zabezpečiť alebo ich samostatné budovanie by bolo zdrojovo veľmi náročné. Účasť SR v spoločných projektoch a iniciatívach, a tým aj na obrannom úsilí v rámci NATO a EÚ, zvyšuje možnosti rozvoja spôsobilostí SR a zároveň umožňuje využitie potenciálu slovenského obranného priemyslu a inštitúcií zaoberajúcich sa výskumom, vývojom a novými technológiami“* (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021e, s. 5).

SR ako členský štát NATO a EÚ je teda účastníkom obranného plánovania aj na medzinárodnej, resp. nadnárodnej úrovni, ktorého výstupom sú požiadavky na spôsobilosti požadované od SR a hodnotenie plnenia týchto záväzkov zo strany SR. *„Obranné plánovanie na medzinárodnej úrovni je zamerané na identifikáciu a rozvoj spôsobilostí potrebných na plnenie úloh kolektívnej obrany a ďalších medzinárodných záväzkov v oblasti rozvoja spôsobilostí, ktoré sú realizované prostredníctvom harmonizácie národného procesu obranného plánovania s procesom obranného plánovania NATO, resp. obranného plánovania v EÚ. Základný rámec obranného plánovania na medzinárodnej úrovni tvorí obranné plánovanie NATO (angl. NATO Defence Planning Process – NDPP)“* (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021b, s. 8). Jedným z kľúčových výstupov NDPP sú ciele spôsobilostí,

ktoré predstavujú rozdelenie minimálnych požiadaviek na spôsobilosti (angl. Minimum Capability Requirements – MCR) medzi jednotlivé členské krajiny a prispievajú k naplneniu úrovne ambície Aliancie a ďalších úloh stanovených v Politickej smernici. Proces rozdelenia prebieha každé 4 roky (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2019). „Výsledkom obranného plánovania NATO sú odsúhlasené príspevky členských štátov NATO vo forme konkrétnych síl a spôsobilostí, ktoré sú poskytované na zabezpečenie operačných potrieb NATO“ (Kelemen, Ivančík, 2012, s. 68).

NDPP sa realizuje cyklicky v nasledovných piatich krokoch (NATO, 2022):

1. Spracovanie Politickej smernice – aktualizácia politického zadania pre konkrétny plánovací cyklus;
2. Stanovenie minimálnych požiadaviek na spôsobilosti NATO⁶ (MCR);
3. Rozdelenie požiadaviek a pridelenie cieľov spôsobilostí⁷ medzi jednotlivé členské krajiny;
4. Implementácia cieľov spôsobilostí – ako výhradne národná zodpovednosť⁸;
5. Hodnotenie plnenia cieľov spôsobilostí – hodnotenie obranných a finančných plánov jednotlivých členských krajín.

Účasť SR na procesoch obranného plánovania je riadená a koordinovaná Sekciou obrannej politiky (ďalej len SEOP) MO SR, ktorá zabezpečuje jednotné presadzovanie národných záujmov prostredníctvom konsolidovaných stanovísk a odporúčaní. Nástrojom na zhromažďovanie informácií o národných spôsobilostiach, obranných plánoch a plnení cieľov spôsobilostí je tzv. Prehľad o obranných spôsobilostiach (angl. Defence Planning Capability Survey), ktorý slúži ako východisko pre hodnotenie členských krajín v rámci NDPP (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2023a).

Priority rozvoja spôsobilostí majú kľúčovú pozíciu aj v systéme obranných iniciatív EÚ. V praxi nadobúdajú podobu Plánu rozvoja spôsobilostí (ďalej len CDP), ktorého pravidelné aktualizácie vykonáva od roku 2008 Európska obranná agentúra (EDA) v spolupráci s členskými štátmi (vrátane SR). CDP na základe existujúcich trendov a potrieb identifikuje spôsobilosti, ktoré budú v blízkej budúcnosti rozhodujúce pre úspešné vedenie vojenských operácií. Nezávisle od CDP existuje aj Koordinované ročné hodnotenie obrany (CARD), ktoré naopak mapuje existujúce spôsobilosti členských štátov a identifikuje príležitosti na spoluprácu. Na tieto vstupy môžu nadväzovať projekty Stálej štruktúrovanej spolupráce (PESCO), ktoré ponúkajú členským štátom konkrétne príležitosti na spoločný rozvoj identifikovaných prioritných spôsobilostí. Financovanie spoločných obranných výskumných a vývojových projektov zabezpečuje Európsky obranný fond (EDF). Posledná revízia CDP bola dokončená v novembri 2023, pričom

---

⁶ Vypracúvajú sa na základe predpokladaných scenárov bezpečnostných hrozieb tak, aby bol dosiahnutý minimálny rozsah vojenských a nevojenských spôsobilostí potrebných na zabezpečenie splnenia úrovne ambície a ďalších úloh definovaných v Politickej smernici.

⁷ Ciele spôsobilostí prerozdeľujú MCR medzi jednotlivé členské krajiny NATO a sú jedným z kľúčových výstupov NDPP. Pri ich pridelení sa rešpektujú tri základné princípy: princíp spravodlivého zdieľania záťaže (Fair Burden Sharing), princíp primeranej výzvy (Reasonable Challenge) a princíp 50-tich percent (50% Guidance). V prípade finančne alebo technologicky náročných cieľov spôsobilostí sú tieto pridelené niekoľkým členským krajinám, ktorých úlohou je nájsť spôsob (napr. formou mnohonárodných projektov) ako spoločne vybudovať určenú spôsobilosť v požadovanej kvalite, rozsahu a časovom horizonte.

⁸ Jednotlivé členské krajiny zapracujú požiadavky do svojich národných plánov tak, aby boli splnené v požadovanej kvalite, kvantite a časových horizontoch. V rezorte MO SR sú hlavným nástrojom pre implementáciu cieľov spôsobilostí Plány implementácie Cieľov spôsobilostí, ktoré sú spracovávané po schválení nového balíka Cieľov spôsobilostí pre SR. Cieľom spracovania týchto plánov je definovať opatrenia potrebné pre naplnenie daného cieľa a spôsobilosti (večná požiadavka) a časové horizonty plnenia uvedených opatrení (termín implementácie požiadavky), čím sa zabezpečí naplnenie samotného cieľa a spôsobilosti.

pôvodných 11 priorít bolo rozšírených na 22 prioritných oblastí. Tieto sú rozdelené do piatich strategických domén (pozemná, námorná, vzdušná, vesmírna a kybernetická) a samostatnej kategórie spôsobilostí, ktoré pôsobia ako násobiteľ síl a umožňujú fungovanie všetkých ostatných z nich⁹ (Strategic Enablers and Force Multipliers) (Lalkovič, 2024). V súvislosti s danou problematikou možno priblížiť aj pojem oblasti rozvoja technologických spôsobilostí (angl. Capability Technology Areas), ktoré predstavujú špecifické pracovné skupiny, ktoré založila EDA, zaoberajúce sa aktivitami na podporu výskumu a vývoja technológií v reakcii na potrebu rozvoja určitých obranných spôsobilostí. Svojou osobitou odbornosťou tiež prispievajú k projektom a programom EDA. V súčasnosti existuje 13 CapTechs a 2 pracovné skupiny (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021b).

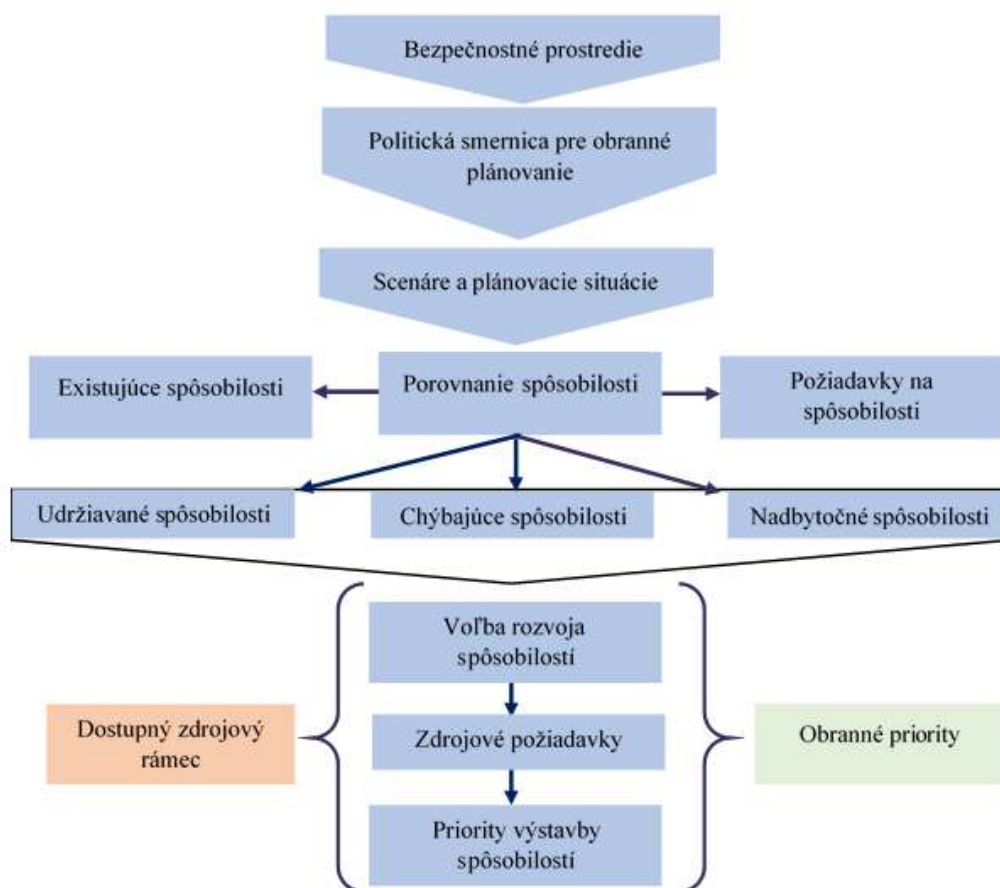
Záverom tejto kapitoly článku je potrebné zdôrazniť, že plánovanie na základe spôsobilostí (angl. Capability Based Planning – CBP) predstavuje plánovanie, ktorého základom je definovanie spôsobilostí, ktoré sú požadované pre plnenie stanovených operačných úloh. Plánovacie dokumenty v oblasti implementácie požiadaviek vyplývajúcich z cieľov spôsobilostí predstavujú plány implementácie cieľov spôsobilostí. Tieto plány definujú opatrenia, ktoré je potrebné zapracovať na národnej a rezortnej úrovni obranného plánovania (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021b).

2 NÁRODNÁ A REZORTNÁ ÚROVEŇ OBRANNÉHO PLÁNOVANIA

Obranné plánovanie SR je, ako sme už naznačili vyššie, založené na definovaní spôsobilostí, ktoré sú požadované pre plnenie stanovených operačných úloh pre všetky scenáre a plánovacie situácie, vrátane najťažšieho scenára – vojny, ktoré sú overené bojovou hrou. Po zadefinovaní požiadaviek na spôsobilosti sa určí čo najefektívnejší spôsob, ktorým budú tieto požiadavky naplnené v závislosti od dostupných zdrojov. Schému procesu obranného plánovania na základe spôsobilostí popisuje obrázok 1.

---

⁹ Najväčšou kategóriou priorít sú spôsobilosti, ktoré podmieňujú efektívne využitie všetkých ostatných domén. Tými sú prevaha v elektromagnetickom spektre, trvalé a odolné C4ISTAR, vojenská mobilita a logistika, ochrana kritickej infraštruktúry, zdravotnícka podpora a RCHB ochrana a súdržné a kvalitne vycvičené ozbrojené sily.

Obrázok 1 Všeobecná schéma procesu obranného plánovania na základe spôsobilostí
Zdroj: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2021b.

Z obrázku je zrejmé, že z hľadiska praxe je potrebné sústrediť pozornosť nielen na dopĺňanie, nadobúdanie či vytváranie chýbajúcich spôsobilostí, ale aj na udržiavanie, rozvíjanie, či zdokonaľovanie existujúcich spôsobilostí, čo je samozrejme významne determinované zdrojovými možnosťami krajiny, ich kvantitatívnou i kvalitatívnou stránkou. Proces obranného plánovania na základe spôsobilostí je tak jedným z príkladov fungovania ekonomického princípu vzácnosti v praxi, ktorý sa následne prejavuje v presadzovaní požiadavky efektívneho plánovania, rozdeľovania a využívania zdrojov (ľudských, vecných ale najmä finančných).

Úlohou obranného plánovania na národnej úrovni je (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021b):

1. spracovávať koncepčné, analytické, plánovacie a hodnotiace dokumenty v oblasti zabezpečenia obrany štátu a plnenia medzinárodných záväzkov štátu;
2. zlad'ovať procesy a úlohy v oblasti obranného plánovania, vyvažovať požiadavky na zabezpečenie obrany štátu a určovať postup a priority dosiahnutia požadovanej úrovne spôsobilostí SR s osobitým dôrazom na spôsobilosti OS SR a podpory obrany štátu v závislosti od dostupných ľudských, vecných a finančných zdrojov;
3. určovať plánovacie limity jednotlivých zdrojov potrebných na zabezpečenie obrany štátu a plnenie medzinárodných záväzkov štátu.

Základnými východiskami pre obranné plánovanie SR sú všeobecne záväzné právne predpisy (najmä Zákon o obrane SR, Zákon o hospodárskej mobilizácii a Zákon o riadení štátu

v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu), strategické dokumenty SR (Bezpečnostná stratégia SR, Obranná stratégia SR a Vojenská stratégia SR), strategické dokumenty NATO a EÚ (najmä Strategická koncepcia NATO, Lisabon 2010, Lisabonská zmluva, Globálna stratégia EÚ) a Programové vyhlásenie vlády SR. Výstupmi národného obranného plánovania v rámci jeho jednotlivých časových fáz sú (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021b):

- Dlhodobý plán rozvoja podpory obrany štátu, ktorý predstavuje zdrojovo podložený zámer v oblasti rozvoja a udržiavania spôsobilostí podpory obrany štátu;
- Smernica pre obranné plánovanie SR, prostredníctvom ktorej vláda SR stanovuje priority, úlohy a zdrojový rámec na plnenie úloh na zabezpečenie obrany štátu a plnenie medzinárodných záväzkov v oblasti budovania spôsobilostí SR;
- Štátny rozpočet obsahujúci rozpočty jednotlivých kapitol (vrátane kapitoly MO SR), ktorých súčasťou sú aj výdavky v oblasti podpory obrany štátu. Súčasťou Návrhu rozpočtu verejnej správy na príslušné 3 roky je aj Zákon o štátnom rozpočte na príslušný rok, ktorý na návrh vlády SR schvaľuje NR SR.

Rezortná úroveň obranného plánovania predstavuje vnútorný plánovací mechanizmus na koordináciu procesov a plnenie úloh obranného plánovania v rámci vybraných ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy a ďalších orgánov štátnej správy na základe usmernenia dokumentov národného obranného plánovania. Proces obranného plánovania v rezorte MO SR usmerňuje a procesne riadi Metodika obranného plánovania, ktorá tiež stanovuje hlavné zásady, princípy a postupy obranného plánovania a vypracovania dokumentov obranného plánovania.

Cieľom obranného plánovania na úrovni rezortu MO SR je identifikácia, vytváranie, rozvoj a udržiavanie požadovaných spôsobilostí rezortu MO SR s dôrazom na rozvoj OS SR a podpory obrany štátu pri napĺňaní politicko-vojenskej ambície SR, participácii na plnení úrovne politicko-vojenskej ambície NATO/EÚ a plnení úloh vyplývajúcich z Programového vyhlásenia vlády SR (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021b).

Funkčné nastavenie procesov obranného plánovania v rámci rezortu MO SR vyžaduje rešpektovanie stanovených zásad. S ohľadom na už vyššie uvedené poznatky a kontext riešenej problematiky považujeme za dôležité upriamiť pozornosť najmä na nasledovné tri zásady (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021b):

1. Harmonizácia národných plánovacích procesov s obranným plánovaním NATO a obranným plánovaním v EÚ je kľúčová pre dosiahnutie synergického efektu pri budovaní a udržiavaní spôsobilostí rezortu MO SR a spoločných spôsobilostí NATO/EÚ.
2. Kvalitné nastavenie procesu obranného plánovania zameraného na dosahovanie cieľov (vytvorenie/udržanie/rozvoj spôsobilostí) má zásadný význam pre plnenie cieľov v oblasti budovania spôsobilostí rezortu MO SR a pre efektívne, účelné a hospodárne vynakladanie zdrojov.
3. Schopnosť pružne reagovať na dynamiku zmien vyplývajúcich z vývoja bezpečnostného a operačného prostredia, skúsenosti z aplikačnej praxe a hodnotenia stavu spôsobilostí rezortu MO SR formou re-alokácie zdrojov.

V podmienkach rezortu MO SR sa obranné plánovanie vykonáva prostredníctvom nasledovných siedmych plánovacích domén (funkčných oblastí)

obrného plánovania: plánovania síl¹⁰, plánovania vyzbrojovania, plánovania infraštruktúry, plánovania logistiky, plánovania kybernetickej obrany, plánovania podpory obrany štátu a plánovania zdrojov.

Obdobne ako na národnej úrovni obrného plánovania, tak aj v rámci obrného plánovania v rezorte MO SR, majú jeho jednotlivé fázy svoje výstupy. V rámci dlhodobého plánovania sa spracúva Dlhodobý plán rozvoja rezortu MO SR na obdobie 10 až 15 rokov vychádzajúci zo Zdrojovo udržateľného modelu OS SR a Cieľového modelu MO SR, ktorého účelom je usmerniť postup rozvoja rezortu MO SR na dosiahnutie požadovaného cieľového stavu. Základným plánovacím dokumentom strednodobej fázy je Programový plán rezortu MO SR, ktorý rozpracúva Smernicu ministra obrany SR pre obrné plánovanie na obdobie 3 až 6 rokov, určuje zámery a priority jednotlivých programov, podprogramov a prvkov a tiež merateľné ukazovatele plnenia jednotlivých cieľov a priorít. Na základe Dlhodobého plánu rozvoja rezortu a Jednotného katalógu sú v rámci strednodobej fázy obrného plánovania spracovávané Plány implementácie spôsobilostí, ktorých cieľom je definovať opatrenia pre naplnenie stanovených cieľov (vecná požiadavka) a časové horizonty plnenia uvedených opatrení (termín plnenia požiadavky). Plány implementácie spôsobilostí zahŕňajú Plány implementácie cieľov spôsobilostí a plány implementácie všetkých ostatných spôsobilostí potrebných na zabezpečenie obrany štátu a plnenie medzinárodných záväzkov. Plány implementácie spôsobilostí spracovávajú gestori a schvaľuje ich minister obrany SR. Základnými plánovacími dokumentmi krátkodobej fázy obrného plánovania je Návrh viacročného rozpočtu rezortu MO SR¹¹, Rozpis rozpočtu kapitoly MO SR¹² a Plán obstarávania zákaziek (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021b).

Záverom tejto kapitoly článku je potrebné uviesť, že súčasťou systému obrného plánovania v rezorte MO SR je aj korekčný mechanizmus na odstraňovanie nedostatkov pri plnení priorít rozvoja spôsobilostí, ktorý uzatvára cyklus obrného plánovania (Politické usmernenie – Definovanie požiadaviek – Stanovenie cieľov – Implementácia cieľov – Hodnotenie plnenia cieľov – Spätná väzba pre prijatie rozhodnutia k zlepšeniu plnenia spôsobilostí, resp. k úprave priorít ich plnenia) v oblasti budovania a udržiavania spôsobilostí MO SR a spôsobilostí SR v gescii iných ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy a ďalších orgánov štátnej správy. Mechanizmus sa aplikuje prostredníctvom opatrení v rámci dlhodobej, strednodobej i krátkodobej fázy obrného plánovania. Jeho význam spočíva hlavne v tom, že poskytuje spätnú väzbu na prijatie účinných opatrení na nápravu, resp. odstránenie nedostatkov identifikovaných v rámci hodnotiacich procesov obrného plánovania na medzinárodnej, národnej i rezortnej úrovni. Predpokladom pre prijímanie správnych korekčných opatrení je objektívne hodnotenie aktuálneho stavu.

---

¹⁰ Dokumenty, ktoré v rámci plánovania síl analyzujú súčasný stav v jednotlivých oblastiach spôsobilostí a predkladajú kvantitatívne a kvalitatívne parametre požiadaviek na spôsobilosti a zámer ich dlhodobého rozvoja, predstavujú koncepcie rozvoja spôsobilostí. Koncepcie rozvoja spôsobilostí sú spracované pre všetky zložky OS SR, vojenské spravodajstvo a vojenskú políciu, ktorých rozvoj je potrebný na dosiahnutie cieľového stavu stanoveného prostredníctvom modelov.

¹¹ Návrh sa pripravuje na základe Programového plánu rezortu MO SR a je súčasťou Návrhu rozpočtu verejnej správy na príslušné tri roky (vypracováva MF SR), ktorý je strednodobým ekonomickým nástrojom finančnej politiky štátu. Súčasťou Návrhu rozpočtu verejnej správy na príslušné tri roky je aj Zákon o štátnom rozpočte na príslušný rok, ktorý schvaľuje vláda SR a následne NR SR.

¹² Rozpis rozpočtu na príslušný rok (ročný rozpočet) identifikuje krátkodobé požiadavky v oblasti obrného plánovania z finančného hľadiska pri zachovaní súladu s Programovým plánom rezortu MO SR.

3 POZNATKY Z PRAXE

Obranné výdavky Slovenskej republiky boli dlhodobo významne pod úrovňou 2 % HDP, čo spolu s neplnením rozvojových plánov viedlo k nedostatkom v oblasti kapacít a spôsobilostí ozbrojených síl a podpory obrany štátu s dopadom na obranyschopnosť Slovenskej republiky. Členstvo v NATO a EÚ umožňuje Slovenskej republike spoločne s ostatnými spojencami a partnermi budovať spôsobilosti, ktoré by samostatne nebola schopná zabezpečiť. Účasť na obrannom úsilí v rámci NATO a EÚ zväčšuje možnosti presadzovať bezpečnostné záujmy SR vo svete a ovplyvňovať širšie bezpečnostné prostredie (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021d).

V zásadnom strategickom dokumente v oblasti bezpečnosti štátu – v Bezpečnostnej stratégii Slovenskej republiky sa uvádza, že: „*Slovenská republika bude postupne zvyšovať svoje obranné výdavky a vytvárať vojenské spôsobilosti, ktoré budú v súlade s aliančnými plánmi pre kolektívnu obranu spojencov. Slovenská republika sa bude naďalej zúčastňovať na operáciách a misiách pod vedením EÚ a podporovať budovanie bezpečnostných a obranných spôsobilostí partnerských štátov, predovšetkým vo východnom a južnom susedstve*“ (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021a, s. 15-16).

Rozvoj spôsobilostí OS SR na obranu štátu vychádza z primárnej zodpovednosti Slovenskej republiky za svoju bezpečnosť a z členstva Slovenskej republiky v NATO a EÚ. Základné požiadavky na pripravenosť OS SR a na rozvoj ich spôsobilostí, ktoré budú ďalej rozpracované v rámci tvorby vojnového modelu a zdrojovo udržateľného modelu OS SR, identifikuje dokument Vojenská stratégia Slovenskej republiky. V stratégii sa uvádza, že: „*Dlhodobým cieľom rozvoja spôsobilostí OS SR sú odolné, akcieschopné, technologicky vyspelé a interoperabilné veliteľstvá, zväzky a útvary, pripravené efektívne pôsobiť v komplexnom a mnohovrstvovom operačnom prostredí s rýchlo rastúcim podielom nastupujúcich technológií. Rozvoj spôsobilostí OS SR bude vyvážený vo vzťahu ku všetkým druhom síl, úlohám a záväzkom, bude založený na dlhodobo udržateľnom zdrojovom rámci, bude rešpektovať požiadavky obrany Slovenskej republiky a bude umožňovať zodpovedne prispievať k plneniu medzinárodných záväzkov, ktorými je Slovenská republika viazaná. Prioritou vo výstavbe a rozvoji OS SR je plnenie Cieľov spôsobilostí NATO pre Slovenskú republiku*“ (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021c, s. 17).

Cieľom v oblasti výstavby a rozvoja ozbrojených síl je zvýšiť ich kapacity a spôsobilosti v súlade s plánmi tak, aby bolo zabezpečené plnenie všetkých ich úloh. Jednou z priorít výstavby a rozvoja ozbrojených síl je zabezpečenie výzbroje, techniky a materiálu ťažkej mechanizovanej brigády ako priority Cieľov spôsobilostí NATO pre Slovenskú republiku. Slovenská republika zabezpečí efektívne a transparentné využitie zdrojov (okrem iného aj) prostredníctvom (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021d):

- skvalitnenia procesov obranného plánovania, v ktorom sa rozpočtovanie riadi programovaním a dlhodobým plánovaním a je previazané s procesom obstarávania;
- harmonizácie obranného plánovania SR s obranným plánovaním NATO pri zohľadnení plánovania vojenských spôsobilostí v EÚ.

S cieľom nastaviť pravidlá a postupy v rezorte ministerstva obrany pre implementáciu záväzkov vyplývajúcich z cieľov spôsobilostí, ku ktorým Slovenská republika pristúpila v rámci procesu obranného plánovania NATO, bol v rezorte MO SR v roku 2019 prijatý dokument Metodika implementácie cieľov spôsobilostí. Zámerom je aplikáciou pravidiel a postupov definovaných v tejto metodike dosiahnuť väčšiu harmonizáciu medzi národným a Aliančným obranným plánovaním a zabezpečenie systémového spôsobu zapracovania požiadaviek vyplývajúcich z cieľov spôsobilostí do národného systému obranného plánovania. Nastavením pravidiel pre pravidelné vyhodnocovanie implementácie

cieľov spôsobilostí založených na merateľných ukazovateľoch (vyjadrujúcich pokrok v plnení cieľov) bude dosiahnuté objektívne hodnotenie a spätná väzba využiteľná pre všetky úrovne riadenia rezortu ministerstva obrany a ústavné orgány Slovenskej republiky s kompetenciami v oblasti obrany. Cieľom je tiež systémovo zabezpečiť riadenie obranného plánovania v rezorte MO SR a jeho koordináciu s ďalšími ústrednými orgánmi štátnej správy na národnej úrovni. Metodika implementácie cieľov spôsobilostí je určená pre všetky zložky rezortu ministerstva obrany, ktoré sa zúčastňujú na procesoch spojených s prijímaním, implementáciou a hodnotením plnenia cieľov spôsobilostí NATO (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2019).

S cieľom definovať strednodobý zámer prispievania SR do spoločne rozvíjaných spôsobilostí a iniciatív NATO a EÚ bol v roku 2021 prijatý ďalší dokument – Zámer rezortu MO SR pri zapájaní sa do projektov a iniciatív NATO a EÚ v oblasti spôsobilostí. Zámer pozostáva z nastavenia mechanizmu zapájania sa rezortu MO SR do projektov a iniciatív NATO a EÚ, zefektívnenia rozhodovacích procesov, určenia kritérií pre posúdenie zapájania sa do projektov a iniciatív a poskytnutia prehľadu existujúcich projektov a iniciatív, do ktorých je SR zapojená a do ktorých sa plánuje zapájať aj v strednodobom horizonte. Súčasťou tohto mechanizmu je pravidelné hodnotenie prínosu účasti v predmetných projektoch a iniciatívach na základe stanovených kritérií. Na základe komplexného posúdenia politických, vojenských a zdrojových implikácií vecne príslušnými organizačnými zložkami MO SR a Generálneho štátu OS SR sa implementovaním uvedeného mechanizmu môže skvalitniť proces prijímania rozhodnutí o zapojení sa SR do konkrétnych projektov a iniciatív v budúcnosti (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021e).

Hlavný plánovací dokument dlhodobej fázy obranného plánovania – Dlhodobý plán rozvoja rezortu ministerstva obrany s výhľadom do roku 2035 (ďalej len DP 2035) určuje ciele a postupy na vytvorenie, udržiavanie a rozvoj kapacít a spôsobilostí OS SR, MO SR a iných organizačných útvarov v pôsobnosti MO SR. Rozvoj a udržiavanie spôsobilostí rezortu obrany má komplexný charakter. Preto je tento plán rozpracovaný v štruktúre DOTMLPF doplnenej o špecifickú oblasť rozvoja logistiky a podpory hostiteľskou krajinou (angl. Host Nation Support – HNS). Kapitoly DP 2035 sú zoradené tak, aby zodpovedali na otázky: ako budú OS SR a súčasti MO SR vyzerat' do roku 2035 (O); akou hlavnou výzbrojou a technikou budú OS SR disponovať (M); ako bude štruktúra OS SR naplnená personálom (P); ako sa bude personál rozvíjať prostredníctvom výcviku a vzdelávania (T); ako bude zameraný rozvoj líderských kvalít (L); aká infraštruktúra bude prioritne budovaná pre dosiahnutie týchto dlhodobých cieľov (F); aké zmeny v oblasti legislatívnych a interných predpisov rezortu je potrebné vykonať, aby rezort mohol plniť celé spektrum existujúcich a očakávaných úloh (D); a aké sú ciele rozvoja logistiky a HNS. Budovanie interoperability nie je v Dlhodobom pláne 2035 definované ako samostatná oblasť rozvoja. Interoperabilita ako schopnosť OS SR spolupracovať účinne, výkonne a súdržne na dosiahnutie taktických, operačných a strategických cieľov Aliancie bude rozvíjaná prostredníctvom rozvoja jednotlivých funkčných oblastí. Dlhodobým cieľom v oblasti interoperability je zvyšovať jej úroveň, a to: zavádzaním novej výzbroje, techniky a systémov; vzdelávaním; výcvikom; rozvojom systému velenia a riadenia a organizačnej štruktúry OS SR; a prostredníctvom procesov implementácie obranných koncepcií a doktrín. Každá kapitola plánu stanovuje dlhodobý cieľ pre danú oblasť a vo vybraných oblastiach aj ambíciu pre roky 2024, 2026 a 2035 (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2022).

Po schválení DP 2035 v NR SR bol následne v auguste 2022 po prvýkrát spracovaný Jednotný katalóg na rozvoj spôsobilostí, ktorý definuje požadované spôsobilosti vo vzťahu k úlohám pri obrane štátu vychádzajúcim zo všeobecne záväzných právnych predpisov a medzinárodných záväzkov SR. Katalóg priraduje jednotlivým zložkám a súčastiam OS SR spôsobilosti a úlohy vyplývajúce zo zákonov, medzinárodných záväzkov, ktorými je SR

viazaná a aj úlohy vyplývajúce z aktuálnych pridelených Cieľov spôsobilostí NATO pre SR 2021. Následne boli vypracované Plány implementácie cieľov spôsobilostí, na základe ktorých bola ministrom obrany SR schválená Revízia plánu implementácie ťažkej mechanizovanej brigády.

Záverom tejto kapitoly článku považujeme za potrebné zdôrazniť niektoré pozitívne ako aj negatívne skúsenosti z praxe za ostatné roky. S cieľom skvalitniť harmonizáciu národného obranného plánovania s plánovaním Aliancie boli v roku 2022 prvýkrát v histórii členstva SR v NATO spracované Plány implementácie Cieľov spôsobilostí 2021 (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2023b). Pozitívne vnímame aj skutočnosť, že v ostatných rokoch sa popri zverejňovaní Komplexného hodnotenia obrany, ktorého spracúvanie je v pôsobnosti MO SR, zverejňuje aj odpočet plnenia cieľov spôsobilostí a zhrnutie (Overview) Hodnotenia spôsobilostí obranného plánovania NATO pre SR v anglickom origináli aj slovenskom preklade (Úrad vlády Slovenskej republiky, 2023).

Na druhej strane v rámci rezortu MO SR a OS SR sa stretávame s nasledovnou skúsenosťou: *„Budovanie spôsobilostí nie je v súlade so zásadami plánovania na základe spôsobilostí. Negatívny vplyv na plnenie cieľov v oblasti rozvoja spôsobilostí a plnenie medzinárodných záväzkov má aj nedostatočná reflexia dlhodobých a strednodobých priorít MO SR v krátkodobej fáze obranného plánovania a obstarávania. Zásady CBP je potrebné dôsledne rešpektovať aj zo strany OS SR“* (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2023c).

ZÁVER

Obranné plánovanie predstavuje zložitý proces. Pre komplexné pochopenie mechanizmu jeho fungovania (či už na jednotlivých úrovniach alebo v časových horizontoch) je potrebné oboznámiť sa s množstvom dokumentov upravujúcich predmetnú problematiku. Výsledky skúmania danej problematiky a poznatky z procesu obranného plánovania realizovaného v iných krajinách naznačujú, že k zefektívneniu obranného plánovania Slovenskej republiky by mohlo prispieť implementovanie nasledovných opatrení:

- zredukovať počet strednodobých riadiacich a plánovacích dokumentov na vládnej a rezortnej úrovni, prijaté plánovacie dokumenty dôsledne aplikovať v praxi;
- zabezpečiť systematické odborné vzdelávanie a zvýšené informovanie všetkých aktérov obranného plánovania pôsobiacich či už na národnej alebo rezortnej úrovni a usilovať sa o stabilizáciu skúseného personálu;
- komplexný charakter rozvoja a udržiavania spôsobilostí si vyžaduje, aby aj proces obranného plánovania v rezorte MO SR bol rozpracovaný do všetkých plánovacích domén (DOTMLPFI), a boli tak pokryté všetky plánovacie oblasti rozvoja spôsobilostí.

Záujmom každého štátu je byť pripravený pre prípad nutnosti brániť svoje záujmy tak, aby táto príprava i samotná obrana bola čo najúčinnjšia, a zároveň aby bola zdrojovo čo najmenej náročná. Obrana štátu, tak ako každá vnútorne zložitá a zdrojovo náročná činnosť, pokiaľ má byť uskutočňovaná efektívne, mala by byť dôsledne riadená, a teda aj predom naplánovaná. Keďže práve prostredníctvom mechanizmu obranného plánovania, pre ktoré je príznačné, že ide o plánovanie založené na definovaní spôsobilostí, ktoré sú požadované pre plnenie stanovených operačných úloh pre všetky zvažované scenáre, realizuje štát svoju riadiacu a koordinačnú funkciu pri vytváraní, udržiavaní a používaní nevyhnutných obranných kapacít na zabezpečenie svojej obrany, je potrebné tejto integrálnej súčasti procesu plánovania obrany štátu venovať náležitú pozornosť.

S ohľadom na zložitosť riešenej problematiky, ako aj samotného systému obranného plánovania Slovenskej republiky, autorka v článku objasňuje ako terminológiu, základné teoretické východiská a súvislosti z predmetnej problematiky, tak aj mechanizmus fungovania systému obranného plánovania na národnej úrovni s prepojením na obranné plánovanie rezortu MO SR. Predložený článok tak môže predstavovať zdroj poznatkov a informácií pre všetkých, ktorí sa zaoberajú štúdiom či skúmaním predmetnej problematiky. Taktiež môže podnietiť ďalších autorov k šíreniu poznatkov z danej problematiky v budúcnosti. Závety prezentované v danom článku môžu byť využité predovšetkým odborníkmi zainteresovanými na niektorej z úrovní či fáz procesu obranného plánovania Slovenskej republiky. Článok tiež môže byť zdrojom inšpirácií pre manažment rezortu MO SR usilujúci sa o zefektívnenie procesu obranného plánovania Slovenskej republiky.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- KELEMEN, M., IVANČÍK, R. 2012. *Obranné plánovanie a výdavky na obranu: Súčasť krízového plánovania štátu*. Košice : Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach. 2012. 207 s. ISBN 978-80-89282-77-7.
- LALKOVIČ, T. 2024. *Revízia plánu rozvoja spôsobilostí: Nové priority pre Európsku úniu*. [online]. [cit. 2024-09-01]. Dostupné na internete: https://www.mod.gov.sk/data/files/5326_2024-c-01-revizia-cdp-nove-priority-pre-eu.pdf.
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2021a. *Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky*. [online]. [cit. 2024-09-01]. Dostupné na internete: <https://lnk.sk/nykr>.
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2021b. *Metodika obranného plánovania č. p.: SEOP-42-2/2021*. Bratislava.
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2021c. *Návrh Vojenskej stratégie Slovenskej republiky*. [online]. [cit. 2024-09-02]. Dostupné na internete: https://www.mosr.sk/data/files/4986_2021-vojenska-strategia.pdf.
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2021d. *Obranná stratégia Slovenskej republiky*. [online]. [cit. 2024-09-01]. Dostupné na internete: <https://lnk.sk/xykr>.
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2022. *Dlhodobý plán rozvoja rezortu ministerstva obrany s výhľadom do roku 2035*. [online]. [cit. 2024-09-10]. Dostupné na internete: <https://www.mosr.sk/dlhodoby-plan-rozvoja-rezortu-ministerstva-obrany-s-vyhľadom-do-roku-2035/>.
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2023a. *Smernica Ministerstva obrany Slovenskej republiky o vyzbrojovaní v znení SmMOSR č. 6/2023*. Bratislava: MO SR, 2023.
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2023b. *Komplexné hodnotenie obrany SR za rok 2022*. [online]. [cit. 2024-09-10]. Dostupné na internete: https://www.mosr.sk/data/files/5111_komplexne-hodnotenie-obrany-sr-za-rok-2022.pdf.
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2023c. „*Poznatky, skúsenosti, problémy a návrhy z procesu obranného plánovania – programovania (II. časť)*.“ Prezentácia na Konferencii o obrannom plánovaní, Smrekovica, 2. – 4. 5. 2023.
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. Sekcia obrannej politiky. 2021e. *Zámer rezortu MO SR pri zapájaní sa do projektov a iniciatív NATO a EÚ v oblasti spôsobilostí*. Č. p.: SEOP-55-27/2021.

- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. Sekcia obrany, výstavby ozbrojených síl a obranného plánovania. 2019. *Metodika implementácie cieľov spôsobilostí. (dočasná verzia)*. Č.: SEKRO-96-14/2019.
- NATO. 2022. The NATO Defence Planning Process' five steps. [online]. [cit. 2024-07-10]. Dostupné na internete: [NATO - Topic: Defence Planning Process](#).
- NATO Standardization Office. 2022. *NATO Glossary of Terms and Definitions – AAP-6(2022)*. Edition 2022.
- Obranná stratégia Českej republiky*. 2023. [online]. [cit. 2024-08-12]. Dostupné na internete: [obranna_strategie_c_r_2023_final.pdf \(gov.cz\)](#).
- Úrad pre obrannú štandardizáciu, kodifikáciu a štátne overovanie kvality. 2023. *Slovník termínov a definícií NATO SOŠ 3680 AAP-6*. vyd. 15, 2023. [2105 \(uosksok.sk\)](#).
- Úrad vlády SR. Inštitút pre stratégie a analýzy. 2023. *Súhrnná implementačná správa za rok 2022*. [online]. [cit. 2024-09-10]. Dostupné na internete: https://www.mfsr.sk/files/archiv/86/suhrnna_implementation_sprava_za_rok_2022.pdf.
- ŽÍDEK, R., MAJCHÚT, I. 2015. *Ozbrojené sily demokratického štátu*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl GMRŠ. 2015. 253 s. ISBN 978-80-8040-521-2.

Ing. Viera FRIANOVÁ, PhD.

Katedra logistického zabezpečenia, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
viera.frianova@aos.sk

THE 2024 NATO WASHINGTON SUMMIT CONCLUSIONS FROM SLOVAK PERSPECTIVE

František GUBÁŠ

ABSTRACT

2024 NATO summit was organized in United States capital Washington D. C. as a commemoration of 75th anniversary of Washington Treaty signature on 4 April 1949 by twelve NATO founding countries. The main goal of NATO has not changed, promote stability and well-being in the North Atlantic area by unified efforts for collective defence and preservation of peace and security. NATO grew significantly in the number of its member countries, reaching number 32 after admission of Sweden on 7 March 2024. The Washington summit was expected to be breakthrough in several areas, especially connected to further enlargement of NATO as far as Ukraine is concerned. Critical was the question of reaching consensus among member countries with different opinions on various issues with stress on the war in Ukraine when attitudes of some member countries are concerned. Establishment of NATO Security Assistance and Training for Ukraine was one of the greatest outputs of the summit with intention to support Ukraine more and do not become party of the war.

Keywords: NATO, Slovakia, Ukraine, Washington summit, enlargement

INTRODUCTION

The North Atlantic Treaty Organization (NATO) is a political and military alliance of countries from Europe and North America. NATO is a defensive alliance whose members are committed to safeguarding the freedom and security of all Allies, against all threats from all directions. NATO member countries are bound together by common values: individual liberty, human rights, democracy and the rule of law. NATO is the unique, essential and indispensable transatlantic forum to consult, coordinate and act on all matters, related to individual and collective security of member countries (NATO, 2022).

Deterrence and defence is one of NATO's core tasks. The Alliance deters aggression by maintaining a credible deterrence and defence posture based on an appropriate mix of nuclear, conventional and missile defence capabilities, complemented by space and cyber capabilities. NATO must be able to adapt in changing security and geopolitical environment that is characterized by strategic competition, pervasive instability and recurrent shocks.

Summits are important events and usually are significant milestones of NATO. Frequency of NATO summits is getting higher due to the worldwide dynamic and unpredictable development.

1 NATO SUMMITS AS A TOOL FOR ITS DECISION-MAKING

NATO summit meetings provide periodic opportunities for the Heads of State and Government of NATO member countries to discuss important issues facing the Alliance and provides strategic direction for its activities. NATO summit meetings are effectively meetings of the North Atlantic Council – the Alliance's principal political decision-making body – at its highest level, that of Heads of State and Government. Summit meetings are often held at key moments in the Alliance's evolution. They are not regular meetings, but important junctures in

the Alliance's decision-making process. Due to the political significance of summit meetings, agenda items typically address issues of overarching political or strategic importance. Summits are used, for instance, to introduce new policy, invite new members into the Alliance, launch major initiatives and reinforce partnerships. Items can relate to the internal functioning of the Alliance as well as NATO's relations with external partners. (NATO, 2024g)

NATO in its more than 75 years long history held 34 summits. First of them was held eight years after Washinton Treaty was signed. Many of NATO's summit meetings were milestones in the evolution of the Alliance. The most popular place for organizing NATO summits is Belgian capital Brussels since it was organised there for eleven times. Summits are usually organized in the late spring or early summer months, mostly in May and immediately when development of security situation in the North Atlantic region requires it.

Only once NATO summit was held virtually on 25 February 2022 in Vilnius (Lithuania). Years when NATO organised more than one summit were 1989 and 2022. In 1989 both were organised in Brussels (Belgium) commemorating 40th anniversary of the Alliance and framing end of Cold War witnessing fundamental changes in Central and Eastern Europe. In 2022 three summits were held in Vilnius (Lithuania) as already mentioned, Brussels (Belgium) and Madrid (Spain) on 25 February, 24 March and 29-30 June as a reaction on unprovoked Russian full-scale invasion of Ukraine.

The first post-Cold War summit was held in London, in 1990, and outlined proposals for developing relations with Central and Eastern European counties. A year later, in Rome, NATO Heads of State and Government published a Strategic Concept that reflects the new security environment (NATO, 2024g). This was the first time ever that a NATO Strategic Concept was issued as a public document. The next NATO summit will be held in the Hague, the Netherlands on 24-26 June 2025.

2 MAJOR CONCLUSIONS OF 2024 WASHINGTON SUMMIT

NATO Washington Summit 2024 was held in the year of its 75th anniversary precisely on the same place where Washington Treaty was signed by 12 founding members (NATO, 2024a). NATO has grown immensely from that time and in 2024 after admission of Sweden has 32 members. Besides member countries also President Zelenskyy of Ukraine and the leaders of Australia, Japan, New Zealand, the Republic of Korea and the European Union took part in the Washington Summit (NATO, 2024h).

New times brings new challenges to the security of NATO and its member countries. Since 2022 Russia's full-scale invasion of Ukraine on 24 February 2022, NATO has held five major summits: an extraordinary virtual summit the next day, an extraordinary summit at NATO Headquarters in Brussels one month later, the 2022 Madrid Sumit, the 2023 Vilnius Summit and the 2024 Washington Summit. (NATO, 2024g)

NATO 2022 Strategic Concept adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid on 29 June 2022 define three NATO's Core Tasks: deterrence and defence, crisis prevention and management and cooperative security. What is more it has reaffirmed the NATO's key purpose that is ensure collective defence of its member countries, based on 360-degree approach. Document defined NATO's vision "world where sovereignty, territorial integrity, human rights and international law are respected a where each country can choose its own path, free from aggression, coercion and subversion". Washington Summit Declaration reaffirmed NATO's three core tasks, its vision, enduring transatlantic bond between member nations and unity in solidarity with Ukraine.

An important component of NATO's deterrence and defence posture is its military presence in the eastern part of Alliance territory. In recent years, Allies have enhanced NATO's forward presence by establishing multinational battlegroups in Bulgaria, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Poland, Romania and Slovakia (see Table 1). At the 2022 NATO Summit in Madrid, Allies agreed to scale up the multinational battlegroups from battalions to brigade size, where and when required. And at 2024 Washington Summit decision to develop a NATO presence in Finland has been made (NATO, 2024f).

Table 1 NATO’s forward presence as of July 2024

Host Nation	Framework Nation	Contributing Nations
Bulgaria	Italy	Albania, Croatia, Greece, Montenegro, North Macedonia, Turkey, United States
Estonia	United Kingdom	France, Iceland
Hungary	Hungary	Croatia, Italy, Turkey, United States
Latvia	Canada	Albania, Czechia, Iceland, Italy, Montenegro, Nort Macedonia, Poland, Slovakia, Slovenia, Spain
Lithuania	Germany	Belgium, Czechia, Luxembourg, The Netherlands, Norway
Poland	United States	Croatia, Czechia, Romania, Turkey, The United Kingdom
Slovakia	Spain	Germany, Slovenia, The United States

Source: NATO

Other tools for strengthening of deterrence and defence are Integrated Air and Missile Defence, nuclear capability and transatlantic defence industrial cooperation.

Furthermore, Washington Summit Declaration reaffirms NATO's open-door policy, in line with Article 10 of the Washington Treaty (NATO, 2024h). But in contrast to the last two summits, Madrid 2022 Summit Declaration and Vilnius 2023 Summit Declaration and historically many other summits, no specific country was invited to join NATO. Even though, it stressed ongoing support of Ukraine on its irreversible path to full Euro-Atlantic integration, including NATO membership and reaffirms that NATO will extend an invitation to Ukraine when Allies agree, and conditions are met.

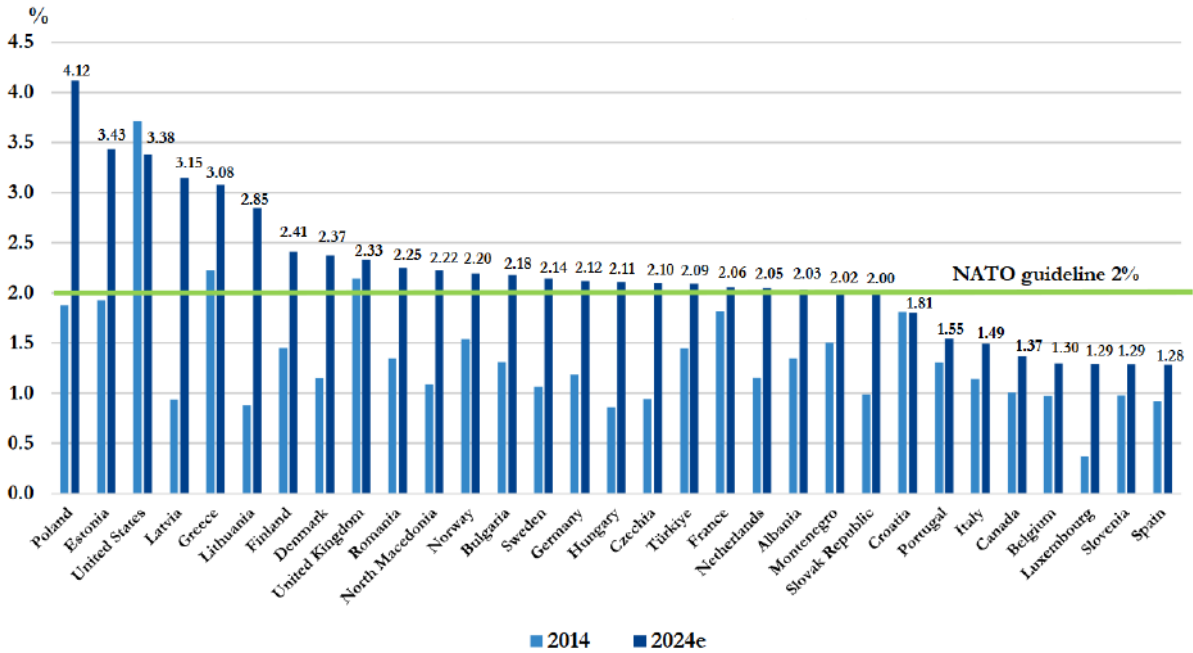
NATO confirmed it lasting attitude towards the Russian Federation as the most significant and direct threat to Alliance, condemned war of aggression against Ukraine, horrific attacks on Ukrainian people and blatant violation of international law, including UN Chapter. It requires immediately stop the war and completely and unconditionally withdraw all of its forces from Ukraine in line with UN General Assembly resolutions. Russia is expected to be threat to NATO in the long term as it is rebuilding and expanding its military capabilities and continues its airspace violations and provocative activities.

What is more by deepening strategic partnership with the People’s Republic of China is constantly trying to undercut and reshape the rules-based international order (NATO, 2024h). Manifestation of strategic cooperation between Russia and People’s Republic of China is participation of Russian naval and air forces it the Northern/Interaction-2024 exercise held by China in September 2024 in the relevant seas and airspace of the Sea of Japan and the Sea of Okhotsk. In addition, the Chinese and Russian naval vessels will organize their fifth joint

maritime patrol in relevant waters of the Pacific Ocean, and China will also participate in the Russian military’s Republic “Ocean-2024” strategic exercise (Li, 2024).

The declaration also strengthened past NATO language on China, calling it a “decisive enabler” of Russia’s war in Ukraine and saying Beijing continues to pose systemic challenges to Euro-Atlantic security (Psaledakis – Brunnstrom, 2024). The People’s Republic of China stated ambition, and coercive policies continue to challenge Allies’ interests, security and values.

Declaration has touched the issue of defence spending with a finding that two-thirds of Allies have fulfilled their commitment of at least 2% of Gross Domestic Product (GDP) and defence expenditure by European Allies and Canada has grown by 18% in 2024, the biggest increase in decades.

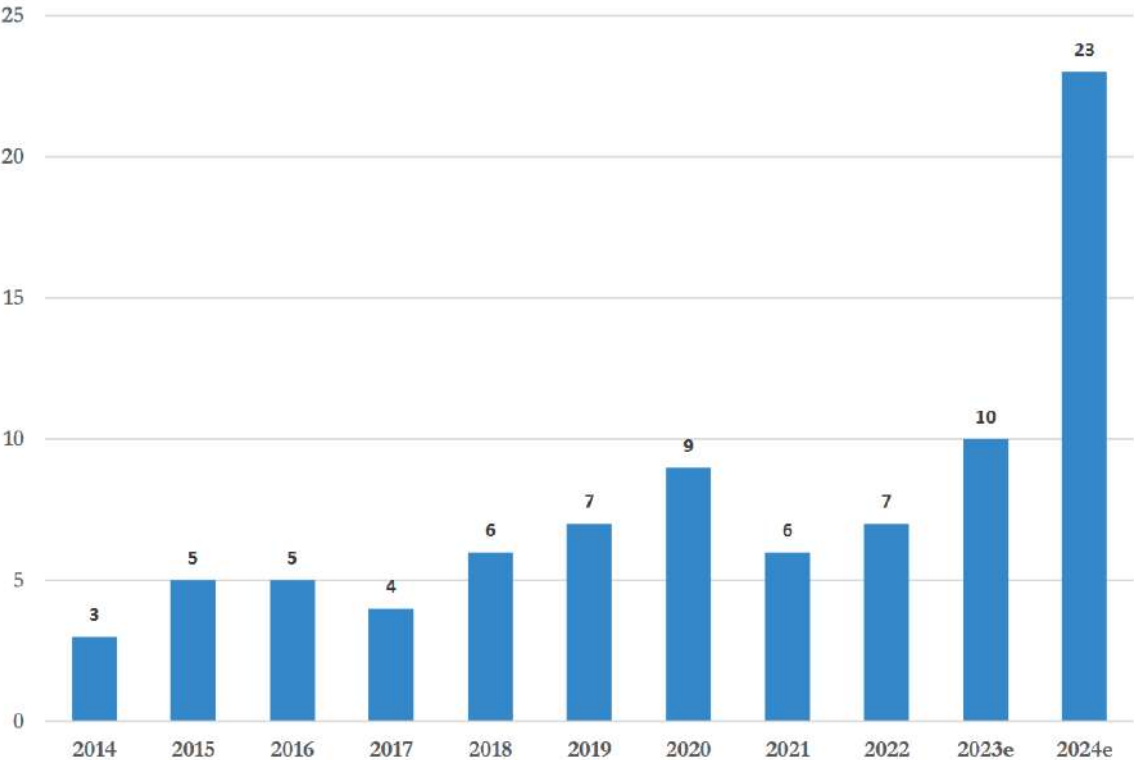
Graph 1 Defence expenditure as a share of GDP (%)
Source: NATO

As a result of budgetary increase in the last three years NATO have undertaken the biggest reinforcement of collective defence in generation. What is more according to the estimates three-fourths of member countries will meet defence expenditure requirements in 2024. Eight NATO members are not estimated to reach the target in 2024. They are Croatia (1,81%), Portugal (1,55%), Italy (1,49%), Canada (1,37%), Belgium (1,30%), Luxembourg (1,29%), Slovenia (1,29%) and Spain (1,28%). However, all above-mentioned countries apart from Croatia are spending more on defence than last year, bringing them closer to the target (NATO, 2024c).

Important is note the fact, that majority of NATO member countries in year 2024 meet the minimally 20% budgetary limit of investment into equipment in the contrary to the year 2014 when this requirement was fulfilled only by eight countries (See Graph 3). The only NATO member countries that do not meet 20% limit on investments to equipment in 2024 are Canada and Belgium.

Despite positive trend, in the future period expenditure beyond 2% of GDP will be needed in order to remedy existing shortfalls and meet the requirements across all domains arising from a more contested security order (NATO, 2024h). 2014 Wales summit Defence

Investment Pledge is necessary to understand as a base not as a ceiling. As a result of this several member countries will increase their defence spending over 2% of GDP in 2025, and Poland will be the leader with spendings 4,7% of GDP (Wypartowicz, 2024).

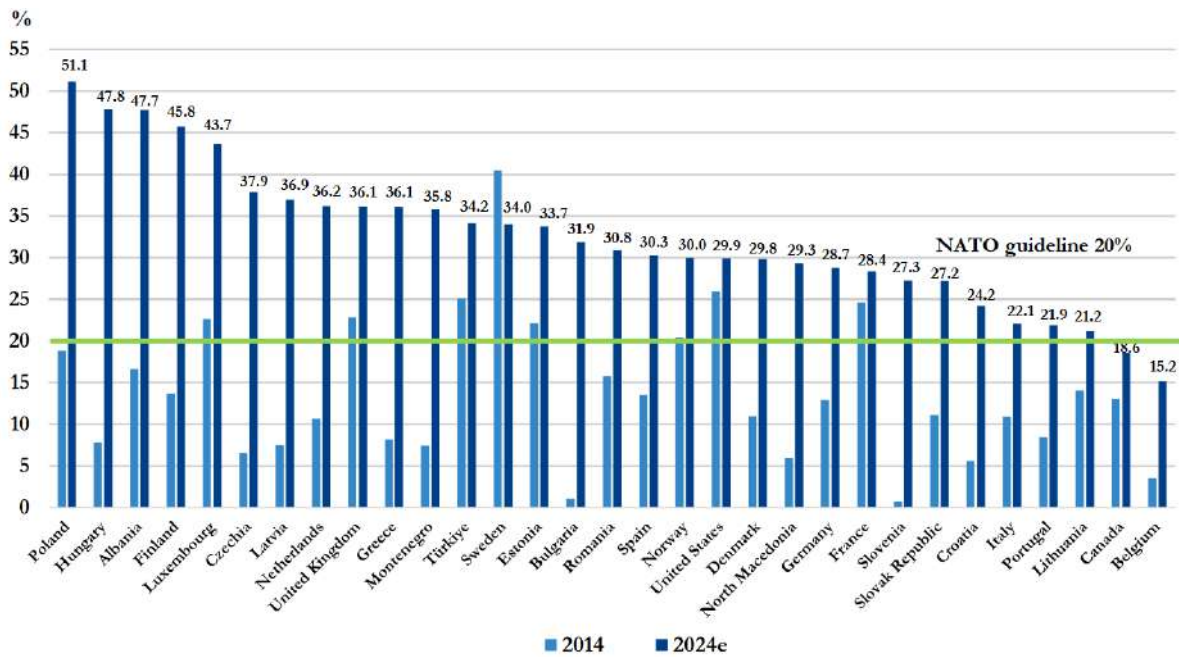

Graph 2 Number of Allies meeting 2% GDP on defence expenditures¹
 Source: NATO

Important is the fact that Secretary General Jens Stoltenberg will end in his position after decade of his extraordinary leadership and Washington summit was his last NATO summit in this responsible position. This makes him second longest serving Secretary General in the history of NATO. He served as Secretary General from 1 October 2014 and will end on 1 October 2014. He served his first term as Secretary General from 2014 - 2017. In 2017 the Allies extended his mandate until the end of September 2020. His term was extended in 2019 to September 2022. On 24 March 2022, one month after beginning of the Russian-Ukrainian war, Stoltenberg’s mandate was extended until 1 September 2023 and later his mandate was extended one more time to 1 October 2024. (Siposné Kecskeméthy – Sipos, 2023)

On 26 June 2024, the North Atlantic Council decided to appoint Dutch Prime Minister Mark Rutte who will assume his functions as Secretary General from 1 October 2024 (NATO, 2024b). Mark Rutte is former Dutch Prime Minister who served in this position between years 2010 and 2024. Mark Rutte took part on 2024 Wahington summit and NATO pledged him full support.

¹ Data as of 12 June 2024, based on 2015 prices and exchange rates. Figures for 2023 and 2024 are estimated. Data aggregate from 2017 onwards Montenegro, which became an Ally on 5 June 2017, and from 2020 onwards, North Macedonia, which became an Ally on 27 March 2020, from 2023 onwards Finland, which became an Ally on 4 April 2023, and from 2024 onwards Sweden, which became an Ally on 7 March 2024.

Graph 3 Equipment expenditure as a share of defence expenditure (%)
Source: NATO

3 SLOVAK PERSPECTIVE ON CONCLUSIONS OF WASHINGTON'S SUMMIT

At the Summit, Allies reached several important conclusions, particularly in areas as strengthening collective defence and deterrence and acknowledging the continued needs to increase the level of defence investment and to provide political and practical assistance to Ukraine.

The Slovak republic was on the Washington's Summit 2024 represented by the President of the Slovak republic Peter PELLEGRINI (head of Slovak delegation), Deputy Prime Minister and Minister of Defence Róbert KALIŇÁK and Foreign and European Affairs Minister Juraj BLANÁR (TASR, 2024b).

One of Slovakia's fundamental expectations after the Summit is ensuring continuity of bolstering the deterrence and collective defence measures of the Alliance's Eastern Flank – first and foremost in the area of NATO's Integrated Air and Missile Defence (MoDoSR, 2024a).

NATO Integrated Air and Missile Defence is an essential and continuous mission in peacetime, crisis and conflict, safeguarding and protecting Alliance territory, populations and forces against any air or missile threat or attack. It is conducted with a 360-degree approach and tailored to address all air and missile threats, emanating from all strategic directions, and coming from both state and non-state actors. To that end, it incorporates all measures such as 24/7 air policing and ballistic missile defence – to contribute to deterring any air and missile threat, or to nullify or reduce their effectiveness. NATO Integrated Air and Missile Defence is an essential element of NATO's deterrence and defence posture, contributing to the Alliance's indivisible security and freedom of action, including NATO's ability to reinforce its deployments and to provide strategic response. (NATO, 2024e) Slovakia is currently taking efforts to restore this capability and to replenish its other capabilities given that its air defence system, fighter aircraft, and some of the Army's platforms were gifted to Ukraine without a permanent replacement.

As far as ground-based air defence system, the S-300PMU system was complete retired in April 2022 and handed to Ukraine as a military assistance. Additional air defence equipment

was donated to Ukraine in March 2023, comprising one 1S91 missile guidance radar and two 2P25 launchers on the 2K12 Kub system, together with 52 3M9ME and 148 3M9M3E missile. In April 2023 Slovakia also handed over thirteen fighter jets Mig-29 to Ukraine and left the protection of its air space to the Allies from Czech Republic, Poland and Hungary. With current armament Slovakia can perform air defence tasks until April 2025, when service life of 9M39 missiles of the Iгла system (short range) ends, or November 2027, when the lifespan of 3M9M3E missiles of the Kub system (middle range) comes to an end (Smisek, 2023).

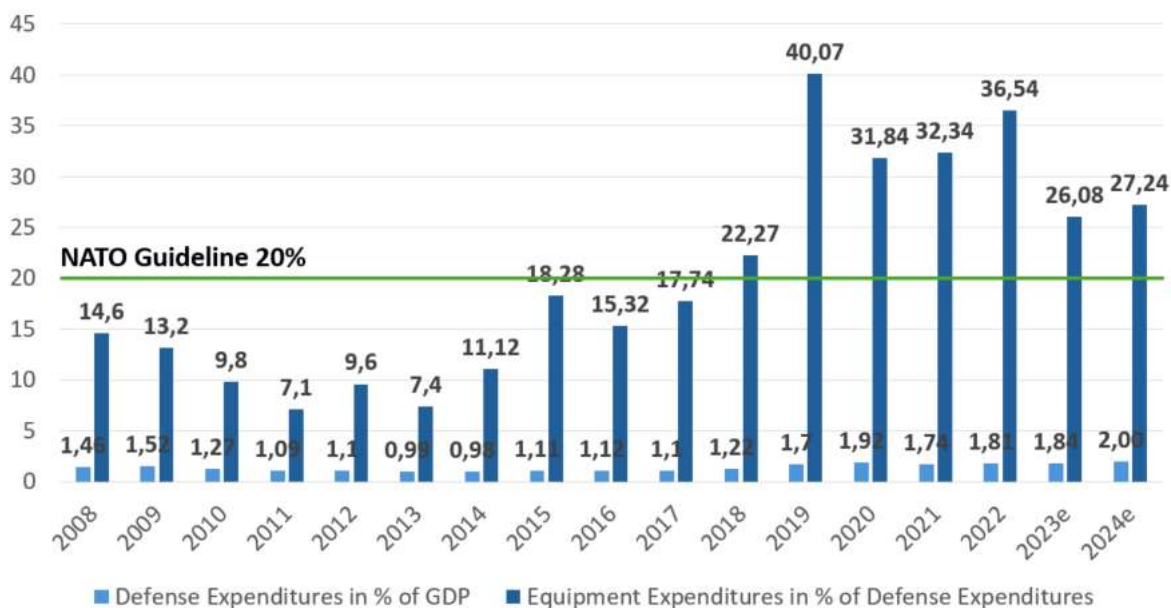
Slovakia was than temporarily protected by four batteries of NIM-104 Patriot PAC-3 from Netherlands, USA and Germany, later Italian system SAMP/T, known as MAMBA. During 2023, Slovakia received two MANTIS C-RAM (counter rocket, artillery and mortar) systems donated by Germany (Dóka, 2024). In this context, the implementation of the NATO Integrated Air and Missile Defence Rotational Model to Slovakia, remains a key issue at least until the time of needed capabilities replenishment. Accordingly, Allied Integrated Air and Missile Defence capabilities will be deployed to secure the airspace over NATO's Eastern flank on a voluntary basis. According to the statement of Deputy Prime Minister and Minister of Defence Róbert KALIŇÁK without NATO Integrated Air and Missile Defence on the Eastern Flank, deterrence is ineffective.

According to the head of the Slovak Defence Ministry, replenishing all missing capabilities is a priority so that Slovakia and the Alliance can push ahead with their defence plans – including supporting the defence industrial base and constructing essential defence infrastructure (MoDoSR, 2024a). To that end, the Slovak government has approved the purchase six Barak MX air defence systems with related equipment for an estimated €554 million on its session on 28 August 2024. The Slovak defence industry is to cooperate on the procurement with manufacturer Israel Aerospace Industries. Under the plan, the first system is to be delivered to the Slovak Armed Forces in late 2025 (Adamowski, 2024). The Defence Ministry is expected to sign an intergovernmental agreement with the Israelis by the end of October (TASR, 2024c).

The Slovak Republic supports the approval of the new Host Nation Support Concept, which impose an obligation on host countries to meet the requirements for the provision of support alliance units on their territory in order to ensure the feasibility of defence plans. The Multinational Battlegroup Slovakia as a part of NATO forward presence on Slovak territory and the possibility of its expansion to the brigade level is one of the biggest obligations of the Slovak Republic based on Madrid Summit Declaration. It expands national defence capabilities and supports collective defence and deterrence of the Alliance. From 1 July 2024 Spain has officially taken over command of the NATO Multinational Battlegroup Slovakia from the Czech Republic. Simultaneously, the Spanish Contingent has taken on a leading role in the process of expanding the multinational battalion-sized task force to a Combat Brigade (MoDoSR, 2024b).

In connection with defence expenditures the Slovak republic supports the expansion of the definition 2% spent on defence by expenses also spent on building defence infrastructure, support from the host nation and contributions to NATO mechanisms and support of domestic defence industry.

Despite positive trend in the Slovak defence expenditure, in the future period expenditure beyond 2% of GDP will be needed in order to remedy existing shortfalls and meet the requirements across all domains arising from a more contested security order. Investment Pledge is necessary to understand as a base not as a ceiling.

Graph 4 Slovak Defence Expenditure 2008-2024
Source: own elaboration based on NATO data

The Slovak delegation considers essential that the Alliance as an organization will not become a party to the conflict in the Russia-Ukraine war but will rather help coordinate the provision of Allied assistance to Ukraine. Therefore, Slovakia supports the establishment of the NATO Security Assistance and Training for Ukraine which is new command to plan, coordinate, and arrange delivery of security assistance that Ukraine need to prevail in its fight today, and in the future. It will be comprised of approximately 700 personnel from NATO Allied nations and selected partners. The effort will be headquartered in Wiesbaden (Germany), with key logistical hubs in the Alliance’s eastern flank. NATO Security Assistance and Training for Ukraine will have three main focus areas: overseeing training of Ukrainian armed forces at training facilities in Allied countries, providing support to the long-term development of Ukraine’s Armed Forces and support Ukraine trough planning, coordination of donations with Allies and partners, transfer of security assistance material, and repair of equipment (SHAPE, 2024). According to the Peter Pellegrini Slovakia will increase its help by €105 million.

Defence Minister Robert KALINĀK underscored that Slovakia will participate in activities of supporting Ukraine along the lines of its own security interests and political priorities. Under the NATO-approved €40 billion aid package for Ukraine, this means that Slovak assistance will continue to be exclusively humanitarian and non-lethal in nature and this Slovak position is respected by our NATO partners (MoDoSR, 2024a).

CONCLUSION

The 2024 NATO Washington summit was held in a year in which NATO marked the 75th anniversary of signing of the Washinton Treaty and Slovakia as well as Bulgaria, Estonia, Latvia, Lithuania, Romania and Slovenia celebrated the 20th anniversary of its entry into NATO.

The main goal of the Washington’s summit was ongoing adaptation of NATO to the changed security and geopolitical environment, as well as strengthening measures for deterrence and defence with stress on its eastern flank. Conclusions of the summit were formulated in the Washington Summit Declaration which was unanimously approved by all 32

member countries. Participants of the Summit declared unity, cohesion and solidarity among Allies.

The Slovak delegation led by president of the Slovak republic Peter PELLEGRINI confirmed its commitment to strengthening of security and defence capabilities of the Euro-Atlantic area in the spirit of allied solidarity and burden sharing. He corroborated the fact that NATO's collective defence is the main pillar of the security and defence of the Slovak Republic, and it will therefore support the ongoing adaptation of the Alliance with the aim of strengthening its ability to deter and, if necessary, collectively defend against current security threats.

The Slovak republic will supplement its ground-based air defence systems that were without securing permanent compensation provided to Ukraine. Nevertheless, the implementation of the NATO Integrated Air and Missile Defence Rotational Model remains a key issue to Slovakia at least until the time of needed capabilities replenishment. Continuation of the rotary model of Integrated Air and Missile defence, on a voluntary basis, that strengthen airspace protection on the eastern flank of the Alliance, is one of the fundamental outputs of the summit for Slovak Republic.

The Slovak delegation considers essential that the Alliance will not become a party to the conflict in the Russia-Ukraine war but will rather help coordinate the provision of Allied assistance to Ukraine. Therefore, Slovakia supports the establishment of the NATO Security Assistance and Training for Ukraine and will financially support the efforts by €105 million. Slovak assistance will continue to be exclusively humanitarian and non-lethal in nature.

Significantly more than 20% of defence expenditure is in 2024 and will be spent in the next year on the modernization of Slovak Armed Forces and in comparison, to previous years Slovakia will invest more resources to research and development.

Slovakia in cooperation with Spain will create conditions for expansion of the NATO Multinational Battlegroup Slovakia, multinational battalion-sized task force, to Combat Brigade.

BIBLIOGRAPHY

- ADAMOWSKI, A. 2024. *Slovakia to buy Israeli Barak MX air defence systems for \$610M.* [online] Available on internet: <https://www.defensenews.com/global/europe/2024/08/29/slovakia-to-buy-israeli-barak-mx-air-defense-systems-for-610m/>
- DÓKA, O. 2024. *U.S. Patriot systems in the Slovak Defence Ministry's spotlight.* [online] Available on internet: <https://www.czdefence.com/article/us-patriot-systems-in-the-crosshairs-of-the-slovak-ministry-of-defence>
- JFCBS. 2024. *Spain Takes Command: A New Chapter for NATO's Multinational Battlegroup Slovakia.* [online] Available on internet: <https://jfcbs.nato.int/page5964943/2024/spain-assumes-leadership-of-the-multinational-battle-group-for-its-role-as-forward-land-forces-brigade-in-slovakia-starting-july-1--2024>
- LI, J. 2024. *Russia to participate in Chinas Northern/Interaction-2024 exercise.* [online] Available on internet: http://eng.chinamil.com.cn/CHINA_209163/TopStories_209189/16337211.html
- MITAL, M. 2024. *The NATO summit brought important conclusions for Slovakia as well, the key is securing the defense of the Alliance's eastern wing.* [online] Available on internet: <https://sita.sk/samit-nato-priniesol-dolezite-zavery-aj-pre-slovensko-klucove-je-zabezpecenie-obrany-vychodneho-kridla-aliancie/>

- MoDoSR. 2024a. *NATO's 75th Anniversary Washington Summit brings important conclusions for Slovakia*. MoDoSR. [online] Available on internet: <https://www.mosr.sk/54253-en/vyrocnny-samit-nato-priniesol-dolezite-zavery-aj-pre-slovensko/>
- MoDoSR. 2024b. *Our partners from the Kingdom of Spain take over command of NATO Multinational Battlegroup Slovakia as of today*. [online] Available on internet: <https://www.mosr.sk/54208-en/mnohonarodnej-bojovej-skupine-nato-na-slovensku-velia-od-dnesneho-dna-partneri-zo-spanielskeho-kralovstva/>
- NATO. 2022. *NATO Strategic Concept*. [online] Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_210907.htm.
- NATO. 2024a. *2024 NATO Summit. Marking 75 years of the Alliance*. [online] Available on internet: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/226799.htm>
- NATO. 2024b. *NATO Allies select Mark Rutte as next Secretary General*. [online] Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_227064.htm
- NATO. 2024c. *NATO Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2024)*. [online] Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_226465.htm
- NATO. 2024d. *NATO Defence Ministers agree plan to lead coordination of security assistance and training for Ukraine address deterrence and defence*. [online] Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_226442.htm
- NATO. 2024e. *NATO Integrated Air and Missile Defence*. [online] Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8206.htm
- NATO. 2024f. *NATO's military presence in the east of the Alliance*. [online] Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm.
- NATO. 2024g. *NATO summits*. [online] Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50115.htm.
- NATO. 2024h. *Washington Summit Declaration*. [online] Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm.
- PELLEGRINI, P. 2024. *Prezident SR po rokovaní na Samite NATO vo Washingtone*. [online] Available on internet: <https://www.prezident.sk/article/prezident-po-rokovani-na-samite-nato-vo-washingtone/>.
- PSALEDAKIS, D. – BRUNNSTROM D. 2024. *NATO summit: Key points from Washington declaration*. [online] Available on internet: <https://www.reuters.com/world/key-points-natos-washington-summit-declaration-2024-07-10/>
- SHAPE. 2024. *NATO Security Assistance and Training for Ukraine*. [online] Available on internet: <https://shape.nato.int/news-archive/2024/nato-security-assistance-and-training-ukraine-nsatu-is-assisting-ukraine>
- SIPOSNÉ KECSKEMÉTY, K. – SIPOS, A. *The Alliances Partnerships in the Light of the Madrid Summit*. In: National and International Security 2022. Liptovský Mikuláš: Armed Forces Academy of gen. M. R. Štefánik, 2022, p. 162 – 172. ISBN 978-80-8040-631-8.
- SIPOSNÉ KECSKEMÉTY, K. – SIPOS, A. *Evolving NATO Partnerships in the Light of Madrid and Vilnius Summits*. In: National and International Security 2023. Liptovský Mikuláš: Armed Forces Academy of gen. M. R. Štefánik, 2023, p. 396 – 404. ISBN 978-80-8040-561-6. DOI: <https://doi.org/10.52651/nmb.c.2023.9788080406516.396-404>

- SMISEK, M. 2024. *Modernising Slovakia's Ground-Based Air Defence*. [online] Available on internet: <https://euro-sd.com/2023/06/news/31806/modernising-slovakias-ground-based-air-defence/?cmlz-force-reload=1727161757596>
- TASR. 2024a. *Pellegrini Holds Talks with Zelenskyy at NATO Summit*. [online] Available on internet: <https://www.tasr.sk/tasr-clanok/TASR:2024071100000080>
- TASR. 2024b. *President Pellegrini Leaves for NATO Summit in Washington*. [online] Available on internet: <https://www.tasr.sk/tasr-clanok/TASR:2024070800000116>
- TASR. 2024c. *Slovakia to Purchase Air-defence Systems from Israel for €554 million*. [online] Available on internet: <https://www.tasr.sk/tasr-clanok/TASR:2024082800000199>
- WYPARTOWICZ, B. 2024. *Unprecedented Defence Spending: Polish Government Approves 2025 Budget*. [online] Available on internet: <https://defence24.com/defence-policy/unprecedented-defence-spending-polish-government-approves-2025-budget>

Ing. František GUBÁŠ, PhD.
Armed Forces Academy of general Milan Rastislav Štefánik
Department of Security and Defence
Demänová 393, Liptovský Mikuláš, Slovakia
frantisek.gubas@aos.sk

ANALÝZA VÝVOJA VÝDAVKOV NA OBRANU SEVEROATLANTICKEJ ALIANCIE

ANALYSIS OF THE EVOLUTION OF DEFENCE SPENDING OF THE NORTH ATLANTIC ALLIANCE

Marika HÚLEKOVÁ

ABSTRACT

The defence of freedom, independence, territorial integrity, interests, and citizens is one of the main tasks of every state, regardless of whether it is a member of any military-political organization, pact, or grouping. Therefore, each state must constantly pay attention to ensuring its defence and for this purpose, among many other things, allocate adequate resources from the state budget, usually in the form of defence expenditures. Their amount is influenced by several different factors (economic, political, social, security, military, etc.), which state officials must consider when deciding how much resources to allocate ensuring the defence of the state. Because the security situation in the world has worsened in recent years and after the outbreak of the conflict in Ukraine there was a sharp deterioration, in her contribution the author deals with the current trends in the development of defence spending in the states of the North Atlantic Alliance.

Keywords: North Atlantic Alliance, defence spending, security, defence, state budget

ÚVOD

Prebiehajúce zmeny v globálnom i regionálnom bezpečnostnom prostredí, rast asymetrických bezpečnostných hrozieb (Jurčák, 2013; Belan, 2016; Ivančík – Nečas, 2017) a hybridných hrozieb v podobe medzinárodného terorizmu, kybernetických útokov na verejné i súkromné inštitúcie, nelegálnej masovej migrácie, cezhraničného organizovaného zločinu a pod. (Jurčák – Majchút, 2016; Ivančík – Nečas, 2019; Friánová, 2020; Jurčák – Ivančík, 2023), neklesajúci počet vnútroštátnych a medzištátnych ozbrojených konfliktov (Kazanský, 2013; Kazanský, 2015; Koudelka, 2016), ako aj ďalšie zvyšovanie napätia v medzinárodných vzťahoch, spôsobujú, že štáty musia v ostatných rokoch oveľa viac myslieť na zaistenie svojej bezpečnosti.

Na bezpečnosť je v tejto súvislosti potrebné nazerať ako na trvalý, cyklický a nepretržitý proces potreby reagovania na hrozby a riziká vyplývajúce z okolia (bezpečnostného prostredia) subjektu (štátu) (Belan – Uchaľ, 2018; Majchút, 2018, Ivančík, 2022). Zároveň možno bezpečnosť chápať ako dynamický, multidimenzionálny, multisektorový a multifaktorový fenomén, ktorý je logicky a kauzálne spojený so všetkými oblasťami života ľudskej spoločnosti i sférami ľudského bytia (Hofreiter, 2006; Hofreiter – Zvaková, 2019; Ivančík, 2022).

Zaisťovanie bezpečnosti, predovšetkým vonkajšej bezpečnosti štátu, a tiež obrany jeho slobody, nezávislosti, suverenity, celistvosti a teritoriálnej integrity kladie v súčasnosti oveľa vyššie kvalitatívne nároky na spôsobilosti a kapacity ozbrojených síl a schopnosti vojenského i civilného personálu, čo si však zároveň vyžaduje vyššie výdavky zo štátneho rozpočtu (Horák a kol., 1998; Ivančík, 2012; Jirásková, 2022).

1 STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA VÝDAVKOV NA OBRANU

V odbornej bezpečnostnej, vojenskej alebo ekonomickej literatúre, či už domácej alebo zahraničnej, neexistuje žiadna presná definícia alebo výklad pojmu výdavky na obranu. V odborných prácach alebo v publicistike sa možno stretnúť s viacerými definíciami alebo vysvetleniami, ktoré sú však viac-menej podobné. Okrem toho sa v literatúre možno stretnúť aj s označením vojenskej výdavky, armádne výdavky alebo zbrojné výdavky, ktoré však predstavujú užšie pojmy a zahŕňajú užšiu škálu rôznych výdavkov spojených s výdavkami na vojsko (armádu, resp. ozbrojené sily), prípadne na zbrane (zbrojenie). Výdavky na obranu sú kvantifikovateľné a štatisticky sledovateľné, a preto sa využívajú pre lepšiu komparáciu najmä z medzinárodného hľadiska (Horák, 1998; Ivančík, 2012).

Výška výdavkov na obranu odráža charakter obrannej politiky štátu a jeho bezpečnostnú, ale hlavne obrannú a vojenskú stratégiu. Poskytuje informácie o obrannom úsilí štátu, výstavbe obranného systému štátu a najmä o výstavbe a rozvoji spôsobilostí a kapacít ozbrojených síl daného štátu. Výška výdavkov na obranu zároveň odráža ekonomické možnosti štátu (Sandler – Heartly, 1995).

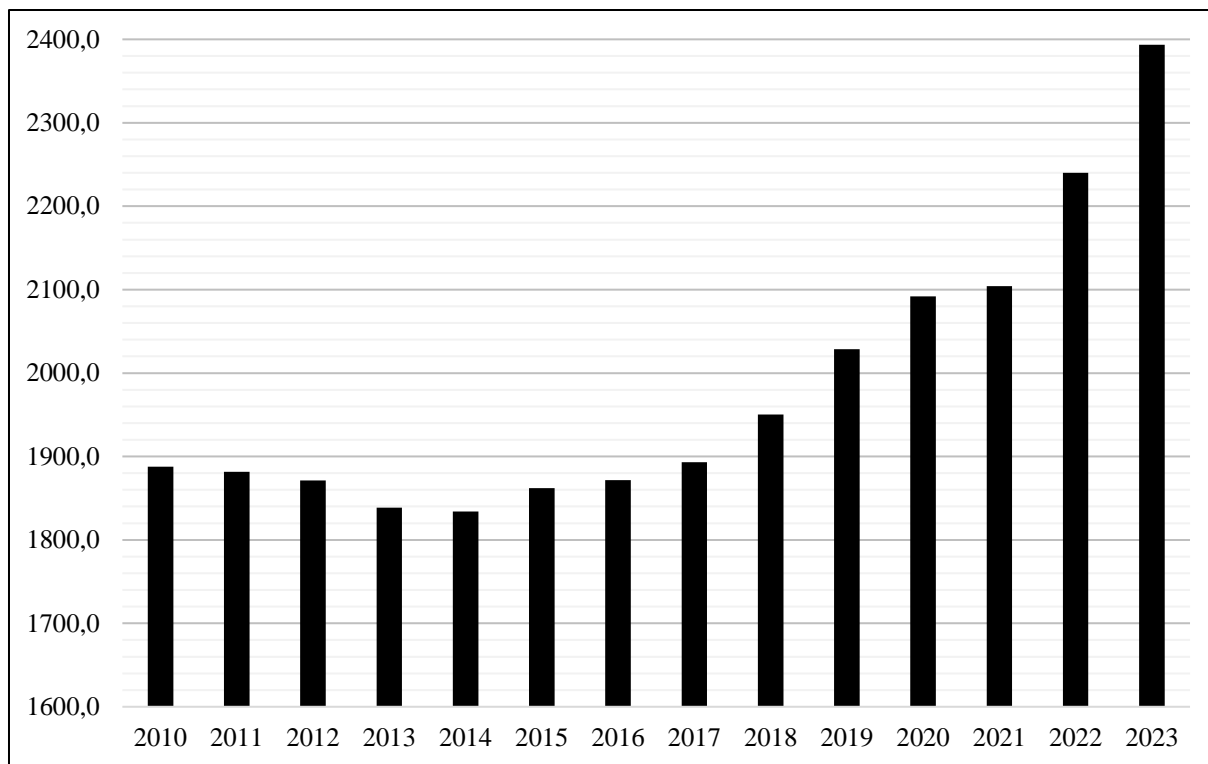
Výdavky na obranu významným spôsobom ovplyvňujú zabezpečenie mierového života a pripravenosť ozbrojených síl ako najdôležitejšieho nástroja štátu na zabezpečenie obrany, ale tiež vytváranie nevyhnutných materiálových rezerv, rozvoj výroby pre potreby obrany, výskum a vývoj novej vojenskej techniky, zbraní a zbraňových systémov, prípravu obyvateľstva a teritória na obranu a pod. Svojim rozmerom a charakterom limitujú možnosti uspokojovania mierových potrieb spoločnosti (Ivančík, 2012). Používanie pojmu výdavky na obranu je spojené predovšetkým s rozdeľovaním verejných prostriedkov zo štátneho rozpočtu na zabezpečenie realizácie jednotlivých programov, zámerov a cieľov v systéme zaručovania bezpečnosti a obrany štátu (Šefčík, 1999).

Tento systém je v jednotlivých krajinách tvorený viacerými navzájom prepojenými prvkami (napr.: ozbrojenými silami – pozemnými, vzdušnými, námornými, špeciálnymi, národnou gardou, pohraničnou strážou, spravodajskými službami, obranným priemyslom, obrannou infraštruktúrou, špecializovanými inštitúciami štátnej správy, strategickými zásobami a rezervami, civilnou obranou a pod.), ktoré pôsobia v prospech zaručovania obrany štátu (Ivančík, 2012). V každom štáte vznikajú v tejto súvislosti určité náklady, ktorých peňažným vyjadrením sú výdavky na obranu (Samuelson – Nordhaus, 1992).

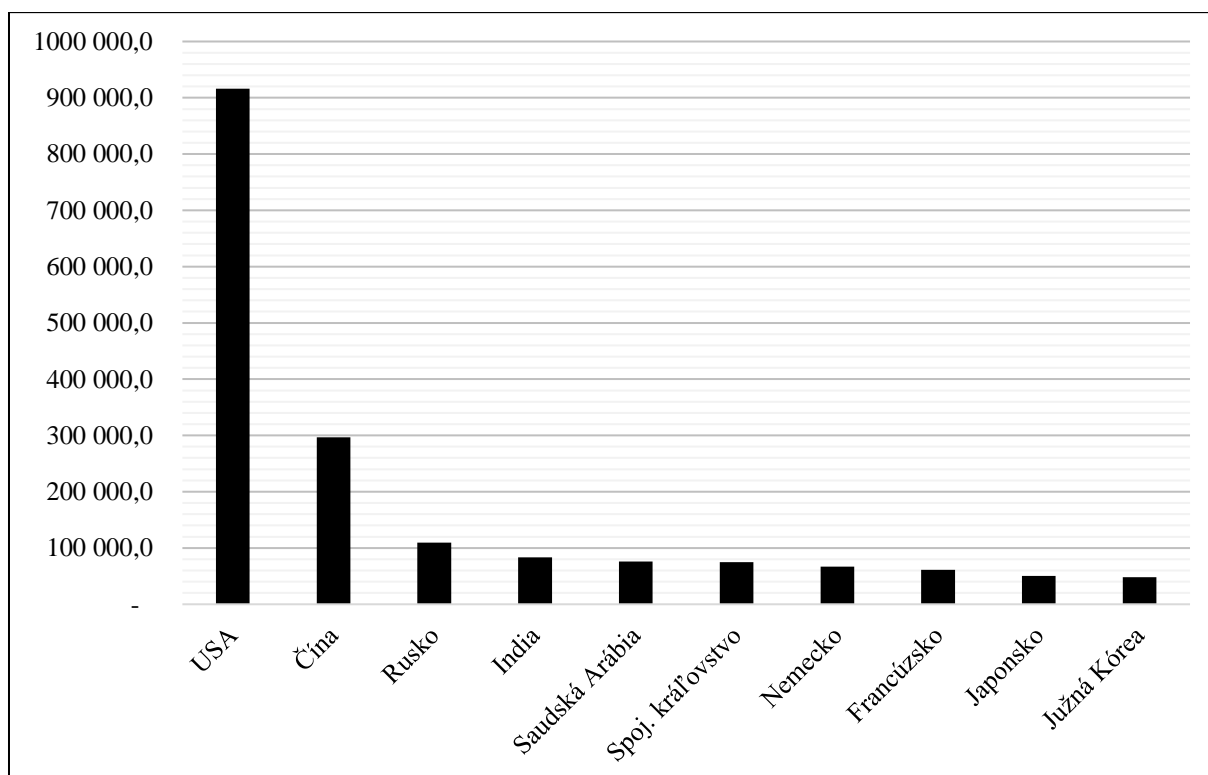
2 ANALÝZA VÝVOJA VÝDAVKOV NA OBRANU VO SVETE

Aktuálne, pod vplyvom zhoršujúceho sa globálneho i regionálneho bezpečnostného prostredia a nepriaznivého vývoja bezpečnostnej situácie vo viacerých oblastiach sveta, sa výdavky na obranu v globálnom meradle po niekoľkoročnom poklese zvyšujú už deviaty rok po sebe (graf 1), pričom v roku 2023 dosiahli úroveň 2 393,6 miliárd amerických dolárov v bežných cenách (SIPRI, 2024).

Rebríček krajín sveta s najvyššími vojenskými výdavkami v roku 2023 vedú Spojené štáty americké (ďalej len „USA“), nasledované Čínou, Ruskom, Indiou a Saudskou Arábiou. Ďalšími krajinami sú v poradí západné európske mocnosti Spojené kráľovstvo, Nemecko a Francúzsko a prvú desiatku uzatvárajú ázijské krajiny Japonsko a Južná Kórea (graf 2). Celkovo sa týchto prvých desať krajín podieľa na celosvetových vojenských výdavkoch tromi štvrtinami.

Graf 1 Výdavky na obranu vo svete v rokoch 2010 až 2023 (v mld. USD)
Zdroj: SIPRI, 2024

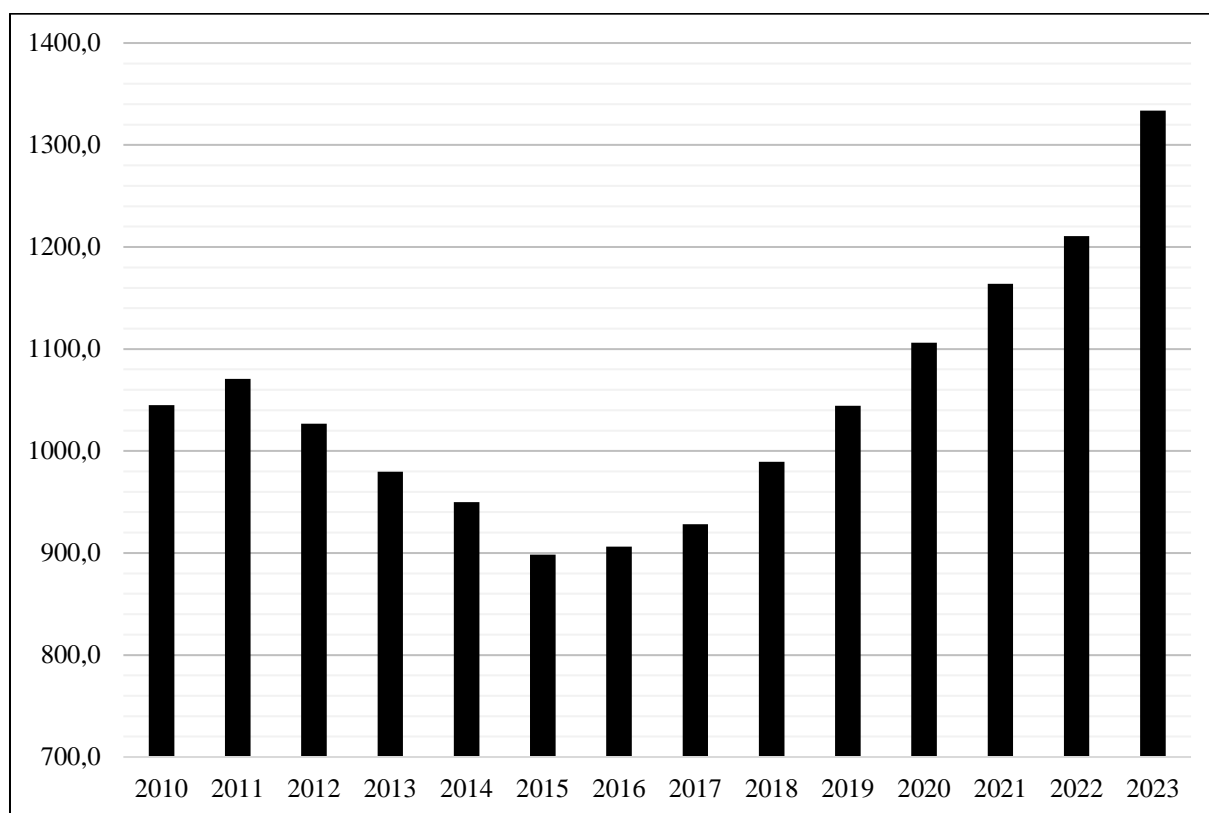
Graf 2 Krajiny sveta s najvyššími vojenskými výdavkami v roku 2023 (v mld. USD)
Zdroj: SIPRI, 2024

3 ANALÝZA VÝVOJA VÝDAVKOV NA OBRANU NATO

Súčasná geopolitická situácia vo svete a v Európe zvlášť sa dramaticky zmenila po zahájení ruskej vojenskej agresie proti Ukrajine. S ruskou inváziou na Ukrajinu vo februári 2022 dosiahlo ohrozenie európskych členských štátov Severoatlantickej aliancie (ďalej len „NATO“) novú úroveň. To podnietilo mnohé vlády, aby verejne oznámili svoj zámer zvýšiť výdavky na obranu smerom k cieľu 2 % hrubého domáceho produktu (ďalej len „HDP“). Čas, ktorý si zvolili na dosiahnutie tohto cieľa, sa však výrazne líši: napríklad do roku 2024 v Bulharsku a 2025 vo Francúzsku, do roku 2028 v Taliansku a 2029 v Španielsku, až po rok 2035 v Belgicku (Runkel – Lawrence, 2023).

Aj keď takéto verejné oznámenia ukazujú ochotu výraznejšie prispievať nielen k vlastnej obrane, ale aj obranným schopnostiam NATO, otázne je, či po slovách budú nasledovať aj reálne činy. To sa ešte len uvidí. Štátne rozpočty prijaté na rok 2023 však už môžu poskytnúť prvé dôkazy o realizácii týchto zámerov, keďže ako prvé sa plánovali a dokončili po začatí ruskej agresívnej vojny proti Ukrajine. Rozpočty na rok 2023 teda ponúkajú ambicióznym vládam príležitosť vytvoriť fiškálny priestor na zvýšenie výdavkov na obranu.

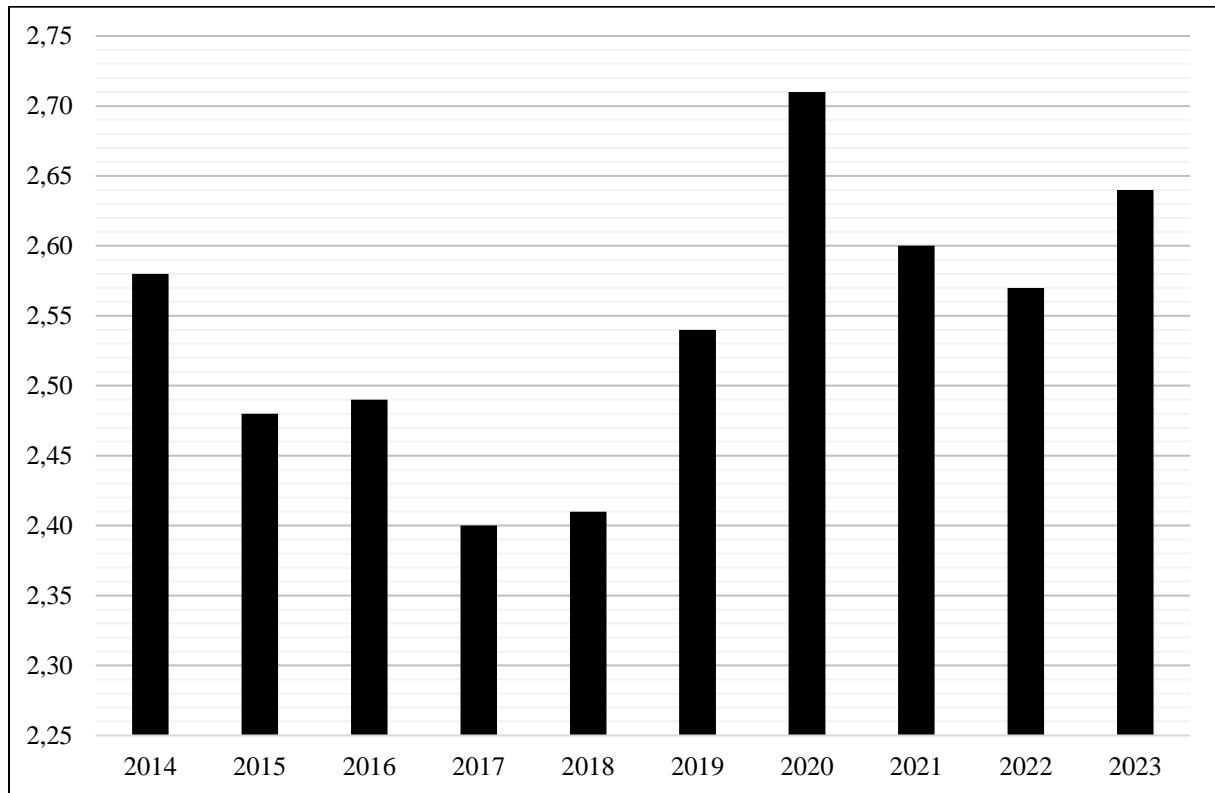
Aktuálne, pod vplyvom prebiehajúceho konfliktu na Ukrajine a zhoršujúceho sa globálneho i regionálneho bezpečnostného prostredia a nepriaznivého vývoja bezpečnostnej situácie vo viacerých oblastiach sveta, sa výdavky na obranu v rámci NATO po niekoľkoročnom poklese zvyšujú už ôsmy rok po sebe (graf 3), pričom v roku 2023 dosiahli úroveň 1 333,8 miliárd dolárov v bežných cenách (SIPRI, 2024).

Graf 3 Výdavky na obranu v NATO v rokoch 2010 až 2023 (v mld. USD)

Zdroj: SIPRI, 2024

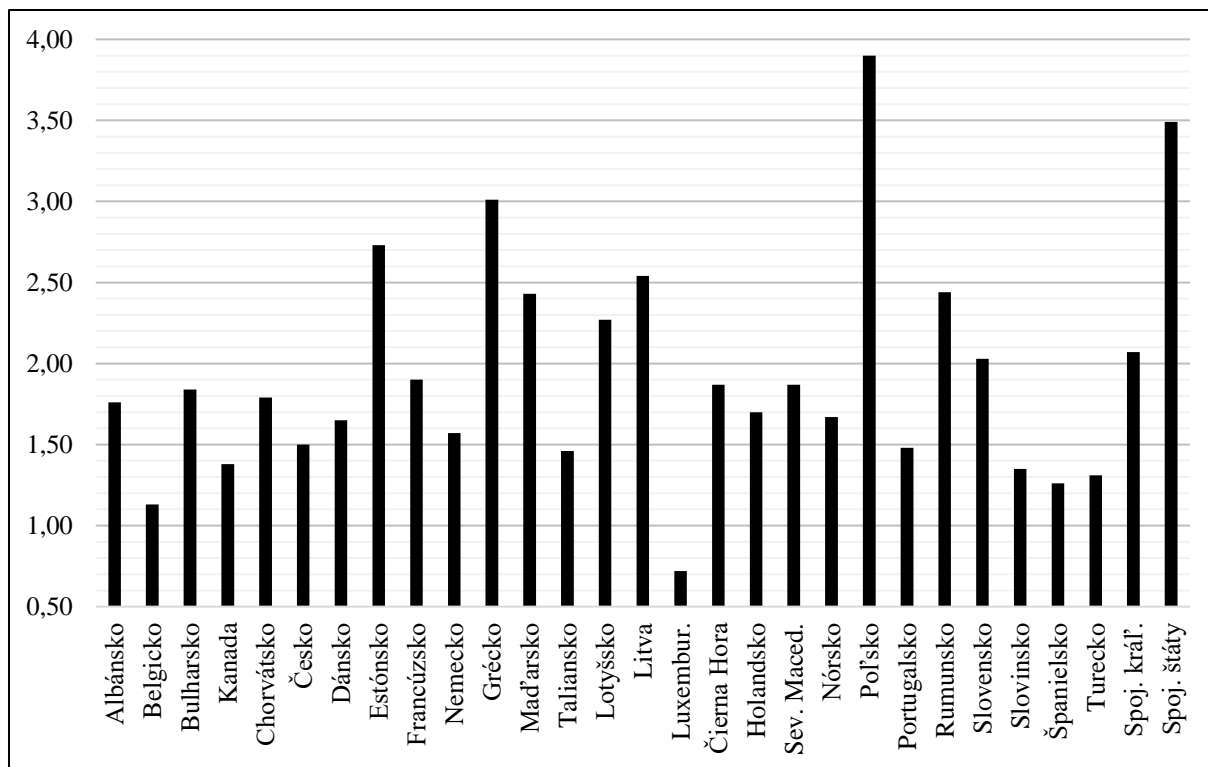
Viac ako dve tretiny členských štátov NATO zvýšili v roku 2023 svoje výdavky na obranu v pomere k HDP od ruského útoku na Ukrajinu. Avšak iba jedenásť členských štátov aliancie splní v roku 2023 cieľ vyčleniť na obranu zdroje vo výške 2 % HDP. Desať členských krajín vykazuje hodnoty nad 1,5 % HDP. Celkovo sa priemerné výdavky na obranu ako podiel na HDP všetkých členov NATO za posledný rok zvýšili z 2,57 % na 2,64 % HDP a celkovo za posledných desať rokov z 2,58 % na 2,64 % (graf 4).

Graf 4 Výdavky na obranu v NATO v rokoch 2014 až 2023 (v % HDP)

Zdroj: NATO, 2024

S pohľadu výdavkov na obranu vyčlenených jednotlivými členskými štátmi NATO v roku 2023 je s výdavkami na obranu na úrovni 3,90 % HDP lídrom celej organizácie Poľsko. To prijalo zákon o obrane vlasti s cieľom natrvalo zvýšiť svoj rozpočet na obranu na minimálne 3 % HDP a navyše zriadilo obranný fond mimo bežného rozpočtu (Janes, 2022). S výdavkami na obranu nad 3 % HDP sú na popredných miestach aj Spojené štáty americké (3,49 %) a Grécko (3,01 %). Na štvrtom a piatom mieste sú pobaltské krajiny Estónsko (2,73 %) a Litva (2,54 %). Prvú desiatku krajín dopĺňajú Rumunsko (2,44 %), Maďarsko (2,43 %), Lotyšsko (2,27 %), Spojené kráľovstvo (2,07 %) a Slovensko (2,03 %). Na najnižšej priečke je Luxembursko, ktoré na obranu vyčlenilo v roku 2023 zdroje vo výške 0,72 % HDP (graf 5).

*Graf 5 Výdavky na obranu v členských štátoch NATO v roku 2023 (v % HDP)
Zdroj: NATO, 2024*

Záver

Záverom tohto príspevku možno uviesť, že výdavky na obranu v členských štátoch NATO vzrástli v roku 2023 oproti predchádzajúcemu roku približne o 123 miliárd USD na úroveň 1 bilióna 333 miliárd amerických dolárov v bežných cenách, čo je najvyššia úroveň, aká bola kedy dosiaľ zaznamenaná. Celkovo za posledných desať rokov (2014 až 2023) vzrástli výdavky na obranu v členských štátoch NATO o zhruba 384 miliárd USD, čo predstavuje nárast o cca 28,8 %. Najväčší podiel na celkových výdavkoch na obranu v rámci celej aliancie majú Spojené štáty americké, ktoré v roku 2023 vyčlenili zo svojho štátneho rozpočtu na obranu viac ako 916 miliárd USD, čo predstavuje viac ako dve tretiny všetkých vyčlenených zdrojov (68,72 %) v rámci celej organizácie. Bez Spojených štátov amerických výdavky na obranu ostatných členských štátov dosiahli len 417 miliárd USD (31,28 %). Najväčšie deficity zaznamenali v roku 2023 Nemecko (17 miliárd), Kanada (14 miliárd), Španielsko (12 miliárd) a Taliansko (10 miliárd).

V súvislosti s rozpútaním konfliktu na Ukrajine členské krajiny NATO, od východu po západ, reagovali na zvýšenú hrozbu zo strany Ruska rozličnou rýchlosťou. V roku 2023 splnili cieľ v podobe vyčlenenia prostriedkov vo výške 2 % HDP najmä tie členské štáty NATO, ktoré sú geograficky blízko Ruska. Na severe sa očakáva, že nový člen NATO – Fínsko – vynaloží na obranu približne 2,4 % HDP a bude v tomto trende pokračovať, keďže s Ruskom zdieľa nielen veľmi dlhú hranicu, ale aj históriu poznamenanú viacerými konfliktmi. Ďalej na juh, Estónsko, Litva a Lotyšsko ležia pozdĺž ruských a bieloruských hraníc a vzhľadom na ich štatút bývalých sovietskych republík sa cítia byť obzvlášť ohrozené expanzívnymi ambíciami Ruska. Všetky tri spomínané pobaltské krajiny vyčlenili v roku 2023 na obranu viac ako 2 % HDP a v nasledujúcich rokoch sa zamerajú na výdavky vo výške 3 % svojho HDP. Úplne najviac vynaložilo zo všetkých členov NATO v roku 2023 Poľsko, a to takmer 4 % svojho HDP.

Slovensko, Maďarsko a Rumunsko sú tiež bezprostrednými susedmi vojny na Ukrajine, čo ich prinútilo investovať viac ako 2 % HDP do svojej obrany v roku 2023.

V tejto súvislosti je potrebné vrátiť sa k myšlienke, že všetky členské štáty by mali spravodlivo prispievať ku kolektívnej obrane podľa svojej ekonomickej sily. Koniec koncov, odstrašovanie NATO je kolektívnym úsilím všetkých jeho členov. Dominantnú úlohu zohrávajú veľké krajiny NATO, ktoré sa nachádzajú v Severnej Amerike a v strednej alebo západnej Európe. V roku 2023 vynaložili Spojené štáty americké približne 3,3 % HDP, zatiaľ čo ďalšie dve jadrové mocnosti – Francúzsko a Spojené kráľovstvo – vynaložili 1,9 % a 2,2 % HDP. Ostatné európske veľké štáty – Nemecko (1,6 %), Taliansko (1,5 %) a Španielsko (1,2 %) – naďalej výrazne zaostali za cieľom dosiahnuť úroveň 2 % HDP. Tieto krajiny, podobne ako Kanada (1,3 %), vo svojich výdavkoch na obranu v roku 2023 zatiaľ prejavili len relatívne malé reakcie na ruskú vojnu proti Ukrajine.

Obrana pred vonkajšími hrozbami je jednou z kľúčových úloh každého štátu. Jedným z kľúčových nástrojov na zabezpečenie obrany pred vonkajšími hrozbami sú ozbrojené sily štátu. Napriek tomu, že ich výcvik, príprava, modernizácia, personálne, finančné, materiálo-technické zabezpečenie, ako aj výskum, vývoj a rozvoj sú drahé, rovnako ako nové, moderné zbrane, zbraňové systémy a bojová technika, v záujme zabezpečenia obrany je nevyhnutné, aby členské štáty NATO dokázali konsolidovať svoje rozpočty a našli priestor na zvýšenie výdavkov na obranu – v záujme vlastnom i kolektívnom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BELAN, L. – UCHAL, M. 2018. Narušenie bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018 – zborník vedeckých prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2018, s. 29-38. ISBN 978-80-8040-568-7,
- BELAN, L. 2016. Vlastnosti bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016 – zborník vedeckých a odborných príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2016, s. 31-38. ISBN 978-80-8040-534-2.
- DP. 2023. Baltics to Up Defense Spending to Three Percent of GDP. In *Defense post*, 2023. [online] [cit. 29.04.2024]. Dostupné na internete: <https://www.thedefensepost.com/2022/12/12/baltics-up-defense-spending/et>
- FRIANOVÁ, V. 2020. Kybernetická bezpečnosť ako jeden z „vedľajších produktov“ investovania štátu do obrany, ľudských zdrojov, výskumu a vývoja. In *Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti – zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2020, s. 17-22. ISBN 978-80-8040-819-3.
- HOFREITER, L. – ZVAKOVÁ, Z. 2019. *Teória bezpečnosti*. Krakow : European Association for Security, 2019. 258 s. ISBN 978-83-61645-35-1.
- HOFREITER, L. 2006. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika. 2006. 138 s. ISBN 97880-804-310-2.
- HORÁK, R. – KRČ, M. – PLACZEK, J. 1998. Vojenské výdavky. In *Ekonomika obrany štátu. Vybrané kapitoly*. Brno : Univerzita obrany, 1998. 325 s. ISBN 80-85960-06-00.
- IVANČÍK, R. – NEČAS, P. 2017. *Privatizácia vojenstva: Súkromné vojenské spoločnosti*. Ostrava : Key Publishing, 2017. 156 s. ISBN 978-978-80-7418-269-3.

- IVANČÍK, R. – NEČAS, P. 2019. *Terorizmus: Globálna bezpečnostná hrozba*. Ostrava : Key Publishing, 2019. 163 s. ISBN 978-978-80-7418-319-5.
- IVANČÍK, R. 2012. *Alokačná a technická efektívnosť financovania obrany v Slovenskej republike*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2012. 146 s. ISBN 978-80-8040-444-4.
- IVANČÍK, R. 2022. *Bezpečnosť. Teoreticko-metodologické východiská*. Plzeň : Vydavateľstvá a nakladateľstvá Aleš Čeněk, s. r. o., 2022. 240 s. ISBN 978-80-7380-873-0.
- JIRÁSKOVÁ, S. 2022. *Ekonomika obrany. Vybrané kapitoly*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2022. 326 s. ISBN 978-80-8040-627-1.
- JURČÁK, V. – IVANČÍK, R. 2023. *Bezpečnostná a obranná politika Európskej únie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2023. 290 s. ISBN 978-80-8040-661-5.
- JURČÁK, V. – MAJCHÚT, I. 2016. Irregular activities and armed forces. In *Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem : Obrona Terytorialna i jej rola we współczesnych systemach bezpieczeństwa*, 2016, s. 315-328. ISSN 2353-6306.
- JURČÁK, V. 2013. Asymetrické hrozby v bezpečnostnom prostredí 21. storočia. In *Bezpečnostné fórum 2013 – zborník vedeckých prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela, 2013, s. 614-623. ISBN 978-80-557-0497-5.
- KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.
- KAZANSKÝ, R. 2015. *The Theory of Conflict*. Banská Bystrica : Belianum, 2015. 208 s. ISBN 978-80-557-0970-3.
- KOUDELKA, Z. 2016. *Mezinárodní konflikty a bezpečnost státu*. Ostrava : Key publishing, 2016. 74 s. ISBN 9788074182648.
- MAJCHÚT, I. 2018. Súčasný bezpečnostné aspekty. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018 – zborník vedeckých a odborných prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2018, s. 233-241. ISBN 978-80-8040-568-7.
- NATO. 2024. Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2023). In *North Atlantic Treaty Organisation*, 2024. [online] [cit. 28.04.2024]. Dostupné na internete: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/7/pdf/230707-def-exp-2023-en.pdf
- NATO. 2024. Secretary General welcomes unprecedented rise in NATO defence spending. In *North Atlantic Treaty Organisation*, 2024. [online] [cit. 28.04.2024]. Dostupné na internete: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_222664.htm
- RUNKEL, W. - LAWRENCE, T. 2023. Defence Spending: Who Is Doing What? In *International Centre for Defence and Security*, 2023. [online] [cit. 28.04.2024]. Dostupné na internete: <https://icds.ee/en/defence-spending-who-is-doing-what/>
- SAMUELSON, P. A. – NORDHAUS, W. D. 1992. *Ekonomika*. Bratislava: Bradlo. 1992. 555 s. ISBN 80-7127-031-8.
- SANDLER, T. – HEARTLY, K. 1995. *The Economics of Defense*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. 387 s. ISBN 978-0-521-44204-6.

- SIPRI. 2023. Military Expenditure Database. In *Stockholm International Peace Research Institute*, 2023. [online] [cit. 28.04.2024]. Dostupné na internete: <https://www.sipri.org/databases/milex>
- STRONELL, M. 2023. Poland unveils record 2023 defence budget. In *Janes*, 2023. [online] [cit. 29.04.2024]. Dostupné na internete: <https://www.janes.com/defence-news/news-detail/poland-unveils-record-2023-defence-budget>
- ŠEFČÍK, V. 1999. *Ekonomika a obrana státu*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky. 1999. 206 s. ISBN 80-7278-014-X.

Ing. Marika HÚLEKOVÁ
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänovská cesta 393
031 01 Liptovský Mikuláš
Marika.hulekova@aos.sk

GEOPOLITICKÉ, TECHNOLOGICKÉ A ENVIRONMENTÁLNE TRANSFORMÁCIE FORMUJÚCE MIGRÁCIU

GEOPOLITICAL, TECHNOLOGICAL AND ENVIRONMENTAL TRANSFORMATIONS SHAPING MIGRATION

Radoslav IVANČÍK

ABSTRACT

This paper deals with migration, which belongs without any doubt to one of those phenomena that are an integral part of the history of human civilization. Humanity has been in motion since the earliest times and is still in motion today. However, significant changes occurred in migration over time. Examining these changes, shifts in scope, direction, reasons, or frequency, as well as other closely related aspects, can help us understand how migration has developed in the past, is developing in the present, and at the same time can provide us with important information needed to adopt effective policies, programs and measures related to this phenomenon. That is also why the author, using relevant scientific methods and approaches within the framework of interdisciplinary scientific research, deals in his contribution with the issue of migration in the context of geopolitical, technological, and environmental transformations shaping migration.

Keywords: migration, human civilization, geopolitical, technological, and environmental transformations

ÚVOD

Migrácia je jedným z tých javov, ktoré sú nedeliteľnou súčasťou histórie ľudskej civilizácie. Ľudstvo totiž bolo v pohybe už od najstarších čias a je v pohybe dodnes. Niektorí ľudia migrujú z dôvodu hľadania lepších životných podmienok, nových ekonomických príležitostí a/alebo vhodnejších možností vlastnej sebarealizácie. Iní sa sťahujú, aby unikli medzinárodnému alebo vnútroštátnemu ozbrojenému konfliktu, politickému, rasovému alebo náboženskému prenasledovaniu, porušovaniu alebo zneužívaniu ľudských práv. Iní tak robia v dôsledku chudoby, neistoty, chýbajúcim zdrojom alebo v reakcii na nepriaznivé dôsledky klimatických zmien, prírodných katastrof alebo kvôli iným environmentálnym faktorom. Ďalší zasa migrujú z iných príčin, avšak mnohí z dôvodu kombinácie viacerých faktorov (UN, 2016).

Všeobecne pri migrácii rozlišujeme dva základné druhy faktorov: 1) push faktory – dôvody, prečo sa ľudia rozhodnú opustiť svoju krajinu, a 2) pull faktory – dôvody, prečo sa rozhodnú presťahovať do konkrétnej host'ovskej krajiny. Tieto faktory možno ďalej rozdeliť do troch základných skupín na:

a) Sociálne a politické faktory – ľudia mnohokrát opúšťajú svoje domovy, pretože im hrozí náboženské, rasové, politické alebo kultúrne prenasledovanie. Jedným z hlavných dôvodov sú aj medzinárodné ozbrojené konflikty, alebo ich riziko, vnútroštátne občianske vojny alebo prenasledovanie zo strany vlády. Ľudia utekajúci pred ozbrojenými konfliktami, porušovaním ľudských práv a prenasledovaním sú vo všeobecnosti považovaní za utečencov.

Niektoré krajiny majú k utečencom liberálnejší prístup ako iné, vo väčšine prípadov však títo ľudia skončia v najbližšej bezpečnej krajine, ktorá je ochotná ich prijať. Základom medzinárodného humanitárneho práva je Dohovor o právnom postavení utečencov¹, ktorý je významným právnym nástrojom súčasnej medzinárodnej ochrany utečencov.

b) Demografické a ekonomické faktory – rozhodnutia ľudí opustiť svoju vlasť a odísť do iných krajín ovplyvňujú aj demografické a ekonomické faktory. To, či sa populácia znižuje alebo zväčšuje, starne, alebo je v nej naopak veľa mladých ľudí, má zásadné dopady na ekonomický rast a pracovné príležitosti v domácich krajinách a imigračné politiky v krajinách príchodu. Migrácia z demografických a ekonomických dôvodov je veľmi úzko spätá s nízkymi pracovnými štandardami, vysokou nezamestnanosťou a celkovým stavom hospodárstva v danej krajine. Ako pull faktory možno spomenúť vyššie mzdy, lepšie pracovné príležitosti, kvalitnejšie vzdelávanie a vyššie životné štandardy v host'ovskej krajine. Ak sa krajina nachádza v zlom hospodárskom stave a existuje riziko, že situácia sa bude ďalej zhoršovať, mnohí ľudia začnú emigrovať do krajín, kde očakávajú lepšie vyhliadky na život.

c) Environmentálne a klimatické faktory – životné prostredie predstavuje veľkú hybnú silu migrácie. Ľudia odjakživa utekali pred prírodnými pohromami, ako sú záplavy, hurikány alebo zemetrasenia. Klimatické zmeny so sebou prinášajú aj extrémne počasie, alebo extrémne výkyvy počasia, čo vyháňa z domovov ďalšie obrovské množstvá ľudí. Environmentálni migranti sú teda ľudia ktorí sú z dôvodu náhlej alebo postupnej zmeny ich prostredia, ktorá nepriaznivo ovplyvňuje ich život alebo životné podmienky, nútení opustiť svoje domovy, či už dočasne alebo natrvalo, a sťahujú sa do inej časti svojej krajiny, alebo do zahraničia (EU, 2024).

1 TERMINOLOGICKÉ VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV

Vzhľadom na skutočnosť, že migrácia patrí k jedným z fenoménov súčasnej ľudskej spoločnosti, ktorý výrazným spôsobom ovplyvňuje nielen milióny migrujúcich jednotlivcov, ale aj spoločnosti a kultúry, do ktorých sa migranti sťahujú, správne terminologické vymedzenie základných pojmov je kľúčové pre skúmanie problematiky migrácie.

Migráciu možno všeobecne definovať ako „*sťahovanie obyvateľov z jedného regiónu alebo krajiny do iného regiónu alebo krajiny* (IOM, 2019, s. 137), alebo ako „*pohyb osôb, sociálnych skupín alebo väčších celkov obyvateľov v rámci územia štátu alebo aj medzi štátmi, ktorý je spojený s prechodnou alebo trvalou zmenou miesta pobytu*“ (SSSJ, 2021). Tiež je ju možné definovať ako „*pohyb ľudí do novej oblasti alebo krajiny s cieľom nájsť si prácu alebo lepšie životné podmienky*“ (OLD, 2024).

Z definícií vyplýva, že ide o pohyb osôb v rámci jedného štátu, ako aj o pohyb medzi dvomi alebo viacerými štátmi. V súvislosti s týmto pohybom sa pomerne často spomína pojem mobilita, a keďže neraz dochádza k zamieňaniu týchto dvoch pojmov, je potrebné ich odlišovať. Kým mobilita predstavuje širší pojem spojený s akýmkoľvek pohybom osôb s rôznou časovou

---

¹ Dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951 je významným právnym nástrojom súčasnej medzinárodnej ochrany utečencov, ktorý definuje pojem utečenec, formu právnej ochrany, inú pomoc a sociálne práva utečencov, ktoré by im mali poskytnúť štáty, ktoré sú signatármi Dohovoru. Základné pravidlo Dohovoru ustanovuje, že utečenec nemá byť vrátený do krajiny, v ktorej mu hrozí prenasledovanie. Tiež definuje povinnosti utečencov voči prijímajúcemu štátu a objasňuje, že niektorým kategóriám osôb ako napríklad vojnovým zločincami, nemôže byť udelený štatút utečenca. Dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951 zohľadnil medzinárodný rozmer utečeneckých kríz a potrebu medzinárodnej spolupráce a zdieľanie bremena všetkými stranami Dohovoru. Dokument sa nezaoberá dôvodmi úteku ľudí: porušovaním ľudských práv, politickými a ozbrojenými konfliktmi v krajine pôvodu a pod. Je koncipovaný tak, aby zmiernil následky týchto problémov tým, že obetiam ponúka určitý druh medzinárodnej ochrany alebo inú pomoc a na koniec aj možnosť vybudovať si nový život.

periodicitou, vzdialenosťou, účelom alebo smerom, tak pojem migrácia je užší a priamo spojený so zmenou trvalého bydliska. V súvislosti s migráciou možno spomenúť aj pojem reemigrácia, ktorý vyjadruje „*pohyb osoby, ktorá po návrate do svojej krajiny pôvodu opäť emigruje*“ (IOM, 2019, s. 170).

Migrant je zastrešujúci pojem, ktorý odráža bežné laické chápanie osoby, ktorá sa presťahuje z miesta svojho obvyklého pobytu na iné miesto, či už v rámci svojej krajiny, alebo do inej krajiny cez medzinárodnú hranicu, dočasne alebo natrvalo, z rôznych dôvodov (IOM, 2019, s. 132). Prípadne je to „*osoba, ktorá migruje, mení miesto pobytu s cieľom usadiť sa v inom štáte; resp. ten, kto odišiel zo svojej krajiny, obyčajne z politických, ekonomických alebo náboženských dôvodov, utečenec*“ (SSSJ, 2021).

S pojmom migrant veľmi úzko súvisia pojmy imigrant, emigrant a medzinárodný migrant. Imigrant je „*osoba, ktorá sa presťahuje do inej krajiny, než je krajina jej štátnej príslušnosti alebo obvyklého pobytu, takže cieľová krajina sa v skutočnosti stane jej novou krajinou obvyklého pobytu*“ (IOM, 2019, s. 103). Emigrant je „*osoba, ktorá sa presťahuje z krajiny svojej štátnej príslušnosti alebo obvyklého pobytu do inej krajiny, takže cieľová krajina sa v skutočnosti stane jej novou krajinou obvyklého pobytu*“ (UN, 1998, s. 18). Medzinárodný migrant je osoba definovaná ako „*akákoľvek osoba, ktorá zmení krajinu svojho obvyklého pobytu*“ (UN, 1998, s. 9), čím táto definícia vylučuje pohyby osôb, ktoré sú realizované napríklad v súvislosti s rekreáciou, dovolenkou, návštevami priateľov a príbuzných, obchodom, liečením, náboženskými púťami a pod.

Vzhľadom na skutočnosť, že v bežnej praxi mnohokrát dochádza k zamieňaniu pojmov migrant a utečenec, je potrebné objasniť aj pojem utečenec. Podľa Dohovoru o právnom postavení utečencov „*utečenec je osoba, ktorá sa z dôvodu opodstatneného strachu z prenasledovania z dôvodov jej rasy, náboženstva, národnosti, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo politického názoru nachádza mimo krajiny svojej štátnej príslušnosti a nemôže alebo kvôli takémuto strachu nie je ochotná využiť ochranu tejto krajiny; alebo ktorá nemá štátnu príslušnosť a je mimo krajiny svojho predchádzajúceho obvyklého pobytu v dôsledku takýchto udalostí, nie je schopná alebo z dôvodu takéhoto strachu nie je ochotná sa tam vrátiť*“ (UN, 2024).

Z vyššie uvedených informácií vyplýva, že za migranta je spravidla považovaná každá osoba, ktorá prekročí medzinárodné hranice a zostáva v inej krajine, ako je krajina jej obvyklého pobytu, dočasne alebo natrvalo. Taktiež je z vyššie uvedeného textu zrejmé, že každé takéto prekročenie hraníc a pobyt v inej krajine môžu byť motivované rôznymi faktormi. V tejto súvislosti sa preto tiež rozlišuje, či ide o dobrovoľnú migráciu, keď ľudia sami rozhodujú o presídlení, alebo o nútenú migráciu, keď sú k nej donútení vonkajšími faktormi, ako sú napríklad konflikty, násilie alebo environmentálne katastrofy. Kategorizáciou migrantov sa zaoberá viacero autorov, na základe prác ktorých možno rozdeliť migrantov do nasledujúcich kategórií:

- a) utečenci – ide o jedincov alebo skupiny ľudí, ktorí sa nachádzajú na cudzom území, a to z dôvodu obáv pred etnickým, rasovým, náboženským či politickým násilím voči ich osobe; v ich vlasti patria tieto osoby medzi nežiadajúcu skupinu ľudí;
- b) osoby s pobytom mimo svojej materskej krajiny – ide o osoby, ktoré sa z rôznych dôvodov nemôžu alebo nechcú vrátiť do svojej rodnej krajiny (kvôli prenasledovaniu, zavraždeniu členov rodiny a pod.)
- c) žiadatelia o azyl – ide o osoby, ktoré opustili svoju materskú krajinu z obáv pred prenasledovaním, pričom v azylovom konaní sa u nich preveruje, či spĺňajú kritériá Dohovoru. Ak tieto podmienky spĺňajú, stávajú sa azylantmi (uznanými utečencami) a udelený azyl tak predstavuje určité ochranné povolenie na ich pobyt z dôvodov politických, rasových, náboženských či iných;

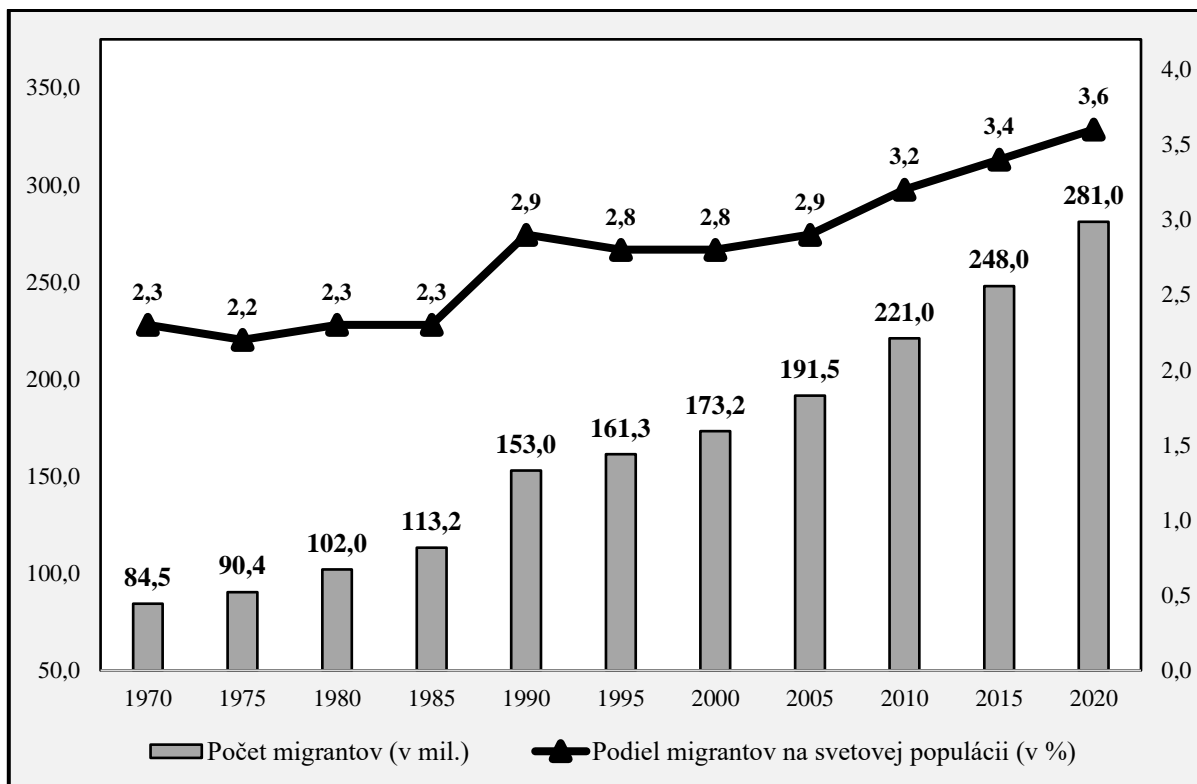
- d) ilegálni migranti – ide o osoby, ktoré sú prítomné v cieľovej krajine bez platných dokumentov;
- e) dočasní pracovní migranti – ide o osoby, ktoré sa po určitom čase vracajú späť do svojej rodnej vlasti
- f) rodinní príslušníci – ide o osoby, ktoré sa pripájajú k svojim blízkym príbuzným, ktorí v cieľovej krajine pretrvávajú kvôli jednej z vyššie uvedených príčin;
- g) návratilci – ide o osoby, ktoré sa po istom čase vrátia späť do svojej rodnej vlasti (Bartram a kol., 2014; Goularas – Turkan, 2018; Haas a kol., 2019; Nawyn – Gold, 2019; Erdelen – Richardson, 2020).

Vzhľadom na skutočnosť, že za migrantov sa považujú aj osoby, ktoré sa presťahujú z miesta svojho obvyklého pobytu na iné miesto v rámci svojej krajiny, je možné vyššie uvedenú kategorizáciu migrantov rozšíriť o vnútorne premiestnené osoby, ktoré sú utečencami, ale len v rámci jedného štátu. Aj keď tieto osoby nespĺňajú právny rámec definície utečenca, ide aj o utečencov, ktorí sú z rôznych príčin nútení opustiť svoje domovy. Najčastejšie môže ísť o rôzne rasové, etnické alebo náboženské trenice, politické napätia, či prírodné alebo ľudmi spôsobené katastrofy.

2 AKTUÁLNE GLOBÁLNE TRENDY V MIGRÁCII

V dnešnom svete sme svedkami bezprecedentnej úrovne ľudskej mobility. Viac ľudí ako kedykoľvek predtým žije v inej krajine než v tej, v ktorej sa narodili. Migranti sú prítomní vo všetkých krajinách sveta. Migrácia však neprebíha len na medzinárodnej úrovni, existujú aj pomerne masívne pohyby na úrovni štátov (vnútroštátna migrácia). Spravidla ide o pohyb ľudí do väčších a bohatších mestských centier alebo miest s atraktívnejšou infraštruktúrou a lepšími pracovnými príležitosťami ako na vidieku (Erdelen – Richardson, 2020). Prevažná väčšina ľudí však naďalej žije v krajinách, v ktorých sa narodili. Iba jeden človek z tridsiatich je migrant (IOM, 2024).

Posledné zverejnené globálne údaje naznačujú, že v roku 2020 bolo na svete približne 281 miliónov medzinárodných migrantov, čo predstavuje 3,6 percenta svetovej populácie. Celkovo sa odhadovaný počet medzinárodných migrantov, t. j. ľudí žijúcich v inej krajine, ako je krajina ich narodenia, za posledných päť desaťročí zvýšil. Kým v roku 2020 bol celkový odhadovaný počet migrantov cca 1,8 násobne vyšší ako v roku 1990, v porovnaní s rokom 1970 sa zvýšil viac ako trojnásobne. Celkový podiel medzinárodných migrantov na svetovej populácii sa tiež zvýšil, ale len postupne, a to zhruba z 2,2 % v roku 1970 na 3,6 % v roku 2020 (graf 1).

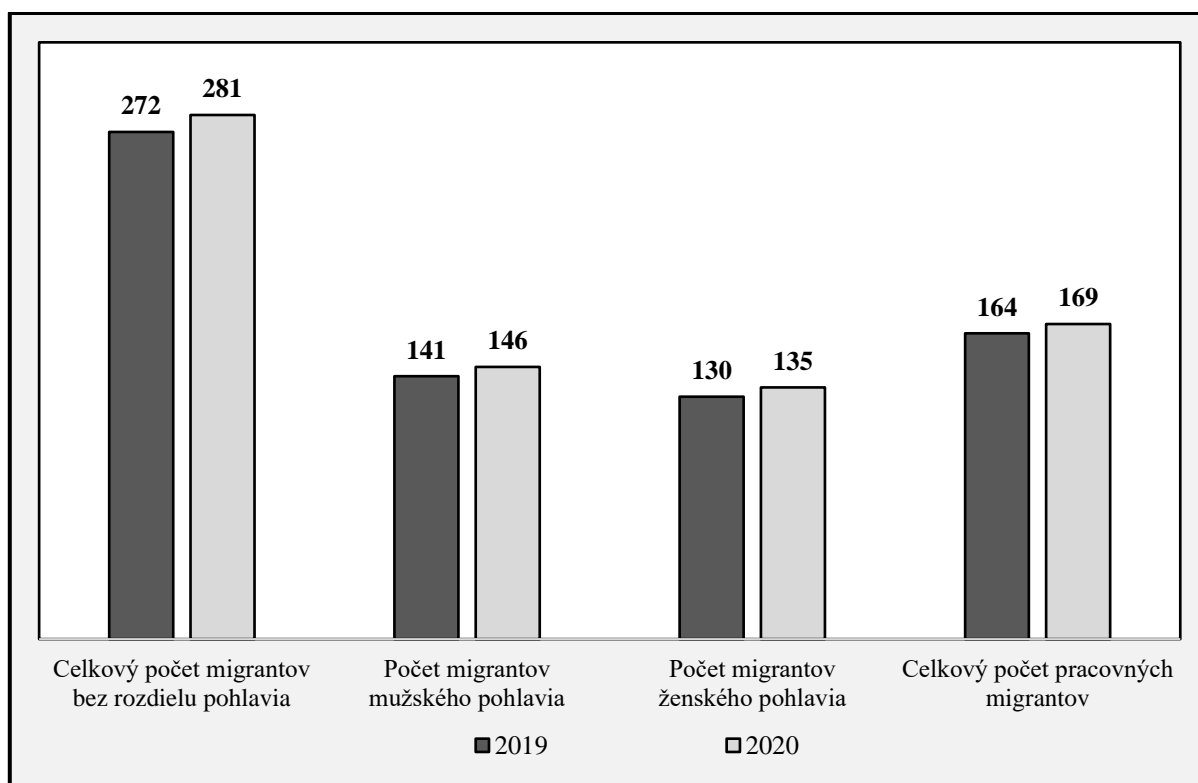
Graf 1 Prehľad počtu migrantov (v mil.) a ich podielu na svetovej populácii (v %) v rokoch 1970 až 2020

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov IOM, 2024

Z celkového odhadovaného počtu migrantov v roku 2020 bolo cca 146 miliónov osôb mužského pohlavia, čo predstavuje 3,7 % celosvetovej mužskej populácie, a 135 miliónov osôb ženského pohlavia, čo predstavuje 3,5 % celosvetovej ženskej populácie. Z celkového počtu migrantov 164 miliónov tvorili pracovní migranti, čo predstavuje 62 % z celkového počtu migrantov. V porovnaní z predchádzajúcim rokom 2019, v ktorom celkový odhadovaný počet migrantov dosiahol 272 miliónov, čo predstavovalo 3,5 % celosvetovej ľudskej populácie, sa počet migrantov aj mužského aj ženského pohlavia zvýšil o 5 miliónov. V roku 2019 tak dosiahol počet migrantov mužského pohlavia 141 miliónov, čo predstavovalo 3,6 % celosvetovej mužskej populácie, a ženského pohlavia 130 miliónov, čo predstavovalo 3,4 % celosvetovej ženskej populácie. K rovnakému medziročnému nárastu došlo aj v kategórii pracovných migrantov (graf 2).

Prevažná väčšina ľudí tak stále žije v krajine, v ktorej sa narodili. Určitý podiel má na tom aj pandémia koronavírusu spôsobujúceho ochorenie Covid-19, ktorá vypukla koncom roka 2019 a globálne sa rozšírila do celého sveta začiatkom roku 2020. Presný vplyv pandémie na medzinárodnú migráciu je pomerne obtiažne zhodnotiť, avšak odhaduje sa, že ochorenie Covid-19 mohlo znížiť nárast počtu medzinárodných migrantov o približne dva milióny ľudí. Inými slovami, keby nevypukla pandémia koronavírusu, počet medzinárodných migrantov by v roku 2020 pravdepodobne dosiahol okolo 283 miliónov (UN, 2020a).

Graf 2 Porovnanie celkového počtu migrantov a migrantov mužského a ženského pohlavia v rokoch 2019 a 2020 (v mil.)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov IOM, 2024

3 GEOPOLITICKÉ, TECHNOLOGICKÉ A ENVIRONMENTÁLNE TRANSFORMÁCIE FORMUJÚCE MIGRÁCIU

Bezprecedentné tempo zmien prebiehajúcich v ľudskej spoločnosti posledných rokov hlavne v geopolitickej, technologickej a environmentálnej sfére viedlo viacerých akademikov, analytikov či komentátorov k vytvoreniu alebo použitiu frázy ako „vek akcelerácií“ (Friedman, 2016), „štvrtá priemyselná revolúcia“ (Schwab, 2016) alebo „vek zmien“ (Mauldin, 2018). Podobne ako pri iných komplexných a zložitých medzinárodných javoch či procesoch aj migráciu historicky ovplyvnili významné geopolitické udalosti, ako boli povedzme dve svetové vojny, studená vojna, rozpad bipolárneho usporiadania sveta po skončení studenej vojny, medzištátne a vnútroštátne (občianske) konflikty a/alebo veľké teroristické útoky (napríklad z 11. septembra 2001). Tieto, ale aj mnohé iné významné udalosti znamenali zlomové body v riadení migrácie a priniesli zmeny z hľadiska dlhodobých migračných vzorcov a procesov (McAuliffe – Goossens, 2018; Newland a kol., 2019; McAuliffe a kol., 2020).

V tejto súvislosti je však dôležité začleniť migráciu do širších procesov systémových zmien, ktoré na rôznych úrovniach určujú a formujú reakcie štátnych (vlád štátov, vládných organizácií, úradov) a neštátnych aktérov (občianska spoločnosť, priemysel, mimovládne organizácie). Preto okrem skúmania geopolitických transformácií je mimoriadne dôležité a potrebné aj skúmanie ďalších, najmä technologických a environmentálnych transformácií, pretože nám pomáhajú lepšie porozumieť strategickým otázkam formujúcim kontext, v ktorom ľudia migrujú či už v rámci štátov alebo medzi štátmi, štáty formulujú a implementujú svoje politiky a široká škála štátnych a neštátnych aktérov navzájom kooperuje pri riešení problémov spojených s migráciou.

3.1 GEOPOLITICKÉ TRANSFORMÁCIE

Zvýšená konkurencia medzi štátmi, predovšetkým medzi mocnosťami, má za následok zvýšené geopolitické napätie, zhoršenie globálneho i regionálneho bezpečnostného prostredia a bezpečnostnej situácie vo viacerých regiónoch našej planéty. Zároveň prináša zvýšené riziko narušenia mnohostrannej spolupráce (Menon, 2024). Ekonomická, politická a vojenská moc sa v posledných dvoch desaťročiach zásadne zmenila, v súčasnom anarchickom medzinárodnom systéme je rozložená rovnomernejšie. V dôsledku toho rastie geopolitická konkurencia najmä medzi globálnymi mocnosťami, pričom sa často odohráva prostredníctvom tzv. proxy konfliktov².

Prostredie silnejúcej geopolitickej konkurencie medzi kľúčovými štátmi – zahŕňajúce väčší počet štátov – výrazným spôsobom podkopáva medzinárodnú spoluprácu realizovanú prostredníctvom multilaterálnych mechanizmov, akými sú napríklad mechanizmy OSN (Natalegawa, 2024). Aktuálne žijeme v dobe, v ktorej sú spochybňované základné hodnoty, na ktorých je založené globálne riadenie. Hodnoty rovnosti, zodpovednosti, nestrannosti, férovosti, spravodlivosti a bezúhonnosti sú aktívne podkopávané, pretože niektorí politickí lídri ignorujú spoločné záujmy a uprednostňujú osobný záujem – aj keď to kriví legislatívu, naruša procesy a činnosť inštitúcií, ktoré sa snažili podporovať celé národy alebo ľudí, bez toho, aby boli vylúčení alebo vyhnaní z dôvodu ich prirodzených vlastností alebo vlastného presvedčenia (Fotaki, 2014). Pokračujúca a systematická korózia, akej sme boli svedkami v histórii, sa môže rozšíriť až na útoky na ľudské práva a v konečnom dôsledku na všetkých ľudí v demokratických spoločnostiach (Rawnsley, 2018).

Pri prehodnocovaní geopolitickej diskusie a obhajovaní výhod multilaterálneho systému mnohé štáty a OSN aktívne pokročili v niekoľkých kľúčových iniciatívach na zabezpečenie lepších podmienok pre komunity na celom svete, najmä pre tých, ktorí to najviac potrebujú. Dosiahol sa nielen určitý pokrok smerom k naplneniu cieľov trvalo udržateľného rozvoja (UN, 2021), ale aj v špecifických otázkach migrácie a vysídľovania prostredníctvom dvoch globálnych paktov o migrácii a utečencoch (UN, 2018). Napriek dosiahnutému pokroku však súčasný nesmierne zložitý, vysoko konkurenčný a neistý svet, navyše nepriaznivo ovplyvnený geopoliticky zaťaženou súťažou, nijako neprospieva posilneniu a urýchleniu dosiahnutia hmatateľných pozitívnych rozdielov v životoch ľudí na celom svete.

3.2 TECHNOLOGICKÉ TRANSFORMÁCIE

Technologický pokrok, ktorý postupne vedie k tzv. „štvrtej priemyselnej revolúcii“, zásadne mení spôsob, akým politické, ekonomické a sociálne systémy fungujú na celom svete (Friedman, 2016). Podľa viacerých autorov sme svedkami kontinuálne rastúcej sily „veľkej technológie“, zvyšujúcej sa produkčnej schopnosti najrôznejších nepravdivých, zavádzajúcich, klamlivých, skreslených alebo úplne vymyslených informácií v podobe falošných správ, dezinformácií, hoaxov a/alebo konšpiračných teórií, pretekov firiem (podnikov) v „digitalizácii alebo zániku“ (Nagpal, 2023), obrovského nárastu produkovaných údajov (najmä prostredníctvom interakcií vytvorených používateľmi), čo má za následok zvýšenú

---

² Proxy konflikt alebo proxy vojna je zástupný konflikt alebo vojna, v ktorej na nej nepriamo zúčastnené strany – štáty – používajú iné strany (štátnych alebo neštátnych aktérov), namiesto toho, aby sa samé stretli v priamom konflikte. Prenesene je pojem proxy používaný aj v psychológii, sociológii alebo v politike pre snahu osôb alebo skupín presadiť ich názor alebo záujem nepriamo, v iných okolnostiach a súvislostiach než kam by také presadzovanie patrilo. Proxy označuje aj nasadenie iných subjektov vo vlastnom záujme.

„datafikáciu“ ľudských interakcií (Sanchez, 2018), a rýchly vývoj a zavádzanie schopností umelej inteligencie v súkromnom aj verejnom sektore (McAuliffe, 2021).

Moderné technológie, najmä informačné a komunikačné technológie, sú počas migrácie čoraz dôležitejšie. Ľudia sú schopní zhromažďovať informácie a rady v reálnom čase počas migračných ciest, čo je problém, ktorý vyvolal na jednej strane záujem a na druhej strane obavy. Používanie aplikácií na zdieľanie informácií a prepojenie geograficky rozptýlených skupín vyvolalo opodstatnené otázky týkajúce sa rozsahu, v akom sa moderné technológie využívajú na podporu nelegálnej migrácie, ako aj na umožnenie migrantom vyhnúť sa na jednej strane kontrolám a procedúram a na strane druhej vyhnúť sa vykorisťujúcim pašerákom migrantov a obchodníkom s ľuďmi (Sanchez, 2018; McAuliffe, 2021).

Technologický pokrok priniesol z pohľadu migrácie aj aplikácie na podporu lepšej integrácie migrantov v prijímajúcich krajinách pri zachovaní sociálnych väzieb a finančnej podpory ich rodinám a spoločnostiam doma, a to aj vďaka rastúcemu rozšíreniu aplikácií „mobilných peňazí“ (Kitimbo, 2021). K technologickej transformácii spojenej s migráciou patrí aj vyvíjanie online chatbotov využívajúcich technológiu strojového učenia na poskytovanie psychologickéj podpory, ako aj na pomoc pri orientácii v komplexnej migračnej politike a požiadavkách na spracovanie víz, hoci digitálne zachytávanie čoraz väčšieho množstva osobných informácií v rôznych migračných systémoch vyvoláva obavy o súkromie a dodržiavanie ľudských práv.

V diskusiách o migrácii sa objavujú aj ďalšie súvislosti medzi migráciou a modernými technológiami. Keďže technológie umelej inteligencie sa postupne presadzujú v kľúčových sektoroch, ich širšie dôsledky pre dopyt migrujúcich pracovníkov a domáce trhy práce sú oblasťami, na ktoré sa tvorcovia politik a firmy (podniky) v krajinách pôvodu aj v prijímajúcich krajinách intenzívne zameriavajú (Hertog, 2019). Technologická transformácia má aj ďalšie dôsledky pre migráciu, najmä pre medzinárodné remitencie, ktoré predstavujú časť zárobkov migrantov pracujúcich v zahraničí, ktoré zasielajú domov vo forme hotovosti alebo tovaru na podporu svojich rodín alebo komunít, ale aj pre digitálne identity a globálnu mobilitu (Latonero, 2019).

Technologická transformácia sa výrazne prejavuje aj v masovom využívaní sociálnych sietí, najmä v diskusiách, ktoré sa snažia ovplyvniť politiku migrácie. Súvisí to predovšetkým s prudkým nárastom krajne pravicového aktivizmu na platformách sociálnych médií, ktoré sa snažia ovplyvniť verejné diskusie a v konečnom dôsledku týmto spôsobom aj politické rozhodnutia týkajúce sa migrácie (Ekman, 2019). V súvislosti s technológiami nemožno ponechať bokom ani pandémiu koronavírusu. Počet migrantov počas trvania pandémie sa síce znížil, ale prehlbujúce sa technologické zmeny sa počas pandémie ešte viac zintenzívnili, čím sa prehĺbili aj dopady nerovnosti vo svete, ktorý trpí viacerými „*digitálnymi priepastami*“ (Van Dijk, 2018).

3.3 ENVIRONMENTÁLNE TRANSFORMÁCIE

Zintenzívnenie ekologicky negatívnej ľudskej činnosti má za následok nadprodukcii a nadmernú spotrebu spojenú s neudržateľným hospodárskym rastom, vyčerpávaním zdrojov, kolapsom biodiverzity, ako aj s pokračujúcou zmenou klímy. Nielen experti, ale čoraz viac aj obyčajní ľudia uznávajú extrémne negatívne dôsledky ľudskej činnosti na ekologické systémy našej planéty. V niekoľkých kľúčových oblastiach analytici uvádzajú, že svet je na alebo sa blíži k „bodiu zlomu“, vrátane klimatických zmien, kolapsu biodiverzity a masového vymierania tisícov druhov (UN, 2020b), zatiaľ čo znečistenie dosahuje rekordnú úroveň a mení ekosystémy na celom svete (UN, 2020c).

Prepuknutie ochorenia Covid-19 počas pandémie koronavírusu síce na istý čas utlmilo ľudské aktivity v mnohých odvetviach (napríklad v doprave, cestovaní, stravovacích a ďalších službách, stavebníctve atď.), čo umožnilo aspoň minimálnu obnovu životného prostredia (Arora a kol., 2020), ako aj priestor na zamyslenie sa nad schopnosťou ľudí dosiahnuť výnimočné veci v čase krízy, avšak po odznení pandémie sa ľudská činnosť vrátila späť do pôvodných objemov či stavu (Freire-Gonzales – Vivanco, 2020). Dôsledky environmentálnej transformácie pre migráciu a vysídľovanie sú značné, keďže ľudia čoraz viac využívajú vnútornú a medzinárodnú migráciu ako prostriedok prispôsobovania sa negatívnym vplyvom na životné prostredie, alebo čelia vysídľovaniu zo svojich domovov a komunít v dôsledku postupujúcich nepriaznivých vplyvov klimatických zmien, alebo zažívajú vysídlenie v dôsledku akútnych prírodných katastrof.

ZÁVER

Záverom je možné konštatovať, že migrácia predstavuje významný, veľmi zložitý a komplexný fenomén, ktorý sa vyskytuje v rozličných kontextoch, ktorý je ovplyvnený mnohými faktormi a ktorý výrazným spôsobom ovplyvňuje takmer všetky spoločnosti na celom svete. Skúsenosti s migráciou, tak historické, ako aj tie z ostatných rokov, napovedajú, že v žiadnom prípade nejde o nejaký krátkodobý jav alebo izolovaný incident, ale o dlhodobý, multidimenzionálny a plošne rozšírený proces, ktorý má hlboké a vážne dôsledky na spoločenské, ekonomické, politické, kultúrne, bezpečnostné, demografické a mnohé ďalšie štruktúry.

Z uvedeného dôvodu má interdisciplinárne vedecké skúmanie geopolitických, technologických a environmentálnych transformácií formujúcich migráciu mimoriadny význam pre lepšie porozumenie komplexnosti, dynamiky a fundamentálnych determinantov migrácie. Identifikácia a pochopenie jednotlivých determinantov nám totiž pomáha pochopiť, prečo ľudia migrujú a ako jednotlivé transformácie a faktory ovplyvňujú migráciu. Rovnako tak nám pomáhajú predvídať budúce migračné trendy a migračné toky, alebo prípadné migračné krízy. Na základe analýzy geopolitických, technologických, environmentálnych, ale aj ďalších príčin je možné vypracovať lepšie a efektívnejšie politiky a prijímať účinnejšie a účelnejšie opatrenia zamerané na zlepšenie bezpečnosti hraníc, riadenie migračných tokov a migrácie z krátkodobého i dlhodobého hľadiska, na podporu integrácie migrantov a v neposlednom rade na zvládanie dôsledkov masovej migrácie.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ARORA, S. – BHAUKHANDI, K. D. – MISHRA, P. K. 2020. Coronavirus lockdown helped the environment to bounce back. In *Science of the Total Environment*, 2020. [online] [cit. 2024-03-29] Dostupné na: <www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S004896972034095X>.
- BARTRAM, D. – POROS, M. V. – MONFORTE, P. 2014. *Key Concepts in Migration*. New York : SAGE Publications, 2014. 171 s. ISBN 978-0-85702-079-6.
- EKMAN, M. 2019. Anti-immigration and racist discourse in social media. In *European Journal of Communication*, 2019, roč. 34, č. 6, s. 606-618. ISSN 1460-3705. [online] [cit. 2024-03-28] DOI: <https://doi.org/10.1177/0267323119886151>

- ERDELEN, W. R. – RICHARDSON, J. G. 2020. Human migration: managing its increasing complexity. In *Foresight*, 2020, roč. 22, č. 1, s. 109-126. ISSN 1463-6689. [online] [cit. 2024-03-22] DOI: <https://doi.org/10.1108/FS-02-2019-0007>
- EU. 2024. Exploring migration causes: why people migrate. In *European Parliament*, 2024. [online] [cit. 2024-03-31] Dostupné na: <<https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20200624STO81906/exploring-migration-causes-why-people-migrate>>.
- FOTAKI, M. 2014. Narcissistic elites are undermining the institutions created to promote public interest. In *London School of Economics*, 2014. [online] [cit. 2024-03-28] Dostupné na: <<https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/narcissism-and-perversion-in-public-policy/>>.
- FREIRE-GONZÁLEZ, J. – VIVANCO, D. F. 2020. Pandemics and the environmental rebound effect: Reflections from COVID-19. In *Environmental and Resource Economics*, 2020. [online] [cit. 2024-03-29] Dostupné na: <www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7346853/>. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10640-020-00448-7>
- FRIEDMAN, T. L. 2016. *Thank You for Being Late. An Optimist's Guide to Thriving in the Age of Accelerations*. New York : Farrar, Straus and Giroux, 2016. 496 s. ISBN 978-0-374-71514-4.
- GOULARAS, G. P. – TURKAN, I. Z. 2018. *International Migration and Challenges in the Beginning of the Twenty-First Century*. Lanham : Lexington Books, 2018. 210. ISBN 978-1-4985-8602-3.
- HAAS, H. – CASTLES, S. – MILLER, M. J. 2019. *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*. London : Bloomsbury Publishing, 2019. 446 s. ISBN 978-1-35200-713-8.
- HERTOG, S. 2019. The future of migrant work in the GCC: Literature review and a research and policy agenda. In *Fifth Abu Dhabi Dialogue Ministerial Consultation*, 2019. [online] [cit. 2024-03-29] Dostupné na: <http://eprints.lse.ac.uk/102382/1/Hertog_future_of_migrant_work_in_GCC_published.pdf>.
- IOM. 2019. *Glossary on Migration*. Geneva : International Organization for Migration, 2019. 248 s. ISSN 1813-2278. [online] [cit. 2024-03-24] Dostupné na: <<https://publications.iom.int/books/international-migration-law-ndeg34-glossary-migration>>.
- IOM. 2024. World Migration Report 2022. In *International Organization for Migration*, 2024. [online] [cit. 2024-03-23] Dostupné na: <<https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/>>.
- KITIMBO, A. 2021. Mobile money and financial inclusion of migrants in sub-Saharan Africa. In *Research Handbook on International Migration and Digital Technology*. Cheltenham : Edward Elgar Publishing Limited, 2021. 464 s. ISBN 978-1-83910-061-1.
- LATONERO, M. – HIATT, K. – NAPOLITANO, A – CLERICETTI, G. – PENAGOS, M. 2019. Digital Identity in the Migration & Refugee Context: Italy Case Study. In *Coalizione Italiana Libertà e Diritti Civili*, 2019. [online] [cit. 2024-03-29] Dostupné na: <https://datasociety.net/wp-content/uploads/2019/04/DataSociety_DigitalIdentity.pdf>.
- MAULDIN, J. 2018. The age of change is coming, and these tech trends will drive economic growth. In *Forbes*, 2016. [online] [cit. 2024-03-28] Dostupné na: <www.forbes.com/sites/>

johnmauldin/2018/08/29/the-age-of-change-is-comingand-these-tech-trends-will-drive-the-next-decades-economic-growth/#6e78467131fd>.

- McAULIFFE, M. – BAULOZ, C. – KITIMBO, A. 2020. The challenge of real-time analysis: Making sense of the migration and mobility implications of COVID-19. In *Migration Policy Practice*, 2020, roč. 10, č. 2, s. 15-20. [online] [cit. 2024-03-28] Dostupné na: <<https://publications.iom.int/books/migration-policy-practice-vol-x-number-2-april-june-2020>>. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781839100611.00008>
- McAULIFFE, M. – GOOSSENS, A. 2018. Regulating international migration in an era of increasing interconnectedness. In *Handbook on Migration and Globalization*, 2018, s. 86-104. Cheltenham : Edward Elgar Publishing Limited, 2018. 512 s. ISBN 978-1-78536-751-9.
- McAULIFFE, M. 2021. International migration and digital technology: An overview. In *Research Handbook on International Migration and Digital Technology*. Cheltenham : Edward Elgar Publishing Limited, 2021. 464 s. ISBN 978-1-83910-061-1.
- MENON, S. 2024. How great power competition has changed. In Brookings, 2024. [online] [cit. 2024-03-28] Dostupné na: <www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2015/05/04/how-great-power-competition-has-changed/>.
- NAGPAL, G. 2023. Digitalize or perish — a new norm in supply chains. In *Retail - From Economic Times*, 2023. [online] [cit. 2024-03-28] Dostupné na: <<https://retail.economictimes.indiatimes.com/blog/digitalize-or-perish-a-new-norm-in-supply-chains/98802451>>.
- NATALEGAWA, M. 2024. What have we learned from COVID-19's impacts on Australia, India and Indonesia? In *Perth USAsia Centre*, 2024. [online] [cit. 2024-03-28] Dostupné na: <<https://perthusasia.edu.au/blog/what-have-we-learned-from-covid-19%E2%80%99s-impacts-on-au>>.
- NAWYN, S. J. – GOLD, S. J. 2019. *Routledge International Handbook of Migration Studies*. Abingdon : Routledge, 2019. 654 s. ISBN 978-1-315-45827-4.
- NEWLAND, K. – McAULIFFE, M. – BAULOZ, C. 2019. Recent developments in the global governance of migration: An update to the World Migration Report 2018. In *World Migration Report 2020*, s. 342-375. ISBN 978-92-9068-789-4. DOI: <https://doi.org/10.1002/wom3.21>
- OLD. 2024. Migration. In *Oxford Learner's Dictionaries*, 2021. [online] [cit. 13-07-2023] Dostupné na internete: <<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/migration?q=migration>>.
- RAWNSLEY, A. 2018. Democracy is more fragile than many of us realised, but don't believe that it is doomed. In *The Guardian*, 2018. [online] [cit. 2024-03-28] Dostupné na: <www.theguardian.com/commentisfree/2018/jan/21/democracy-is-morefragile-than-many-of-us-realised-but-do-not-believe-that-it-is-doomed>.
- SANCHEZ, G. 2018. Critical perspectives on clandestine migration facilitation: An overview of migrant smuggling research. In *Journal on Migration and Human Security*, 2018, roč. 5, č. 1, s. 9-27. ISSN 1867-0202. [online] [cit. 2024-03-29] DOI: <https://doi.org/10.14240/jmhs.v5i1.72>
- SCHWAB, K. 2016. The Fourth Industrial Revolution: What it means, how to respond. In *World Economic Forum*, 2016. [online] [cit. 2024-03-28] Dostupné na:

- <www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrialrevolution-what-it-means-and-how-to-respond/>.
- SSSJ. 2021. Migrácia. In *Slovník súčasného slovenského jazyka*, 2021. [online] [cit. 2024-03-25] Dostupné na internete: <<https://sdu.sk/mBg>>.
- SSSJ. 2021. Migrant. In *Slovník súčasného slovenského jazyka*, 2005. [online] [cit. 13-07-2023] Dostupné na internete: <<https://sdu.sk/xGDK>>.
- UN. 1998. Recommendations on Statistics of International Migration. New York : *United Nation Department of Economic and Social Affairs*, 1998. 105 s. ISBN 92-1-161408-2. [online] [cit. 2024-03-25] Dostupné na: <https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesm/seriesm_58rev1e.pdf>.
- UN. 2016. New York Declaration for Refugees and Migrants. In *United Nations*, 2016. [online] [cit. 2024-03-22] Dostupné na: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_71_1.pdf>.
- UN. 2018. Global Compact on Refugees. In *United Nations Refugee Agency*, 2018. [online] [cit. 2024-03-29] Dostupné na: <<https://www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-are/global-compact-refugees>>.
- UN. 2020a. International Migrant Stock. In *United Nations Population Division*, 2020. [online] [cit. 2024-03-23] Dostupné na: <<https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock>>.
- UN. 2020b. Biodiversity in grave danger: What can be done in 2020? In *United Nations Environment Programme*, 2020. [online] [cit. 2024-03-29] Dostupné na: <www.unenvironment.org/news-and-stories/story/biodiversity-grave-danger-what-can-be-done-2020>.
- UN. 2020c. Letter from the Executive Director. Annual report. In *United Nations Environment Programme*, 2020. [online] [cit. 2024-03-29] Dostupné na: <www.unep.org/annualreport/2019/index.php>.
- UN. 2021. The Sustainable Development Goals Report 2021. In *United Nations*, 2021. [online] [cit. 2024-03-25] Dostupné na: <www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock>.
- UN. 2024. Convention relating to the Status of Refugees. In *United Nations Human Rights – Office of the High Commissioner*, 2024. [online] [cit. 2024-03-26] Dostupné na: <<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-relating-status-refugees>>.
- Van DIJK, J. A. G. M. 2018. Digital Divide: Impact of Access. In *The International Encyclopedia of Media Effects*, 2017. [online] [cit. 2024-03-29] Dostupné na: <<https://doi.org/10.1002/9781118783764.wbieme0043>>.

plk. gšt. v. z. doc. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD. et PhD., MBA, MSc.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 935 17 Bratislava
radoslav.ivancik@akademiapz.sk

HOAX AKO BEZPEČNOSTNÁ HROZBA V DOBE INFORMAČNEJ OBEZITY

HOAX AS A SECURITY THREAT IN THE TIME OF INFORMATION OBESITY

Radoslav IVANČÍK

ABSTRACT

Humanity has been dealing with various false, distorted, deceptive or deliberately altered news since time immemorial. It is nothing new and unique. In the life of human society, such reports have occurred, are occurring, and will certainly occur in the future. However, we perceive their presence today in certain situations much more than before, especially when it comes to serious or significant political and social events or various crisis situations. Compared to the past, their number, scope, and influence have also changed. Unfortunately, currently, we live in a time when one false post on Facebook, X (Twitter) or another social network in many cases has a much greater impact on people and impact on society than the honest and often annoying work of investigative journalists or the logical explanations of scientists or experts from practice. This is also why one of the very serious problems of today, which negatively affects democratic society above all, is the growing number of lies and false information of all kinds spread via the Internet and social networks. While at the turn of the millennium, lying on the Internet was seen as rather exceptional, today, in the third decade of the third millennium, this problem is very widespread. The Internet and social networks provide their users with a more anonymous environment and a wide audience that can be reached very quickly in this way. For this reason, the author, as part of his interdisciplinary research, using relevant scientific approaches and methods, deals in his contribution with the issue of hoaxes as a threat to the current modern democratic society in the era of information obesity.

Keywords: Security, threat, social networks, Internet, hoaxes, information obesity

ÚVOD

Aktuálne žijeme v dobe, keď jeden lživý príspevok na Facebooku, X (Twitteri), Instagrame či inej sociálnej sieti má mnohokrát väčší vplyv na ľudí a závažnejší dosah na spoločnosť ako poctivá a mnohokrát mravenčia práca investigatívnych novinárov alebo logické vysvetlenia vedcov či odborníkov z praxe. Žijeme v čase, keď sa mení význam slov pravda a lož. Odborníci pre takúto dobu našli niekoľko príznačných označení. Jedným z nich je postfaktická doba, v ktorej hlavnou podmienkou racionálnej diskusie nie sú objektívne a overiteľné fakty, ale emócie. Žiaľ, je to doba, v ktorej lož nie je označovaná ako lož, ale ako alternatívna pravda (Geeng a kol., 2020; Greenemeier, 2022; Posetti, 2023).

Spisovateľ a novinár Alvin Toffler použil vo svojej knihe *Šok z budúcnosti* termín informačná obezita. Popísal ho ako stav, keď nadmiera informácií, ktoré človek v dynamicky sa meniacom prostredí musí vstrebávať, vedie k jeho zníženej schopnosti tieto informácie spracovať a rozlišovať. Neustále „prejedanie sa“ informáciami vedie podľa neho k informačnej obezite a obmedzuje racionálne spracovanie a vyhodnocovanie informácií ľuďmi (Toffler, 1992, s. 171). Súčasnú dobu – v kontexte vyššie uvedeného – preto možno s istým nadhľadom podľa Tofflerových myšlienok nazvať ako dobu informačnej obezity.

Na internete a sociálnych sieťach existuje a koluje obrovské množstvo informácií. Nie všetky sú ale založené na pravde a na overených faktoch. Mnohé z nich sú falošné, skreslené, zavádzajúce, klamlivé či úmyselne pozmenené alebo dokonca úplne vymyslené. Na jednej strane to nie je nič nového a ojedinelého, v živote v spoločnosti sa tieto správy vyskytovali v minulosti, vyskytujú sa dnes a určite sa budú vyskytovať aj v budúcnosti. Na druhej strane však ich prítomnosť, vplyv a moc v súčasnosti vnímame v určitých situáciách oveľa viac ako inokedy, a to najmä pokiaľ ide o významné politické a spoločenské udalosti alebo rôzne krízové situácie. So šírením takýchto informácií v rôznych podobách sa nanešťastie v dnešnej dobe informačnej obezity stretávame oveľa častejšie ako v minulosti, v podstate takmer denne, či už ide o rôzne pozmenené, úplne vymyslené alebo z kontextu vytrhnuté informácie, upravené fotografie alebo videá, články alebo „zaručene pravdivé“ správy posielané prostredníctvom internetu v reťazových e-mailoch alebo šíriace sa cestou širokej škály najrôznejších platforiem sociálnych sietí.

Často záleží len na samotnom jedincovi, ako veľmi sa nechá takýmito správami ovplyvniť, či je schopný odlíšiť klamstvo alebo výmysel od reality a či má dostatok správnych informácií, ktoré mu pomôžu na prvý pohľad odhaliť, že daná správa je nepravdivá, nereálna a ide o falošnú správu v podobe hoaxy, dezinformácie alebo konšpiračnej teórie a pod. Jedno je však v týchto prípadoch zrejmé, a to že cieľom širiteľov (odosielateľov) takýchto informácií (správ) je ovplyvniť príjemcov (adresátov) týchto informácií (správ), ovplyvniť ich myslenie, konanie, správanie, reakcie, zmanipulovať ich a doslova dostať tam, kam ich chcú dostať za účelom naplnenia ich vopred stanovených politických, ideologických, ekonomických alebo iných cieľov.

Ludia v dobe informačnej obezity – zahltení a ovplyvnení veľkým množstvom najrôznejších správ týkajúcich sa určitej významnej politickej alebo spoločenskej udalosti – mnohokrát už nie sú schopní rozlišovať pravosť takýchto správ, a preto často dochádza k zmanipulovaniu aj tých, ktorých by takáto správa za iných okolností nemohla ovplyvniť. S rôznymi takýmito falošnými, zavádzajúcimi, skreslenými, pozmenenými alebo vymyslenými správami sa stretávame – ako už bolo naznačené vyššie – najmä v oblasti politiky a politického života, udalostí týkajúcich významných osobností politického, športového alebo kultúrneho života, tragických udalostí a/alebo riešení významnej problematiky, ktorá sa dotýka obyvateľov celej krajiny, regiónu alebo doslova celého ľudstva, ako tomu bolo napríklad v súvislosti s pandemiou koronavírusu spôsobujúceho ochorenie Covid-19.

V dnešnej informačnej spoločnosti sa v podstate mnohým takýmto správam ani nedá vyhnúť, keďže sa s nimi stretávame takmer denno-denne, dôležité však je, aby ich človek vedel rozoznať a aby sa nimi nenechal ovplyvniť a zmanipulovať, pretože to môže priniesť veľké množstvo negatívnych dôsledkov tak pre jednotlivcov, ako aj pre celú spoločnosť. Aj preto sa autor v rámci svojho interdisciplinárneho výskumu, s využitím relevantných vedeckých prístupov a metód, zaoberá vo svojom príspevku jedným z typov takýchto falošných zavádzajúcich, skreslených, úmyselne pozmenených či úplne vymyslených správ – hoaxami a ich šírením prostredníctvom internetu a sociálnych sietí ako bezpečnostnej hrozby pre súčasnú modernú liberálnu demokratickú spoločnosť.

1 TEORETICKÉ VYMEDZENIE POJMU HOAX

Zo sémantického hľadiska má slovo hoax svoj pôvod v angličtine. Robert Nares – anglický filológ a lingvista – vyvodzoval jeho pravdepodobný pôvod zo staršieho slova „hocus“, čo znamená „trik“ a zo slovného spojenia „hocus-pocus“, ktoré s obľubou používali kaukliari a kúzelníci pri svojich vystúpeniach na verejnosti „na zakrytie toho, čo sa deje, alebo na to, aby to nebolo jasné“ (CD, 2024). V anglických a amerických výkladových slovníkoch

je hoax definovaný ako: „*čin, ktorého cieľom je prinútiť niekoho uveriť niečomu, čo nie je pravda*“ (OLD, 2024), „*čin určený na oklamanie, podvedenie alebo nachytanie niekoho*“ (MWD, 2024), alebo „*trik alebo plán niekoho oklamať, ako napríklad povedať polícii, že niekde je bomba, aj keď tam žiadna nie je, alebo že obrázok je pravý, aj keď nie je*“ (CD, 2024).

Všeobecne patria hoaxy do skupiny falošných, zavádzajúcich, klamlivých, skreslených alebo úplne vymyslených informácií s cieľom ovplyvniť konanie ich prijímateľov. Aby boli hoaxy úspešné, to znamená aby ovplyvnili čo najväčší počet ľudí, je potrebné, aby boli zdieľané pokiaľ možno v čo najväčšom počte a rozsahu. Ich obsah tým pádom musí byť dostatočne zaujímavý, aby vzbudil náležitú pozornosť a primäl jedincov k ich ďalšiemu zdieľaniu, šíreniu. Z tohto dôvodu si autori hoaxov ako predmet svojho záujmu vyberajú zväčša emotívne ladené udalosti, situácie, príbehy a pod., vďaka čomu sú schopní oveľa ľahšie zaujať ich príjemcov a ovplyvniť ich. Ďalším typickým znakom hoaxov je, okrem snahy doručiť ich čo najväčšiemu počtu ľudí, ich urgentnosť. Práve z uvedeného dôvodu bývajú falošné správy vo forme hoaxov spravidla doplnené upozornením, že danú informáciu sa snažia oficiálne orgány (úrady) alebo dotknuté osoby zatajiť, a preto ju treba čo najrýchlejšie a čo najviac rozšíriť ešte skôr, než ju zakážu.

V súčasnej dobe masového využívania najrôznejších informačných a komunikačných technológií a prostriedkov a neustále sa rozširujúcej elektronickej komunikácie v súkromnom i profesionálnom živote má už každý z nás skúsenosti so spamom – hromadne rozosielanou nevyžiadanou správou, ktorá má zvyčajne komerčný obsah. Hoaxy, podobne ako spam, tiež predstavujú určitú formu nevyžiadaných informácií – v tomto prípade však falošných informácií. Ich účelom, na rozdiel od spamu, nie je predaj ani reklama, ale zber e-mailových adries a osobných informácií, ktoré sú následne využívané, či skôr zneužívané k iným, podvodným, zlomyseľným, mnohokrát aj veľmi zákerným a škodlivým účelom (Zachar, 2018, s. 166).

Samotný pojem hoax má viacero významov, môžeme ho chápať napríklad ako podvod, mystifikáciu, novinársku kačicu, poplašnú správu, výmysel, žart alebo kanadský žartík a pod. V počítačovom svete sa pod týmto pojmom najčastejšie označuje falošná poplašná správa, ktorá varuje pred neexistujúcim nebezpečným vírusom. Okrem varovaní proti nebezpečným vírusom má hoax mnoho ďalších foriem a podôb. Prevažná väčšina hoaxov obsahuje vyššie zmienenú požiadavku na ďalšie šírenie správy. Hoax teda môže byť vymedzený aj ako falošná, klamlivá poplašná správa, ktorá upozorňuje na nejaké nebezpečenstvo, prosí o pomoc, sľubuje všetko možné i nemožné, ale hlavne žiada o jej ďalšie šírenie.

Ako hoax môžeme podľa Gregora a kol. (2018, s. 45) označiť aj šírenú správu (oznámenie), ktorá obsahuje nepresné alebo skresľujúce informácie, účelovo upravené polopravdy či celú zmes poloprávď a lží. Podľa Koloucha (2016, s. 240) hoax síce veľmi často nesie myšlienku varovania pred nebezpečenstvom alebo dokonca útokom, ale môže obsahovať aj falošnú prosbu o pomoc či petíciu, rovnako tak môže byť tvorený obrázkami a videami. Nutil (2018, s. 139) zasa označuje hoax za podvodnú, varovnú, mystifikačnú alebo žartovnú klamlivú správu, obvykle nevyžiadanú a obsahujúcu výzvu na ďalšie šírenie.

Okrem vyššie uvedených definícií sa možno v literatúre stretnúť aj s množstvom ďalších vymedzení hoaxov, ktoré sú však viac či menej zhodné. Väčšina z nich, ako je naznačené vyššie, charakterizuje hoax ako aktivitu určenú na klamanie ľudí, trik alebo podvod, ktorý môže byť myslený aj ako žart, vtíp, ale slúžiaci nielen na pobavenie. V takom prípade ide skôr o zlomyseľné žarty s cieľom oklamať ostatných. Všeobecne a zjednodušene možno povedať, že ide o nepravdivú správu, ktorá je buď podvodná, varovná, mystifikačná či žartovná (YD, 2023).

2 FORMY A SPÔSOBY ŠÍRENIA HOAXOV

Hoaxy môžu predstavovať, ako vyplýva z vyššie uvedeného, klamlivú poplašnú správu v zmysle varovania pred nejakým nebezpečenstvom, ktoré však nie je reálne. Iným príkladom hoaxov môžu byť falošné prosby o pomoc, fámy, vymyslené petície, reťazové listy typu „zdieľaj a budeš mať šťastie“, prípadne „ak to nepošleš ďalej, budeš mať nešťastie“, pyramídové hry alebo rôzne ponuky na výhru alebo ľahké získanie peňazí (Hoax.cz, 2024). Vo väčšine prípadoch ale ide o už zmienené zavádzajúce poplašné správy, ktoré sa snažia cieľovú skupinu vystrašiť a donútiť k unáhlenej reakcii. Hoaxy spravidla splňajú nasledovné podmienky:

- snažia sa vyznieť dôležito – obsahujú napríklad slovné spojenie „naliehavá pomoc“ alebo „nebezpečenstvo“;
- odvolávajú sa na dôveryhodné zdroje – napríklad „WHO zistila“ alebo „FBI varuje“, pričom dané organizácie o takýchto správach žiadne vyjadrenie nevydali;
- hovoria o tajných informáciách, dátach – niektoré hoaxy sa napríklad vydávajú za „uniknuté“ alebo „tajné informácie“, ktoré majú ľudia čo najrýchlejšie a v čo najväčšom rozsahu šíriť ďalším ľuďom, kým ich oficiálne úrady nezakážu;
- obsahujú prosbu alebo pokyn o ďalšom šírení a zdieľaní (Hoax.cz, 2024).

Formy hoaxov môžu byť veľmi rôznorodé, aj preto je pre bežného používateľa online prostredia niekedy naozaj veľmi ťažké rozpoznať či skutočne ide o hoax alebo reálnu správu. Môže mať totiž formu textu, žiadosti, prosby, petície, reťazového listu, fotografie, obrázku, videa a mnoho ďalších. Spôsoby ich šírenia sú prevažne založené na tom, že správa sa tvári dôležito, opiera sa o nejakú autoritu, ponúka šokujúcu informáciu, ktorá je veľmi dôležitá a je potrebné, aby sa rozšírila medzi čo najviac ľudí. Táto správa navyše v sebe často obsahuje aj stimul na ich šírenie, a preto sa zväčša naozaj šíri veľmi rýchlo.

3 ŠÍRENIE HOAXOV PROSTREDNÍCTVOM SOCIÁLNYCH SIETÍ

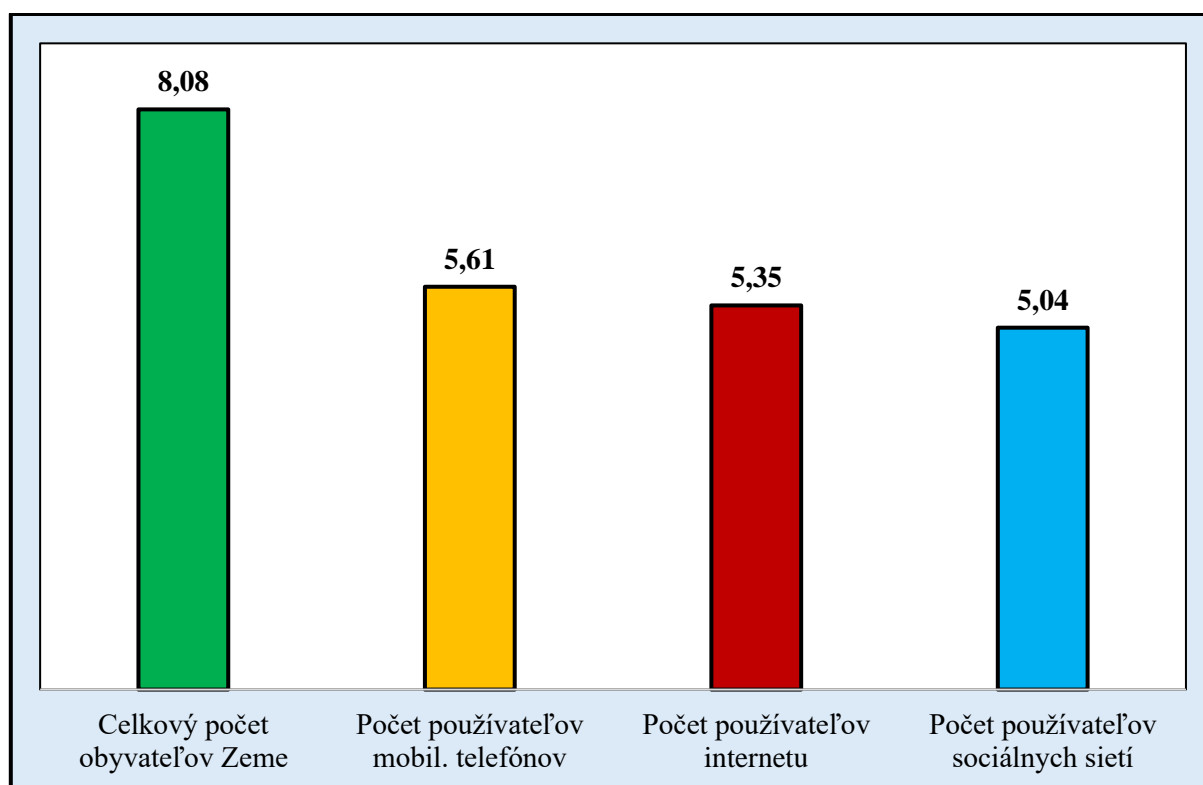
Používanie rôznych lží alebo prekrúcanie faktov za účelom ovplyvnenia jednotlivcov alebo aj celej verejnosti, ako už bolo uvedené vyššie, nie je žiadnou novinkou, ak sa však spojí so sofistikovanými prostriedkami, aké predstavujú dnešné moderné „smart“ zariadenia (Kuchtová, 2018), prostriedky a technológie, s prostredím sociálnych sietí a internetu (Hajdúková – Zachar Kuchtová, 2022), prípadne aktivitou hackerov (Lisoň – Fidler, 2022), objavuje sa tu nová a veľmi silná hrozba šírenia falošných správ vo forme rôznych typov manipulácie a propagandy (Cíchová – Šišulák, 2019), dezinformácií (Dušek – Kavan, 2024), konšpiračných teórií (Ivančík, 2023) a v neposlednom rade hoaxov, ktoré môžu predstavovať nebezpečenstvo nielen pre jednotlivcov, sociálne skupiny a organizácie, ale v niektorých prípadoch bezpečnostnú hrozbu pre celú súčasnú demokratickú spoločnosť.

Vznik a rýchly rozvoj sociálnych sietí viedol k radikálnej zmene spôsobov, akými ľudia dnes komunikujú a získavajú informácie. Tento nový spôsob komunikácie sa vyznačuje veľmi vysokou rýchlosťou s akou sa správa prenáša. Sociálne siete tiež ponúkajú najvyšší stupeň interakcie, aký môžu aktuálne komunikačné prostriedky používateľom poskytovať (Hajdúková a kol., 2023). Prístup k najrôznejším informáciám je takmer neobmedzený a lacný, zväčša úplne zadarmo. Taktiež nedostatok efektívnych a účinných opatrení zameraných na reguláciu online obsahu, na rozdiel od toho, ktorý sa vysiela prostredníctvom tradičných médií, robí online prostredie sociálnych sietí mimoriadne zaujímavým a tolerantným.

Zároveň je potrebné v tejto súvislosti dodať, že ide o nie veľmi bezpečné prostredie, a preto je nevyhnutné sa bezpečnosťou na sociálnych sieťach intenzívne zaoberať. Vzhľadom na veľký počet používateľov a interaktívny obsah, zdieľané osobné údaje a anonymitu

komunikácie sa vytvoril ďalší priestor, v ktorom sa páchatelia realizujú a ohrozujú tým bezpečnosť používateľov. Sociálne siete pritom nemusia slúžiť len ako distribútor škodlivých kódov a informácií ale zároveň sa v nich dokážu priamo tvoriť. Najčastejšími príkladmi sú dezinformácie, hoaxy, sociálne inžinierstvo, kyberšikanovanie, grooming, sexting a mnoho ďalších, pričom páchatelia v záujme uchovania svojej anonymity na túto činnosť zneužívajú falošné profily (Zachar Kuchtová, 2022, s. 246).

Čo sa týka penetračnej kapacity platforiem sociálnych sietí, poskytnuté štatistické údaje z konca januára 2024 poukazujú na značný nárast používania sociálnych sietí v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi, ale aj na prognózu pokračovania tohto trendu v nasledujúcich rokoch. Podľa aktuálnych informácií mobilný telefón používa dnes cca 5,61 miliardy obyvateľov, čo predstavuje viac ako dve tretiny (67,9 %) svetovej populácie, internet používa približne 5,16 miliardy ľudí, teda viac ako dve tretiny (69,4 %) svetovej populácie, a počet aktívnych používateľov sociálnych sietí dosahuje zhruba 5,04 miliardy, čo predstavuje viac ako trojštatinový podiel (62,4 %) na celkovom obyvateľstve planéty (graf 1). Sociálne siete pritom používa prostredníctvom mobilného telefónu až 96,5 % ich užívateľov (DR, 2024).

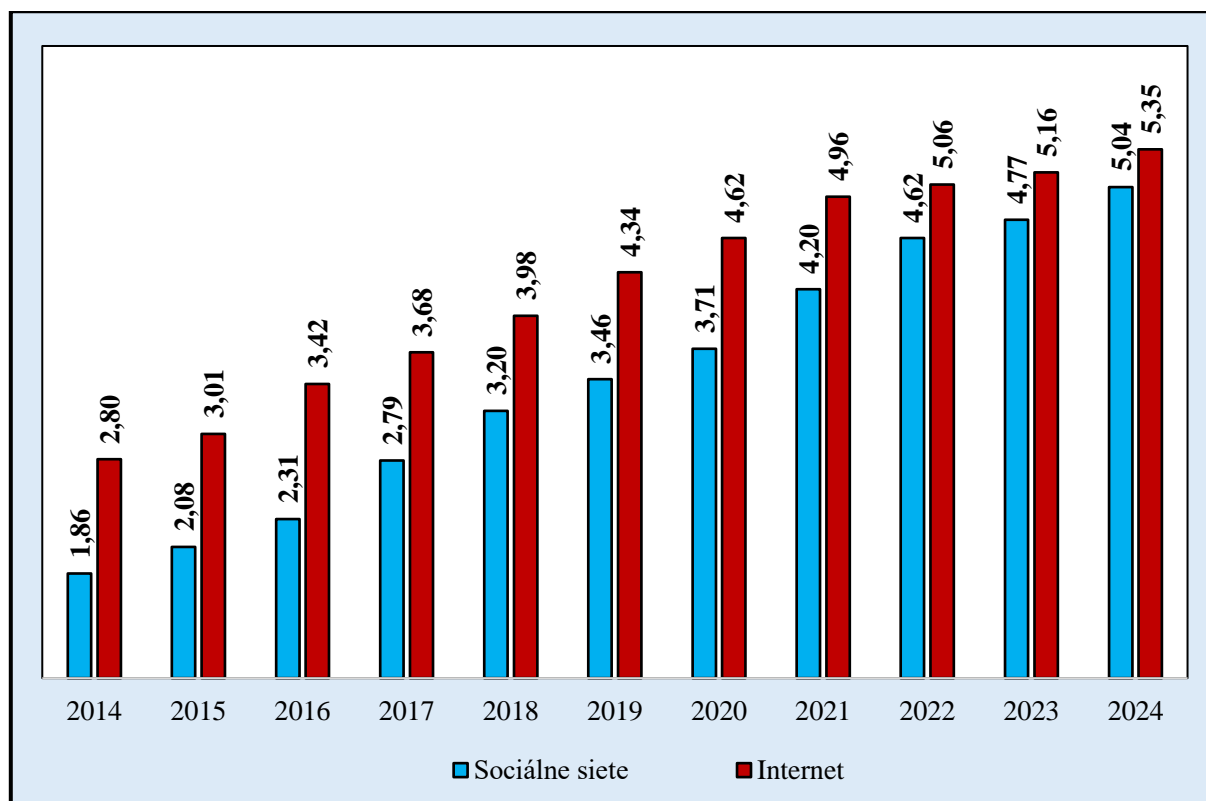

Graf 1 Prehľad o používateľoch mobilných telefónov, internetu a sociálnych sietí ku koncu januára 2024 na celom svete (v mld.)

Zdroj: DR, 2024

O tom, aký dynamický je rast používateľov internetu a sociálnych sietí svedčí fakt, že za ostatných desať rokov celosvetovo stúpol počet používateľov internetu o takmer 2-násobok (o 191 %). Kým v roku 2014 používalo internet zhruba 2,80 miliardy ľudí, tak v roku 2024 to už bolo približne 5,35 miliardy. Rast používateľov sociálnych sietí je ešte dynamickejší, nakoľko stúpol v hodnotených rokoch o viac ako 2,7-násobok (o 271 %). Kým v roku 2014 používalo sociálne siete približne 1,86 miliardy ľudí, v roku 2024 sú to už zhruba 5,04 miliardy

(graf 2). Z nich jeden užívateľ strávi na sociálnych sieťach priemerne denne 2 hodiny a 23 minút a priemerne mesačne využíva 7,2 rôznych sociálnych sietí (DR, 2024).

Graf 2 Prehľad rastu používateľov internetu a sociálnych sietí na celom svete v rokoch 2014 až 2024 (v mld.)

Zdroj: DR, 2024

4 CIELE A DÔSLEDKY ŠÍRENIA HOAXOV

Ciele šírenia hoaxov môžu byť pomerne rozmanité. Jedným z cieľov môže byť žart a pobavenie napríklad vo forme varovania pred nebezpečenstvom, ktoré však v skutočnosti vôbec neexistuje. V takomto prípade je cieľom hoaxov „vystreliť si“ alebo „napáliť“ čo najširší okruh osôb (Kolouch, 2016, s. 240). Ďalším z cieľov, ktoré sú v súvislosti s hoaxami v odbornej literatúre spomínané, je senzáciachtivosť. Za takýmto typom hoaxov často stojí niekto, kto chce získať pozornosť, upútať na seba či doslova príjemcov šokovať. A práve to ho mnohokrát robí rozpoznateľným. Môže totiž obsahovať nereálne, niekedy doslova až ťažko predstaviteľné tvrdenia napríklad o účinkoch vírusov, vakcín, liekov, alebo o hromadných explóziách mobilných telefónov, počítačov a pod. Zväčša tiež používajú poplašný jazyk, vyskytujú sa v nich slová ako hrozba, riziko a viaceré ďalšie vzbudzujúce strach, neistotu a pod. (Situngkir, 2021) Ďalším z cieľov hoaxov je formou nepravdivej správy niekoho vydesiť alebo získať na svoju stranu, t. j. získať podporovateľa svojho presvedčenia. Dôsledky takýchto hoaxov môžu byť niekedy až fatálne, môžu ohroziť ľudské zdravie, ľudské životy, ale tiež môžu podryvať autoritu štátu, jeho demokratických hodnôt a demokratických inštitúcií (Utami, 2018, s. 88).

Odborníci na falošné správy uvádzajú, že hoaxy často bývajú samé o sebe pomerne neškodné a spôsobená škoda spravidla predstavuje len čas premárnený tými, ktorí si v prvej chvíli neuvedomia, že ide o falošnú správu alebo podvod. Toto tvrdenie síce v mnohých prípadoch naozaj platí, ale ako je uvedené vyššie, nie vo všetkých. V niektorých situáciách totiž

skutočne môže dôjsť prostredníctvom hoaxov k ohrozeniu životov a zdravia ľudí, k poškodeniu reputácie alebo strate dôveryhodnosti v demokratické inštitúcie, v ich predstaviteľov a pod. Taktiež môžu spôsobiť hmotné aj nehmotné škody (Arbiyah, 2020, s. 82).

ZÁVER

V dnešnej modernej dobe široko dostupného rýchleho internetu a najrozličnejších vysoko výkonných „smart“ zariadení sa ľudia dokážu dostať k veľkému množstvu informácií veľmi rýchlo a jednoducho. Najnovšie správy či údaje sú ľahko dostupné prostredníctvom internetových webových stránok, spravodajských portálov alebo sociálnych sietí, ktoré na ne odkazujú. S narastajúcim množstvom informácií sa zvyšuje aj množstvo hoaxov. Ich cieľom je zapôsobiť na adresátov tak, aby uverili informáciám, ktoré sú v nich prezentované ako faktom, hoci hoaxy predstavujú správy, ktoré sú falošné, skreslené, pozmenené či nepravdivé (alebo aspoň z časti nepravdivé). Ukazuje sa pritom, že hoaxy ovplyvňujú mienku a názory ľudí oveľa viac, než by sa na prvý pohľad mohlo zdať.

Jedným z dôvodov prečo majú taký vplyv a prečo predstavujú problém najmä pre demokratickú spoločnosť, je ich ľahká dostupnosť pre všetkých a rýchlosť ich šírenia. K obom týmto atribútom prispelo najmä masové rozšírenie internetu a rozmach sociálnych sietí, kde ľudia trávajú až príliš veľa času a kde môže ktokoľvek rýchlo, jednoducho a zadarmo hoaxy rôzneho typu vytvárať a šíriť. Pre mnohých ľudí je často oveľa pohodlnejšie získať informácie zo sociálnych sietí ako z klasických spravodajských portálov, čo tiež prispieva k prehľbovaniu tohto problému. Na rozdiel od seriózných médií, ktoré si pred zverejnením informácie overujú jej pravdivosť z viacerých zdrojov a uvádzajú ich pri jednotlivých správach, v sociálnych sieťach doposiaľ nebol vytvorený plne funkčný a spoľahlivý mechanizmus, ktorý by slúžil na oddeľovanie pravdivých a nepravdivých informácií (Hajdúková – Šišulák, 2022, s. 1995). Ďalším problémom je skutočnosť, že množstvo priaznivcov prostredníctvom internetu a sociálnych sietí priťahujú a získavajú na svoju činnosť radikálne organizácie, ktoré šíria rôzne falošné správy v podobe hoaxov, dezinformácií a konšpiračných teórií, a tiež propagandu.

Medzi najzraniteľnejšie z hľadiska týchto rizík patria súčasné moderné demokratické štáty. Európska únia i jej členské štáty už prijímajú praktické opatrenia na neutralizáciu takýchto falošných, zavádzajúcich, skreslených, pozmenených alebo úplne vymyslených správ, ale pre každý členský štát je dôležité mať aj vlastnú transparentnú a konkrétnu politiku, prípadne viac politik, stratégií alebo koncepcií zameraných na boj proti hoaxom, dezinformáciám, konšpiráciám a nepriateľskej propagande. Zvýšenie povedomia o falošných, klamlivých, zavádzajúcich, pozmenených či vymyslených správach v podobe hoaxov, zlepšenie schopnosti rozoznávať a odhaľovať ich, ako aj eliminovať ich šírenie v čo najväčšej miere by určite znamenalo menej príležitostí napríklad pre populizmus, radikalizmus, extrémizmus, xenofóbiu či akékoľvek ovplyvňovanie alebo rozdeľovanie súčasnej demokratickej spoločnosti práve na základe podsúvania najrôznejších falošných správ.

V tejto súvislosti je nutné si priznať, že prevencia proti šíreniu hoaxov v súčasnej informačnej spoločnosti, je veľmi zložitá. Hoax sa prejavuje ako samostatné digitálne médium pracujúce v sedej zóne, slúžiac na šírenie dezinformácií. Nie je dostatočne zachytiteľný filtrami, ako je to napríklad v prípade spamu. Aj preto jedným z najúčinnějších preventívnych prostriedkov, resp. opatrení proti šíreniu rôznych falošných správ v podobe hoaxov je mediálna výučba, ktorej cieľom je zvýšenie mediálnej gramotnosti. Toto v praxi fungujúce opatrenie napomáha lepšie pochopiť médiá a naučiť sa s nimi pracovať. Aj keď je proces mediálnej výchovy u nás zatiaľ v plienkach, odborníci v ňom vidia veľký potenciál pre zlepšenie mediálnej gramotnosti. Každý progres si prirodzene vyžaduje svoj čas, avšak oboznámenie sa

s princípom fungovania sociálnych sietí a sprístupnenie informácií o možných dôsledkoch, môže byť pozitívnym faktorom v získaní nadhľadu nad týmto typom médií všeobecne.

Faktom je, že hoaxom sa v podstate v dnešnej informačnej spoločnosti nedá vyhnúť, ale dôležité je, aby ich človek vedel rozoznať a aby sa nimi nenechal ovplyvniť, čo môže priniesť množstvo negatívnych dôsledkov, ako pre jedincov, tak pre celú spoločnosť. Naučiť sa kriticky premýšľať o falošných správach v podobe hoaxov, môže viesť k žiadúcemu výsledku naučiť sa kriticky premýšľať aj o sociálnych sieťach a médiách a nimi šírených informáciách.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ARBIYAH, N. a kol. 2020. The Danger of Hoax. In *Makara Human Behavior Studies in Asia*, 2020, roč. 24, č. 1, s. 80-86. ISSN 1693-6701. DOI: <https://doi.org/10.7454/hubs.asia.1020719>
- CD. 2024. Hoax. In *Cambridge Dictionary*, 2024. [online] [cit. 10-05-2024]. Dostupné na internete: <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hoax>>.
- CD. 2024. Hocus-pocus. In *Cambridge Dictionary*, 2024. [online] [cit. 10-05-2024]. Dostupné na internete: <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hocus-pocus>>.
- CÍCHOVÁ, M. – ŠIŠULÁK, S. 2019. Propaganda a manipulácia s informáciami. In *Aktuálne problémy rezonujúce Európou - zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2019, s. 41-52. ISBN 978-80-8054-826-1.
- DR. 2024. Global Digital Overview. In *DataReportal*, 2024
- DUŠEK, J. – KAVAN, Š. 2024. Dezinformace jako součást hybridních hrozeb – česko-slovenský pohled. In *Auspicia*, 2024, roč. 21, č. 1, s. 7-25. ISSN 2464-7217.
- GEENG, C. – YEE, S. – ROESNER, F. 2020. Fake News on Facebook and Twitter: Investigating How People (Don't) Investigate. In *Association for Computing Machinery – Proceedings of the 2020 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 2020, s. 1-14. ISBN 978-1-4503-6708-0. [online] [cit. 08-05-2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1145/3313831.3376784>>.
- GREENEMEIER, L. 2022. False news travels 6 times faster on Twitter than truthful news. In *PBS News*, 2022. [online] [cit. 08-05-2024]. Dostupné na internete: <<https://www.pbs.org/newshour/science/false-news-travels-6-times-faster-on-twitter-than-truthful-news>>.
- GREGOR, M. a kol. *Nejlepší kniha o Fake News, dezinformacích a manipulacích!!!* Brno : CPress, 2018. 143 s. ISBN 978-80-264-1805-4.
- HAJDÚKOVÁ, M. – ZACHAR KUČTOVÁ, J. 2023. Riziká komunikácie na sociálnych sieťach. In *Zborník z 15. Medzinárodného sympózia konaného v rámci Medzinárodného veľtrhu SECURITY Bratislava 2022*, s. 23-31. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2023. ISBN 978-80-8293-006-4.
- HAJDÚKOVÁ, T. – KURILOVSKÁ, L. – MARR, S. 2023. Riziká komunikácie na sociálnych sieťach. In *Zborník z konferencie RELIK 2023: Reprodukcia ľudského kapitálu - vzájomné väzby a súvislosti*, 2023, s. 58-69. ISBN 978-80-245-2499-3.
- HAJDÚKOVÁ, T. – ŠIŠULÁK, S. 2022. Abuse of modern means of communication to manipulate public opinion. In *INTED 2022 - Proceedings from 16th International Technology, Education and Development Conference*. Publisher: IATED-Spain, 2022, s. 1992-2000. ISBN 978-84-09-37758-9.

- HOAX. 2023. Co je to hoax. In *Hoax.cz*, 2023. [online] [cit. 09-05-2024]. Dostupné na internete: <<https://www.hoax.cz/hoax/co-je-to-hoax>>.
- IVANČÍK, R. 2023. Konšpiračné teórie ako predmet vedeckého skúmania. In *Vojenské reflexie*, 2023, roč. 18, č. 2, s. 27-42. ISSN 1336-9202. DOI: <https://doi.org/10.52651/vr.a.2023.2.27-42>
- KOLOUCH, J. 2016. *CyberCrime*. Praha : CZ.NIC, 2016. 524 s. ISBN 978-80-88168-18-8.
- KUCHTOVÁ, J. 2018. Aktuálne trendy súvisiace s využívaním moderných technológií. In *Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti – zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2018, s. 90-98. ISBN 978-80-8054-773-8.
- LISOŇ, M. – FIDLER, L. 2022. Potreba a možnosti identifikácie rizík z realizácie hybridných hrozieb. In *Policajná teória a prax*. Bratislava: APZ v Bratislave, 2022, roč. 30, č. 2, s. 38-53. ISSN 1335-1370.
- MWD. 2024. Hoax. In *Merriam-Webster Dictionary*, 2024. [online] [cit. 10-05-2024]. Dostupné na internete: <<https://www.merriam-webster.com/dictionary/hoax>>.
- NUTIL, P. 2018. *Média, lži a príliš rýchly mozek: príručka postpravdivým svetom*. Praha : Grada, 2018. 192 s. ISBN 978-80-271-0716-2.
- OLD. 2024. Hoax. In *Oxford Learner's Dictionary*, 2024. [online] [cit. 10-05-2024]. Dostupné na: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/hoax_1?q=hoax>.
- POSETTI, L. 2023. The ‘twitterisation’ of investigative journalism. In *Journalism Research and Investigation in a Digital World*, 2023, s. 88-100. [online] [cit. 15.04.2024]. Dostupné na internete: <<https://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2765&context=lhapapers>>.
- SITUNGKIR, H. 2021. Spread of Hoax in Social Media. In *Bandung Fe Institute*, 2021. [online] [cit. 11-05-2024]. Dostupné na internete: <<https://ssrn.com/abstract=1831202>>.
- TOFFLER, A. 1992. *Šok z budúcnosti*. Praha : Práce, 1992. 284 s. ISBN 80-208-0160-X.
- UTAMI, P. 2018. Hoax in Modern Politics. In *Jurnal Ilmu Sosial dan Ilmu Politik*, 2018, roč. 22, č. 2, s. 85-97. ISSN 1410-4946. DOI: <https://doi.org/10.22146/jsp.34614>
- YD. 2023. Hoax. In *Your Dictionary*, 2023. [online] [cit. 11-05-2024]. Dostupné na internete: <<https://www.yourdictionary.com/hoax>>.
- ZACHAR KUCHTOVÁ, J. 2022. Bezpečnosť na sociálnych sieťach. In *Bezpečnosť elektronickej komunikácie - zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava: Akadémia PZ, 2022, s. 237-247. ISBN 78-80-8054-968-8.
- ZACHAR, Š. 2018. Anonymizácia komunikácie zmenou IP adresy ako metóda bezpečného prehliadania internetu. In *Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti – zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2018, s. 217-224. ISBN 978-80-8054-773-8.

plk. gšt. v. z. doc. Ing. Radoslav Ivančík, PhD. et PhD., MBA, MSc.
 Katedra informatiky a manažmentu
 Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
 e-mail: radoslav.ivancik@akademiapz.sk

UKLADANIE SANKCIÍ AKO PODPORNÉHO PRVKU ZABEZPEČOVANIA MIERU

IMPOSITION OF SANCTIONS AS A SUPPORTING ELEMENT OF ENSURING PEACE

Soňa JIRÁSKOVÁ

ABSTRACT

International sanctions are imposed as preventive measures against entities that annex foreign territories, do not respect the basic principles of the rule of law, intentionally destabilize the sovereignty of another state, violate human rights, international law, international standards or obligations, or threaten security. The goal is to achieve a change in their behaviour or policies.

The main aim of the article is to bring the issue of sanctions and to focus more closely on the application of international sanctions imposed from the European Union to the Russian Federation in the war in Ukraine. The first part of the article deals with the historical development of the application of sanctions, the second part presents the categorization and characteristics of individual types of sanctions, in the third part the author deals with the sanctions imposed from the European Union to the Russian Federation. The end of the article presents the basic findings.

Keywords: sanctions, embargo, siege, naval blockades, peace, war

ÚVOD

Štáty na dosiahnutie svojich cieľov využívajú rozličné nástroje. Jedným z týchto nástrojov sú i reštriktívne opatrenia¹ označované aj ako sankcie. Sankcie možno definovať ako trest alebo iný mechanizmus vynútenia podnecujúci k dodržiavaniu práva alebo pravidiel a nariadení (Mrázek, 2016). Vo všeobecnosti môžeme sankcie označiť ako súbor donucovacích opatrení subjektu, ktorý ukladá sankcie na druhý subjekt (štát, ekonomický subjekt, jednotlivec) s cieľom dosiahnuť zmenu v jeho správaní.

Sankcie štát využíva vo vnútri štátu, alebo v medzinárodnom priestore. V tomto prípade hovoríme o medzinárodných sankciách, ktoré predstavujú politické, diplomatické a ekonomické opatrenie štátu/skupiny štátov/medzinárodných organizácií/koalícií krajín voči inému štátu/skupine štátov alebo aj iným (neštátnym) aktérom (skupinám osôb alebo jednotlivcom). Tieto opatrenia majú nesilový charakter a ich cieľom je obvykle dosiahnutie zmeny nežiadúceho správania sa sankcionovaného subjektu. Sankcie môžu predstavovať obmedzenia obchodu, finančných transakcií, cestovania a iných oblastí, napr. diplomacie.

Medzinárodné sankcie sa využívajú ako preventívne opatrenia voči subjektom, ktoré anektujú cudzie územia, nerešpektujú základné zásady právneho štátu, úmyselne destabilizujú suverénnosť iného štátu, porušujú ľudské práva, medzinárodné právo, medzinárodné štandardy či záväzky alebo ohrozujú bezpečnosť (napr. šírením jadrových a chemických zbraní, terorizmom, kyberterorizmom, organizovaným zločinom).

¹ Reštrikcia – obmedzenie, výhrada, postih.

Zavádzanie sankčného režimu je založené na princípoch medzinárodného práva, demokracie a rešpektu voči ľudským právam a základným slobodám, avšak primárne nereflektuje ekonomické záujmy. Medzinárodné sankcie musia byť proporcionálnym opatrením zameraným voči zodpovedným subjektom uplatňujúcim neprijateľnú politiku, ktorá je odsúdená medzinárodným spoločenstvom. Nepredstavujú však útočný nástroj.

Cieľom ukladania multilaterálnych medzinárodných sankcií je podpora demokracie, udržanie alebo obnovenie medzinárodného mieru a bezpečnosti podľa princípov Charty Organizácie spojených národov (OSN) a Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky Európskej únie (EÚ).

Sankcie vo svojom historickom vývoji mali rozličné podoby, uplatňovali sa od staroveku a ich využívanie v rámci medzinárodnej politiky trvá do dnešných dní. Keďže ide o významný spoločenský jav, sankcie ako prejav spoločenského diania sú predmetom záujmu ekonómov, predovšetkým expertov na medzinárodný obchod, politológov, právnikov, sociológov, vojenských expertov a bezpečnostných analytikov. Problematika sankcií je rozsiahla téma, v praxi sa preto uplatňuje viacero uhlov jej skúmania, a z tohto dôvodu existujú aj viaceré definície tohto javu. V medzinárodnej zahraničnej politike sa v praxi uplatňujú diplomatické, ekonomické a vojenské sankcie.

Skúmaniu problému sankcií z rôznych aspektov sa venujú mnohí autori. Askari et. al. (2003) teoreticky vymedzili problematiku sankcií v historickom kontexte a zároveň analyzovali vplyv/dopady ukladaných ekonomických sankcií na zahraničný obchod USA, Európsku úniu a Japonsko v 20. storočí, Hufbauer et al. (2007) skúmali závislosť medzi účinnosťou (efektívnosťou) sankcií a výškou nákladov na tieto sankcie, pričom využili prípadové štúdie krajín s rôznou úrovňou ekonomiky a rôznym politickým zriadením, Chovančík (2014) sa zamerával na efektívnosť zbrojných embárg, Trávničková, Zemanová, Druláková (2015) sa zaoberajú problematikou ukladania zbrojných sankcií v sankčnej praxi Európskej únie, Zábojník, Hamara (2015) analyzujú vplyv zahraničnoobchodných sankcií medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou na ekonomickú výkonnosť krajín EÚ, Mrázek (2016) vymedzuje medzinárodný právny rámec uplatňovania sankcií v praxi, podobne Blaškovič (2016) charakterizuje ciele Bezpečnostnej rady OSN. Chrvalová (2019) sa venuje zbrojnému embargu ako jednému z nástrojov nešírenia konvenčných zbraní, Fox (2021) zdôrazňuje potrebu hlbšieho skúmania obliehaní ako typu vojenských sankcií v súčasnej vojenskej praxi, Mulder (2022) sa orientuje na skúmanie ekonomických sankcií uplatňovaných medzi svetovými vojnami, Pecháček (2022) sa zameriava na právne aspekty sankčných režimov Európskej únie, Karber, Cadieu (2022) analyzujú dopad európskych sankčných opatrení na vývoj hospodárstva Ruskej federácie od roku 2022 a menovite na jej obranný priemyselný komplex, Stanar (2023) hlbšie rozoberá vojensko-politické aspekty obliehania Sarajeva v rokoch 1992-1995.

Keďže sankcie EÚ ukladané na Ruskú federáciu v dôsledku vojenského konfliktu na Ukrajine slúžia v súčasnosti ako dôležitý podporný prostriedok dosiahnutia medzinárodného mieru a bezpečnosti, cieľom uvedeného príspevku je priblížiť čitateľovi problematiku sankcií a bližšie sa zamerať na uplatňovanie medzinárodných sankcií ukladaných Európskou úniou na Ruskú federáciu.

Pri skúmaní problému sankcií bol zvolený systémový prístup. Z vedeckých metód boli pri spracovaní článku využité základné metódy sekundárneho výskumu: obsahová analýza vedeckých a odborných informačných zdrojov tuzemských i zahraničných autorov a zároveň dokumentov, ktoré vydáva Rada Európskej únie v súvislosti s konfliktom na Ukrajine. Pri spájaní získaných informácií bola použitá metóda syntézy, ktorá vyústila do zovšeobecnení

poznatkov o skúmanom jave. Metóda konkretizácie bola použitá pri uvedení príkladov na jednotlivé druhy sankcií, ktoré sa uplatňujú v praxi.

Článok je rozdelený do troch častí. Prvá časť sa venuje historickému vývoju uplatňovania sankcií, druhá časť predstavuje kategorizáciu a charakteristiku jednotlivých typov sankcií, v tretej časti sa autorka venuje konkrétnym balíkom sankcií ukladaných Európskou úniou na Ruskú federáciu. V závere článku sú sumarizované základné zistenia teoretického skúmania.

1 HISTORICKÝ EXKURZ DO PROBLEMATIKY VYUŽÍVANIA SANKCIÍ

Medzinárodné sankcie majú dlhú históriu siahajúcu až do staroveku. Za prvý historický dokument zaznamenávajúci uloženie ekonomických sankcií je považovaný Periklov dekrét uvalený na grécke prístavné mesto Megaru v roku 432 pr. n. l. Tento Periklov dekrét mal za cieľ obmedziť obchod² s výrobkami pochádzajúcimi z mesta Megary. Konflikt záujmov Atén a Megary sa nakoniec vyvinul do Peloponézskej vojny. Atény vyhlásili, že vyhlásenie dekrétu bolo vyprovokované obyvateľmi Megary, keďže títo porušovali „posvätnú aténsku pôdu“ a iné aténske územia neoprávneným obhospodarovaním a zároveň nezákonným zadržiavaním otrokov na úteku. Súbežným Periklovým motívom na uvrhnutie sankcií bol jeho úmysel potrestať Megaru, aby odradil jej podporu Korintu v jeho konfrontácii s Aténami. Negatívne účinky aténskych sankcií na obchod s Megarou sa prejavili predovšetkým na civilnom obyvateľstve Megary.

Niektorí historici považujú dekrét za hlavnú príčinu vzniku neskoršej peloponézskej vojny medzi Spartou a Aténami ako jednoznačný akt „ekonomického imperializmu“³, ktorý bol uzákonený v čase mieru, možno dokonca s úmyslom vyprovokovať vojnu. Peloponézska vojna nakoniec viedla k tomu, že Atény boli zbavené svojho impéria a Sparta sa stala neohrozeným vodcom gréckeho sveta (Askari et. al., 2003).

Ďalšou formou ekonomických sankcií využívaných pri vojenských ťaženiach je *obliehanie*. Obliehanie bolo napríklad využité veliteľom rímskeho vojska Titom už v roku 72. n. l. pri dobíjaní Jeruzalema Rimanmi. Cieľom obliehania bolo vyhladovať vojakov a obkľúčené civilné obyvateľstvo. Vývoj sofistikovaných techník obliehania v ďalšom období mal smerovať k vyčerpaniu zásob potravín, vody alebo iných zásob (napr. munície), čo by znemožnilo obranu obliehaného miesta⁴. Cieľom útočiacich vojsk bolo prispieť k bezpodmienečnej kapitulácii bojujúcej strany (Askari et. al., 2003).

Z histórie je známych viacero obliehaní, napr. obliehanie Syrakúz v roku 212 pr. n. l., obliehanie pevnosti v meste Rouen v roku 1144, obliehanie Bagdadu v roku 1257, obliehanie Viedne v roku 1683, obliehanie Leningradu od roku 1941 počas 2. svetovej vojny.

Obliehanie ako forma boja sa využíva i v súčasných podmienkach, napríklad obliehanie Sarajeva počas vojny v bývalej Juhoslávii trvalo od jari 1992 do jari 1995. Toto obliehanie zostáva najdlhšie trvajúcim obliehaním v moderných európskych dejinách. Trvalo trikrát dlhšie ako bitka o Stalingrad a viac ako rok dlhšie ako obliehanie Leningradu. Malo vyše 11 000 obetí, z toho 1600 detí (Stana, 2023). Podľa Morrisona a Loweho (2021)

² V dnešnom chápaní išlo o obchodné embargo.

³ Imperializmus je snaha veľmocí o rozšírenie sféry vplyvu a moci nad okolitými krajinami, či národmi, kde mocnejší štát využíva svoju prevahu na vykorisťovanie zdrojov slabšieho. Cieľom je vytvoriť veľmoc alebo získať dominantný vplyv na území, na ktoré si imperialistický štát robí nárok.

⁴ Obliehané boli mestá, stredoveké hrady, vojenské pevnosti a pod.

oblíehanie predstavuje opakujúci sa typ vojenskej angažovanosti, ktorá prostredníctvom bombardovania, hladovania, chorôb a masakru stavia nebojujúcich do centra boja, pričom má ničivé účinky prevažne na civilné obyvateľstvo. Pri oblíehaní útočiace vojsko preruší zásobovanie mesta aktívnym blokovaním všetkých zásobovacích trás v meste aj mimo neho (na zemi, nad zemou, pod zemou) a znemožní všetky dodávky potravín, vody, plynu, tepla, palív, liekov a pod. na dobu neurčitú. Jedným z cieľov oblíehania je zároveň znemožniť nepriateľovi prístup k potrebným informáciám, a týmto spôsobom dosiahnuť víťazstvo.

I keď sa oblíehania často považujú za „archaický“ či „stredoveký“ spôsob vedenia boja, prax preukazuje, že počas vojny v Bosne, zároveň v čechenskej a sýrskej občianskej vojne oblíehanie patrilo k dôležitým nástrojom zvolenej vojenskej stratégie, a to z dôvodu, že získané efekty sú pomerne vysoké v pomere k nákladom, čo naznačuje, že sa oblíehania budú využívať aj v budúcnosti (Fox, 2021).

Ako ďalší typ sankcií historicky využívaný v praxi, možno uviesť *obchodné embargo* (zákaz importu a exportu obchodných komodít), ktoré možno zaradiť k ekonomickým sankciám. V rokoch 1760 až 1800 americké kolónie využívali tento nástroj proti Veľkej Británii v snahe prinútiť Britov, aby zmenili svoju koloniálnu daňovú a obchodnú politiku voči Amerike. Americké kolónie sa rozhodli bojkotovať britský tovar na protest proti britskej regulácii amerického obchodu. Obchodné embargo bolo zároveň jedným z nástrojov snahy amerických kolónií osamostatniť sa od britskej nadvlády. Dnešné Spojené štáty americké (USA) vyhlásili svoju samostatnosť od Veľkej Británie dňa 4. júla 1776 na základe Deklarácie nezávislosti Spojených štátov.

Súčasťou obchodných embarg boli aj *námorné blokády*⁵. Ako príklad možno uviesť spor medzi Francúzskom a Veľkou Britániou v období Veľkej francúzskej revolúcie v roku 1789, pričom negatívne účinky blokády zasiahli aj viaceré nezúčastnené krajiny, vrátane USA. Námorné blokády pokračovali aj počas napoleonských vojen a ich účinky sa negatívne prejavili na medzinárodnom obchode a na neskoršom vývoji svetovej ekonomiky (Askari et al., 2003).

V novoveku sa medzinárodné sankcie vo vyššej miere začali využívať po skončení 1. svetovej vojny, keď novovzniknutá Spoločnosť národov chcela touto formou podporiť celosvetový mier a bezpečnosť⁶. Spoločnosť národov uložila ekonomické sankcie na viaceré štáty v snahe odradiť ich od agresívnej zahraničnej politiky. Predovšetkým išlo o Taliansko, v dôsledku jeho agresie v Etiópii v rokoch 1935-1936 a Japonsko, ktoré obsadilo Mandžusko v severnej Číne v rokoch 1932-1945. Dôvodom bolo uvedomenie si nákladov ľudských obetí moderného boja a možnosť využívať ekonomické sankcie ako možného nástroja na dosiahnutie cieľov medzinárodnej politiky.

Ukladanie ekonomických sankcií pokračovalo i po 2. svetovej vojne, pričom sa medzinárodné sankcie stali štandardným nástrojom zahraničnej politiky. Keďže normy liberálneho internacionalizmu do značnej miery určovala Transatlantická aliancia (NATO),

---

⁵ Podľa Krátkeho výkladového slovníka vojenskej terminológie (Vallo, 1997) blokáda predstavuje zabránenie prísunu síl a prostriedkov do určitého priestoru. Môže byť námorná, vzdušná, pozemná alebo kombinovaná. Vykonáva sa v priebehu vojenského konfliktu, alebo i mimo neho. V konflikte je jedným z aspektov vedenia vojny niektorou z bojujúcich strán, v čase mieru má zabrániť alebo stlmiť konflikt. V súčasnosti sa môže uskutočňovať len so súhlasom Bezpečnostnej rady OSN. Jej technický výkon môže byť zverený teritoriálnej (regionálnej) organizácii.

⁶ Základnými princípmi Spoločnosti národov boli zákaz vedenia vojen, spravodlivosť a dodržiavanie medzinárodného práva. Členovia sa zaviazali rešpektovať územnú celistvosť a nezávislosť politiky všetkých členských štátov proti akejkoľvek vonkajšej agresii.

počas trvania „studenej vojny“ boli sankcie západných štátov a USA⁷ zamierené predovšetkým proti Sovietskemu zväzu, komunistickej Číne, Severnej Kórei, Kube a Vietnamu (Mulder, 2022).

Uplatňovanie medzinárodných sankcií nezvyčajne vzrástlo po skončení studenej vojny, pričom sa zvýšil ich počet a zmenilo sa aj ich zameranie, predovšetkým proti „neštátnym“ aktérom, napr. teroristom (Mrázek, 2016, Mulder, 2022). Vedúcu úlohu pri ich ukladaní zohráva v súčasnosti Organizácia spojených národov, konkrétne Bezpečnostná rada OSN, ktorá uložila sankcie na krajiny ako napr. Irak, Severná Kórea a Irán v snahe riešiť problémy súvisiace so zbraňami hromadného ničenia, porušovaním ľudských práv a terorizmom. Okrem tejto celosvetovo pôsobiacej organizácie majú právo ukladať sankcie aj regionálne organizácie ako Európska únia, Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE), Africká únia⁸ a Liga arabských štátov.

Typické pre 21. storočie je ukladanie tzv. cieľových (targeted) a inteligentných (smart) sankcií. Ide o (Dunaj, 2015):

1. cestovné sankcie - napríklad vo forme zákazu vstupu na územie alebo zákazu využívania určitej leteckej dopravnej spoločnosti, prípadne leteckého priestoru;
2. obchodné sankcie na určité komodity – medzi ktoré patria najmä strategické suroviny, ako ropa, drevo vojenské vybavenie, ako aj luxusné tovary;
3. finančné sankcie jednotlivcov – zmrazenie bankových účtov, zákaz investícií a iné;
4. finančné sankcie inštitúcií – zákaz prístupu na finančný trh alebo pozastavenie členstva v medzinárodných finančných organizáciách (napríklad SWIFT, MasterCard, Visa).

Tento druh sankcií sa začal využívať z dôvodu, že plošné ukladanie komplexných sankcií sa mnohokrát míňalo svojim účinkom a predovšetkým zasahovalo civilné obyvateľstvo, ktoré v dôsledku nich trpelo nedostatkom potravín a lekárskej starostlivosti, no politické a ekonomické elity sankcionovaného štátu neboli postihnuté. Cieľové sankcie predovšetkým ukladá Bezpečnostná rada OSN, pričom sú orientované na vládnych predstaviteľov a ďalšie konkrétne osoby či skupiny osôb, ktorým je zmrazený majetok, znemožnené cestovanie (odmietnutie víz), či obmedzenie získania „luxusného tovaru“ (Hufbauer et. al., 2007, Blaškovič, 2016). Týmto postupom sa dosahuje zvýšenie adresnosti a efektívnosti reštriktívnych opatrení.

Ako možno vidieť z uvedeného stručného prehľadu využívania sankcií v histórii, sankcie boli použité na presadzovanie strategických záujmov krajiny, ktorá ich ukladala, dobýjanie územia, presadzovanie výhodnejších obchodných režimov, ako protest proti agresivite iných krajín a ako podporný prostriedok pri vojenských konfliktoch.

---

⁷ Od druhej svetovej vojny primárnym subjektom, ktorý uvaloval ekonomické sankcie boli USA. USA majú viac ako ktorákoľvek iná krajina takú ekonomickú veľkosť, aby mohli predpokladať, že ekonomické sankcie môžu byť účinným medzinárodnopolitickým nástrojom.

⁸ Africká únia vznikla v roku 2002 ako nástupkyňa Organizácie africkej jednoty, ktorá pôsobila v rokoch 1963 – 2002.

2 KATEGORIZÁCIA SANKCIÍ

História sankcií je spojená predovšetkým s vojenskými konfliktmi. Sankcie sa využívali buď ako predohra vojny, alebo ako doplnok vedenia vojny. V súčasnosti sa sankcie považujú za jeden z nástrojov ekonomickej vojny⁹, ktorá je súčasťou vojny hybridnej. Všetky druhy medzinárodných sankcií majú v konečnom dôsledku dopad na hospodárstvo (ekonomický profit) sankcionovanej krajiny a následne aj na jej vojenské schopnosti.

Základné členenie a charakteristiku sankcií dokumentuje Tabuľka 1.

Tabuľka 1 Typy medzinárodných sankcií

Druh sankcie	Charakteristika sankcie
Diplomatické sankcie	<p><i>Diplomatická izolácia</i> - obmedzenie prístupu sankcionovanej krajiny k medzinárodnému spoločenstvu (obmedzenie účasti sankcionovanej krajiny v medzinárodných organizáciách alebo jej zastúpenia na medzinárodných fórach).</p> <p><i>Pozastavenie diplomatických vzťahov</i> - prerušenie a ukončenie diplomatických vzťahov s príslušnou krajinou, koordinované stiahnutie diplomatických zástupcov určitého združenia (EÚ, OSN) z príslušnej krajiny, vyhostenie diplomatov, ktoré má signalizovať nesúhlas s konaním krajiny, pozastavenie oficiálnych návštev.</p> <p>Obmedzenia vstupu na územie štátu (zákaz udelenia víz alebo cestovania).</p>
Ekonomické sankcie	<p>Obmedzovanie dovozu alebo vývozu určitých druhov tovaru (<i>obchodné embargá</i>), <i>investičné obmedzenia</i> (zákaz priamych vecných investícií alebo finančných investícií prostredníctvom finančných inštitúcií, prípadne úradne nariadené de-investície), <i>námorné blokády</i>, zákaz poskytovania určitých služieb, úplné alebo čiastočné prerušenie hospodárskych stykov, železničného, námorného, leteckého, poštovného, telegrafného, rádiového, televízneho alebo iného spojenia (<i>dopravné a komunikačné sankcie</i>).</p> <p><i>Finančné reštrikcie</i> - zmrazenie aktív, ktoré patria osobám alebo subjektom uvedených na sankčnom zozname (zákaz prístupu sankcionovaného subjektu k aktívam držaným v zahraničných finančných inštitúciách).</p> <p>Cieľom je obmedzenie prístupu krajiny k finančným zdrojom, tovaru alebo službám, ktoré by mohli podporovať ekonomiku sankcionovanej krajiny alebo jej armádu.</p>
Vojenské sankcie	<p><i>Vojenské sankcie</i> sú forma trestu zameraného na obmedzovanie vojenských schopností sankcionovanej krajiny.</p> <p><i>Zbrojné sankcie</i> zahŕňajú širšiu škálu obmedzujúcich opatrení vzťahujúcich sa k zbraniam. Okrem <i>zbrojného embarga</i> (komplexný zákaz exportu, tranzitu alebo poskytovania určitých druhov zbraní, munície, súčiastok na výrobu zbraní) ide aj o zákaz poskytovania technických, finančných i vzdelávacích a výcvikových služieb súvisiacich s ich používaním.</p> <p>Ďalšou formou vojenských sankcií sú <i>bezletové zóny</i>. Ide o zákaz lietadlám lietať nad určitou oblasťou zvyčajne s cieľom zabrániť leteckým útokom na civilné obyvateľstvo alebo zabrániť vojenským operáciám.</p>

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Krč (2001), Askari et al. (2003), Zábojník, Hamara (2015), Mrázek (2016), www.consilium.europa.eu., www.mzv.sk.

⁹ Bližšie pozri napr. kapitolu „Ekonomická vojna“ v publikácii JIRÁSKOVÁ, S. 2022. Ekonomika obrany – vybrané kapitoly.

Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR okrem vyššie uvedených sankcií uvádza aj ďalšiu kategóriu, a to športové a kultúrne sankcie, ktoré spočívajú v zákaze (bojkote) štartu športovcov na akciách v sankcionovanom štáte prípadne v bojkote jeho kultúrnych podujatí. Tento typ sankcií je možné zaradiť do kategórie diplomatických sankcií.

Striktné začlenenie jednotlivých aktivít využívaných v praxi do príslušných kategórií je niekedy problematické. Napríklad využitie bojkotu, ako nátlakového prostriedku používaného v hospodárskom a politickom boji v snahe presadiť svoje požiadavky, prípadne izolovať protivníka formou odmietania hospodárskych alebo spoločenských stykov, je možné zaradiť podľa jeho charakteru k diplomatickým i ekonomickým sankciám. Bojkot účasti športovcov na celosvetových športových podujatiach ako sú olympiády, prípadne majstrovstvá sveta patria k športovým sankciám, bojkot nákupu určitých druhov tovarov, napr. (ruskej) vodky, (ruského) plynu a ropy patria k ekonomickým sankciám. Dôležité je si uvedomiť, že aj bojkot športových, prípadne kultúrnych podujatí má zároveň ekonomický dopad.

Vyhlásenie bezletovej zóny nad určitým územím nepostihne len možnosť použitia vojenských lietadiel na účely bombardovania (v tomto prípade by išlo o vojenské sankcie), ale zároveň postihuje aj „civilné“ lety (čo je možné považovať za ekonomické sankcie). Vojenské obliehanie miest na prvý pohľad spadá do kategórie vojenských sankcií, no keďže spôsobuje ekonomické utrpenie obyvateľstva, zaraďuje sa zároveň do kategórie ekonomických sankcií. Na dosiahnutie cieľov obchodných embárg (ekonomické sankcie) prostredníctvom námorných blokáde boli a aj sú využívané vojnové lode (vojenské sankcie). Podobne i v prípade uloženia zbrojného embarga prvotným cieľom je zníženie bezpečnostného rizika vzniku vojenského konfliktu, no zároveň zamedzenie exportu/importu zbraní má značné ekonomické dôsledky na tvorbu HDP. Z uvedeného vyplýva, že jednotlivé formy sankcií sa v praxi kombinujú a ich konkrétne zatriedenie je potrebné posúdiť z prípadu na prípad.

Ekonomické sankcie sa stávajú atraktívnymi, keď diplomacia nedokáže dosiahnuť medzinárodné ciele. Vojenská angažovanosť sa považuje za poslednú možnosť, zatiaľ čo ekonomické sankcie sa považujú za presvedčivejší nástroj ako diplomacia. Ukladanie vojenských sankcií preto nastupuje zvyčajne až v prípade, keď diplomatické ani ekonomické sankcie neprinesú požadovaný efekt (Askari et. al., 2023).

V extrémnych situáciách, keď už iné formy sankcií zlyhali, môžu vojenské sankcie eskalovať až do bodu vojenskej intervencie, čo znamená použitie vojenskej sily (pozemné operácie, letecké útoky, námorné blokády) v snahe ukončiť agresívne akcie sankcionovanej krajiny, prípadne nastoliť mier či udržať mier medzi znepríatelenými stranami. V tomto prípade by už ale išlo o tzv. ozbrojené represálie¹⁰.

Podľa počtu subjektov, ktoré ukladajú sankcie sa tieto členia na (Mrázek, 2016):

1. Unilaterálne/jednostranné – keď sankcie ukladajú jednotlivé štáty, v tomto prípade sa v medzinárodnom práve používa označenie „protiopatrenie“.

---

¹⁰ Vojenské represálie predstavujú decentralizované opatrenia uplatnené v čase vojny jednou stranou konfliktu s cieľom prinútiť druhú stranu alebo strany dodržiavať humanitárne pravidlá medzinárodných ozbrojených konfliktov. Represálie teda predstavujú odvetné opatrenie na porušenie medzinárodného humanitárneho práva, ktoré umožňujú strane sporu ísť za hranice obvykle prípustného a použiť aj také opatrenia, ktoré by za iných okolností boli protiprávne. Uplatňovanie ozbrojených represálií je obmedzené prísnymi podmienkami medzinárodného práva (Kaščák, 2011).

2. Multilaterálne/kolektívne – keď sankcie ukladá viacero štátov/medzinárodných organizácií naraz. Kolektívne sankcie zvyčajne ukladajú orgány reprezentujúce medzinárodné spoločenstvo.

Tradičnú rolu sankcií predstavuje *donucovanie*, kedy sankcie majú pôsobiť na zmenu správania sa cieľového subjektu, *obmedzovanie* má spôsobiť, aby sa cieľový subjekt zdržal nežiadúceho správania (ide o odradenie subjektu od budúceho nežiadúceho správania) a *signalizačná rola* sankcií spočíva vo vyjadrení nesúhlasného názoru so správaním sa donucovaného subjektu. V niektorých prípadoch môže ísť aj o potrestanie za minulé nežiadúce správanie (Trávníčková, Zemanová, Druláková, 2015).

Blaškovič (2016) uvádza, že sankcie majú trojakú povahu: sú reálnym trestom za porušenie existujúceho stavu (medzinárodného práva), sú zároveň formou morálneho a politického odsúdenia za spáchané „zlo“ a v konečnom dôsledku pôsobia tiež preventívne, pretože odstrašujú potenciálnych porušiteľov od ich úmyslu porušiť právne normy.

Pri ukladaní sankcií by sa malo prihliadať na ich proporcionalitu a nevyhnutnosť, sankcie by mali byť primerané cieľom ktoré sa snažia dosiahnuť, majú byť orientované na tých, ktorí sú zodpovední za neprijateľné politiky alebo činnosti a zároveň by sankcie mali mať čo najmenšie vedľajšie nezamýšľané (negatívne) dôsledky na nezúčastnené strany. Rozsah uložených sankcií sa môže v čase meniť, môžu byť ako sprísňované, tak aj zmierňované.

Aby boli sankcie úspešné, krajina, prípadne subjekt, ktorý sankcie ukladá musí mať významný ekonomický vplyv na sankcionovanú krajinu. Táto „ekonomická páka“ musí spôsobiť alebo musí mať potenciál spôsobiť sankcionovanej strane dostatočné ekonomické ťažkosti, aby prinútila vedenie protistrany zmeniť svoje nežiadúce správanie. Strana, ktorá ukladá sankcie tiež musí posúdiť svoje ekonomické náklady (napr. prípadné straty vyplývajúce z prerušenia obchodu¹¹ a následnej straty exportných príležitostí).

3 SANKCIE EURÓPSKEJ ÚNIE UKLADANÉ NA RUSKÚ FEDERÁCIU V DÔSLEDKU VOJENSKÉHO KONFLIKTU NA UKRAJINE

Podľa článku 29 Zmluvy o Európskej únii sa Rade Európskej únie umožňuje prijímať sankcie (reštriktívne opatrenia) voči vládam krajín, ktoré nie sú súčasťou Európskej únie, neštátnym subjektom (napríklad spoločnostiam) a jednotlivcom (ako napr. teroristi) s cieľom zmeniť ich politiku alebo činnosť. Podľa článku 215 Zmluvy o fungovaní Európskej únie môže Rada EÚ prijať potrebné opatrenia k vykonávaným rozhodnutiam prijatým podľa článku 29 Zmluvy o Európskej únii s cieľom zabezpečiť ich jednotné vykonávanie vo všetkých členských štátoch Európskej únie.

Európska únia prijíma sankcie buď ako vlastné (samostatné) reštriktívne opatrenia (t. j. autonómne sankcie), alebo ako spôsob vykonávania uznesení Bezpečnostnej rady Organizácie spojených národov (tzv. zmiešané sankčné režimy) v prípadoch, keď krajiny mimo EÚ, fyzické alebo právnické osoby, skupiny alebo neštátne subjekty:

- nerešpektujú medzinárodné právo alebo ľudské práva,
- vykonávajú politiky alebo opatrenia, ktoré sa neriadia zásadami právneho štátu či demokracie.

---

¹¹ Nákladom súvisiacim s vedením ekonomickej vojny sa venuje Krč, Hynková. Bližšie pozri: Krč, Hynková. 2016. Current economic warfare. Krč, Hynková. 2022. Aspects of Economic Warfare – Causes and Consequences.

Európska únia má vo svojej praxi zavedené geografické a horizontálne sankčné režimy, pričom geografické sankčné režimy sú zamerané na konkrétny štát, naopak horizontálne režimy sa týkajú tematických oblastí (napr. boj proti terorizmu, porušovanie ľudských práv a pod.).

Takéto sankcie sú *preventívne a nerepresívne nástroje*, ktoré umožňujú Európskej únii pružne reagovať na aktuálnu spoločenskú situáciu, a to v súlade so zásadami „Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky“¹². Reštriktívne opatrenia sú navrhnuté tak, aby sa nimi minimalizovali negatívne dôsledky pre civilné obyvateľstvo. Ide o uloženie cielených a diferencovaných sankcií voči krajine alebo jej časti, členom vlády, jednotlivcom, skupinám či subjektom. Všetky reštriktívne opatrenia sú plne v súlade so záväzkami vyplývajúcimi z medzinárodného práva vrátane záväzkov týkajúcich sa ľudských práv a základných slobôd. Reštriktívne opatrenia sa zvyčajne uplatňujú dvanásť mesiacov bez konkrétneho dátumu ukončenia, pričom sa v pravidelných intervaloch preskúmajú, aby sa zaručilo, že sú opodstatnené a naďalej pomáhajú plniť stanovené ciele.

Osobám a subjektom, na ktoré sa vzťahuje zmrazenie aktív alebo cestovné obmedzenia sa opatrenia, ktoré sa voči nim prijali, oznámia jednotlivo listom, ak je k dispozícii ich adresa, alebo prostredníctvom oznamu, ktorý je uverejnený v Úradnom vestníku Európskej únie.

Európska únia podľa vyššie uvedených dokumentov môže krajinám mimo územia EÚ uložiť nasledovné druhy sankcií¹³:

1. Diplomatické sankcie:
  - vyhostenie diplomatov, pozastavenie oficiálnych návštev,
  - pozastavenie dvojstrannej alebo viacstrannej spolupráce s EÚ,
  - bojkotovanie športových alebo kultúrnych podujatí.
2. Hospodárske a finančné sankcie:
  - zbrojné embargá na vojenský tovar začlenený do spoločného zoznamu vojenského materiálu EÚ,
  - obmedzenia dovozu a vývozu tovaru s duálnym použitím (vojenské a civilné použitie).

Reštriktívne opatrenia môžu ďalej zahŕňať zmrazenie finančných prostriedkov a ďalších ekonomických zdrojov, ktoré vlastní alebo kontrolujú jednotlivci alebo organizácie/entity na ktoré sú uložené sankcie, napr. hotovosť, bankové vklady, akcie, podiely atď. Sankcionované subjekty nemôžu mať k týmto aktívam prístup, presunúť ich či predať, zároveň nimi vlastnené nehnuteľnosti nie je možné predať ani prenajať. V rámci sankcií sa ukladajú odvetvové opatrenia, napríklad zákaz importu alebo exportu vybraných komodít/tovarov alebo určitých technológií (napr. technické vybavenie a softvér, ktorý by mohol byť použitý na monitorovanie a zachytenie signálu a pod.). V prípade tovarov určených na humanitárne účely¹⁴ slúžiacich na uspokojenie základných životných potrieb ako sú potraviny a lieky sa udeľujú výnimky z ukladaných sankcií.

---

¹² Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika (SZBP) je zahraničná a bezpečnostná politika EÚ ako celku. Jej cieľom je zachovanie mieru, posilnenie medzinárodnej bezpečnosti a presadzovanie medzinárodnej spolupráce, demokracie, právneho štátu a dodržiavania ľudských práv a základných slobôd.

¹³ <https://eur-lex.europa.eu/SK/legal-content/summary/general-framework-for-eu-sanctions.html>

¹⁴ Humanitárna pomoc zahŕňa rôzne podporné činnosti ako napr. poskytovanie potravinovej a výživovej pomoci, vody a sanitácie, prístrešia, zdravotnej starostlivosti a pod. Cieľom je zachraňovať ľudské životy, predchádzať ľudskému utrpeniu a zmierňovať jeho následky a zachovávať ľudskú dôstojnosť všade tam, kde je to potrebné.

Medzi ďalšie druhy sankcií patrí aj obmedzenie vstupu osôb zaradených na sankčný zoznam do krajín Európskej únie (tzv. *zákaz cestovania*). V tomto prípade dotknuté osoby nemôžu vstúpiť na územie EÚ alebo v prípade, že ide o občanov EÚ, vycestovať za hranice členského štátu, ktorého sú štátnymi príslušníkmi. Členské štáty EÚ môžu za osobitných okolností udeliť výnimku zo zákazu cestovania (napríklad umožniť členovi vlády krajiny mimo EÚ, na ktorú sa vzťahujú sankcie, zúčastniť sa na konferencii Organizácie spojených národov, ktorá sa koná na ich území).

Zámerom je, aby prijaté a vyhlásené reštriktívne opatrenia mali politický a hospodársky vplyv. Podľa rozhodnutia Rady EÚ z roku 2022 porušenie reštriktívnych opatrení je obzvlášť závažnou oblasťou trestnej činnosti, keďže môže podporovať hrozby pre medzinárodný mier a bezpečnosť, narúšať upevňovanie a podporu demokracie, porušovať zásady právneho štátu a ľudské práva a spôsobovať výrazné hospodárske, sociálne, spoločenské a environmentálne škody.

Zoznam sankcionovaných subjektov v rámci samostatných a zmiešaných sankčných režimov Európskej únie a Bezpečostnej rady OSN je k dispozícii na adrese: www.sanctionsmap.eu.

K najzávažnejším sankciám, ktoré uložila Rada Európskej únie v poslednom období patria sankcie uvalené na Ruskú federáciu v súvislosti s nevyprovokovaným porušovaním ukrajinskej suverenity a jej územnej celistvosti v súvislosti s anexiou Krymu uskutočnenou na jar 2014. Rada EÚ naliehala na Ruskú federáciu, by zastavila narastajúci tok zbraní, vybavenia a militantov cez hranice Ukrajiny a aby zároveň stiahla svoje vojenské jednotky z pohraničnej oblasti. Prvé reštriktívne opatrenia v reakcii na kroky Ruska destabilizujúce situáciu na Ukrajine boli prijaté a vyhlásené 8. 9. 2014. Opatrenia zamerané na obchod boli prijaté v konkrétnych hospodárskych odvetviach. Keďže politika Ruskej federácie sa nezmenila, reštriktívne opatrenia sa po ich prehodnocovaní kontinuálne predlžovali.

Bezpečostná situácia sa prudko zhoršila 24. 2. 2022, keď prezident Putin ohlásil „špeciálnu vojenskú operáciu“ s cieľom „demilitarizácie a denacifikácie Ukrajiny“. Vzhľadom na závažnosť situácie (protiprávna anexia Krymu, ukrajinskej Doneckej, Luhanskej, Záporožskej a Chersonskej oblasti a útočná vojna Ruska proti Ukrajine) Rada EÚ prijala ďalšie reštriktívne opatrenia. Dopĺňajú sa nimi existujúce opatrenia uvalené na Rusko od roku 2014 v dôsledku anexie Krymu a nerešpektovania dohôd z Minska. Hospodárske sankcie sa od júla 2016 postupne predlžujú vždy o ďalších 6 mesiacov.

Vo februári roku 2024 bol prijatý 13. balík sankcií a 24. 06. 2024 už 14. balík sankcií. Nové sankcie sa zameriavajú na kľúčové sektory ruského hospodárstva ako je energetika, financie a obchod a sťažujú obchádzanie sankcií EÚ. Zahŕňajú zákaz služieb prekládky ruského skvapalneného zemného plynu (LNG) na území EÚ na účely operácií, prekládky do tretích krajín a tiež zákaz nových investícií na dokončenie projektov LNG vo výstavbe. Okrem toho politické strany, nadácie a mimovládne organizácie pôsobiace v EÚ už nebudú môcť prijímať finančné prostriedky z Ruska.

V máji 2024 Rada EÚ v reakcii na úmrtie ruského opozičného politika Alexeja Navalného zriadila nový rámec sankcií voči osobám a subjektom zodpovedným za závažné porušovanie alebo zneužívanie ľudských práv, represie voči občianskej spoločnosti a demokratickej opozícii a narušovanie demokracie a právneho štátu v Rusku. Na sankčný

Humanitárnu pomoc poskytujú humanitárne organizácie ako UNHCR, UNICEF, Červený kríž, Červený polmesiac a ďalšie.

zoznam bol v tejto súvislosti zaradený jeden subjekt - Federálna väzenská služba Ruskej federácie a 19 fyzických osôb.

Cieľom týchto opatrení je oslabiť vojensko-priemyselný komplex Ruskej federácie, pripraviť hospodárstvo Ruska o trhy, znemožniť mu prístup ku kritickým technológiám a takto výrazne obmedziť jeho schopnosť viesť vojnu.

Sankcie zahŕňajú cielené reštriktívne opatrenia (individuálne sankcie¹⁵), hospodárske sankcie a vízové opatrenia. Sankcie voči jednotlivcom predstavujú zákaz cestovania a zmrazenie aktív, sankcie voči subjektom pozostávajú zo zmrazenia aktív.

Stručný prehľad subjektov na ktoré sa vzťahujú individuálne reštriktívne opatrenia je uvedený v Tabuľke 2.

Tabuľka 2 Individuálne reštriktívne opatrenia uložené Európskou úniou na Ruskú federáciu

Individuálne reštriktívne opatrenia	
Osoby na ktoré sa vzťahujú reštriktívne opatrenia	Subjekty na ktoré sa vzťahujú reštriktívne opatrenia
<ul style="list-style-type: none"> - Vladimir Putin - Sergej Lavrov - Viktor a Oleksandr Janukovyč - Roman Abramovič - poslanci ruskej Štátnej dумы - členovia Národnej bezpečnostnej rady - ministri, guvernéri a miestni politici - vysokopostavení úradníci a vojenský personál - velitelia Wagnerovej skupiny - podnikatelia a oligarchovia - prokremel'skí a protiukrajinskí propagandisti - osoby, ktoré sú zodpovedné za zverstvá spáchané v Buči a Mariupole, raketové útoky na civilistov a kritickú infraštruktúru, deportácie a nútené adopcie ukrajinských detí, vojenskú prevýchovu ukrajinských detí, nábor sýrskych žoldnierov na boj na Ukrajine, výrobu a dodávku dronov 	<ul style="list-style-type: none"> - banky, poisťovne a finančné inštitúcie (vrátane Federálneho úradu pre finančné monitorovanie) - spoločnosti vo vojenskom a obrannom odvetví - spoločnosti v leteckom, lodiarskom a strojárskom odvetví - ozbrojené sily a polovojenské skupiny - politické strany - hnutie „Všeruský ľudový front“ - telekomunikačné spoločnosti - ruské IT spoločnosti - mediálne organizácie zodpovedné za propagandu a dezinformácie - Wagnerova skupina - súkromný vojenský subjekt - agentúra RIA FAN – ruská mediálna organizácia - spoločnosť na ťažbu diamantov PJSC Alrosa

Zdroj: www.consilium.europa.eu

Okrem individuálnych reštriktívnych opatrení sú na Ruskú federáciu uložené aj hospodárske a diplomatické sankcie. Hospodárske sankcie sú uvedené v Tabuľke 3.

¹⁵ Individuálne sankcie sú zamerané na osoby, ktoré sú zodpovedné za podporu, financovanie alebo vykonávanie činností narušajúcich územnú celistvosť, zvrchovanosť a nezávislosť Ukrajiny alebo ktoré majú z takýchto činností prospech.

Tabuľka 3 Hospodárske sankcie uložené Európskou úniou na Ruskú federáciu

Hospodárske sankcie	
Finančný sektor	<ul style="list-style-type: none"> – vylúčenie desiatich ruských bánk zo systému SWIFT – obmedzenia týkajúce sa prístupu Ruska na kapitálové a finančné trhy EÚ – zákaz transakcií s Ruskou centrálnou bankou – zákaz poskytovania eurobankoviek Rusku – zákaz poskytovania kryptomenových peňaženiek ruským osobám
Energetika	<ul style="list-style-type: none"> – zákaz dovozu ropy a uhlia z Ruska – cenový strop na ruskú ropu prepravovanú po mori – zákaz obchodu so skvapalneným propánom – zákaz vyvážať do Ruska tovar a technológie na rafináciu ropy – zákaz nových investícií do ruského energetického a ťažobného odvetvia
Doprava	<ul style="list-style-type: none"> – zavretie vzdušného priestoru EÚ pre všetky ruské lietadlá – zákaz činnosti ruských prevádzkovateľov cestnej dopravy – zákaz prepravy pre prívesy a návesy registrované v Rusku – uzavretie prístavov EÚ pre ruské plavidlá – zákaz námornej dopravy ruskej ropy do tretích krajín – zákaz prístupu do prístavov a plavebných komôr v EÚ pre plavidlá, ktoré sa zúčastňujú na transferoch z lode na loď a sú podozrievané z porušovania sankcií – zákaz vývozu tovaru a technológií v sektore letectva a námornej dopravy a v kozmickom sektore do Ruska
Obranný a vojenský sektor	<ul style="list-style-type: none"> – zákaz vyvážať do Ruska komodity s dvojakým použitím a technológií určených na vojenské účely, polovodičové materiály, elektronické a optické komponenty, navigačné prístroje, motory do dronov, motory na jednosmerný prúd, servomotory do dronov, zbrane a civilné strelné zbrane a ich komponenty, muníciu, vojenské vozidlá a polovojenské vybavenie, – chemikálie, lítiové batérie a termostaty, iné výrobky, ktoré by mohli posilniť ruské priemyselné kapacity
Služby	<ul style="list-style-type: none"> – zákaz poskytovať služby kryptomenovej peňaženky (blockchain), účtu alebo úschovy kryptoaktív, – architektonické a inžinierske služby, poradenské služby v oblasti IT a služby právneho poradenstva, služby v oblasti reklamy, prieskumu trhu a prieskumu verejnej mienky, – zákaz poskytovať technickú pomoc, sprostredkovateľské služby, financovanie alebo finančnú pomoc v súvislosti s námornou dopravou ruskej ropy, – zákaz poskytovať práva duševného vlastníctva alebo obchodné tajomstvá týkajúce sa tovaru a technológií, na ktoré sa vzťahujú iné sankcie – zákaz poskytovať softvér na riadenie podnikov (účtovníctvo, audit, dane), softvér na priemyselný dizajn a výrobu

Zdroj: www.consilium.europa.eu

Do hospodárskych sankcií spadá aj zákaz vyvážať z EÚ do Ruska špičkové technológie, napr. kvantové počítače, pokročilé polovodiče, elektronické súčiastky a softvér, určité druhy strojov a dopravných zariadení, luxusný tovar (luxusné automobily, hodinky a šperky) a zákaz dovážať z Ruska diamanty (rezané a leštené) vrátane šperkov, oceľ, železo, surové železo a zrkadlové surové železo, cement a asfalt, medené a hliníkové drôty, fólie, rúry a rúrky, drevo, papier, syntetický kaučuk a plasty, morské plody, liehoviny, cigarety a kozmetiku a zlato vrátane šperkov. Zoznam zakázaných výrobkov je navrhnutý tak, aby sa maximalizoval negatívny vplyv sankcií na ruské hospodárstvo a zároveň sa obmedzili dôsledky pre podniky a občanov EÚ.

Z obmedzení vývozu a dovozu sa vylučujú výrobky primárne určené na spotrebu a výrobky súvisiace so zdravím, liekmi, potravinami a poľnohospodárstvom s cieľom nepoškodzovať ruské obyvateľstvo. Na vývoz potravín a poľnohospodárskych produktov z Ruska na svetové trhy neboli uvalené žiadne sankcie. Ktokoľvek môže používať, nakupovať, prepravovať a zabezpečovať potraviny a hnojivá prichádzajúce z Ruska. Rozhodnutie vylúčiť tieto komodity z uložených sankcií ovplyvnil záujem o udržanie celosvetovej potravinovej bezpečnosti. S tým súvisí aj povolenie jednotlivých členských štátov na prelety nad svojím vzdušným priestorom, ak je to potrebné na humanitárne účely, prípadne povoliť plavidlám plaviacim sa pod ruskou vlajkou vstup do prístavov EÚ, ako aj povoliť ruským cestným dopravcom vstup do EÚ na účely dovozu alebo prepravy poľnohospodárskych výrobkov vrátane hnojív a pšenice, ktoré nepodliehajú obmedzeniam.

Reštriktívne opatrenia boli zavedené aj v rámci *hospodárskej spolupráce* s Ruskou federáciou. Od roku 2014 Európska investičná banka (EIB) bola požiadaná, aby pozastavila podpisovanie nových finančných operácií v Ruskej federácii, členské štáty EÚ sa dohodli na koordinácii svojich pozícií v rámci Rady riaditeľov Európskej banky pre obnovu a rozvoj (EBOR) takisto s cieľom pozastaviť financovanie nových operácií, prehodnotilo sa vykonávanie dvojstranných a regionálnych programov spolupráce EÚ s Ruskom a niektoré rozvojové programy sa pozastavili¹⁶.

Cieľom uvedených hospodárskych sankcií je oslabenie ekonomiky Ruskej federácie a dosiahnutie zmeny jej politiky. K zosilneniu nátlaku prispieva zároveň aj odchod, prípadne pozastavenie podnikateľských a investičných aktivít veľkých medzinárodných spoločností, ktoré boli predtým etablované v Rusku, čo v konečnom dôsledku znamená značný odliv medzinárodného kapitálu.

Nemenej dôležité sú aj *diplomatické sankcie*. Už v roku 2014 bol pozastavený samit „Európska únia a Ruská federácia“ a členské štáty EÚ prijali rozhodnutie, že nebudú organizovať pravidelné dvojstranné samity s Ruskom, pričom dvojstranné rozhovory s Ruskom o vízových otázkach boli pozastavené. Krajiny EÚ podporili aj pozastavenie rokovaní o pristúpení Ruska k Organizácii pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) a k Medzinárodnej agentúre pre energiu. Rusko tiež nie je pozývané na zasadania skupiny G8.

V jeseni roku 2022 bola v plnej miere pozastavená platnosť dohody o zjednodušení vízového režimu, čo znamená, že ruskí diplomati, iní ruskí úradníci, podnikatelia ani ruskí občania už nemôžu využívať ustanovenia o zjednodušení vízového režimu. Na ruských občanov sa preto uplatňujú všeobecné pravidlá vízového kódexu EÚ.

---

¹⁶ www.consilium.europa.eu

V rámci 13. balíka sankčných opatrení sa Rada EÚ rozhodla rozšíriť reštriktívne opatrenia na 106 osôb a 88 subjektov¹⁷, v rámci 14. balíka bolo sankcionovaných ďalších 116 subjektov a jednotlivcov. Opatrenia sa týkajú osôb, ktoré sú spojené s vojenských a obranným sektorom, ďalej sú to predstavitelia súdnictva, miestni politici a osoby zodpovedné za protiprávnu deportáciu a vojenskú prevýchovu ukrajinských detí.

K diplomatickým sankciám možno priradiť aj opatrenia vedúce k zabráneniu šírenia dezinformácií a ruskej propagandy prostredníctvom médií. Od roku 2022 je v EÚ pozastavené vysielanie a licencie viacerých médií podporovaných Kremlom. Ruská vláda využíva tieto médiá ako nástroje na manipuláciu s informáciami a podporu dezinformácií o invázii na Ukrajinu, vrátane svojej propagandy s cieľom destabilizovať krajiny, ktoré susedia s Ruskom, ako aj EÚ a jej členské štáty. Ide napr. o Russia Today a jej dcérske spoločnosti, Rossija 1, Rossija 24, New Eastern Outlook, Spas TV a ďalšie¹⁸. V máji 2024 bolo na sankčný zoznam zaradené online médium „Voice of Europe“, ktoré sa zapájalo do systematickej medzinárodnej kampane zameranej na manipuláciu médií a skresľovanie faktov s cieľom destabilizovať Ukrajinu, EÚ a jej členské štáty. Tento subjekt sa tiež využíval na získavanie finančných zdrojov na odmeňovanie propagandistov a budovanie siete, ktorá ovplyvňuje zástupcov politických strán v Európe.

ZÁVER

Úsilie zmeniť správanie národov, skupín alebo jednotlivcov prostredníctvom ukladania sankcií môže mať mnoho podôb, môže byť vyvolané na rôzne účely, môže byť presadzované s rôznou úrovňou intenzity a môže zaznamenať rôzne úrovne úspechu. Ako preukazujú informačné zdroje orientované na túto problematiku, v dvadsiatom storočí len jedna z troch uložených sankcií bola aspoň čiastočne úspešná, pričom skromnejšie ciele, ktoré sa mali sankciami dosiahnuť, mali väčšiu šancu na úspech¹⁹.

Ekonomické sankcie nevyjadrujú len ekonomickú silu subjektu, ktorý ich ukladá, ale aj jeho politické, sociálne a kultúrne hodnoty. Účinok sankcií, embárg a blokad má morálno-politický charakter (odsúdenie nepriateľského štátu, vytvorenie symbolickej jednoty so spojencami), no zároveň ide o ekonomicko-politické efekty spočívajúce v oslabovaní ekonomickej a vojenskej moci protivníka a v konečnom dôsledku spôsobenie jeho neskoršieho technologického zaostávania (Šmihula, 2023). Efektívnosť ekonomických sankcií sa tak nemusí prejaviť okamžite, ale až v dlhšom časovom horizonte.

Skúsenosti z praxe potvrdzujú, že účinnosť sankcií a iných hospodárskych opatrení má tendenciu s časom klesať. Nástroje ekonomického nátlaku fungujú len vtedy, ak jedna strana vlastní také vzácne zdroje, technológie a pod., ktoré druhá strana chce alebo potrebuje. Vzhľadom na globálnu ekonomiku však existujú spôsoby ako si nedostatkové komodity môže krajina obstarat' aj v inom geografickom priestore, nielen v krajinách, ktoré sankcie uložili.

Čo sa týka účinnosti zbrojných embárg, k nízkej efektívite tohto nástroja prispieva slabá medzinárodná regulácia, nedostatočný spôsob monitorovania dodržiavania zákazu exportu a transferu zbraní, nevykazovanie alebo zatajovanie množstva exportovaných/importovaných konvenčných zbraní v rámci databázy Registra konvenčných zbraní OSN (Chrvalová, 2019).

¹⁷ Do tohto dátumu bolo sankcionovaných 1718 osôb a 419 subjektov.

¹⁸ www.consilium.europa.eu.

¹⁹ Príklady sankcií, pri ktorých ciele neboli dosiahnuté uvádza Askari et. al (2003), zároveň Hufbauer et. al., 2007.

Ak majú ekonomické sankcie uspieť v podmienkach globálnej ekonomiky, vyžadujú si globálnu podporu veľkého počtu krajín. Čím viac vlád ukladá sankcie voči danej cieľovej krajine, tým je sankčný režim účinnejší. Podmienkou však je, aby jednotlivé krajiny striktné dodržiavali sankčné režimy.

V prípade sankcií uložených Európskou úniou na Ruskú federáciu je problémom obchádzanie sankcií prostredníctvom tzv. tretích krajín. Predovšetkým ide o dovozy „sankcionovaných“ tovarov, ktoré Rusko potrebuje na vedenie vojny prostredníctvom reexportu. Stanovený cieľ, a to stiahnutie ruských vojsk z okupovaných ukrajinských území a ukončenie vojnového konfliktu sa doposiaľ nepodarilo dosiahnuť. Konečnú účinnosť uložených sankcií bude možné posúdiť až s určitým časovým odstupom.

Záverom možno konštatovať, že sankcie sú len podporným nástrojom používaným v medzinárodnej politike na dosiahnutie stanoveného cieľa, a to zabezpečenie mieru. Sú súčasťou ekonomickej vojny, ale potrebné je si uvedomiť, že ani samotná ekonomická vojna bez typicky vojenských aktivít nedokáže zabezpečiť konečné víťazstvo.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ASKARI, H. G. - FORRER, J. - TEEGEN, H. - YANG, J. 2003. *Economics sanctions: Examiner Their Philosophy and Efficacy*. Westport : Praeger Publishers, 2003. 223 p. ISBN 1-56720-542-9.
- BLAŠKOVIČ, K. 2016. Cielené sankcie Bezpečnostnej rady Organizácie spojených národov. In *Societas et Iurisprudentia*, roč. 4, 2016, č.1, s.62-103 ISSN 1339-5467.
- DUNAJ, M. 2015. *Ekonomické sankcie vŕči Rusku a jejich právní dopad*. Bakalárska práca. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra mezinárodného a evropského práva, 2015. 55 s.
- FOX, A. 2021. “On Sieges”. In *The RUSI Journal*, Vol. 166, 2021, Iss. 2., p.18-28 ISSN (print): 0307-1847 ISSN (online): 1744-0378 DOI: <https://doi.org/10.1080/03071847.2021.1924077>
- HUFBAUER, G. C. – SCHOTT, J. j. – ELLIOT, K. A. – OEG, B. 2007. *Economic Sanctions Reconsidered*. 3rd. Edition. Washington, DC, 2007. 248 p. ISBN 978-0-88132-407-5.
- CHOVANČÍK, M. 2014. *Efektivita zbrojného embarga ako nástroja manažmentu ozbrojených konfliktov*. Dizertačná práca. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta sociálnych študií, Katedra mezinárodných vzťahů a evropských študií, 2014. 188 s.
- CHRALOVÁ, L. 2019. Použitie zbrojného embarga ako jedného z nástrojov nešírenia konvenčných zbraní, jeho limity a prípad Jemenu. In *Zborník vedeckých prác „Islamské ekonomické myslenie – mýtus alebo realita ?“*. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, 2019. s. 32-41. ISBN 978-80-225-4654-6.
- JIRÁSKOVÁ, S. 2022. *Ekonomika obrany: Vybrané kapitoly*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2022. 326 s. ISBN 978-80-8040-626-4 DOI: <https://doi.org/10.52651/eovk.b.2022.9788080406271>
- KARBER, P. A. - CADIEU, T. 2022. *Where Goest Ukraine & NATO Strategy*. [online] [cit. 2024-02-14]. Dostupné na internete: <https://strategyandfuture.org/wp-content/uploads/2023/07/Ukraine-NATO-Strategy-1-JUIL-2023.pdf>.

- KAŠČÁK, T. 2011. *Retorzia a represálie v medzinárodnom práve*. Diplomová práca. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra medzinárodného a evropského práva, 2011. 85 s.
- KRČ, M. 2001. *Nástin dějin ekonomiky obrany*. Praha : AVIS, 2001. 210 s. ISBN 80-7278-100-6
- KRČ, M., HYNKOVÁ, V. 2016. *Current economic warfare* [online]. [cit. 2024-02-28]. Dostupné na internete: <https://msed.vse.cz/msed_2016/article/101-krc-Miroslav-paper.pdf>.
- KRČ, M. – HYNKOVÁ, V. 2022. *Aspects of Economic Warfare – Causes and Consequences*. [online]. [cit. 2024-02-28]. Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/366420551_Aspects_of_Economic_Warfare_-_Causes_and_Consequences#fullTextFileContent> DOI: <https://doi.org/10.47459/cndcgs.2022.40>
- MORRISON, K. - LOWE, P. 2021. *Reporting the Siege of Sarajevo*. London : Bloomsbury Academic Publishing. 264 p. ISBN 978-13500-8174-1, DOI: <https://doi.org/10.5040/9781350081802>
- MRÁZEK, J. 2016. Mezinárodněprávní rámec sankcí a jejich uplatnění v praxi. In *Právník*, roč.155, 2016, č.4. s. 29 – 50 ISSN 0231-6625.
- MULDER, N. 2022. *The Economic Weapon: The Rise of Sanctions as a Tool of Modern War*. Yale : University Press, 2022. 434 p. ISBN 978-0-300-27048-8.
- PECHÁČEK, P. 2022. Hranice sankčních režimů EU aneb Jak sankce schválit, jak se jim bránit a jak je vymáhat. In ANTOŠ, M. - WINTR, J. (Eds): *Vojna a mír*. Praha : Leges, 2022. 122. s. ISBN 978-80-7502-654-5.
- STANAR, D. 2023. Sarajevo in the Procrustean bed: “Siege” of a divided city. In *Srpska politička misao*, Vol. 82, 2023, No. 4, p. 203-220. ISSN 0354-5989 DOI: <https://doi.org/10.5937/spm82-43982>
- ŠMIHULA, D. 2023. *Medzinárodná bezpečnosť v kríze*. Bratislava : Premedia, 2023. 206 s. ISBN 978-80-8242-222-4
- TRÁVNÍČKOVÁ, Z. – ZEMANOVÁ, Š. – DRULÁKOVÁ, R. 2015. Ukládání zbrojních sankcí v sankční praxi Evropské unie. In *Současná Evropa*, roč. 20, 2015, č.1, s.85-105 ISSN 1804-1280.
- VALLO, D. 1997. *Krátky výkladový slovník vojenskej terminológie*. Bratislava : MO SR, 1997. 115 s.
- ZÁBOJNÍK, S. – HAMARA, A. 2015. Zahraničnoobchodné sankcie medzi EÚ a RF a ich vplyv na ekonomickú výkonnosť krajín EÚ11. In *Studia commercialia Bratislavensia*, roč.8, 2015, č.30, s. 275-291, ISSN 1339-3081 (Online), ISSN 1337-7493 (Print).
- Zákon č. 289/2016 Z. z. o vykonávaní medzinárodných sankcií a o zmene a doplnení niektorých zákonov.*
- www.consilium.europa.eu
- www.eur-lex.europa.eu
- www.mfsr.sk

www.mzv.sk

Ing. Soňa JIRÁSKOVÁ, PhD.
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Katedra logistického zabezpečenia
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš 1
sona.jiraskova@aos.sk

VÝZVY SPOJENÉ S UMELOU INTELIGENCIOU PRE MEDZINÁRODNÝ MIER A BEZPEČNOSŤ

CHALLENGES ASSOCIATED WITH ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR INTERNATIONAL PEACE AND SECURITY

Milan KUSÁK

ABSTRACT

This article analyzes and maps the challenges that artificial intelligence poses to international peace and security. The article identifies and systematizes the main threats associated with the implementation and development of artificial intelligence technologies, with particular attention given to artificial intelligence safety, cybersecurity risks, and human-machine interaction. It also examines the potential consequences of these challenges for global security. The aim is to provide overview of artificial intelligence challenges and to support the discussion on measures to mitigate these threats, thereby contributing to the sustainable and secure development of artificial intelligence at the global level.

Keywords: Military applications of artificial intelligence, Autonomous weapons systems, Conflict escalation, Cyber risks, Human-machine interaction

ÚVOD

Umelá inteligencia predstavuje jednu z najrevolučnejších technológií súčasnosti, ktorá má potenciál výrazne ovplyvniť rôzne oblasti života, vrátane priemyslu, zdravotníctva, dopravy a dokonca aj vojenských operácií. Jej rýchly vývoj a integrácia do rozmanitých systémov prinášajú nespočetné výhody, ako je zvýšenie efektivity, automatizácia úloh či lepšie rozhodovanie na základe analýzy veľkého množstva dát. Avšak, spolu s týmito prínosmi prichádzajú aj nové výzvy a hrozby, ktoré si vyžadujú dôkladné posúdenie a reguláciu.

V súčasnom globálnom prostredí, ktoré je čoraz viac prepojené a komplexné, má umelá inteligencia potenciál nielen pozitívne, ale aj negatívne ovplyvniť medzinárodný mier a bezpečnosť. Systémy poháňané umelou inteligenciou sú čoraz viac používané v oblastiach, ktoré môžu priamo ovplyvniť dynamiku medzinárodných vzťahov, vrátane vojenských operácií, spravodajstva a kontroly zbraní. Napriek tomu, že technologický pokrok vždy sprevádzal vojenský vývoj, dnešné rýchlo sa meniace technológie predstavujú nové a často nepredvídateľné hrozby, ktoré môžu prekračovať hranice národných štátov a ovplyvňovať globálnu bezpečnosť.

Zvlášť znepokojujúci je potenciál umelej inteligencie na militarizáciu a jej použitie v autonómnych zbraňových systémoch, ktoré môžu operovať bez priamej kontroly človeka. Takéto systémy nielenže zvyšujú riziko eskalácie konfliktov, ale aj znižujú prah pre použitie sily, čím zvyšujú pravdepodobnosť ozbrojených stretov. Okrem toho, schopnosť systémov vybavených umelou inteligenciou rýchlo sa učiť a prispôbovať novým situáciám znamená, že môžu byť zneužitá alebo nesprávne použité spôsobom, ktorý ohrozuje medzinárodnú stabilitu.

Táto problematika nie je len teoretickou otázkou, ale stáva sa čoraz naliehavejšou témou v politických a bezpečnostných diskusiách na medzinárodnej úrovni. Správy ako "Nová agenda pre mier" od Generálneho tajomníka OSN a prvá diskusia o umelej inteligencii v Bezpečnostnej rade OSN konaná v júli 2023 zdôrazňujú význam multilaterálnych snáh o reguláciu vývoja a používania umelej inteligencie. Napriek týmto iniciatívam však stále chýba komplexný rámec na pochopenie a riadenie rizík spojených s touto technológiou.

1. VŠEOBECNE K VÝZVAM UMELEJ INTELIGENCIE

To ako sa výzvy pre medzinárodný mier a bezpečnosť prejavujú môže nadobúdať rôzne formy. Podľa správy generálneho tajomníka OSN „Nová agenda pre mier“, ktorá bola vydaná 20. júla 2023 sa uvádza, že „žijeme v prepojenom globálnom rizikovom prostredí, v ktorom sú hrozba krízy a zdroj nestability úzko prepojené a vyžadujú si kolektívne a spolupracujúce reakcie“ (Nová agenda pre mier, 2023). V súčasnosti netreba zabúdať na nové technológie, ktoré sú taktiež súčasťou tohto prostredia ako celku a ich komplexný potenciál na militarizáciu sú schopné vytvárať vyvíjajúce sa výzvy. Aj napriek tomu, že technologický pokrok šiel vždy ruka v ruke s vojnou, a boli tak prepojené, rýchlo sa rozvíjajúca oblasť technologických inovácií a vyvíjajúcich sa technológií predstavujú potenciálne cezhraničné hrozby, a to predovšetkým čo do kontextu s ich prepojením s inými hrozbami, ktorých príkladom sú aj jadrové zbrane.

Umelá inteligencia je v posledných rokoch medzinárodným spoločenstvom považovaná za hlavnú obavu, a to nie len z pohľadu jej rýchleho pokroku, ale taktiež aj z dôvodu jej škálovateľnosti, prístupnosti a postupnej všadeprítomnosti. Predovšetkým jej všadeprítomnosť znamená a je pre ňu charakteristické, že umelá inteligencia ako taká je používaná a zavádzaná v mnohých rozmanitých technických systémoch, a to aj v oblasti vojenských operácií a rovnako aj ako súčasť širokej škály zbraní a vojenských aplikácií.

Tieto skutočnosti reflektujú aj politické dokumenty a iniciatívy, ako správa Generálneho tajomníka „Nová agenda pre mier“ a taktiež vôbec prvá diskusia o umelej inteligencii, ktorá sa uskutočnila v Bezpečnostnej rade konanej 18. júla 2023. Tieto doklady poukazujú na význam multilaterálnych snáh na zmiernenie rizík a reguláciu vývoja a používania umelej inteligencie. V tejto súvislosti je potrebné poukázať na chýbajúci celkový rámec, ktorý by slúžil k pochopeniu výziev v tejto oblasti a ich vzájomného prepojenia. Množstvo odborníkov sa týmito výzvami zaoberá v rámci svojich vedných odborov (napr. kybernetické bezpečnostné výzvy umelej inteligencie alebo výzvy, ktoré môžu vyplývať z prepojenia umelej inteligencie a biotechnológií).

Aj napriek tomu, že rôznorodé pochopenie výziev v kontexte technológií (napr. výzva zaujatosti, nepredvídateľnosti algoritmických systémov) a jej zneužitia (napr. použitie umelej inteligencie na vývoj a nasadenie plne autonómnych zbraňových systémov) sú známe a súčasťou multilaterálnych diskusií a rokovaní, predmetná oblasť výziev ostáva nedostatočne preskúmaná a pochopená.

Riešenie tejto problematiky si predovšetkým vyžaduje technické pochopenie a vytvorenie jednotného slovníka. Preto je potrebné sa v tejto súvislosti sústrediť predovšetkým na definovanie komplexného prehľadu možných výziev umelej inteligencie s ohľadom na medzinárodný mier a bezpečnosť.

1.1 TRIEDENIE VÝZIEV VYPLÝVAJÚCICH Z UMELEJ INTELIGENCIE

Výzvy umelej inteligencie s ohľadom na medzinárodný mier a bezpečnosť obsahujú rozmanité spektrum technologických domén a možností použitia. Z metodologického

hľadiska je mapovanie výziev spojených s tak široko používanou technológiou, akou umelá inteligencia rozhodne je, pomerne zložitá úloha. Je potrebné jasne vymedziť hranice medzi jednotlivými kategóriami hrozieb, ktoré nemusia byť vždy jednoznačné. Umelá inteligencia je široko používanou technológiou, tak v statických systémoch (ako napr. plánovacie systémy) ako aj v mobilných systémoch (akými sú napr. drony alebo bezpilotné vozidlá) – s čím sú spojené špecifické súbory hrozieb (Russell, 2022) – taktiež zahŕňajú aj systémy umelej inteligencie s rozdielnou schopnosťou učiť sa, adaptívnymi vlastnosťami a učebno-adaptívnymi schopnosťami, čo má za následok, že rozsah výziev je rozdielny a môže sa v priebehu času aj vyvíjať.

Mapovanie výziev umelej inteligencie s poukazom na medzinárodnú bezpečnosť ďalej prináša hrozby z pohľadu širokého rozsahu aplikácie a dopadu tejto technológie. Ide predovšetkým o aplikáciu vo vojenstve a zbraňových systémoch.

Existuje množstvo metodologických prístupov k diskusii a klasifikácii výziev, čo vyplýva zo širokej škály systémov, v ktorých je technológia integrovaná a aplikovaná. Jedným z možných prístupov k rámcovaniu výziev je analýza jednotlivých fáz procesu zameriavania a identifikácia výziev špecifických pre túto úroveň, ako napríklad výzvy na operačnej alebo taktickej úrovni (Ekelhof, 2019). Alternatívna taxonómia by mohla byť navrhnutá s ohľadom na výzvy spojené s umelou inteligenciou vo fyzickom svete (napríklad autonómia v pohybe a použitie umelej inteligencie na prijímanie kinetických rozhodnutí) a v digitálnej sfére, vrátane využitia umelej inteligencie na ovplyvňovanie rozhodovacích procesov (napríklad potenciálne využitie generatívnej umelej inteligencie vo vojenskom spravodajstve). Tieto prístupy umožňujú komplexné pochopenie hrozieb spojených s technologickými inováciami v súčasných a budúcich vojenských operáciách.

Posúdenie výziev spojených s technológiami sa výrazne líšia v závislosti od organizácie a zainteresovaných strán, ktoré tieto výzvy hodnotia. Tieto subjekty môžu zameriavať svoju pozornosť na špecifické oblasti, ako sú problémy robustnosti v systémoch umelej inteligencie alebo výzvy kybernetickej bezpečnosti, alebo na konkrétne oblasti aplikácie, napríklad výzvy spojené s použitím umelej inteligencie v oblasti jadrového velenia a kontroly. Ako príklad môže poslúžiť kategorizácia navrhnutá organizáciou RAND (Research and Development) v roku 2020, ktorá identifikuje tri hlavné kategórie výziev vojenskej umelej inteligencie: etické a právne výzvy, operačné výzvy a strategické riziká. Tento prístup poskytuje štruktúrovaný rámec na hodnotenie potenciálnych hrozieb a výziev spojených s nasadením umelej inteligencie v rôznych vojenských kontextoch (Morgan, 2020).

Kategorizácia vypracovaná v roku 2023 Centrom pre vznikajúce technológie a bezpečnosť a Centrom pre dlhodobú odolnosť vo Veľkej Británii systematicky kategorizuje výzvy na základe jednotlivých fáz životného cyklu umelej inteligencie, v ktorých sa tieto výzvy môžu prejaviť: návrh, tréning a testovanie, vývoj a používanie, dlhodobé nasadenie a šírenie. Implementácia umelej inteligencie v tomto kontexte môže významne prispieť k riziku eskalácie a zvýšeného napätia, obzvlášť ak sa jej schopnosti rozvíjajú a nasadzujú v prostredí intenzívnej medzivládnej rivality, kde umelá inteligencia predstavuje kľúčovú prioritu v rámci národnej bezpečnosti (Janjeva, 2023).

Kategorizácia výziev uvedená v tejto správe identifikuje hlavné oblasti zraniteľnosti technológií umelej inteligencie, potenciál ich zneužitia, ako aj širšie strategické a geopolitické dôsledky v kontexte medzinárodnej bezpečnosti a mieru. Tento rámec je navrhnutý s cieľom poskytnúť komplexné porozumenie rizík spojených s nasadením umelej inteligencie v rámci vojenských operácií a medzinárodných bezpečnostných stratégií. V tejto časti sa podrobne analyzujú a kategorizujú hrozby technológie umelej inteligencie.

Príspevok sa zameriava hlavne na technologické riziká, ktoré zahŕňajú bezpečnostné riziká spojené s umelou inteligenciou a systémami využívajúcimi umelú inteligenciu, ako aj riziká vyplývajúce z interakcie medzi človekom a strojom. Táto kategória identifikuje faktory, ktoré môžu ovplyvniť celkovú bezpečnosť a výkon systémov s umelou inteligenciou v rôznych aplikáciách a oblastiach použitia. Zahŕňa riziká súvisiace s tým, ako sú tieto systémy navrhnuté, postavené a nasadené, čím zdôrazňuje význam dôkladného návrhu a implementácie na zabezpečenie spoľahlivosti a bezpečnosti týchto technológií.

1.2 RÁMEC PRE RIADENIE RIZÍK UMELEJ INTELIGENCIE

Hoci analýza konceptu rizika presahuje rozsah tohto príspevku, je dôležité zdôrazniť niekoľko základných aspektov. Usmernenia pre riadenie rizík zvyčajne definujú riziko v kontexte špecifických cieľov, ktoré sú predmetom záujmu danej problematiky. Napríklad v oblasti riadenia rizík pre verejné a súkromné organizácie Medzinárodná organizácia pre normalizáciu (ISO) navrhla rámec pre riadenie rizík, štandard 31000:2018, ktorý definuje riziko ako „vplyv neistoty na ciele“ (ISO 31000:2018, 2018). Tento štandard sa stal základom pre mnohé ďalšie prístupy k riadeniu rizík.

Rámec pre riadenie rizík umelej inteligencie, ktorý vyvinul Národný inštitút pre normy a technológie (NIST) pri Ministerstve obchodu Spojených štátov, nadväzuje na tento ISO štandard a definuje riziko ako „kombinované meradlo pravdepodobnosti výskytu udalosti a rozsahu alebo miery následkov danej udalosti (Artificial Intelligence Risk Management Framework, 2023)“. Tento prístup je obzvlášť relevantný pre vojenské operácie, kde je potrebné presne hodnotiť pravdepodobnosť a závažnosť potenciálnych hrozieb spojených s nasadením umelej inteligencie.

Rámec pre riziká umelej inteligencie od Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) čerpá z ISO štandardu, NIST rámca, ako aj z princípov OECD pre umelú inteligenciu a rámca pre due diligence. Tento rámec zdôrazňuje, že riziká spojené s umelou inteligenciou by mali byť vyvážené proti rizikám nepoužitia umelej inteligencie v kontextoch, kde môže priniesť významné výhody a nové poznatky (OECD, 2024). V kontexte vojenských operácií to znamená, že pri hodnotení rizík je potrebné zväžiť nielen potenciálne hrozby spojené s umelou inteligenciou, ale aj straty príležitostí, ktoré by vznikli, ak by sa umelá inteligencia nevyužila v kritických situáciách, kde môže významne zlepšiť efektivitu a rozhodovanie.

Výzvy umelej inteligencie v tomto príspevku sú posudzované v kontexte medzinárodného mieru a bezpečnosti. V súlade s týmto, sa táto conceptualizácia rizík zameriava na spôsob, akým môže umelá inteligencia prispieť k zvýšeniu rizika ozbrojeného konfliktu alebo k vzniku negatívnych či nechcených účinkov na medzinárodnú bezpečnosť. Konkrétne sa riziká umelej inteligencie môžu prejaviť vo:

- vyvolávaní nehôd alebo zámernej či neúmyselnej eskalácie v ozbrojených konfliktoch;
- vytváraní významných výziev pre štáty pri zvládaní nežiaducich účinkov, ako je napríklad použitie určitých zbraňových systémov;
- zvýšení napätia medzi štátmi a zhoršení regionálnych a multilaterálnych vzťahov.

Táto analýza rizík tak zdôrazňuje, že hoci umelá inteligencia môže priniesť značné výhody, jej nasadenie v kontexte medzinárodných bezpečnostných štruktúr si vyžaduje dôkladné zhodnotenie potenciálnych hrozieb a nepriaznivých dôsledkov, ktoré môžu ohroziť globálnu stabilitu.

Ako už bolo avizované kategorizácia v tomto príspevku sa zameriava na riziká technológie umelej inteligencie, ktoré zahŕňajú široké spektrum zraniteľností vyplývajúcich z inherentných obmedzení alebo zraniteľností umelej inteligencie ako technických a učebných systémov, ako aj riziká vyplývajúce z interakcie človeka s týmito systémami. Medzi tieto riziká patria:

1. **bezpečnostné riziká:** tieto riziká sú spojené s vrozenými obmedzeniami vo vývoji a fungovaní systémov umelej inteligencie. Vojenské nasadenie umelej inteligencie môže byť ohrozené bezpečnostným zlyhaním, ktoré je často neúmyselné, avšak nedostatočné praktiky, ako napríklad nesprávne spracovanie dát, môžu viesť k závažným poruchám, čo môže mať katastrofálne následky v bojových podmienkach.
2. **kybernetické hrozby:** tieto zahŕňajú škodlivé úmyselné útoky, ktoré môžu narušiť spôsob, akým sa umelá inteligencia učí a rozhoduje. Vo vojenskom kontexte sú takéto útoky obzvlášť nebezpečné, pretože môžu narušiť kritické systémy, ovplyvniť dôvernosť, integritu a dostupnosť vojenských operácií. Zložitosť kybernetickej obrany umelej inteligencie si vyžaduje špecifické prístupy na ochranu pred takýmito hrozbami.
3. **výzvy interakcie človeka so strojom:** tieto riziká vznikajú v kontexte interakcie medzi ľuďmi a systémami s umelou inteligenciou, ktoré fungujú s rôznou mierou autonómie. Vojenský personál musí byť schopný dôverovať týmto systémom, avšak zaujatosť voči automatizácii a nedostatok dôvery môžu obmedzovať efektívne využitie umelej inteligencie, čo môže ohroziť úspech vojenských operácií.

Medzi tieto riziká patria:

- a) **riziko nesprávneho výpočtu:** s rozširujúcim sa využívaním umelej inteligencie v spravodajských komunitách, a rôznych nástrojoch na predvídanie budúcich skutočností, narastá aj jej vplyv na vojenské rozhodovanie, vrátane kritických rozhodnutí o použití sily. Hoci riziká nesprávnych výpočtov nie sú nové, umelá inteligencia ich môže výrazne zhoršiť. Nesprávne použitie alebo zlyhanie technológie môže viesť k závažným chybám v spravodajských správach, chybným interpretáciám vyvíjajúcej sa operačnej situácie a k zásadným nesprávnym výpočtom počas ozbrojeného konfliktu. Tieto faktory môžu vážne ovplyvniť globálnu bezpečnostnú situáciu, zavádzať neistotu do stratégií a ovplyvňovať budúce konflikty.
- b) **riziko eskalácie:** umelá inteligencia môže rôznymi spôsobmi prispieť k eskalácii konfliktov, najmä prostredníctvom integrácie do zbraňových systémov, ako sú jadrové alebo konvenčné zbrane. Môže iniciovať zámernú alebo neúmyselnú eskaláciu konfliktov a taktiež ovplyvniť systémy na podporu rozhodovania, kde môže podnietiť rozhodnutia vedúce k eskalácii. Vojenská aplikácia umelej inteligencie preto so sebou nesie značné riziká, ktoré môžu destabilizovať globálnu bezpečnosť a viesť k nepredvídateľným a potenciálne katastrofálnym následkom na medzinárodnej scéne.

Táto kategorizácia rizík zdôrazňuje, že hoci umelá inteligencia prináša potenciál pre inovácie a zlepšenie vojenských kapacít, jej nesprávne alebo nekontrolované použitie môže vážne narušiť medzinárodnú stabilitu a bezpečnosť. Riziká spojené s rozmachom umelej inteligencie predstavujú významnú hrozbu, najmä v kontexte konvergencie umelej inteligencie s inými technologickými oblasťami a rozšírenia samotných technológií umelej inteligencie. Široké rozšírenie softvéru poháňaného umelou inteligenciou umožňuje jeho prispôbenie a jemné doladenie rôznymi aktérmi, čo zvyšuje riziko jeho nekontrolovaného šírenia a využitia na nepredvídateľné účely.

Tieto riziká sú často úzko prepojené. Napríklad bezpečnosť a odolnosť systémov s umelou inteligenciou sú neoddeliteľne spojené s otázkami interakcie medzi človekom a

strojom. Vojenský operátor môže prehliadnuť slabý výkon systému s umelou inteligenciou kvôli zaujatosti voči automatizácii, čo môže viesť k vážnym následkom. Ďalšie technologické zlyhania, ako napríklad neschopnosť umelej inteligencie adekvátne sa prispôbiť novým operačným prostrediam, môžu viesť k závažným nesprávnym výpočtom, ktoré majú kritické dôsledky v kontexte ozbrojeného konfliktu, najmä ak je umelá inteligencia integrovaná do zameriavacích cyklov. Takéto zlyhania môžu mať okamžité následky, najmä ak sú narušené segmenty nájdenia a sledovania cieľa.

Bezpečnostné alebo kybernetické zlyhania môžu navyše viesť k eskalácii konfliktu, najmä ak sa tempo vojny zrýchli v dôsledku schopnosti algoritmickej systémov vykonávať úlohy v priebehu niekoľkých sekúnd, ktoré by inak trvali hodiny. Takéto zrýchlenie môže zásadne ovplyvniť riadenie eskalácie alebo deeskalácie konfliktu, čím sa zvyšuje riziko nepredvídaných a potenciálne katastrofálnych dôsledkov na medzinárodnú bezpečnosť. Tieto prepojené riziká zdôrazňujú potrebu dôkladného riadenia a regulácie technológií umelej inteligencie, najmä v oblasti vojenských aplikácií, kde ich nesprávne nasadenie môže destabilizovať globálnu bezpečnostnú architektúru.

2. VÝZVY TECHNOLOGIE UMELEJ INTELIGENCIE

Výzvy spojené s technológiou umelej inteligencie môžeme rozdeliť do dvoch hlavných kategórií: hrozby bezpečnosti a zabezpečenie. **Bezpečnostné hrozby** sa zvyčajne týkajú neúmyselných zlyhaní systémov umelej inteligencie, ktoré spôsobujú, že tieto systémy nefungujú podľa očakávaní. Tieto problémy sú súčasťou systému umelej inteligencie a môžu sa prejavovať v rôznych fázach ich vývoja, testovania a nasadzovania. Na druhej strane, **hrozby zabezpečenia** sa týkajú zámerných útokov na systémy umelej inteligencie, vrátane kybernetických bezpečnostných hrozieb a útokov, ktoré sú bežné aj v tradičných IT systémoch (Russell, 2022). Napriek tomu, že metódy útokov a dostupné obranné opatrenia majú určité podobnosti, systémy umelej inteligencie vyžadujú špecifické prístupy k ochrane.

Ďalším kritickým zdrojom hrozieb je **interakcia medzi človekom a strojom**, ktorá môže viesť k nehodám alebo zneužitiu technológie, aj keď systém s podporou umelej inteligencie technicky funguje správne. Tieto hrozby sú často prepojené. Problémy s robustnosťou modelov umelej inteligencie sa môžu prelínať s kybernetickými bezpečnostnými hrozbami (Brundage, 2018). Navyše, zlyhania umelej inteligencie môžu viesť k nesprávnym alebo oneskoreným reakciám ľudských operátorov, najmä ak ten istý systém pred zlyhaním fungoval spoľahlivo a bezproblémovo po dlhý čas.

2.1 BEZPEČNOSŤ UMELEJ INTELIGENCIE

Krehkosť umelej inteligencie je jedným z najzávažnejších výziev spojených s aplikáciami umelej inteligencie, najmä v kontexte bezpečnostne kritických operácií. Krehkosť sa prejavuje, keď algoritmus nedokáže zovšeobecniť alebo prispôbiť sa podmienkam, ktoré sa líšia od tých, na ktorých bol pôvodne trénovaný. Tento jav nastáva napríklad v prípade algoritmov počítačového videnia, ktoré boli trénované na rozpoznávanie lodí na základe tisícok obrazových vzorov (Amodei, 2016). Ak sa však zmenia podmienky, ako napríklad poveternostné faktory, môže dôjsť k tomu, že model nebude schopný správne identifikovať cieľ.

Krehkosť systémov umelej inteligencie neznamená, že sú nevyhnutne slabé svojím návrhom, ale skôr to, že aj keď algoritmus funguje spoľahlivo v rámci určitých hraníc, môže sa „mýliť“, ak tieto hranice prekročí. Táto vlastnosť spôsobuje, že mnohé systémy s umelou inteligenciou, napríklad v robotike alebo autonómnych vozidlách, sa môžu zdať veľmi

schopné, ale pri stretnutí s nepredvídanými podmienkami v reálnom svete môžu dramaticky zlyhať (Lohn, 2020).

Systémy umelej inteligencie sú obzvlášť zraniteľné voči zlyhaniu, keď dochádza k systematickým zmenám kontextu, alebo keď sa údaje použité počas tréningovej fázy líšia od reálnych podmienok, s ktorými sa systém neskôr stretne, čo je známe ako problém „posunu distribúcie“ (Goodfellow, 2015). Tento fenomén predstavuje vážne hrozby najmä vo vojenskom prostredí, kde nepredvídané zmeny na bojisku môžu výrazne ohroziť účinnosť umelej inteligencie, a tým aj úspešnosť vojenských operácií. Dôkladné pochopenie a riadenie týchto hrozieb je preto kľúčové pre bezpečné nasadenie umelej inteligencie v kritických vojenských aplikáciách.

2.1.1 SCENÁR INCIDENTU: CHYBA V AUTONÓMNEJ NAVIGÁCIÍ A MOŽNÉ ESKALAČNÉ NÁSLEDKY

V tomto scenári je bezpilotné lietadlo (dron) nasadené na misiu SPS (spravodajstvo, prieskum a sledovanie) v blízkosti vysoko sporného regiónu s cieľom monitorovať pohyb a aktivity pozdĺž hranice. Navigačný algoritmus dronu bol trénovaný na základe kombinácie záberov získaných počas reálnych operácií a simulovaných letov. Autonómne vedenie zabudované v drone dopĺňa tradičnú GPS navigáciu s cieľom minimalizovať riziko spoofingu (manipulácia s GPS signálmi, aby sa dron, pohyboval podľa nesprávnych údajov o polohe) alebo rušenia signálu.

Počas operácie nad zložitým terénom, ktorý zahŕňa hory, jazerá a ľudské osídlenia, dochádza k zlyhaniu počítačového vizuálneho systému, ktorý nedokáže správne identifikovať hranice. Tento problém vedie k tomu, že dron neúmyselne vnikne do vzdušného priestoru susednej krajiny v období vysokého napätia. Takýto incident môže mať vážne eskalačné následky, pretože narušenie vzdušného priestoru inej krajiny, obzvlášť v čase zvýšeného napätia, môže byť interpretované ako provokácia alebo úmyselný akt agresie (Amer, 2019). Vojenské a diplomatické dôsledky môžu byť značné, potenciálne vedúce k diplomatickým krízam a vyvolaniu vojenskej reakcie zo strany dotknutej krajiny. Tento scenár ilustruje, ako technické zlyhanie v autonómnych systémoch môže eskalovať konflikt a destabilizovať regionálnu bezpečnosť.

Hoci sú tieto incidenty neúmyselné, môžu byť okamžite interpretované ako provokácia alebo akt útoku. V závislosti od konkrétneho kontextu, v ktorom k incidentu dôjde, by mohol tento typ narušenia vyvolať okamžité reakcie zo strany dotknutej krajiny. Tieto nepredvídané udalosti zdôrazňujú hrozby spojené s autonómnymi systémami, kde aj technické zlyhanie môže viesť k rýchlej eskalácii napätia a potenciálne k vojenskému konfliktu.

2.1.2 ŠPECIFIKÁCIA ÚLOHY A PROBLÉMY

Technické zlyhanie systémov umelej inteligencie často pramenia z problémov spojených so špecifikáciou úlohy, ktorá zahŕňa prenesenie konkrétnych pokynov na systém strojového učenia. Tento proces vyžaduje, aby sa zámer návrhára presne pretransformoval do konkrétnych akcií a správania systému. V praxi je však zosúladenie ľudského vnímania úlohy s tým, ako ju vníma robot alebo systém strojového učenia, obzvlášť náročné pri zložitejších úlohách (Fazekas, 2021). Neraz dochádza k nesúladu medzi „návrhovou špecifikáciou,“ ktorá je explicitne zabudovaná do systému, a „odhalenou špecifikáciou,“ ktorá sa prejavuje v pozorovanom správaní systému počas jeho nasadenia. Inými slovami, to, čo systém skutočne robí, sa môže líšiť od pôvodného zámeru návrhára.

Robotické systémy sú vybavené úlohami, ktoré musia vykonávať, pričom tieto úlohy sú vo forme abstrakcií, ktoré sa systém učí buď explicitne, prostredníctvom štruktúr ako sú súbory funkcií a grafy, alebo implicitne, prostredníctvom neurónových sietí, ktoré automaticky extrahujú úlohy koreláciou vstupov s požadovaným správaním. V oboch prístupoch však existujú výzvy pri zosúladení zámeru návrhára s činnosťou robota. V kontexte vojenských aplikácií sú tieto problémy obzvlášť kritické, pretože nesprávne špecifikované úlohy môžu viesť k nežiaducemu správaniu autonómnych systémov počas bojových operácií (Styber, 2023). Takáto odchýlka môže mať vážne následky, od narušenia koordinácie až po neúmyselnú eskaláciu konfliktu, čo zdôrazňuje potrebu presnej špecifikácie a dôkladného testovania vojenských systémov s podporou umelej inteligencie pred ich nasadením do operácií.

Je ťažké predvídať alebo presne definovať všetky možné situácie, s ktorými sa systém umelej inteligencie môže stretnúť počas plnenia úloh, a táto výzva sa stáva ešte náročnejšou v zložitom prostredí. Neurónové siete síce dokážu niektoré z týchto výziev prekonať automatickým extrahovaním, avšak často vykazujú falošné spojenia (von Braun, 2021). Tieto spojenia sú prepojením dvoch premenných, ktoré síce môžu byť asociované, ale nie sú kauzálne prepojené. Napríklad navigačný systém v neobsadenom pozemnom vozidle, nasadenom na tichú operáciu, si môže mylne vyložiť prítomnosť stromov s prítomnosťou skladov a spoliehať sa na túto asociáciu, aj keď ide o nesúvisiace faktory.

Ďalším významným problémom spojeným so špecifikáciou úloh je tzv. **reward hacking** (zneužitie odmeňovacieho systému). Tento jav nastáva, keď sa systém naučí správanie, ktoré optimalizuje odmeňovaciu funkciu spôsobom, ktorý je nežiaduci alebo mimo zamýšľaného cieľa. Systém nájde „jednoduchšie“ riešenie na formálne splnenie úlohy, čím skreslí pôvodný zámer (Fischer, 2022). Napríklad v systéme na rozpoznávanie cieľov, ktorý je odmeňovaný za detekciu vojenských vozidiel v určitej oblasti, sa systém môže naučiť opakovane detegovať to isté vozidlo krúžením v užšej oblasti, čím maximalizuje svoju odmeňovaciu funkciu, ale neplní skutočný zámer misie.

Aj keď sa mnohé z týchto zlyhaní podarí odhaliť a opraviť počas tréningovej fázy, nie je realistické predpokladať, že takýmto problémom sa vždy podarí predísť, najmä s narastajúcou zložitou technológiou. Tento problém zosúladenia sa stáva ešte zložitejším v prípade techník hlbokého učenia a neurónových sietí, kde inherentná komplexnosť tréningových algoritmov v kombinácii s problémom krehkosti výrazne zvyšuje hrozbu nepredvídaného správania. Problémy s bezpečnosťou sú ešte viac umocnené v kontexte intenzívneho úsilia o vývoj pokročilých schopností umelej inteligencie, často na úkor bezpečnostných opatrení. Ako poznamenal jeden odborník: „V oblasti bezpečnosti zaostávame. 98 % výskumníkov sa sústreďuje na zvyšovanie výkonu umelej inteligencie, nie na jej bezpečnosť. Bezpečnosť je podceňovaná (Yampolskiy, 2018).“ Perspektíva širokého nasadenia umelej inteligencie navyše ešte viac prehľbuje výzvy spojené s bezpečnosťou, zložitou testovaním a zabezpečením kvality. Vojenské aplikácie umelej inteligencie, kde sú tieto hrozby obzvlášť kritické, vyžadujú dôkladné zváženie týchto problémov. Nezohľadnenie bezpečnostných rizík môže viesť k nepredvídateľným a potenciálne katastrofálnym následkom, ohrozujúcim nielen úspech jednotlivých operácií, ale aj širšiu medzinárodnú bezpečnosť.

2.1.3 NEÚMYSELNÉ ZLYHANIA: PRÍKLADY PROBLÉMOV BEZPEČNOSTI UMELEJ INTELIGENCIE

Tento zoznam sumarizuje hlavné bezpečnostné problémy spojené so systémami umelej inteligencie. Bol zostavený skupinou odborníkov (Siva Kumar, 2019). Tento

dokument je neúplný a dynamický, pretože sa predpokladá, že s vývojom technológie budú v technických komunitách identifikované a konceptualizované nové režimy zlyhania.

Tabuľka 1 Typy zlyhaní

Typ zlyhania	Opis / Príčina zlyhania
Reward hacking	Nesúladi medzi deklarovanou odmenou a „skutočnou“, zamýšľanou odmenou. Systém môže optimalizovať odmeňovaciu funkciu spôsobom, ktorý formálne spĺňa úlohu, ale skresľuje pôvodný zámer návrhára.
Vedľajšie účinky	Systém neúmyselne naruší prostredie, aby dosiahol svoj cieľ, čím vytvára nežiaduce vedľajšie účinky, ktoré neboli pôvodne zamýšľané.
Distribučné posuny	Zmeny v typoch dát môžu viesť k poruche systému alebo jeho neschopnosti prispôbiť sa novým podmienkam, čo môže byť kritické v dynamickom vojenskom prostredí.
Prirodzené adversariálne príklady	Systém zlyhá kvôli ťažkému negatívnemu tréningu, bez zásahu útočníka. Ide o prípady, keď sú do tréningu zahrnuté nesprávne alebo nesprávne detegované objekty, čo vedie k vytvoreniu negatívnych vzoriek, ktoré spôsobujú nesprávnu funkciu systému.
Bežné poškodenie alebo narušenie dát	Zahŕňa úpravy dát, ktoré môžu mať dôsledky od relatívne neškodných až po veľmi závažné. Na rozdiel od adversariálnych poškodení alebo narušení, bežné poškodenia/narušenia dát vznikajú neúmyselne a môžu viesť k významným problémom pri nasadení umelej inteligencie.

Zdroj: vlastné spracovanie

Tieto neúmyselné zlyhania sú vo veľkej miere prepojené so samotnou konštrukciou systémov umelej inteligencie, vrátane použitých dát, učebných algoritmov a ďalších technických aspektov. V kontexte vojenských aplikácií môžu tieto zlyhania viesť k vážnym operačným výzvam, vrátane nesprávnych rozhodnutí alebo nepredvídaných reakcií v kritických situáciách.

Popri týchto neúmyselných zlyhaniach existuje aj ďalšia kategória technologických zlyhaní, a to **úmyselné útoky**, ktoré cielene kompromitujú kybernetickú bezpečnosť. Tieto útoky predstavujú ďalšiu vrstvu rizík, ktorá vyžaduje špecifické obranné opatrenia na ochranu vojenských AI systémov pred sabotážou a zneužitím.

2.2 HROZBY KYBERNETICKEJ BEZPEČNOSTI

Modely strojového učenia sú mimoriadne zraniteľné voči rôznym formám kybernetických útokov. Typické útoky v kybernetickej oblasti, známe pod skratkou CIA, ktorá zahŕňa dôvernosť (Confidentiality), integritu (Integrity) a dostupnosť (Availability), sú relevantné aj pre modely umelej inteligencie, a to ako počas fázy tréningu, tak aj pri nasadení týchto systémov.

Útoky na dôvernosť:

Pri útokoch na dôvernosť sa útočníci snažia získať skryté informácie o modeli, často prostredníctvom metódy známej ako „krádež modelu (Wang, 2019)“. Tento typ útoku spočíva v tom, že protivník testuje klasifikačný systém tak, že pozoruje, ako reaguje na rôzne vstupy. Cieľom tohto postupu je odhaliť vnútornú štruktúru modelu, čo následne umožňuje útočníkovi model manipulovať alebo ho kompromitovať.

V kontexte vojenských aplikácií môžu takéto útoky predstavovať vážne riziko, pretože získanie dôverných informácií o fungovaní takýchto systémov môže protivníkovi umožniť manipuláciu s ich správaním v kritických momentoch, napríklad počas bojových operácií. Tým sa zvyšuje riziko kompromitácie vojenských rozhodovacích procesov a narušenia operačnej bezpečnosti. Dôsledky takýchto útokov môžu byť rozsiahle, potenciálne vedúce k strate vojenskej prevahy a destabilizácii širšej bezpečnostnej situácie.

Existujú tri hlavné typy útokov na dôvernosť modelov umelej inteligencie:

1. **Útoky na extrakciu modelu:** Pri tomto type útoku útočník opakovane zaznamenáva vstupy a výstupy cieľového modelu, až kým nezíska dostatočné údaje na vytvorenie „verného ekvivalentu“ napadnutého modelu. Súčasná technika krádeže modelov sú schopné dosiahnuť takmer dokonalú obnovu pôvodného modelu. Tento typ útoku je obzvlášť účinný proti „grey box“ modelom, kde sú dostupné určité informácie o modeli (Papernot, 2016).
2. **Útoky na členstvo:** Tieto útoky zahŕňajú analýzu vstupov a výstupov systému strojového učenia s cieľom určiť, či bola konkrétna dátová vzorka súčasťou tréningových dát daného modelu. Útočník môže tento typ útoku realizovať napríklad vyhodnotením dôvery modelu v porovnaní s tzv. „shadow modelom“, ktorý obsahuje náhodné podmnožiny tréningových dát dostupných útočníkovi (Carlini, 2022).
3. **Útoky na inverziu modelu:** Tento typ útoku sa zameriava na rekonštrukciu alebo obnovu výstupných kategórií modelu. Namiesto hľadania konkrétnych dát sa útočník snaží pochopiť určité vlastnosti vstupov, aby vytvoril reprezentatívnu vzorku pre danú triedu. Útoky na inverziu modelu sa dostali do popredia v politických diskusiách kvôli ich potenciálu ohroziť integritu modelov. Tento typ útoku môže vážne narušiť fungovanie systémov umelej inteligencie, často prostredníctvom manipulácie s dátami v rôznych fázach spracovania.

V kontexte vojenských aplikácií môžu tieto typy útokov predstavovať vážnu hrozbu, pretože umožňujú protivníkovi získať prístup k citlivým informáciám, manipulovať s operačnými modelmi a narušiť kritické vojenské operácie. Takéto kompromitácie môžu nielen oslabiť schopnosti obrany, ale aj destabilizovať širšiu bezpečnostnú situáciu tým, že protivníkovi poskytujú neprimeranú výhodu v boji. Napríklad veľmi jemné, takmer nepostrehnuteľné zmeny na obrázku 3D vytlačenej korytnačky v jednej štúdii spôsobili, že klasifikátor obrázkov ju nesprávne identifikoval ako pušku (Athalye, 2018). Takéto chyby ilustrujú zraniteľnosť modelov umelej inteligencie voči útokom na integritu, ktoré možno rozdeliť do dvoch hlavných typov:

- 1) **Otrava dát:** Tieto útoky majú za cieľ znížiť presnosť a výkon systému strojového učenia tým, že manipulujú s jeho tréningovou dátovou sadou. Tento proces vedie k tomu, že systém sa učí nesprávne, čo spôsobuje, že jeho schopnosť správne klasifikovať objekty alebo situácie je oslabená. Otrava dát môžu byť realizovaná rôznymi spôsobmi, často veľmi jemne alebo s minimálnymi výpočtovými nárokmi, napríklad zmenou štítkov tried počas tréningovej fázy (Biggio, 2018).
- 2) **Útoky na obchádzanie (evasion attacks):** Tieto útoky patria medzi najbežnejšie formy narušenia integrity systému umelej inteligencie. Spočívajú v škodlivých

zmenách vstupov, ktoré sú tak jemné, že ich ľudskí pozorovatelia nepostrehnú, no stále sú dostatočne významné na to, aby systém generoval nesprávne výstupy. Hlavným cieľom týchto útokov je spôsobiť, aby systém nesprávne klasifikoval objekty, čo sa často dosahuje pomocou tzv. adversariálnych príkladov. Na konštrukciu takýchto príkladov útočníci zvyčajne potrebujú prístup typu „white box,“ kde majú plný prístup k systému vrátane parametrov modelu a tréningových dát. Avšak existujú aj „black box“ útoky, pri ktorých má útočník minimálny alebo žiadny prístup k modelu. Napríklad jedna štúdia preukázala, že drobná perturbácia v hlbokoj neurónovej sieti spôsobila, že systém nesprávne klasifikoval dopravnú značku „stop“ ako „dajte prednosť (Goodfellow, 2016).“ Tento druh útoku môže byť obzvlášť nebezpečný v kontexte autonómnych vozidiel, kde by modifikácie dopravných značiek - či už fyzické, napríklad použitím farby alebo nálepiek, alebo digitálne, prostredníctvom obrazu spracovaného vozidlom - mohli viesť k nebezpečným nesprávnym interpretáciám, čo by mohlo mať vážne následky v reálnych vojenských operáciách.

Nedávny výskum ukázal, že multimodálne veľké jazykové modely sú zraniteľné voči nepriamym adversariálnym útokom, ktoré využívajú techniku tzv. injekcie promptov. Multimodálne veľké jazykové modely sú pokročilé modely umelej inteligencie, schopné vykonávať úlohy naprieč rôznymi modalitami, kombinujúcimi spracovanie textu s generovaním informácií v rôznych formách, vrátane obrázkov či zvukov. Technika injekcie promptov umožňuje útočníkom nasmerovať veľké jazykové modely k nežiaducemu správaniu, obchádzajúc ochranné filtre alebo manipulujúc model prostredníctvom starostlivo navrhnutých inštrukcií. Nepriama injekcia promptov spočíva v zavedení adversariálnych inštrukcií treťou stranou, pričom obeťou je samotný používateľ. Útočník môže vložiť škodlivý prompt do obrázka alebo zvukového klipu, ktorý potom používateľ nevedomky predloží chatbotu. Chatbot, spracovávajúc tento perturbovaný vstup, generuje výstup, ktorý môže viesť napríklad k návšteve škodlivej webovej stránky (Goodfellow, 2016).

Rastúce využívanie veľkých jazykových modelov v oblastiach ako spravodajské operácie zdôrazňuje komplexný vzťah medzi hrozbami spojenými s touto technológiou a jej potenciálnymi dopadmi na medzinárodnú bezpečnosť. Zraniteľnosti, ktoré odhalili útoky na integritu, sú inherentné pre modely strojového učenia a môžu sa prejaviť v celom životnom cykle technológie, vrátane dodávateľského reťazca. Útočníci nemusia priamo preniknúť do samotného systému strojového učenia, aby narušili jeho výstupy; môžu napríklad preniknúť do spoločnosti, ktorá vyvíja špionážne drony, a získať informácie o modeloch strojového učenia, alebo manipulovať verejne dostupné dáta, ktoré tieto spoločnosti často používajú ako základ pre tréning svojich modelov.

Ďalším príkladom sú techniky maskovania, ktoré sú špecificky navrhnuté pre umelú inteligenciu, najmä tie, ktoré sa zameriavajú na rozpoznávanie obrázkov. Hoci tieto metódy boli zatiaľ prevažne experimentálne, ukázalo sa, že jednoduché adversariálne záplaty môžu úspešne zmiast' automatické detektory objektov. V jednej štúdii boli záplaty rôznych konfigurácií umiestnené na veľké vojenské objekty, ako napríklad vojenské lietadlá, s cieľom maskovať tieto objekty na leteckých snímkach (Szegedy, 2014). Hoci záplaty neboli fyzicky aplikované na skutočné lietadlá, tréningové nastavenie naznačuje, že podobný efekt by mohol byť dosiahnutý aj v reálnom svete.

Hrozby môžu tiež vzniknúť v dôsledku transferového učenia, pri ktorom je existujúci predtrénovaný model doladený na novú úlohu. Hlavná časť pôvodného modelu, nazývaná „učiteľský model“, sa môže prispôbiť na iný „študentský model“ pre novú doménu (Goodfellow, 2016). Tento proces retrainingu často vyžaduje menej dát a výpočtových zdrojov, avšak zároveň môže vytvárať nové bezpečnostné hrozby, najmä v kontexte

vojenských aplikácií, kde by zraniteľnosti mohli byť zneužitú na kompromitáciu kritických operácií.

Vzhľadom na vysoké nároky na dáta a výpočtové zdroje potrebné na tréning algoritmov je v súčasnosti bežnou praxou opätovné využívanie modelov trénovaných veľkými korporáciami, ktoré sú následne prispôbené na špecifické potreby. Tieto modely sú často verejne dostupné, čo predstavuje potenciálne riziko „otrávenia studne.“ V tomto scenári môže útočník do modelu zaviesť škodlivý kód, ktorý môže byť nevedomky stiahnutý a použitý vývojármi strojového učenia ako súčasť ich vlastného kódu. Ďalšou hrozbou je outsourcing procesu tréningu škodlivej tretej strane, ktorá môže úmyselne manipulovať model, napríklad tak, že dron bude nesprávne klasifikovať ciele - tento typ útoku je známy ako „backdoor útok.“

Útoky na dostupnosť predstavujú tretiu kategóriu hrozieb pre systémy strojového učenia a môžu viesť k spomaleniu alebo úplnému zastaveniu komponentu strojového učenia, čo drasticky znižuje kvalitu výkonu alebo prístup k systému. Tieto útoky môžu využívať závislosť systému na hardvéri a optimalizácii modelu. Jedným z príkladov sú tzv. „sponge útoky,“ pri ktorých adversariálne príklady absorbujú energiu spotrebovanú neuronovou sieťou, čím nútia základný hardvér k podvýkonu. Následky takýchto útokov môžu byť obzvlášť devastujúce v aplikáciách v reálnom čase, ktoré vyžadujú rýchle porozumenie scény alebo operačného prostredia a majú prísne požiadavky na latenciu. Hoci útoky na dostupnosť doteraz nepritáhovali toľko pozornosti ako útoky na dôvernosť a integritu, záujem výskumnej komunity v posledných rokoch výrazne vzrástol, najmä s nasadením zložitejších systémov náročných na výpočty (Goodfellow, 2016). Vojenské aplikácie, ktoré sú často závislé na výkonných systémoch umelej inteligencie pre kritické rozhodovanie v reálnom čase, sú obzvlášť zraniteľné voči týmto typom útokov. Narušenie dostupnosti týchto systémov môže mať vážne dôsledky pre operačnú efektivitu a môže ohroziť úspech vojenských misií, čím sa ešte viac zvyšuje význam ochrany pred takýmito hrozbami.

2.2.1 SCENÁR INCIDENTU: ADVERSARIÁLNY ÚTOK A MOŽNÉ ESKALAČNÉ NÁSLEDKY

V tomto scenári je ozbrojené bojové letecké vozidlo nasadené na sledovanie a angažovanie sa proti vopred určenému cieľu, konkrétne proti flotile vojenských vozidiel prepravujúcich personál a zbrane. Tento bojový dron je vybavený pokročilými schopnosťami spracovania obrazu, ktoré mu umožňujú rýchlo hodnotiť ciele a zoskupovať objekty záujmu.

Tieto scenáre ukazujú, ako môžu adversariálne útoky viesť k neúmyselným vojenským akciám, ktoré eskalujú konflikt nad rámec pôvodných zámerov. V prípade zapojenia tretích strán do sabotáže umelej inteligencie môže napätie v regióne rýchlo narastať nepredvídateľnými spôsobmi, čo môže podporiť nedôveru medzi zúčastnenými stranami a skomplikovať alebo prekaziť snahy o deeskaláciu a ukončenie nepriateľských akcií. Takticky, takéto incidenty môžu vážne oslabiť dôveru operátorov v umelú inteligenciu, čo predlžuje čas potrebný na prekalibrovanie a získanie legitímnych cieľov. Týmto spôsobom môžu adversariálne útoky nielen ohroziť operačnú efektivitu, ale aj destabilizovať širší bezpečnostný kontext, čo vedie k eskalácii konfliktov a komplikáciám v medzinárodných vzťahoch.

Tabuľka 2 Incident a jeho možné eskalačné následky

Typ incidentu	Opis incidentu	Možné eskalačné následky
Adversariálny útok (a)	Tretia strana získala prístup ku klasifikačnému modelu bojového dronu a jemne upravila kategórie „priateľ“ a „nepriateľ“. Dron nesprávne klasifikuje civilné autobusy ako vojenské ciele, čo vedie k útokom na civilné objekty (Rudner, 2021).	Adversariálne útoky vedú k rýchlej a nebezpečnej eskalácii konfliktu, ktorý môže prerásť do vojenských akcií presahujúcich pôvodné ciele a zámery.
Adversariálny útok (b)	Škodlivý aktér nedokáže priamo narušiť systém strojového učenia, preto zmení vzhl'ad fyzických objektov (napr. civilné autobusy označí vojenskými insigniami), čo zmätie klasifikačný proces dronu. Dron nesprávne klasifikuje ciele, a operátori softvér vypnú (Eykholt, 2018).	Oslabená dôvera operátorov v umelú inteligenciu, predĺženie času na prekalibrovanie systému, komplikácie v deeskalácii napätia a potenciálna destabilizácia medzinárodných vzťahov.

Zdroj: vlastné spracovanie

2.2.2 HODNOTENIE OBMEDZENÍ OBRANY

Útoky na systémy strojového učenia sa stávajú čoraz častejšími, najmä v dôsledku rozšíreného využívania tejto technológie vo vojenských operáciách a v kritických infraštruktúrach. Podobne ako v oblasti kybernetických operácií, kde je dlhodobá rovnováha medzi útokom a obranou naklonená v prospech útoku, platí to isté aj pre systémy strojového učenia, kde „neexistuje dokonalá dualita medzi útokom a obranou.“ Je všeobecne uznávané, že vykonávanie útokov na systémy umelej inteligencie často vyžaduje menej odborných znalostí než ich navrhovanie alebo tréning. Napríklad v štúdiu o útokoch na obchádzanie (evasion attacks) sa ukázalo, že niekoľko verzií útoku môže byť vytvorených v priebehu jedného popoludnia, pričom každá verzia si vyžadovala menej ako 20 riadkov kódu (Lohn, 2020). Tento problém je ešte umocnený tým, že mnoho nástrojov na útoky na systémy AI je ľahko dostupných na internete, často bezplatne.

To však neznamená, že všetky útoky na umelú inteligenciu sú jednoduché alebo vždy úspešné. Napriek tomu predstavujú trvalú výzvu z niekoľkých dôvodov, ktoré sú sociálno-organizačného aj technického charakteru. Výskumné a politické komunity stále nevenujú dostatočné zdroje na zvyšovanie odolnosti systémov strojového učenia. Odhaduje sa, že iba asi 1 percento akademického výskumu v oblasti umelej inteligencie sa zameriava na bezpečnosť systémov umelej inteligencie, pričom značná časť tohto výskumu sa sústreďuje

na adversariálne príklady, čo je len jedna forma útoku a v mnohých kontextoch nemusí byť najpravdepodobnejšia.

Zraniteľnosti systémov strojového učenia sa môžu počas používania zhoršovať, napríklad v dôsledku zle navrhnutých používateľských rozhraní alebo v špecifických kontextoch. Vo vojenských systémoch, ktoré fungujú na diaľku, a kde je ľudský operátor fyzicky vzdialený, môže byť identifikácia kompromitovaného systému výrazne oneskorená, čo sťažuje rýchly a efektívny zásah. Okrem toho, hrozby spojené s útokmi na umelú inteligenciu nespočívajú len v relatívnej jednoduchosti vykonania útoku, ale aj v jeho škálovateľnosti - ak sa útočníkovi podarí získať kontrolu nad jedným dronom, môže to potenciálne znamenať ohrozenie celej flotily.

Obrana umelej inteligencie, najmä neurónových sietí, voči škodlivým útokom predstavuje komplexné výzvy a môže zahŕňať ďalšie nepredvídané náklady. Vojenské aplikácie týchto systémov preto vyžadujú dôkladné prehodnotenie a investície do bezpečnostných opatrení, ktoré by dokázali čeliť týmto rastúcim hrozbám a zabezpečiť spoľahlivosť kritických operácií v prostredí stále sofistikovanejších kybernetických útokov. Hoci rámce kybernetickej bezpečnosti sú zvyčajne aplikovateľné naprieč rôznymi triedami zraniteľností, vrátane tých novovznikajúcich, niektoré bezpečnostné hrozby v systémoch umelej inteligencie sú špecificky nové. Na rozdiel od tradičného softvéru, zraniteľnosti v systémoch strojového učenia nie je vždy možné vykonávať opravy bežnými metódami. Nové zraniteľnosti môžu vyžadovať zavedenie nových techník opravy alebo priniesť dodatočné kompromisy.

V mnohých prípadoch, keď sa objaví zraniteľnosť, je potrebné model preškoliť a riešiť konkrétne problémy s jeho robustnosťou. Napríklad jednou z obranných metód proti útokom na obchádzanie (evasion attacks) je adversariálne preškoloňovanie, pri ktorom sa model postupne trénuje na adversariálnych príkladoch, čím sa zvyšuje jeho odolnosť voči vybraným typom útokov (Federal Office for Information Security, 2023).

Obrana pre systém umelej inteligencie je možná a môže výrazne zvýšiť náklady pre útočníkov. V mnohých prípadoch sa realizácia útoku stáva veľmi náročnou, pracnou a časovo náročnou. Útočníci budú potrebovať prístup k veľkému množstvu dát na tréning systému pre útoky na otravu dát, alebo budú musieť prejsť mnohými pokusmi a omylmi, aby presnejšie pochopili, ako je systém navrhnutý.

Základnou výzvou však zostáva, že riešenie jedného problému môže otvoriť cestu pre iné zraniteľnosti, alebo že kompromisy medzi bezpečnosťou a výkonom môžu byť neakceptovateľné. Tento fenomén, ktorý niektorí odborníci nazývajú „hra na krtka“, spočíva v tom, že niekedy obrana, napríklad proti adversariálnym príkladom, môžu uzavrieť niektoré zraniteľnosti, zatiaľ čo iné zostávajú otvorené. Snahy urobiť systém vysoko robustným môžu viesť k situáciám, v ktorých sa obrany „pretrénujú“ na konkrétny typ útoku, ale tým sa znižuje ich schopnosť zvládnuť iné typy hrozieb. Tieto hrozby sú navyše zhoršené tým, že hrozby sa neustále vyvíjajú, pretože systémy strojového učenia prijímajú nové dáta a učia sa prispôsobovať (Hoffman, 2021).

Hrozby sú často vzájomne prepojené. Mnohé režimy zlyhania v systémoch umelej inteligencie, hoci neúmyselne, môžu vytvárať príležitosti, ktoré protivník dokáže využiť na ďalšie kompromitovanie systému. Bezpečnostné zlyhanie alebo kombinácia zlyhaní sa môžu ešte viac zhoršiť počas používania, najmä ak ľudskí operátori nie sú dostatočne vyškolení na to, aby rozpoznali, že systém je pod útokom alebo nefunguje podľa očakávania.

Tabuľka 3 Príklady obranných techník proti útokom

Metóda	Obmedzenia
Federated Learning — „decentralizovaná“ technika tréningu strojového učenia, ktorá začína od generického modelu, pričom používatelia ho spoločne a iteratívne trénujú a vylepšujú, až kým nie je model plne natrénovaný.	Vo federálnom učení je najslabším článkom výmena medzi pracovným modelom dátového hostiteľa a centrálnym serverom. Hoci sa model s každou výmenou zlepšuje, dáta, ktoré ho trénovali, sú zraniteľné voči útokom zameraným na inferenciu. Táto metóda je tiež výpočtovo náročná a prináša ďalšie výzvy v oblasti dôvery a transparentnosti.
Differential Privacy — diferenciačná ochrana súkromia, aplikovaná na obranu proti útokom na extrakciu informácií. Ide o metódu matematického merania parametrov ochrany súkromia a obmedzenia informácií o dátových bodoch.	Diferenciačná ochrana súkromia ukázala sľubné výsledky, ale vyžaduje kompromis medzi ochranou súkromia a presnosťou. Vývoj správnych parametrov pre ochranu súkromia môže byť tiež výpočtovo náročný.
Secure Multi-Party Computation — technika, ktorá pomáha skryť aktualizácie modelu prostredníctvom rôznych foriem šifrovania, aby sa znížili riziká únikov dát.	Táto technika spočíva na protokole tajného zdieľania, kde viaceré strany participujú na výpočte bez odhalenia svojich individuálnych vstupov. Stále však vyvoláva významné výzvy v oblasti dôvery v zdieľanie dát a v zabezpečení, že dáta nebudú zneužitá alebo nesprávne použité.

Zdroj: vlastné spracovanie

2.3 VÝZVY INTERAKCIE MEDZI ČLOVEKOM A STROJOM

Spôsob, akým ľudia interagujú so systémami umelej inteligencie, je kľúčovou zložkou v taxonómii výziev spojených s touto technológiou. Táto časť sumarizuje hlavné výzvy súvisiace s interakciou medzi človekom a strojom.

Existuje niekoľko zdrojov výziev, ktoré môžu výrazne prispieť k zneužitiu alebo nesprávnemu využitiu technológií umelej inteligencie. Tieto výzvy môžu vzniknúť nielen vtedy, keď technológia funguje optimálne, ale aj keď je systém kompromitovaný alebo zlyháva. Diskusia o výzvach medzi človekom a strojom sa vedie už od 70. rokov 20. storočia a s nástupom automatizácie a vyššej úrovne autonómie sa tieto diskusie stávajú čoraz relevantnejšími. Nové technológie prinášajú nové požiadavky na ľudských operátorov, čo ešte viac komplikuje vzťah medzi človekom a strojom. Príchod autonómnych vozidiel v posledných desaťročiach obohatil naše chápanie zložitostí a rizík spojených s týmto fenoménom, čo je obzvlášť dôležité pre vojenské aplikácie. V dôsledku toho vzniká zložitá sieť vzájomne prepojených rizík.

2.3.1 KALIBRÁCIA DÔVERY A ZAUJATOSŤ VOČI AUTOMATIZÁCII

Otázka dôvery je v kontexte interakcie medzi človekom a strojom zásadná. Dôvera je komplexný a dynamický pojem, ktorý závisí od mnohých faktorov, vrátane výkonu

technológie, skúseností používateľov a konkrétnych podmienok, v ktorých sa technológia používa.

V literatúre existuje mnoho rôznych konceptualizácií dôvery, avšak v kontexte interakcie človeka a stroja môže byť dôvera definovaná ako „postoj, že agent (v tomto prípade technológia alebo stroj) pomôže dosiahnuť ciele jednotlivca v danej situácii (Lee, 2004).“ Vojenské aplikácie umelej inteligencie sú obzvlášť citlivé na otázku dôvery, pretože operátori musia byť schopní spoľahnúť sa na systémy v kritických momentoch, kde akékoľvek zlyhanie alebo nesprávna kalibrácia dôvery môže mať závažné operačné dôsledky.

Zaujatosť voči automatizácii je ďalšou výzvou, ktoré môže ovplyvniť interakciu medzi človekom a strojom. Operátori môžu byť náchylní preceňovať schopnosti automatizovaných systémov alebo, naopak, môžu byť skeptickí voči ich rozhodnutiam, čo môže viesť k nesprávnemu využitiu technológie. Tieto dynamiky sú obzvlášť kritické v bojových situáciách, kde dôvera a rýchle rozhodovanie zohrávajú kľúčovú úlohu v úspechu alebo neúspechu vojenských operácií. Preto je nevyhnutné neustále prehodnocovať a kalibrovať úroveň dôvery v systémy umelej inteligencie, ako aj vzdelávať a školiť operátorov v oblasti optimálnej interakcie s týmito technológiami, aby sa minimalizovali hrozby s tým spojené v kontexte vojenských aplikácií.

2.3.2 KALIBRÁCIA DÔVERY A ZAUJATOSŤ VOČI AUTOMATIZÁCI

Dôvera je charakterizovaná neistotou a zraniteľnosťou a zohráva kľúčovú úlohu v tom, ako sa ľudia prispôbujú zložitosti systémov, najmä v prostredí, kde sú nevyhnutné adaptívne reakcie. V kontexte vojenských operácií, kde fixné protokoly často nemôžu byť dodržiavané kvôli nepredvídateľným okolnostiam, je dôvera v technológie a automatizované systémy nevyhnutná pre efektívne rozhodovanie a úspešnú realizáciu operácií. V štúdiách automatizácie je dôvera chápaná ako kvalita, ktorá umožňuje a usmerňuje závislosť na systémoch, najmä keď je zložitosť technológie taká vysoká, že plné pochopenie jej fungovania je pre ľudského operátora nereálne. Táto dôvera je kritická v situáciách, ktoré vyžadujú vysokú mieru adaptability, čo je obzvlášť dôležité v bojových podmienkach, kde rýchle rozhodovanie môže rozhodovať o živote a smrti. Zároveň je dôležité poznamenať, že táto dôvera musí byť správne kalibrovaná (Lee, 2024). Prehnaná dôvera v automatizované systémy, bez dostatočného pochopenia ich limitácií, môže viesť k nebezpečným rozhodnutiam, rovnako ako nedostatočná dôvera môže brániť efektívnemu využitiu technológie. Vojenské prostredie, s jeho inherentnou zložitosťou a dynamikou, vyžaduje, aby operátori boli schopní rozpoznať, kedy sa na automatizované systémy spoľahnúť a kedy zasiahnuť manuálne, čím sa minimalizujú hrozby zlyhania v kritických momentoch.

Preto je nevyhnutné, aby vojenské tréningové programy zahŕňali nielen technické školenie, ale aj školenie zamerané na rozvoj správnej kalibrácie dôvery v automatizované systémy, čím sa zabezpečí, že operátori budú schopní efektívne interagovať so zložitými technológiami umelej inteligencie v rôznych operačných scenároch.

2.3.3 KALIBRÁCIA DÔVERY A JEJ VÝZVY

Kalibrácia dôvery je zásadná pre bezpečné a efektívne využívanie systémov umelej inteligencie, avšak predstavuje zložitú výzvu, ktorá nemá jednoznačný a univerzálny vzorec. Teoreticky ide o zladenie úrovne dôvery osoby s reálnymi možnosťami systému. Nesúlad medzi týmito faktormi sa môže prejaviť buď ako nadmerná dôvera, kde dôvera presahuje schopnosti systému, alebo ako nedôvera, kde dôvera neodpovedá skutočným schopnostiam systému.

Nadmerná nedôvera môže viesť k averzii voči algoritmom a zníženej ochote spoliehať sa na technológiu. Naopak, nadmerná alebo nekritická dôvera, často označovaná ako zaujatosť voči automatizácii, sa prejavuje nadmerným spoliehaním sa na výstupy automatizovaného systému. Tento jav môže nastať buď vtedy, keď operátori nezaznamenajú problémy, pretože automatizácia ich na ne neupozorní (tzv. „chyby opomenutia“), alebo keď nekriticky nasledujú chybné odporúčania automatizovaného systému (tzv. „chyby komisii“) (Parasuraman, 2000). Nadmerné spoliehanie sa na technológiu je častým problémom, najmä v dohľadových úlohách, kde systém pred zlyhaním fungoval spoľahlivo a konzistentne. Operátori si môžu zvyknúť a stratiť ostražitosť, čo predstavuje hrozbu, že nebudú schopní adekvátne reagovať na náhle zlyhanie systému. Tento fenomén „spoliehania sa“ je obzvlášť zreteľný v komplexných multitaskingových prostrediach, kde operátori čelia vysokým nárokom na svoje kognitívne zdroje. V takýchto situáciách môžu byť náchylní k nadmernej dôvere v automatizáciu a presunu svojich kognitívnych zdrojov na iné úlohy.

Podobná hrozba sa môže vyskytnúť aj v prípadoch, keď tréningové schopnosti operátorov zostanú dlhodobo nevyužitú. Tento problém bol obzvlášť pozorovaný počas dlhodobých monitorovacích úloh, kde náhle zmeny v operačnom prostredí môžu operátorom, ktorí neboli predtým aktívne angažovaní, sťažiť rýchle zvýšenie ich mentálnej bdlosti v kritickom momente. To môže viesť k oneskoreným alebo nevhodným reakciám, čo v kontexte vojenských operácií môže mať závažné následky (Wickens, 2000). Preto je nevyhnutné, aby vojenské tréningové programy zahŕňali nielen technické zručnosti, ale aj stratégie na správnu kalibráciu dôvery v automatizované systémy, čím sa zabezpečí, že operátori budú schopní efektívne reagovať na rôzne operačné scenáre a minimalizovať hrozby spojené s nesprávnou dôverou v umelú inteligenciu.

ZÁVER

Umelá inteligencia sa dnes považuje za jednu z najvýznamnejších technologických inovácií, ktorá má potenciál výrazne zmeniť mnohé aspekty nášho života. Avšak s týmto pokrokom prichádzajú aj nové a komplexné výzvy, ktoré môžu mať hlboký dopad na globálnu bezpečnosť a stabilitu. Táto technológia, ktorá je stále vo fáze vývoja a integrácie do rôznych systémov, vyžaduje dôkladné posúdenie jej vplyvu nielen na úrovni jednotlivých národov, ale aj v rámci celosvetového spoločenstva.

Jedným z najvýraznejších rizík je militarizácia umelej inteligencie, ktorá prináša so sebou nové možnosti autonómnych zbraňových systémov. Tieto systémy majú potenciál rozhodovať o živote a smrti bez priamej ľudskej intervencie, čo zvyšuje hrozbu eskalácie konfliktov a môže viesť k neúmyselným a nepredvídateľným dôsledkom. Okrem toho, schopnosť umelej inteligencie rýchlo sa učiť a prispôbovať novým situáciám otvára dvere k jej zneužitiu, čo môže spôsobiť, že tieto technológie budú využité spôsobmi, ktoré môžu ohroziť medzinárodnú stabilitu. Technické zlyhania a kybernetické útoky predstavujú ďalší významný zdroj obáv. Systémy poháňané umelou inteligenciou môžu byť zraniteľné voči manipulácii, čo môže mať katastrofálne následky, najmä ak sú tieto systémy integrované do kritických infraštruktúr alebo vojenských operácií. Kybernetické útoky môžu viesť k nesprávnym rozhodnutiam na bojisku alebo dokonca k eskalácii konfliktu, ak umelá inteligencia zlyhá v kľúčových momentoch.

Na medzinárodnej úrovni sa stále hľadajú vhodné rámce a mechanizmy na reguláciu a kontrolu rizík spojených s umelou inteligenciou. Hoci už existujú rôzne iniciatívy stále chýba komplexný a jednotný prístup, ktorý by zahŕňal všetky aspekty týchto rizík. Je zrejmé, že medzinárodná spolupráca je kľúčová pre vypracovanie pravidiel a štandardov, ktoré by

mohli minimalizovať hrozby spojené s umelou inteligenciou a zabezpečiť, že technológia bude slúžiť na prospech celej spoločnosti.

Ďalším významným aspektom je potreba zlepšiť naše porozumenie a povedomie o výzvach, ktoré umelá inteligencia prináša. To si vyžaduje investície do výskumu a vývoja, ktoré by umožnili lepšie predpovedať a zvládať výzvy spojené s touto technológiou. Štáty, organizácie aj jednotlivci musia spolupracovať na vytvorení spoločného rámca pre bezpečné nasadenie umelej inteligencie, pričom je potrebné zohľadniť etické a právne otázky, ktoré z toho vyplývajú. V neposlednom rade je dôležité uznať, že umelá inteligencia je stále v počiatočnej fáze svojho vývoja a jej plný potenciál, ako aj možné hrozby, sa budú naďalej vyvíjať. Preto je nevyhnutné, aby sme zostali ostražití a flexibilní v našich prístupoch k riadeniu rizík spojených s umelou inteligenciou. Vyváženie technologického pokroku s potrebou zachovania medzinárodnej bezpečnosti a stability bude jednou z najväčších výziev našej doby.

Zhrnutím, umelá inteligencia ponúka obrovský potenciál pre rozvoj a inovácie, avšak hrozby, ktoré so sebou prináša, nemožno ignorovať. Aby sme zabezpečili, že tieto technológie budú používané zodpovedne a bezpečne, je nevyhnutné, aby sme pokračovali v globálnom dialógu a spolupráci na vytvorení účinných mechanizmov, ktoré ochránia našu spoločnosť pred potenciálnymi hrozbami, ktoré môže umelá inteligencia predstavovať. Medzinárodné spoločenstvo musí aktívne pracovať na vytváraní rámcov, ktoré podporia mierové využitie umelej inteligencie a zabránia jej zneužitiu, čím prispeje k bezpečnejšiemu a stabilnejšiemu svetu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- AMER, K. 2019. Deep Convolutional Neural Network-Based Autonomous Drone Navigation. [online]. Dostupné na internete: <https://arxiv.org/abs/1905.01657>.
- AMODEI, D., OLAH, C., STEINHARDT, J., CHRISTIANO, P., SCHULMAN, J., & MANÉ, D. 2016. Concrete Problems in AI Safety. Ithaca: arXiv.org, 2016. 29 s. DOI:10.48550/arXiv.1606.06565.
- ATHALYE, A. 2018. Synthesizing Robust Adversarial Examples [online]. Dostupné na internete: <https://arxiv.org/pdf/1707.07397>
- BIGGIO, B., ROLI, F. 2018. Wild Patterns: Ten Years After the Rise of Adversarial Machine Learning. [online]. Dostupné na internete: <https://arxiv.org/pdf/1712.03141>. DOI: <https://doi.org/10.1145/3243734.3264418>
- BRUNDAGE, M. 2018. The Malicious Use of Artificial Intelligence: Forecasting, Prevention, and Mitigation. [online]. Dostupné na internete: <https://arxiv.org/pdf/1802.07228>
- CARLINI, N. et al. 2022. Membership Inference Attacks from First Principles. [online]. Dostupné na internete: <https://arxiv.org/abs/2112.03570>. DOI: <https://doi.org/10.1109/SP46214.2022.9833649>
- CUMMINGS, M. L., LI, S. 2021. Subjectivity in the Creation of Machine Learning Models. Journal of Data and Information Quality. New York: Association for Computing Machinery, 2021. 19 s. ISSN 1936-1955. DOI: <https://doi.org/10.1145/3418034>
- CUMMINGS, M. Revisiting Human-Systems Engineering Principles for Embedded AI Applications. [online]. Dostupné na internete: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.513474/full>.

- EKELHOF, M., PERSI PAOLI, G. 2019. The Human Element in Decisions about the Use of Force. [online]. Dostupné na internete: https://unidir.org/sites/default/files/2020-03/UNIDIR_Iceberg_SinglePages_web.pdf.
- EYKOLT, K. 2018. Robust Physical-World Attacks on Deep Learning Visual Classification. [online]. Dostupné na internete: <https://arxiv.org/pdf/1707.08945.pdf>. DOI: <https://doi.org/10.1109/CVPR.2018.00175>
- FAZEKAS, F. 2021. AI and Military Operations' Planning. In VISVIZI, A., BODZIANY, M. (eds). Artificial Intelligence and Its Contexts. Cham: Springer, 2021, s. 79–91. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-88972-2_6
- Federal Office for Information Security, “AI Security Concerns in a Nutshell” [online]. Dostupné na internete: https://www.bsi.bund.de/SharedDocs/Downloads/EN/BSI/KI/Practical_AI-Security_Guide_2023.pdf?__blob=publicationFile&v=5
- FISCHER, S. C. 2022. Military AI Applications: A Cross-Country Comparison of Emerging Capabilities. In: Armament, Arms Control and Artificial Intelligence. Cham: Springer, 2022, s. 39-55. ISBN 978-3-031-11042-9. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-11043-6_4
- FLOURNOY, M., HAINES, A., CHEFITZ, G. 2020. Building Trust through Testing: Adapting DOD's Test & Evaluation, Validation & Verification (TEVV) Enterprise for Machine Learning Systems, Including Deep Learning Systems. [online]. Dostupné na internete: <https://cset.georgetown.edu/wp-content/uploads/Building-Trust-Through->
- GOODFELLOW, I., BENGIO, Y., COURVILLE, A. 2016. Deep Learning. Cambridge: MIT Press, 2016. 800 s. ISBN 978-0262035613.
- GOODFELLOW, I., Shlens, J., Szegedy, C. 2015. Explaining and Harnessing Adversarial Examples. Mountain View: arXiv preprint arXiv:1412.6572, 2015. 11 s. doi: <https://doi.org/10.48550/arXiv.1412.6572>
- HOFFMAN, W. 2021. AI and the Future of Cyber Competition. [online]. Dostupné na internete: <https://cset.georgetown.edu/publication/ai-and-the-future-of-cyber-competition>
- ISO 31000:2018 Risk Management Guidelines. [online]. Dostupné na internete: <https://www.iso.org/obp/ui/en/#iso:std:iso:31000:ed-2:v1:en>
- JANJEVA, A. et al. 2023. Strengthening Resilience to AI Risk: A guide for UK policymakers. [online]. Dostupné na internete: <https://cetas.turing.ac.uk/publications/strengthening-resilience-ai-risk>
- LEE, J. D., SEE, K. A. 2004. Trust in Automation: Designing for Appropriate Reliance. Human Factors: The Journal of the Human Factors and Ergonomics Society. [online]. Dostupné na internete: https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1518/hfes.46.1.50_30392. DOI: <https://doi.org/10.1518/hfes.46.1.50.30392>
- LOHN, A. 2020. Hacking AI: A Primer for Policymakers on Machine Learning Cybersecurity. [online]. Dostupné na internete: <https://cset.georgetown.edu/publication/hacking-ai/>
- LOHN, A. J. 2020. Estimating the Brittleness of AI: Safety Integrity Levels and the Need for Testing Out-of-Distribution Performance. [online]. Dostupné na internete: <https://arxiv.org/pdf/2009.00802.pdf>.

- MINISTERSTVO OBCHODU USA, Národný inštitút pre štandardy a technológie, “Artificial Intelligence Risk Management Framework”. [online]. Dostupné na internete: <https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/ai/NIST.AI.100-1.pdf>.
- MORGAN, F. E. 2020. Military Applications of Artificial Intelligence: Ethical Concerns in an Uncertain World. [online]. Dostupné na internete: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR3139-1.html. DOI: <https://doi.org/10.7249/RR3139-1>
- OECD, “Advancing Accountability in AI. Governing and managing risks throughout the lifecycle for trustworthy AI”. [online]. DOI: <https://doi.org/10.1787/2448f04b-en>
- Our Common Agenda. Policy Brief 9. A New Agenda for Peace. 19. júl. 2023 [online]. Dostupné na internete: <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/our-common-agenda-policy-brief-new-agenda-for-peace-en.pdf>.
- PAPERNOT, N. et al. 2016. Distillation as a Defense to Adversarial Perturbations Against Deep Neural Networks. [online]. Dostupné na internete: <https://arxiv.org/pdf/1511.04508>. DOI: <https://doi.org/10.1109/SP.2016.41>
- PARASURAMAN, R., SHERIDAN, T. B., WICKENS, C. D. 2000. A Model for Types and Levels of Human Interaction with Automation. New York : Institute of Electrical and Electronics Engineers, 2000. 286-297 s. ISSN 1083-4427. DOI: <https://doi.org/10.1109/3468.844354>
pdf/2112.03570.pdf.
- RUDNER, T. G. J. a H. Toner. 2021. Key Concepts in AI Safety: Robustness and Adversarial Examples [online]. Dostupné na internete: <https://cset.georgetown.edu/publication/key-concepts-in-ai-safety-robustness-and-adversarial-examples/>
- RUSSELL, S., NORVIG, P. 2022. Artificial Intelligence: A Modern Approach. Harlow : Pearson, 2022. kapitola 11 a kapitola 26, ISBN 978-0-13-604259-4.
- SHARKEY, N. E. 2008. Killing Made Easy: From Operational to Moral Implications of Automating War.. [online]. Dostupné na internete: <https://www.dhi.ac.uk/san/waysofbeing/data/governance-crone-sharkey-2012b.pdf>
- SCHARRE, P. 2018. Army of None: Autonomous Weapons and the Future of War. New York: W. W. Norton & Company, 2018. 448 s. ISBN 978-0393608984.
- SIVA KUMAR, R. 2019. Failure Modes in Machine Learning Systems. [online]. Dostupné na internete: <https://arxiv.org/pdf/1911.11034>
- STYBER, M. 2023. Warfare in the Age of AI: A Critical Evaluation of Arkin’s Case for Ethical Autonomy in Unmanned Systems. In Artificial Intelligence Research. SACAIR2023. Cham: Springer Nature Switzerland, 2023, s. 62-78. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-49002-6_5
- SZEGEDY, C., ZAREMBA, W., SUTSKEVER, I., et al. 2014. Intriguing properties of neural networks. [online]. Dostupné na internete: <https://ar5iv.labs.arxiv.org/html/1312.6199>
Testing.pdf .
- von BRAUN, J., ARCHER, M., REICHBERG, G.M., SÁNCHEZ SORONDO, M. 2021. Robotics, AI, and Humanity: Science, Ethics, and Policy. Cham: Springer, 2021. 269 s. ISBN 978-3-030-54172-9.

- WANG, B. 2019. Neural Cleanse: Identifying and Mitigating Backdoor Attacks in Neural Networks. [online]. Dostupné na internete: <https://people.cs.uchicago.edu/~huiyingli/publication/backdoor-sp19.pdf>. DOI: <https://doi.org/10.1109/SP.2019.00031>
- WICKENS, C. D., HOLLANDS, J. G. 2000. Engineering Psychology and Human Performance. Upper Saddle River : Prentice Hall, 2000. 573 s. ISBN 9781315665177
- WOJTON, H. M., PORTER, D. J., and DENNIS, J. W. Test & Evaluation of AI-enabled and Autonomous Systems: A Literature Review. Institute for Defense Analyses, 9 March 2021. [online]. Dostupné na internete: <https://testscience.org/wp-content/uploads/formidable/20/Autonomy-Lit-Review.pdf>.
- YAMPOLSKIY, R. V. 2018. Artificial Intelligence Safety and Security. Boca Raton: CRC Press, 444 s. ISBN 9781138547086. DOI: <https://doi.org/10.1201/9781351251389>

kpt. JUDr. Milan KUSÁK, PhD.
Borovianska cesta 1, 960 01 Zvolen
kusakmilan@gmail.com

UPLATNENIE ARISTOTELOVEJ AEQUITY V PROSTREDÍ OZBROJENÝCH SÍL

APPLICATION OF ARISTOTELE'S EQUITY IN THE ENVIRONMENT OF THE ARMED FORCES

Tomáš MARTAUS, Alžbeta ŠIMEKOVÁ

ABSTRACT

This article is devoted to the legal analysis of one of the attractive judgments of the Constitutional Court of the Slovak Republic, in which the Constitutional Court applied the ideas of the ancient scientist and philosopher Aristotle. The article points to the conflict between material justice and legal formalism, namely the case of a soldier who suffered a service injury during a military service as a consequence of multiple tick bites. It resolves the aforementioned conflict of legal principles in favor of the natural law basis of the understanding of law. Finally, the presented paper interprets the "equity" defined by Aristoteles.

Keywords: Aristoteles, equity, soldier, justice

ÚVOD

Už po dlhšiu dobu možno v ostatnej dekáde judikovanej súdnej činnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky sledovať početný odklon od striktného rešpektovania textu právnych predpisov a tak i gramatického výkladu právnych noriem v skutkových situáciách, v ktorých by obyčajná subsumpcia skutku pod všeobecnú právnu normu zakotvenú v právnom predpise, viedla k materiálne odôvodnenému pocitu skrivodlivosti. Spomenúť možno napríklad také právne ignorovanie námietky premlčania zakotvenej Občianskym zákonníkom v prípadoch, pokiaľ by takéto uplatnenie zákonníka vyvolalo v dôsledku účinku jeho právnych noriem následky, ktoré možno považovať za skrivodlivé.¹ Alebo i takú ochranu dobromyseľného nadobúdateľa nehnuteľnej veci pri neplatných prevodoch vlastníctva veci a tak popretie už rímskej právnej zásady občianskeho práva „nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet“, t. j. nikto nemôže previesť na iného viac práv, než koľko sám má.²

¹ Napr.: „Ústavný súd už vyslovil názor, že vo všeobecnosti nie je vylúčené, aby vznesenie námietky premlčania žalovaným mohlo byť považované za konanie, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi, pretože výkon žiadneho práva nesmie byť v rozpore s dobrými mravmi. O takýto prípad však môže ísť iba výnimočne. V rozpore s dobrými mravmi môže byť však len taký výkon práva účastníkom v občianskom súdnom konaní, ktorý je výrazom zneužitia tohto práva na úkor druhého účastníka konania, pričom vo vzťahu k vznesenej námietke premlčania môže o takýto prípad ísť len vtedy, ak druhý účastník konania márne uplynutie premlčacej doby nezavinil a voči nemu by za tejto situácie priznanie účinkov premlčania bolo neprimerane tvrdým postihom.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 44/2017 z 21. novembra 2017)

² Napr.: „Z hľadiska poskytnutia ústavnoprávnej ochrany je treba postaviť na rovnakú úroveň vlastnícke právo pôvodného vlastníka a nadobudnutie vlastníckeho práva k nehnuteľnosti novým nadobúdateľom na základe jeho dobrej viery. Tým sa dostávajú do vzájomnej kolízie obidve ústavné hodnoty – princíp ochrany dobrej viery ďalšieho nadobúdateľa (princíp dobrej viery, dôvery v akty štátu a právnej istoty v demokratickom právnom štáte) a princíp ochrany vlastníckeho práva pôvodného vlastníka (princíp nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet, t. j. nikto nemôže previesť na iného viac práv, než koľko sám má). Pokiaľ však nemožno zachovať maximum z oboch základných práv, treba prihliadnuť na princíp všeobecnej spravodlivosti, keď je nutné

Ide tak o trend v judikatúre Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktorý radí požiadavku zabránenia dôvodnému pocitu skrivodlivosti pred požiadavku bezvýnimčného rešpektovania textu právnej normy. Vo svojej rozhodovacej činnosti možno túto situáciu poznať ako konflikt princípů materiálneho právneho štátu s právnym formalizmom.³

Prípadové rozriešenie práve takéhoto konfliktu publikoval nie tak dávno na svojom webovom sídle i Ústavný súd Slovenskej republiky, a to v prípade právnej kauzy odohrávajúcej sa v prostredí ozbrojených síl. Išlo o situáciu, v rámci ktorej vojak základnej vojenskej služby, trpiaci na následky lymfatickej boreliózy v dôsledku viacnásobného poštípania kliešťom, sa v takmer 19 rokov trvajúcim spore o náhradu škody na zdraví domáhal ochrany svojich ústavných práv voči prílišnému formalizmu. Išlo o Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 zo dňa 18. júla 2023, ktorý je osobitne atraktívny z dôvodu uplatnenia Aristotelových filozofických východísk. Ústavný súd Slovenskej republiky tak v zápase s prílišným formalizmom povolal k uplatneniu myšlienok antického filozofa a vedca. O čo v analyzovanom prípade vlastne išlo?

1 PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA – NÁLEZ I. ÚS 215/2023

Sťažovateľ dňa 4. januára 2001 nastúpil na výkon základnej vojenskej služby v trvaní 9 mesiacov. Išlo o splnenie jeho povinnosti, ktorá mu ako odvedencovi plynula z ustanovení § 19 zákona č. 351/1997 Z.z. Počas výkonu vojenskej služby v útvere Vojsk hraničnej polície Policajného zboru Slovenskej republiky patriacich pod Vojská Ministerstva vnútra Slovenskej republiky ako jednu zo zložiek ozbrojených síl Slovenskej republiky, bol však viackrát poštípaný kliešťom, v dôsledku čoho mu bola diagnostikovaná lymfatická borelióza ako choroba z povolania.

Štyri dni pred skončením výkonu vojenskej služby, t. j. 25. septembra 2001, bol v dôsledku zhoršenia zdravotného stavu hospitalizovaný v nemocnici. Jeho následná liečba bola sprevádzaná komplikáciami, pretože civilní lekári trvali na tom, aby bol liečený vojenskými lekármi, ktorí to odmietali, nakoľko už nebol vojakom. Sťažovateľ rok poberal nemocenské dávky a v ďalších rokoch sociálne dávky od Sociálnej poisťovne, ktoré

---

zvažovať všeobecné súvislosti tohto typu kolízie základných práv, ako aj individuálne okolnosti konkrétneho rozhodovaného prípadu. Vyššie riziko má niesť nedbalý vlastník než nadobúdateľ v dobrej viere, pretože tento nie je schopný sa nijako dozvedieť o tom, ako vec opustila vlastníkovú sféru a dostala sa na list vlastníctva prevodcu po zákonom určenom správnom (katastrálnom) konaní.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 549/2015 zo 16. marca 2016);

„... podstatným dôvodom na eventuálny odklon od striktného uplatňovania zásady „nemo plus iuris“ musí byť výnimočnosť okolností, ktoré založia dobromyseľnosť nadobúdateľa s následkom jej prevahy nad ochranou pôvodného vlastníka. Nemožno v tejto súvislosti opomenúť, že súčasťou princípů materiálneho právneho štátu je nielen možnosť, ale aj povinnosť súdu vykladať právne normy ústavne súladným spôsobom s prihliadnutím na princíp elementárnej spravodlivosti.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 510/2016 z 19. januára 2021)

³ Napr.: *„Orgánom verejnej moci a predovšetkým všeobecným súdom nemožno tolerovať pri interpretácii zákonných ustanovení prílišný formalistický postup, ktorý vedie k zjavnej nespravodlivosti. Všeobecný súd nie je absolútne viazaný doslovným znením zákona, ale môže a musí sa od neho odchyliť, ak to vyžaduje účel zákona, história jeho vzniku, systematická súvislosť alebo niektorý z ústavnoprávných princípů. Pri výklade a aplikácii právnych predpisov teda nemožno opomínať ich účel a zmysel, ktorý nie je vyjadrený len v slovách a vetách tohto zákonného predpisu, ale i v základných princípoch právneho štátu.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 155/2017 z 31. augusta 2017)*

„Materiálny právny štát sa nezakladá na zdanlivom dodržiavaní práva či na formálnom rešpektovaní jeho obsahu spôsobom, ktorý predstiera súlad právne významných skutočností s právnym poriadkom. Podstata materiálneho právneho štátu spočíva v uvádzaní platného práva do súladu so základnými hodnotami demokraticky usporiadanej spoločnosti a následne v dôslednom uplatňovaní platného práva bez výnimiek založených na účelových dôvodoch.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 17/08 z 20. mája 2009)

nepostačovali ani na úhradu nákladov spojených s liečbou choroby, ktorá u neho prešla do chronického štádia.

V dôsledku uvedených okolností požiadal sťažovateľ prostredníctvom žiadosti z 22. apríla 2004 o odškodnenie choroby z povolania Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, ktoré však jeho žiadosti nevyhovelo.

Dňa 24. septembra preto sťažovateľ doručil Okresnému súdu Bratislava I žalobu, ktorou sa domáhal od Slovenskej republiky zastúpenej Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, zaplatenia sumy 692 311 Sk (10 346,28 eur) s príslušenstvom z titulu odškodnenia choroby z povolania. Žalovaná suma predstavovala náhradu za bolesť a náhradu za sťaženie spoločenského uplatnenia, ktoré boli vyčíslené znaleckými posudkami.

Na pojednávaní okresného súdu dňa 22. októbra 2007 však právna zástupkyňa sťažovateľa navrhla, aby súd rozhodol o zámene účastníka konania na strane žalovanej tak, že pôvodne žalovaná z konania vystúpi a na jej miesto vstúpi Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky ako samostatný subjekt. Išlo o chybný procesný úkon, ktorý predurčil ďalšie problémy v procese uplatňovania nárokov sťažovateľa v konaní pred všeobecnými súdmi.

Na strane sťažovateľa však muselo dôjsť k zisteniu nesprávneho procesného kroku, ktorý potom ako dňa 2. októbra 2008 vyhlásil okresný súd uznesenie, ktorým pripustil, aby pôvodne žalovaná vystúpila z konania a na jej miesto vstúpilo Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, a potom ako došlo k jeho písomnému vyhotoveniu po takmer troch rokoch od jeho vyhlásenia okresným súdom a štyroch rokoch od návrhu právnej zástupkyne sťažovateľa na zámenu účastníka konania na strane žalovanej, napadol dňa 27. októbra 2011 toto uznesenie odvolaním. V podanom odvolaní vyslovil nesúhlas so zamenou účastníka konania na strane žalovanej.

Odvolací súd uznesením z 30. marca 2012 však odvolanie sťažovateľa odmietol s tým, že „*proti takémuto uzneseniu môže podať odvolanie len ten žalobca, ktorý nepodal návrh na zámenu účastníkov konania... Ani pôvodný žalovaný, ani ten, koho vstup do konania súd pripustil namiesto pôvodného žalovaného, právo podať odvolanie nemajú, lebo žiadnemu z týchto účastníkov nebola výrokom rozhodnutia spôsobená ujma na jeho právach.*“ (Uznesenie Krajského súdu v Žiline č. k. 6 Co 72/2012-404 z 30. marca 2012)

V ďalšom konaní, na pojednávaní okresného súdu dňa 15. apríla 2016 po pripustení zmeny na strane žalovanej, novo žalované Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky vznieslo námietku premlčania⁴.

Pokiaľ ide o procesnú aktivitu sťažovateľa, ten (pravdepodobne z opatrnosti) navrhol pristúpenie Ministerstva obrany Slovenskej republiky do konania na strane žalovaného ako žalovaného v 2. rade, čo okresný súd pripustil uznesením zo 4. októbra 2016.

O žalobe sťažovateľa rozhodol Okresný súd Bratislava I 14. marca 2017 tak, že žalobu sťažovateľa zamietol „*pre nedostatok pasívnej vecnej legitímácie, keďže nositeľom subjektívnej povinnosti vyplývajúcej z hmotného práva nebolo ministerstvo vnútra ani ministerstvo obrany. Pri svojom rozhodovaní vychádzal z § 172 zákona o vojenskej službe v znení účinnom do 31. mája 2002, ktorý ustanovoval, že za škodu, ktorá vznikla vojakovi pri plnení služobných povinností alebo v priamej súvislosti s ním, zodpovedá štát, t. j. Slovenská republika, v mene ktorej koná/konalo ministerstvo vnútra ako ústredný orgán štátnej správy pre Policajný zbor a vojská ministerstva vnútra, avšak táto (už) nie je stranou sporu.*“ (Nález Ústavného súdu

---

⁴ V zmysle § 100 a § 106 Občianskeho zákonníka č. 40/1964 Zb. sa právo premlčí, ak sa nevykonalo v dobe ustanovenej v tomto zákone, pričom naň súd prihliadne len na námietku dlžníka. Ak sa dlžník premlčania dovoľá, nemožno premlčané právo veriteľovi priznať. Právo na náhradu škody sa premlčí za dva roky odo dňa, keď sa poškodený dozvie o škode a o tom, kto za ňu zodpovedá.

Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023) V rámci odôvodnenia svojho rozsudku navyše dodal, že „*aj v prípade, ak by právne posúdenie okresného súdu nebolo správne a pasívna legitímácia v konaní by svedčila ministerstvu vnútra (a nie Slovenskej republike zastúpenej ministerstvom vnútra, ako ustálil), s ohľadom na námietku premlčania uplatnenú ministerstvom vnútra by bolo dôvodným žalobu zamietnuť, keďže hmotnoprávne účinky začatia konania voči novému žalovanému nastali až dňom, keď okresnému súdu došiel návrh na zámenu účastníka, t. j. 22. októbra 2007.*“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023)

Sťažovateľ nestotožnený so závermi rozsudku okresného súdu, napadol toto rozhodnutie odvolaním na Krajskom súde v Žiline, ktorý však rozsudkom z 28. novembra 2019 rozsudok okresného súdu potvrdil ako vecne správny. Krajský súd námietku sťažovateľa vyhodnotil ako nedôvodnú, keďže štát a ministerstvo sú samostatné, od seba odlišné subjekty právnych vzťahov. Poukázal na to, že sťažovateľ v pôvodne podanej žalobe správne označil Slovenskú republiku ako žalovanú, no na pojednávaní konanom 22. októbra 2007 navrhol jej vystúpenie z konania a v ďalšom konaní už len s Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky ako žalovaným, čo aj okresný súd urobil.

Krajský súd v rámci rozhodovania o odvolaní sťažovateľa rovnako zdôraznil, že pokiaľ v spore dôjde k zámene strany tak, že namiesto pôvodnej strany sa nárok uplatňuje voči inej strane, z hľadiska premlčania je právo uplatnené až dňom, keď došlo k návrhu na túto zámenu, aj keď samotná žalobná žiadosť (petit) zostala nezmenená.

Po právoplatnom skončení veci sa sťažovateľ rozhodol využiť mimoriadny opravný prostriedok a so svojim dovolaním sa obrátiť na Najvyšší súd Slovenskej republiky. Dôvodnosť dovolacieho dôvodu pritom identifikoval v nesprávnom súdnom postupe, ktorý mu ako strane sporu znemožnil uskutočňovanie jej patriace práva v takej miere, že došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces. Sťažovateľ totiž v konaní pred Najvyšším súdom Slovenskej republiky tvrdil, že zamietnutie žaloby z dôvodu nedostatku pasívnej vecnej legitímácie ministerstva vnútra je neprimeraným, jednostranným a excesívnym formalizmom, ktorým došlo k porušeniu jeho práva na spravodlivý proces. Sťažovateľ súčasne poukázal i na to, že nebol prítomný na pojednávaní, na ktorom jeho právna zástupkyňa podala návrh na zámenu účastníka konania na strane žalovanej. Rovnako tak ani na súdnom pojednávaní, na ktorom okresný súd pripustil, aby pôvodná žalovaná z konania vystúpila, pričom svoj nesúhlas s takýmto rozhodnutím vyjadril podaním odvolania, ktorému však krajský súd nevyhovel.

I tentokrát však sťažovateľ nebol úspešným a Najvyšší súd Slovenskej republiky uznesením z 24. augusta 2022 odmietol sťažovateľovo dovolanie ako neprípustné. Najvyšší súd totiž zdôraznil, že označenie pasívne vecne legitimovaného subjektu je procesnou zodpovednosťou žalobcu, ktorú nemožno prenášať na konajúci súd. K námietkam sťažovateľa smerom ku svojmu právnomu zastúpeniu v súdnom konaní zas obdobne, súd poukázal na zodpovednosť sťažovateľa, do dispozície ktorého patrí voľba advokáta, a ktorý udelením plnomocenstva advokátovi vyjadruje súhlas s tým, aby ho tento zastupoval v konaní a vykonával všetky úkony, na ktoré je v konaní oprávnený. Najvyšší súd napokon sťažovateľa upozornil na skutočnosť, že vo vzťahu k vyvodu zodpovednosti advokáta za porušenie jeho povinností má sťažovateľ k dispozícii iné prostriedky právnej ochrany.

1.1 ROZHODOVANIE ÚSTAVNÉHO SÚDU SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Po neúspešných súdnych konaniach sa sťažovateľ napokon obrátil s ústavnou sťažnosťou i na Ústavný súd Slovenskej republiky. Vo svojej sťažnosti zopakoval svoju argumentáciu, v zmysle ktorej poukazoval na to, že „*prísne formálnym posúdením pasívnej vecnej legitímácie ministerstva vnútra zo strany okresného súdu a krajského súdu, ktoré nevzali*

do úvahy zmysel a účel procesnoprávných ustanovení zámeny účastníkov konania (§ 92 ods. 4 Občianskeho súdneho poriadku⁵), vedúcim v konečnom dôsledku k zamietnutiu žaloby sťažovateľa a strate vymáhateľnosti jeho nároku na náhradu škody z titulu choroby z povolenia nielenže došlo k porušeniu práva sťažovateľa na spravodlivý proces, ale aj k odopretiu spravodlivosti ako takej, čo prehliadol aj najvyšší súd pri rozhodovaní o dovolaní sťažovateľa. ... žalobu pôvodne podal proti Slovenskej republike, ktorá jeho nároky nespochybňovala, pričom okresný súd podľa § 92 ods. 4 Občianskeho súdneho poriadku za súhlasu účastníkov mohol (avšak nemusel) pripustiť, aby navrhovateľ alebo odporca z konania vystúpil a aby na jeho miesto vstúpil niekto iný. ... takéto rozhodnutie súdu malo význam napríklad po zistení, že pôvodne označený účastník nebol aktívne alebo pasívne legitimovaný a vykonanie zámeny bolo nevyhnutné na dosiahnutie úspechu v konaní. V danom prípade však aplikácia § 92 ods. 4 Občianskeho súdneho poriadku okresným súdom a krajským súdom viedla k presnému opaku, t. j. zamietnutiu žaloby sťažovateľa pre nedostatok pasívnej vecnej legitimácie ministerstva vnútra, ktoré do konania vstúpilo na miesto Slovenskej republiky a ktoré nárok sťažovateľa ako taký nespochybňovalo, ale ho považovalo za premlčaný. Laxný prístup všeobecných súdov v napadnutom konaní spôsobil, že sťažovateľ sa ani po takmer 19 rokoch nedomohol svojich majetkových nárokov, ktorých opodstatnenosť preukazovalo viacero znaleckých posudkov.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023)

V súvislosti s citovanými argumentami sťažovateľa je zaujímavým argumentácia Krajského súdu v Žiline z vyjadrenia k podanej ústavnej sťažnosti sťažovateľa, v rámci ktorej poukázal na skutočnosť, že ak by teda súd poučil sťažovateľa o tom, že má žalovať štát (ktorý má taktiež právo na súdnu ochranu zaručené čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky⁶), poučil by ho o hmotnom práve, na čo nie je oprávnený.⁷

Pokiaľ však ide o prístup ústavného súdu, ten v spojitosti s podanou sťažnosťou sťažovateľa vymedzil v konaní o nej svoju úlohu ako potrebu „zistiť najmä to, či sťažovateľom vytýkaný právny formalizmus, ktorý nerešpektuje jeho právo na spravodlivé súdne konanie, neznamená v 19 rokov trvajúcim spore o náhradu škody na zdraví odopretie spravodlivosti a či právne posúdenie nedostatku vecnej legitimácie ústredného orgánu štátnej správy krajským súdom (v spojení s právnym názorom súdu prvej inštancie, ktorému predchádzalo rozhodnutie prvoinštančného súdu o zámene účastníka konania podľa § 92 ods. 4 Občianskeho súdneho poriadku) a pripustenie námietky premlčania vznesenej ústredným orgánom štátnej správy zodpovedajú ústavnému štandardu súdnej ochrany práv sťažovateľa, ako aj to, či najvyšší súd ústavne akceptovateľným spôsobom rozhodol o prípustnosti dovolania sťažovateľa proti

---

⁵ § 92 ods. 4 Občianskeho súdneho poriadku: „Za súhlasu účastníkov môže súd pripustiť, aby navrhovateľ alebo odporca z konania vystúpil a aby na jeho miesto vstúpil niekto iný. Ak má byť takto zmenený navrhovateľ, treba, aby s tým súhlasil i ten, kto má na jeho miesto vstúpiť.“

⁶ Čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.: „Každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.“

⁷ Podobne napr.: „Poučenie strany o vecnej legitimácii je teda poučením hmotnoprávnym, kým súd v zmysle ust. § 160 C. s. p. má povinnosť poučovať procesné strany o ich procesných právach a povinnostiach. Poučenie o hmotnom práve nie je súd povinný, ani oprávnený poskytnúť.“ (Rozsudok Okresného súdu Spišská Nová Ves sp. zn. 7Csp/38/2020 z 24. septembra 2020);

„... aj tu však platí, že súd nesmie účastníkov poučovať o hmotnom práve, t. j. napríklad koho má žalovať.“ (Rozsudok Krajského súdu Banská Bystrica sp. zn. 17Co/606/2013 z 30. októbra 2013);

„... poučovaciu povinnosť súdu nemožno vo všeobecnosti vykladať tak, že by mal súd poučovať účastníkov konania o hmotnom práve, pretože potom by už nešlo o odstraňovanie väd podania, ktoré bránia prerokovaniu a rozhodnutiu veci, ale išlo by o radu účastníkovi, ako by mal postupovať, aby bol prípadne vo veci úspešný. To by znamenalo inter alia tiež porušenie práva účastníka na rovnaké postavenie v prebiehajúcim súdnom konaní.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 223/2013 z 19. júna 2013)

napadnutému rozsudku krajského súdu.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023)

Ústavný súd v rámci postulovania odpovedí na vytýčené otázky v analyzovanom rozhodnutí definoval okolnosti, za ktorých je prípustné a nevyhnutné upustiť od doslovej interpretácie právnych noriem, a tak ich čisto gramatického výkladu, pričom zároveň určil i mantinely možného súdneho aktivizmu⁸ neberúceho ohľad na doslovnú interpretáciu právnej normy prerastajúci až do sudcovskej ľubovôle, arbitrárnosti.

V kontexte spomenutého tak ústavný súd vo svojom rozhodnutí uvádza: „*Pri výklade a aplikácii ustanovení právnych predpisov nepochybne treba vychádzať najprv z ich doslovného znenia. Súd však nie je doslovným znením zákonného ustanovenia viazaný absolútne. Môže, ba dokonca sa musí od doslovného znenia právneho textu odchýliť v prípade, keď to zo závažných dôvodov vyžaduje účel zákona, systematická súvislosť alebo požiadavka ústavne súladného výkladu zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov (čl. 152 ods. 4 ústavy⁹). ... Viazanosť štátnych orgánov zákonom v zmysle čl. 2 ods. 2 ústavy totiž neznamená výlučnú a bezpodmienečnú nevyhnutnosť doslovného gramatického výkladu aplikovaných zákonných ustanovení. Ustanovenie čl. 2 ods. 2 ústavy nepredstavuje iba viazanosť štátnych orgánov textom, ale aj zmyslom a účelom zákona. Ústavne konformný výklad je príslušný orgán verejnej moci povinný uplatňovať vo vzťahu ku všetkým účastníkom konania a zároveň garantovať ich primeranú rovnováhu tak, aby bolo rozhodnutie v predmetnej veci akceptovateľné z hľadiska požiadaviek vyplývajúcich jednak z ústavy, ako aj medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách, ktorými je Slovenská republika viazaná.*“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023)

Ústavný súd tak legitimizuje odklon od textu právnej normy v prípade, ak to vyžaduje jej tzv. účelový výklad (teleologický výklad, pri ktorom je pre interpretáciu normy kľúčový samotný účel právnej regulácie zákona, v ktorom je norma zakotvená, tzv. ratio legis – rozum zákona, v duchu ktorého musí byť právna norma vykladaná), jej systematický výklad (výklad pri ktorom sa osobitné ustanovenia zákona vykladajú v duchu tých všeobecných, zakotvujúcich základné princípy a zásady, z ktorých právny predpis vychádza), ako aj v rámci ústavne konformného výkladu, v prípade ktorého je potrebné vykladať právnu normu tak, aby sa nedostala do konfliktu s prameňmi ústavného práva.

Pokiaľ ide o spomenuté mantinely súdneho aktivizmu, ten ústavný súd obmedzil práve zmyslom a účelom zákona a podmienil racionálnou argumentáciou, keď v rozhodnutí konštatoval, že „*v takýchto prípadoch sa musí zároveň vyvarovať svojvôle (arbitrárnosti) a svoju interpretáciu právnej normy musí založiť na racionálnej argumentácii. ... O svojvôli (arbitrárnosti) pri výklade a aplikácii zákonného predpisu všeobecným súdom by bolo možné uvažovať len v prípade, ak by sa tento natoľko odchýlil od znenia príslušných ustanovení, že by zásadne poprel ich účel a význam.*“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023)

Z analyzovaného rozhodnutia však možno vyčítať, že za významný korektív na zmiernenie tvrdosti zákona, ktorý dáva sudcovi priestor pre uplatnenie pravidiel slušnosti

---

⁸ Emeritný sudca Európskeho súdu pre ľudské práva P. Mahoney definuje sudcovský aktivizmus ako proces, v ktorom sudca modifikuje dosiaľ existujúce právo tým spôsobom, že pred rozhodnutím reprezentatívnych orgánov uprednostní svoje vlastné presvedčenie. (MAHONEY, P. Judicial Activism and Judicial Self-Restraint in the European Court of Human Rights: Two Sides of the Same Coins. In: Human Rights Law Journal, roč. 11, 1990, č. 1 – 2, s. 58)

⁹ Čl. 152 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.: „*Výklad a uplatňovanie ústavných zákonov, zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov musí byť v súlade s touto ústavou.*“

považuje Ústavný súd Slovenskej republiky i dobré mravy¹⁰. Podľa názoru ústavného súdu je totiž vždy „*nevyhnutné vychádzať z individuálnych okolností každého jednotlivého prípadu, ktoré sú založené na skutkových zisteniach. Mnohé prípady a ich špecifické okolnosti môžu byť komplikované a netypické; to však nevyvážuje všeobecné súdy z povinnosti urobiť všetko pre spravodlivé riešenie. Zásada súladu výkonu práv s dobrými mravmi predstavuje významný korektív, ktorý v odôvodnených prípadoch dovoľuje zmierňovať tvrdosť zákona a dáva sudcovi priestor pre uplatnenie pravidiel slušnosti [k tomu napr. nálezy Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. II. ÚS 3403/11 (N 142/70 SbNU 333), bod 17, či I. ÚS 1532/16-N 176/82 SbNU 713, body 16 a 20].“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023)*

A boli to práve dobré mravy, ktorých uplatnenie v podobe korektívu pre zmiernenie tvrdosti zákona postrádal ústavný súd v posudzovanom prípade, keď dospel k záveru, že právne posúdenie nedostatku vecnej legitímácie ústredného orgánu štátnej správy krajským súdom (v spojení s právnym názorom súdu prvej inštancie, ktorému predchádzalo rozhodnutie prvoinštančného súdu o zámene účastníka konania) a pripustenie námietky premlčania vznesenej ústredným orgánom štátnej správy nezodpovedajú ústavnému štandardu súdnej ochrany práv sťažovateľa.

Na základe tohto presvedčenia tak svojim rozhodnutím konštatoval porušenie základného práva sťažovateľa podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a jeho práva podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd¹¹, preto napadnutý rozsudok krajského súdu a napadnuté uznesenie najvyššieho súdu zrušil a vec vrátil krajskému súdu na ďalšie konanie. Krajskému súdu súčasne uložil povinnosť opätovne rozhodnúť o odvolaní sťažovateľa, majúc pritom na zreteli, že spravodlivosť, ktorá je osobitne zvýraznená v čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, je kritériom ukladajúcim každému všeobecnému súdu povinnosť hľadať také riešenie ním prejednávanej veci, ktoré nebude možné vyhodnotiť ako popierajúce zmysel a účel príslušných zákonných ustanovení.

A kde sa vlastne skrýva spomínaný Aristoteles? Ústavný súd na záver odôvodnenia svojho rozhodnutia zastrešil ním uplatnený argumentačný postoj zásadným odkazom na definíciu práva, ktorá legitimizuje všetky východiská odmietajúce právny formalizmus v snahe uplatnenia materiálnej spravodlivosti. Práve pri tejto definícii poukázal na spomínaného Aristotela a jeho optiku, akou nazeral na právo, spravodlivosť či slušnosť keď uviedol: „**Ústavný súd pripomína, že právo nie je iba normatívny systém, ale má plniť aj funkciu Aristotelovej „aequity“. Formálne postupy tak nemôžu mať prednosť pred materiálnym prístupom, najmä ak v danej veci základ sporu od počiatku nebol sporný.**“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023) Práve týmto znením tak judikoval základné metavýchodisko pre akúkoľvek interpretáciu právnych noriem, ktoré nemožno vykladať v izolovanom bezhodnotovom prostredí.

¹⁰ Napr.: „Občiansky zákonník, ani iný predpis nedefinuje pojem dobré mravy. Teória a súdna prax však zhodne považujú dobré mravy za všeobecne uznávané pravidlá morálky, ktoré predstavujú fundamentálny hodnotový poriadok spoločnosti.“ (Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici sp. zn. 16Co/152/2008 z 28. augusta 2008)

¹¹ Čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd: „Každý má právo na to, aby jeho vec bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o akomkoľvek trestnom čine, z ktorého je obvinený. Rozsudok musí byť vyhlásený verejne, ale tlače a verejnosť môžu byť vylúčené buď po dobu celého alebo časti procesu v záujme mravnosti, verejného poriadku alebo národnej bezpečnosti v demokratickej spoločnosti, keď to vyžadujú záujmy maloletých alebo ochrana súkromného života účastníkov alebo, v rozsahu považovanom súdom za úplne nevyhnutný, pokiaľ by vzhľadom na osobitné okolnosti mohla byť verejnosť konania na ujmu záujmom spravodlivosti.“

Čo mal teda ústavný súd namysli, ak poukázal na Aristotelovu aequitu? A kto bol Aristoteles?

Vedec a filozof Aristoteles (384 p. n. l. – 322 p. n. l.) sa narodil v iónskej osade Stagire na polostrove Chalkidiki. Bol synom Nikomacha, lekára na macedónskom kráľovskom dvore. Ako veľmi mladý osirel. Podporovaný svojimi príbuznými v roku 367 p. n. l. odišiel do Atén, kde študoval a neskôr pôsobil do Platónovej smrti (347 p. n. l.). Z Atén odišiel do Malej Ázie, do Assu a Atarneu, kde sa venoval vede a kde sa i oženil s príbuznou vládca Hermia. V roku 343 p. n. l. ho Filip Macedónsky pozval ako vychovávateľa svojho syna, budúceho Alexandra Veľkého. Po návrate do Atén roku 335 p. n. l. založil Aristoteles svoju povestnú školu Lykeion, ktorá dostala svoje populárne pomenovanie peripatetická škola. Školu viedol až do roku 323 p. n. l., keď ušiel z Atén. Obžalovali ho totiž z bezbožnosti, pretože jeho spriaznenosť s macedónskym dvorom pokladali pravdepodobne aj za jeho politickú orientáciu. Aristoteles zomrel v Chalkide. (Martinka, 1972)

Pokiaľ ide o pojem „aequita“, prekladaný predovšetkým ako „slušnosť“¹², jeho význam spracoval Aristoteles v diele Etika Nikomachova. Slušnosť v ňom popisuje ako určitý jemnejší druh spravodlivosti slúžiaci k zlepšeniu všeobecného, neohybného práva. Na margo slušnosti preto uvádza: *„Ťažkosť spôsobuje okolnosť, že hoci je slušnosť právom, nie je právom zákonným, ale jeho opravou, a to preto, že každý zákon sa chápe všeobecne, ale o mnohých jednotlivých prípadoch nemožno povedať všeobecne, že sú správne. Tam teda, kde sa treba vyjadrovať všeobecne, nemôže sa to diať tak, že všetko je správne, pretože zákon prihliada na väčšinu prípadov, aj keď dobre vie, že je to chyba. ... Kedykoľvek teda zákon hovorí všeobecne, ale sa príhodi čosi nie všeobecné, je vhodné opraviť a doplniť medzeru, ktorú zákonodarca zanechal, pretože hovoril všeobecne a dopustil sa chyby, ako by povedal aj sám zákonodarca, keby bol tu a ako by bol ustanovil, keby bol o tom vedel. ... A to je podstata slušnosti, že je opravou zákona tam, kde má zákon pre svoje všeobecné znenie medzery. To je aj príčinou, že všetko nie je podľa zákona, lebo na mnohé prípady nemožno stanoviť zákon, a preto je tu potrebné osobitné uznesenie. Lebo o neurčitej veci je aj neurčité pravidlo ... . Týmto sme objasnili, čo je slušnosť, že je to právo, a to lepšie ako určitý druh práva. Z toho je však zároveň zrejme aj to, kto je slušný: ten totiž, kto sa rozhoduje pre takéto právo a uskutočňuje ho, a kto prísnosť práva nezostreje, ale zmierňuje, hoci má zákon na svojej strane, je slušný a takýto duševný stav sa nazýva slušnosťou, ktorá je určitou formou spravodlivosti a nie stavom od nej odlišným.“* (Martinka, 1979, s. 137-138)

Z odcitovanej časti Aristotelovej Etiky Nikomachovej je zrejme, že poukazom na jeho aequitu Ústavný súd Slovenskej republiky považuje za nevyhnutné v prípadoch, v ktorých bezhodnotové doslovné uplatnenie textu zákona vedie v posudzovanej skutkovej situácii k skrívodlivému právnomu riešeniu tejto právnej kauzy, odkloniť sa v záujme vyšších morálnych metahodnôt od textu právnych noriem, sledujúc pritom uspokojenie práve týchto hodnôt tkvejúcich v slušnosti a materiálnej spravodlivosti.

V zmysle uvedeného tak v dnešnej dobe predstavuje princíp aequity významný princíp, ktorý dovoľuje zmierňovať tvrdosť zákona v súlade s pravidlami slušnosti a ktorý nachádza svoje uplatnenie predovšetkým v rozhodovacej praxi súdov tam, kde zákon nepokrýva daný prípad či kde by jeho uplatnenie bolo neprimerane tvrdé. (Holá, 2011)

---

¹² Napr.: Encyclopaedie Beliany; Ottův slovník náučný; MARTINKA, J. Etika Nikomachova, Bratislava: Pravda. 1979. s. 137

ZÁVER

Dôsledné rešpektovanie textu právnych noriem uspokojuje pozitivistické východisko chápania práva a jeho doktrínálnych zástancov. Súčasne sa dokáže pýšiť i rešpektovaním významného právneho princípu právnej istoty, či legitímnych očakávaní. Zásada „lex dura sed lex“ (zákon prísny, ale zákon) totiž v takomto prístupe k právu ponúka jednu a zvyčajne jasnú odpoveď na otázku riešenia právnej kauzy. Svojou oddanosťou k doslovnému výkladu textu právnych noriem je dokonca schopná nechať zrútiť i celý svet (známy výrok Ferdinanda I.: „fiat iustitia, et pereat mundus“ – „nech sa stane spravodlivosť, aj keby mal zhnúť svet“).

Puristické lipnutie na texte všeobecnej právnej normy bez ohľadu na jej dopad pre jedinečné okolnosti posudzovanej kauzy je však nie zriedka spôsobilé páchať krivdy, čoho si bol vedomý už Aristoteles. Práve s takýmito dopadmi sa snaží neraz zápasit' i ústavný súd. Tak ako v prípade vojaka z našej kauzy, ktorý v čase rozhodovania ústavného súdu vo veku 43 rokov ako invalidný dôchodca v dôsledku choroby z povolania, ktorú získal ako mladík pri plnení občianskych povinností počas výkonu základnej vojenskej služby, poberal invalidný dôchodok priznaný Sociálnou poisťovňou v sume 175,90 eur mesačne. Vojaka, ktorý ani v takmer 19 rokov trvajúcich súdnych konaniach sa pre nesprávnu zámenu žalovanej, učinenu cestou svojej právnej zástupkyne, nemohol za získané ochorenie domôcť náhrady škody od štátu.

Ústavný súd preto v záujme dosiahnutia úspešného rozhodnutia o priznaní nároku na odškodnenie choroby z povolania sťažovateľa zavrel oči pred samodeštrukčným procesným úkonom zvolenej právnej zástupkyne sťažovateľa, ako i pred kogentnými ustanoveniami procesného predpisu. Stalo sa tak i napriek tomu, že pre druhého účastníka občianskoprávneho sporu tým takto zavreté oči znamenali fatálnu zmenu jeho právnej situácie. Je to tak správne? Zrejme ďalšia z ontologických otázok spätých s právom samotným koreniaca vo večnom spore iusnaturalizmu s právnym pozitivizmom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

HOLÁ, L. Respekt k dôstojnosti pachateľa jako faktor pocitu nespravedlnosti u oběti. In *Restoratívna spravodlivosť ako výzva*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2011 s.61. ISBN 978-80-555-0389-9

MAHONEY, P. Judicial Activism and Judicial Self-Restraint in the European Court of Human Rights: Two Sides of the Same Coins. In: *Human Rights Law Journal*, roč. 11, 1990, č. 1 – 2, s. 58.

MARTINKA, J. 1979. Etika Nikomachova. Bratislava: Pravda, 1979. s. 137 – 138.

MARTINKA, J. 1972. Od Aristotela po Plotina. Bratislava: Pravda, 1972. s. 39. DOI: <https://doi.org/10.5465/ambpp.1972.4981187>

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023

Uznesenie Krajského súdu v Žiline č. k. 6 Co 72/2012-404 z 30. marca 2012

JUDr. Tomáš MARTAUS, PhD.
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Katedra bezpečnosti a obrany
tomas.martaus@aos.sk

Bc. Alžbeta ŠIMEKOVÁ
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
simekova33@uniba.sk

PSYCHOLOGICKÝ KAPITÁL V KONTEXTE OZBROJENÝCH SÍL

PSYCHOLOGICAL CAPITAL IN THE CONTEXT OF THE ARMED FORCES

Štefánia MARŽIŇANOVÁ

ABSTRACT

This article examines the concept of psychological capital in the context of the armed forces, which combines elements of positive psychology, organizational behavioral science, and economic theory. This multidimensional concept emphasizes individual psychological resources contributing to the personal and professional development of individuals and organizations. We will take a closer look at four main components - hope, optimism, self-efficacy and resilience, which form the core of psychological capital. In the article, we will explore the importance of this concept for successfully achieving goals, managing stress, increasing work performance and forming a positive work culture. We will also focus on the possibilities of its development based on the results of previous studies.

Keywords: psychological capital, positive organizational behavior, military, armed forces

ÚVOD

V dnešnom rýchlom svete, pracovnom aj súkromnom, sa všetko neustále mení. Zmeny majú často kontinuálny charakter, nemôžeme teda predpokladať, že budeme mať čas zvyknúť si na zmenu, pretože v tej chvíli sa už začínajú ďalšie. Ľudia nadobúdajú pocit, že je ťažké sa na niečo spoľahnúť. Čo je dnes zdanlivou istotou, zajtra môže byť neuchopiteľnou minulosťou. Na zamestnancov je tým vyvíjaný veľký tlak, aby všetko stihali v čo najkratšom čase pri zachovaní kvality, podávali vysoké pracovné výkony, boli psychicky odolní a zároveň pozitívne naladení. Ak k tomu navyše pridáme globálne udalosti, ako sú pandémie COVID-19, vojnový konflikt hneď za našimi hranicami, ako aj ostatné znepokojivé incidenty a ozbrojené konflikty, ktoré ovplyvňujú aj plnenie úloh zo strany Ozbrojených síl SR, nároky na všetkých zúčastnených sú naozaj vysoké.

Obzvlášť vysoké nároky sú kladené na manažérsku skupinu profesionálnych vojakov. Na jednej strane sa musia vysporiadať s požiadavkami nadriadených, ktoré nie vždy reflektujú reálnu situáciu podriadených útvarov a ich personálne možnosti, a na druhej strane sú tu potreby podriadených, ktorí vnímajú požiadavky a zmeny svojou optikou. Manažérska skupina tak môže pociťovať zvýšené nároky, aby všetko úspešne skĺbili pri zachovaní si zdravia a zároveň, aby brali do úvahy aj dobro svojich podriadených. Zvýšenú záťaž je potrebné vyvážiť podporou individuálnych zdrojov. Jednou z možností je preventívna aj intervenčná starostlivosť o duševné zdravie, ktorú môžu plniť rôzne vzdelávacie a rozvojové programy. Aktuálne často spomínaným konštruktom pozitívnej pracovnej psychológie je koncept psychologického kapitálu, ktorý má okrem iného vplyv aj na celkovú duševnú pohodu jednotlivca (Avey et al., 2011).

Psychologický kapitál ako koncept je relatívne nový pojem pracovnej psychológie, ktorý je potrebné preskúmať aj v prostredí Ozbrojených síl Slovenskej republiky a využiť jeho potenciál pri rozvíjaní pozitívneho pracovného prostredia, ktoré je dnes veľmi dôležitým aspektom pracovnej aj osobnej spokojnosti. Naším cieľom je zadefinovať psychologický

kapitál v kontexte pracovného prostredia, zhrnúť skutočnosti získané aktuálnymi výskumami, priblížiť pozitíva využitia tohto konceptu v pracovnom procese a predstaviť možnosti jeho merania a rozvíjania. V závere zhrnieme svetové trendy vo výskume a ponúkneme návrhy na ďalší výskum a aplikáciu v bezpečnostnom prostredí.

1 PSYCHOLOGICKÝ KAPITÁL

V prvej časti predstavíme koncept nazývaný psychologický kapitál (v angličtine Psychological Capital alebo skrátene PsyCap). Ide o pozitívny psychologický stav jednotlivca, ktorý je autormi Luthans et al. v ich prvej aj rozšírenej knihe (2007; 2015) charakterizovaný nasledujúcimi bodmi:

1. Jednotlivec má dôveru vo vlastné schopnosti (self-efficacy), vďaka ktorej môže vynaložiť potrebné úsilie a investovať ho do náročných úloh s cieľom dosiahnuť úspech.
2. Jednotlivec si vytvoril pozitívne atribúcie (optimizmus) o vlastnom úspechu teraz aj v budúcnosti.
3. Jednotlivec vytrváva pri dosahovaní cieľov a v prípade potreby je schopný presmerovať svoju cestu tak, aby viedla k úspešným cieľom (nádej).
4. V problémových situáciách jednotlivec vytrváva, vracia sa späť na svoju cestu a možno aj ďalej (reziliencia – psychická odolnosť), aby dosiahol úspech.

Predtým, než však podrobnejšie opíšeme psychologický kapitál a teoreticky ho ukotvíme, považujeme za dôležité opísať udalosti, ktoré sprevádzali vznik tohto konceptu, čo nám zároveň osvetlí potrebu mať takýto koncept. Autori takmer každej publikácie o psychologickom kapitáli zdôrazňujú, že prostredie, v ktorom žijeme a pracujeme, sa od začiatku 21. storočia stáva veľmi nestabilným a neistým. V anglickej literatúre sa na opis tohto prostredia používa skratka VUCA (z angličtiny volatile = nestály, uncertain = neistý, complex = komplexný, ambiguous = nejednoznačný) (Jinil Persis et al., 2021). Aby organizácie mohli úspešne čeliť tomuto prostrediu, potrebujú udržateľné zdroje, nielen materiálne, ale aj ľudské (Luthans et al., 2015).

Luthans et al. (2007) sa vo svojej prvej knihe o psychologickom kapitáli ponárajú hlbšie do jadra tohto nestabilného sveta. Spomínajú, že pracovné organizácie vtedy príliš sústredili na to, aby našli a získali tzv. talenty pre seba. Vedúci a manažéri mali za to, že iba prostredníctvom týchto potenciálnych zamestnancov môžu získať konkurenčnú výhodu. Tak sa sústredili na tzv. vojnu o talentovaných zamestnancov, že úplne zabudli na rozvoj tých existujúcich. Podľa autorov je však práve to, čo môže spoločnostiam priniesť spomínanú konkurenčnú výhodu - rozvoj ľudských, sociálnych, ale predovšetkým psychologických kapacít.

V doplňujúcom vydaní z roku 2015 (Luthans et al., 2015) autori reflektujú zmeny, ktoré nastali vo svete od vydania ich prvej knihy. Konkrétne ide o globálnu ekonomickú krízu, ktorá výrazne ovplyvnila pracovné prostredie. Náhle vzrástla nezamestnanosť a negatívne pocity spojené s pracovnou neistotou. Sled negatívnych udalostí spôsobil, že mnoho manažérov a zamestnancov začalo strácať nádej a dôveru v seba samých. Práve týmito nie príliš pozitívnymi faktami autori otvorili svoje druhé vydanie a zdôraznili tým dôležitosť vrátiť sa späť na cestu pozitívnej psychológie. Teraz, v roku 2024, samozrejme registrujeme ďalšie zmeny. Od roku 2020 má veľmi výrazný vplyv na celosvetové udalosti pandémie ochorenia covid-19. Okrem toho, v februári 2022 ruská armáda zaútočila na územie Ukrajiny. Obe tieto udalosti ovplyvnili okrem zdravotníctva a politiky aj každodenný život zamestnancov v organizáciách a pripomínajú nám, že je potrebné sústrediť sa nielen na ich

pracovný výkon, ale aj na ich duševné zdravie. Výrazne cítíme túto potrebu aj v prostredí ozbrojených síl, keďže profesionálni vojaci plnia a plnia špecifické úlohy spojené s týmito udalosťami.

Na záver úvodu k tejto problematike je dôležité spomenúť, že psychologický kapitál rozhodne nie je jediným konceptom, ktorý popisuje duševné zdravie v pracovnom kontexte. Za zmienku stojí napríklad ďalší koncept, PERMA model, predstavený americkým psychológom Seligmanom. Je postavený na piatich základných prvkoch duševnej pohody človeka, konkrétne ide o pozitívne emócie, zapojenie, vzťahy, význam a úspechy. Seligman odporúča aplikovať PERMA model na pracovisku, aby sa podporilo pozitívne pracovné prostredie, čo nakoniec privedie k spokojnej a produktívnej pracovnej sile (Seligman, 2014).

Ďalším konceptom je model kontinua duševného zdravia, ktorý pomáha manažérom napríklad pri identifikácii zdrojov stresu medzi zamestnancami, podpore zamestnancov na ich ceste k pozitívnemu mysleniu, zvládaniu psychických kríz, alebo pri pochopení toho, ako vôbec identifikovať symptómy duševného zdravia u seba a u druhých (Keyes & Brim, 2002).

Po tretie, spomenieme ešte veľmi známy koncept tzv. "flow" alebo plynutia od maďarského psychológa Mihaly Csikszentmihalyi. Ten ho definoval ako duševný stav, pri ktorom je jedinec absolútne pohrúžený do nejakej činnosti tak, že ho v tú chvíľu nič iné nezaujima (Csikszentmihalyi, 2015). Bakker (2005) ho aplikoval na pracovnú situáciu a definoval ho ako krátkodobú skúsenosť pri práci, ktorá sa vyznačuje pohlcovaním činností, radosťou z práce a vnútornou motiváciou.

Z popisov jednotlivých ďalších konceptov duševného zdravia a duševnej pohody môžeme na prvý pohľad vidieť určitú podobnosť medzi nimi. Všetky tieto koncepty sa zameriavajú na podporu pozitívnych charakteristík, teda na to, čo funguje. Pre účely tohto článku sme sa však rozhodli pracovať práve s psychologickým kapitálom.

2 TEORETICKÉ UKOTVENIE KONCEPTU

V nasledujúcej časti sa pozrieme na teoretické základy psychologického kapitálu, ktoré nás privedú až k samotnému konceptu. Na prelome 20. a 21. storočia sa začala formovať pozitívna psychológia ako nová vedecká disciplína. V roku 1999 sa v Spojených štátoch amerických uskutočnilo prvé spoločné stretnutie psychológov, ktorí sa hlásili k tomuto trendu. Práve tento rok je často považovaný za presný začiatok pozitívnej psychológie ako vedy (Slezáčková, 2010). O rok neskôr vyšlo v časopise *American Psychologist* číslo venované špeciálne predstaveniu pozitívnej psychológie ako nového smeru, kde autori upozornili, že sa psychológia od 2. svetovej vojny sústreďovala iba na duševné choroby a dysfunkčné správanie namiesto pomoci zdravým jedincem k optimálnemu fungovaniu alebo dokonca k pocitom šťastia (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000). Seligman, ako jeden z hlavných predstaviteľov pozitívnej psychológie, ju definuje ako vedu, ktorá sa má zamerať na pochopenie duševne zdravých ľudí - ich well-beingu, produktivity, napĺňania ľudského potenciálu atď. (Seligman et al., 2005). Napriek tomu však nevidí absenciu duševnej choroby ako ekvivalent k flourishingu - "prekvitaniu" (termín Martina Seligmána) a viesť naplnený život. Pozitívne a negatívne konštrukty si môžeme predstaviť ako dve rôzne kontinua skôr než ako opačné konce toho istého kontinua. Z toho vyplýva, že pozitívnosť a pozitívne javy by sa mali študovať nezávisle od negatívnych perspektív. A to sa aj deje. Od doby polozenia základov pozitívnej psychológie uplynulo dlhé obdobie, počas ktorého bolo publikovaných stovky výskumných článkov, a dokonca vznikol špecializovaný časopis *Journal of Positive Psychology* (Luthans & Youssef-Morgan, 2017). Prúd pozitívnej psychológie sa tak skutočne odlišil

od veľkého množstva populárnej literatúry, ktorá často hovorí aj o sile pozitívneho myslenia, odomykaní ľudského potenciálu atď. (Luthans et al., 2007).

Hoci to nie je zrejme úplne na prvý pohľad, prostredie pracovných organizácií, konkrétne oddelenia ľudských zdrojov, sa často zameriava na to, čo je s ľuďmi zle, ako to opraviť a doplniť ich slabé miesta. Aj tu je teda vhodné využiť poznatky pozitívnej psychológie a obrátiť sa skôr smerom k optimálnemu fungovaniu zamestnancov (Luthans et al., 2007). Okrem pozitívnej psychológie má využitie pozitívnej perspektívy v oblasti psychológie práce a pracovných organizácií ďalší zastrešujúci koncept, ktorý sa označuje ako pozitívne organizačné správanie, ktoré sa zaoberá štúdiom a aplikáciou pozitívne orientovaných silných stránok a psychologických schopností ľudí v organizáciách. Tieto stránky a schopnosti musia byť súčasne merateľné a efektívne vedúce k lepšiemu výkonu na pracovisku (Luthans & Church, 2002). Tieto kritériá spĺňajú štyri premenné (dôvera vo vlastné schopnosti, reziliencia, nádej a optimizmus), ktorými sa budeme ešte ďalej zaoberať. Víziou autorov je odvrátiť svet pracovných organizácií od sústredenia sa iba na negatívne javy, pričom ale zároveň nechcú cez tie pozitívne viesť zamestnancov iba k vyššiemu výkonu. Usilujú sa o rozvoj a efektívne riadenie zamestnancov, ktoré zároveň prispievajú k zvyšovaniu duševnej pohody a realizácii osobného potenciálu zamestnancov (Bakker & Schaufeli, 2008).

3 ZLOŽKY PSYCHOLOGICKÉHO KAPITÁLU

Vyššie sme predstavili teoretické základy, z ktorých vzišiel psychologický kapitál. V tejto časti sa tak dostaneme k detailnejšiemu predstaveniu jednotlivých faktorov psychologického kapitálu. Už sme spomínali, že ide o pozitívny psychologický vývojový stav jedinca, ktorý sa skladá zo štyroch faktorov: dôvera vo vlastné schopnosti, optimizmus, nádej a reziliencia (psychická odolnosť). Je dôležité spomenúť, že psychologický kapitál je tzv. pozitívny konštrukt vyššieho rádu. Prepája jednotlivé faktory nie iba pridaním jedného k druhému, ale skôr synergicky. Výsledný vplyv rozvoja psychologického kapitálu na výkon a postojoyé výsledky je teda vyšší ako v prípade, že by sa jednotlivé kategórie rozvíjali izolovane. Autori psychologického kapitálu často používajú prirovnanie známe z gestalt psychológie, že celok je viac ako suma častí (Luthans et al., 2015).

„Príkladom interakcie faktorov psychologického kapitálu by bolo, že nádejplné osoby, ktoré majú cesty k dosiahnutiu svojich cieľov, budú viac motivované a schopné prekonať nepriazeň osudu a teda budú odolnejšie. Sebavedomí ľudia budú schopní preniesť a uplatniť svoju nádej, optimizmus a odolnosť voči konkrétnym úlohám v konkrétnych oblastiach svojho života. Rezilientný človek bude zbehlý vo využívaní adaptačných mechanizmov potrebných pre realistický a flexibilný optimizmus. Dôvera vo vlastné schopnosti, nádej a reziliencia psychologického kapitálu môžu zase prispieť k optimistickému vysvetľujúcemu štýlu prostredníctvom internalizovaného vnímania toho, že človek má všetko pod kontrolou. To sú iba príklady mnohých pozitívnych výsledkov, ktoré môžu vyplynúť z interakcie medzi faktormi psychologického kapitálu“ (Luthans et al., 2007, s. 19).

Mechanizmus, ktorým je psychologický kapitál vytvorený, využíva aj mnoho iných fenoménov z oblasti psychológie práce a organizácie. Napr. Judge & Bono (2001) sa zaoberali tzv. základnými rysmi sebahodnotenia. Ide podľa nich o široký dispozičný rys, ktorý je tvorený ďalšími štyrmi rysmi: sebavedomím, dôverou vo vlastné schopnosti, miestom kontroly a emočnou stabilitou. Vo svojich štúdiách potom autori preukázali, že tento nimi navrhnutý konštrukt má vzťah k pracovnej spokojnosti a pracovnému výkonu. Neznamená to však, že by zavrhlí jednotlivé komponenty samy o sebe. Sebavedomie stále uznávali ako validný konštrukt, iba ho súčasne postavili do ďalšej role v konštrukte vyššieho

rádu. V tejto chvíli by bolo dobré spomenúť, akým spôsobom autori psychologického kapitálu vybrali jednotlivé psychologické zdroje do tohto konštruktú. Prečo práve reziliencia, dôvera vo vlastné schopnosti, optimizmus a nádej? Luthans et al. (2015) vytvorili kritériá, ktorými museli všetky faktory prejsť, aby mohlo dôjsť k ich začleneniu do konceptu:

- Podloženie vedeckou teóriou a výskumom.
- Existencia validnej meracie metódy.
- Ide o stav, nie rys (tým pádom je otvorený voči zmenám a vývoju človeka).
- Pozitívny vplyv na chcené postoje, správanie a predovšetkým výkon.

Vďaka otvorenosti jednotlivých faktorov voči zmenám a vývoju chápeme celý psychologický kapitál ako charakteristiku, ktorá je tvárna a meniteľná, a je možné ju tak efektívne rozvíjať a trénovať. Na základe týchto premís tiež autori deklarujú, že psychologický kapitál dokáže zachytiť a rozpoznať vývoj človeka od skutočného ja k možnému ja (Luthans, Youssef, et al., 2007).

Dôvera vo vlastné schopnosti, optimizmus, nádej a reziliencia je štvorica najčastejšie využívaných komponentov psychologického kapitálu naprieč všetkými výskumami (Nolzen, 2018). Napriek tomu však sami autori nepopierajú, že by nebolo možné k psychologickému kapitálu pridať ešte ďalšie komponenty, ako napr. kreativitu, flow, mindfulness, tréning vďačnosti, odpustenie, emočnú inteligenciu atp. (Luthans et al., 2015). My v tomto článku však pracujeme s „klasickou“ verziou psychologického kapitálu, okrem iného aj z dôvodu existencie validných meracích metód. Autori kritickej analýzy a psychometrického zhodnotenia psychologického kapitálu tiež upozorňujú na nutnosť postupovať veľmi obozretne a metodicky pri potenciálnom koncepcnom vývoji (Dawkins et al., 2013).

V nasledujúcich podkapitolách predstavíme krátko jednotlivé komponenty zvlášť. Zameriame sa nielen na teoretické východiská, ale vzťahujeme vždy tému aj priamo k osobe lídra. Ďalej predstavíme stratégie, ktorými je možné jednotlivé oblasti u ľudí rozvíjať. V neposlednom rade tiež spomenieme čiastkové výskumy zamerané na využitie týchto teoretických poznatkov v kontexte pracovných organizácií.

3.1 DÔVERA VO VLASTNÉ SCHOPNOSTI

Dôveru vo vlastné schopnosti (self-efficacy) priviedol do povedomia odbornej aj laickej verejnosti Albert Bandura (1997) v rámci svojej sociálno-kognitívnej teórie. V skratke môžeme povedať, že termín označuje jedincovu dôveru v seba samého – v schopnosť mobilizovať svoju motiváciu, kognitívne kapacity a aktivitu, ktorú potrebuje na úspešné dokončenie nejakej úlohy (Stajkovic & Luthans, 1998). Ľudí môžeme rozdeliť do dvoch kategórií: s vysokou a nízkou mierou dôvery vo vlastné schopnosti. U tých z prvej skupiny môžeme pozorovať vieru vo vlastné schopnosti podľa definície vyššie. Títo ľudia veria, že sú schopní zvládnuť všetko, čo im nielen pracovný život nachystá za problémy a prekážky. Čo sa týka úloh, často sami aktívne vyhľadávajú tie ťažšie, avšak sú si stále istí tým, že ich nakoniec zvládnu vyriešiť. Naopak druhá skupina ľudí, s nízkou úrovňou dôvery vo vlastné schopnosti, na tom s riešením náročných situácií nie je tak dobre. Veľmi často si títo ľudia pripadajú bezmocní, vnímajú to tak, že nie sú schopní kontrolovať, ba ani svojimi vlastnými silami meniť to, čo sa im deje. Pri stretnutí s problémom sa u nich nezriedka objaví rezignácia, a to bez nejakého veľkého predchádzajúceho snaženia (Plháková, 2007).

Ako na špecifický druh ľudského fungovania môžeme pozeráť aj na vodcovstvo. V literatúre sa teda stretávame so špeciálnou kategóriou dôvery vo vlastné schopnosti

venovanej priamo lídrom – vodcovská dôvera vo vlastné schopnosti. Ide o lídrovo presvedčenie, môžeme povedať až vieru, v jeho schopnosť viesť ľudí (McCormick, 2001). Veľkým prelomom v tejto oblasti bola štúdia, do ktorej boli zapojení vojenski kadeti. Štúdia mala dve časti. V tej prvej bolo 96 vojenských kadetov ohodnotených ich profesormi vojenských vied z hľadiska „vodcovského potenciálu“. Z výsledkov vyplýva, že vodcovská dôvera vo vlastné schopnosti je prepojené s oným hodnotením. Čím vyššia vodcovská dôvera vo vlastné schopnosti, tým lepšie hodnotenie vodcovského potenciálu. Ďalšej časti, ktorá sa uskutočnila na letnom vodcovskom vojenskom kempe, sa potom zúčastnilo iba 64 kadetov z pôvodného počtu. V priebehu šesťtýždňového výcviku boli kadeti pozorovaní v rôznych situáciách nezávislými, objektívnymi pozorovateľmi, ktorí následne hodnotili ich výkon. Okrem nich hodnotenie vykonali aj kolegovia, ktorí sa navzájom pozorovali aj v neštruktúrovaných situáciách. Výskumníci zistili, že kadeti, ktorí mali vyššiu úroveň vodcovskej dôvery vo vlastné schopnosti, dostali od svojich nadriadených, kolegov i objektívnych pozorovateľov pozitívnejšie hodnotenie (Chemers et al., 2000). Tieto výsledky sú často v monografiách zovšeobecňované na všetkých lídrov – lídri s vyššími skórmí dôvery vo vlastné schopnosti sú videní ako viac efektívni (Chemers et al., 2000 citované v Riggio, 2018, s. 339). Vzhľadom na povahu výskumu, ktorý bol vykonávaný vo veľmi špecifickom prostredí, však bolo potrebné takéto závery brať len s obmedzenou validitou.

Naopak neboli potvrdené súvislosti medzi vodcovskou sebadôverou a výkonom, ktorý sa netýkal líderstva. Rovnako tak v inom výskume nedošlo k potvrdeniu hypotézy, že lídrova dôvera vo vlastné schopnosti priamo predpovedá výkon skupiny, ale súvisí s tým, ako lídri vnímajú výkonnosť schopnosti ich skupín. Toto vnímanie potom súviselo s tzv. kolektívnou dôverou nasledovateľov vzhľadom na aktuálnu úlohu, ktorú plnili. Inými slovami, keď mal líder vyšší skóre vo vodcovskej sebadôvere, vnímal svoju skupinu ako schopnejšiu. To potom ovplyvňovalo dôveru skupiny smerom k ich úlohe. Kolektívna dôvera potom predpovedala skupinový výkon. Zdá sa teda, že vzťah vodcovskej sebadôvery a výkonu nie je tak priamočiary ako by sa mohlo zdať, ale aj tak hrá veľkú úlohu (Hoyt et al., 2003). Štúdia z roku 2010 po rešerši dostupnej literatúry na tému vodcovskej dôvery vo vlastné schopnosti dospela k záveru, že lídri s vyššími skóre vodcovskej dôvery vo vlastné schopnosti dosahujú vyššie výsledky, a to ako na rovine individuálneho výkonu, tak v rovine podnietenia a inšpirovania svojich nasledovateľov k vyšším skórom kolektívnej dôvery a následne výkonu (Paglis, 2010).

Na predchádzajúcich riadkoch sme ukázali, ako môžu byť vyššie hodnoty sebadôvery pre lídrov a pre organizáciu prospešné. Teraz by sme radi predstavili možnosti rozvoja. Bandura (1997) navrhuje rozvoj sebadôvery prostredníctvom piatich psychologických procesov: zvládnutie úloh, zástupné učenie a modelovanie rolí, sociálne presvedčanie, pozitívna spätná väzba a fyziologické a psychologické nabudenie. V dostupnej literatúre venujúcej sa psychologickému kapitálu sa často môžeme dočítať, že k rozvoju vlastného psychologického kapitálu môžeme skúšať rôzne cvičenia komunikačných zručností, čo podľa Salanovej a Ortegy-Maldonado (2019) zodpovedá Bandurovej pozitívnej spätnej väzbe. Rovnako tak sa môžu využiť cvičenia prostredníctvom skupinovej interakcie, zodpovedajúcej sociálnemu presvedčaniu z konceptu dôvery vo vlastné schopnosti, alebo interakcie s facilitátorom, ktoré zodpovedajú modelovaniu (Salanova & Ortega-Maldonado, 2019).

3.2 NÁDEJ

Do psychologického kapitálu bol zaradený tiež koncept nádeje založený na teórii a výskume C. Ricka Snydera (2000 citované v Salanova & Ortega-Maldonado, 2019, s. 88). Ten nádej definuje ako pozitívny motivačný stav smerujúci k cieľu. Navrhuje dva primárne

kognitívne procesy, ktoré sa na nádeji podieľajú: vôľa-sila (motivácia, energia zameraná na cieľ) a cesta-sila (cesta, plánovanie dosiahnutie cieľa). Môžeme si teda nádej predstaviť ako v prvom rade stanovenie nejakého cieľa, na čo nadväzujú ďalšie náležitosti ako uvažovanie o konkrétnych cestách k cieľu, zvažovaniu rôznych postupov a výber tej najefektívnejšej cesty. Vo chvíli plánovania však do procesu vstupuje aj vôľa, motivácia. Najvýraznejšie sa prejavuje, práve keď sa objaví nejaká prekážka. Nádej sa potom prejavuje ako vytrvalosť. Vytrvalosť v hľadaní alternatívnych riešení a ciest, či vytrvalosť v odstraňovaní prekážky (Křivohlavý, 2004).

Výskumy (Snyder, 1997 citované v Peterson & Luthans, 2003, s. 27; Snyder et al., 2000 citované v Peterson & Luthans, 2003, s. 27) ukazujú, že nádeje plní jedinci sú si viac istí vlastnými cieľmi, oceňujú pokrok na ceste smerom k cieľu ako ciele samotné. Okrem toho si užívajú interakcie s ostatnými ľuďmi a ochotne sa prispôbujú novým spoluprácam. Sú tiež menej úzkostní, predovšetkým v prostredí, kde dochádza k častému evaluovaniu. Také výsledky sa zdajú byť priam ideálnou charakteristikou pre lídrov. Nádeji samotnej, nie súčasťou POB, so zameraním priamo na lídrov sa však mnoho výskumov nevenuje (Peterson & Luthans, 2003).

Nádej so svojimi dvoma kognitívnymi procesmi je veľmi dôležitá v dnešnom svete práce, či už kvôli motivácii seba samého, kvôli zvládnutiu množstva autonómie, ktoré zamestnanci od organizácií dostávajú, alebo kvôli nepredvídateľnosti dnešného sveta (Luthans, Youssef, et al., 2007). Bolo výskumne dokázané, že nádej súvisí s pracovným výkonom (Luthans et al., 2006) či pracovnou angažovanosťou (Othman & Nasuridin, 2011; Karatepe, 2014). Niektorí autori udávajú, že práve zvyšovanie pracovnej angažovanosti ovplyvňuje nádej aj už spomínaný pracovný výkon (Ozyilmaz, 2019). Je tiež pravdepodobné, že sa nádej spoločne s rezilienciou podieľa na lepšom zvládaní konfrontácie so stresujúcimi udalosťami v práci (Othman & Nasuridin, 2011).

Vzhľadom k tomu, že sa nádej vzťahuje k cieľom, v literatúre venujúcej sa psychologickému kapitálu bolo navrhnutých niekoľko rôznych aktivít na zlepšovanie vytyčovania cieľov. Jednou z nich je napr. tzv. SMART systém navrhovania cieľov, kedy cieľ musí byť špecifický (specific), merateľný (measurable), dosiahnuteľný (achievable), relevantný (relevant) a časovo ohraničený (time-bound). Ďalej bola pre hladšie dosiahnutie cieľov navrhnutá metóda „krokovania“, kedy sa výsledný hlavný cieľ rozdelí na niekoľko čiastkových, menších cieľov. V neposlednom rade možno tiež spomenúť aktivity, ktoré učia jedinca navrhovať ciele tak, aby zodpovedali ich osobným hodnotám a výzvam. Všetky tieto aktivity spadajú do spoločnej kategórie cvičení podporujúcich prvý z kognitívnych procesov, teda vôľu a motiváciu (Luthans, Youssef, et al., 2007). Na druhom spomínanom kognitívnom procese sa podieľajú aktivity zamerané na osvojenie si orientácie na postup, skôr než orientácie na vyhýbanie sa v situáciách, kedy sa objaví nejaká prekážka. V týchto aktivitách sa navrhujú alternatívne cesty, alebo sa trénuje pozitívne „sebahovorenie“ (Salanova & Ortega-Maldonado, 2019).

3.3 OPTIMIZMUS

Tretím komponentom psychologického kapitálu je optimizmus. Ten sa na prvý pohľad javí skôr ako dispozične, a mohlo by sa teda zdať, že nezodpovedá kritériám pre zaradenie do psychologického kapitálu. Avšak aj optimistický štýl vykladania životných udalostí sa dá naučiť. Martin Seligman (2006) o tom napísal celú knihu Naučený optimizmus. Seligman chápe optimizmus ako jedincov atribučný štýl, teda spôsob, akým jedinec prisudzuje príčiny pozitívnym aj negatívnym udalostiam, ktoré vo svojom živote zažíva. Tento atribučný, vysvetľujúci štýl Seligman delí na 3 dimenzie. Dimenzia permanencie

sa vzťahuje na čas a na jej krajných bodoch nájdete na jednej strane stabilitu a na druhej dočasnosť. Optimistický človek má podľa Seligmána tendenciu pričítať svojim úspechom stabilné príčiny, a predpokladá tak, že sa mu bude dariť aj do budúcnosti. Zatiaľ čo neúspech vyhodnocuje skôr ako dočasnú príčinu, ako aktuálny nepodarený okamih, ktorý sa nemusí v budúcnosti opakovať. Druhá je dimenzia pervazívnosti s krajnými bodmi špecifickosť a univerzalita. Človek s optimistickým atribučným štýlom vyhodnocuje pozitívne udalosti ako univerzálne. To znamená, že keď sa im stane niečo pozitívne v práci, rozšíri sa ich optimizmus aj na ďalšie oblasti ich života, ako je rodina alebo voľný čas. Naopak neúspech si vysvetľujú špecificky a nerozširujú ho do ďalších oblastí. Posledná dimenzia je personalizácia, ktorá sa pohybuje v rozmedzí externalizácia až internalizácia, kedy optimistický jedinec úspech vníma ako niečo s internými príčinami, kým neúspech s príčinami externými, ktoré nemohol sám ovplyvniť.

Skrátene povedané optimizmus je atribučný štýl, pri ktorom jedinec prisudzuje udalostiam v jeho živote nejaké príčiny. Pozitívnym udalostiam či úspechom spravidla prisudzuje stabilné, univerzálne a interné príčiny. Tým negatívnym či neúspechom potom dočasné, špecifické a externé príčiny (Seligman, 2006). V psychologickom kapitáli je optimizmus spájaný s očakávaním pozitívnych výstupov a s pozitívnou atribúciou udalostí (Luthans, Youssef, et al., 2007).

Na úrovni lídrov zopakujeme výskum z vojenského prostredia, v ktorom sa ukázalo, že optimizmus vojenských kadetov súvisí s hodnoteným vodcovským potenciálom, keď hodnotenie vykonávali profesori vojenských vied. Kolumbijská štúdia, do ktorej bolo zapojených 90 manažérov malých firiem, zistila, že optimizmus pôsobí na všetky subškály inventára vodcovských praktík (Leadership Practices Inventory), kam patrí spochybnenie procesov a rozšírenie rizík, inšpirácia zdieľanou víziou, umožnenie ostatným konať, modelovanie cesty a povzbudzovanie (Juárez & Contreras, 2012).

Ak sa pozrieme na pôsobenie optimizmu na zamestnancov, už Martin Seligman vo svojom výskume optimizmu zistil, že tento konštrukt pozitívne súvisí s výkonom v práci, konkrétne s výkonom obchodných zástupcov (Seligman, 2002). Ďalej bolo zistené, že dispozičný optimizmus má nepriamo vplyv na vyhorenie zamestnancov, ich pracovnú angažovanosť či záväzok k organizácii (Barkhuizen et al., 2014), alebo má tiež vplyv na hodnotený výkon zamestnancov (Luthans et al., 2005).

Stratégia rozvoja optimizmu učí jedinca akceptovať svoju minulosť, oceniť prítomnosť a byť sebaistý do budúcnosti. Aktivity, ktoré s týmto môžu pomôcť, sú „sebahovorenie“, alebo tiež ABCDE model, čo je kognitívna stratégia riešenia negatívnych životných udalostí. Človek si musí uvedomiť onú negatívnu udalosť (adversity), presvedčenie, ktoré má človek sám o sebe (beliefs), reálne následky (consequences), ďalej potom rozporovať osobné negatívne presvedčenie (dispute) a aktívne podniknúť kroky na prekonanie negatívnej udalosti, neúspechu (energize) (Salanova & Ortega-Maldonado, 2019).

3.4 REZILIENCIA – PSYCHICKÁ ODOLNOSŤ

Reziliencia je v psychologickom kapitáli definovaná ako schopnosť človeka odraziť sa od nepriaznivých udalostí, konfliktov či dokonca pozitívnych udalostí, smerom k pokroku a zvýšenej zodpovednosti. Rovnako ako ostatné zložky psychologického kapitálu sa aj reziliencia dá naučiť (Luthans, Youssef, et al., 2007).

Jedna štúdia potom poukazuje na súvislosť určitých druhov správania lídra a reziliencii jeho nasledovateľov (Salehzadeh, 2019). Rezilientní zamestnanci potom dosahujú vyššie skóre v dotazníkoch pracovnej angažovanosti (Mache et al., 2014).

Ako pri všetkých komponentoch psychologického kapitálu, aj pre rozvoj reziliencie existujú isté stratégie rozvoja. Majú za cieľ vybaviť jedinca realistickým a objektívnym vnímaním negatívnych udalostí a naučiť ho ideálnej reakcii v období neúspechu. Aktivity sa môžu zamerať na zvýšenie silných stránok jedinca, čo možno docieľiť napr. zvyšovaním jedincovej reflexie a komunikačných zručností. Zároveň sa ale aktivity môžu zameriavať aj na znižovanie rizikových faktorov. V takom prípade aktivity zahŕňajú vizualizáciu, predpovedanie a plánovanie prekážok tak, aby sa im jedinec dokázal proaktívne vyhnúť, pokiaľ v budúcnosti nastanú. Na druhú stranu môžu takéto aktivity zahŕňať aj tréning zvládacích stratégií jedinca, stratégií založených na riešení problému alebo tréning manažérskych zručností. Poslednou oblasťou, na ktorú sa aktivity zamerané na rozvoj reziliencie zameriavajú, je zvyšovanie adaptívneho vnímania procesov ovplyvnenie nepriaznivých udalostí. Tam sa potom trénuje kognitívne prerámčovanie negatívnej udalosti, napr. skrz ABCDE model (Salanova & Ortega-Maldonado, 2019). Z iného uhla pohľadu, konkrétne neurovedeckého, sa na rozvoj reziliencie pozerá Tabibnia (2020), ktorá okrem iného vo svojom článku predstavuje tripartitný model budovania reziliencie. Ide o tri cesty k odolnosti: regulácia negatívnych emócií, podpora a budovanie pozitívnych emócií a prekračovanie seba samého (sebatranscendencia).

Vplyv tréningu na rozvoj reziliencie však nemá v porovnaní s dôverou vo vlastné schopnosti a optimizmom dostatočnú empirickú podporu (Forbes & Fikretoglu, 2018). Tento záver potvrdzuje aj metaanalýza zaoberajúca sa efektom rôznych intervencií na rezilienciu. Tu sa potvrdilo, že intervencie majú síce malé, ale významné dopady, avšak bohužiaľ časom ich efekt mizne. Pre udržanie „vyššieho skóru“ v reziliencii je potrebné dané aktivity neustále praktizovať. Táto metaanalýza zároveň poskytuje ešte ďalšie zistenia, a to, že účinnejšie sú formáty „jeden na jedného“, ako napr. koučovanie, skôr než skupinové aktivity (Vanhove et al., 2016). Koučovanie ako účinný nástroj pri rozvoji reziliencie potvrdzujú aj ďalšie čiastkové výskumy (Grant et al., 2009).

4 PSYCHOLOGICKÝ KAPITÁL AKO PREDIKTOR DUŠEVNEJ POHODY U VOJENSKÝCH PROFESIONÁLOV

Rôzni profesionáli sú neustále vystavení stresujúcim situáciám, ktoré súvisia s prácou, ako je to napríklad v prípade policajných zložiek, hasičov, zdravotníkov alebo vojakov (Vogt, Pless, King & Král, 2005). Nepretržité vystavovanie sa stresovým situáciám má vplyv na fyzické aj psychické zdravie jednotlivca v pracovnom ale aj súkromnom živote. Okrem toho vysoké nároky na prácu (napr. náročná fyzická príprava, nepravidelný rozvrh, misie na cudzom území) vplyvajú na stravovanie jedinca, spánok alebo hygienické návyky, ktoré spolu s expozíciou potencionálne traumatickým a násilným situáciám, môžu zintenzívniť vnímaný stres profesionála (Schaubroeck, Riolli, Peng & Spain, 2011).

Predchádzajúce štúdie v americkej armáde zistili, že u 16 - 29 % jedincov sa rozvinuli symptómy posttraumatického stresu, depresie alebo úzkosti 3-4 mesiace po návrate z operácií v Iraku alebo Afganistane (Hoge et al., 2004). Neskôr sa MacGregor, Han, Dougherty a Galarneau (2012) zaoberali negatívnym vplyvom opakujúcich sa presunov na psychickú pohodu a celkové duševné zdravie vojakov, ktorí medzi misiami zažijú krátke readaptačné obdobia na svoju domovinu. Niektoré požiadavky vojenského života teda nevyhnutne ovplyvňujú duševné a fyzické zdravie jednotlivca, čo môže negatívne ovplyvniť výkon a rozvoj profesionálneho vojaka (Hoge et al., 2004). Avšak individuálna variabilita

má za následok široké spektrum reakcií - niektorí ľudia zvládajú problémy ťažšie, zatiaľ čo iní sa prispôbujú rýchlo pri zachovaní vysokej úrovne výkonu. Preto je pre organizáciu akou sú ozbrojené sily rozhodujúce identifikovať, ktoré faktory predikujú, kto zvládne zvýšenú záťaž a zároveň ako zvýšiť výkon jednotlivcov. V súčasnej dobe si už niektoré krajiny uvedomujú dôležitosť duševného zdravia jednotiek a považujú to za prioritu pri navrhovaní obranných politík (García Silgo, 2013).

Psychologický well-being, teda duševná pohoda zodpovedá individuálnemu vnímaniu a očakávaniam jednotlivca podľa jeho vlastných hodnôt a aspirácií (Ryff, Friedman, Morozink, & Tsenkova, 2012) a bola definovaná ako optimálne psychologické fungovanie a skúsenosti (Ryan & Deci, 2001). Toto všeobecné merítko je dobrým ukazovateľom pozitívnej predispozície pracovníka voči zamestnávateľskej organizácii a pracovisku (Wright & Rousseau, 2004). Okrem toho dôkazy v literatúre naznačujú, že optimálna úroveň duševnej pohody má celkovo pozitívny vplyv na zotavenie jednotlivca z fyzickej alebo duševnej námahy (Vázquez, Hervás, Rahona a Gómez, 2009). Tieto aspekty sú obzvlášť dôležité pri zohľadnení osobitostí vojenského života, pretože vojenský personál je častejšie vystavený traumatickým zážitkom ako civilné obyvateľstvo a vyžaduje sa vyšší stupeň duševnej a fyzickej zdatnosti. Existuje šesť kľúčových aspektov duševnej pohody, ktoré z neho robia cenný ukazovateľ výkonnosti jednotlivca, ako to opisuje Ryff (1989) a sú kategorizované ako faktory v zodpovedajúcom dotazníku: sebprijatie, pozitívne vzťahy s ostatnými, autonómia, zvládnutie prostredia, zmysel života a osobnostný rast. S duševnou pohodou súvisí niekoľko ďalších faktorov, hlavne psychologický kapitál, ktorý skúma, ako pozitívny prístup pracovníka ovplyvňuje jeho každodenný výkon a je rozsiahlo analyzovaný kvôli jeho potenciálne dlhodobému vplyvu na organizačné aspekty, z čoho následne profituje pracovník aj zamestnávateľ (Luthans, Avey, Avolio, & Peterson, 2010). Toto je mimoriadne dôležité pre oblasť vojenskej psychológie, pretože vďaka jej inkluzívnejšej povahe je psychologický kapitál lepším prediktorom duševnej pohody ako iné tradičné koncepty. Prvoradým záujmom aplikácie špecifických výcvikových programov na posilnenie psychologického kapitálu pre vojenský personál je zvýšenie pripravenosti a výkonnosti jednotiek.

Ďalším faktorom, ktorý sa zvyčajne spája s duševnou pohodou, je spokojnosť s prácou (Faragher, Cass, & Cooper, 2005) alebo emocionálne hodnotenie pozitívnej pracovnej skúsenosti jednotlivca. Nízka úroveň spokojnosti s prácou vedie k slabému výkonu pracovníkov a nakoniec k opusteniu organizácie (Wright, 2003). Tento aspekt je relevantný aj pre ozbrojené sily, najmä vzhľadom na to, že vojenský profesionáli sú vystavení dlhodobému stresu, a preto je u nich väčšia pravdepodobnosť, že pociťujú úzkosť, depresiu, syndróm vyhorenia a v konečnom dôsledku nedostatok pracovnej angažovanosti (Chamberlain, Hoben, Squires a Estabrooks, 2016; Mark & Smith, 2012), čo môže viesť k zhoršenému psychickému stavu (Gata, Gala, Gómez-Sanabria, & Lupiañez, 2011). Nakoniec ešte jeden faktor súvisí s duševnou pohodou u vojenského personálu, ako empiricky ukázali Hotopf et al. (2003) a Cotton & Hart (2003): individuálne vnímanie duševného aj fyzického zdravia jednotlivcom. To má hlboké dôsledky pre ozbrojené sily kvôli vysokej potrebe personálu pripraveného na plnenie úloh v rôznych bezpečnostných scenároch, ktorý musí byť plne duševne a fyzicky schopný. Zistilo sa, že podiel vojenského obyvateľstva, ktoré trpí duševnými chorobami, je nižší ako podiel bežnej populácie (18 % vs. 26 %) (Riddle et al., 2007), pravdepodobne kvôli pravidelnosti testovania psychickej spôsobilosti. Bohužiaľ je ťažké predpovedať, či sa u daného jednotlivca vyvinie duševná choroba, keď je vystavený operačnému nasadeniu alebo po z misii (Hoge, Auchterlonie, & Milliken, 2006; Rona et al., 2009).

Výskum Hernández-Varas a kol. (2019) v španielskej armáde ukázal, že psychologický kapitál je kľúčovým prediktorom duševnej pohody. Keďže je možné vyvinúť špecifické školiace programy na zlepšenie psychologického kapitálu, je možné prostredníctvom nich zlepšiť duševnú pohodu vojenských profesionálov, čo je výhodné ako pre zamestnanca, ktorý bude mať viac nástrojov na zvládanie stresových alebo traumatických situácií, tak aj pre organizáciu, ktorá bude mať výkonnejších zamestnancov v kritických situáciách. Taktiež niekoľko štúdií v civilnom pracovnom prostredí analyzovalo úlohu duševnej pohody a jej pozitívny vplyv na výkon a s tým spojené vzájomné výhody pre zamestnanca a zamestnávateľa (lepší prístup k práci a celková životná spokojnosť, lepšia produktivita a lojalita) (Faragher a kol., 2005; Siu, Cheung a Lui, 2015).

5 MOŽNOSTI ROZVOJA PSYCHOLOGICKÉHO KAPITÁLU

Už sme si osvetlili, prečo je dobré sa psychologickým kapitálom zaoberať, aké sú jeho dopady na ďalšie premenné v živote zamestnanca i lídra. Zostáva predstaviť, akým spôsobom je teda možné psychologický kapitál u zamestnancov rozvíjať.

Medzi najznámejšie intervencie pre rozvoj psychologického kapitálu patria tzv. Psychological Capital Intervence (ďalej len skratka PCI), teda intervencie navrhnuté konkrétne pre rozvoj psychologického kapitálu. V pilotnej a nasledujúcej prvej štúdií išlo o dvojhodinové interaktívne tréningy, ktoré boli naplnené aktivitami zameranými na rozvoj jednotlivých častí psychologického kapitálu pod vedením facilitátorov. Konkrétne náplň je v štúdií popísaná iba rámcovo, neposkytuje nám presný prehľad jednotlivých krokov. Výsledky však poskytli uspokojivé odpovede, a teda, že aj krátke intervencie môžu pôsobiť pozitívne na rozvoj psychologického kapitálu a zároveň môžu mať vplyv aj na pracovný výkon (Luthans et al., 2010). Táto metóda sa pre svoju popularitu dočkala aj replikačnej štúdie. Aj tu sa prejavilo zlepšenie medzi prvým a druhým meraním v celkovom psychologickom kapitálu aj jeho jednotlivých komponentoch, avšak s výnimkou reziliencie, kde sa prejavilo zlepšenie až pri treťom meraní (Dello Russo & Stoykova, 2015).

V období sociálnej izolácie získali na popularite online vzdelávacie programy (resp. stali sa pre mnoho organizácií potrebou a jedinou možnosťou vzdelávania). V dvoch štúdiách (so 118 a 110 participantmi) sa nepotvrdil rozdiel medzi PCI v online variácii a jej klasickú prezenčnou verziou. Zdá sa teda, že aj online prostredie je pre vzdelávanie dostatočné. Okrem toho tiež výsledky nepreukázali rozdiel medzi online PCI a tzv. mikro-učením, čo je vzdelávací program, v ktorom je obsah rozdelený po menších častiach do dlhšieho časového úseku (Carter & Youssef-Morgan, 2022).

Psychologický kapitál je možné rozvíjať aj inými spôsobmi než iba cez špecializované programy. Existujú štúdie, ktoré overujú účinnosť napr. intervencie vychádzajúcej z koučovania. Existuje metaanalýza zaoberajúca sa efektom koučovania na individuálne prínosy v organizačnom kontexte. Táto metaanalýza síce neskúma priamo efekt na psychologický kapitál, ale napr. na duševnú pohodu, ktorá s ním súvisí (viď iná metaanalýza Avey et al., 2011).

ZÁVER

V tejto teoretickej štúdií sme preskúmali a analyzovali koncept psychologického kapitálu a jeho význam v oblasti psychológie a organizácií. Zistili sme, že psychologický kapitál predstavuje dôležitý faktor ovplyvňujúci individuálny a kolektívny výkon, ako aj celkovú kvalitu života. Jeho zložky - reziliencia, nádej, dôvera vo vlastné schopnosti a optimizmus - poskytujú jedinečný pohľad na individuálnu odolnosť a schopnosť prekonať

prekážky. V práci sme tiež rozoberali spôsoby, ako môže byť psychologický kapitál posilnený a rozvíjaný v rôznych kontextoch, vrátane pracovného prostredia a vzdelávania.

Celkovo vzaté, psychologický kapitál sa javí ako dôležitý a aktuálny koncept so širokým potenciálom v oblasti psychológie a manažmentu ľudských zdrojov. Jeho porozumenie a správne využívanie môže prispieť k zlepšeniu individuálneho well-beingu, pracovnej výkonnosti a celkovému úspechu organizácií. Veríme, že táto štúdia poskytuje ucelený pohľad na tému a podnieti ďalší záujem v oblasti psychologického kapitálu a jeho aplikácií.

V kontexte ozbrojených síl a bezpečnostného prostredia ponúka koncept psychologického kapitálu relevantné perspektívy na efektívne riadenie a podporu osobnostného rozvoja vojenského personálu. Veríme, že psychologický kapitál môže byť kľúčovým faktorom v zvyšovaní odolnosti, motivácie a profesionálnej výkonnosti vojenských jednotiek.

Vzhľadom na náročnú povahu bezpečnostného prostredia a neustále meniace sa výzvy, ktorým sú vojenské sily vystavené, je dôležité, aby vojenský personál disponoval silným psychologickým kapitálom. Reziliencia, nádej, dôvera vo vlastné schopnosti a optimizmus môžu byť rozhodujúcimi faktormi pri riešení stresových situácií, prevencii vyhorenia a zvyšovaní odolnosti voči psychickým výzvam spojeným s výkonom štátnej služby.

Na záver by sme radi zdôraznili dôležitosť implementácie programov a intervencií, ktoré sú zamerané na posilňovanie psychologického kapitálu vojenského personálu. Zlepšenie mentálnej odolnosti a emocionálnej inteligencie môže prispieť k zvýšenej schopnosti jednotlivcov riešiť komplexné a náročné situácie, ktorým môžu čeliť v rámci svojej služby.

Bezpochyby potrebujeme ďalší výskum a vývoj v oblasti psychologického kapitálu v prostredí ozbrojených síl. Zameranie na tento koncept môže viesť k inováciám v oblasti vojenského výcviku, manažmentu a starostlivosti o vojenských profesionálov, čo by mohlo mať pozitívny vplyv na celkovú efektivitu a zdravie ozbrojených síl.

Uvedomujeme si, že psychologický kapitál predstavuje nástroj na budovanie odolnosti a zlepšovanie výkonu vo vojenskom prostredí, a veríme, že jeho správne využívanie môže prispieť k posilneniu celkového bezpečnostného prostredia skrze pôsobenia na ľudský faktor.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ALESSANDRI, G., CONSIGLIO, C., LUTHANS, F., & BORGONI, L. 2018. Testing a dynamic model of the impact of psychological capital on work engagement and job performance. [online] In *Career Development International*. Vol. 23, č.1, 2018, s. 33–47. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1108/CDI-11-2016-0210>
- AVEY, J. B., REICHARD, R. J., LUTHANS, F., & MHATRE, K. H. 2011. Meta-analysis of the impact of positive psychological capital on employee attitudes, behaviors, and performance. [online] In *Human Resource Development Quarterly*. Vol. 22, č. 2, 2011, s. 127–152. [cit. 2024-01-05]. DOI: <https://doi.org/10.1002/hrdq.20070>
- BAKKER, A. B. 2005. Flow among music teachers and their students: The crossover of peak experiences. [online] In *Journal of Vocational Behavior*. Vol. 66, č. 1, 2005, s. 26–44. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2003.11.001>

- BAKKER, A. B. - SCHAUFELI, W. B. 2008. Positive organizational behavior: Engaged employees in flourishing organizations. [online] In *Journal of Organizational Behavior*. Vol. 29, 2008, s. 147–154. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1002/job.515>
- BANDURA, A. 1997. *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. New York: W.H. Freeman and Company, 1997. 604 s. ISBN 978-0-7167-2850-4.
- BARKHUIZEN, N., ROTHMANN, S., & VAN DE VIJVER, F. J. R. 2014. Burnout and work engagement of academics in higher education institutions: Effects of dispositional optimism. [online] In *Stress and Health*. Vol. 30, č. 4, 2014, s. 322–332. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1002/smi.2520>
- CARTER, J. W. - YOUSSEF-MORGAN, C. 2022. Psychological capital development effectiveness of face-to-face, online, and Micro-learning interventions. [online] In *Education and Information Technologies*. Vol. 27, s. 6553 - 6577, 2022. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10639-021-10824-5>
- COTTON, P. - HART, P. M. 2003. Occupational wellbeing and performance: A review of organisational health research. In *Australian Psychologist*, Vol. 38, č. 2, s. 118-127, 2003. DOI: <https://doi.org/10.1080/00050060310001707117>
- CHAMBERLAIN, S. A., HOBEN, M., SQUIRES, J. E., & ESTABROOKS, C. A. 2016. Individual and organizational predictors of health care aide job satisfaction in long term care. [online] In *BMC Health Services Research*. Vol.16, č. 1, 2016, s. 1-9. [cit.2024-09-20] DOI: <https://doi.org/10.1186/s12913-016-1815-6>
- CHEMERS, M. M., WATSON, C. B., & MAY, S. T. 2000. Dispositional affect and leadership effectiveness: A comparison of self-esteem, optimism, and efficacy. [online] In *Personality and Social Psychology Bulletin*, Vol. 26, č. 3, 2000, s. 267–277. [cit. 2024-01-06]. DOI: <https://doi.org/10.1177/0146167200265001>
- CSIKSZENTMIHALYI, M. 2015. *Flow: O štěstí a smyslu života*. Praha: Portál, 2015. 328s. ISBN 978-80-262-0918-8.
- DAWKINS, S., MARTIN, A., SCOTT, J., & SANDERSON, K. 2013. Building on the positives: A psychometric review and critical analysis of the construct of Psychological Capital. [online] In *Journal of Occupational and Organizational Psychology*. Vol. 86, č. 3, 2013, s. 348–370. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1111/joop.12007>
- DELLO RUSSO, S. - STOYKOVA, P. 2015. Psychological Capital Intervention (PCI): A Replication and Extension. [online] In *Human Resource Development Quarterly*. Vol. 26, č. 3, 2015, s. 329–347. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1002/hrdq.21212>
- FARAGHER, E. B., CASS, M., & COOPER, C. L. 2005. The relationship between job satisfaction and health: A meta-analysis. [online] In *Occupational and Environmental Medicine*. Vol. 62, č. 2, 2005, s. 105-112. [cit.2024-09-20] DOI: <https://doi.org/10.1136/oem.2002.006734>
- FORBES, S. - FIKRETOGLU, D. 2018. Building resilience: The conceptual basis and research evidence for resilience training programs. [online] In *Review of General Psychology*. Vol. 22, č. 4, 2018, s. 452–468. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1037/gpr0000152>
- GARCÍA SILGO, M. 2013. Revisión de programas de resiliencia basados en la evidencia en los ejércitos (Review of resilience programs based on evidence in the armies). In *Sanidad Militar*. Vol. 69, č. 3, 2013, s. 182-194. DOI: <https://doi.org/10.4321/S1887-85712013000300005>

- GATA, S., GALA, F. J., GÓMEZ-SANABRIA, A., & LUPIAÑEZ, M. 2011. Leading role play by the “good soldier” in the overcoming economical actual crisis. In *Revista Internacional del Trabajo*. Vol. 336, 2011, s. 177-212.
- GRANT, A. M., CURTAYNE, L., & BURTON, G. 2009. Executive coaching enhances goal attainment, resilience and workplace well-being: A randomised controlled study. [online] In *Journal of Positive Psychology*. Vol. 4, č. 5, 2009, s. 396–407. [cit. 2024-01-07]. DOI: <https://doi.org/10.1080/17439760902992456>
- HERNÁNDEZ-VARAS, E., et al. 2019. Psychological capital, work satisfaction and health self-perception as predictors of psychological wellbeing in military personnel. [online] In *Psicothema*. Vol. 31, č.3, 2019, s. 277-283. [cit. 2024-09-22] Dostupné na <<https://doi.org/10.7334/psicothema2019.22>>
- HOGUE, C. W., AUCHTERLONIE, J. L., & MILLIKEN, C. S. 2006. Mental health problems, use of mental health services, and attrition from military service after returning from deployment to Iraq or Afghanistan. [online] In *JAMA: The Journal of the American Medical Association*. Vol. 295, č. 9, 2006, s. 1023-1032. [cit.2024-09-20] DOI: <https://doi.org/10.1001/jama.295.9.1023>
- HOGUE, C. W., CASTRO, C. A., MESSER, S. C., MCGURK, D., COTTING, D. I., & KOFFMAN, R. L. 2004. Combat duty in Iraq and Afghanistan, mental health problems, and barriers to care. [online] In *New England Journal of Medicine*. Vol. 351, č. 1, 2004, s. 13-22. [cit.2024-09-20] DOI: <https://doi.org/10.1056/NEJMoa040603>
- HOYT, C. L., MURPHY, S. E., HALVERSON, S. K., & WATSON, C. B. 2003. Group leadership: Efficacy and effectiveness. [online] In *Group Dynamics*. Vol. 7, č. 4, 2003, s. 259–274. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1037/1089-2699.7.4.259>
- JINIL PERSIS, D., et al. 2021. Modelling and analysing the impact of Circular Economy; Internet of Things and ethical business practices in the VUCA world: Evidence from the food processing industry. [online] In *Journal of Cleaner Production*. Vol. 301. ISSN 0959-6526. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.126871>
- JUÁREZ, F. - CONTRERAS, F. 2012. The influence of optimism and socioeconomic characteristics on leadership practices. [online] In *International Journal of Psychological Research*. Vol. 5, č. 2, 2012, s. 18–29. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.21500/20112084.733>
- JUDGE, T. A. - BONO, J. E. 2001. Relationship of core self-evaluations traits - Self-esteem, generalized self-efficacy, locus of control, and emotional stability - With job satisfaction and job performance: A meta-analysis. [online] In *Journal of Applied Psychology*. Vol. 86, č. 1, 2001 s. 80–92. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1037//0021-9010.86.1.80>
- KARATEPE, O. M. 2014. Hope, Work Engagement, and Organizationally Valued Performance Outcomes: An Empirical Study in the Hotel Industry. [online] In *Journal of Hospitality Marketing and Management*. Vol. 23, č. 6, 2014, s. 678–698. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1080/19368623.2014.855994>
- KEYES, C. L. M., & BRIM, G. 2002. Keyes and human development program through men- and lopez. [online] In *Journal of Health and Social Research*. Vol. 43, č. 2, 2002, s. 207–222. [cit. 2024-01-04]. DOI: <https://doi.org/10.2307/3090197>
- KŘIVOHLAVÝ, J. 2004. *Pozitivní psychologie*. Praha: Portál, 2004. 196s. ISBN 978-80-262-0978-2

- LUTHANS, F., AVEY, J. B., AVOLIO, B. J., NORMAN, S. M., & COMBS, G. M. 2006. Psychological capital development: Toward a micro-intervention. [online] In *Journal of Organizational Behavior*. Vol. 27, č. 3, 2006, s. 387–393. [cit. 2024-01-05]. DOI: <https://doi.org/10.1002/job.373>
- LUTHANS, F., AVEY, J. B., AVOLIO, B. J., & PETERSON, S. J. 2010. The development and resulting performance impact of positive psychological capital. [online] In *Human Resource Development Quarterly*. Vol 21, č. 1, 2010, s. 41–67. [cit. 2024-01-05]. DOI: <https://doi.org/10.1002/hrdq.20034>
- LUTHANS, F., AVOLIO, B. J., AVEY, J. B., & NORMAN, S. M. 2007. Positive psychological capital: Measurement and relationship with performance and satisfaction. [online] In *Personnel Psychology*. Vol. 60, č. 3, 2007, s. 541–572. [cit. 2024-01-05]. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.2007.00083.x>
- LUTHANS, F. - CHURCH, A. H. 2002. Positive organizational behavior: Developing and managing psychological strengths.[online] In *Academy of Management Executive*, Vol. 16, č. 1, 2002, s. 57–75. [cit. 2024-01-06]. Dostupné na: http://www.jstor.org/stable/4165814?seq=1&cid=pdf-reference#references_tab_contents%0Ahttp://about.jstor.org/terms. DOI: <https://doi.org/10.5465/ame.2002.6640181>
- LUTHANS, F. - YOUSSEF-MORGAN, C. M. 2017. Psychological Capital: An Evidence-Based Positive Approach. [online] In *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*. Vol. 4, 2017, s. 339–366. [cit.2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-032516-113324>
- LUTHANS, F., YOUSSEF, C. M., & AVOLIO, B. J. 2007. *Psychological Capital : Developing the Human*. Oxford University Press, 2007. 256 s. ISBN 9780195187526. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195187526.001.0001>
- LUTHANS, F., YOUSSEF, C. M., & AVOLIO, B. J. 2015. *Psychological Capital and Beyond*. Oxford University Press, 2015. 336 s. Oxford University Press. ISBN 9780199316472.
- MACHE, S. et al. 2014. Exploring the impact of resilience, self-efficacy, optimism and organizational resources on work engagement. [online] In *Work*. Vol. 47, č. 4, 2014, s. 491–500. [cit. 2024-01-03]. Dostupné na:< <https://doi.org/10.3233/WOR-131617>>
- MACGREGOR, A. J., HAN, P. P., DOUGHERTY, A. L., & GALARNEAU, M. R. 2012. Effect of dwell time on the mental health of US military personnel with multiple combat tours. [online] In *American Journal of Public Health*. Vol. 102, č. 1, 2012, s. 55-59. [cit.2024-09-20] DOI: <https://doi.org/10.2105/AJPH.2011.300341>
- MARK, G., & SMITH, A. P. 2012. Effects of occupational stress, job characteristics, coping, and attributional style on the mental health and job satisfaction of university employees. [online] In *Anxiety, Stress and Coping*. Vol. 25, č. 1, 2012, s. 63-78. [cit.2024-09-20] DOI: <https://doi.org/10.1080/10615806.2010.548088>
- McCORMICK, M. J. 2001. Self-Efficacy and Leadership Effectiveness: Applying Social Cognitive Theory to Leadership. [online] In *Journal of Leadership Studies*. Vol. 8, č. 1, 2001, s. 22–33. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1177/107179190100800102>
- NOLZEN, N. 2018. The concept of psychological capital: a comprehensive review. [online] In *Management Review Quarterly*. Vol. 68, č. 3, 2018, s. 237–277. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11301-018-0138-6>

- OTHMAN, N. - NASURDIN, A. M. 2011. Work engagement of Malaysian nurses: Exploring the impact of hope and resilience. [online] In *World Academy of Science, Engineering and Technology*. Vol. 60, 2011, s. 1702–1706. [cit. 2024-01-03]. Dostupné na: <<https://doi.org/doi.org/10.5281/zenodo.1334395>>
- OZYILMAZ, A. 2019. Hope and human capital enhance job engagement to improve workplace outcomes. [online] In *Journal of Occupational and Organizational Psychology*. Vol. 93, č. 1, 2019, s. 187–214. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1111/joop.12289>
- PAGLIS, L. L. 2010. Leadership self-efficacy: Research findings and practical applications. [online] In *Journal of Management Development*. Vol. 29, č. 9, 2010, s. 771–782. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1108/02621711011072487>
- PETERSON, S. J. - LUTHANS, F. 2003. The positive impact and development of hopeful leaders. [online] In *Leadership & Organization Development Journal*. Vol. 24, č. 1, 2003, s.26–31.[cit.2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1108/01437730310457302>
- PLHÁKOVÁ, A. 2007. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia. 2007. 472 s. ISBN 978-80-200-1499-3.
- RIGGIO, R. E. 2018. *Introduction to industrial / organizational psychology*. New York: Routledge. 2018. 585 s. ISBN 9781138655324.
- RONA, R. J., et al. 2009. The contribution of prior psychological symptoms and combat exposure to post Iraq deployment mental health in the UK military. [online] In *Journal of Traumatic Stress*. Vol. 22, č. 1, 2009, s. 11-19. [cit.2024-09-20] Dostupné na: <<https://doi.org/10.1002/jts>>
- RYAN, R. M., & DECI, E. L. 2001. On happiness and human potentials: A review research on edonic and eudaimonic well-being. [online] In *Annual Review of Psychology*, Vol. 52, 2001, s. 141-166. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.141>
- RYFF, C. D. 1989. Beyond Ponce de Leon and life satisfaction: New directions in quest of successful ageing. [online] In *International Journal of Behavioral Development*. Vol. 12, č. 1, 1989, s. 35-55. [cit.2024-09-20] DOI: <https://doi.org/10.1177/016502548901200102>
- RYFF, C. D., FRIEDMAN, E. M., MOROZINK, J. A., & TSENKOVA, V. 2012. Psychological resilience in adulthood and later life: Implications for health. In *Annual Review of Gerontology and Geriatrics*. Vol. 32, 2012, s. 73-92. DOI: <https://doi.org/10.1891/0198-8794.32.73>
- SALANOVA, M. - ORTEGA-MALDONADO, A. 2019. Psychological Capital Development in Organizations: An Integrative Review of Evidence-Based Intervention Programs. [online] In *Positive Psychological Intervention Design and Protocols for Multi-Cultural Contexts*. 2019, s. 81–102. Springer International Publishing. [cit. 2024-01-03]. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-20020-6_4
- SALEHZADEH, R. 2019. The effects of leaders' behaviors on employees' resilience. [online] In *International Journal of Workplace Health Management*. Vol. 12, č. 5, 2019, s. 318–338.[cit.2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJWHM-02-2019-0016>
- SELIGMAN, M. E. - CSIKSZENTMIHALYI, M. 2000. Positive psychology. An introduction. [online] In *The American Psychologist*. Vol. 55, č. 1, 2000, s. 5–14. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1037//0003-066X.55.1.5>

- SELIGMAN, M. E. P. 2002. *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment*. New York: Simon and Schuster, 2002. 321 s. ISBN 0-7432-2297-0.
- SELIGMAN, M. E. P. 2006. Learned Optimism: How to Change Your Mind and Your Life.[online] In *Learned Optimism*. Vol. 9, č. 3, 2006, s. 319. Random House. [cit.2024-01-03]. Dostupné na: <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24477162>>
- SELIGMAN, M. E. P. 2014. *Vzkvétání*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2014. 410 s. ISBN 978-80-87270-95-0.
- SELIGMAN, M. E. P. et al. 2005. Positive psychology progress: empirical validation of interventions. [online] In *The American Psychologist*. Vol. 60, č. 5, 2005, s. 410–421. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.60.5.410>
- SLEZÁČKOVÁ, A. 2010. Pozitivní psychologie – věda nejen o štěstí. [online] In *Elektronický Časopis ČMPS*. Vol. 4, č. 3, 2010, s. 55–70. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/228682163_Pozitivni_psychologie-veda_nejen_o_stesti>
- SCHAUBROECK, J. M., RIOLLI, L. T., PENG, A. C., & SPAIN, E. S. 2011. Resilience to traumatic exposure among soldiers deployed in combat. [online] In *Journal of Occupational Health Psychology*. Vol. 16, č. 1, 2011, s.18-37. [cit.2024-09-20] DOI: <https://doi.org/10.1037/a0021006>
- SIU, O. L., CHEUNG, F., & LUI, S. 2015. Linking Positive Emotions to Work Well-Being and Turnover Intention Among Hong Kong Police Officers: The Role of Psychological Capital. [online] In *Journal of Happiness Studies*. Vol. 16, č. 2, 2015, s.367-380. [cit.2024-09-20] DOI: <https://doi.org/10.1007/s10902-014-9513-8>
- STAJKOVIC, A. D. - LUTHANS, F. 1998. Self-efficacy and work-related performance: A meta-analysis.[online] In *Psychological Bulletin*. Vol. 124, č. 2, 1998, s. 240–261. [cit.2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1037//0033-2909.124.2.240>
- TABIBNIA, G. 2020. An affective neuroscience model of boosting resilience in adults. [online] In *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*. Vol. 115, 2020, s. 321–350. [cit.2024-01-05]. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2020.05.005>
- VANHOVE, A. J. et al. 2016. Can resilience be developed at work? A meta-analytic review of resilience-building programme effectiveness. [online] In *Journal of Occupational and Organizational Psychology*. Vol. 89, č. 2, 2026, s. 278–307. [cit. 2024-01-03]. DOI: <https://doi.org/10.1111/joop.12123>
- VÁZQUEZ, C., HERVÁS, G., RAHONA, J. J., & GÓMEZ, D. 2009. Bienestar psicológico y salud: aportaciones desde la psicología positiva [Psychological Well-Being and Health: Contributions from positive psychology]. In *Anuario de Psicología Clínica y de la Salud*. Vol. 5, 2009, s. 15-28.
- VOGT, D. S., PLESS, A. P., KING, L. A., & KING, D. W. 2005. Deployment stressors, gender, and mental health outcomes among Gulf War I veterans.[online] In *Journal of Traumatic Stress*. Vol. 18, č. 3, 2005, s. 271-284. [cit.2024-09-20] DOI: <https://doi.org/10.1002/jts.20044>
- WRIGHT, T. A. 2003. Positive organizational behavior: an idea whose time has truly come. In *Journal of Organizational Behavior*. [online] Vol. 24, č. 4, 2003, s. 437-442. [cit.2024-09-20] DOI: <https://doi.org/10.1002/job.197>

WRIGHT, T. A., & ROUSSEAU, J. J. 2004. The role of psychological well_being in job performance: A fresh look at an age-old quest. [online] In *Organizational Dynamics*. Vol. 33, č. 4, 2004, s.338-351. [cit.2024-09-20] DOI: <https://doi.org/10.1016/j.orgdyn.2004.09.002>

Mgr. Štefánia MARŽIŇANOVÁ
Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš
stefania.marzinanova@aos.sk

MOŽNÝ VARIANT VEDENIA KONFLIKTU MALÉHO ŠTÁTU PROTI SILNÉMU AGRESORovi

A POSSIBLE VARIANT FOR A SMALL STATE IN LEADING THE CONFLICT AGAINST A STRONG AGGRESSOR

Rastislav MÄSIAR

ABSTRACT

The goal of this paper is to offer the defense possibilities of the Slovak Republic (SR) in the event of an attack by a significantly stronger aggressor with an emphasis on the worst possible option - loss of territory with subsequent occupation to the subject measure expert's discussion. The first part describes a fictitious scenario: the loss of sovereignty and territorial integrity of the SR with the subsequent implementation of the occupation plan. The second part offers a possible solution for the SR in the form of a proposal to change the view on the defense strategy. This proposal is based on analysis of the security strategy of the SR, the available professional literature on the approaches to defense of the countries from Nordic and eastern flank NATO states and the current state of SR armed forces, its capacities and capabilities, and the ability of Slovak society to resist crisis situations. The last part provides a more detailed description of the proposed change, implementation of the third pillar of defense strategy: four-layered deterrence and defense response system of the state (Comprehensive Defence).

Keywords: defence strategy, occupation, resilience and resistance, Comprehensive Defence, Asymmetric DefenceComponent

ÚVOD

Bezpečnosť je najdôležitejším záujmom každého štátu bez ohľadu na jeho veľkosť, zdroje a silu. Štáty uplatňujú diplomatické, informačné, vojenské a ekonomické prvky štátnej moci na presadzovanie cieľov svojej bezpečnostnej politiky a zachovanie vlastnej štátnosti, nezávislosti a územnej celistvosti. Úloha pre politické a vojenské vedenie štátu poskytnúť životaschopnú bezpečnostnú stratégiu zahŕňa nielen pochopenie zložitosti a povahy hrozieb, ale aj starostlivé zváženie obmedzenosti štátnych zdrojov a spôsobov ich využitia. A keďže zdroje sú vo všeobecnosti obmedzené a ich využitie nie je bezchybné, každá stratégia je spojená s určitou mierou rizika, ktoré musí byť analyzované a zohľadnené. Môžeme teda dospieť k tvrdeniu, že malé štáty s obmedzenými zdrojmi majú menší priestor na strategické zlyhanie. Na rozdiel od veľmocí, ktoré môžu opakovane zlyhať a napriek tomu napokon odolávajú kríze, malé štáty si takýto luxus nemôžu dovoliť. História uvádza mnoho príkladov podrobených malých národov, ktoré nevydržali nápor silných. Štáty ako Československo, Poľsko, Nórsko či Belgicko na konci tridsiatych rokov minulého storočia nemohli svojimi aktivitami zabrániť tomu, kým ich nepohltila väčšia sila. Uprostred silnej konfrontácie, malé štáty často čelia veľmi nepriaznivým podmienkam a nesprávna stratégia tak len znižuje ich vyhliadky na budúcnosť.

V súčasnosti sú malými štátmi najviac používané nasledovné štyri stratégie:

- členstvo v politicko-vojenskej aliancii,
- napodobňovanie vojenských schopností veľmocí,

- vyhlásenie neutrality
- získavanie zbraní hromadného ničenia (Fabian, 2012).

Všetky tieto stratégie, či už oddelene alebo kombinovane, majú svoje výhody a nevýhody. V súčasnosti malé štáty prevažne kombinujú dve hlavné stratégie: vstup do vojenskej aliancie a konvenčné vojenské budovanie. Slovenská republika (SR) si zvolila členstvo v politicko-vojenskej aliancii. Vo svojej bezpečnostnej stratégii uvádza, že bremeno zodpovednosti za svoju bezpečnosť nesie v prvom rade SR. Členstvo v Severoatlantickej aliancii (ďalej len „NATO“) a Európskej únii (ďalej len „EÚ“) je základným pilierom bezpečnosti Slovenskej republiky a vyjadruje jej civilizačné, hodnotové a geopolitické ukotvenie. Pre bezpečnosť a stabilitu Slovenskej republiky je kľúčovou schopnosť oboch organizácií koordinovane predchádzať, riešiť a zmierňovať dôsledky konfliktov a kríz, ako aj všetky ďalšie bezpečnostné výzvy euroatlantického priestoru, pred ktorými obe organizácie a ich členovia stoja (Bezpečnostná stratégia SR, 2021). Vzhľadom na súčasne prebiehajúci konflikt na Ukrajine, ktorý má výrazný vplyv na bezpečnosť nášho štátu, ale aj bezpečnosť Európy sa táto voľba javí ako tá správna. Napriek tomu zanedbanie zodpovednosti pri rozvoji ozbrojených síl SR (OS SR) v priebehu posledných desaťročí a rovnako aj absentujúca príprava obyvateľstva na obranu štátu môže vyústiť do katastrofálnych následkov pre štát a jej občanov v prípade napadnutia SR silnejším štátom. Jedným z najhorších možných variantov je okupácia územia, strata demokratického smerovania a nastolenie autoritatívneho riadenia štátu v prospech strategických záujmov agresora. Niečím obdobným si Slováci prešli počas II. svetovej vojny, alebo aj v roku 1968.

V tomto článku využijeme už v minulosti publikovaný variant možnej okupácie SR (Bričkovský, 2019) ako inšpiráciu na podrobnejšie rozpracovanie tohto variantu. Cieľom je po analýze dostupnej literatúry, ktorá sa zaoberá touto témou prezentovať možnosti riešenia prípravy SR na okupáciu, ako aj možnosti znovuzískania územia a opätovného zabezpečenia suverenity, územnej celistvosti a nezávislosti SR. Druhým cieľom je podnieť ďalšiu odbornú diskusiu k tejto téme. Na dosiahnutie vyššie uvedených cieľov sme využili predovšetkým metódy analýzy, syntézy, dedukcie, komparácie a prípadovej štúdie.

1 OKUPÁCIA

V tejto kapitole rozvineme spomínaný variant možnej okupácie SR a okupačný plán agresora. Okupačný plán je modulovaný a upravený autorom na základe dostupnej literatúry a štúdií renomovaných nezávislých inštitúcií zaoberajúcich sa analýzami súčasných svetových bezpečnostných výziev.

1.1 OBSADENIE ÚZEMIA

Slovenská republika po dlhé časové obdobie čelí cielenej dezinformačnej kampani Varangie¹, ktorá sa snaží o rozšírenie svojej sféry vplyvu. Tú si nárokuje na základe dvoch medzinárodných zmlúv starých viac ako 100 rokov. Varangia vyvolala vojenské konflikty v niekoľkých susedných krajinách, postupne obsadila niektoré ich časti a nakoniec sa jej konvenčné jednotky zastavili až na hraniciach SR, ktorá je jedným z jej ľahkých cieľov dezinformačnej kampane a veľká časť obyvateľstva sa stotožnila s naratívom Varangie. Obrana krajiny nikdy nemala podporu ako vec verejná a neúčinné boli aj aktivity tzv. „prípravy obyvateľstva na obranu“, ktoré sa z veľkej časti formálne zameriavali len na propagáciu OS

---

¹Názov štátu "Varangia" bol použitý mjr. Bričkovským v článku "Špeciálne operácie a ich význam pre Slovenskú republiku". Predstavuje fiktívnu krajinu, vytvorenú pre potreby prípadovej štúdie.

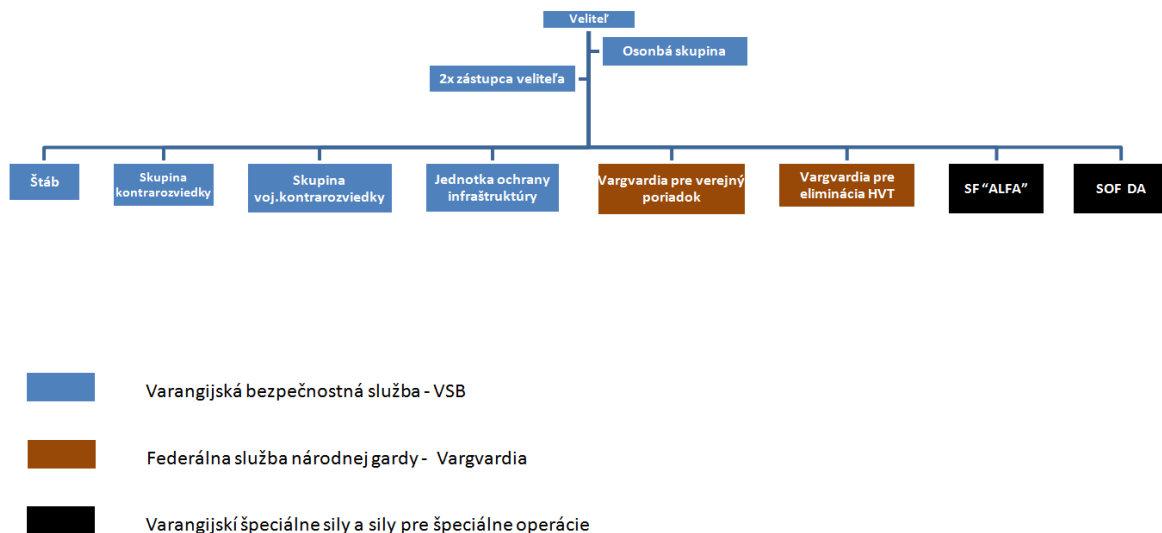
SR. Úplne však absentovali prvky plošného a intenzívneho vzdelávania obyvateľstva o demokratických hodnotách, občianskej zodpovednosti, občianskej statočnosti a angažovanosti. Obyvatelia neboli cielene pripravovaní na kladenie aktívneho odporu v prípade nožnej okupácie.

Varangia zatiaľ vyhodnotila SR ako jeden z najslabších článkov na východnom krídle Aliancie. V krajine už pôsobia polovojenské organizácie, ktoré skrytým, alebo menej skrytým spôsobom prejavujú ochotu spolupracovať na rozvrátení ústavného zriadenia a prípadne pomôcť v postupe konvenčných jednotiek Varangie. S vojskami Varangie na hraniciach stačí malá zámienka pre rozpútanie ozbrojeného konfliktu na našom území. Je vyhlásený výnimočný stav. Začali sa realizovať opatrenia na prijatie vojsk NATO na vlastnom území prvé jednotky dorazili v priebehu niekoľkých dní. Mobilizácia OS SR však viazne kvôli nechote obyvateľstva brániť krajinu. OS SR začínajú urýchlene zaujímať obranu na predpokladaných smeroch útoku Varangie. S týmto cieľom sú odsunuté veľké skupiny obyvateľstva, čo však spôsobí humanitárnu katastrofu. S využitím civilného obyvateľstva na obranu krajiny sa nepočítalo. Časť obyvateľstva sa odmieta evakuovať, nie však preto, že by chcela brániť svoje domovy. Veľmi aktívne znemožňuje OS SR zaujatie obrany a na niektorých miestach dochádza k provokáciám. Silnejú demonštrácie, ktoré požadujú okamžité vystúpenie z NATO a ozbrojenú intervenciu Varangie. Demonštrácie zároveň aktívne blokujú pohyb vojsk NATO a toho, čo ostalo z OS SR. Akékoľvek akcie silových zložiek na ich potlačenie sú propagandou označené za boj „fašistického režimu“ proti vlastnému obyvateľstvu. Nik nie je pripravený na rozsah sabotáží, ktorými je ochromená obranyschopnosť a celkové fungovanie krajiny. Veľká časť týchto sabotáží je naplánovaná a pripravená mesiace alebo roky vopred. Väčšina je vykonaná občanmi SR, ktorí sú dopredu vytipovaní, indoktrinovaní a vycvičení Varangiou. Sú vytvorené vhodné podmienky na prekročenie hraníc SR vojskami Varangie. V priebehu prvých 4 hodín od invázie je spáchaný úspešný atentát na dvoch členov vlády, ďalší je nezvestný a zvyšní boli internovaní neoznačenými osobami so zbraňami. Pri tom bolo zabitých alebo zajatých niekoľko členov Úradu na ochranu ústavných činiteľov. Vo všeobecnosti obyvateľstvo až na pár výnimiek nekladie žiaden organizovaný odpor. Je to aj v dôsledku toho, že akákoľvek forma zapojenia obyvateľstva do ozbrojeného odporu mimo OS SR bola dlhodobo väčšinovo považovaná za nelegálnu bez cielenej snahy tento stav zmeniť. Zároveň sa nepodarilo neutralizovať skupiny, ktoré si takouto formou pripravil nepriateľ. Územie SR je pod kontrolou Varangie do 72 hodín od prekročenia hraníc prvými konvenčnými vojenskými jednotkami (Bričkovský M., 2019).

1.2 IMPLEMENTÁCIA OKUPAČNÉHO PLÁNU

Varangia iniciuje okupačný plán. Dochádza k rozdeleniu územia podľa existujúcich krajov. Pre každý kraj je vytvorené špeciálne zoskupenie síl, Dočasné Operačné Zoskupenie (DOZ) zo síl Varangijskej bezpečnostnej služby (VSB), ktorého úlohou je koordinácia okupačného režimu s využitím jeho spravodajského prvku a služieb kontrarozvedky.

Organizačná štruktúra DOZ pozostáva s veliteľom, dvoch zástupcov, osobnej skupiny veliteľa, štábu velenia, skupiny kontrarozvedky, skupiny vojenskej kontrarozvedky a VSB jednotky pre ochranu infraštruktúry. Ku každému DOZu sú priradené ďalšie oddiely z iných komponentov ako VSB. Sú to oddiel federálnej služby národnej gardy Vargvardia pre zabezpečenie verejného poriadku a špeciálny oddiel Vargvardie pre elimináciu cieľov s vysokou hodnotou (high-value-targets HVT), oddiel špeciálnych síl ALFA a skupiny síl pre špeciálne operácie určené na vykonávanie priamych úderov (direct actions - DA).

Obrázok 1 Organizačná štruktúra DOZ
Zdroj: vlastné spracovanie

Postup k zriadeniu okupačnej správy je systematický a rovnaký pre každý kraj. V prvom rade varangijské sily zaisťujú všetky formy záznamov (v papierovej i digitálnej forme) z inštitúcií verejného zdravotníctva, škôl, stavebných a daňových úradov, polície, mestských a obecných úradov ako aj súkromné záznamy od energetických spoločností, poskytovateľov poistenia a mimovládnych organizácií. Z týchto údajov vytvorili tzv. mapu obyvateľstva (human-network mapping) identifikujúcu, kto mal kde bývať, s kým bol spriaznený a či mal nejaké prepojenie s verejnou správou SR alebo ozbrojenými a bezpečnostnými silami SR.

Na základe výsledkov "mappingu" je populácia rozdelená do piatich základných kategórií:

- osoby, ktoré sú považované za vodcov predchádzajúceho zriadenia a predstavujú najväčšiu hrozbu pre okupačnú správu. Tieto osoby sú zaradené na zoznam s vysokou prioritou (high-priority target list) a sú určené na likvidáciu alebo väzbu s následným súdom,
- osoby podozrivé z úmyslu podporovať akty odporu, ktoré bolo potrebné potlačiť, vrátane kohokoľvek spojeného s slovenskými orgánmi činnými v trestnom konaní, miestnou vládou, armádou alebo v spojení s predstaviteľmi, ktorí aktívne nespupracovali,
- osoby považované za apatické,
- osoby aktívne spolupracujúce s varangijskými silami,
- jednotlivci, ktorí sú nevyhnutní pre chod kritickej národnej infraštruktúry a musia byť kontrolovaní.

V každom meste veliteľ DOZu vymenoval veliteľa posádky z varangijskej armády, ktorý má pridelený oddiel posádkových jednotiek (OPJ). Títo vojaci pôsobia v bývalých kasárňach OS SR alebo na policajných či hasičských staniach, kde vytvorili zariadenia na zadržanie, väznenie, vypočúvanie a mučenie. Vybavenie týchto zariadení ako aj postupy pri vypočúvaní a mučení je šablónovito rovnaké. Na jednotlivých okupovaných územiach pracuje kontrarozvedka. Občiansky lídri vrátane vlastníkov verejných služieb, škôl a tovární sú predvolávaní, aby sa stretli so zástupcom DOZ, kde im je povedané, že musia buď spolupracovať pri plnení svojich povinností a zároveň podávať správy DOZu, alebo musia rezignovať. Ak niekto nesúhlasí so spolupracou, stáva sa podozrivým a dochádza k jeho

predvedeniu na vypočúvanie. Na jeho miesto je dosadení vopred vytipovaný kolaborant, alebo príslušník z VSB jednotky pre ochranu infraštruktúry.

Ďalšou súčasťou okupačnej správy je informačná izolácia cieľových komunit. Vykonáva sa tromi spôsobmi:

- varangijská armáda ruší frekvencie, pomocou ktorých by ľudia v okupovanej oblasti mali prístup k západnej televízii a rádiu,
- telekomunikačná infraštruktúra je oddelená od pôvodnej infraštruktúry a je pripojená k varangijskej infraštruktúre, čo umožňuje monitorovanie telekomunikačnej a internetovej prevádzky,
- je nastavené odpočúvanie mobilných telefónov a analýza metadát s cieľom monitorovať komunikáciu miestnych obyvateľov a identifikovať tých, ktorí sa pokúšajú presmerovať hovory alebo správy z okupovaných území do krajín NATO.

Vojaci OPJ zároveň vykonávajú prehliadky všetkých domov a bytov. S využitím údajov zmapovaného obyvateľstva overujú identitu osôb a zároveň hľadajú znaky a insígnie, medaily alebo uniformy naznačujúce, či obyvatelia mali predtým spojenie so slovenským štátom. Zároveň tiež skúmajú fotografie a iné osobné veci, aby potvrdili vzťahy medzi obyvateľmi. Jednotkám DOZu a OPJ napomáhajú pri týchto činnostiach občania SR, ktorí boli naverbovaní ako agenti VSB už pred samotnou inváziou. Títo agenti a kolaboranti predstavujú dôležitú súčasť okupačnej správy pre ich znalosti prostredia a obyvateľstva na danom území. DOZ potrebuje dosiahnuť, aby 8% populácie spolupracovalo, či už proaktívne alebo pod nátlakom, aby bol režim jeho kontrarozvedky účinný. Preto je vyvíjaný nátlak hlavne na osoby, ktoré majú kľúčové postavenie v spoločnosti ako sú riaditelia podnikov, škôl, inštitúcií, starostovia miest a obcí. Toto je uskutočňované formou zastrašovania, väznenia, mučenia nielen týchto osôb ale aj ich rodinných príslušníkov.

Vzájomným prepojením údajov získaných prostredníctvom hore uvedených aktivít, vytvára kontrarozvedka potrebnú databázu údajov o obyvateľstve na okupovanom území, ktorá je základom úspechu pre potlačenie odporu slovenského obyvateľstva, ktoré nesúhlasí s okupačnou správou. Po potlačení všetkých náznakov odporu sú vytvorené vhodné podmienky na vznik nového autoritatívneho Slovenského štátu v ktorého čele stojí prezident a vláda schválená prezidentom Varangie, čím sa stáva Slovensko jej satelitom v Európe.

2 RIEŠENIE

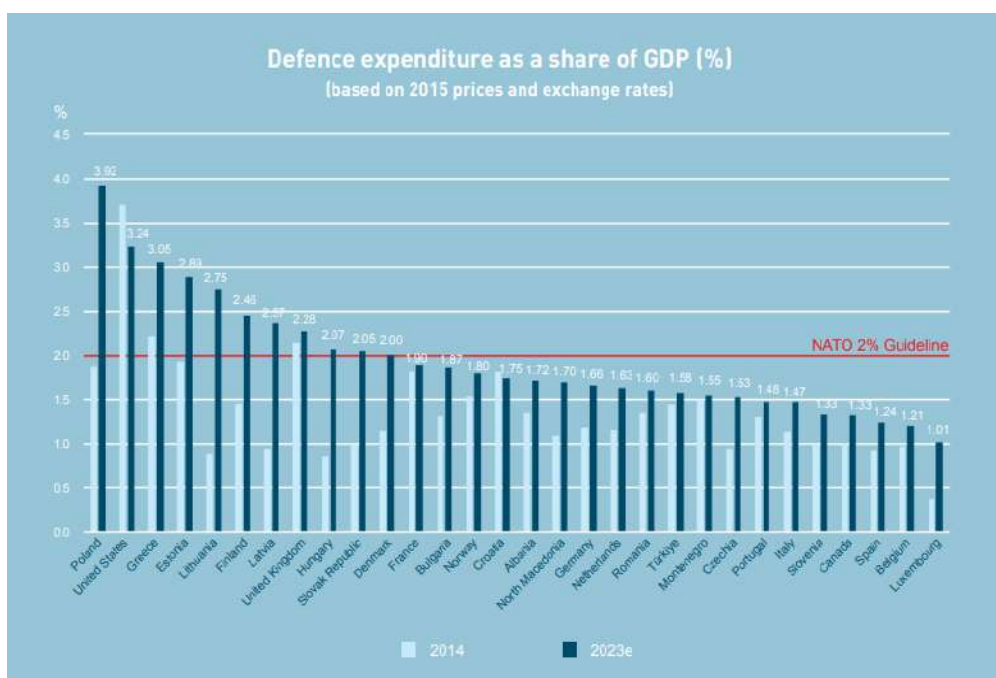
Aj keď sa tento scenár javí na prvý pohľad ako nereálny, súčasná zmena bezpečnostného prostredia ovplyvňujúceho Európu nás núti zamyslieť sa nad touto eventualitou.

V rokoch 2014 – 2015 neboli v pobaltských štátoch rozmiestnené žiadne sily NATO. Preto by sa vlády troch pobaltských štátov v uvedenom období, v prípade ruského vojenského útoku, nemohli spoliehať v prvých niekoľkých dňoch na iné než ich vlastné malé ozbrojené sily. V júli 2016 bolo vo Varšave schválené posilnenie obrany a odstrašenia. Má poskytnúť Aliancii široké spektrum spôsobilostí na obranu územia členských krajín NATO, ich obyvateľstva, vzdušného priestoru, námorných ciest a koridorov. Kľúčovým cieľom a úlohou posilnenia obrany a odstrašenia je súhrn opatrení na posilnenie kolektívnej obrany, so zameraním sa na tzv. východné krídlo. Z uvedených dôvodov bolo schválené „Posilnenie predsunutej prítomnosti“ (eFP – z angl. enhanced Forward Presence) NATO v Poľsku, Litve, Lotyšsku a Estónsku. Tento záväzok potvrdzuje aktivitu členských krajín NATO, že prípadný útok na jej člena bude považovaný za útok na celú Alianciu (Majchút, Bakič, 2021).

Štáty východného krídla NATO (Estónsko, Litva, Lotyšsko, Poľsko) ale aj severské štáty (Nórsko, Fínsko a Švédsko) možnosť straty svojho územia, teda čiastočnej či úplnej

okupácie agresorom akceptujú aj napriek stálej prítomnosti jednotiek NATO na ich území. Uvedomujú si, že reakcia NATO nemusí byť dostatočne rýchla a pri napadnutí agresorom sa musia vydržať brániť minimálne dva týždne sami. Rozvojom a implementáciou konceptu totálnej obrany (Total defence), alebo komplexnej národnej obrany (Comprehensive defence), sa aktívne na túto možnosť pripravujú už niekoľko rokov a to nielen v oblasti rozvoja svojich ozbrojených zložiek, ale aj prípravou obyvateľstva a jeho aktívnym zapojením do obrany štátu.

Pri bližšom rozbere citovanej časti bezpečnostnej stratégie SR 2021 v úvode, porovnaní súčasného stavu OS SR a plnenia záväzkov voči Aliancii NATO môžeme konštatovať, že SR nasleduje stratégiu hlavne vo vzťahu k NATO ako základnému pilieru bezpečnosti štátu. SR patrí medzi 11 z 32 členských krajín Severoatlantickej aliancie, ktoré minulý rok investovali do obrany najmenej dve percentá HDP, ako vyplýva z výročnej správy, ktorú predstavil v roku 2023 generálny tajomník NATO Jens Stoltenberg.

Obrázok 2 Prehľad HDP krajín NATO na obranu
Zdroj: The Secretary General's Annual Report., 2023

Napriek tomu, že bremeno zodpovednosti za svoju bezpečnosť nesie v prvom rade Slovenská republika a investovaniu 2,05% HDP do obrany je modernizácia OS SR veľmi pomalá, čo je zapríčinené hlavne zložitými procesmi obstarávania nielen materiálu, výzbroje a techniky ale aj opráv starej a budovania novej infraštruktúry OS SR. Ak akceptujeme možnosť najhoršieho možného variantu ohrozenia štátu, teda okupácie SR oveľa silnejším protivníkom podľa hore uvedeného scenára, tak môžeme vyvodit' záver, že OS SR nie sú dnes pripravené a ani schopné čeliť takejto situácii samé. Bremeno zodpovednosti nesie v prvom rade celá SR a nie len jej ozbrojené sily a bezpečnostné zložky štátu. To zahŕňa celú spoločnosť a preto je nutné, aby sa celá spoločnosť do obrany štátu aj aktívne zapájala a systematicky pripravovala na riešenie krízových situácií vrátane vojny a novej okupácie.

Ako už bolo spomenuté, pomoc jednotiek NATO je len jedným z riešení, ktoré však nemusí prísť včas. Aby Aliancia bola schopná včasnej reakcie musí byť schopná tento útok predvídať a nesmie chýbať ani politická vôľa všetkých členov aliancie na aktivácia článku 5. Washingtonskej zmluvy.

Ak uvažujeme o obrane NATO, tak tá je v prvých dňoch konfliktu založená na zvýšení prítomnosti bojových skupín NATO, síl hostiteľskej krajiny, čo by malo zastaviť postup vojsk, prvé útoky. Kritickým aspektom obrany je, že každý národ predpokladá, že bude musieť sama vydržať asi dva týždne. Bude bojovať s tým, čo tu je (Hodges, 2024).

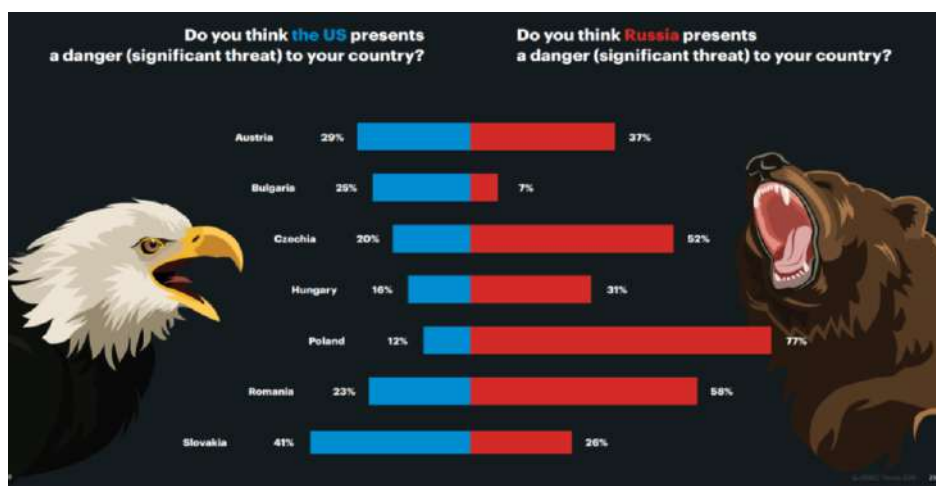
Kombináciou troch pilierov:

- stála prítomnosť silného zoskupenia jednotiek NATO na území SR,
- modernizácia OS SR,
- implementácia konceptu komplexnej národnej obrany (Comprehensive defence / Total defence)

môže aj taký malý štát ako Slovenská republika odolať silnejšiemu agresorovi. Takáto kombinácia môže slúžiť aj ako odstrašenie pre agresora ak je správne strategicky komunikovaná nielen smerom von ale aj smerom k vlastnému obyvateľstvu.

V súčasnosti Slovenská republika rozvíja dva piliere z vyššie uvedenej kombinácie. Stála prítomnosť jednotiek NATO je zabezpečená od roku 2022 prostredníctvom úlohového zoskupenia enhanced Vigilance Activities (eVA) v sile "battlegroup" (mnohonárodnostná bojová skupina MN BG SVK) a dokonca sa v blízkej budúcnosti sila tejto jednotky zvýši na úroveň brigády. Vzhľadom na veľkosť štátu môžeme považovať prítomnosť takejto NATO jednotky na našom území za postačujúcu. Spôsobilosti tejto jednotky dopĺňajú kapacity a spôsobilosti našich ozbrojených síl, čím zvyšujú našu pripravenosť a obranyschopnosť. Zároveň dochádza v rámci modernizácie OS SR k postupnej obnove bojovej techniky a to hlavne u pozemného vojska, vzdušných síl, síl pre špeciálne operácie a ďalších spôsobilostí OS SR.

Napriek tomu záujem občanov o službu v OS SR je nízky a zároveň sa zvyšuje počet profesionálnych vojakov, ktorí odchádzajú do dôchodku, čo má čoraz výraznejší dopad na fungovanie bezpečnostného systému štátu. Jedným z dôvodov prečo tomu v súčasnosti dochádza je aj nízka odolnosť obyvateľstva a to hlavne v oblasti šírenia dezinformácií. Podľa štatistík GLOBSEC je SR jednou z krajín NATO, ktorá je najviac polarizovaná a obyvateľstvo je ľahkým cieľom dezinformačných kampaní.

Obrázok 3 USA vs. RF Kto je hrozba
Zdroj: GLOBSEC Trends (Milo, Klingová, Hajdu) 2019

Dokonca až 41% opýtaných označilo Spojené štáty americké (USA) za hrozbu oproti 26%, ktorí označili za hrozbu Ruskú federáciu (RF). Takýto stav spoločnosti môže mať za následok nielen neochotu veľkej časti obyvateľstva podieľať sa na obrane SR v prípade

napadnutia nášho územia silnejším agresorom, ale aj na plnenie si záväzkov členských aliančných partnerov vyplývajúcich z článkov severoatlantickej zmluvy NATO.

Tretí pilier, koncept komplexnej národnej obrany (Comprehensive defence) nie je v súčasnej dobe a jeho podobe považovaný za riešenie a smer, ktorým by sa SR mala pripraviť na konflikt s výrazne silnejším protivníkom. Vypláva to hlavne s neochoty akceptovania možnosti najhoršieho možného scenára - okupácie SR ako aj dôvery vo včasnú intervenciu NATO. Keď vezmeme do úvahy prístup štátov východného krídla NATO, ktorí majú spoločnú hranicu s Ruskou Federáciou alebo jej podporovateľom Bieloruskom k implementácii celonárodnej komplexnej obrane, tak sa javí ako správne, aby aj SR zvažila takúto možnosť a začala pracovať na rozvoji navrhovaného tretieho piliera. Teraz je vhodná doba, keďže zatiaľ nemáme spoločnú hranicu s agresorom.

3 TRETÍ PILIER - KOMPLEXNÁ NÁRODNÁ OBRANA (COMPREHENSIVE DEFENCE / TOTAL DEFENCE)

Koncept Comprehensive defence má základ v celospoločenskom prístupe k obrane štátu (whole-of-society approach) a je založený na štvorvrstvovej obrane:

- odolnosť (resilience) celej spoločnosti,
- tradičné bezpečnostné zložky orgánov verejnej moci (profesionálna armáda, policajné zložky, hasičské a záchranné zložky, spravodajské služby a bezpečnostné agentúry apod.),
- jednotky domobrany alebo teritoriálnej obrany,
- hnutie odporu (resistance movement, alebo Asymmetric Defence Component – ADC (NSHQ Comprehensive Defence Handbook Vol. 1, 2020).

Odolnosť (individuálna, skupinová, inštitucionálna) je základným kameňom pri budovaní Comprehensive defence, kde príprava obyvateľstva predstavuje jej kľúčovú a neoddeliteľnú súčasť. Pripravená a odolná spoločnosť predstavuje určitý stupeň odstrašenia pre potenciálneho agresora.

Povinnosti a úlohy obyvateľstva v zabezpečovaní obrany svojho obydľia, územia či neskôr štátu majú dlhú históriu a existujú už od počiatkov ľudskej civilizácie, pričom ich formalizovaná podoba v zmysle brannej povinnosti začala spolu so vznikom prvých mestských štátov. Miera povinností na úseku obrany sa menila v závislosti od obdobia, ktorým spoločnosť a štáty z bezpečnostného hľadiska prechádzali a vždy odpovedala na aktuálne potreby zabezpečovania obrany. V období veľkých vojenských konfliktov a bojov o územia sa rozvinula všeobecná branná povinnosť, ktorá predstavovala najmä povinnosť pripravovať sa na obranu štátu formou vojenského výcviku a osobne sa zúčastňovať na plnení úloh armády. Tá sa však postupne vplyvom spoločenských a bezpečnostných zmien a dosiahnutia mierového obdobia dnes vo väčšine demokratických štátov dostala na úroveň, kde je uplatňovanie brannej povinnosti s povinným vojenským výcvikom obmedzované na minimum, pričom povinný vojenský výcvik je vo väčšine štátov minulosťou. Slovenská republika je súčasťou tohto trendu a od vzniku profesionálnych ozbrojených síl je branná povinnosť zredukovaná oproti minulosti na automatickú registráciu občanov, ktorí však nevykonávajú vojenský výcvik, čím sa v podstate úplne stratil kontakt a informácie o brannej povinnosti (Černáková, Zboroňová, 2022).

V roku 2021 Ministerstvo Obrany SR vydalo koncepciu prípravy obyvateľstva na obranu štátu (POnOŠ), ktorá by mala byť základom pre dosiahnutie odolnosti spoločnosti a jej schopnosti odolávať krízovým situáciám, ako aj zvýšiť ochotu a vôľu obyvateľstva aktívne sa podieľať na obrane SR. Pretrvávajúci nízky záujem o službu v OS SR a dobrovoľnú vojenskú prípravu spolu so silným vplyvom dezinformačných a destabilizačných aktivít naprieč celou

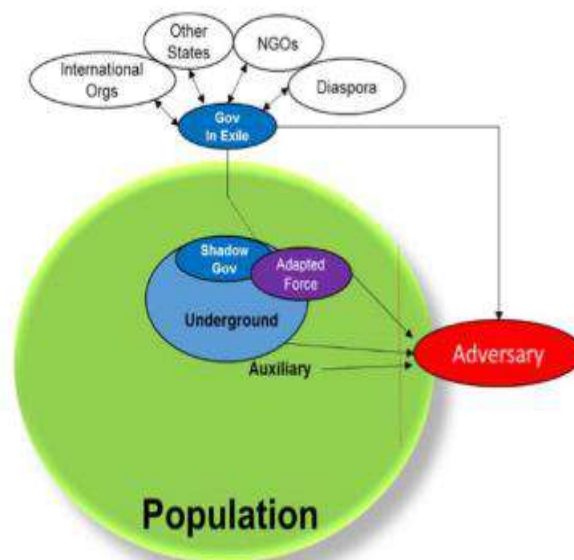
spoločnosťou však naznačujú, že aktivity v rámci POnOŠ, ktoré sú doposiaľ vykonávané, či už príslušníkmi OS SR alebo ďalšími aktérmi definovanými v tejto koncepcii, sú nepostačujúce a neprinášajú želaný efekt.

Do procesu zabezpečenia obrany štátu zapája SR všetky orgány verejnej moci teda druhú vrstvu. V čase vojny a vojnového stavu je do tejto vrstvy, konkrétne do štruktúr OS SR je zapájaná aj vybraná časť obyvateľstva, ktorá podlieha brannej povinnosti podľa zákona č. 570/2005 Z.z. o brannej povinnosti.

Možnosti zapojenia najvýraznejšieho počtu obyvateľstva do obrany štátu poskytuje tretia a štvrtá vrstva obrany. Tretiu vrstvu tvoria jednotky domobrany alebo teritoriálnej obrany. Štvrtá vrstva predstavuje hnutie odporu, ktorého vytvorenie si však vyžaduje maximálny stupeň utajenia a je aktivované v prípade čiastočnej alebo úplnej okupácie územia suverénneho štátu.

Pri bližšom pohľade v kontexte Comprehensive defence môžeme konštatovať, že SR odpovedá na hrozby vojenského charakteru tradičným spôsobom, teda zapojením len prvých dvoch vrstiev a vo všetkých bezpečnostných a obranných stratégiách, zákonoch a dokumentoch nepripúšťa možnosť zlyhania týchto vrstiev pri obrane štátu a teda absentujú akékoľvek plány reflektujúce takýto scenár, ktoré by riešili spôsoby ako by SR získala späť svoju suverenitu a územnú celistvosť.

Vytvorením tretej vrstvy, jednotiek teritoriálnej obrany, by mohla dôjsť k zvýšeniu obranyschopnosti SR ako aj vôle obyvateľstva brániť a chrániť si svoj vlastný majetok, dedinu, mesto, štát. Vytvorenie hnutia odporu (ADC), štvrtej vrstvy komplexnej národnej obrany, v priebehu implementácie okupačného plánu agresorom je extrémne náročné ak nie nemožné. Preto sa musí uskutočniť už v stave bezpečnosti, kedy má štát vhodné podmienky na jeho prípravu a výcvik. ADC poskytuje štátu schopnosť viesť vládou riadený celospoločenský odpor proti okupačnej správe s cieľom vytvorenia vhodných podmienok pre národné a aliančné sily znovu obnoviť nezávislosť, suverenitu a územnú celistvosť štátu.

Obrázok 4 Štruktúra hnutia odporu (Asymmetric Defense Component - ADC)

Zdroj: NSHQ Comprehensive Defence Handbook - Volume I, Edition A Version 1, 2020

Pri vytvorení ADC je nutné dodržiavať určité zásady, pomocou ktorých sa výrazne zvyšuje efektívne pôsobenie týchto prvkov na okupovanom území.

Zásady bezpečnosti (OPSEC) a ochrany identity členov hnutia odporu musia byť dodržiavané neustále a to už počas prípravy, v priebehu aktívneho pôsobenia na okupovanom území, ako aj po ukončení konfliktu. Prezradenie identity vystavuje veľkému riziku každého člena hnutia už aj v stave bezpečnosti. Príslušníci hnutia musia prejsť bezpečnostným preverením. Túto úlohu plnia spravodajské služby štátu. Bezpečnostné zásady a postupy musia byť aj legálne ošetrené v zákonoch podobne ako to je pri príslušníkoch spravodajských služieb. OPSEC a ochrana identity je zabezpečená aj tým, že ADC funguje na bunkovom zoskupení a jednotliví členovia a bunky z prvkov ADC sa naprieč územím nepoznajú. Informácie a úlohy im kladené sú postavené na princípe "need-to-know".

Zabezpečenie informovanosti o existencii ADC pôsobí na prvý pohľad kontraproduktívne so zásadami bezpečnosti. Jedná sa však o verejnú propagáciu ADC a faktu, že štát je pripravený na kladenie odporu okupačnej správe. Cieľom je v prvom rade odradiť agresora od okupácie, ubezpečiť spojencov a partnerov, že aj napriek strate územia bude štát pokračovať v boji proti agresorovi a posilniť odolnosť spoločnosti.

Keďže ADC predstavuje oficiálnu organizáciu riadenú vládou dohľad a kontrola nad jednotlivými prvkami ADC musí byť zabezpečená. Zvyčajne táto úloha pripadá spravodajskej službe ministerstva obrany alebo ministerstva vnútra (prípadne silám pre špeciálne operácie), ktorá je poverená vládou na velenie, riadenie, plánovanie, dohľad a kontrolu ADC. Strata kontroly nad prvkami hnutia odporu počas všetkých fáz konfliktu môže viesť k ich zneužitiu na kriminálne aktivity, či zvrhnutie oficiálnej vlády alebo jednoducho k vykonávaniu nekoordinovaných a neefektívnych operácií na okupovanom území.

Keďže členovia ADC sú dobrovoľníci ochotní aktívne sa podieľať na obrane štátu, musí vláda a lídri jednotlivých prvkov a buniek hnutia odporu zabezpečiť, aby všetci členovia vždy dodržiavali platné právne a etické normy.

Pre úspešné znovuzískanie okupovaného územia plní funkčná vláda okupovaného štátu významnú úlohu. Pri úplnej okupácii hovoríme o vláde v exile, ktorá reprezentuje na medzinárodnej scéne okupovaný štát a je uznávaná medzinárodným spoločenstvom ako jediná oficiálna vláda. Jej primárnou úlohou je na politickej a diplomatickej úrovni udržiavať medzinárodnú podporu ostatných štátov, medzinárodných organizácií, mimovládnych organizácií a diaspóry. Ďalšou úlohou je komunikovať s vládou agresora a vyvíjať na ňu tlak s cieľom ukončiť konflikt na diplomatickej úrovni, získať okupované územie späť a v neposlednom rade dosiahnuť potrestanie agresora za vojnové zločiny spáchané na štáte a jeho obyvateľstve. Vláda v exile koordinuje a riadi aktivity prvkov hnutia odporu na okupovanom území tak, aby vytvorila vhodné podmienky na vykonanie protiofenzívy aliančnými silami spolu s konsolidovanými ozbrojenými silami štátu v zahraničí. Bez podpory externých aktérov nemá menší štát šancu získať okupované územie späť preto je dôležité pripraviť plány pre vládu v exile už v stave bezpečnosti. Jedná sa o uzavretie bilaterálnych dohôd s inými štátmi napríklad o mieste z ktorého bude vláda v exile pôsobiť, kde a ako bude prebiehať konsolidácia zvyškov porazených ozbrojených síl, ale aj včasný presun finančných prostriedkov štátu do zahraničia.

Pri plánovaní vlády v exile je potrebné brať do úvahy aj fakt, že vláda nebude včas evakuovaná a dôjde k jej eliminácii. V takomto prípade je nutné, aby v zákone o vláde štátu bolo jasne špecifikované ako bude vláda v exile zostavená, napríklad z diplomatov, ktorí pôsobia v zahraničí. Tí musia byť pred ich vyslaním na takúto eventualitu aj pripravovaní.

Na okupovanom území tvoria ADC tieto prvky:

- Underground s tieňovou vládou,
- guerilové jednotky- Adapted Forces,

- pomocné sily – Auxiliary,
- obyvateľstvo, predstavujúce verejnú mienku - Public component.

Underground s tieňovou vládou plní riadiacu, veliacu a kontrolnú funkciu všetkých aktivít hnutia odporu. Zároveň prijíma strategické a operačné usmernenia od vlády v exile, ak takáto vláda existuje. Keďže sa jedná o prvok, ktorý predstavuje "nervové centrum" celej organizácie, utajenie a bezpečnosť je prvoradé. **Guerilové jednotky** plnia bojové úlohy. Jedná sa o najmenší prvok ADC a ich presné zloženie nie je identické, pretože je ovplyvnené hlavne fyzickým priestorom ich pôsobenia v danom okrese, hustotou obyvateľstva a pod. **Pomocné sily (auxiliary)** plnia podporné úlohy zamerané na utajenú logistickú a operačnú podporu Undergraundu a guerilových jednotiek. Je tvorená jednotlivcami alebo malými skupinami obyvateľstva, ktorí akceptujú risk spojený s vykonávaním takýchto podporných úloh v prípade okupácie štátu. Jedná sa o najpočetnejší prvok ADC. **Public component** predstavuje prvok ADC, ktorý otvorene komunikuje s okupačnou správou. Predstavuje otvorenú politickú opozíciu okupačnej správe. Existencia a fungovanie takéhoto prvku je však podmienené ochotou okupačnej správy tolerovať opozičný hlas okupovaného národa.

Väčšina obyvateľstva nebude patriť ani k jednému z vyššie opísaných aktívnych prvkov obrannej štruktúry, sú však schopní prispieť ku komplexnej obrane prostredníctvom nízkorizikových pasívnych aktivít ako sú napríklad účasť na demonštráciách a štrajkoch. Správne pripravený a funkčný underground s tieňovou vládou bude schopný organizovať a usmerňovať účasť verejnosti na pasívnom odpore, ktorého cieľom je obmedziť schopnosť okupačných síl upevniť si moc.

ZÁVER

Aj taký malý štát ako Slovenská republika môže pri napadnutí silnejším agresorom nakoniec tento konflikt vyhrať. Na to je však potrebné neustále analyzovať súčasné hrozby, či zmeny geopolitickej situácie ovplyvňujúce bezpečnosť SR a na ich základe adekvátne a pružne reagovať napríklad aj zmenou v bezpečnostnej a obrannej stratégii. Aktuálny stav kapacít a spôsobilostí OS SR a fakt, že pomoc aliančných jednotiek nemusí prísť včas by mal byť spúšťačom na zmenu stratégie pri vedení obrany pre vojenské a politické vedenie štátu. Akceptácia rizika možnej okupácie časti alebo celého územia SR podľa Bričkovského scenára a vedomostí o implementácii okupačného plánu agresora nás nútia zamyslieť sa nad tým, či súčasná stratégia založená hlavne vo vzťahu k NATO, ako základnému pilieru bezpečnosti Slovenskej republiky, je postačujúca. Analýzou dostupnej odbornej literatúry a príkladov prístupu k obrane štátov východného krídla NATO (Estónsko, Litva, Lotyšsko, Poľsko) ale aj severských štátov (Nórsko, Fínsko a Švédsko), ktoré možnosť straty svojho územia, teda čiastočnej či úplnej okupácie agresorom akceptujú aj napriek ich členstvu v NATO môžeme vyvodiť záver, že súčasný prístup SR k obrane štátu nereflektuje najhorší možný variant a preto si vyžaduje adekvátnu zmenu. Navrhovaný model založený na kombinácii troch pilierov (stála prítomnosť silného zoskupenia jednotiek NATO na území SR, modernizácia OS SR a implementácia konceptu komplexnej národnej obrany (Comprehensive defence / Total defence) môže slúžiť ako základ do odbornej diskusie.

Odporúčaním vyplývajúcim z našich zistení je zameranie sa na analýzu a prípadný rozvoj tretieho piliera, ktorý predstavuje najväčšiu zmenu v pohľade na vedenie obrany SR. Prechod z dvoch vrstiev obrany na štyri vrstvy zabezpečí zapojenie výraznejšieho počtu obyvateľstva SR do aktívnej obrany štátu. Prvá vrstva, odolnosť obyvateľstva a jeho príprava na obranu štátu je na nízkej úrovni. Slovenské obyvateľstvo je pod silným vplyvom dezinformácií, čo má za následok nezáujem obyvateľstva o službu v druhej vrstve obrany (profesionálna armáda, policajné zložky, hasičské a záchranné zložky, spravodajské služby a

bezpečnostné agentúry apod.). Práca s obyvateľstvom podľa koncepcie Ministerstva obrany POnOŠ 2021 je nepostačujúca a neprináša želaný efekt. Preto je nevyhnutné revidovať túto koncepciu s dôrazom na rozvoj individuálnej (psychologickej a fyzickej) odolnosti ako aj skupinovej a inštitucionálnej odolnosti spoločnosti, čím sa vytvorí základ pre budovanie ostatných vrstiev komplexnej národnej obrany. Vytvorením tretej a štvrtej vrstvy obrany sa rozšíria možnosti pre obyvateľstvo aktívne sa podieľať na obrane štátu. Tretia vrstva, teritoriálna obrana výrazne zvýši obranyschopnosť SR a štvrtá vrstva poskytne riešenie na najhorší možný scenár pre SR teda stratu územia s následnou okupáciou. Implementácia navrhnutého modelu poskytuje riešenie, ako sa aj malý štát môže ubrániť silnejšiemu agresorovi.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BRÍČKOVSKÝ M. (2019). *Špeciálne operácie a ich význam pre Slovenskú republiku*. In *Vojenské reflexie*, ročník XIV. číslo 2/2019, ISSN 1336-9202, s. 36 - 70.
- ČERNÁKOVÁ D., ZBOROŇOVÁ M. (2022). *Názory obyvateľov Slovenska na obranu štátu - dobrovoľnosť verus povinnosť*. In *Vojenské reflexie*, ročník XVII. číslo 1/2022, ISSN 1336-9202, s. 31 - 42. DOI: <https://doi.org/10.52651/vr.a.2022.1.31-42>
- FABIAN S. (2012). *Professional Irregular Defense Forces: The other side of COIN*. [online]. Dostupné na internete: <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA562847>
- FIALA O. C. (2019). *Resistance Operating Concept*. Swedish Defense University & Special Operations Command Europe SOCEUR, ISBN 978-91-86137-93-9
- FLANAGAN S.J., OSBURG J., BINNENDIJK A., KEPE M. & RADIN A. (2019). *Detering Russian agresion in Baltics states by resilience and resistance*. RAND Corporation. RR 2779. DOI: <https://doi.org/10.7249/RR2779>
- HODGES B. (2024, 2.júna). *Uznávaný generál prehovoril o ruskej hrozbe u nášho suseda. Poľsko bude musieť vydržať dva týždne, varuje*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.startitup.sk/uznavany-general-prehovoril-o-ruskej-hrozbe-u-nasho-suseda-polsko-bude-musiet-vydrzat-dva-tyzdne-varuje/>
- MAJCHÚT I., BAKIČ M. (2021). *Rusko-Pobaltské vzťahy*. Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava 2021, Volume XIX., Issue 4, Pages 311 – 330 ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)
- MILO D., KLINGOVÁ K. & HAJDU D., GLOBSEC Trends 2019. [online]. Dostupné na internete: https://www.globsec.org/sites/default/files/2022-11/GLOBSEC%20TRENDS19_online.pdf
- Ministerstvo obrany SR, MO SR - KOd (2023, 23.júna), *Minister Sklenár: Jednotka NATO na našom území je prezentáciou sily, jednoty a odhodlanosti brániť SR ako spojenca pred akoukoľvek hrozbou*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.mosr.sk/53007-sk/minister-sklenar-jednotka-nato-na-nasom-uzemi-je-prezentaciou-sily-jednoty-a-odhodlanosti-branit-sr-ako-spojenca-pred-akoukolvek-hrozbou/>
- NSHQ, (december 2020). *Comprehensive Defence Handbook, Volume I, Edition A, Version I*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.nshq.nato.int/Library/DownloadFile/e8a86ab2-cbf4-900e-3fcc-c3daa451c067>
- Secretary General's Annual Report 2023, [online]. Dostupné na internete: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/3/pdf/sgar23-en.pdf#page=155

WATLING J., DANYLYUK O.V., REYNOLDS N. (2023, March 29). *Preliminary Lessons from Russia's Unconventional Operations During the Russo Ukrainian War, February 2022–February 2023*. Royal United Services Institute RUSI for defense and security study. [online]. Dostupné na internete: <https://my.rusi.org/resource/preliminary-lessons-from-russias-unconventional-operations-during-the-russo-ukrainian-war-february-2022february-2023.html>

Ing. Rastislav MÄSIAR
Akadémia ozbrojených síl M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
E-mail: rastislav.masiar@aos.sk rastislav.masiar@mil.sk

SUBJEKTY OBRANNÉHO PLÁNOVANIA V KONTEXTE PLATNÉHO LEGISLATÍVNEHO RÁMCA

SUBJECTS OF DEFENSE PLANNING IN CONTEXT OF THE VALID LEGISLATIVE FRAMEWORK

Iveta NOVOTNÁ

ABSTRACT

Defence planning is one of the tools through which the Slovak Republic ensures the defence of the state and the fulfilment of international obligations in the field of defence. In the system of defence planning, as part of the security system of the Slovak Republic, ministries, other central state administration bodies and other state administration bodies with nationwide scope operate. Other entities that participate in defence planning are local self-government bodies, municipalities and higher territorial units, and selected legal entities and natural persons performing tasks of economic mobilization. These entities are responsible for defence planning in the Slovak Republic within the scope of competences established in the relevant legal regulations. For this reason, the author of the article deals with the issue of defence planning with a focus on subjects of defence planning in the current legislative framework.

Keywords: Defence planning, subjects of defence planning, legislative framework

ÚVOD

Slovenská republika (ďalej len „SR“), podobne ako iné štáty, s cieľom zaistenia svojej bezpečnosti a obrany v súčasnosti realizuje množstvo aktivít a využíva širokú škálu nástrojov. Ich výber vychádza z aktuálnej bezpečnostnej situácie v bližšom aj vzdialenejšom okolí SR, zo zmien v bezpečnostnom prostredí a tiež zo zmien v štruktúre bezpečnostných hrozieb a výziev. K tým aktuálnym, okrem vojenskej hrozby prameniacej z prebiehajúceho vojenského konfliktu na Ukrajine, patria najmä hybridné hrozby a asymetrické nevojenské bezpečnostné hrozby ako sú napríklad kybernetické útoky, dezinformačné kampane, terorizmus, vysoká proliferácia zbraní, nelegálna masová migrácia, občianske konflikty v zlyhávajúcich štátoch i celkové prehlbovanie nestability, neurčitosti a nepredvídateľnosti vývoja vo svete (Belan, 2016; Majchút, 2018; Jurčák a kol., 2020; Ivančík, 2022).

Jedným z najdôležitejších nástrojov, ktoré SR využíva na zaistenie svojej bezpečnosti a obrany a ochranu svojich občanov, je obranné plánovanie. V SR vychádza systém obranného plánovania zo zákona č. 319/2002 Z. z. Zákon o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o obrane“).

Všeobecne možno uviesť, že obranné plánovanie predstavuje špecifický proces plánovania, prostredníctvom ktorého jednotlivé štáty alebo spoločenstvá štátov uskutočňujú svoju riadiacu a koordinačnú funkciu v rámci obrany slobody, nezávislosti, suverenity, územnej celistvosti, zásad demokratického systému štátu a pri ochrane života a majetku ich občanov. Cieľom obranného plánovania je zároveň zabezpečiť demokratickú kontrolu ozbrojených síl štátu, transparentné, účelné a efektívne využívanie zdrojov na obranu a vytvoriť podmienky na komplexné zapojenie všetkých rezortov a inštitúcií štátnej správy a samosprávy do procesov

prípravy obrany štátu (Tarcsi, 2012; Kelemen – Ivančík, 2012; Frühling, 2014; Školník – Belan, 2015; Jakobsson – Breitenbauch, 2020).

Obranné plánovanie ako komplexný, kontinuálny a cyklický proces je zamerané na vytváranie, rozvoj a udržiavanie požadovaných vojenských a nevojenských spôsobilostí a kapacít potrebných na zabezpečenie obrany štátu a plnenie jeho medzinárodných záväzkov v oblasti obrany. Obranné plánovanie sa zameriava na definovanie spôsobilostí, ktoré sú požadované pre plnenie stanovených operačných úloh pre všetky scenáre, vrátane vojny.

SR zabezpečuje svoju obranu v systéme kolektívnej obrany v rámci Severoatlantickej aliancie (ďalej len „NATO“) a vzájomnej obrany v rámci Európskej únie (ďalej len „EÚ“) v súlade s medzinárodnými záväzkami, ktoré jej vyplývajú predovšetkým z členstva v týchto organizáciách (Ivančík – Kelemen, 2012; Tarcsi, 2013). Obranné plánovanie zároveň neoddeliteľne súvisí s civilným núdzovým plánovaním, ktoré sa zaoberá najmä prípravou na riešenie a riešením krízových situácií nevojenského charakteru, a podporou činnosti ozbrojených síl (Kelemen – Ivančík, 2012; Školník – Belan, 2015).

Medzi základné pojmy obranného plánovania ako celku (uceleného systému) sa radia pojmy vymedzujúce a ozrejmujúce obsah, spôsob a účel usporiadania systému, vrátane procesov a postupov, ktorými v mechanizme fungovania systému obranného plánovania zodpovedné (určené) subjekty (ako garanti plnenia jednotlivých úloh) zabezpečujú realizáciu obranného plánovania.

Obranné plánovanie zároveň zahŕňa celý rad najrôznejších krokov a opatrení, od administratívnych, cez tvorbu legislatívy (zákonných a podzákonných právnych noriem), činností a postupov jednotlivých subjektov verejnej správy, až po fyzické činnosti a materiálne opatrenia, spočívajúce napríklad v budovaní objektov obrannej infraštruktúry (Kelemen – Ivančík, 2012, s. 64).

Vzhľadom na vyššie uvedené sa predmetnou problematikou zaoberá autorka príspevku, pričom sa primárne koncentruje na úlohy, miesta a kompetencie subjektov plniacich kľúčové úlohy v systéme obranného plánovania. Využíva pritom viaceré vedecké metódy a postupy, predovšetkým analyticko-syntetickú metódu, obsahovú a právnu analýzu, literárnu rešerš, metódu štúdia dokumentov a ďalšie, danej téme relevantné metódy. Zároveň pri skúmaní problematiky a spracovaní príspevku vychádza z príslušných legislatívnych noriem a právnych predpisov, ako aj z vedeckých prác domácich a zahraničných autorov.

1 SUBJETY OBRANNÉHO PLÁNOVANIA

SR aj prostredníctvom systému obranného plánovania, ktoré je súčasťou procesu plánovania obrany štátu, zabezpečuje obranu štátu a plnenie medzinárodných záväzkov v oblasti obrany. Obrana štátu má medzirezortný charakter.

V systéme obranného plánovania, v rámci bezpečnostného systému SR, pôsobia ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy a ďalšie orgány štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou, ktoré v rozsahu svojej pôsobnosti zodpovedajú za obranné plánovanie v SR. Ďalšími subjektami, ktoré sa podieľajú na obrannom plánovaní sú miestne orgány štátnej správy, obce a vyššie územné celky a vybrané právnické osoby a fyzické osoby plniace úlohy hospodárskej mobilizácie.

Uvedené subjekty v systéme obranného plánovania kooperujú, pričom koordináciu obranného plánovania vykonáva Ministerstvo obrany SR (ďalej len „MO SR“) a Výbor Bezpečnostnej rady SR pre obranné plánovanie, ktoré sa na koordinácii plnenia úloh ministerstiev podieľa.

Subjektami obranného plánovania v SR sú viaceré orgány štátnej správy, samosprávy a ďalšie inštitúcie, ktoré vstupujú do procesu obranného plánovania vo všetkých jeho fázach a na jednotlivých úrovniach. Za prípravu SR na obranu a obranné plánovanie v rozsahu svojej pôsobnosti podľa zákona o obrane a ďalších zákonov tak zodpovedajú napríklad vláda SR, Národná rada SR, prezident SR, Bezpečnostná rada SR a jej výbor pre obranné plánovanie, ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy (napr. Úrad vlády SR, Štátne hmotné rezervy SR), krajské a obvodné úrady, úrady vojenskej správy, samosprávne kraje a obce.

Tieto subjekty obranného plánovania na národnej úrovni zodpovedajú za plnenie zákonných povinností v rozsahu svojej pôsobnosti a túto skutočnosť odzrkadľujú napríklad aj príjmy a výdavky ustanovené v jednotlivých štátnych rozpočtoch na dané roky. Rozpočet verejnej správy sa člení na programy, podprogramy a projekty (Jirásková, 2022; Frianová, 2023).

Pre efektívnu kooperáciu subjektov v procese obranného plánovania je nevyhnutné plnenie si ich zákonných povinností a úloh, vrátane plnenia si povinností a úloh subjektov kontrolného mechanizmu.

Za obranu štátu zodpovedá vláda SR, pričom na tvorbe a realizácii obrannej politiky sa podieľajú aj Národná rada SR, prezident SR, orgány štátnej správy, orgány územnej samosprávy, súdy, prokuratúra, právnické a fyzické osoby.

2 ZÁKLADNÝ LEGISLATÍVNY RÁMEC OBRANNÉHO PLÁNOVANIA

Legislatívny rámec obranného plánovania tvoria všeobecne záväzné právne predpisy (Ústava SR, ústavné zákony, zákony, nariadenia vlády SR, vyhlášky a opatrenia ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy, iných orgánov štátnej správy a Národnej banky Slovenska) a interné normatívne akty. Právna úprava – právne predpisy, disponujú záväznosťou, ustanovujú (určujú) aj právny rámec (rozsah a obsah) právnych vzťahov, vrátane práv a povinností dotknutých subjektov.

Základnou platformou pre vymedzenie subjektov obranného plánovania sú najmä všeobecne záväzné právne predpisy, ktorými sú:

- ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. Ústavný zákon o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov (ďalej len „ústavný zákon č. 227/2002 Z. z.“),
- zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácií ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy“),
- zákon č. 319/2002 Z. z. Zákon o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o obrane“),
- zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 387/2002 Z. z.“),
- zákon č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov,
- zákon č. 110/2004 Z. z. Zákon o fungovaní Bezpečnostnej rady Slovenskej republiky v čase mieru v znení neskorších predpisov a

- zákon o štátnom rozpočte (aktuálne pre rok 2024 je to zákon č. 534/2023 Z. z. Zákon o štátnom rozpočte na rok 2024).

3 SUBJEKTY OBRANNÉHO PLÁNOVANIA PODĽA ZÁKONA O OBRANE

Podľa zákona o obrane v systéme obrany štátu pôsobia a kooperujú viaceré subjekty, ktoré prostredníctvom usporiadaného súboru prvkov, opatrení a ich vzájomných väzieb v systéme obrany štátu zabezpečujú prípravu, riadenie a plnenie úloh obrany štátu. Ide o vládu SR, Národnú radu SR, prezidenta SR, ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy, ďalšie orgány štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou, miestne orgány štátnej správy, obce a vyššie územné celky. Súdny, prokuratúra, iné právnické osoby, fyzické osoby oprávnené na podnikanie a fyzické osoby zabezpečujú prípravu na plnenie úloh obrany štátu a ich plnenie (§ 2 ods. 5 zákona o obrane).

V plánovaní obrany štátu zodpovedajú za prípravu na plnenie úloh obrany štátu a plnenie úloh vyplývajúcich zo schválených dlhodobých, strednodobých a krátkodobých plánov obranného plánovania v rozsahu svojej pôsobnosti ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy, ďalšie orgány štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou, miestne orgány štátnej správy, obce a vyššie územné celky (§ 25 ods. 11 zákona o obrane).

Jednou z domén obranného plánovania je plánovanie podpory obrany štátu. Podľa § 26 ods. 1 a 7 zákona o obrane podpora obrany štátu tvorí

- obranná infraštruktúra - jej udržiavanie a rozvoj,
- dodávky tovarov a štátnych hmotných rezerv,
- služby a činnosti poskytované ozbrojeným silám na zabezpečenie obrany štátu a
- výskum a vývoj zameraný na zabezpečenie obrany štátu.
- výdavky na podporu obrany štátu sa uhrádzajú zo štátneho rozpočtu.

Príprava a rozvoj podpory obrany štátu sa zabezpečujú podľa potrieb obrany štátu na základe dlhodobého, strednodobého a krátkodobého plánu, ktoré vypracúva MO SR v procese obranného plánovania, a to v súčinnosti s ďalšími ministerstvami, ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy, ďalšími orgánmi štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou, miestnymi orgánmi štátnej správy, obcami a vyššími územnými celkami.

Podľa § 4 zákona o obrane Národná rada SR na úseku obrany štátu, okrem rozhodovania o základných otázkach bezpečnosti a obrany štátu a vykonávania kontroly plnenia úloh bezpečnosti a obrany štátu, schvaľuje základné koncepcie bezpečnosti a obrany štátu a zásadné strategické dokumenty a rozvojové programy a plány v oblasti bezpečnosti a obrany štátu, ktoré jej predloží vláda.

V súvislosti s riadením a plnením úloh na úseku obrany štátu sú dôležité aj ustanovenia § 6 zákona o obrane, v zmysle ktorých vláda SR v rámci svojej pôsobnosti na úseku obrany štátu disponuje množstvom kompetencií, práv a povinností (o. i.):

- riadi proces plánovania obrany štátu podľa § 25 zákona o obrane (obranné plánovanie, plánovanie použitia ozbrojených síl na účely obrany štátu, plánovanie mobilizácie ozbrojených síl, plánovanie hospodárskej mobilizácie na účely obrany štátu podľa zákona č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov) a schvaľuje smernicu o plánovaní obrany štátu,

ktorá upravuje najmä súbor dokumentácie plánovania obrany štátu, organizáciu a podrobnosti jeho prípravy,

- schvaľuje koncepciu bezpečnostného systému štátu a koncepciu systému obrany štátu a ďalšie koncepčné dokumenty v oblasti bezpečnosti a obrany štátu, rozvojové programy a plány v oblasti bezpečnosti a obrany štátu, hodnotiace dokumenty, plán prípravy ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy, ďalších orgánov štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou a miestnych orgánov štátnej správy (ako plán prípravy orgánov štátnej správy) a Národný systém reakcie na krízové situácie,
- predkladá Národnej rade SR návrhy základných koncepcií bezpečnosti a obrany štátu a návrhy zásadných strategických dokumentov a rozvojových programov a plánov v oblasti bezpečnosti a obrany štátu (ktoré Národná rada SR podľa § 4 písm. b) zákona o obrane schvaľuje).

4 MO SR AKO SUBJEKT OBRANNÉHO PLÁNOVANIA

Činnosť MO SR, ako ústredného orgánu štátnej správy SR na úseku obrany SR, upravuje Zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy. Tento zákon ustanovuje, že MO SR je ústredným orgánom štátnej správy pre:

- a) riadenie a kontrolu obrany SR,
- b) výstavbu, riadenie a kontrolu ozbrojených síl,
- c) koordináciu činností a kontrolu orgánov štátnej správy, orgánov územnej samosprávy a iných právnických osôb pri príprave na obranu SR,
- d) koordináciu obranného plánovania,
- e) zabezpečenie nedotknuteľnosti vzdušného priestoru SR,
- f) koordináciu vojenskej letovej premávky s civilnou letovou premávkou,
- g) vojenské spravodajstvo,
- h) civilnú službu.

Mechanizmus obranného plánovania na MO SR má rovnakú štruktúru ako obranné plánovanie na úrovni SR. Prebieha v troch základných fázach, od strategicko-politickej (dlhodobá), cez programovú (strednodobá) až po rozpočtovaciu fázu (krátkodobá), čím sa vytvára proces, na začiatku ktorého je definovanie požiadaviek pre obranu a výstupom je realizácia zadaných požiadaviek formou verejných obstarávaní. Obranné plánovanie je zamerané na prípravu a zabezpečenie požadovaných kapacít a schopností ozbrojených síl a podpory obrany štátu.

V roku 2021 bola spracovaná Metodika obranného plánovania, ktorá usmerňuje a procesne riadi proces obranného plánovania v rezorte MO SR. Snahou a cieľom metodiky je skvalitnenie a zefektívnenie procesov obranného plánovania v rezorte MO SR prostredníctvom funkčného prepojenia plánovania, realizácie, kontroly a hodnotenia dlhodobých, strednodobých a krátkodobých cieľov. Metodika obranného plánovania nahrádza Komplexnú metodiku obranného plánovania a Optimalizáciu systému obranného plánovania.

V roku 2022 bola schválená Smernica ministra obrany Slovenskej republiky pre obranné plánovanie na roky 2024 až 2029. Na základe Metodiky obranného plánovania a Smernice ministra obrany Slovenskej republiky pre obranné plánovanie na roky 2024 až 2029 bolo vydané Usmernenie pre programovanie na roky 2025 až 2030, ktoré usmerňuje a upravuje postupy a pravidlá pri spracovávaní a predkladaní požiadaviek pri programovaní a tvorbe Programového plánu rezortu ministerstva obrany na roky 2025 až 2027 s výhľadom programu Rozvoj obrany do roku 2030.

Rezortnými programami sú v súlade s programovou štruktúrou program Obrana a program Rozvoj obrany. K medzirezortným programom a podprogramom patria: podpora obrany, hospodárska mobilizácia, oficiálna rozvojová pomoc – MO SR, účasť civilných expertov na aktivitách krízového manažmentu mimo územia SR a druhá etapa implementácie medzinárodných zdravotníckych predpisov Svetovej zdravotníckej organizácie v SR.

MO SR na úseku obrany štátu (o.i.) podľa § 7 písm. c) zákona o obrane v súvislosti so strategickými, koncepcnými a plánovacími dokumentami riadi prípravu a predkladá vláde SR:

- návrh základnej koncepcie obrany štátu, Obrannej stratégie SR, Vojenskej stratégie SR a ďalších zásadných strategických dokumentov,
- návrh koncepcie systému obrany štátu a ďalších koncepcných dokumentov,
- návrh rozvojových programov a plánov a návrh hodnotiacich dokumentov a
- návrh Národného systému reakcie na krízové situácie, ktorý sa predkladá spolu s Ministerstvom vnútra SR.

ZÁVER

Zákon o obrane v § 2 upravuje (ustanovuje) obranu štátu, systém obrany štátu a riadenie obrany štátu, pričom pojmy „obrana štátu“ a „systém obrany štátu“ boli zákonom č. 306/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, upravené a doplnené. Vymedzenie pojmu „riadenie obrany štátu“ bolo novo ustanovené až uvedeným zákonom. Uvedeným zákonom boli ustanovené jednotlivé fázy plánovania, pričom pojmy strategické, programové a operačné plánovanie nahradili pojmy „spracúvanie dlhodobých, strednodobých a krátkodobých plánov“.

Predchádzajúca platná právna úprava, platná do 1. 2. 2002 ustanovovala obranné plánovanie ako súčasť procesu plánovania, prostredníctvom ktorého štát realizuje svoju riadiacu a koordinačnú funkciu pri vytváraní, udržiavaní a používaní nevyhnutných obranných kapacít na zabezpečenie obrany štátu a ako súhrn činností, ktorých prostredníctvom príslušné štátne orgány vytvárajú krátkodobé, strednodobé a dlhodobé plány zabezpečenia úloh obrany štátu a určujú povinnosti subjektom zabezpečujúcim plnenie týchto úloh.

Právnu úpravu uvedených pojmov, najmä k naplneniu ich obsahu a aplikácii (napr. zabezpečenie prípravy, riadenie a plnenie úloh obrany štátu), je potrebné posudzovať v súvislosti s právnou úpravou ďalších ustanovení zákona o obrane, ale aj iných zákonov, upravujúcich priamo alebo nepriamo oblasť bezpečnosti. Predovšetkým je potrebné ju posudzovať vo vzťahu ku koordinácii všetkých dotknutých subjektov bezpečnostného systému, ktorý predstavuje dôležitý nástroj na plnenie úloh v oblasti zaisťovania bezpečnosti a obrany štátu.

Zohľadňujúc uvedenú skutočnosť, je pre systém obranného plánovania a jeho právnu úpravu nevyhnutné posudzovanie v širšom kontexte riadiacich a koordinačných činností orgánov verejnej správy (nielen štátnej správy), ktoré im (ako oprávneným a povinným) vyplývajú z ich pôsobnosti a ktorými v rámci svojich kompetencií disponujú v súlade s ustanoveniami zákona o obrane a inými právnymi predpismi. Takýmto iným, všeobecne záväzným právnym predpisom je i zákon o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy, ktorý v § 12 ustanovuje, že MO SR je ústredný orgán štátnej správy, (o. i.) pre riadenie a kontrolu obrany SR a výstavbu, riadenie a kontrolu ozbrojených síl SR.

Vo vzťahu k obrannému plánovaniu ustanovenie § 12 zákona o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy ustanovuje, že MO SR je ústredný orgán štátnej správy pre koordináciu obranného plánovania.

Snahy o korektné zaradenie a definovanie obranného plánovania sú aj z tvorby právnej úpravy (z jednotlivých noviel zákona o obrane) zjavné.

Za implementáciu obrannej stratégie zodpovedá vláda SR, jednotlivé ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy zabezpečujú jej implementáciu vo svojej pôsobnosti.

Obranná stratégia SR v súvislosti s jej implementáciou deklaruje, že implementáciu „podporia ústavné orgány aj zodpovedným financovaním obrany a efektívnym využitím zdrojov na dosahovanie cieľov na právnu úpravu ich vzájomných vzťahov (súlad)“ (Obranná stratégia SR, 2021, s. 14).

Nemenej dôležitá v komplexnom prístupe k zabezpečovaniu obrany štátu, vrátane obranného plánovania, je aj realizácia navrhovaných opatrení v rámci pôsobnosti jednotlivých subjektov – vlády SR, MO SR a ďalších ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy, ďalších orgánov štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou, okresných úradov, obcí a vyšších územných celkov.

V súvislosti s riadením a plnením úloh na úseku obrany štátu v zmysle zákona o obrane vláda SR a ústredné orgány štátnej správy v rámci svojej pôsobnosti na úseku obrany štátu disponujú množstvom kompetencií, práv a povinností.

Uvedené subjekty v systéme obranného plánovania kooperujú, pričom koordináciu obranného plánovania vykonáva MO SR a Výbor Bezpečnostnej rady SR pre obranné plánovanie, ktoré sa na koordinácii plnenia úloh ministerstiev podieľa.

Právna úprava systému obranného plánovania, vrátane rozsahu pôsobnosti subjektov obranného plánovania a ich vzájomných vzťahov, v ktorých, ako garanti plnenia povinností a úloh zabezpečujú v procesoch obranného plánovania nielen obranné plánovanie ale aj obranyschopnosť SR, výrazným spôsobom ovplyvňuje procesy a postupy v systéme obranného plánovania, vrátane výstupov, čím ovplyvňuje aj kvalitu obranného plánovania v SR.

Na základe analýzy, syntézy a komparácie vyššie uvedených informácií je možné konštatovať, že k obrannému plánovaniu SR je potrebné pristupovať nielen ako k uzavretému systému (systému obranného plánovania pre zabezpečenie požiadaviek Ozbrojených síl SR), ale aj vo vzťahu k jednotlivým subjektom, t. j. orgánom štátnej správy, ktoré v systéme obranného plánovania kooperujú a disponujú v rámci svojej pôsobnosti povinnosťami, plnením ktorých sa podieľajú na zabezpečovaní obranného plánovania, a teda aj na zabezpečovaní obrany SR. Obranné plánovanie zároveň vnímame ako neoddeliteľnú súčasť bezpečnostného systému SR.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BELAN, L. 2016. Vlastnosti bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016 – zborník vedeckých a odborných prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2016, s. 31-37. ISBN 978-80-8040-534-2.
- FRIANOVÁ, V. 2023. Plánovanie podpory obrany Slovenskej republiky. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2023 – zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2023,

- FRÜHLING, S. 2014. *Defence Planning and Uncertainty*. Abingdon : Routledge, 2014. 252 s. ISBN 978-1-317-81784-0.
- IVANČÍK, R. – KELEMEN, M. 2012. Obranné plánovanie – nástroj obrannej a bezpečnostnej politiky štátu. In *Košická bezpečnostná revue*, 2012, roč. 2, č. 1, s. 14-20. ISSN 1338-4244.
- IVANČÍK, R. 2022: *Bezpečnosť. Teoreticko-metodologické východiská*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2022. 239 s. ISBN 978-80-7380-873-0.
- JAKOBSSON, A. K. – BREITENBAUCH, H. 2020. *Defence Planning as Strategic Fact*. Abingdon : Routledge, 2020. 156 s. ISBN 978-0-007-3217-7.
- JIRÁSKOVÁ, S. 2022. *Ekonomika obrany. Vybrané kapitoly*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2022. 326 s. ISBN 978-80-8040-627-1.
- JURČÁK, V. a kol. 2020. *Teoretické prístupy k skúmaniu bezpečnosti*. Ostrava: Key Publishing, 2021, 133 s. ISBN 978-80-7418-358-4.
- KELEMEN, M. – IVANČÍK, R. 2012. *Obranné plánovanie a výdavky na obranu: súčasť krízového plánovania štátu*. Košice : Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2012. 207 s. ISBN 978-80-89282-77-7.
- MAJCHÚT, I. 2018: Súčasný bezpečnostný aspekt. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018 – zborník vedeckých a odborných prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, s. 233-241. ISBN 978-80-8040-568-7.
- ŠKOLNÍK, M. – BELAN, L. 2015. *Základy plánovania a projektovania v systéme obrany a bezpečnosti Slovenskej republiky*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2015. ISBN: 978-80-8040-522-9.
- TARCSI, G. 2012. Analýza vybraných procesov obranného plánovania v rezorte obrany SR. In *Bezpečné Slovensko a Európska Únia 2012 – zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice : Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, 2012. s. 510-516. ISBN 978-80-89282-82-1.
- TARCSI, G. 2013. Obranné plánovanie v kontexte bezpečnostného systému štátu. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2013 – zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2013, s. 466-475. ISBN 978-80-8040-475-8.

ZÁKONY A STRATÉGIE

Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. Ústavný zákon o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácií ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 319/2002 Z. z. Zákon o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 110/2004 Z. z. Zákon o fungovaní Bezpečnostnej rady Slovenskej republiky v čase mieru v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 534/2023 Z. z. Zákon o štátnom rozpočte na rok 2024.

Biela kniha o obrane SR (2016).

Bezpečnostná stratégia (2021).

Obranná stratégia (2021).

Vojenská stratégia (2021).

Návrh dlhodobého plánu rozvoja obrany s dôrazom na výstavbu a rozvoj ozbrojených síl SR s výhľadom do roku 2030.

INTERNETOVÉ STRÁNKY

<www.epi.sk>

<www.slov-lex.sk>

<www.mosr.sk>

JUDr. Iveta NOVOTNÁ
Externý doktorand
Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 01, Liptovský Mikuláš
iveta.novotna3@gmail.com

NATO AND UN PEACEKEEPING AND STABILIZATION MISSIONS AS A SECURITY SYSTEM ENTITY - OUTLINE OF THE ISSUES

Antoni OLAK, Božena KONECKA-SZYDEŁKO

ABSTRACT

Contemporary international relations are characterized by the presence of many conflicts and contradictions between states or within a country. They pose a threat to international peace and security. This leads to the emergence of such a form of global international cooperation as "peacekeeping". One of the main tools for resolving conflicts is the use of armed force in the form of international peacekeeping missions. Peacekeeping/ observation/crisis management operations are one of the tools available to the international community to resolve conflicts and prevent civil wars in unstable regions. Several such peacekeeping missions are carried out around the world every year. They cover almost the entire world and all types of international activities: peacemaking, peacekeeping and peacebuilding.

Keywords: Conflict, peace and security, peacekeeping and stabilization missions

INTRODUCTION

Contemporary international relations are characterized by the presence of many conflicts and contradictions between states or within a country. They constitute a threat to international peace and security. This leads to the emergence of such a form of global international cooperation as "keeping the peace" (Zapałowski, 1989, p. 25). One of the main tools for resolving conflicts is the use of armed force in the form of international peacekeeping missions. Peacekeeping missions are a type of peacekeeping activities (operations) that are mainly of an observational nature. Performed by a small number of people (from several to several dozen at most) (Ibidem, p. 28). Peacekeeping missions take place in difficult economic and political conditions that can change constantly, which is why these missions must be flexible so that they can adapt to new situations at any time. The UN plays a key role in this area. Other regional or international organizations, such as NATO, the European Union, and the African Union, are of no lesser importance. It should be recalled here that the main responsibility for maintaining international security and peace rests with the UN Security Council. This is a key role in strengthening security and stable peace in the Euro-Atlantic area. The role of the Security Council is significant, including: making decisions on ceasefires, sending troops and missions to armed conflict zones, and conducting peacekeeping operations by military contingents sponsored by the UN (Ibidem, p. 31).

NATO peacekeeping missions, which were and are conducted by decision of the UN Security Council under the auspices of NATO. The main location of NATO peacekeeping missions is the so-called "zone of instability" in Europe, covering those regions and subregions of the continent from which internal and external conflicts may arise that are detrimental to European and Euro-Atlantic security. A key element of NATO's peacekeeping policy in this area is the involvement of partner countries in peacekeeping operations under the "Partnership for Peace" program. In every country in the world there are many conflicts, both internal and external with other countries. Peacekeeping missions help to resolve these disputes and bring

peace to countries. Peacekeeping missions bring many benefits to society and the world in general. I will talk about this in my work.

1 CONFLICTS IN THE WORLD, PEACEKEEPING MISSION

The problem of armed conflicts in today's world is current and occupies an important place in the system of modern international relations. Hundreds of thousands of people around the world every year become participants and eyewitnesses of armed conflicts, living for years in war zones or areas uncontrolled by the authorities, in an environment of struggle and stress. Armed conflicts pose a significant threat to humanity, due to the possible increase in the number of participants in the context of globalization, the development of ecological disasters, negative humanitarian consequences associated with the growing number of refugees. Reality shows that a special feature of modern armed conflicts is the strengthening of the role of external forces and their influence on the course of conflicts, in particular, the conditions for intervention in armed conflicts by international organizations and individual states have become more favorable (Own Study, 2014, p. 29).

The danger of armed conflicts is that they are often prolonged (the Middle East, the countries of the former Yugoslavia, Abkhazia, South Ossetia, Chechnya, etc.), tend to expand, internationalize and escalate. Military events in the Middle East, the former Yugoslavia and some other regions clearly show that armed conflicts pose a risk of using weapons of mass destruction, which would have unpredictable political, socio-economic and environmental consequences. Analyzing modern armed conflicts, we can identify their main features, such as (Ibidem, p.131):

- strengthening the internationalization of armed conflicts;
- involvement of the civilian population in armed struggle;
- use of a wide range of weapons, especially the latest technologies;
- transformation of conflict management methods, which leads to abrupt transitions from conflict escalation to its de-escalation.

In terms of territorial distribution, currently the most armed conflicts occur in Africa and Asia. In these regions, political instability leads to excessive concentration of weapons, creating favorable conditions for organized crime, which ultimately negatively affects the economic development of these regions. The problem is exacerbated by old (frozen) conflicts that periodically return despite ceasefire agreements. Similar situations have been observed in Angola, Kosovo and the Democratic Republic of the Congo. The reasons for the resumption of armed conflict are different, but the most common is that the causes of the conflict have not disappeared, have not been eliminated, but have been suspended for some time. The main factors of conflict escalation are structural factors (the structure of society, the level of economic development and its regional balance) and procedural factors (the policies of the parties to the conflict) (Ibidem, p. 131).

The study of contemporary armed conflicts, the causes of their emergence and development in connection with global political processes is an important place in the system of contemporary science of international relations. The specificity of conflicts and crises of the new generation has caused significant changes in the activities of international intergovernmental organizations. Domestic scientists M. Nelip and O. Merezhko believe that the theoretical solution of the problem of the justification of humanitarian intervention will create appropriate conditions and new mechanisms in the form of UN humanitarian operations for the complete victory of the world community over international humanitarian crises" (H. Lutsyshyn, 2014, p. 131). At this point, it can be said that peacekeeping missions are one of the

main tools available to the international community to resolve all types of conflicts and prevent wars in regions with an unstable political situation.

NATO is an organization that plays an active and leading role in ensuring peace and security in the international arena. Through its crisis management operations, the Alliance demonstrates its readiness to act and this is a positive factor of change in the performance of security-related tasks in the 21st century. This refers to NATO operations and missions - various operations, missions and team exercises, initiated and conducted under the control of the armed forces of the member states of the North Atlantic Treaty Organization. These missions and operations are conducted exclusively on the basis of decisions of the UN Security Council under the auspices of NATO (Gliman, 1994, p. 38).

2 HISTORY OF UN PEACEKEEPING MISSIONS/OPERATIONS

In 1948, UN peacekeeping missions began to operate. Peacekeeping operations began when a group of military observers decided to support a ceasefire in the Arab-Israeli conflict. On May 29, 1948, the Security Council adopted Resolution 50, which established the first special group of military observers. This group consisted of 648 military and civilian observers. This UN Security Council resolution set a precedent that became the basis for UN peacekeeping operations in the future, which is considered to be the starting point for the necessary activities of the UN. The term "keeping the peace" has been used since 1956, in connection with Egypt's complaint against Great Britain and France, the first extraordinary session of the General Assembly was convened, which adopted Resolution 119 of 31 October 1956 on the creation of a UN emergency military force, which operated in the Suez Canal area for over 10 years (Olejarz, 2015, p. 161).

Until now, the terms: "UN international forces", "UN police forces", "peacekeeping forces" were widely used. The name "UN peacekeeping operation" was approved only on 18 February 1965, when the General Assembly adopted Resolution 2006 and established a special committee for peacekeeping operations. The committee consists of 100 states that are members of the UN. Other member states also participate in the work of the Committee and its working groups as observers (Gorovyi, 2018, p. 17).

3 UN PEACEKEEPING

The essence of maintaining peace is to convince the parties to the conflict to use diplomatic means to end hostilities. The Secretary-General plays a key role in maintaining UN peace. The Secretary-General can refer any matter that threatens the world to the Security Council. The Secretary-General can also use "preventive diplomacy" to resolve a conflict situation. This (preventive) diplomacy helps to prevent conflicts and reduce the scale of the conflict (<http://www.unic>, 2024). Unfortunately, if the parties to the conflict do not agree to resolve the dispute through diplomacy, the UN Security Council can apply severe sanctions. When all available means of maintaining peace prove ineffective, in accordance with Chapter VII of the UN Charter, it is permissible to use more decisive means of influence, up to and including military action to resolve the conflict. All these activities are carried out under the leadership of the UN Secretary-General (Ibidem, 2024, p. 17).

In order to decide on the establishment of a peacekeeping mission, there are several mandatory procedural steps (Ibidem, 2024, pp. 17-18):

- a - consultations:** a series of consultations are held with all parties to the conflict in order to choose the most effective way to resolve the problem. The UN Secretary-General prepares.

a special report on the strategic assessment of the situation and possible options for the UN's involvement in resolving the conflict.

- b** - *situation assessment*: in order to prepare the strategic assessment report, the Secretary-General sends a technical assessment mission to the area where the UN peacekeeping operation is planned. Based on all the conclusions drawn by the mission, the UN Secretary-General prepares a report for the Security Council, presenting all possible variants of the deployment of the peacekeeping operation, taking into account the most important: scale, level of financing and all necessary resources.
- c** - *Security Council resolution*: if the Security Council concludes that the establishment and deployment of UN peacekeeping operations is the best and most appropriate way to maintain peace and tranquility, it will formally confirm the operation and adopt a resolution on this matter. This resolution defines the authority and scope of the operation and describes in detail all the tasks to be performed. Once the Resolution has been adopted, the budget and resources of the operation are approved (these are approved by the General Assembly).
- d** - *appointment of key officials*: the UN Secretary-General appoints the Head of Mission, who will lead the mission. The Head of Mission will lead the operation. The commander of the peacekeeping forces, the police commissioner and all senior civilian staff are also appointed.
- e** - *full planning of the operation* (Ibidem, p.15): a joint mission working group is set up at headquarters, involving all relevant UN departments, foundations and programs.
- f** - *deployment and execution of the operation*: the operation begins with the dispatch of an advanced team to organise the mission headquarters and gradually expands to cover all components and regions covered by the UN mandate. The operation is implemented as quickly as possible, taking into account the security and political situation on the ground.
- g** - *recruitment of peacekeepers* (Ibidem, p. 16): since the UN does not have its own armed forces and police, the personnel required for each operation are provided by UN member states at the request of the United Nations. Peacekeepers wear the military uniforms of their countries, and their affiliation to the UN peacekeeping contingent is confirmed only by blue helmets, berets and identification cards. Recruitment of civilian personnel for peacekeeping operations is carried out by the UN Secretariat.
- h** - *preparation of reports to the Security Council* (Ibidem, p. 15): this phase begins after the deployment of peacekeeping operations and lasts as long as there is a justified need to use UN peacekeeping forces. The Secretary-General regularly reports to the Security Council on the implementation of the peacekeeping mission's mandate. The Security Council updates and adapts the mandate until the mission is completed.

4 TYPES OF PEACEKEEPING MISSIONS

Each peacekeeping mission is different. The development of UN peacekeeping missions takes place solely on the basis of special mandates granted by the Security Council. UN. The Council issues a mandate to missions, which defines their tasks. The Council consists of 15 member states: 5 permanent (Great Britain, France, the United States, China and Russia) and 10 non-permanent, elected by the UN General Assembly for a two-year term of 5 countries each year. Peacekeeping missions can be divided into four types of mandates (Gorovy, 2018, p. 15):

1. *Monitoring missions* – with a mandate to monitor the ceasefire and the situation on the demarcation line. Such missions are always sent with the consent of the parties to the

- conflict. 2. *Traditional missions*: are created by agreement of the parties, but with an extended mandate, e.g. police assistance and assistance in negotiating a peace agreement.
2. *Multidimensional mission*: tasks are established by agreement of the parties and concern most perspectives of ending the conflict, such as economic reconstruction and institutional transformation (police, military, judicial reforms, elections).
3. *Coercive missions*: "Third generation operations", which do not require the consent of the parties to the conflict and are based on Articles 25, 42 and 43 of the UN Charter on the application of the objectives of the operation.

Peacekeeping missions operate on the basis of three principles (UNIC, 2024):

1. Consent of all parties to the conflict: Peacekeeping missions are carried out only with the consent of all the main parties to the conflict. Without such consent, a peacekeeping mission cannot fully achieve its main goal - peace, tranquility and political security between countries.
2. Prohibition of the use of physical force and weapons, except in self-defense and protection of the mission mandate: Use of force, only as a last resort. Force may be used only in cases of self-defense, protection of people and the mandate.
3. Impartiality: Impartiality is necessary to maintain understanding between the parties to the conflict and international cooperation. Impartiality is above all objectivity, and objectivity is very important.

5 OBJECTIVES AND DURATION OF UN AND NATO PEACEMAKING

First of all, the main objective of peacekeeping missions is to ensure international peace, and the main tasks of peacekeeping missions are (Ibidem):

- monitoring compliance with the ceasefire;
- preventing the outbreak of armed conflict;
- assisting in the implementation of the peace agreement between the parties;
- facilitating the political process;
- protecting civilians and protecting human rights;
- assisting in organizing elections, and so on.

In its operations, NATO engages in tasks covering the full range of crisis management operations: combat and peacekeeping operations, training activities, providing the necessary financial resources and equipment for operations, monitoring and providing humanitarian assistance to people (Ibidem).

Most peacekeeping missions take up a very long time. Over the past 15 years, the shortest UN missions were held in Burundi (2 years) and Timor-Leste (3 years). The question remains why so many missions last several years, and sometimes several tenths of a year. Experts believe that this is due to the extremely difficult tasks facing peacekeeping forces and the constant intensification of various conflict factors in the world. International peacekeeping operations, as a phenomenon of international politics, are currently practiced almost always when necessary.

International peacekeeping operations do not change their essence. They remain an effective political tool for resolving military-political conflicts, which provides a solution to a set of tasks that no country can solve on its own. The role of forces and means of international

peacekeeping operations and missions in modern conditions is determined by the essence of the historically productive approach to their implementation, which assumes the presence of three components: political, military and resource.

Among these components, the political component plays the largest and most important role. Current trends in the development of peacekeeping operations indicate that this approach will be consolidated in the future.

CONCLUSION

Several fundamental conclusions can be drawn from the considerations cited. First of all, it should be noted that the UN and NATO carry out missions in many regions of the world. These missions are to be a response to various conflicts – resulting from territorial disputes, ethnic and religious differences.

Peacekeeping/observation missions/crisis management operations are one of the tools available to the international community aimed at resolving conflicts and preventing civil wars in unstable regions. Several such peacekeeping missions are carried out around the world every year. They cover almost the entire world and all types of international activities: peace-making, peacekeeping and peace-building.

Importantly, the party to the conflict will not always be clearly identified and defined. This is especially the case in conflicts in which a terrorist organization is a party, which by definition has no political representation.

BIBLIOGRAPHY

- GLIMAN W. E., 1994, *Peacekeeping Challenges to Euro-Atlantic Security*, NATO Defense College, Rome 1994.
- GOROVYI W., 2018, *Public Opinion on Lawmaking*. № 11 (155) June 2018.
- KUBIAK M., 2018, WRÓBLEWSKI R., *Faces of Contemporary Wars*. Aspra Publishing House, Warsaw, 2018, p. 16. ISBN 978-83-7545-832-9.
- Sekretarz Generalny. [online] Available on internet: http://www.unic.un.org.pl/poznaj_onz/sekretarz_generalny.php [access: 02.09..2024].
- LUTSYSHYN H., 2014, *Features of Contemporary Armed Conflicts in the Context of Globalization* [in:] *Realities and Prospects for Development*, 26th Edition, Lviv Polytechnic Publishing House, 2014. Lviv.
- OFFICIAL WEBSITE of UNIC Warsaw <http://www.unic.un.org.pl/> [accessed: 02.09.2024].
- OLEJARZ T., 2015, *NATO Peacekeeping Operations*. Modern Management Review, MMR, vol. XX, 22, (3/2015), July-September 2015, PRZ Publishing House, Rzeszów, 2015. (p-ISSN 2300-6366), (e-ISSN 2353-0758).
- OWN STUDY based on a collection of scientific papers: "Ukrainian National Idea: Realities and Prospects for Development" 26th edition, ed. Lviv Polytechnic, 2014, Lviv.
- UNIC, 2013, *Peacekeeping*. Warsaw, November 2013.
- UNPUBLISHED MATERIALS: Diploma Seminar and Writing of a Diploma Thesis, Dr. h.c. prof. dr hab. A. OLAK, Department of International Relations, WSPA in Lublin 2022/2023.

ZAPAŁOWSKI L., 1989, *UN Peacekeeping Operations*, National Publishing Agency, Krakow, 1989, ISBN: 8303026496.

Prof. dr hab. Antoni OLAK, MBA, Honorary. Prof.

PANS im. Ks. B. Markiewicz in Jarosław: Faculty of Management and Economics - Department of National Security;

WSPiA in Lublin: Department of International Relations, Poland, ORCID ID;

<https://orcid.org/0000-0003-2877-8183>

e-mail: antonio130@vp.pl

Mgr. Bożena KONECKA-SZYDELKO,

Provincial Sanitary and Epidemiological Station in Rzeszów,

UMB v Banskej Bistricy, Department of International Relations, Slovak Republic,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8018-6973>,

e-mail: bozena.konecka-szydelko@sanepid.gov.pl

CERTAIN GEOPOLITICAL INSIGHTS INTO THE TECHNOLOGICAL SINGULARITY

Viktor OLLARI

ABSTRACT

Due to the penetration of mobile communication solutions, the exponentially inflating cyberspace of the present epoch has connected two-thirds of the global human population to the digital blood circulation of our world. The technological and geopolitical turbulences of our present offer several novel opportunities for emerging nations with necessary technological inclinations. Nonetheless, it precipitated the emergence of new frontlines in geopolitical / geo-economical affairs. The potential inherent in AI, coupled with the fusion of massive real-time data generation technologies (IoT) and the (planned to be) omnipresent ICT ecosystem (5G/6G), brought the TS on the horizon. Certain geopolitical aspects of TS are examined in this paper by analysing the relevant literature, illustrating that the lack of expertise and implementation of TS-founding technologies may cause limitations in countries' ability to exert geopolitical leverage.

Keywords: Technological Singularity, AI, 5G/6G, IoT, Geopolitics

*„If the many are in disagreement, then they become the dinner of the lonely one.”
(Obrusanszky, 2008, p. 22)*

INTRODUCTION

Considering the scientific and technological Research & Development & Innovation (R&D&I) trends of our time and the known preferences and plans of the political and economic sectors, it is reasonable to assume that the evolution of our information society based on information and communication technologies (ICT) will accelerate. The Internet-based technologies that have laid the third wave of globalisation have radically transformed our world's social, scientific and economic structures. Access to information and the dissemination of new scientific results is proceeding at a level of freedom unprecedented in human history, which has allowed once large (*e.g. India, China*) and „rising“ nations (*e.g. Estonia, Israel, Singapore*) to become potential beneficiaries of the third wave. It is reasonable to say that, considering the quantity/quality/complexity of data available and the dynamically growing extent of ICT networks that facilitate information circulation, our cyber-universe is expanding at an extraordinary pace. Combined with achievements in Artificial Intelligence (AI) technology, this could make it feasible in the foreseeable future to create self-evolving ecosystems (*e.g. Industry 4.0*), which can be considered the foundations of the singularity predicted by John von Neumann.

The above-mentioned self-evolving ecosystems are referred to as Technological Singularity (TS) in this paper that may be delivered as a symbiosis of the following three technologies even in the forthcoming years:

1. *AI* – the evaluating/analysing/managing element of the TS.
2. *Next-generation ICTs* – in particular, the “inclusive” (exploiting the planned symbiosis of mobile/fibre/satellite/WiFi/ad-hoc networks) 5G and upcoming 6G ecosystems deliver massive data circulation at an extreme transfer rate for a rapidly growing number

of network endpoints. In other words, they form the interface medium between AI and the data collection and task execution ecosystems.

3. *The Internet of Things (IoT)* – is the element of TS that ensures its operational abilities in the physical world and ensures real-time, constantly updated data for AI.

This document does not cover transhumanism (see Kurzweil, 2014) and emerging and disruptive technologies (EDTs) that are being intensively researched but have not yet been deployed for military or civilian purposes (e.g. quantum communications and computing).

The geopolitical implications of the TS triad outlined above have been examined by several authors, respectively, from both a security and a geopolitic/-economic perspective. Certain geopolitical aspects of TS are examined in this paper based on an analysis of the relevant literature, pointing out that the lack of expertise and a low-level implementation of the TS enabler technologies can fundamentally limit the geopolitical influence of countries.

1 THE TECHNOLOGICAL SINGULARITY

According to the reminiscence of his fellow scientist, in the twilight of his life, John von Neumann expressed that technological progress would inevitably reach a point where the synergy of technologies would create a paradigm shift, and after that, “*human affairs, as we know them, could not continue*” (Ulam, 1957, p.5). The notion of TS refers to the potential in the synergy of the TS triad in this paper, building on the non-transhumanist definition of TS echoing the criteria of Industry 4.0/5.0 (Fakhir et al., 2020); briefly, the AI, at a certain point, becomes capable of recursive self-improvement, creating more advanced solutions (machines/artificial entities) than itself (Seewald, 2022).

1.1 TS FOUNDER EDT TRIAD

NATO’s expert group identified the dominance of Emerging and Breakthrough Technologies (EDTs) as a strategic priority for the Alliance (Siposne Kecskemethy, 2021). The scope of NATO’s EDT strategy consists of nine R&D&I areas, including AI and next-generation communications networks alongside, e.g. quantum technologies, bio- and human enhancement technologies, autonomous systems, and novel materials (Reding – Eaton, 2020). The US Department of Defense’s Technology Vision (2022) divided critical technologies into three groups (seed areas of emerging opportunity, effective adaptation areas, and defense-specific areas), classifying certain aspects of AI as “adaptation” and next-generation mobile communications technologies (FutureG) as “emerging” (OUSD R&E, 2022).

From a practical approach, the definition of IoT – *all devices that can form an infrastructure and communicate with each other, providing access to data generated collected by each infrastructure element and (or) act as actuators* – defines a broad category that includes the most of the IT/ICT solutions. The potential of IoT is sufficiently portrayed in the statistics of 2023 when approximately 15.14 billion active IoT solutions were operational; the industry predictions suggest a duplication by 2030 (Vailsehery, 2023). The projected 30 billion could be a low estimation considering the predicted effect of the 6G technology, which is planning with human “micro-networks”, like body-worn and implanted IoT devices, enabling, e.g. the ‘Digital Soldier’ solutions, which could be assigned to the human-enhancement EDT segment (Rajasekaran, 2024).

The next-generation mobile communication ecosystem (5G) natively supports industrial applications, including IoT-like technologies, as per standard. Regarding architecture and design, 3G was the last traditional mobile network based on primarily specific, dedicated hardware. 4G has started exploiting IT advances more profoundly in its network functions,

while deploying off-the-shelf (OTS) IT hardware in 5G became a per-standard option complemented by high-level softwareisation and virtualisation features. In 5G/6G networks, high-accuracy positioning and supporting high-speed, high-altitude moving network endpoints will be essential (Tóth 2023). The 5G capability portfolio can be grouped into three core use cases:

- mMTC - massive Machine Type Communication supporting large-scale machine-to-machine/IoT solutions,
- eMBB - enhanced Mobile Broadband ensuring high-speed data transmission,
- uRLLC - ultra Reliable Low Latency Communications for solutions demand highly reliable connection with extremely low latency (e.g. remote control of drones, vehicles, surgical equipment).

The 1. table below introduces the extent of the generational transition between 4G- 5G- 6G:

Table 1 - Comparing 4G/5G/6G by specific metrics

	4G	5G	6G
Peak data rate	1 Gbps	20 Gbps	1000 Gbps
Max. number of connected endpoints	100 000 / km ²	1 000 000 / km ²	100 / m ³ (a)
Latency	10 ms	1 ms	0.1 ms
Max. channel bandwidth	20 MHz	0.1/0.4/2 GHz (FR1/FR2-1/FR2-2) (b)	100 GHz
Max. spectral efficiency	15 bps/Hz	30 bps/Hz	100 bps/Hz
Vertical coverage	n/a	300 m	10 000 m

(a): 6G, considering the vertical extent of the space covered, sets the target value not area but volume basis. (b): FR1=0.41-7.125 GHz; FR2-1=24.25–52.6 / FR2-2=52.6-71 GHz

Source: contribution of the author based on 3GPP 3GPP TR 21.916 V16.1.0 (2022) and ETSI TS 138 104 V17.7.0(2022)

The near-ubiquitous coverage ability of 6G (ITU IMT-2030) will be a core requirement. The per-standard 5G network topology builds on fibre elements in its transport network, heterogenous cell ecosystem (macro/micro/pico/femto sized cells), and distributed antenna systems (Farkas, 2023). According to ITU/3GPP/ETSI recommendations and specifications, 6G will dynamically exploit the satellite and high altitude (18-22 km) platform systems (HAPS), ad-hoc and WiFi networks. Version 18 of the 3GGP standard is already examining the applicability of AI for 5G to ensure the expected quality of services, considering the deployability constraints of base stations and the scarcity of available frequency bands, radio signal propagation characteristics, and the required power efficiency of the network (Liu et al. 2024).

Based on the definition of the EU AI Regulation, which builds on the OECD specification, AI is a machine-based system designed to operate with varying degrees of autonomy and capable of generating outputs (e.g. predictions, recommendations, decisions) that affect the physical or virtual environment for explicit or implicit purposes (EU 5662/24, 2024). The NATO Foundation Defense College defines AI as the ability of machines to mimic, with a degree of autonomy, the problem-solving and decision-making processes of the human brain related to a given task by processing large amounts of information at high speeds, exploiting

the capabilities of software, algorithms and deep neural networks, and using increasing amounts of data (Berger, 2021).

The researchers identify three AI stages of development:

1. Weak or narrow AI (ANI) – embraces function-specific (e.g., data analysis/processing/identification, inferential decision support algorithms) solutions used presently and trained on structured data sets.
2. Strong or general AI (AGI) – measurable to the human intelligence, capable of high-level abstraction, trained on unlabelled datasets. With the dynamic spread and evolution of multimodal large language models and their descendants, AGI might be closer than anticipated.
3. Artificial superintelligence (ASI) – that is assumed to outperform human intelligence significantly (Kovacs, 2023).

Concluding, the AI may

- possess continuously actualised inputs on its area of competence along with other relevant parameters that influence its functioning,
- the input is provided intentionally (human involvement), or the model collects them by detecting its physical and cyber-physical environment;
- transform the available inputs into information to make decisions, including its learning/self-improvement workflows;
- trigger changes in the offline and online space through its decisions, supporting and enhancing several areas of human activities at a large scale.

There are debates about whether multimodal large language models (mLLMs) or their extended descendants (e.g. LLMs' hallucinations reducer retrieval augmented generation - RAG) or other models like Liquid Neural Networks (LNN) can realise AGI (Kumar et al., 2023). Deciding this debate is out of the scope of this paper. Nonetheless, LLMs' potential applications, thanks to their semantic and sentiment analysis capabilities, may offer significant support to (e.g.) defence/law enforcement/cyber defence/scientific sectors. Over the last decade, recognising its potential, the business community has attracted the best researchers from academia and has become dominant in AI R&D&I, laying the foundations for an explosion in the global social penetration of the technology (Maslej et al., 2023). There is a growing trend towards the involvement of AI in creative research (e.g. creating new antibodies, delivering hydrogen fusion); therefore, researchers warn of the risks associated with using AI (Madeiga, 2023).

2 TS GEOPOLITICS AND GEO-ECONOMICS

Many authors have criticised the “classical” (realist) directions of geopolitics, especially after the end of the First Cold War (Topalidis et al., 2024). According to them, the realists took little account of factors such as scientific/technological advances and the enhanced weight of economic characteristics in their analyses. The expansion of cyberspace, particularly the rise of the Internet, has brought many changes to human life and undeniably impacted geopolitical processes. However, the arguments that the goal of modern geopolitics is not to optimise the capacity of a particular state to pursue its interests but to solve societal problems are questionable, especially in the context of contemporary geopolitical events, confusing the geopolitical and geo-economical soft means and collateral gain with the objectives.

The elements of the TS triad, among other EDTs, are strongly interconnected with our physical world, exerting a significant influence on its events. The TS triad's R&D&I, manufacturing and operational processes are highly resource-intensive, including the human

factor. The relevant states - specifically those at the forefront of the development of AI, 5G/6G, and IoT technologies - are willing to make considerable direct and indirect efforts to control resources needed to keep or reach their positions.

Rudolf Kjellen, in line with the military science of his era, examined the dynamics of power in the world via the domains of land and sea. The work of Giulio Douhet, considering the technological developments since the turn of the century (1900) and the experiences of the First World War, has introduced airspace as the third domain of geopolitics to be analysed. Space around Earth, as the fourth element of the matrix, was added at the end of the 1950s (Szilagy, 2018). The concept of cyberspace, as the fifth domain, was introduced after the end of the First Cold War, at the beginning of the Internet era in military and geopolitical works (Kuehl, 2009). The virtual cross-section of geopolitics and TS is in the fifth domain (cyberspace).

2.1 CERTAIN ASPECTS OF CYBERSPACE

Although several nations supra- and international organisations have created their concept, we do not have a globally accepted definition of cyberspace. The word “cyberspace” was visualised first in a collage by Danish artists Susanne Ussing and Carsten Hoff in 1969. It became known to a broader audience from popular sci-fi literature (William Gibson’s *Burning Chrome* and *Neuromancer*, 1982).

Cyberspace is a virtual reality based on ICT networks in Gibson’s vision; a non-space, a simulation matrix facilitating the management and exchange of humanity’s data assets with visual mapping. According to the UN’s definition, cyberspace is a fictional or virtual environment for electronic communication, the best-known manifestation of which is the Internet. At the same time, the UNIDIR study, based on Kuehl’s 2009 formulation, emphasises the role of the electromagnetic spectrum, according to which cyberspace is a planet-wide (global) domain of the information ecosystem. Its unique characteristic is that it creates, stores, modifies, exchanges and exploits information through interdependent and interconnected networks based on ICTs, exploiting electronic infrastructure and the electromagnetic spectrum (UNIDIR, 2023). The business domain interprets cyberspace as a kind of data/information sphere, the manifestation of which is the Internet (Masuda, 1996). The EU has adopted the definition created by Committee on National Security Systems (USA) with some simplification of the content (which was also adopted by NIST SP 800-30 Rev. 1); according to that, cyberspace is an information environment, a global domain of interdependent information system infrastructures, including the Internet, telecommunications and computer networks, and integrated data processing and control/management solutions (CNSSI 4009, 2022). The NATO AJP-3.20 doctrine defines cyberspace as the domain of interconnected and insular communications, IT or other electronic systems and networks and the data stored/transmitted/processed in them. Researchers of the Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence (CCDCOE) have defined cyberspace as a time-dependent set of interconnected information systems and the users interacting with them (Ottis – Lorents, 2010). This concept converges to the three-layer (physical/logical/cyber-personality) model defined in the doctrine (AJP-3.20), where the physical layer covers the hardware, the logical layer the software (including protocols, applications, and data components), and the cyber-personality the virtual representations of offline persons, organisations (Haig, 2022). The definition of the Tallinn Manual - IT networks consisting of physical and non-physical components, based on the use of computers and the electromagnetic spectrum, for the storage/modification/exchange of data – is more in line with Kuehl’s work. The definition of cyberspace in the Hungarian National Cybersecurity Strategy (NCSS – Government Decree 1139/2013. III. 21.) leads to the next chapter of this work. According to the NCSS, cyberspace is a set of globally interconnected,

decentralised, ever-growing electronic information systems and the social and economic processes that take the form of data and information that emerge through these systems. Besides the NATO/UN characteristics, the Hungarian definition incorporates the concept of time (*ever-growing, dynamically changing by the new technology additions*), thus giving cyberspace an organic character.

2.2 THE CYBER – SPACE

The definitions cited share the common feature of emphasising cyberspace's physical network foundation. From an operational point of view, it is logical to consider the importance of satisfactory control of cyberspace's nodes—all the relevant IT and ICT devices—and the transmission routes amongst them to control the information stored/processed/transmitted in cyberspace (Adams, 2024).

“The complexity of many systems can be attributed to the interwoven web in which their constituents interact with each other... the underlying networks are not static, but continuously change through the addition and/or removal of new nodes and links.” (Bianconi - Barabasi, 2001, p. 2) Cyberspace is growing dynamically in terms of its physical extent and the number of entities using it. Broadly interpreting the observations of Bianconi and Barabási (2001), cyberspace as a complex system is changing in terms of both its physical and virtual components; new nodes are created, modified (strengthened, weakened, terminated), and the number, complexity and weight of their connections are in a constant state of flux.

The hybridisation of social interaction has led to expanding networks of relations over borders and continents (Lobastova, 2020). The evolution/changes in the quantity and quality of these connections and interactions, analogous to the volatility of the current interests, activity levels and attention of human entities in the Internet era, show a high level of variability (Bradbury, 2016). In pursuit of the boundaries of cyberspace, the question arises whether, if no sentient entity interacts with a given segment of cyberspace at a given moment in time and/or no information is created/modified/transmitted/utilised on devices assigned that cyberspace segment, then the segment under investigation is part of cyberspace at the time under consideration. In other words, is cyberspace's form and spatial structure quasi-static/mechanical, or could it be described in terms of dynamic/organic features, similar to the spatial concept of social geography (Kelemen, 2023).

From a fusionist perspective, the spatial structures studied by social geography are not restricted to the natural environment / Euclidean spatial definition, nor are they mere manifestations of the interaction ecosystem of human societies, but are the outcome of a dynamic interaction between both (Pirisi – Trocsanyi, 2019).

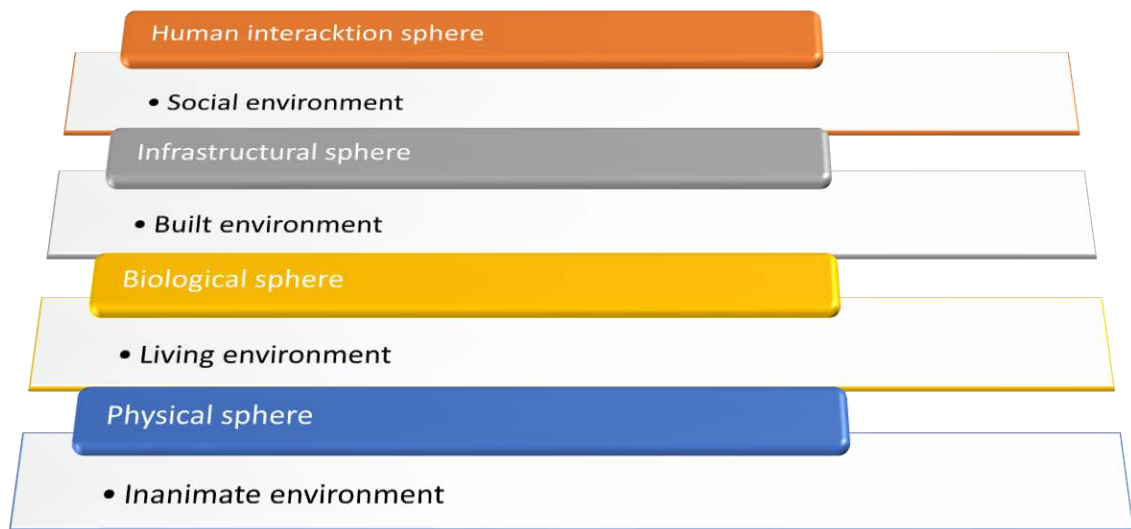

Figure 1 Layers of geographical space
 Source: author's editing, based on (Pirisi – Trocsanyi, 2019)

Applying this as an analogy to cyberspace, the 'natural environment' is equivalent to the ICT ecosystem of cyberspace - which is also part of the infrastructural sphere of geographic space and influences the physical/biological/human interaction spheres - while the most illustrative example of the cyberspace-shaping influence of community/social relations/interactions is the world of social media.

Cyberspace's structure is multidimensional, amorphous, and dynamically changing in response to momentary requests and interactions; from the perspective of space-time, it is simultaneously point-like and infinite. From a human-centric interpretation of geographic space organization, cyberspace's structure is multidimensional, amorphous, and dynamically changing. As Pirisi-Trocsanyi (2019) suggests, it is a virtual twin of the human interaction sphere. Its liquid-natured morphology transforms moment to moment in response to requests and interactions of active participants (humans, virtual entities). From the perspective of space-time, cyberspace is simultaneously point-like and infinite.

Accepting the definitions of cyberspace based on Kuehl's work and the Pirisi-Trócsányi human-centered spatial analysis model, in an operational approach, I suggest to accept its description as a dual quality sphere.

- Focusing on the possibilities of physical access that may ensure the control, acquire information and/or utilize the physical features of cyberspace's sub-systems (e.g. exploit 5G/GPS radio waves for passive radar purposes), it presents a quasi "static" character, its perimeter could be defined with high accuracy: the outermost frontier of physical network devices those relevant to the human race.
- Regarding the quantity and quality of interactions, approaching cyberspace from the perspective of influence operations reveals that cyberspace is an ecosystem with an organic nature and high volatility.

Regarding the geopolitical/geo-economic/national security "soft" means of influence operations, it is essential to own the "moral high ground" that the targeted entities consider as

such for the influencing party (Topalidis et al., 2024). It is not easy to achieve in a global virtual space, as what was yesterday a high ground can now be a valley of disinterest or a chasm of rejection. Therefore, it is remarkable to what extent the 'ancient' social Darwinian principles of geopolitics (achieving cyber superpower status, increasing vital cyber 'living space', owning cyber resources) are being applied in the community platform segment, where the largest (state) actors are doing their best to maximise their potential for influence.

2.3 GEO-ECONOMIC INSIGHTS

To found/maintain geopolitical/geo-economical advocacy based on technological development - as an objective - is based on limited resources of a closed system (the Earth), so the contest for control resources ensures the creation and apply technologies depicted emerging and disruptive, both overt and covert, is becoming increasingly severe. This competition has been a core feature of human history and one of the main drivers of technological development (innovation). Since the beginning of human history, influence-creating/supporting means – described as soft methods and procedures – have played a fundamental role in competition for resources. The emergence of geo-economics as a stand-alone discipline has been supported by a historical framework in which the major players in the global space have imposed relatively significant constraints on the active use of their military power to defend their national interests. More emphasis has been placed on "soft" (including economic) means of geopolitical advocacy. Although the adjective "soft" refers to advocacy without "hard" means, some argue that geo-economics is a fusion of the logic of war (conflict) with the methods of trade (Luttwak, 1990). Others describe geo-economics as pursuing and protecting national interests and acquiring geopolitical advantage through economic means (Blackwill – Harris, 2016). As can be seen from the definitions quoted, the assertive approach (based on the logic of war) was not made obsolete by the end of the First Cold War. In a paper based on the work of Blackwill and Harris (2016), the author argues that deliverance of a state's geopolitical objectives requires economic power, practical usage of the geo-economic toolbox - trade/investment/financial and monetary/assistance (aid)/energy and raw materials/sanctions policies - and a proper foreign economic strategy, complemented by the art of well-guided, economically focused governance of the state, including other means of ensuring economic prosperity e.g. international co-operations frameworks and capable military forces (Troxell, 2018).

Mackinder's defined sea powers typically gained a strategic advantage (e.g., control of natural resources, knowledge/information) over land powers. To overcome the former was hampered by the fact that the technologies possessed/applied by the land powers, regardless of how advanced they were in their time, could not negate the determinants of geography that caused handicaps for land powers (Csizmadia, 2017). Although the 'power of geography' remains inevitable in terms of kinetic (military) power projection and production/trade value chains, cyberspace (primarily the internet) has had a profound impact on the last 30+ years of our world by changing the distribution of information, supporting the rise of such significant players as India and China (Friedman 2005). The model outlined by Thomas Friedman, ensuring a proper geopolitical approach, analyses globalisation in the context of the emergence (and changes) of global 'networks', resources and data flows. According to Friedman, the first wave of globalisation can be dated from the end of the 15th century (the great geographical discoveries), the second wave from the turn of the 18th and 19th centuries (the first industrial revolution), and from the turn of the millennium the global availability of the Internet laid the foundations for Globalisation 3.0. By transforming economic value chains, digitalisation and Internet have ensured the basement of China's present position, placed India and Brazil into emerging status, and helped Russia to re-emerge, providing these countries with a significant influence on global economic processes. The technological innovations of the last three decades

in digitalisation (e.g. internet, mobile communications, AI) have provided an opportunity (for those prepared) to reshape geopolitical and geo-economic power trajectories radically (Csizmadia, 2017).

The increasing use of AI anticipates the likelihood that, in contrast to the business/technology-knowledge concentration dynamics of the first decade of the 21st century, that can be described as oligopoly dominance of technology giants (e.g. IBM, Microsoft), the significance of technology SME entities with a sizeable global presence will increase. The immense increase in digitalisation at a global scale, with a specific focus on mobile communications, will support both the development and application of AI-based technologies and the increasing penetration of the global market by the entities developing them (Bankuty-Balogh, 2022). At this moment, the reduction in business/technology capabilities concentration is at best at an early stage, since the cost of next-generation chip development is far beyond the K+F+I budget of the average SME. Furthermore, developing LLMs is not quite a budget-friendly process for an SME. Around 30,000 NVIDIA A100 GPUs (approx. 10,000 USD /pc) are used to train ChatGPT. A 12 Billion USD capital injection allowed OpenAI to begin the upgrade process of its GPU fleet with NVIDIA H100s (approx. 30 000 USD /pc) in 2023 (Sims, 2023). However, the R&D&I cost of derivative products (e.g. based on OpenAI solutions) could be down to the "garage technology" level.

Regarding the chip (semiconductor) industry, technological concentration is still a reality and is even strengthening. IBM invested USD 6.77bn in R&D in 2023, while the Taiwanese chip giant (TSMC) invested USD 5.85bn in R&D. By comparison, these sums are close to the total R&D expenditure (including all research strands) of the business sphere in Finland, which ranked 7th in the EU.

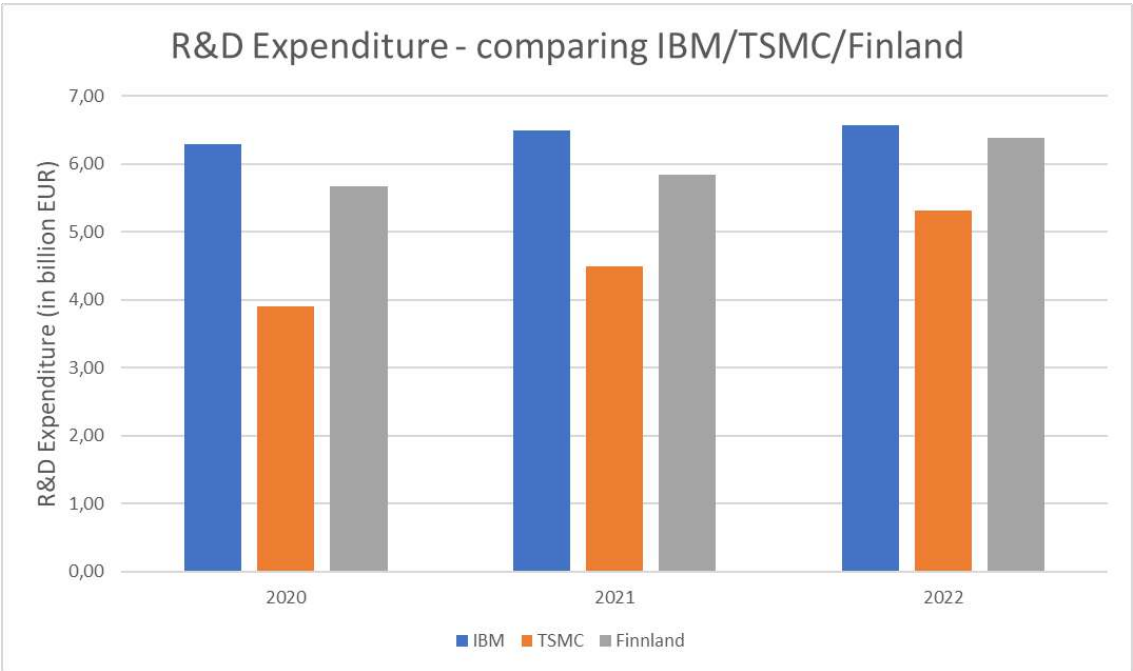

Figure 2 R&D Expenditure - comparing IBM/TSMC/Finland

Source: <https://www.macrotrends.net/stocks/charts/IBM/ibm/research-development-expenses>, <https://www.macrotrends.net/stocks/charts/TSM/taiwan-semiconductor-manufacturing/research-development-expenses>, The EU industrial R&D investment scoreboard

Concerning the whole R&D vertical spent by the business sphere, the EU (combined expenditure) and China are closely tied to second place in the global arena, with a 60% capacity of the US ranked first.

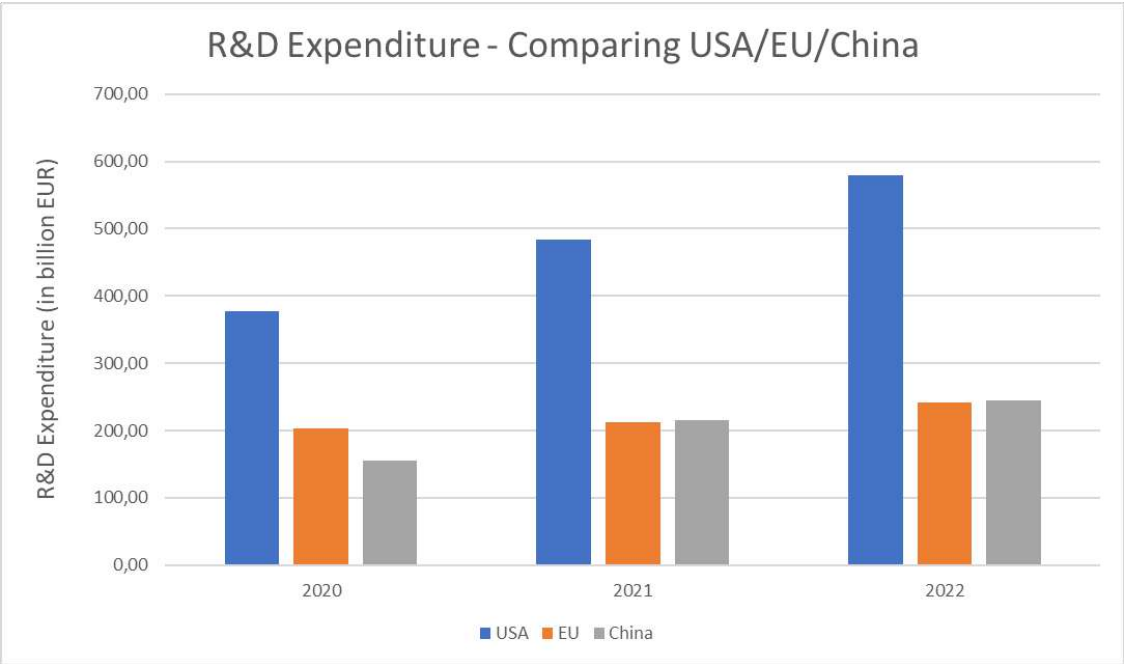

Figure 3 R&D Expenditure - Comparing USA/EU/China
 Source: *The EU industrial R&D investment scoreboard*

The EU Cybersecurity Strategy and the Digital Compass 2030 highlight the importance of domestic manufacturing capabilities and semiconductor production. The Commission's STEP (Strategic Technologies for European Unity) initiative builds on 11 EU funding programmes and increases the Defence Fund budget by 1.5bn EUR for "chip sovereignty" (16.12.2020 JOIN(2020) 18 final, 9.3.2021 COM(2021) 118 final). The EU Chips Act (EU 2024/795), which complements the Horizon Europe Regulation, foresees 3.3Bn EUR of Community (EU) funding and 40Bn EUR of private capital allocation for EU chip R&D&I and manufacturing development.

Meanwhile, the US has dedicated approximately 53bn USD (~48.5bn EUR) of its federal budget for such purposes (expanded with ~ 250bn EUR through other resources and financial instruments); 73.6% (35.7bn EUR) of federal funding is planned to be spent on manufacturing capacity development by 2027 (Zimmermann, 2022). Theoretically, in both scenarios (EU/US), the baseline is the 10-10 per cent global chip market share in 2020, dominated by the parties, which the EU aims to double; the US has yet to set strict goals. The difference in the sizes of the two funding portfolios would lead to the dubious conclusion that the US aims to attract at least 80% of global manufacturing output to its territory. Of course, this would be a questionable goal even if the entire manufacturing capacity in Taiwan (which currently provides 50% of global chip output) were to be relocated to the US.

The 2020 report of the expert group mandated by NATO's Secretary General to assess the Alliance's position and future role (NATO 2030: United for a New Era) highlighted the importance of NATO addressing the challenges of China's increasing geopolitical position in a volatile geopolitical environment and the growing importance of the EDTs (Siposne Kecskemethy, 2022).

China, departing from the policy of Deng Xiaoping ("silent progress"), has embarked on assertive geopolitical activity, exploiting its technological and commercial capacities built up during the second half of Globalization 2.0 and the third wave of it. The Chinese influence portfolio, in contrast to the US practice – which relies heavily on traditional instruments of geopolitical assertiveness, e.g. projection of military power, alliance systems (Troxell, 2018) – builds primarily on its vital position in a networked interdependent global economy, on its technological advancement, and the export of its accumulated capital surplus (Csenger-Eszterhai, 2021). Without further in-depth discussion of China's national security advocacy 'portfolio', the country's leadership primarily uses the geo-economy as a toolbox for its political advocacy. In a peculiarly Chinese way (state capitalism: combining state economic engagement with a market economy in a state-controlled internal market), China has taken advantage of the post-Cold War international economic system and its sources of innovation to peak its geo-economic advocacy processes (Batson, 2021). In several cases, it uses even stronger state incentives to mobilise Chinese entities involved in geo-economic promotion activities in the economy, industry, and science.

A country's innovation capacity is a crucial marker in our technology-intensive economic era (Bankuty-Balogh 2022). The strategic importance of innovation is highlighted in the NATO 2030 Agenda Proposal 4, the EU Digital Decade 2030 policy agenda, and the New European Agenda for Innovation (EU 2022/2481). Drawing lessons from the 2008 economic crisis, China has accelerated its shift from labour-intensive production to a higher technology and knowledge-based one (Kocsis-Komjathy-Peti, 2017).

The US and China dominate in terms of scientific/technological achievements. An analysis by the Australian Institute for Strategic Studies shows that China has built up significant scientific potential over the past decades in critical/emerging technologies as defined by NATO, the EU, the US, and Australia. Researchers identify a significant Chinese lead for technologies relevant to this paper, primarily 5G, 6G and AI (Gaida-Wong-Leung-Robin, 2023).

According to the World Intellectual Property Organization (WIPO), an EU member state (Sweden) is among the top three most innovative countries globally, with 5 EU members in the top 10.

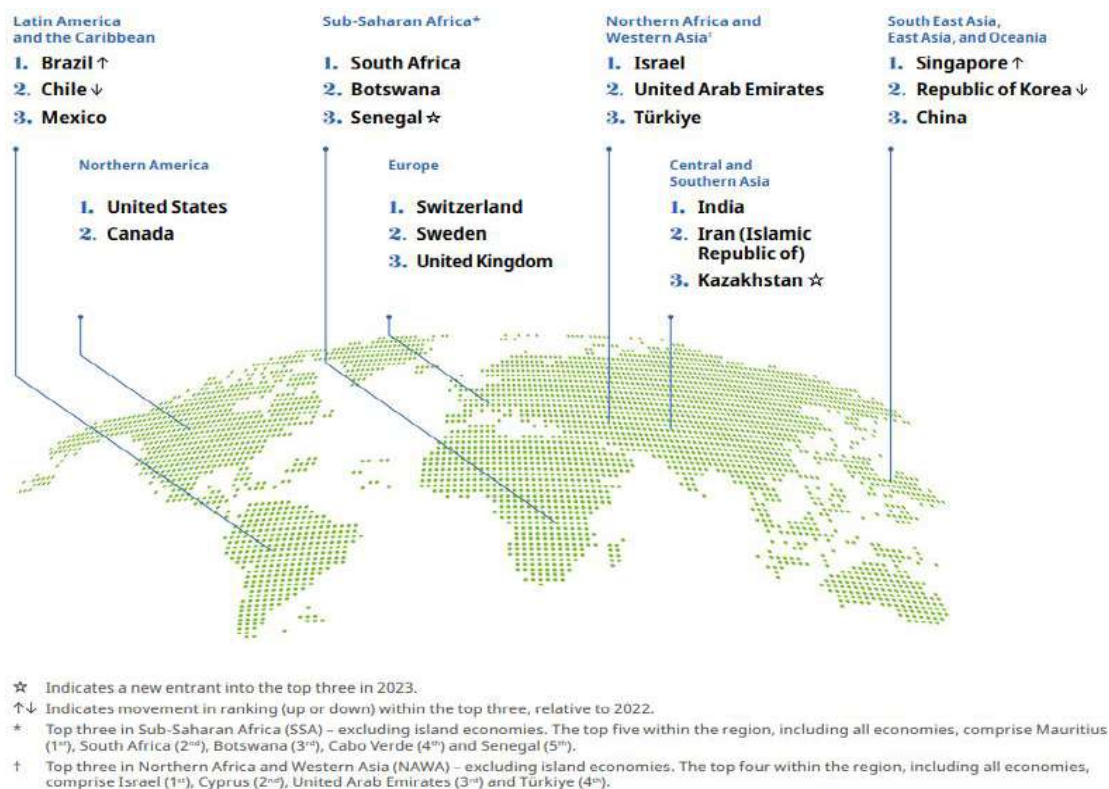

Figure 4 Top three innovation economies by region
 Source: WIPO 2023. *Global Innovation Index*. p.18. Online:
<https://doi.org/10.34667/tind.48220>

The EU is, in a quasi-tie, in first place in the TOP100 in terms of the number of S&T100 clusters; while in quantitative terms, there are 25 S&T100 clusters active in the EU territory, one of them is a "cross-border" (French/German/Swiss) initiative. Analyzing at a nation-state level, by 2023, China already had 24 S&T100 clusters, overtaking the US (21 clusters). Germany is third in the nation-state ranking with 9 S&T100 clusters. Focusing on the EU context, France is also in the top ten) with 3 S&T100 clusters. The S&T100 clusters are also interlinked with the most innovative and, therefore, most attractive industrial clusters in the country. As a salient and significant example, Chinese investment in Germany is predominantly concentrated in the most valuable industrial clusters of the "engine of Europe" (WIPO, 2023).

According to the WIPO's preliminary S&T100 2024 report, China took the lead with 26 S&T100 clusters, the US drew back to 20, and the EU, since one German cluster fell out of the top 100, has 24. The clusters of China (4), the USA (3), Japan (2), and South Korea (1) share the top 10 places of the clusters (Bergquist – Slee, 2024). Focusing on the cooperation between the leading S&T100 clusters on publications and patents, examining the partnering countries of a given cluster, the US is usually within the first three, and China can be found within the first five. As the WIPO study points out, the TS triad, under aliases, plays a leading role in the patent application activity of the S&T100 clusters. Consequently, the TS triad (a.k.a. computer technology, digital communication, semiconductors, electrical machinery, measurement) will be an immanent part of the R&D&I processes of our future globally.

As the WIPO study points out, the TS triad, under aliases, plays a leading role in the patent application activity of the S&T100 clusters. Consequently, the TS triad (a.k.a. computer technology, digital communication, semiconductors, electrical machinery, measurement) will be an immanent part of the R&D&I processes of our future globally.

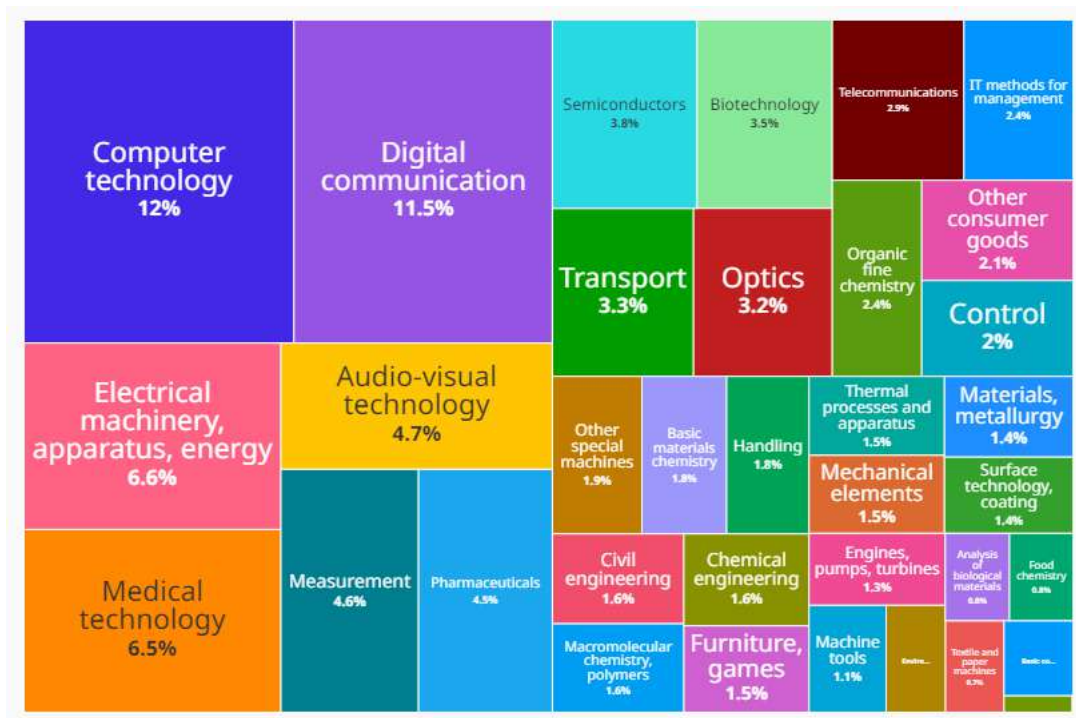

Figure 5 Share of PCT technology fields in top 100 clusters
 Source: (Bergquist – Slee, 2024)

CONCLUSION

This paper presented some possible geopolitical insights of TS and its enabling technologies, pointing out that knowledge and extensive use of enabling technologies are essential for countries wishing to maintain their geopolitical status. For almost five years, the 5G/6G and MI elements of the TS triad have been the focus of severe conflicts between the technology superpowers (Bradford, 2023). The strategic importance of MI, described as the 'brain' of TS, is highlighted by the fact that the two leading powers in the industry (the US and China) have initiated discussions at the highest political level to develop control mechanisms for the technology (Depp, 2024). Perhaps one of Henry Kissinger's last, *possibly belated*, exhortations is behind the regulatory initiative of the two great powers (Kissinger – Allison, 2023). In assessing the complex geopolitical impact of TS, it is necessary to point out that those cannot be separated from the geopolitical implications of the TS triad and cyberspace. Their complex impact moderately generates new specific challenges and risks, although reinforcing existing ones and accelerating their processes. The TS's yet unexplored ("black box" type) geopolitical/security challenges are primarily due to the specificities of AI technology and cyberspace (Vinge, 1993).

Although neither the development of enabling technologies (semiconductor manufacturing and R&D&I) nor the creation and training of MIs and LLMs are part of the SME-level budgets, Globalisation 3.0 has shown that it is possible—with the right development vision and strategy—for countries and enterprises alike to move forward from the follower status. The internet, which has paved the way for Globalisation 3.0, has created the possibility for the emergence of parties that suffered backlashes in the previous waves of globalisation by "democratising" access to information that supports development. Taking the positive examples of China, India, Singapore, and Estonia as a case in point, it is clear that nations that allocate sufficient resources to the application and research of EDTs/critical technologies and can set

their R&D strategic directions with sufficient foresight may lay a solid foundation to address the challenges of the forthcoming decade effectively.

Geopolitics and geoeconomics have also preserved their conventional scope in the era of Globalisation 3.0. Given the strong links between TS and the physical world (resource and raw material requirements), the pressure to develop/apply the underlying technologies suggests the emergence and escalation of further conflicts. The volatile geopolitical and geo-economic environment of our era makes it challenging to assess and predict even our medium-term horizon effectively. However, it is necessary to consider the limitations of geo-economic and, within this, technology-based advocacy. For example, in the case of the existence of effective interdependencies, which cannot be or are hard to replace, as mentioned in the context of China, it is also a basic assumption that the parties involved in the process of asserting interests accept the rules of the given international order and act accordingly. Unless this prerequisite is met, the hard elements of the geopolitical toolbox (e.g. force projection) might come into effect. In addition, the awareness of the cultural specificities of the parties involved and the ability to correctly assess the drivers that spawned them is essential. Any assumption suggesting that a particular technology-based solution/service portfolio is as meaningful in the UK as in Buthan leads to geo-economic advocacy misconceptions. If even one of the previously noted is not fulfilled, the resulting outputs of the (meant-to-be) advocacy processes will not be in coherence with the scheduled/estimated values.

Presuming that humanity's evolution will continue according to the ongoing technology trends, it is inevitable to intensify scientific research on the technological, security, and geopolitical aspects of the TS triad and its components (MI-5G/6G-IoT) for all states willing to maintain/develop their geopolitical status.

BIBLIOGRAPHY

- ADAMS, Alphonso. 2024. *Cyberspace in War* [Online]. Available on Internet: https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/AUPress/Papers/DP_36_Adams_Cyberspace_in_War.pdf
- BANKUTY–BALOGH, Lilla. *A mesterséges intelligencia elterjedésének geoökonómiai hatásai és Magyarország*. In *Külgazdaság*, 66 (7–8), 2022, pp. 102–130. DOI: <https://doi.org/10.47630/KULG.2022.66.7-8.102>
- BATSON, Andrew. 2021. Some Facts about China’s State Capitalism. In KENNEDY, Scott – BLANCHETTE, Jude (edit.): *Chinese State Capitalism*. pp. 9–14. [online]. Available on Internet: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/211007_Kennedy_Chinese_State_Capitalism.pdf?VersionId=34C5XDb775Ws8W6TZ6oMGPIWhIY8Z.rf
- BERGER, Frederico. 2021. The Alliance in the loop: NATO and Artificial Intelligence. [online]. Available on Internet <https://www.natofoundation.org/wp-content/uploads/2021/12/NDCF-Paper-Berger-NATO-and-Artificial-Intelligence-151121.pdf>
- BERQUIST, Kyle – SLEE, Jeff. 2024. Unpacking the GII2024 S&T Cluster Results: Exploring Patent Technologies and Global Collaborations. [online]. Available on Internet: <https://www.wipo.int/web/global-innovation-index/w/blog/2024/gii-2024-science-technology-cluster-results>

- BIANCONI, Ginestra – BARABASI, Albert Laszló. Competition and multiscaling in evolving networks. In *Europhysics Letters*, 54(4), 2001. pp. 436-442. DOI: <https://doi.org/10.1209/epl/i2001-00260-6>
- BLACKWILL, Robert D. – HARRIS, Jennifer M. 2016. *War by Other Means, Geoeconomics and Statecraft*. Cambridge (USA), The Belknap Press Of Harvard University Press. 2016. ISBN 978-0-674-73721-1
- BRADBURY, Neil A. Attention span during lectures: 8 seconds, 10 minutes, or more? In *Advances in Physiology Education*, 40, 2016, pp 509–513. DOI: <https://doi.org/10.1152/advan.00109.2016>
- BRADFORD, Anu. 2023. *The Battle for Technological Supremacy: The US–China Tech War. In Digital Empires: The Global Battle to Regulate Technology*, Oxford Academic 2023. pp. 183-220. ISBN: 9780197649299. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780197649268.003.0006>
- CSENGER, Adam – ESZETERHAI, Viktor. 2021. A konnektivitás mint fegyver: Kína és Ausztrália aszimmetrikus kereskedelmi kapcsolatainak példája. In *Külügyi Szemle*, 20 (2), 2021, pp. 22–44. DOI: https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2021.2.2
- CSIZMADIA, Norbert. 2017. Az új Selyemút geopolitikai jelentősége. In PETI, Marton (edit.). *Az Új Selyemút Gazdasági Övezet geostratégiai és földrajzi dimenziói*. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem Gazdaságföldrajz, Geoökonómia és Fenntartható Fejlődés Intézet, 2017, pp. 37–64. ISSN 2560-1784
- DEPP, Michael. 2024. A Blueprint for a Functional China-US Working Group on AI. In *The Diplomat*. [online]. Available on Internet: <https://thediplomat.com/2024/04/a-blueprint-for-a-functional-china-us-working-group-on-ai/>
- FRIEDMAN, Thomas L. 2005. It's a Flat World, After All. In *The New York Times Magazine*. 2005, [online] Available on Internet: <https://www.nytimes.com/2005/04/03/magazine/its-a-flat-world-after-all.html>
- GAIDA, J.–WONG-LEUNG, J. –ROBIN, S. 2023. *Critical technology tracker. Who Is Leading the Critical Technology Race. A Project by the Australian Strategic Policy Institute*. [online]. Available: <https://techtracker.aspi.org.au>
- FAKHIR, Ahmed Bashar et al. 2020. Industry 4.0: Architecture and equipment revolution. In *CMC-Computers Materials & Continua*, 66(2), 2020. pp. 1175-1194. DOI: <https://doi.org/10.32604/cmc.2020.012587>
- FARKAS, Tibor. 2023. A kommunikációs és információs rendszerek értelmezése napjainkban: Követelmények és kihívások. In TOTH, Andras (edit.). *Új típusú kihívások az infokommunikációban*. Budapest (Hungary): Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023. pp. 11–30. ISBN: 9786156598516
- HAIG, Zsolt. 2018. *Információs műveletek a kibertérben*. Budapest: Dialógus Campus Kiadó, 2018. ISBN: 9786155945045
- HAIG, Zsolt. 2018. Kibertéri kognitív befolyásolás az információs műveletekben. In *Hadtudományi Szemle*, 15 (2), 2022, pp. 115–130. DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2022.2.7>
- KELEMEN, Roland. 2023. A kibertér jellemzőinek biztonság központú vizsgálata. In *Jog-Állam-Politika*, 2023 (1), pp. 75-90. <https://doi.org/10.58528/JAP.2023.15-1.75>

- KHAN, Khalid et al. 2022. Geopolitics of technology: A new battleground? In *Technological and Economic Development*. 28 (2), 2022. pp. 442–462. DOI: <https://doi.org/10.3846/tede.2022.16028>
- KISSINGER, Henry A. – ALLISON, Graham. 2023. The Path to AI Arms Control. In *Foreign Affairs*. 2023. [Online]. Available on Internet: <https://www.henryakissinger.com/articles/the-path-to-ai-arms-control/>
- KOCSIS, Janos Balazs – KOMJATHY, Denes – PETI, Márton. 2017. Kína Új Selyemút kezdeményezésének bemutatása. In Péti Márton (szerk.): *Az Új Selyemút Gazdasági Övezet geostratégiai és földrajzi dimenziói*. Budapest: a Budapesti Corvinus Egyetem Gazdaságföldrajz, Geoökonómia és Fenntartható Fejlődés Intézet, pp. 13–36. ISSN 2560-1784
- KOVACS, Zoltan – Guraly, Roland. 2023. A mesterséges intelligencia és egyéb felforgató technológiák. In KOVÁCS, Zoltan (edit.): *A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA ÉS EGYÉB FELFORGATÓ TECHNOLÓGIÁK HATÁSAINAK ÁTFOGÓ VIZSGÁLATA* Budapest: KNBSZ, 2023. pp. 7–26. ISBN 978-615-6128-18-8
- KUEHL, Daniel T. 2009. From Cyberspace to Cyberpower: Defining the Problem. In KRAMER Franklin D. – STARR, Stuart H. – WENTZ, Larry K. (edit.). *Cyberpower and National Security*. Nebraska (USA): University of Nebraska Press, 2009. pp. 24–42. ISBN: 978-1597974233. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctt1djmhj1.7>
- KUMAR, K et al. 2023. Liquid Neural Networks: A Novel Approach to Dynamic Information Processing. In 2023 International Conference on Advances in Computation, Communication and Information Technology (ICAICIT). 2023, pp. 725-730. DOI: <https://doi.org/10.1109/ICAICIT60255.2023.10466162>
- KURZWEIL, R. 2014. The Singularity is Near. In Sandler, R. L. (edit.). *Ethics and Emerging Technologies*. London: Palgrave Macmillan, pp. 393–406. ISBN: 978-1-137-34908-8. DOI: https://doi.org/10.1057/9781137349088_26
- LIU, Hongshan et al. 2024. Near-Space Communications: the Last Piece of 6G Space-Air-Ground-Sea Integrated Network Puzzle. In arXiv:2401.00283 [cs.IT], 2024. DOI: <https://doi.org/10.34133/space.0176>
- LOBASTOVA, Svetlana. 2020. Geopolitics of Cyberspace and Virtual Power. In *Journal of Liberal Arts and Humanities*, 1(3), 2020, pp. 97-113. ISSN: 2690-0718
- LUTTWAK, Edward N. 1990. From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce. In *National Interest*, 20, 1990, pp. 17–23. [online]. Available on Internet: <https://www.jstor.org/stable/42894676>
- MACKINDER, Halford John. 1919. *Democratic Ideals and reality*. New York: Henry Holt and Company. 2018. ISBN: 978-1330972953
- MASLEJ, Nestor et al. 2023. Artificial Intelligence Index Report. [online]. Available on Internet: <https://aiindex.stanford.edu/report/>
- MASUDA, Yuji. 1996. Cyber-Economy: Ther new reality of socio-economic system and policy issues. [online]. Available on Internet: [https://one.oecd.org/document/OCDE/GD\(97\)42/En/pdf](https://one.oecd.org/document/OCDE/GD(97)42/En/pdf)
- OBRUSANSZKY, Borbala. 2008. *Dzsingisz kán - a bölcsesség kulcsa*. Hága: Mikes International. 2008. ISBN: 978-90-8501-128-6

- OTTIS, R. – LORENTS, P. 2010. Cyberspace: Definition and Implications. In Proceedings of the 5th International Conference on Information Warfare and Security, Dayton (USA): Academic Publishing Limited, 2010, pp. 267-270. ISBN: 9781906638603
- REDING, D. F. – EATON, J. 2020. Science & Technology Trends 2020-2040. [online] Available on Internet : https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/190422-ST_Tech_Trends_Report_2020-2040.pdf
- PIRISI, Gabor–TROCSANYI, Andras. 2019. Fejezetek a társadalomföldrajz világából. Pécs (Hungary): Publikon Kiadó. 2019. ISBN: 978-615-5457-89-0
- RAJASEKARAN, Arun Sekar et al. 2024. A survey on exploring the challenges and applications of wireless body area networks (WBANs). In Cyber Security and Applications. 2024 (2). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.csa.2024.100047>
- SEEWALD, A. K. 2022. A Criticism of the Technological Singularity. In DINGLI, A. (edit.). Disruptive Technologies in Media, Arts and Design. 382, 2022, pp. 91-119. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-93780-5_8
- SIMS, Daniel. 2023. ChatGPT was made possible thanks to tens of thousands of Nvidia GPUs, which Microsoft is now upgrading. [online]. Available on Internet: <https://www.techspot.com/news/97919-chatgpt-possible-due-tens-thousands-nvidia-gpus-which.html>
- SIPOSNE KECSKEMETHY, Klara. 2021. A NATO 2030 jelentés – stratégiai prioritások új megközelítésben. Honvédségi Szemle, 2021 (4), pp. 3–16. DOI: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.4.1>
- SIPOSNE KECSKEMÉTHY, Klara. 2022. Új szinten a partnerségi kapcsolatok a NATO madridi csúcstalálkozó értékelése. Hadtudomány, 32 (3), 2022, pp. 66–79. DOI: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2022.32.3.66>
- SZILAGYI, Istvan. 2018. A geopolitika elmélete. Budapest (Hungary): Pallas Athéné Books. 2018. ISBN: 978-615-5884-07-8
- TOPALIDIS, Georgios et al. 2024. New Developments in Geopolitics: A Reassessment of Theories after 2023. In Social Sciences 13(2), 109. 2024. DOI: <https://doi.org/10.3390/socsci13020109>
- TOTH, Andras. 2023. Az 5G-technológia jellemzői és a kialakításában rejlő kihívások. In TOTH Andras (edit.): Új típusú kihívások az infokommunikációban. Budapest (Hungary): Ludovika Egyetemi Kiadó, 51–98. ISBN: 9786156598516
- TROXELL, J. F. 2018. Geoeconomics. In Military Review, 2018. 6–22. [online]. Available on Internet: <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/January-February-2018/Geoeconomics/>
- ULAM, S. (1958): John von Neumann. In American Mathematical Society. 64 (3.P2), 1958, pp. 1 – 49. Available online: <https://projecteuclid.org/journals/bulletin-of-the-american-mathematical-society-new-series/volume-64/issue-3.P2/John-von-Neumann-19031957/bams/1183522369.full?tab=ArticleLink>. DOI: <https://doi.org/10.1090/S0002-9904-1958-10189-5>
- OUSD R&E. 2022. Technology Vision for an Era of Competition. [online]. Available on Internet: https://www.cto.mil/wp-content/uploads/2022/02/usdre_strategic_vision_critical_tech_areas.pdf

VINGE, Vernon. 1993. The coming technological singularity: How to survive in the post-human era. [online]. Available on Internet: <https://ntrs.nasa.gov/citations/19940022856>

ZIMMERMANN, Alessandra. 2022). R&D Funding Breakdown Chips and Science Act. [online]. Available on Internet: <https://www.aaas.org/sites/default/files/2023-01/CHIPS%20AAE.pdf>

Viktor OLLARI
1101 Budapest, Hungaria krt. 9-11. Hungary
ollari.viktor.szilard@stud.uni-nke.hu

VPLYV ZMIEN BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA NA DÔVERYHODNOSŤ OZBROJENÝCH SÍL NA SLOVENSKU

THE IMPACT OF CHANGES IN THE SECURITY ENVIRONMENT ON THE CREDIBILITY OF THE ARMED FORCES IN SLOVAKIA

Dominika PAŽICKÁ ČERNÁKOVÁ, Pavel CZIRÁK

ABSTRACT

After a relatively long period without crises, one of the significant characteristics of the current development of society in the Euro-Atlantic area is the significant changes in the security environment, caused in particular by the violation of Ukraine's territorial integrity in 2014, the crisis caused by the COVID-19 pandemic in 2020, and since 2022, in particular, by the ongoing military conflict on Ukrainian territory. These changes are also reflected negatively in the opinion of the population, not only in terms of the perception of security threats as such, but may also undermine the relationship and trust of the population in state institutions, in our case, in particular, the armed forces, which ultimately has a negative impact on the functioning of a democratic state and its civil society. The aim of this article is to highlight the development of the credibility of the Armed Forces of the Slovak Republic in the context of significant changes in the security environment, with an emphasis on the identification of factors affecting the credibility of the Armed Forces of the Slovak Republic, based on the results of public opinion research.

Keywords: Armed Forces, Credibility, Public Opinion Poll, Factors

ÚVOD

Na Slovensku je téma dôveryhodnosti inštitúcií predmetom záujmu domácich autorov a mnohých štúdií spojených najmä so spoločenskými zmenami procesu transformácie slovenskej spoločnosti od obdobia Nežnej revolúcie v roku 1989, následnom rozdelení Československa v roku 1993 a začlenení Slovenska do Európskej únie a NATO. Slovenská republika si od vzniku samostatnosti v roku 1993 musela ako postkomunistická krajina zvykať na novú spoločenskú a politickú situáciu sprevádzajú zavádzaním demokracie a slobody. Niektorí autori a autorky (napr. Radičová - Lesná, 2013) Slovensko nazývajú „krajinou hrubých čiar“, pričom Nežná revolúcia predstavuje prvú najhrubšiu politickú čiaru, ktorú naša spoločnosť urobila. Ďalšou hrubou čiarou bolo osamostatnenie republiky. Slovensko ako mladá demokratická krajina zápasila po týchto prvých veľkých zlomoch s etablovaním nových noriem a odlišného myslenia. Jednými z najzásadnejších hrubých čiar po zmene režimu boli vstup Slovenska do EÚ a NATO. Slovensko sa oficiálne zapísalo na mapu Európy a potvrdilo svoje smerovanie k západu v politickej, ekonomickej a dnes je zrejme, že i celkovo spoločenskej úrovni.

Tento proces transformácie režimu znamenal zároveň aj potrebu dôvery občanov v nový demokratický štát a jeho inštitúcie. Dôvera verejnosti v inštitúcie (nie len) v procese transformácie pôsobí ako stabilizátor. Totalitný režim, v ktorom naša spoločnosť žila, zanechal za sebou na pôde dôvery nepochybne veľmi výraznú stopu. Dôvera v štát a inštitúcie boli v

tomto období hodnotami, ktoré občania „vyznávali“ bez slobodnej možnosti voľby. Dnes je Slovensko už viac ako tri desaťročia samostatnou suverénnou krajinou, no z hľadiska vývoja a budovania demokratickej spoločnosti ju môžeme považovať za relatívne „mladú“ demokraciu, z čoho vyplýva, aj na základe predošlých skúseností, náročné budovanie spoločenskej dôvery v inštitúcie. Navyše, tento proces je po nástupe hybridných hrozieb a nových vojnových konfliktov zasahujúcich svet i Európu v poslednom desaťročí ohrozený aj narastajúcou polarizáciou slovenskej spoločnosti (pozri Kosnáč – Gloss, 2023; Globsec Trends – Slovakia, 2024), ktorá sa v súčasnosti prejavuje najmä v politických a bezpečnostných témach.

Dôveru v inštitúcie ako abstraktné systémy môžeme považovať za významný vyvažujúci faktor aktuálne prebiehajúcich nepriaznivých javov v spoločnosti. Je faktorom udržiavania ich správneho fungovania, pričom významne prispieva k celkovej prosperite spoločnosti a dokáže korigovať riziká rôzneho druhu na individuálnej aj celospoločenskej úrovni, čím prispieva k stabilizácii spoločnosti. Zvyšovanie dôveryhodnosti inštitúcií je teda jedným z faktorov, ktorý môže prispieť k riešeniu niektorých závažných spoločenských problémov i problémov v rámci samotnej inštitúcie. (Giddens, 2013).

Ozbrojené sily ako jedna zo základných inštitúcií v spoločnosti predstavujú bezpečnostnú ozbrojenú zložku takmer všetkých krajín, pričom ich prvoradou úlohou je zaručovanie obrany pred vonkajšími hrozbami. Avšak s meniacim sa charakterom bezpečnostného prostredia sa menia aj nároky na zabezpečenie obrany jednotlivých krajín, pričom ozbrojené sily musia čeliť čoraz častejšie riešeniu zložitejších hrozieb, ktoré majú nevojenský charakter. Ukazuje sa, že na to, aby ktorákoľvek krajina dokázala čeliť súčasným bezpečnostným hrozbám, je potrebné, aby celá spoločnosť reflektovala vývoj bezpečnostnej situácie, vnímala jej celospoločenské dopady a pozitívne vnímala význam a úlohy ozbrojených síl. Kombinácia pripravenosti bezpečnostných zložiek štátu na čele s ozbrojenými silami s celospoločenskou podporou a reflexiou bezpečnostných hrozieb zo strany verejnosti spolu vytvára odolnosť a pripravenosť spoločnosti a štátu ako celku na súčasné zmeny bezpečnostného prostredia. Jedným z ukazovateľov toho, ako sú ozbrojené sily vnímané, prijímané, resp. aký majú v spoločnosti status a ako je s ich úlohami stotožnené obyvateľstvo, sú aj výskumy verejnej mienky.

Výskumy verejnej mienky v oblasti obrany a bezpečnosti sú tradičnou súčasťou vojenskej sociológie (Caforio – Nuciari, 2018; Soeters, 2018; Steinbrecher – Biehl, 2021). Najčastejšie sa chápu ako ukazovateľ civilno-vojenských vzťahov či ako ukazovateľ sociálnej integrácie ozbrojených síl. Výskumy verejnej mienky o obrane a bezpečnosti však nie sú len záležitosťou teoretického či akademického priestoru. Ich realizácia je predmetom dlhoročného záujmu aj na ministerstvách obrany v mnohých krajinách¹. Témy týchto prieskumov sa týkajú širokého spektra oblastí, od postojov k základným otázkam bezpečnostnej politiky, ako je legitimita vojenskej sily, spolupráca s inými krajinami v medzinárodnej politike, alebo hodnotenie bezpečnostnej situácie, vzťah a dôvera k ozbrojeným silám, povinnej vojenskej službe alebo výške výdavkov na obranu až po špecifické otázky, ako je hodnotenie účasti

---

¹ Niektorí autori (napr. Steinbrecher – Biehl, 2021) upozorňujú na to, že výskumy verejnej mienky realizované ministerstvami obrany môžu byť negatívne ovplyvnené metodologickými (nedostatočná platnosť a spoľahlivosť nástrojov merania), ale najmä organizačnými podmienkami (napr. výskum pre politické ciele, snaha o deterministické závery výskumu s konkrétnymi opatreniami, nezverejnené informácie o využití záverov z výskumov v prospech výskumov ministerstva). V tomto smere považujeme za dôležitú snahu ministerských spracovateľov týchto výskumov o vysvetľovanie podstaty a pravdepodobnostného charakteru sociálneho výskumu svojim nadriadeným, ale tiež ich snahu o využívanie dostupných teórií z akademickej sféry a najmä publikovanie výsledkov na verejných fórach, čím sú výsledky vystavené evalvácii širokého odborného obecnstva.

vojenského personálu na operáciách medzinárodného krízového manažmentu. (Steinbrecher – Biehl, 2021).

V rezorte Ministerstva obrany Slovenskej republiky majú výskumy verejnej mienky výnimočnú dlhoročnú tradíciu a kontinuálny charakter², pričom ich zameranie je prispôbované aktuálnym potrebám rezortu a témam, ktoré na verejnosti v spojitosti s obranou a bezpečnosťou rezonujú, a zároveň umožňujú komparáciu výsledkov niektorých dlhodobo sledovaných nosných tém. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že vývoj verejnej mienky na Slovensku v oblasti obrany a bezpečnosti bol za obdobie posledných viac ako troch desaťročí (obdobie od vzniku samostatnej Slovenskej republiky) relatívne stabilný, odrážajúci pozitívny vývoj bezpečnostnej a spoločenskej situácie. Do popredia obáv slovenskej verejnosti sa postupne dostali nevojenské a hybridné hrozby, ako sú organizovaný zločin, migrácia, terorizmus, pravicový extrémizmus či dezinformácie a sociálne napätie. Vnímanie týchto nevojenských hrozieb odzrkadľovalo aj zmeny po skončení studenej vojny, kedy sa vojenské hrozby v podobe ozbrojeného vojenského konfliktu na relatívne dlhý čas vytratili. Tento vývoj, napriek narastajúcej priepasti medzi civilným a vojenským sektorom, prial upevňovaniu dôveryhodnosti Ozbrojených síl SR. V poslednom desaťročí sa však bezpečnostné prostredie (nie len) Slovenska začalo rapídne meniť. V roku 2014 sa bola narušená územná celistvosť Ukrajiny, v roku 2020 zastihla celý svet vážna pandemická situácia spôsobená ochorením Covid-19, a v roku 2022 bolo územie Ukrajiny napadnuté Ruskou federáciou opäť a to žiaľ formou plnoformátového ozbrojeného konfliktu, ktorý trvá dodnes. Tieto zmeny bezpečnostného prostredia, najmä návrat vojenských hrozieb, predstavujú okrem iného aj zdroj zmien vzťahu verejnosti k ozbrojeným silám (Kandrák et al., 2023).

Jednou z dôležitých tém, ktoré sú integrálnou súčasťou výskumov verejnej mienky realizovaných Ministerstvom obrany Slovenskej republiky, je aj sledovanie predmetu nášho príspevku - dôveryhodnosti Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Dôveryhodnosť inštitúcií je podľa výsledkov dlhodobo prebiehajúcich prieskumov verejnej mienky v Európe v kríze. Na tento fakt upozorňujú najmä výskumy verejnej mienky, ktoré sledujú názory a postoje verejnosti k významným verejným záležitostiam.³ Zároveň je však evidentné, že dôveryhodnosť inštitúcií zabezpečujúcich vonkajšiu a vnútornú bezpečnosť (armáda, polícia) je v porovnaní s ostatnými sledovanými inštitúciami na dvojnásobne vyššej úrovni. Dlhodobo vysoká miera dôveryhodnosti inštitúcií, ktoré zaisťujú bezpečnosť – a to najmä vonkajšiu, naznačuje, že otázka bezpečnosti skutočne vo verejnosti rezonuje a zaistenie bezpečnosti zo strany štátu je pre verejnosť dôležité.⁴

1 CIEĽ A METODOLÓGIA

Ozbrojené sily a ich dôveryhodnosť v očiach obyvateľstva považujeme vzhľadom na súčasný spoločenský a bezpečnostný vývoj za mimoriadne významné a dôležité. Naša motivácia venovať sa práve faktorom ovplyvňujúcim dôveryhodnosť ozbrojených síl pramení z uvedeného. Cieľom nášho príspevku je predstaviť vývoj dôveryhodnosti Ozbrojených síl Slovenskej republiky na pozadí zmien bezpečnostného prostredia a identifikovať faktory, ktoré majú signifikantný vplyv na zmeny v dôvere k našim ozbrojeným silám.

² Výskumy verejnej mienky v gescii rezortu obrany SR sa začali realizovať v roku 1993.

³ Jedným z tradičných a stabilných výskumov verejnej mienky je longitudinálny európsky Eurobarometer, ktorý sa v krajinách Európskej únie vykonáva od roku 1973. Trendy na základe výsledkov Eurobarometru v oblasti dôvery európskej verejnosti voči inštitúciám naznačujú dlhodobo nepriaznivý stav najmä v oblasti politických inštitúcií. Ich dôveryhodnosť je v porovnaní s ostatnými významnými inštitúciami v spoločnosti na najnižšej úrovni, dôveruje im dlhodobo približne len tretina európskej verejnosti.

⁴ Pozri <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2693>.

Výskumy verejnej mienky, z ktorých dáta pre analýzu používame, sú realizované Ministerstvom obrany Slovenskej republiky od roku 1993, pričom za relevantné považujeme dáta od roku 2004, kedy bola zjednotená metodológia a otázky v dotazníku. Z hľadiska metód a metodológie sú uvedené výskumy reprezentatívnym kvantitatívnym výskumom s použitím metódy štandardizovaného dotazníka a kvótného výberu respondentov. Zber dát sa spravidla uskutočňuje na jeseň každého roku a terénnu fázu výskumu realizujú renomované výskumné agentúry dodržiavajúce štandardy a kódexy platné pre výskumnú činnosť. Výberová vzorka potrebná pre reprezentativitu súboru je v súlade so všeobecne uznaným a ustáleným počtom respondentov o veľkosti 1000 respondentov. Táto veľkosť výberovej vzorky spoľahlivo reprezentuje celú dospelú populáciu Slovenska vo veku od 18 rokov na základe vybraných znakov (pohlavie, vek, kraj, veľkostná skupina obce a vzdelanie). Pri realizácii terénnej fázy výskumu je spravidla používaná technika CAPI (osobné dopytovanie respondentov pomocou profesionálnych anketárov, ktorí zaznamenávajú odpovede do elektronických dotazníkov v tablete/notebooku/smartfóne).

Vývoj dôveryhodnosti ozbrojených síl Slovenskej republiky je zachytený na základe frekvencie odpovedí na otázku o miere dôvery za obdobie rokov 2004 až 2023. Pre identifikáciu faktorov ovplyvňujúcich dôveryhodnosť ozbrojených síl sme využili faktorovú analýzu, model rozhodovacích stromov a overovanie korelácií medzi dôveryhodnosťou ozbrojených síl a vybranými premennými integrovanými do sumačných indexov. Reliabilita indexov a výsledkov bola overená Anova testom⁵. Pre potreby zachytenia zmien a vývoja vo vzťahu k zmenám bezpečnostného prostredia sú komparované výsledky najmä za kritické roky 2019, 2022 a 2023.

Na základe uvedených analýz je v závere formulované ich vyhodnotenie v kontexte celkového vývoja bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky s uvedením jasne identifikovaných charakteristík Slovenskej republiky v oblasti dôveryhodnosti ozbrojených síl.

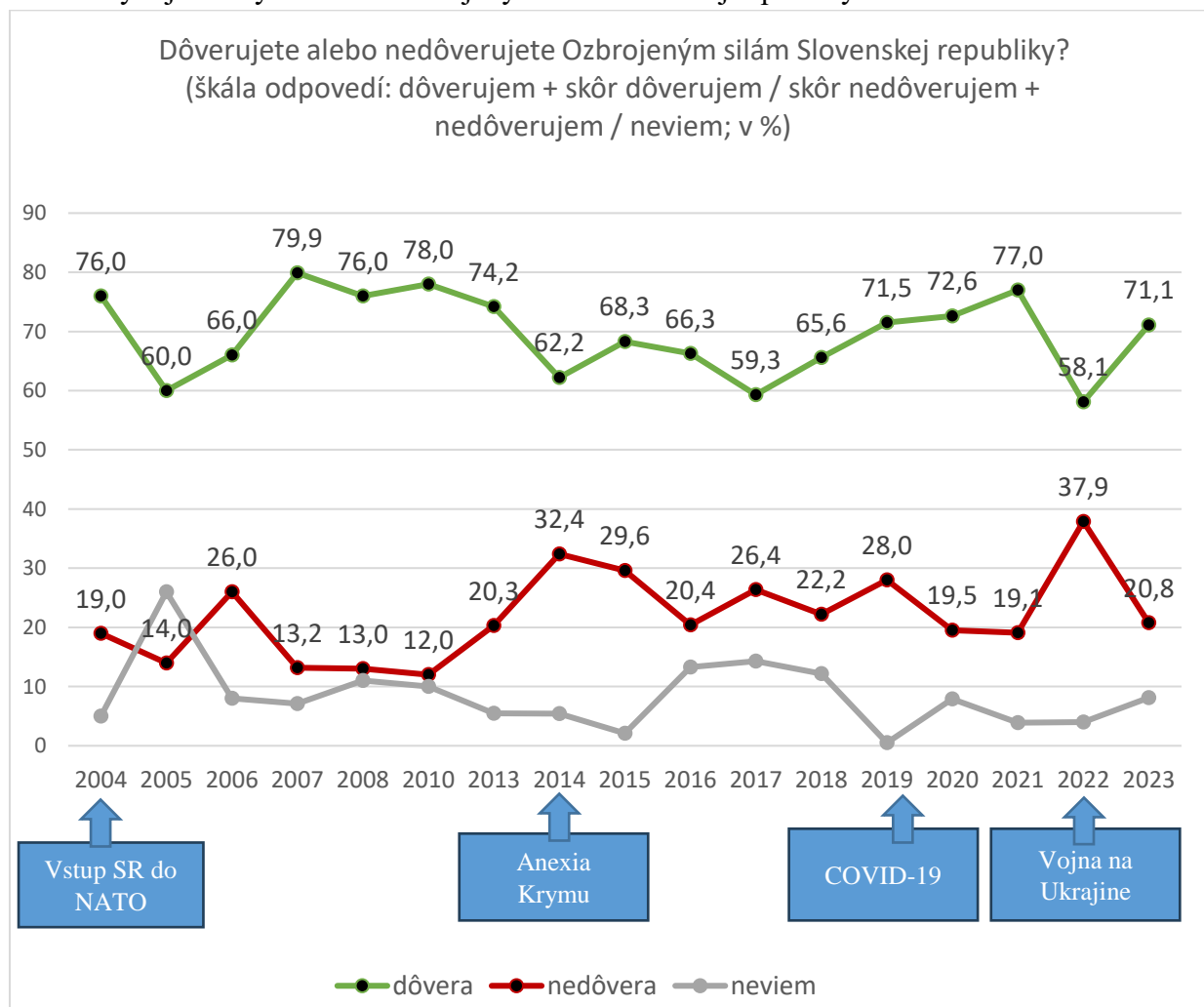
2 VÝVOJ DÔVERYHODNOSTI OZBROJENÝCH SÍL SR

Výsledky zisťovania dôveryhodnosti ozbrojených síl na Slovensku v dlhodobom horizonte poukazujú na základe výskumov verejnej mienky na pozitívny stav i vývoj. Ozbrojeným silám SR stabilne dôveruje veľká väčšina ľudí (graf 1), čo je v čase súčasnej dobe nízkej dôveryhodnosti v štátne inštitúcie na Slovensku dôležitým ukazovateľom podpory zo strany verejnosti. Zároveň je tento vývoj akýmsi verejným ocenením ozbrojených síl, ktorým verejnosť vyjadruje pocit spoľahnutia sa v riešení bezpečnostných otázok a kríz.

---

⁵ Všetky štatistické analýzy boli realizované prostredníctvom programu IBM SPSS Statistics.

Graf 1 Vývoj dôveryhodnosti Ozbrojených síl Slovenskej republiky 2004 - 2023

Zdroj: vlastné spracovanie, výskumy verejnej mienky MO SR

Súčasťou otázok vo výskumoch verejnej mienky MO SR je aj oblasť dôvodov, pre ktoré obyvateľstvo vkladá do ozbrojených síl svoju dôveru. Podľa posledných údajov z otvorenej otázky o dôvodoch dôvery k ozbrojeným silám z roku 2023, dôvera verejnosti sa podľa vyjadrení respondentov zakladá najmä na pomoci vojakov pri živelných pohromách, doznieva ešte aj vplyv pozitívnych skúseností s pomocou vojakov pri pandémii ochorenia COVID-19.⁶ Respondenti tiež uvádzajú ako dôvod svojej dôvery k ozbrojeným silám presvedčenie, že vojaci sú dobre vycvičení profesionáli, vykonávajú svoju prácu spoľahlivo a zodpovedne, dokázali by ochrániť Slovensko a dôveru obyvateľov doteraz nesklamali. Časť respondentov spája svoju dôveru k ozbrojeným silám SR s členstvom Slovenska v NATO. S tým súvisí aj kredit Ozbrojených síl SR získaný účasťou slovenských vojakov v misiách. K dôvere prispieva aj pohľad verejnosti na ozbrojené sily ako na nestrannú apolitickú inštitúciu. Analýza spontánnych odpovedí respondentov v skupine, ktorá nedôveruje ozbrojeným silám ukázala väčšinový názor, že nemáme bojovú techniku v potrebnom množstve a kvalite. Respondenti poukazujú aj na malý počet vojakov, nedostatočný výcvik, výhrady majú voči vedeniu aj veleniu (schéma 1).

⁶ Respondenti uvádzali spontánne odpovede v otvorenej otázke: „Prečo dôverujete alebo nedôverujete našim ozbrojeným silám?“.

Schéma 1 Dôvody dôvery a nedôvery verejnosti Ozbromým silám SR v roku 2023

Dôvody dôvery v OS SR
<ul style="list-style-type: none">
• pomoc pri domácich krízových situáciách
• pomoc pri pandémie
• profesionalita, výcvik a spoľahlivosť
• členstvo v NATO
• účasť v zahraničných misiách a operáciách
• nestrannosť a apolitickosť
Dôvody nedôvery v OS SR
<ul style="list-style-type: none">
• nedostatok kvalitnej techniky
• nedostatok výstroje vojakov
• nedostatok vojenského personálu
• nedostatok výcvikov

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum verejnej mienky MO SR 2023

Civilno-vojenské vzťahy sú tak z pohľadu dôvery v ozbrojené sily ako inštitúciu v slovenskej spoločnosti skôr pozitívne (s pozitívnymi účinkami na verejnosť aj na samotné ozbrojené sily). Na grafe 1 však môžeme z dlhodobého horizontu pozorovať, že v rokoch 2014 a 2022 sa dôveryhodnosť ozbrojených síl viac či menej výrazne prepadla. Tieto roky z hľadiska vývoja bezpečnostnej situácie priniesli po dlhom období relatívne mierovej bezpečnostnej situácie prvé, pre Slovensko regionálne blízke vojenské ohrozenia - anexiu Krymu v roku 2014 a v roku 2022 totálnu vojnu Ruskej federácie proti Ukrajine priamo na východnej hranici Slovenska.

3 VPLYV VYBRANÝCH FAKTOROV NA VÝVOJ DÔVERYHODNOSTI OZBROJENÝCH SÍL SR

Pri pohľade na vývoj dôveryhodnosti za posledných 20 rokov je teda evidentné, že dôveryhodnosť ozbrojených síl SR osciluje, mení sa a reaguje, no nie vždy rovnakým spôsobom. Práve preto je potrebné hľadať skryté faktory, ktoré významne vstupujú do vzťahu a dôvery slovenskej verejnosti k ozbrojeným silám.

Štruktúra dotazníka a otázok v rámci výskumov verejnej mienky MO SR umožnila pre potreby identifikácie týchto skrytých faktorov vytvoriť a overovať vplyv niekoľkých súhrnných indexov:

- index vzťahu obyvateľstva k Ozbromým silám SR,
- index vzťahu obyvateľstva k NATO,
- index vnímania bezpečnostných hrozieb⁷.

Následne boli vytvorené hypotézy a overované korelácie jednotlivých vyššie uvedených indexov s vývojom dôveryhodnosti Ozbromých síl SR v rokoch 2019, 2022 a 2023⁸.

⁷ Každý z indexov bol vytvorený na základe batérie relevantných otázok, ktoré sú ukazovateľmi jednotlivých indexov. Interval indexov bol v rozsahu -1 až +1.

⁸ Overované boli hypotézy: 1. Čím je vzťah obyvateľstva k ozbrojeným silám silnejší, tým je vyššia dôveryhodnosť Ozbromých síl SR; 2. Čím je vzťah obyvateľstva k NATO silnejší, tým je vyššia dôveryhodnosť

Vplyv vzťahu obyvateľstva k ozbrojeným silám na dôveryhodnosť Ozbroyených síl SR

Vzťah obyvateľov k ozbrojeným silám má prirodzený a logický súvis s dôverou obyvateľov k ozbrojeným silám. Potvrďuje to aj zistená korelácia, ktorá má za sledované roky strednú až veľmi silnú úroveň (tabuľka 1).

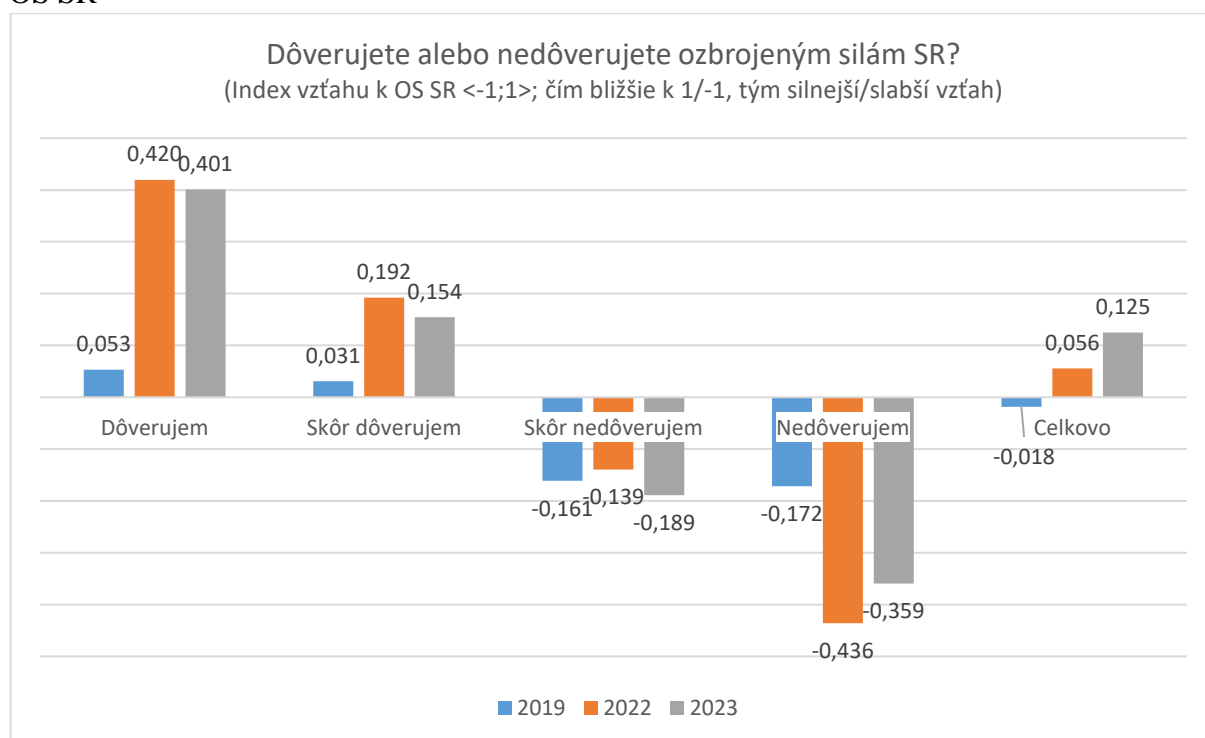
Tabuľka 1 Výsledky korelácie medzi silou vzťahu k ozbrojeným silám a dôveryhodnosťou Ozbroyených síl SR

rok	Rho (miera korelácie)
2019	0,471
2022	0,766
2023	0,698

Zdroj: vlastné spracovanie

Pri bližšom pohľade sa v roku 2019 prejavoval súvis medzi úrovňou dôvery obyvateľstva k Ozbroyeným silám SR a ich vzťahom k ozbrojeným silám skôr v jej negatívnej polohe⁹. Naproti tomu v nasledujúcich rokoch 2022 a 2023 táto spojitosť podstatne vzrástla na oboch jej póloch, silný vzťah výraznejšie sýti dôveru obyvateľov k Ozbroyeným silám SR, a naopak, slabý vzťah sa výraznejšie pretavuje v oblasti nedôvery k ozbrojeným silám SR (graf 2).

Graf 2 Sila korelácie medzi vzťahom k ozbrojeným silám a jednotlivými stupňami dôvery v OS SR

Zdroj: vlastné spracovanie

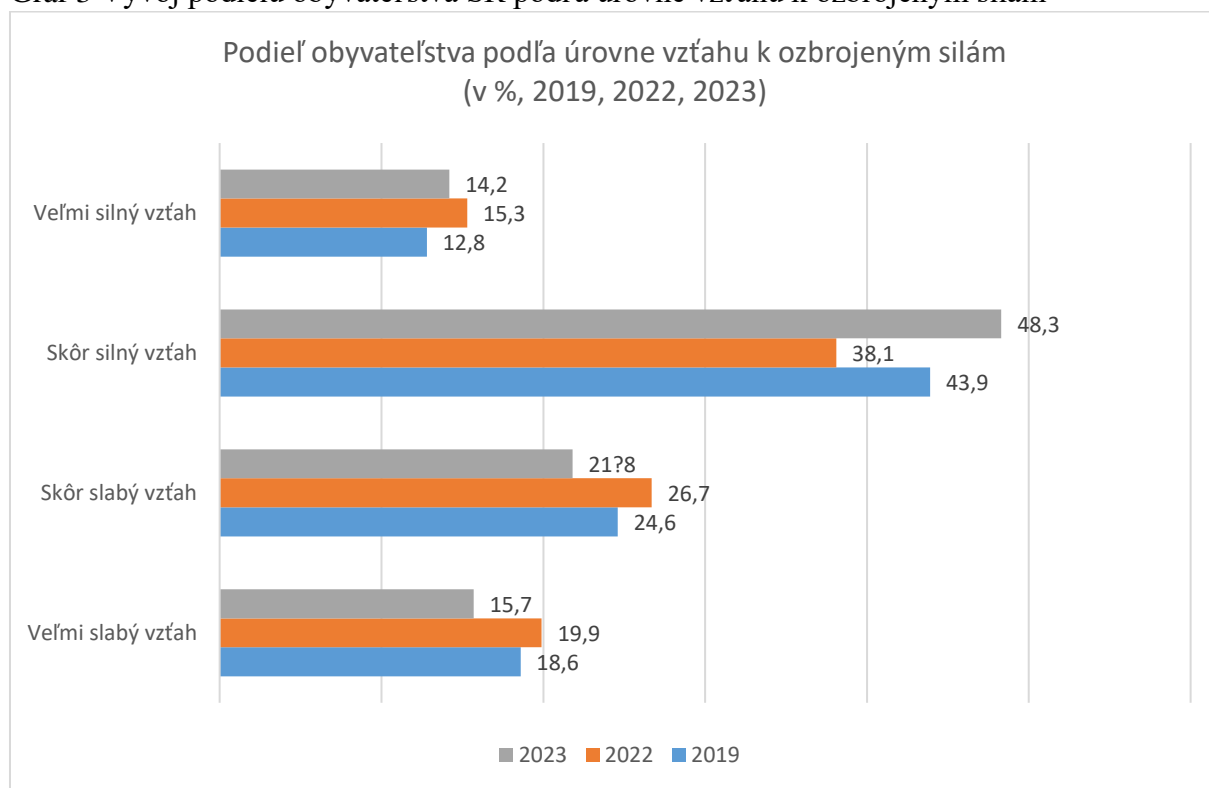
Ozbroyených síl SR; 3. Čím viac ľudí považuje vojnu za bezpečnostnú hrozbu, tým viac klesá dôveryhodnosť ozbrojených síl.

⁹ Nedôvera k OS SR/Slabý vzťah k OS SR.

Pri sledovaní množstva obyvateľov podľa úrovne ich vzťahu k ozbrojeným silám môžeme od roku 2019 pozorovať mierny posun k silnému až veľmi silnému vzťahu k Ozbrojeným silám SR (graf 3).

Graf 3 Vývoj podielu obyvateľstva SR podľa úrovne vzťahu k ozbrojeným silám

Zdroj: vlastné spracovanie

Predpoklad o vplyve celkového vzťahu k ozbrojeným silám na mieru dôveryhodnosti Ozbrojených síl SR sa potvrdil, najmä v posledných sledovaných rokoch, pre ktoré je príznačné zhoršovanie bezpečnostného prostredia Slovenska. Trend ukazuje, že sa postupne zvyšuje podiel obyvateľstva s pozitívnym vzťahom k ozbrojeným silám.

Vplyv vzťahu obyvateľstva k NATO na dôveryhodnosť Ozbrojených síl SR

Druhou skúmanou oblasťou bola korelácia medzi vzťahom obyvateľstva k NATO a úrovňou dôvery k ozbrojeným silám. V roku 2019 bola zistená malá úroveň korelácie, v nasledujúcom sledovanom období sa pohybovala medzi veľkou a strednou úrovňou korelácie (tabuľka 2).

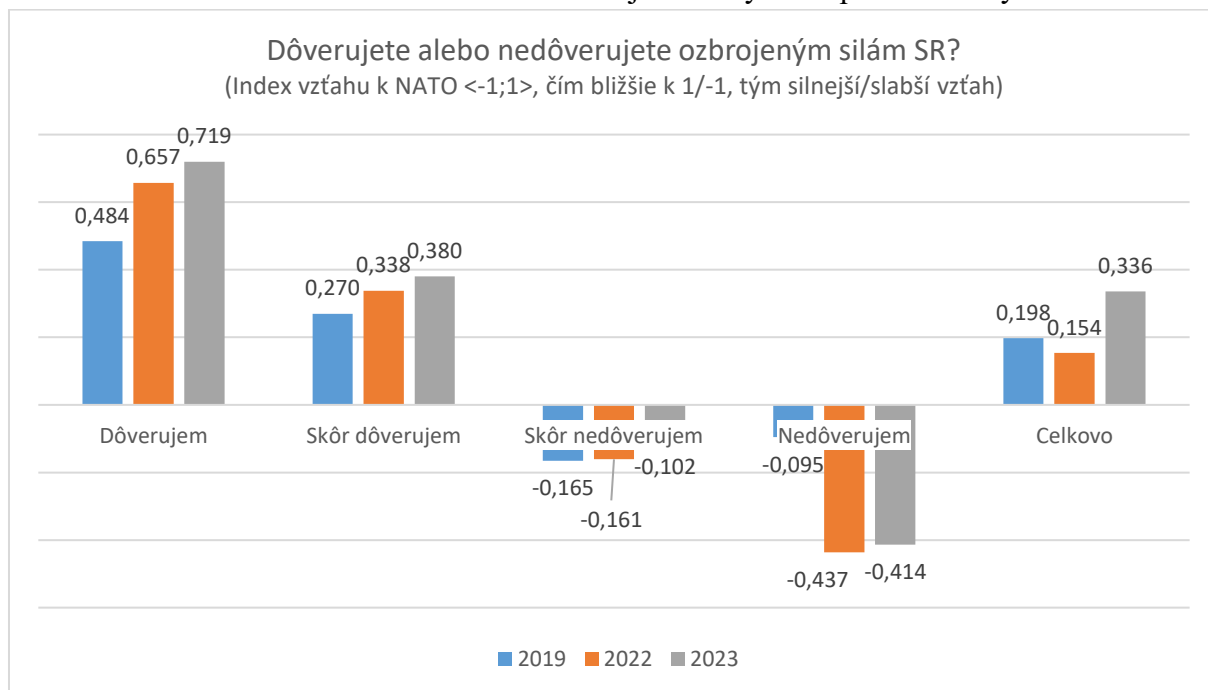
Tabuľka 2 Výsledky korelácie medzi silou vzťahu k NATO a dôveryhodnosťou Ozbrojených síl SR

rok	Rho (miera korelácie)
2019	0,174
2022	0,526
2023	0,468

Zdroj: vlastné spracovanie

Ak sa aj tomto prípade pozrieme na koreláciu bližšie, v roku 2019 bola táto súvislosť v princípe zanedbateľná, od roku 2022 však môžeme vidieť obdobne ako pri sledovanom vzťahu občanov k ozbrojeným silám jej podstatný nárast a to na oboch stranách názorového spektra (graf 4).

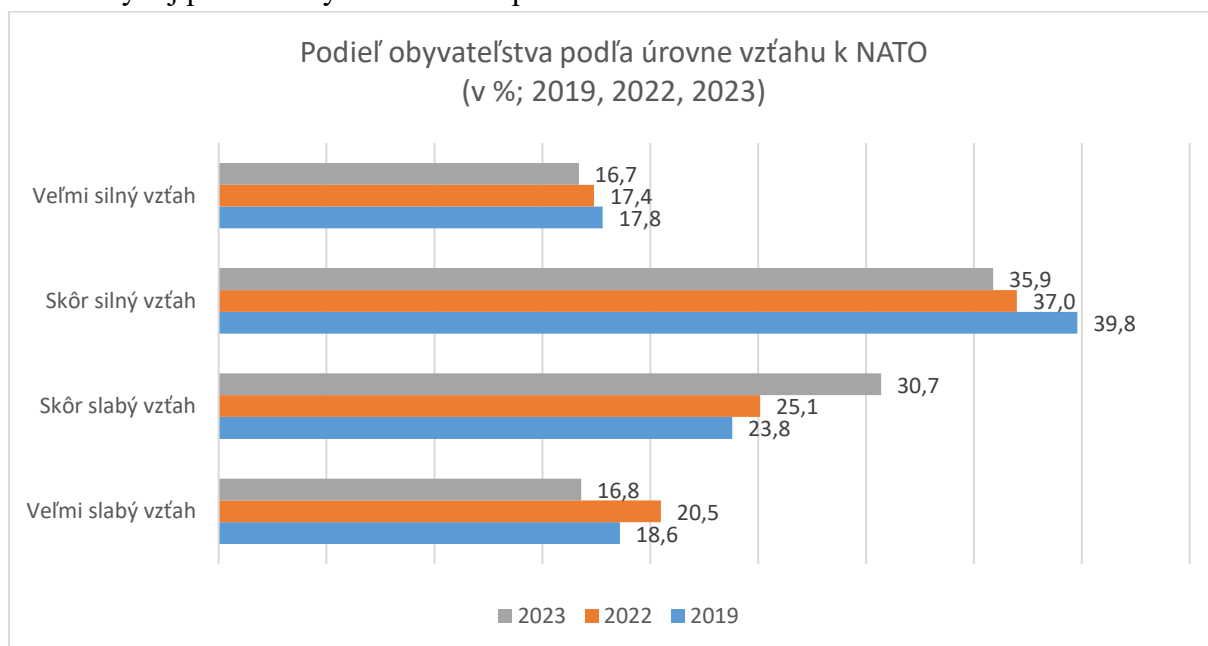
Graf 4 Sila korelácie medzi vzťahom k NATO a jednotlivými stupňami dôvery v OS SR

Zdroj: vlastné spracovanie

Pri pozorovaní počtu občanov v súvislosti s ich vzťahom k NATO môžeme vidieť pomerne plynulý pokles množstva obyvateľov so skôr silným až veľmi silným vzťahom a nárast na druhej strane spektra, najmä v oblasti skôr slabého vzťahu k NATO (graf 5).

Graf 5 Vývoj podielu obyvateľstva SR podľa úrovne vzťahu k NATO

Zdroj: vlastné spracovanie

V tomto prípade je potvrdenie nášho predpokladu správne len pre roky, v ktorých sa začal a trvá vojenský konflikt za hranicami Slovenska. Vplyv vzťahu obyvateľstva k NATO na dôveryhodnosť sa potvrdil. Z hľadiska trendu tohto vzťahu sa ukázalo, že postupom času vo všeobecnosti klesá podiel ľudí s pozitívnym vzťahom k NATO.

Vplyv vnímania vojny ako bezpečnostnej hrozby na dôveryhodnosť Ozbrojených síl SR

Longitudinálne sledovanie vnímania bezpečnostných hrozieb zo strany verejnosti umožňuje rezortu obrany sledovať, ktoré hrozby v spoločnosti rezonujú, ako sa vyvíja toto vnímanie v čase, a tiež to, ako sa jednotlivé hrozby (reálne či potencionálne) premietajú do názorov obyvateľstva. Spektrum sledovaných bezpečnostných hrozieb vo výskumoch verejnej mienky MO SR je široké (zahŕňa vojenské, nevojenské aj hybridné hrozby) a na to, aby bolo možné ďalej analyzovať ich vplyvy na ďalšie premenné, je potrebné ich redukovať, resp. kategorizovať. Na uvedené nám poslúžila faktorová analýza, ktorá na základe vzájomných vzťahov medzi viacerými premennými identifikuje tie, ktoré spolu vzájomne súvisia. Z tých, ktoré vzájomne úzko súvisia vytvára takzvané faktory, a tým redukuje počet premenných do menšieho počtu faktorov. Inými slovami, faktorová analýza pomocou skúmania vzájomných vzťahov medzi premennými (korelačnými maticami) sa snaží identifikovať faktory v skupine premenných, ktoré znižia počet premenných. V tomto prípade, vzhľadom na náš predpoklad, boli analyzované dáta za roky 2022 a 2023.

Za rok 2022 boli sledované bezpečnostné hrozby prostredníctvom faktorovej analýzy kategorizované do štyroch oblastí:

- Sociálne riziká
- Zahraničné vplyvy
- Dezinformácie a hoaxy
- Dôsledky vojny na Ukrajine

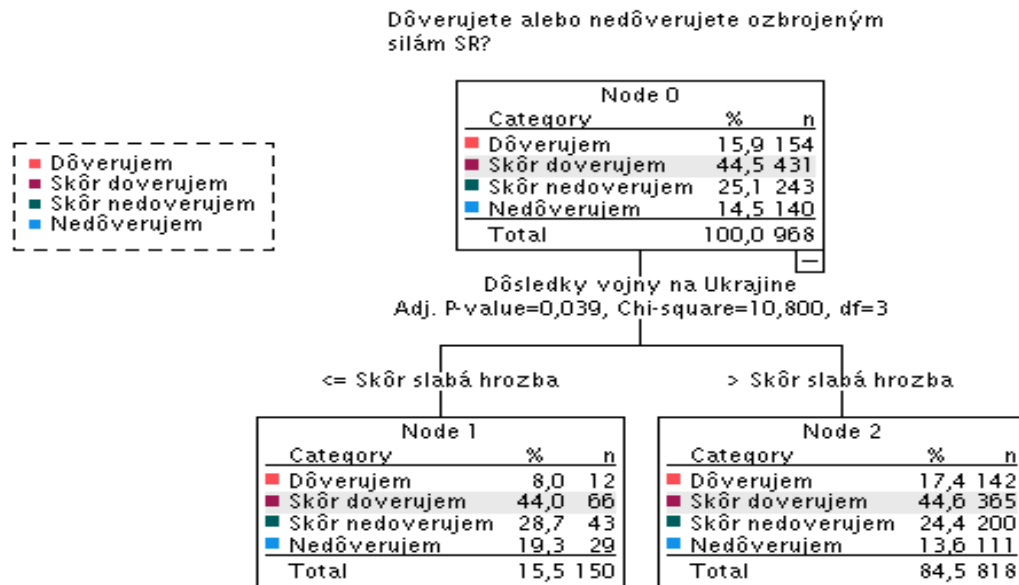
V roku 2023 identifikovala faktorová analýza päť oblastí bezpečnostných hrozieb:

- Sociálne riziká
- Islamofóbia
- Protiamerické nálady
- Protiruské nálady
- Dezinformácie a hoaxy

Zaujímavým zistením je aj to, že do roku 2021 sme mohli v dátach pozorovať pomerne ustálenú trojicu faktorov bezpečnostných hrozieb, ktoré by sme mohli rozdeliť na vnútorné a vonkajšie faktory, pričom dezinformácie a hoaxy boli tiež samostatným faktorom. V roku 2022 vystúpil do popredia faktor dôsledkov vojny na Ukrajine, pričom v roku 2023 sa tento faktor spolu s faktorom zahraničných vplyvov transformovali na faktory protiruského a protiamerického sentimentu a islamofóbie.

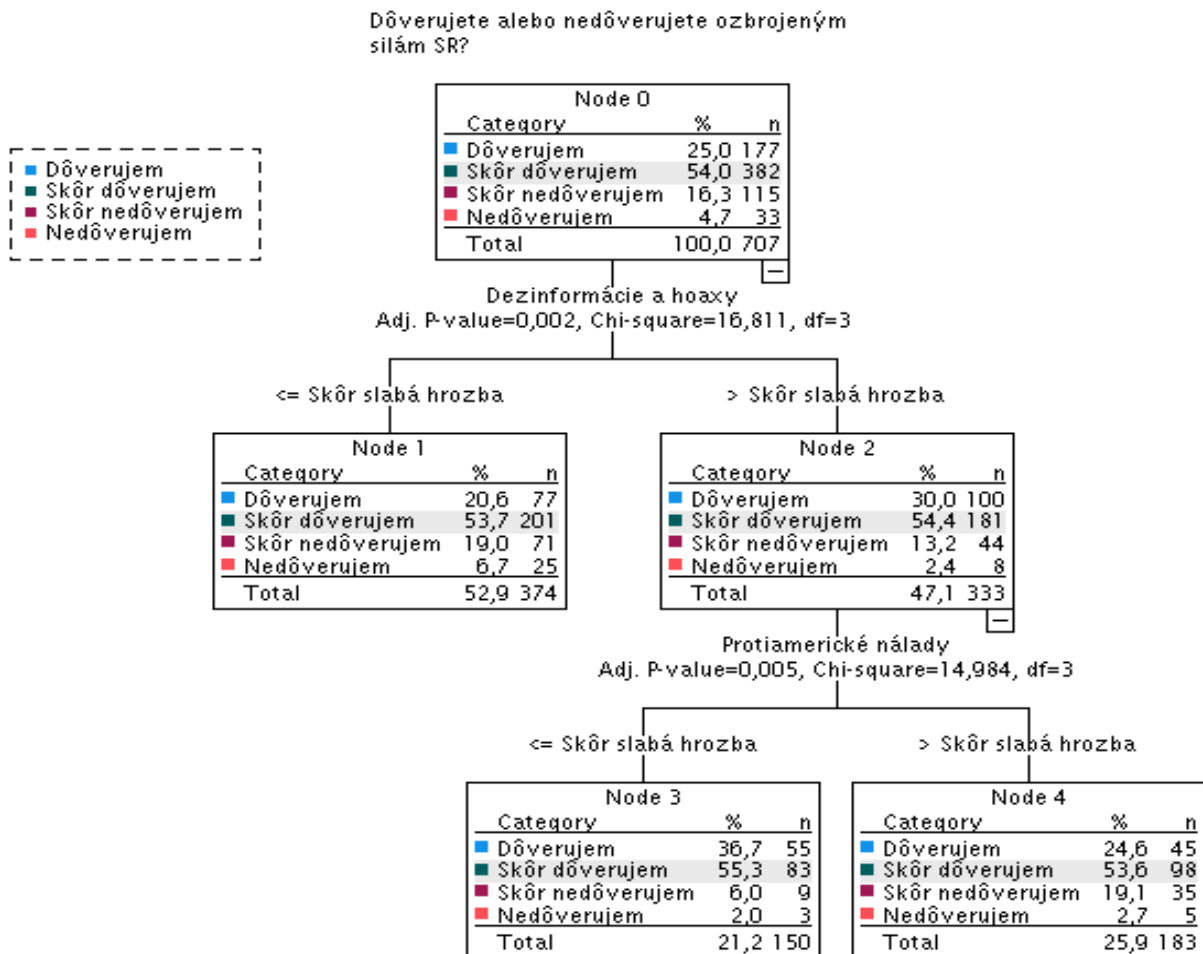
Z pohľadu súvislostí vnímania týchto bezpečnostných hrozieb očami obyvateľov a ich hodnotením dôveryhodnosti Ozbrojených síl SR sa v roku 2022 preukázal najväčší súvis s dôsledkami vojny na Ukrajine (schéma 2) a v roku 2023 to boli dezinformácie a hoaxy a protiamerický sentiment (schéma 3). Obe súvislosti boli zisťované na základe tzv. rozhodovacích stromov, ktoré predstavujú prediktívnu modelovaciu techniku, ktorá dokáže identifikovať a rozdeliť súbor dát podľa signifikantných znakov, nahrádza tým regresnú alebo korelačnú analýzu.

Schéma 2 Rozhodovací strom: miera dôvery v Ozbrojené sily SR vs. bezpečnostné hrozby 2022

Zdroj: vlastné spracovanie

Schéma 3 Rozhodovací strom: miera dôvery v Ozbrojené sily SR vs. bezpečnostné hrozby 2023

Zdroj: vlastné spracovanie

Aj v tomto prípade bol náš predpoklad, že vojenský konflikt na Ukrajine má vplyv, a to negatívny, na dôveryhodnosť Ozbroyených síl SR, správny. Platí to najmä pre rok 2022, kedy vojenský konflikt vypukol. V následnom roku sa ukazuje, že dôveryhodnosť Ozbroyených síl SR ovplyvňujú už skôr spoločenské následky vojenského konfliktu (dezinformácie, antiamerikanizmus). Z výsledkov je možné konštatovať, že časť populácie, ktorá sa obáva vojny na Ukrajine, dôveruje Ozbroyeným silám SR viac. Rovnako sa ukázalo, že ľudia, ktorí považujú za hrozbu dezinformácie, taktiež dôverujú Ozbroyeným silám SR viac, a tí, ktorí nepovažujú vplyv americkej zahraničnej politiky za hrozbu, taktiež dôverujú Ozbroyeným silám SR viac.

ZÁVER

Na základe vývoja dôveryhodnosti Ozbroyených síl SR v očiach slovenskej verejnosti je možné konštatovať, že dôvera v Ozbroyené sily SR je za posledných 20 rokov stabilne vysoká, čo predstavuje dôležitý aspekt ich spoločenskej legitimacy a zároveň vytvára stabilný základ pre prípadnú potrebu intenzívnejšej civilno-vojenskej spolupráce.

Trend však poukázal aj na výkyvy miery dôveryhodnosti, čo preukázateľne súvisí so zhoršovaním bezpečnostného prostredia. Najvýraznejšie zmeny v dôvere v Ozbroyené sily SR nastali v rokoch 2014 a 2022, kedy slovenská verejnosť vnímala veľmi intenzívne vojenské ohrozenia.

Na základe analýz sa preukázalo, že dôveryhodnosť Ozbroyených síl SR signifikantne súvisí s celkovým vzťahom slovenskej verejnosti k ozbrojeným silám ako inštitúcii a tiež so vzťahom k NATO. V kontexte zhoršeného bezpečnostného prostredia sa ukázalo, že strach z dôsledkov vojny na Ukrajine a strach z vplyvu dezinformácií v posledných 2 rokoch posilnili dôveryhodnosť Ozbroyených síl SR. Vo všeobecnosti sa preukázalo, že zlepšovanie civilno-vojenských vzťahov a pozitívneho vnímania členstva Slovenska v NATO prispievajú k zvyšovaniu dôveryhodnosti Ozbroyených síl SR.

Zvyšovanie dôveryhodnosti Ozbroyených síl SR je jedným z faktorov, ktorý môže prispieť k riešeniu vznikajúcich bezpečnostných, ale aj spoločenských kríz, či dokonca organizačných problémov, ktorým samotné ozbrojené sily čelia (nedostatok vojenského personálu, nedostatok financovania, atď.). Považujeme preto za dôležité naďalej sledovať a vyhodnocovať faktory, ktoré k zvyšovaniu dôveryhodnosti v podmienkach Slovenska napomáhajú.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- GIDDENS, A. 2013. *Sociologie*. Argo: Praha, 2013. 1049 p., ISBN 978-80-257-0807-1
- RADIČOVÁ, I. – LESNÁ, L. 2013. *Krajina hrubých čiar*. Ikar, a. s., 2013, 208 p., ISBN 978-80-551-3427-7
- CAFORIO, G. - NUCIARI, M. 2018. *Handbook of the Sociology of the Military*. Springer International Publishing AG, 2. ed., 2018. 615 p., ISBN 978-3-319-71600-8
- SOETERS, J. 2018. *Sociology and Military Studies*. Routledge, 1.ed., 2018, 218 p., ISBN 978-1-138-73953-6
- STEINBRECHER, M. – BIEHL, H. 2021. Researching public opinion on security and defence policy In: *Research Methods in Defence Studies*. Routledge, 1.ed., 2021, 214 p., ISBN 978-0-367-18786-6

KOSNÁČ, P. – GLOSS, H. 2023. *Súdržnosť na Slovensku*. Alfa Print s.r.o., 1 ed., 369 p., ISBN 978-80-974572-0-4

KANDRÍK et al., 2023. *Thirty Years of Slovak Security and Defence Policy*. Devin Printing House s.r.o., 1. ed., 181 p., ISBN 978-80-8287-006-3

Internetové zdroje:

Globsec Trends Slovakia 2024, <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/globsec-trends-2024-slovensko>

Standard Eurobarometer 97 - Summer 2022,
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2693>

Iné:

Výskumy verejnej mienky 2019 - 2023, MO SR, interné dokumenty

PhDr. Dominika Pažická Černáková, PhD.

Ministerstvo obrany SR

Námestie generála Viesta 2, 832 47 Bratislava, Slovakia

dominika.cernakova@mod.gov.sk

d.cernakova.d@gmail.com

pplk. PhDr. Pavel Czirák, PhD.

Ministerstvo obrany SR

Námestie generála Viesta 2, 832 47 Bratislava, Slovakia

pavel.czirak@mil.sk

czirakp@outlook.com

SYSTEM OCHRANY SR PRED HYBRIDNÝMI A KYBERNETICKÝMI HROZBAMI A NÁSTROJE POTLÁČANIA ICH VPLYVOV

PROTECTION SYSTEM OF THE SLOVAK REPUBLIC AGAINST HYBRID AND CYBER THREATS AND TOOLS FOR MITIGATING THEIR IMPACTS

Mário PAŽICKÝ

ABSTRACT

A conference proceedings paper titled "Cyber and Hybrid Threats as a Dynamizing Factor of the Security Environment of the Slovak Republic and Possibilities for Their Elimination" addresses the dynamics and complexity of cyber and hybrid threats in the current security environment of the Slovak Republic. It focuses on analyzing legislative frameworks and strategic documents that the Slovak Republic has adopted in the fight against these threats, especially the Action Plan for Coordination of the Fight Against Hybrid Threats. The paper also emphasizes the necessity of cooperation between the public and private sectors and the need for a whole-of-society approach to mitigating these threats. Additionally, the paper outlines potential solutions for eliminating these threats through strengthening cyber defense and building societal resilience against disinformation and other influences of hybrid activities.

Keywords: hybrid threats, cyber threats, action plan, disinformation

ÚVOD

V súčasnom dynamickom a nepredvídateľnom bezpečnostnom prostredí hybridné a kybernetické hrozby predstavujú významný a komplexný problém, ktorý si vyžaduje multidisciplinárny prístup a efektívne legislatívne riešenia. Tieto hrozby, kombinujúce o. i. aspekty klasických vojenských operácií, dezinformačných kampaní a kybernetických útokov, majú tendenciu zasahovať do viacerých oblastí našich životov, destabilizovať spoločenské a politické procesy a narúšať dôveru občanov v demokratické inštitúcie.

Hybridné hrozby, ako pojem, nadobudli na význame v posledných rokoch, najmä v kontexte konfliktov, v ktorých sa preukázalo ako a aké metódy využívajú štátni aj neštátni aktéri pre dosiahnutie svojich cieľov bez formálneho vyhlásenia vojny. Využívajú techniky ako propaganda, dezinformácie, ekonomické tlakové kampane a kybernetické útoky, ktoré nie sú ľahko identifikovateľné. Dôsledky týchto hrozieb sú však značné. Dezinformácie môžu manipulovať s verejnou mienkou, znižovať dôveru v inštitúcie a polarizovať spoločnosť. Kybernetické útoky môžu narušiť kritickú infraštruktúru, čo vedie k významným ekonomickým stratám a ohrozeniu národnej bezpečnosti. V posledných rokoch sme svedkami nielen nárastu frekvencie týchto hrozieb, ale aj ich sofistikovanosti. Vznik nových technológií a platforiem pre komunikáciu, ako sú sociálne médiá, poskytuje hybridným aktérom nové nástroje na šírenie dezinformácií a pre manipuláciu s verejnosťou. Tieto platformy umožňujú rýchle a široké rozšírenie informácií, ktoré môžu byť zavádzajúce alebo úplne nepravdivé.

Slovenská republika si uvedomila naliehavosť situácie a v posledných rokoch sa snaží vyvinúť adekvátne legislatívne a praktické odpovede na tento narastajúci problém. V rámci boja proti hybridným a kybernetickým hrozbám boli vypracované rôzne akčné plány a

strategické dokumenty. Medzi najvýznamnejšie patrí Akčný plán koordinácie boja proti hybridným hrozbám (ďalej iba APHH), ktorý sa snaží systematicky reagovať na aktivity domácich aj zahraničných aktérov.

Cieľom APHH je zvýšiť odolnosť štátu a spoločnosti voči hybridným hrozbám prostredníctvom posilnenia medzirezortnej spolupráce a koordinácie. To zahŕňa zavedenie mechanizmov pre rýchlu detekciu, analýzu a reakciu na hybridné aktivity, ako aj zvyšovanie povedomia verejnosti o rizikách spojených s týmito hrozbami. Kľúčovým aspektom tohto plánu je aj spolupráca medzi verejným a súkromným sektorom, no aj s občianskou spoločnosťou. Tá sa javí nevyhnutnou pre efektívnu obranu proti hybridným aktivitám.

Jedným z najdôležitejších faktorov pri ochrane pred hybridnými a kybernetickými hrozbami je zvyšovanie úrovne informovanosti a vzdelávania v tejto oblasti. Občania musia byť vybavení kritickým myslením a schopnosťou rozpoznať dezinformácie. To je možné dosiahnuť prostredníctvom moderných vzdelávacích programov. Školy, univerzity a iné vzdelávacie inštitúcie by mali zohrávať kľúčovú úlohu v rozvoji mediálnej gramotnosti a schopnosti analyzovať informácie.

Napriek prijatým opatreniam zostáva množstvo výziev, ktoré je potrebné riešiť. Tieto výzvy sa týkajú predovšetkým legislatívnych medzier, nedostatku informácií a vzdelania medzi občanmi, ako aj potreby rozvinúť robustnejšie mechanizmy pre ochranu kritickej infraštruktúry. Zároveň je nevyhnutné zlepšiť schopnosti štátnych inštitúcií v oblasti kybernetickej bezpečnosti a získať podporu zo strany medzinárodných organizácií, ako sú NATO a EÚ.

Rovnako je dôležité zohľadniť aspekty spolupráce s inými štátmi a organizáciami - hybridné hrozby nepoznajú hranice a vyžadujú si spoločný prístup na medzinárodnej úrovni. Slovensko by malo aktívne participovať na medzinárodných iniciatívach a projektoch, ktoré sa zameriavajú na zdieľanie informácií, technológií a osvedčených praktík v oblasti boja proti hybridným a kybernetickým hrozbám.

Faktom je, že hybridné a kybernetické hrozby sú pre Slovenskú republiku vážnym bezpečnostným problémom, ktorý si vyžaduje kontinuálnu a koordinovanú odpoveď. Tento príspevok sa snaží prispieť k dôležitej diskusii o nevyhnutnosti posilnenia odolnosti spoločnosti voči týmto hrozbám a môže poskytnúť podnety na ďalší rozvoj legislatívnych a praktických prístupov v tejto oblasti.

1 HYBRIDNÉ HROZBY

„V posledných rokoch mnoho vojenských teoretikov odhaduje, že bude naďalej dochádzať k poklesu počtu klasických ozbrojených konfliktov medzi štátmi na úkor asymetrických a nepravidelných konfliktov, kedy aspoň jedna bojujúca strana nebude štátom“ (Řehka, 2017, s. 47). Hybridná hrozba je kombináciou rôznych spôsobov a foriem útokov a nepriateľských aktivít, ktorých cieľom je oslabiť štát, či jeho organizáciu. Hybridné hrozby zahŕňajú široké spektrum techník, ktoré môžu zahŕňať tradičné vojenské operácie, kybernetické útoky, ekonomický tlak, dezinformácie, sabotáž, špionáž či podporu domácich konfliktov alebo terorizmu. Účelom hybridných hrozieb je často znížiť schopnosť štátu alebo organizácie efektívne reagovať na krízy, destabilizovať vnútornú situáciu, narušiť súdržnosť spoločnosti a oslabiť medzinárodnú pozíciu cieľa. Hybridné hrozby sú často menej zjavné a vyžadujú špecifické schopnosti na ich odhalenie a zvládnutie.

Pojem hybridná hrozba sa vzťahuje na činnosť vykonávanú štátnymi alebo neštátnymi subjektmi, ktorej cieľom je poškodiť cieľ ovplyvňovaním jeho rozhodovania na miestnej, regionálnej, štátnej alebo inštitucionálnej úrovni.

Základnou vlastnosťou hybridného pôsobenia je jeho nejednoznačnosť a neurčitosť pôvodu. Hybridní aktéri sa pri činnosti snažia zakryť svoju identitu alebo skutočný cieľ, ktorý chcú dosiahnuť. Konvenčnými a nekonvenčnými prostriedkami stierajú obvyklé hranice medzi legálnym a nelegálnym, či priamo medzi mierom a vojnou. Samostatným problémom je ovplyvňovanie vnútropolitckej situácie, netransparentná a skrytá podpora politických subjektov zo strany cudzích mocí a činiteľov, vrátane podpory pre polovojské a extrémistické skupiny.

Používanie nástrojov hybridných hrozieb môže slúžiť na dosiahnutie konkrétnych cieľov aj bez formálneho vyhlásenia vojny. V súčasnosti existujú desiatky nástrojov hybridných hrozieb (napr. zneužívanie zraniteľností vo verejnej správe, dezinformácie, kybernetická či priemyselná špionáž, zneužívanie právnych pravidiel, procesov, inštitúcií a argumentov) a rôznych nátlakových a podvratných činností a konvenčných a nekonvenčných metód, napríklad diplomatických, vojenských, ekonomických a technologických. Súčasťou hybridného spôsobu boja môžu byť masívne dezinformačné kampane a využívanie sociálnych médií na propagandu alebo radikalizáciu, nábor a priame ovládanie priaznivcov.

Hybridné hrozby sú rôznorodé a pôsobia naprieč doménami infraštruktúry, kybernetického priestoru, vesmíru, ekonomiky, obrany, kultúry, spoločnosti, verejnej správy, práva, spravodajských služieb, diplomacie, politiky a informácií.

Vedenie hybridného útoku v sebe spája rôzne formy a stratégie. Slovenská republika sa najčastejšie stretáva s pokusmi o ovplyvňovanie verejnej mienky v kybernetickom priestore, ktorý má sám o sebe hybridnú povahu. Nie je totiž vlastnený ani prevádzkovaný výlučne verejnými alebo súkromnými subjektmi. Pokrok v boji proti hybridným hrozbám si preto vyžaduje úzku spoluprácu medzi verejným a súkromným sektorom, ako aj civilno–vojenskú interakciu, pričom je potrebné prijať celospoločenský prístup k problému.

1.1 AKČNÝ PLÁN BOJA PROTI HYBRIDNÝM HROZBÁM

Akčný plán koordinácie boja proti hybridným hrozbám predpokladá nízke riziko priameho ohrozenia konvenčným ozbrojeným útokom a v tomto zmysle zavádza systémové, všeobecné, ale aj čiastkové a konkrétne opatrenia reagujúce na koordinované pôsobenie cudzích a domácich aktérov, ktorí konajú proti bezpečnostným a iným záujmom Slovenskej republiky.

Pôsobenie hybridných hrozieb proti záujmom Slovenskej republiky sa za posledných niekoľko rokov presunulo z periférie do hlavného prúdu na takmer všetky úrovne spoločnosti. Akčný plán je vyústením niekoľkoročného spojeného úsilia expertov štátnej správy, občianskej spoločnosti a politických lídrov s odhodlaním efektívne zmierňovať rozvratné pôsobenie hybridných aktérov.

Títo pod prahom zvyčajnej reakcie priamo vplývajú na verejnú mienku, zhoršujú existujúce pnutia v spoločnosti, zasahujú do volebných procesov, znižujú dôveru verejnosti v inštitúcie, erodujú spoločenský konsenzus o správnosti demokratického usporiadania, či euroatlantického ukotvenia Slovenskej republiky a propagujú toxickú formu nacionalizmu, ktorá má tendenciu, často aj legislatívne, vyčleňovať a znevýhodňovať skupiny občanov, legitimizovať autokratické formy vládnutia, či marginalizovať kľúčovú dôležitosť ľudských práv a princípov právneho štátu.

„Pojmom hybridné hrozby sa v kontexte APHH označujú aktivity štátnych alebo neštátnych aktérov, ktoré majú otvoreným alebo skrytým pôsobením vojenských alebo nevojenských metód oslabiť, alebo inak poškodiť vybraný cieľ. Tieto aktivity sú často koordinované, zameriavajú sa na lokálne zraniteľnosti a sú navrhnuté tak, aby zostali pod hranicou detekcie, atribúcie a z toho vyplývajúcej zvyčajnej reakcie. Pojmom odolnosť sa

označuje schopnosť štátnych inštitúcií a spoločnosti vyrovnat' sa s hybridným pôsobením rôznej intenzity a rôzneho trvania spôsobom, ktorý minimalizuje negatívne dopady tohto pôsobenia, odstráni prípadné škody a obnoví funkčnosť zasiahnutých alebo narušených politicko-spoločenských procesov. Pojmom budovanie odolnosti sa označujú paralelné procesy odstraňovania zraniteľností a budovania spôsobilostí, ktoré štátu a spoločnosti umožnia efektívne čeliť hybridnému pôsobeniu“ (Akčný plán koordinácie boja proti hybridným hrozbám 2022 – 2024, Ministerstvo obrany SR, s. 3.).

Vypracovanie APHH vychádzalo ešte z programového vyhlásenia vlády pre roky 2021-2024 (ďalej iba PVV).

„Strategickým cieľom Akčného plánu koordinácie boja proti hybridným hrozbám je:

- posilnenie odolnosti štátu a spoločnosti voči hybridným hrozbám,
- posilnenie medzirezortnej spolupráce a koordinácie s cieľom včasnej detekcie, analýzy, atribúcie a reakcie na hybridné aktivity voči SR,
- zvyšovanie povedomia spoločnosti o rizikách hybridného pôsobenia a potrebe zvyšovania celospoločenskej odolnosti voči nim,
- vybudovanie systému strategickej komunikácie na vládnej a rezortnej úrovni,
- posilnenie aktívneho pôsobenia SR pri rozvoji spolupráce v rámci EÚ a NATO v oblasti boja s hybridnými hrozbami a posilňovania medzinárodnej spolupráce“ (Akčný plán koordinácie boja proti hybridným hrozbám 2022 – 2024, Ministerstvo obrany SR, s. 4.)“.

Dokument podporuje aliančné záväzky Slovenskej republiky smerujúce k posilňovaniu spoločenskej odolnosti voči hybridným hrozbám, zvyšovaniu pripravenosti v oblasti civilnej ochrany (prostredníctvom litery NATO 7 baseline requirements) a tiež ambície Európskej únie popísané v Stratégii EÚ pre bezpečnostnú úniu a tie, ktoré sa formujú v procese prípravy Strategického kompasu EÚ.

Kvôli chýbajúcej stratégii pre boj Slovenskej republiky s hybridnými hrozbami nadväzuje APHH priamo na Konceptiu pre boj Slovenskej republiky proti hybridným hrozbám (2018). Okrem PVV sa materiál opiera o aktuálnu Bezpečnostnú stratégiu Slovenskej republiky (2021) a Obrannú stratégiu Slovenskej republiky (2021), ktoré jednoznačne rámcujú potrebu zabezpečiť pripravenosť štátu a spoločnosti efektívne a koordinovane zmierňovať hybridné hrozby a použiť na to všetky dostupné obranné kapacity, zdroje a opatrenia, ktoré má k dispozícii.

Model inštitucionálnej koordinácie, ktorý bol zavedený Konceptiou pre boj Slovenskej republiky proti hybridným hrozbám (2018) zapája Situačné centrum Slovenskej republiky (ďalej iba SITCEN), ktoré plní úlohu národného kontaktného miesta pre hybridné hrozby a Národné bezpečnostné analytické centrum (ďalej iba NBAC), ktoré plní úlohy národného kooperačného centra pre hybridné hrozby. APHH dopĺňa systém o nový prvok - Výbor pre hybridné hrozby Bezpečnostnej rady Slovenskej republiky, ktorý má byť koordinačným uzlom pre tvorbu relevantných politík.

Kľúčovým predpokladom efektívnej reakcie štátu na hybridné hrozby je celospoločenský prístup k bezpečnosti a precízne nastavenie procesov zapojenia a vzájomnej koordinácie inštitúcií štátnej správy, ekonomického a akademického sektora (vysoké školy a výskumné inštitúcie spolufinancované z verejných zdrojov) a občianskej spoločnosti (whole-of-society approach). Celospoločenský prístup predpokladá sofistikované narábanie s otvorenými zdrojmi a transparentnú, vysoko koordinovanú a efektívnu strategickú komunikáciu štátu a z toho vyplývajúcu vysokú mieru verejnej diskusie a zapojenia verejnosti do obrany všeobecne.

Akčný plán, vypracovaný v gescii Ministerstva obrany SR, dopĺňa a posilňuje koordinovaný mechanizmus boja proti hybridným hrozbám v zmysle vyššie uvedenej koncepcie. Ten má tiež ministerstvo obrany spolu s relevantnými Ústrednými orgánmi štátnej správy (ďalej 'ÚOŠS') pomáhať implementovať a adekvátne optimalizovať. Na jeho konci má byť agenda boja proti hybridným hrozbám naďalej sústredená v NBAC, no zároveň významne rozšírená o nové prvky. Najvýznamnejším z nich je vznik nových, resp. posilnenie už existujúcich útvarov na Úrade vlády SR, Ministerstve obrany SR, Ministerstve zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a Ministerstve vnútra SR, ktorých úlohou je efektívne budovanie odolnosti Slovenskej republiky voči hybridným hrozbám.

Opatreniami akčného plánu vláda Slovenskej republiky reaguje na bezpečnostné riziká spojené so zahraničnými investíciami do kritickej infraštruktúry, médií, či akademického sektora, ovplyvňovanie volebných procesov, strategickú korupciu, či pôsobenie nelojálnych polovojenských skupín, so zvýšeným dôrazom na podvratné vplyvové aktivity aktérov, ktorí využívajú propagandu, dezinformácie, šírenie nenávistných alebo extrémistických obsahov a to aj verejne činnými osobami, či predstaviteľmi verejnej moci. Ich cieľom je obvykle erózia spoločenského konsenzu o správnosti euroatlantického ukotvenia Slovenskej republiky, dôvery vo verejné inštitúcie a demokratické zriadenie, spochybňovanie štátnej identity, zdieľanej interpretácie histórie, viery v správnosť a dodržiavanie zákonov, či pocit občianskej spolupatričnosti.

1.2 VÝCHODISKÁ AKČNÉHO PLÁNU BOJA PROTI HYBRIDNÝM HROZBÁM

APHH vychádza z predpokladu, že úspešná reakcia štátu na hybridné hrozby musí stáť na:

- a) koordinovanom zapojení relevantných ÚOŠS, subjektov ŠS, ekonomického a akademického sektora a občianskej spoločnosti,
- b) vzniku a pôsobení pracovísk pre boj s hybridnými hrozbami na relevantných ÚOŠS spolupracujúcich s NBAC ako národným kooperačným centrom pre hybridné hrozby,
- c) systémovej a koordinovanej implementácii konceptu strategickej komunikácie štátu zriadením a pôsobením útvaru strategickej komunikácie Úradu vlády SR a relevantných ÚOŠS,
- d) kontinuálnom navyšovaní spôsobilostí ÚOŠS a inklúzii širokej verejnosti.

Úspešný prístup k zmiernovaniu hybridných hrozieb musí odrážať potreby súčasného rýchlo sa meniaceho bezpečnostného prostredia, ktoré si vyžaduje celospoločenský prístup k obrane štátu. APHH preto navrhuje aj súbor opatrení zameraných na budovanie odolnosti obyvateľstva, ktoré stojí na zavádzaní moderných vzdelávacích programov do vzdelávacieho systému, ako aj na riešeníach, ktoré zodpovedajú súčasným decentralizovaným možnostiam vzdelávania a technickým spôsobilostiam verejnosti. Ústrednou témou budovania odolnosti je tiež ochrana občianskej spoločnosti a transparentňovanie - pre hybridné hrozby relevantných - častí verejného priestoru.

APHH bol vytvorený so zreteľom na meniace sa bezpečnostné prostredie a prepojenie na aktuálne etablovaný bezpečnostný systém štátu. Jeho plnenie si vyžaduje úzku súčinnosť a spoluprácu existujúcich štátnych inštitúcií a posilnenie bezpečnostného systému o nové centralizované inštitucionálne prvky. Realizácia úloh stanovených v APHH má za cieľ vylepšiť adresnosť a reakcieschopnosť štátu, nenahrádza však potrebu komplexnej aktualizácie Koncepcie bezpečného systému SR. APHH je zároveň otvoreným dokumentom, ktorý môže byť v závislosti od identifikovaných potrieb aktualizovaný o ďalšie úlohy.

Úspešnou implementáciou opatrení APHH Slovenská republika zvýši povedomie o hybridných hrozbách v radoch zamestnancov ÚOŠS, ŠS, ozbrojených zložiek a širokej verejnosti. Akčný plán má zaviesť formou a obsahom moderné vzdelávacie programy, zvýšiť odolnosť obyvateľstva a občianskej spoločnosti, stransparentniť verejný priestor a zlepšiť koordináciu a efektívnosť spolupráce relevantných zložiek ÚOŠS zodpovedných za zmierňovanie dôsledkov aktivít, ktoré pod prahom zvyčajnej reakcie dlhodobo, sústavne a koordinovane pôsobia proti záujmom Slovenskej republiky.

2 KYBERNETICKÉ HROZBY

Kybernetické hrozby sú hrozby aktivít ohrozujúcich dostupnosť, pravosť, integritu alebo dôvernosť uchovávaných, prenášaných alebo spracúvaných údajov, súvisiacich služieb poskytovaných alebo prístupných prostredníctvom sietí a informačných systémov. „Kybernetická bezpečnosť je stav, v ktorom sú informačné systémy a služby odolné voči aktuálnym hrozbám a zraniteľnostiam, ale aj pripravené na detekciu a riešenie kybernetických bezpečnostných incidentov, obnovu dát a procesov a minimalizáciu následkov. Kybernetická bezpečnosť však nie je len záležitosťou konkrétnych organizácií a subjektov, ktoré prostredníctvom vhodných opatrení chránia svoje aktíva“ (Národná stratégia kybernetickej bezpečnosti na roky 2021 až 2025, Národný bezpečnostný úrad, s. 4). Modernizácia spoločnosti prostredníctvom informačných a komunikačných technológií, jej digitalizácia a rozvoj inovatívnych služieb sú nepopierateľným faktom, ktorý sa stal prirodzenou súčasťou našich životov. Rozvoj, ktorý prináša rozširovanie možností, však musí byť vyvažovaný zodpovednosťou za riziká, ktoré vznikajú paralelne ako negatívna daň za výhody digitálnej spoločnosti.

Informatizácia verejného sektora, automatizácia výrobných a iných procesov, ktoré boli v minulosti vykonávané manuálne, neustály rozvoj a ľahká dostupnosť technológií, jednoduchosť ich používania v širokom spektre bežných činností vytvárajú priestor, v ktorom popri nesporných výhodách vznikajú hrozby namierené proti kritickým a citlivým systémom a službám štátu. Môžu narušiť dôveru občana v štát, spôsobiť rozsiahle ekonomické a hospodárske škody až po škody na zdraví a živote občanov.

Systém riadenia informačnej a kybernetickej bezpečnosti, ktorým sa má zabezpečiť vysoká miera odolnosti systémov a služieb a tiež efektívne detekčné a reakčné schopnosti, je strategickým bezpečnostným záujmom Slovenskej republiky. Ucelený koncept riadenia informačnej a kybernetickej bezpečnosti, strategické smerovanie na základe jasných princípov a presne definované strategické ciele sú základom pre dobre vyvinutý systém, ktorý dokáže pružne reagovať na aktuálne hrozby a zabezpečiť tak vysokú mieru kybernetickej bezpečnosti na národnej úrovni.

Historicky, Národná stratégia kybernetickej bezpečnosti na roky 2021 až 2025 (ďalej len „Národná stratégia“) nie je prvým strategickým dokumentom, ktorý bol na národnej úrovni vytvorený. V roku 2007 bola vytvorená stratégia informačnej bezpečnosti spolu s akčným plánom a následne v období rokov 2015 až 2020 bola platná Koncepcia kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky, ktorá bola prvým uceleným plánom, ktorý popísal princípy, zásady a ciele kybernetickej bezpečnosti. Opatrenia, ktoré zarámcovali túto koncepciu, sa zameriavali na vytvorenie inštitucionálneho rámca riadenia, prijatie vhodnej legislatívy, rozpracovanie základných mechanizmov správy kybernetického priestoru, vypracovanie systému vzdelávania, vytvorenie kultúry riadenia rizík, aktívnu medzinárodnú spoluprácu a podporu vedy a výskumu. Ku koncepcii bol vytvorený Akčný plán jej realizácie, ktorý určil konkrétne úlohy viažuce sa na jednotlivé opatrenia, gestorstvo subjektov, zodpovednosti participujúcich orgánov, ako aj časové rozmedzie plnenia úloh. V časovom horizonte, na ktorý

boli Koncepcia s Akčným plánom prijaté, sa podarilo vytvoriť stabilný inštitucionálny rámec riadenia kybernetickej bezpečnosti, prijať historicky prvú komplexnú legislatívu v oblasti kybernetickej bezpečnosti a boli vytvorené špecializované entity na riešenie kybernetických bezpečnostných incidentov.

Kybernetické hrozby, ako aj kybernetická bezpečnosť, sa neustále vyvíjajú. Neustále vznikajú nové ciele a vektory kybernetických útokov, ktoré sú čoraz rozsiahlejšie, častejšie a sofistikovanejšie. Niektoré štáty a neštátni aktéri sa stále viac uchýľujú k presadzovaniu svojich cieľov prostredníctvom nekalých kybernetických aktivít. Tieto môžu mať viaceré formy, vrátane útokov na kritickú infraštruktúru, kybernetickú špionáž, krádeže duševného vlastníctva, kybernetickú kriminalitu a kybernetické útoky ako súčasť hybridných hrozieb. Kybernetický priestor sa stále viac stáva oblasťou strategickej konfrontácie medzi štátmi, ktorá odráža dynamické geopolitické prostredie a úsilie o zmenu súčasného medzinárodného poriadku. Technologické inovácie, vrátane inovácií v oblasti kybernetickej bezpečnosti sa stávajú nástrojom konfrontácie a rastúceho napätia v politickej, hospodárskej a bezpečnostnej oblasti.

Dobrou správou je, že strategické smerovanie systému kybernetickej bezpečnosti môže stavať na dobrých základoch, ktoré položila Koncepcia a rozvinul jej akčný plán aj napriek tomu, že niektoré z úloh neboli úspešne ukončené.

Nová stratégia nadväzuje na vykonané aktivity a má ambíciu moderným spôsobom reagovať na aktuálne a perspektívne bezpečnostné hrozby, zadefinovať princípy systému kybernetickej bezpečnosti a určiť strategické ciele, ktorých dosiahnutím sa zabezpečí vyššia miera bezpečnosti v kybernetickom priestore Slovenskej republiky. Národná stratégia je určená pre všetky subjekty, ktoré sa podieľajú na budovaní systému kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky a je strešným dokumentom, z ktorého vychádza základné smerovanie Slovenskej republiky v tejto oblasti.

Víziou Národnej stratégie je posilňovanie a vytvorenie otvoreného, slobodného a bezpečného kybernetického priestoru pre všetkých.

2.1 AKČNÝ PLÁN BOJA PROTI KYBERNETICKÝM HROZBÁM

Kybernetická bezpečnosť je s neustále rastúcou digitalizáciou spoločnosti jednou z najdôležitejších oblastí, ktorá priamo ovplyvňuje fungovanie modernej spoločnosti. Aby bolo možné ju efektívne riadiť, potrebuje strategické ukotvenie v systéme správy štátu. Komplexný prístup ku kybernetickej bezpečnosti s jasnými princípmi a cieľmi nie len zaručuje jasnú víziu, ale aj potvrdzuje jej dôležitosť v celom bezpečnostnom systéme.

Previazanie kybernetickej bezpečnosti s problematikou počítačovej kriminality, kybernetického spravodajstva, kybernetickej obrany a kybernetickej diplomacie podčiarkuje multidimenzionálny presah kybernetickej bezpečnosti do viacerých významných oblastí, ktoré formujú kybernetický priestor. Systém riadenia kybernetickej bezpečnosti si na národnej úrovni vyžaduje nie len implementáciu tuzemských právnych noriem a procesov, ale musí zohľadňovať aj vývoj na úrovni EÚ, Rady Európy a OSN, nakoľko problematika kybernetickej bezpečnosti stiera hranice medzi štátmi a má globálny dopad na fungovanie spoločnosti.

Dňa 7. januára 2021 bola vládou schválená Národná stratégia kybernetickej bezpečnosti na roky 2021 až 2025 (ďalej len "Národná stratégia"), ktorá zakotvila smerovanie Slovenskej republiky v oblasti kybernetickej bezpečnosti. V Národnej stratégii sú popísané princípy, na ktorých stojí systém riadenia kybernetickej bezpečnosti, ako aj hrozby, ktoré vplývajú na procesy a činnosti v oblasti kybernetickej bezpečnosti a majú významný dopad na bezpečnosť štátu, ako aj jeho obyvateľov. Ako reakciu na tieto hrozby Národná stratégia určila strategické ciele, na ktoré je potrebné sa v najbližších rokoch zamerať:

- dôveryhodný štát pripravený na hrozby,
- efektívne odhaľovanie a objasňovanie počítačovej kriminality,
- odolný súkromný sektor,
- kybernetická bezpečnosť ako základná súčasť verejnej správy,
- silné partnerstvá,
- vzdelaní odborníci a vzdelaná verejnosť,
- výskum a vývoj v oblasti kybernetickej bezpečnosti.

Aby mohla byť Národná stratégia a jej ciele vykonateľné, musia byť určené konkrétne úlohy a aktivity spolu s jasnými zodpovednosťami. Na tento účel slúži Akčný plán Národnej stratégie kybernetickej bezpečnosti na roky 2021 až 2025 (ďalej len 'APKB'), ktorý tieto úlohy definuje, určuje zodpovedné subjekty a takisto aj časové horizonty pre jednotlivé úlohy.

Cieľom akčného plánu je vytvoriť ucelený koncept úloh a aktivít v oblasti kybernetickej bezpečnosti na najbližších 5 rokov. Navrhované úlohy sú adekvátne k potrebám naplnenia vízie a strategických cieľov stratégie a rešpektujú základné princípy, ktoré boli v stratégii zakotvené.

Budovanie spôsobilostí v oblasti kybernetickej bezpečnosti je nevyhnutným predpokladom pre účinnú ochranu kybernetického priestoru. Ide o komplexný proces, zahŕňajúci budovanie personálnych kapacít, vybudovanie organizačného rámca, rozvíjanie partnerskej spolupráce na národnej a medzinárodnej úrovni ako aj akvizície technických a technologických nástrojov. Vhodné nastavenie systému budovania spôsobilostí, zahŕňajúceho konkrétne úlohy a aktivity, prináša jasné priority, ako aj smerovanie SR v oblasti kybernetickej bezpečnosti.

Za monitorovanie implementácie je zodpovedný stály monitorovací výbor pre implementáciu APKB. Za implementáciu úloh a aktivít sú zodpovedné konkrétne subjekty. Tie sú uvedené pri jeho jednotlivých úlohách a aktivitách.

2.2 VÝCHODISKÁ AKČNÉHO PLÁNU BOJA PROTI KYBERNETICKÝM HROZBÁM

Od 1. januára 2016 sa novelou zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy stal Národný bezpečnostný úrad (ďalej len „úrad“) ústredným orgánom štátnej správy pre kybernetickú bezpečnosť. Úrad tak prevzal zodpovednosť za túto oblasť a tým sa zjednotila kompetencia, súvisiaca s riadením kybernetickej bezpečnosti v Slovenskej republike. Dňom 1. apríla 2018 vstúpil do platnosti zákon č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti, ktorým sa transponovala Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/1148 zo 6. júla 2016 o opatreniach na zabezpečenie vysokej spoločnej úrovne bezpečnosti sietí a informačných systémov v Únii (ďalej len "smernica NIS"), no najmä sa precizovalo postavenie, úlohy a právomoci úradu v oblasti kybernetickej bezpečnosti a legislatívne sa zadefinoval a zjednotil systém riadenia kybernetickej bezpečnosti.

2.3 SYSTÉM RIADENIA KYBERNETICKEJ BEZPEČNOSTI v SR

Systém riadenia kybernetickej bezpečnosti v Slovenskej republike má niekoľko vrstiev, ktoré môžeme rozdeliť na národnú úroveň a sektorovú úroveň. Na národnej úrovni úrad riadi strategické, koncepčné a normotvorné činnosti, je kontaktným bodom pre zahraničie, vrátane medzinárodných organizácií, vedie register základných služieb, register prevádzkovateľov základných služieb, register poskytovateľov digitálnych služieb a vykonáva ďalšie dôležité činnosti a aktivity v oblasti kybernetickej bezpečnosti na národnej úrovni, vymedzené v §5

zákona o kybernetickej bezpečnosti. Taktiež plní úlohu Národnej jednotky CSIRT, ktorá na národnej úrovni rieši a koordinuje riešenie kybernetických bezpečnostných incidentov, vydáva včasné varovania a výstrahy pred kybernetickými bezpečnostnými incidentami a zraniteľnosťami a rieši ostatné úlohy, súvisiace s riešením kybernetických bezpečnostných incidentov a obnovou systémov.

Na sektorovej úrovni je podľa zákona definovaných 11 sektorov a 25 podsektorov. Za každý zo sektorov je zodpovedný ústredný orgán, ktorý plní úlohy na úrovni poskytovania požadovanej súčinnosti s úradom, spolupráce s inými sektorovými ústrednými orgánmi a prevádzkovateľmi základných služieb vo svojej pôsobnosti, budovaní bezpečnostného povedomia, koordinovanej spolupráce na všetkých stupňoch riadenia kybernetickej bezpečnosti, aplikácie bezpečnostných opatrení, identifikácie základnej služby a prevádzkovateľa základnej služby a spolupráce so zahraničnou inštitúciou obdobného zamerania.

V každom sektore, na základe identifikácie podľa zákona, vystupujú prevádzkovatelia základných služieb. Títo majú povinnosti vyplývajúce zo zákona a to najmä prijať a dodržiavať zákonne vymedzené bezpečnostné opatrenia, bezodkladne úradu hlásiť závažný kybernetický bezpečnostný incident, riešiť kybernetické bezpečnostné incidenty, zabezpečovať dôkazy o kybernetických bezpečnostných incidentoch, spolupracovať s úradom a ústredným orgánom, ako aj oznámiť orgánom činným v trestnom konaní, ak bol spáchaný trestný čin v súvislosti s kybernetickým bezpečnostným incidentom.

Zákon definuje aj Poskytovateľov digitálnej služby, ktorí prevádzkujú jednu z troch služieb - online trhovisko, internetový vyhľadávač alebo službu vcloud computingu. Ich povinnosti sú veľmi podobné ako povinnosti Prevádzkovateľov základnej služby - teda prijať a dodržiavať bezpečnostné opatrenia v rozsahu špecifickom pre poskytovateľa digitálnej služby, hlásiť - podľa špecifických pravidiel - kybernetický bezpečnostný incident a tento aj riešiť a spolupracovať s úradom pri jeho riešení.

3 HYBRIDNÉ BOJISKO BEZ HRANÍC

Bombastickými sa javili správy pre Slovensko: 8. decembra 2020 bol slovenský poslanec Európskeho parlamentu Vladimír Bilčík zvolený za koordinátora európskeho výboru pre boj s dezinformáciami. Výbor sa zameriava na identifikáciu oblastí, ktoré potrebujú európsku legislatívnu úpravu, vrátane budúceho fungovania sociálnych sietí a digitálnych platforiem. Analyzuje takisto porušovanie a obchádzanie volebných pravidiel a pracuje na spoločnom postupe proti hybridným hrozbám a škodlivým dezinformačným kampaniam tretích krajín, ktorých cieľom je podkopávať Európsku úniu.

Krátko na to vtedajší minister obrany Naď vystúpil na medzinárodnom kongrese, kde v diskusii zdôraznil najmä nevyhnutnosť efektívne a koordinovane reagovať na hybridné hrozby vrátane dezinformačných vplyvov, ktorým čelí aj Slovenská republika. Odpoveďou na ich zvládnutie bola nová Bezpečnostná stratégia SR a Obranná stratégia SR.

Okrem iného povedal: 'Bezpečnostná stratégia v hodnotení bezpečnostného prostredia jasne pomenúva, že Slovensko čelí aj hybridným hrozbám. Chceme preto posilniť kapacity a expertízu vo verejnej správe, ako aj celoštátnu koordináciu v tejto oblasti. Oblasť hybridných hrozieb a dezinformácií je súčasťou aj novej Obrannej stratégie. Tá určuje za predpoklad zvládania výziev v kybernetickom priestore včasnú identifikáciu prípadných hrozieb a reakciu proti nim. Najefektívnejšia je samozrejme prevencia. Obranná stratégia preto počíta aj so zvyšovaním informovanosti obyvateľstva o zabezpečovaní obrany štátu, čím sa zvýši odolnosť obyvateľstva voči dezinformáciám a škodlivej propagande. Už zmienenou významnou

medzirezortnou iniciatívou – aj na tomto poli - je ‚Akčný plán na koordináciu boja proti hybridným hrozbám a dezinformáciám‘. Jeho ambíciou je identifikácia problémov aj v tejto oblasti spolu s konkrétnymi návrhmi ich riešení. K hybridným hrozbám Slovensko pristupuje aktívne aj na pôde NATO, ktoré v roku 2016 uznalo kybernetický priestor ako operačnú doménu a zaviazalo sa k zlepšeniu kybernetickej obrany na národnej úrovni.“

„Informačné operácie sú vojenskou činnosťou, ktorá podporuje ciele širšej strategickej komunikácie a zabezpečuje jej realizáciu vo vojenských operáciách. Zameriavajú sa predovšetkým na ovplyvnenie vôle, porozumenia a schopností protivníka alebo iných cieľových skupín a zároveň chránia vlastné sily pred týmto ovplyvňovaním. Riadia sa usmerneniami vychádzajúcimi zo strategickej úrovne, sú naplánované predovšetkým na operačnej úrovni a vedené na operačnej a taktickej úrovni velenia. Vždy musia podporovať ciele strategickej komunikácie. Informačné aktivity na všetkých úrovniach vedenia vojny musia sledovať hlavný a jednotný strategický naratív, čiže príbeh“ (Řehka, 2017, s. 137).

Informačné operácie sú vo svojom modernom ponímaní aj v NATO stále relatívne mladou disciplínou, predovšetkým v porovnaní s verejnými záležitosťami a psychologickými operáciami. Oproti strategickej komunikácii sú metodicky prepracovanejšie a majú svoju vlastnú doktrínu, v jej implementácii je však stále čo doháňať a v jednotlivých členských krajinách nie je táto schopnosť na rovnakej úrovni. „Okrem iného je dôležité vycvičiť vyšší počet odborníkov na túto oblasť a zabezpečiť jej širšie chápanie medzi vojenskými veliteľmi a ich štábmi“ (Řehka, 2017, s. 137).

3.1 DEZINFORMÁCIE NA SOCIÁLNYCH SIEŤACH

‘sociálne siete sú novou zbraňou moderného konfliktu...’

Dnešný svet je charakterizovaný rýchlym a ľahkým prístupom k informáciám. Túto rýchlosť niekoľkonásobne zvýšil nástup sociálnych sietí. Tie zmenili spôsob ako sú ľudia informovaní, no najmä ako spracúvajú realitu – a spôsob akým sa zapájajú do verejnej diskusie. Ľudia na sociálnych sieťach majú tendenciu vnímať informácie, ktoré súvisia s ich preferovanými naratívmi a zároveň ignorovať iné protichodné názory či informácie. Táto zaujatosť má vplyv na ďalšie šírenie obsahu.

Dezinformácie sú neoddeliteľnou súčasťou moderných informačných operácií. Ide o koordinované, dobre organizované a plánované aktivity zamerané na ovplyvňovanie cieľového publika. Na šírenie dezinformácií sa využívajú rôzne kanály. Sociálne siete ako také sú zvyčajne koncovým bodom a výstupom, no šírenie dezinformácií sa realizuje hlavne prostredníctvom rôznych outletov a ‘alternatívnych‘ spravodajských portálov, z ktorých je obsah ďalej preberaný a šírený.

Dezinformácie majú rôzne účely. Napríklad polarizácia spoločnosti, destabilizácia vlády, pokrivenie spoločenských hodnôt, ale aj odvádzanie pozornosti od iných vážnych tém. Dezinformácie sa objavujú naprieč celým spektrom oblastí spoločenského života od rôznych zdravotných tém, technologických tém, geopolitiky, až po krajné konšpiračné teórie. Markantným príkladom dezinformačných trendov posledných rokov sú tie spojené s COVID, jeho vznikom, alebo vakcínami. Cieľom je – okrem polarizácie spoločnosti – aj zahmlievanie závažnosti situácie (napr. čínske dezinformácie o vzniku, pôvode a zvládaní pandémie v jej začiatkoch, cieleňé kampane na kompromitáciu západných vakcín v prospech Sputnik V atď.).

Takéto nastavenie prostredia zvyhodňuje aktérov, ktorých stratégia cieľi na extrémnu mobilizáciu vlastných podporovateľov a demobilizáciu podporovateľov oponentov. Prostredníctvom kognitívnych dezinformačných operácií zahraniční aktéri cieľia na skupiny náchyľnejšie k radikalizácii a rozvracajú spoločnosť, alebo publikum protivníka. Problematické

algoritmy sociálnych sietí tak vytvárajú priestor plný slabín, zvýhodňujúci dezinformačný obsah, ktorý je naplno zneužívaný škodlivými aktérmi vo vlastný prospech.

Zneužívanie dezinformácií exponenciálne narastá. Lídri, politici a novinári zodpovední za iniciovanie a formovanie verejnej diskusie tiež prispievajú – často nevedome – k podnecovaniu ideologických bublín. To je mimoriadne alarmujúce, najmä v čase, keď sa dezinformácie môžu stať otázkou života a smrti.

3.2 SPÔSOBY ŠÍRENIA DEZINFORMÁCIÍ

Komercializácia správania na sociálnych sieťach

Nákup lajkov, zhliadnutí a followerov a tým ovplyvňovanie diskusií na sociálnych sieťach. Algoritmy sociálnych sietí preferujú obľúbený a komentovaný obsah. Takému následne dávajú viac priestoru.

Príklad experimentu NATO STRATCOM COE poukazuje na fakt, ako si za 300 € výskumníci kúpili 3.530 komentárov, 25.750 lajkov, 20.000 zhliadnutí a 5.100 followerov. V tomto aspekte zlyhávajú najmä sociálne siete. Aj napriek tomu, že účty vykazovali podozrivé správanie boli po štyroch týždňoch od zakúpenia 4 z 5 služieb stále aktívne. 95% nahlásených účtov bolo aktívnych aj po troch týždňoch od nahlásenia neautentického správania.

Digitálny astroturfing

Astroturfing označuje metódu, ktorá ovplyvňuje spotrebiteľské správanie či politické preferencie tým, že daný subjekt sa snaží vyvolať dojem autentickosti a spontánneho pôvodu 'zdola'. V skutočnosti je však takáto kampan' profesionálne organizovaná. Mnohé skupiny na sociálnych sieťach sa tvária ako hnutia zdola s vôľou zmeniť lokálnu politiku, no v realite môžu cielene manipulovať verejnú mienku a polarizovať masy. Spolu s netransparentnými skupinami sa objavuje aj personalizovaná propaganda prostredníctvom micro-targetingu reklám. Príkladom sú skupiny na Facebooku vytvorené ruskou trolliou farmou IRA. Jednou z nich bola skupina Heart of Texas, ktorá mala zlučovať secesionistické hnutie Texasu, no v skutočnosti propagovala konšpiračné teórie, krajne pravicovú ideológiu, xenofóbiu, anti-LGBT a anti-moslimskú rétoriku.

Zaplavenie zóny a využívanie botov

Škodliví aktéri pomocou infikovaných počítačov dokážu kontinuálne zaplavovať sociálne siete dezinformačným obsahom. Tento fenomén v kombinácii so všeobecne chýbajúcimi znalosťami o fungovaní algoritmov, či ich netransparentnosťou a umelou inteligenciou, ktorá reguluje obsah, predstavuje ďalší významný problém. K 'zaplaveniu zóny' sa využívajú napríklad boti – účty, ktoré generujú závadový dezinformačný obsah automatizovane. Botneti, čiže skupiny či siete botov, prostredníctvom dosahu na sociálnych sieťach vedia rozšíriť dezinformácie veľkou rýchlosťou. Sú najčastejšie viditeľní na Twitteri, pred časom sa objavili už na Instagrame. Ďalším podobným úkazom sú trollovia – reálne osoby, ktoré iniciujú konflikt a znemožňujú diskusie v online priestore, často prostredníctvom zdieľania dezinformácií. Trollovia takto ďalej polarizujú ostatných užívateľov. Populárni sú najmä na Facebooku a diskusných fórach.

Mediálne trojské kone

Existujú falošné webové stránky, ktoré sa tvária ako relevantné médiá, no šíria dezinformácie a propagandu. Zvyčajne ide o lokálne noviny, ktoré sa prezentujú ako nezávislé, no témy a smerovanie článkov sú diktované priamo zo zahraničia.

Source hacking

Spôsob manipulácie obsahu, aby akceleroval s čo najväčším dosahom na sociálnych sieťach bez vzbudzovania podozrení. Primárnym cieľom sú novinári a iné vplyvné osobnosti, ktoré následne prevezmú konkrétny obsah a ponúknu ho širšiemu publiku. V známom prípade Macron Leaks dva dni pred francúzskymi prezidentskými voľbami unikla kombinácia pravých aj falošných dokumentov, ktoré mali dokázať daňové podvody Emmanuela Macrona. Cieľom bolo zdiskreditovať jeho kampaň počas volebného moratória, kedy sa francúzske médiá k obsahu nemôžu vyjadriť. Na sociálnych sieťach však dokumenty cirkulovali s obrovským dosahom.

Získavanie influencerov

Získavanie známych osobností na vlastnú stranu má zásadný dopad v offline aj online svete. Štúdia Oxford's Reuters Institute odhalila, že k šíreniu dezinformácií o koronavíruse najviac napomáhajú influenceri a celebrity. Aj napriek tomu, že zo všetkých širitel'ov dezinformačného obsahu predstavujú celebrity len 20 % percent, ich posty generujú až 69 % interakcie na sociálnych sieťach. Príklad: V Českej republike sa v kontexte koronavírusových dezinformácií zviditeľnila speváčka Ilona Csáková, ktorá predstavuje skupinu ľahko ovplyvniteľných celebrit. Vhodným cieľom pre nepriateľských aktérov sú práve aspirujúci či začínajúci influenceri. Výmenou za technologickú či finančnú pomoc tak aktéri získajú ďalšie publikum dezinformačných naratívov.

3.3 ZÁKLADNÉ POJMY V DEZINFORMAČNOM SVETE

Falošné správy – informácie, ktoré zámerne napodobňujú formát spravodajstva alebo iného produktu žurnalistiky, pričom ich tvorcovia úmyselne alebo neúmyselne zavádzajú svoje publikum. Ich šírením navyše skresľujú realitu.

Dezinformácie – (slovenský ekvivalent: úmyselne falošná informácia, anglický ekvivalent: disinformation) – nepravdivá alebo zmanipulovaná informácia, ktorá je vytvorená a zámerne šírená s jednoznačným úmyslom spôsobiť ujmu. Producenti dezinformácií sú zvyčajne motivovaní politickými, ekonomickými, sociálnymi či psychologickými faktormi. Môže ísť o informáciu v podobe textu, obrazu, videa, grafiky alebo zvuku.

Konšpiračná teória – (slovenský ekvivalent: konšpirácia, anglický ekvivalent: conspiracy theory) teória, ktorá vysvetľuje udalosť alebo súbor okolností ako výsledok tajného sprisahania (konšpirácie) zvyčajne malou mocnou skupinou osôb. Takouto skupinou má byť zväčša vláda, predstavitelia tajných spolkov, organizácií alebo služieb, jedna alebo viacero spoločne pôsobiacich firiem alebo predstavitelia štátov, národov alebo náboženstiev, či dokonca mimozemské civilizácie. Konšpiračné teórie odmietajú všeobecne akceptované vysvetlenie takýchto udalostí.

Hoax – (slovenský ekvivalent: podvod, klamlivá správa) – falošná správa alebo úmyselné klamstvo, ktoré sa spolieha na ochotu ľudí niečomu uveriť. Virálne rozšírená poplašná správa, ktorá je podmnožinou dezinformácie. Je trestnoprávne postihnutelná a nemusí sa zakladať na realite.

Propaganda – informácia, idea, názor alebo vizuálny materiál, ktorý je vytvorený s účelom ďalšej distribúcie, zväčša uvádza iba jednu časť argumentu a jeho cieľom je ovplyvniť názory ľudí.

Malinformácia – (slovenský ekvivalent: škodlivá informácia, anglický ekvivalent: malinformation) – informácia, ktorá je založená na realite, šírená zámerné s cieľom spôsobiť ujmu osobe, organizácii alebo štátu, napr. uniknuté informácie, nenávistné prejavy, obťažovanie. Skutočná informácia, ktorá je verejne zdieľaná s úmyslom spôsobiť ujmu. Patria sem súkromné informácie, ktoré sa šíria tak, aby poškodili druhú stranu alebo jej povesť.

Misinformácia – (slovenský ekvivalent: neúmyselne nepravdivá informácia, anglický ekvivalent: misinformation) – informácia, ktorá je nesprávna/nepravdivá, avšak jej zámerom nie je úmyselne spôsobiť ujmu. Napríklad ide o prípady, kedy jednotlivci na sociálnych sieťach v snahe pomôcť šíria informácie bez toho, aby vedeli o tom, že sú nepravdivé.

Trol – (anglický ekvivalent: troll) – užívateľ internetu, ktorý svojimi komentármi a správaním na internete zámerné provokuje ostatných, alebo odvádza diskusiu od pôvodnej témy pod skutočnou, ale aj falošnou identitou.

Trolovanie (anglický ekvivalent: trolling) – akt zámerného urážlivého alebo poburujúceho správania sa v online komunite s cieľom vyprovokovať čitateľov alebo narušiť konverzáciu.

Weaponizácia – útočenie nepriateľskými informáciami na cieľovú skupinu, mobilizácia, šírenie naratívov, vedenie informačných operácií s cieľom ovplyvňovania správania, postojov, nálad a názorov svojej cieľovej skupiny.

4 PODPORNÉ RIEŠENIA BOJA PROTI HYBRIDNÝM HROZBÁM

Strategická komunikácia

Strategická komunikácia v krajine musí byť jednotná, koordinovaná s komunikáciou rezortov a vykonávaná nepretržite a proaktívne. Je nevyhnutné vybudovať dostatočne veľké kapacity a oddelenia strategickkej komunikácie – výkonné prvky, ktoré budú aktívne a moderne komunikovať témy, ktoré im prináležia. Dnes je možné ešte stále konštatovať, že strategická komunikácia na úrovni štátu neexistuje a 30 rokov, teda od vzniku SR ani neexistovala, i keď za posledné roky sa pre jej budúce štruktúry urobili prvotné kroky.

Hlavným predpokladom pre personál STRATCOM musí byť vzdelanie – teda získanie odborníkov na komunikáciu, sociálne siete, dátovú analýzu, grafikov a pod. Jednou z pravdepodobných ciest k úspechu je ich získavanie podobným spôsobom ako odborníkov na cyber defence. Objem finančných prostriedkov na vykonávanie takýchto aktivít musí byť dostatočne veľký, aby obsahoval vzdelanie, kurzy, technické zabezpečenie (internet, PC, telefóny), tvorbu platených informačných kampaní (tzv. boostovanie príspevkov), analytické softvéry...

Vzdelávanie v oblasti dezinformácií a rozvoj kritického myslenia

Je mimoriadne dôležité rozvíjať zručnosti spoločnosti v oblasti kritického myslenia a mediálnej či informačnej gramotnosti.

Paleta je pestrá: využívanie moderných technológií a aplikácií, vrátane počítačových hier, vytvorených za účelom podporenia kritického myslenia, či rozlišovania pravdivých a nepravdivých informácií, ako aj možnosti uplatňovania umelej inteligencie na odhaľovanie falošných správ.

Nezaobídeme sa však bez operatívnej činnosti bezpečnostných zložiek proti dezinformačným médiám a zavedenia funkčných právnych noriem a zákonov s adekvátnou vymožiteľnosťou.

Monitorovacia činnosť a analytika

Ďalšou skupinou nástrojov sú softvérové riešenia – dnes absolútne nevyhnutná podmienka. Takéto softvérové nástroje musia byť spôsobilé monitorovať informačný priestor 24/7 s využitím AI (umelá inteligencia, z angl. artificial intelligence).

Monitorovacie a analytické činnosti si vyžadujú:

- identifikovanie dezinformačných médií a vytváranie databáz falošných správ,
- používanie výstražných systémov na informovanie vládnych úradníkov a novinárov o nových dezinformáciách,
- zvolávanie pravidelných workshopov pre štátnych zamestnancov,
- odhaľovanie 'kto stojí za webmi šíriacimi dezinformácie'.

ZÁVER

Jedným z najdôležitejších aspektov boja proti hybridným hrozbám je posilnenie medzirezortnej spolupráce a koordinácie. To zahŕňa vytvorenie systémov a mechanizmov, ktoré umožnia rýchlu a efektívnu reakciu na zistené hrozby. Spolupráca medzi verejným a súkromným sektorom je nevyhnutná, pretože súkromné subjekty často disponujú technológiami a expertízou, ktoré môžu byť neoceniteľné pri ochrane pred kybernetickými útokmi. Bez efektívneho zdieľania informácií a zdrojov nebude možné dosiahnuť požadovanú úroveň bezpečnosti.

Rovnako dôležitá je aj angažovanosť občianskej spoločnosti, ktorá hrá kľúčovú úlohu pri zvyšovaní povedomia o rizikách spojených s hybridnými a kybernetickými hrozbami. Vzdelávanie a rozvoj mediálnej gramotnosti sú kritické pre budovanie odolnosti spoločnosti voči dezinformáciám a manipuláciám. Iniciatívy, ktoré sa zameriavajú na posilnenie kritického myslenia, sú nevyhnutné pre zabezpečenie, aby občania mohli identifikovať a reagovať na dezinformácie, ktoré môžu ohroziť demokratické hodnoty a stabilitu spoločnosti. Na zabezpečenie efektívneho boja proti hybridným hrozbám je potrebné neustále monitorovať a aktualizovať existujúce legislatívne rámce. To si vyžaduje systémový prístup, ktorý umožní adaptáciu na meniace sa podmienky a výzvy. V tejto súvislosti stojí za úvahu posilnenie kapacít štátnych inštitúcií, ktoré sú zodpovedné za ochranu kybernetickej bezpečnosti a zabezpečiť, aby mali dostatočné zdroje na plnenie svojich úloh.

Medzinárodná spolupráca je tiež kľúčovým aspektom efektívneho boja proti hybridným a kybernetickým hrozbám. Slovenská republika by mala aktívne participovať na medzinárodných iniciatívach, ktoré sa zaoberajú zdieľaním informácií, technológií a osvedčených praktík. Týmto spôsobom môže získať prístup k novým zdrojom a odborným znalostiam, ktoré sú potrebné na posilnenie jej obranných kapacít.

Celkovo sa dá konštatovať, že hybridné a kybernetické hrozby predstavujú vážnu výzvu pre bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky. Prijaté opatrenia a stratégie sú krokom správnym smerom, ale ich úspech závisí od schopnosti štátu, súkromného sektora a občianskej spoločnosti spolupracovať a koordinovane reagovať na tieto hrozby. Iba tak môžeme zabezpečiť, aby Slovenská republika zostala odolná voči hybridným útokom a dokázala ochrániť svoje demokratické inštitúcie a hodnoty.

Pri problematike ovplyvňovania vnútro politickej situácie, netransparentnej a skrytej podpore politických subjektov zo strany cudzích mocí a činiteľov, vrátane podpory pre polovojenské a extrémistické skupiny, je potrebné pripomenúť, že takáto podpora v súčasnosti nie je v Slovenskej republike v dostatočnej miere sankcionovaná. Cieľom opatrení môže byť

rozšírenie možností na vyhostenie, udelenie zákazu vstupu na územie Slovenskej republiky, či zaradenie osôb, ale aj členov takýchto organizácií, na zoznam subjektov, ktorým je odopretý vstup aj do celého Schengenského priestoru.

Séria opatrení, ktoré majú zmierniť hybridné pôsobenie cudzích aktérov v Slovenskej republike, spočíva aj v plošnom stransparentnení finančných tokov a investícií v relevantných doménach, napríklad v médiách, energetike a iných entitách kritickej infraštruktúry, v rozšírení trestnosti prvku cudzej moci do trestného zákona.

Kybernetické hrozby už dávno nie sú len záležitosťou špeciálnych systémov a profesionálov v oblasti informačných technológií. Týkajú sa každého z nás. Kybernetická bezpečnosť musí byť spoločnou zodpovednosťou štátu a jeho občanov. Útoky cudzích mocností, ale aj aktivity kybernetických zločincov majú významný dopad na naše bežné fungovanie. K základným strategickým záujmom Slovenskej republiky musí patriť udržiavanie a zdokonaľovanie systému kybernetickej bezpečnosti tak, aby hrozby, zraniteľnosti a incidenty mali čo najmenší dopad na štát a jeho občanov, ako aj na fungovanie spoločenského zriadenia.

Iba vytvorením a udržiavaním reálneho a funkčného, dostatočne plochého a zároveň hlbokého systému aktérov na poli boja proti hybridným hrozbám je možné s úspechom zamedzovať, resp. predchádzať, hybridným útokom.

Predpokladaný vývoj systému ochrany Slovenskej republiky pred hybridnými a kybernetickými hrozbami bude ovplyvnený viacerými kľúčovými faktormi, medzi ktoré patrí technologický pokrok, geopolitické zmeny a vývoj hrozieb v rámci hybridnej vojny. V nasledujúcich rokoch sa očakáva posilnenie kybernetickej bezpečnosti a ochrany kritickej infraštruktúry, pričom pokročilé systémy na detekciu a reakciu na kybernetické útoky budú hrať hlavnú rolu. Zároveň sa zvýši dôležitosť využívania umelej inteligencie a strojového učenia, ktoré pomôžu neutralizovať hrozby ešte pred tým, ako spôsobia závažné škody.

Veľký dôraz sa bude klásť na verejno-súkromné partnerstvá, keďže značná časť digitálnej infraštruktúry je v rukách súkromného sektora. Aj preto bude nevyhnutné rozvíjať spoluprácu medzi štátnymi a súkromnými subjektmi s cieľom chrániť strategicky dôležité systémy pred kybernetickými útokmi.

Jednou z najväčších výziev v oblasti hybridných hrozieb sú dezinformácie a psychologické operácie. Očakáva sa, že Slovenská republika bude používať pokročilé nástroje na monitorovanie a neutralizáciu dezinformácií šírených v online priestore. Tieto nástroje budú schopné v reálnom čase identifikovať a blokovat' falošné informácie, čím sa zvýši informačná bezpečnosť verejnosti. Zároveň sa bude zvyšovať význam vzdelávacích kampaní zameraných na posilnenie kritického myslenia občanov, aby boli schopní rozpoznať manipulácie a odolať im.

Ďalší vývoj v oblasti obrany bude zahŕňať inovatívne stratégie, pričom Slovensko zintenzívni výcvik špecializovaných jednotiek v oblasti kybernetickej bezpečnosti a hybridných hrozieb. Spolupráca s medzinárodnými partnermi, ako sú NATO a EÚ, bude kľúčová pre posilnenie strategických schopností krajiny. V súvislosti s hybridnými hrozbami sa očakáva aj úprava legislatívneho rámca, ktorá bude zahŕňať nové zákony a sankčné mechanizmy zamerané na potlačenie kybernetických útokov a dezinformačných kampaní.

V rámci posilňovania obrany bude nevyhnutné rozvíjať medzinárodné aliancie a zintenzívniť zdieľanie informácií o hrozbách. Slovensko sa pravdepodobne viac zapojí do medzinárodných iniciatív, ktoré umožnia lepšiu koordináciu reakcií na hybridné útoky. Dôležitou súčasťou tejto stratégie budú spoločné cvičenia na simuláciu hybridných útokov, čím sa posilnia schopnosti krajiny reagovať na podobné scenáre v budúcnosti.

Celkovo sa očakáva, že systém ochrany Slovenskej republiky pred hybridnými a kybernetickými hrozbami sa bude vyvíjať smerom k flexibilnejšiemu, technologicky pokročilejšiemu a legislatívne podloženému prístupu. Tento vývoj bude nevyhnutný pre zabezpečenie odolnosti Slovenskej republiky voči novým formám hybridných hrozieb.

Na záver je dôležité zdôrazniť, že kybernetická bezpečnosť a obrana proti hybridným hrozbám nie sú iba úlohou štátu, ale aj zodpovednosťou každého jednotlivca. Posilnením nášho povedomia a vzdelanosti v tejto oblasti môžeme spoločne prispieť k vytvoreniu bezpečnejšej a odolnejšej spoločnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

MINISTERSTVO OBRANY SR: *Akčný plán koordinácie boja proti hybridným hrozbám 2022 – 2024*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.hybridnehrozby.sk/wp-content/uploads/2023/09/APHH-2022.pdf> [cit. 2024-07-10]

NÁRODNÝ BEZPEČNOSTNÝ ÚRAD: *Akčný plán realizácie: Národná stratégia kybernetickej bezpečnosti na roky 2021 až 2025, Národný bezpečnostný úrad*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.nbu.gov.sk/data/att/2760.pdf> [cit. 2024-07-10]

NÁRODNÝ BEZPEČNOSTNÝ ÚRAD: *Národná stratégia kybernetickej bezpečnosti na roky 2021 až 2025*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.nbu.gov.sk/data/att/2759.pdf> [cit. 2024-07-10]

PAŽICKÝ, M. 2021. *Hybridné hrozby ako determinanty strategickej komunikácie v podmienkach bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky*. Záverečná práca. Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika.

ŘEHKA, K. 2017. *Informační válka*. Praha: Academia, 2017. 218 s. ISBN 978-80-200-2770-2.

Mgr. Mário Pažický, EMBA
externý doktorand, Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR
mario.pazicky@me.com

MILITARY INFORMATION SUPPORT OPERATIONS: RECRUITMENT OF GENERATION Z TO THE ARMED FORCES ACADEMY OF GENERAL M. R. ŠTEFÁNIK

Michaela RÁZUSOVÁ

ABSTRACT

The Slovak Armed Forces could use Military Information Support Operations (MISO) knowledge to influence target audiences and align military goals with national interests. This academic paper examines MISO's ability to recruit Generation Z to the Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik. Therefore, this academic paper examines customized MISO strategies to engage Generation Z, considering their digital fluency, values-oriented perspective, and social media dependence. Digital platforms for precise messaging, values-driven content that resonates with Generation Z's social issues, and influencers and peer advocates for recruitment are vital strategies.

In the theoretical part of the academic paper, we discuss MISO operations and their application in the U.S. Army environment for multiple purposes, including the recruitment process of new military personnel. Subsequently, in the practical part of the academic paper, we talk about Generation Z and the possibilities of integrating knowledge from MISO operations into the needs of the Slovak Armed Forces in the recruitment process of Generation Z to the Armed Forces Academy of General M. R. Štefánik in Liptovský Mikuláš.

The benefits of MISO's involvement in this initiative far outweigh the challenges. By aligning recruitment with Generation Z's preferences and concerns, the Slovak Armed Forces can build a solid and ever-flowing pipeline for cadet flow to the Armed Forces Academy of General M. R. Štefánik in Liptovský Mikuláš. This alignment ensures the recruitment process is practical and relevant to the target audience.

MISO's participation is about improving recruitment and strengthening the military communication strategy in the Slovak Republic's complex information landscape. This strategy aims to precisely target a common shared goal, enhancing the audience's confidence in its effectiveness.

Keywords: MISO, Generation Z, recruitment, Slovak Armed Forces, Armed Forces Academy

INTRODUCTION

Military Information Support Operations (MISO) has evolved into a cornerstone of contemporary military strategies, particularly in an era characterized by information warfare, digital communication, and psychological manipulation. These operations, designed to influence target audiences' emotions, attitudes, and behaviors, are indispensable in conflict zones and peacetime endeavors, including recruitment campaigns and public outreach initiatives. The Slovak Armed Forces, like other NATO members, should recognize the significance of MISO in advancing national security objectives and specific operational aims. As for numerous countries, a critical challenge for the Slovak Republic is recruiting and retaining Generation Z—individuals born between 1995 and 2010—within its military, specifically the Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik.

Generation Z constitutes a distinctive demographic with specific traits that render conventional military recruitment strategies less efficacious. Generation Z, the inaugural cohort raised amidst the internet, social media, and smartphones, is characterized by its digital proficiency, social consciousness, and skepticism towards conventional authority frameworks (Dimock, 2019). Recent studies indicate that this generation prioritizes personal values such

as social justice, environmental issues, and global citizenship (Seemiller & Grace, 2016). Thus, military recruitment strategies that do not align with these values and fail to leverage the digital platforms frequented by Generation Z are unlikely to be effective.

The Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik plays a pivotal role in cultivating the future of the Slovak Armed Forces through the training and development of future military officers. Recruitment for this institution is crucial for sustaining a formidable, highly proficient, and coherent armed forces with dignified and strong leadership. Attracting Generation Z to the Armed Forces Academy requires innovative strategies that surpass conventional recruitment methods. With its unique and creative approach, MISO provides a proficient solution by allowing the military to develop customized, culturally relevant messages that align with the distinct traits of Generation Z.

Integrating MISO into the Slovak Armed Force's recruitment strategies may entail several fundamental approaches. Utilizing digital platforms and social media is essential, as these are the principal venues where Generation Z engages and acquires information (Twenge, 2017). The military must formulate targeted campaigns that utilize digital platforms to communicate authentic and engaging messages to this generation. Using popular social media platforms to disseminate narratives of young cadets and their experiences may foster relatability and aspiration among prospective recruits.

Secondly, the substance of these messages must be guided by values. Generation Z is frequently driven by a commitment to effectuate change globally. Therefore, recruitment initiatives should highlight the Slovak Armed Forces' involvement in tackling international challenges, including humanitarian efforts, disaster response, and peacekeeping missions. This corresponds with the tenets of MISO, which aim to shape behavior via strategic, culturally attuned messaging that resonates with the values and concerns of the target audience (Joint Publication 3-13.2, 2011). By positioning military service as a method to impact society and the global community positively, the Slovak Armed Forces can offer a more persuasive argument to Generation Z. For instance; messages could focus on the opportunity to make a difference in the world through military service, or the chance to develop leadership skills that can be used to address global issues.

Furthermore, the utilization of influencers and peer advocates constitutes another essential strategy. Studies indicate that Generation Z is likelier to trust and be swayed by peers and social media influencers rather than by conventional advertising or authoritative figures (Francis & Hoefel, 2018). MISO can foster collaborations with prominent individuals who resonate with the principles of both Generation Z and the Slovak Armed Forces, thereby promoting military service in an authentic and aspirational manner.

Nonetheless, utilizing MISO for recruitment presents particular challenges. A primary concern is preserving the credibility and authenticity of the messages. Generation Z is exceptionally skilled at recognizing inauthentic content, and any efforts to manipulate or coerce through digital channels may be counterproductive, potentially harming the reputation of the Slovak Armed Forces (Pew Research Center, 2021). Furthermore, the legal and ethical ramifications of employing MISO in domestic recruitment initiatives must be meticulously addressed. MISO is primarily intended for foreign audiences, and its application for domestic purposes necessitates compliance with stringent legal frameworks to ensure adherence to national and international law (Joint Publication 3-13.2, 2011).

Notwithstanding these challenges, the prospective advantages of integrating MISO into recruitment initiatives are substantial. Using targeted, culturally pertinent messaging, the Slovak Armed Forces can enhance engagement with Generation Z and establish a strong and ever-flowing pipeline of prospective cadets for the Armed Forces Academy. MISO's potential

to build a strong future for the Armed Forces Academy should instill a sense of optimism and hope in the audience. Moreover, MISO's capacity to synchronize with extensive strategic communication initiatives should guarantee that recruitment campaigns are consistent with the military's mission and national goals.

Therefore, this academic paper provides information on MISO and the integration of its tools that could prove to be a valuable instrument for the Slovak Armed Forces to enhance their recruitment strategies with effective engagement with Generation Z to the influx of recruits into the Armed Forces Academy of General M. R. Štefánik in Liptovský Mikuláš.

1 METHODOLOGY AND AIM

The academic paper comprehensively examines the role of MISO and its use for recruiting Generation Z. It utilizes a mixed-method research methodology, which incorporates several qualitative research methodologies. This approach enables a comprehensive approach to the subject matter through qualitative contextual exploration.

In the theoretical part of the academic paper, we discuss MISO operations and their application in the U.S. Army environment for multiple purposes, including the recruitment process of new military personnel. Subsequently, in the practical part of the academic paper, we talk about Generation Z and the possibilities of integrating knowledge from MISO operations into the needs of the Slovak Armed Forces in the recruitment process of Generation Z to the Armed Forces Academy of General M. R. Štefánik in Liptovský Mikuláš.

For both the theoretical and practical parts of the academic paper, we applied the following research methods:

- analysis,
- generalization,
- synthesis.

This academic paper aims to propose new ideas and COA in the recruitment process of Generation Z to the Armed Forces Academy of General M. R. Štefánik. Therefore, this academic paper should be understood as a proposal to apply a different outlook regarding the recruitment process and the adjustment of the environment for the new cadets.

2 MISO IN THE U.S. ARMED FORCES

Military Information Support Operations (MISO) are fundamentally derived from psychological operations (PSYOP), first employed by the U.S. Army during World War I. During that period, "propaganda" was used to sway adversarial forces and civilian populations to attain strategic goals. By the onset of World War II, the term "psychological warfare" was embraced, emphasizing the utilization of media and communication tactics to influence the morale of adversarial forces and the resolve of foreign populations (Paddock, 2010).

The structured implementation of psychological operations in the U.S. military, referred to as PSYOP, gained prominence during the Vietnam War. Throughout this period, PSYOP units employed leaflets, loudspeaker broadcasts, and radio transmissions to diminish the morale of North Vietnamese and Viet Cong forces. By the 1980s, PSYOP had evolved into a specialized military division responsible for swaying foreign populations by disseminating curated information aligned with U.S. military objectives (Cowan & Cook, 2018).

In 2010, the Department of Defense (DOD) substantially rebranded PSYOP, renaming the function to MISO. The alteration was prompted by apprehensions that the phrase “psychological operations” bore unfavorable implications linked to manipulation, propaganda, and deceit, thereby obstructing collaboration with partner agencies and foreign governments (Joint Publication 3-13.2, 2011). The DOD sought to diminish the stigma associated with influence operations by adopting the more neutral and strategic term MISO, thereby aligning these operations with contemporary communication strategies prioritizing credibility and integrity.

The rebranding of PSYOP to MISO did not fundamentally change the essence of these operations but highlighted their developing function in a globalized information landscape. MISO is characterized as the strategic dissemination of specific information and indicators to foreign audiences, aimed at influencing their emotions, motivations, rational thinking, and ultimately, the conduct of foreign governments, organizations, groups, and individuals (Joint Publication 3-13.2, 2011). These operations remain essential to the U.S. military's capacity to shape perceptions and influence behavior, especially in intricate and asymmetric warfare contexts.

2.1 APPLICATIONS OF MISO IN THE U.S. ARMED FORCES

MISO is a multifaceted instrument utilized by the U.S. Armed Forces across a broad range of operations, encompassing peacetime activities to comprehensive military campaigns. The following are the principal domains in which MISO is actively employed:

- **Combat operations**

MISO is utilized in combat operations to undermine enemy resolve, diminish support for adversarial actions, and promote defections. During the Gulf War in 1991, PSYOP units, later known as MISO, employed radio broadcasts and leaflet distributions to persuade Iraqi soldiers to surrender, leading to the capitulation of tens of thousands of Iraqi troops without direct combat (Cowan & Cook, 2018). This strategy was predicated on the assumption that altering the enemy's psychological state could diminish combat efficacy and preserve lives.

- **Counterinsurgency and irregular warfare**

In counterinsurgency operations, MISO is essential for gaining the support of the local populace. This strategy was prominently utilized during the U.S. military operations in Iraq and Afghanistan, where MISO was implemented to foster trust with local populations, counter insurgent propaganda, and enhance the legitimacy of U.S. and allied forces. MISO operations in Afghanistan were essential for disseminating information that contradicted Taliban narratives and advocated for peace, stability, and reconstruction to the local populace (Department of Defense, 2011).

- **Stability and humanitarian operations**

MISO utilizes instability and humanitarian operations to cultivate positive perceptions of U.S. forces and disseminate critical information to impacted populations. For instance, following natural disasters or in post-conflict situations, MISO units are dispatched to convey essential information, including the locations of aid distribution centers, medical services, and evacuation routes. These initiatives contribute to stabilizing the situation by alleviating panic, promoting collaboration with military and humanitarian personnel, and curtailing the dissemination of misinformation.

- **Peacekeeping and diplomatic initiatives**

MISO is frequently employed in peacekeeping operations to bolster diplomatic initiatives and foster peaceful conflict resolutions. MISO messages in these contexts aim to promote adherence to peace agreements, alleviate tensions among conflicting parties, and strengthen the overarching objective of cultivating enduring stability. This variant of MISO is executed in close collaboration with U.S. embassies and the Department of State to ensure alignment with diplomatic goals (Joint Publication 3-13.2, 2011).

- **Cyber and digital operations**

As the digital information age has progressed, MISO has progressively transitioned into the domain of cyber operations. The U.S. military employs digital platforms to instantaneously convey messages and counteract adversarial propaganda. This entails utilizing social media, websites, and other digital platforms to shape the perceptions and behaviors of foreign populations. Digital MISO is proficient in combating misinformation campaigns and influencing the global narrative to align with U.S. strategic interests (Joint Publication 3-13.2, 2011).

- **Interagency and multinational cooperation**

MISO is not exclusively a military instrument but is also incorporated into broader U.S. government communication strategies. The DOD synchronizes MISO operations with other entities, including the Department of State and the U.S. Agency for International Development, to guarantee that communications are consistent with U.S. foreign policy goals. Multinational collaboration is crucial in NATO operations, where MISO is instrumental in enhancing interoperability among allied forces and formulating messages that align with the objectives of international coalitions (Cowan & Cook, 2018).

MISOs have historically been essential to the U.S. military's endeavors to shape public opinion, sway foreign audiences, and manage perceptions in conflict areas. The strategic utility of MISO has extended beyond battlefield operations and counterinsurgency to include recruitment. The U.S. Armed Forces confront difficulties sustaining sufficient recruitment figures, especially among younger demographics; consequently, MISO has emerged as an effective instrument for enticing prospective soldiers by developing targeted, culturally relevant, and values-oriented communications.

- **Digital platforms and social media in MISO recruitment campaigns**

MISO has been integrated into recruitment efforts primarily via digital platforms and social media. Per the DOD's Joint Publication 3-13.2, MISO aims to convey accurate, culturally relevant messages to affect the attitudes and behaviors of target audiences (Department of Defense, 2011). Recruitment entails utilizing popular social media platforms the target audience uses, such as Instagram, TikTok, and YouTube, to develop targeted campaigns that captivate younger demographics in their primary online environments.

The U.S. military has progressively redirected its recruitment efforts towards digital platforms to engage Millennials and Generation Z, who are more likely to interact with digital content than traditional media (Pew Research Center, 2021). The U.S. Armed Forces initiated its "What's Your Warrior?" campaign, which extensively employed social media and digital content to highlight the diverse career opportunities within the military, encompassing cyber operations and engineering (U.S. Army, 2019). By showcasing diverse roles, the campaign contested conventional views of military service, depicting it as a viable avenue for combat positions and advanced technical and specialized careers that resonate with the interests of younger demographics.

MISO also contributes to refining the tone and content of these digital campaigns. Messages are designed to resonate with individuals while also addressing the concerns of parents, educators, and peers, who frequently impact prospective recruits' decisions. MISO operations guarantee that recruitment messages are pertinent and compelling by comprehensively analyzing the target audience's values, interests, and fears. Content highlighting leadership, educational advantages, and community service significantly appeals to Generation Z, who prioritize purpose-driven careers and personal development (Francis & Hoefel, 2018).

- **Values-driven messaging and the appeal to civic duty**

MISO operations prioritize creating values-driven messages that resonate with potential recruits' sense of civic responsibility, social justice, and personal growth alongside digital engagement. Generation Z is notably recognized for its dedication to societal issues, including environmental sustainability, social equity, and global humanitarian initiatives (Seemiller & Grace, 2016). Consequently, recruitment campaigns highlighting the military's involvement in disaster relief, peacekeeping operations, and international assistance initiatives are expected to succeed tremendously.

MISO improves recruitment initiatives by ensuring that the messaging corresponds with the fundamental values of the target demographic. The Army's "Warriors Wanted" campaign exemplified the contributions of U.S. soldiers in assisting communities during natural disasters, notably the hurricane relief operations in Puerto Rico in 2017. This form of communication resonates with the principles of younger generations, who perceive the military not solely as a mechanism for national defense but as an entity capable of positively contributing to global and humanitarian initiatives (Twenge, 2017).

MISO operations also create messaging highlighting the personal and professional development opportunities the military offers. This encompasses emphasizing educational advantages, including the G.I. Bill, which allocates financial resources for service members' higher education, alongside prospects for leadership enhancement and skills training in advanced domains such as cybersecurity and engineering (U.S. Department of Veterans Affairs, 2020). MISO positions military service as a conduit for personal and professional development, aligning recruitment narratives with the ambitions of younger generations that emphasize flexibility, skill acquisition, and enduring career opportunities.

- **Influencers and peer advocates in recruitment campaigns**

MISO operations acknowledge the significance of peer influence and social validation in the decision-making processes of younger recruits. Studies demonstrate that Generation Z trusts endorsements from peers and social media influencers more than conventional authoritative sources (Francis & Hoefel, 2018). Consequently, the U.S. Armed Forces have progressively utilized influencers and peer advocates to endorse military service.

MISO accomplishes this by choosing influencers who align with the values and interests of target demographics. These influencers may comprise active-duty service members who disseminate their personal experiences on platforms such as YouTube or Instagram, providing an insider's perspective on military life. Through the presentation of relatable and authentic narratives, these influencers elucidate military service and motivate others to contemplate enlistment.

In recent years, the military has collaborated with prominent online influencers and content creators to engage broader audiences. The Air Force partnered with esports influencers to advocate for cybersecurity and information technology careers, acknowledging these fields' appeal to tech-savvy Generation Z individuals interested in gaming and digital

professions (U.S. Air Force, 2021). This collaboration illustrates how MISO operations can modify recruitment strategies to align with prospective candidates' interests and digital behaviors.

3 GENERATION Z

Generation Z, often termed Gen Z, is the demographic cohort that follows Millennials, typically encompassing individuals born from the mid-to-late 1990s to the early 2010s. As the inaugural generation immersed in the internet and smartphones, Gen Z demonstrates a unique array of traits influencing its conduct, perspectives, and societal impact.

The most defining characteristic of Gen Z is their identity as "digital natives." Having been born into an era dominated by smartphones, social media, and the internet, they are more familiar with technology than any preceding generation. A Pew Research Center study revealed that 95% of teenagers in this demographic possess a smartphone, and 45% report being online "almost constantly" (Pew Research Center, 2018). This perpetual connectivity has rendered Gen Z proficient in multitasking across diverse platforms, devices, and social media applications. Gen Z's digital proficiency extends beyond social networking; they adeptly utilize technology for education, employment, and entertainment.

Generation Z values authenticity and transparency in personal relationships and interactions with brands and public figures. Having been raised with access to nearly boundless information, they possess a keen ability to identify insincerity and are less susceptible to conventional advertising techniques. Instead, they react to content that appears authentic and individualized. This generation is drawn to influencers and celebrities who are transparent about their experiences, challenges, and achievements. For brands, corporate social responsibility, ethical practices, and transparency have become indispensable for acquiring and maintaining the loyalty of Gen Z consumers (Francis & Hoefel, 2018).

Social justice is paramount among Generation Z's values. They fervently advocate for various issues, encompassing climate change, racial equality, LGBTQ+ rights, and gender equity. This generation is more inclined to adopt progressive perspectives than earlier generations. A 2020 study conducted by the Center for Information and Research on Civic Learning and Engagement (CIRCLE) revealed that 62% of Gen Z voters endorsed Joe Biden in the 2020 U.S. presidential election, signifying a liberal inclination in their political preferences (CIRCLE, 2020).

Furthermore, Generation Z has actively organized and endorsed international movements such as Black Lives Matter, March for Our Lives (gun control), and Fridays for Future (climate change). The extensive utilization of social media has enabled this generation to mobilize rapidly and efficiently, with platforms such as Instagram, Twitter, and TikTok functioning as essential instruments for activism and disseminating awareness. Their dedication to social causes is substantive; they ensure accountability for effecting change in themselves and others (Seemiller & Grace, 2016).

Generation Z is more willing to engage in mental health discourse than preceding generations. They have been nurtured in an environment where discussions regarding mental health have become progressively normalized, facilitated by the proliferation of mental health awareness campaigns and an expanding corpus of research that underscores the significance of psychological well-being. A report by the American Psychological Association (APA) indicates that Generation Z exhibits the highest levels of stress and mental health concerns among all generations, with 91% acknowledging the experience of at least one physical or emotional symptom associated with stress in the previous year (APA, 2019).

The heightened stress can be ascribed to various factors, including economic instability, academic demands, social media comparisons, and apprehensions regarding the future, such as climate change. Nonetheless, their transparency regarding mental health issues has cultivated a culture of empathy and reciprocal support. Platforms such as TikTok have evolved into centers for disseminating coping strategies, offering peer support, and dismantling stigmas associated with seeking therapy or alternative forms of assistance.

Generation Z values education, yet they adopt a more adaptable and pragmatic approach than Millennials. Many Gen Z individuals express skepticism regarding the worth of conventional higher education, especially in light of escalating expenses and the student debt crisis. Consequently, they are more inclined to explore alternative educational pathways, including online courses, vocational training, and coding boot camps. A survey conducted by Pearson Education revealed that approximately 59% of Gen Z participants consider skills-based learning more significant than a college degree (Pearson, 2018).

Generation Z prioritizes work-life balance, job security, and opportunities for professional advancement in their career aspirations. In contrast to Millennials, frequently labeled as job-hoppers, Generation Z generally pursues stability while simultaneously anticipating that employers provide flexibility and prioritize their well-being. A Deloitte report (2020) revealed that 77% of Gen Z participants stated that a company's position on diversity, equity, and inclusion would affect their employment choices, demonstrating their socially conscious perspective.

Generation Z's consumer behaviors mirror their values. Conscious consumers are more inclined to buy from brands that reflect their ethical standards, particularly those emphasizing sustainability, ethical labor practices, and social responsibility. A study by McKinsey & Company revealed that 73% of Gen Z respondents expressed a willingness to pay a premium for products from companies that endorse causes they value (Francis & Hoefel, 2018). They are increasingly predisposed to acquire second-hand items and engage in the circular economy, motivated by their commitment to environmental sustainability. Generation Z is transforming the retail environment by demanding tailored brand experiences. They favor direct engagement with companies via social media and prioritize user-generated content, including reviews and testimonials, over conventional advertising. This generation also adopts the gig economy, with numerous individuals pursuing side hustles or entrepreneurial endeavors in conjunction with their main career trajectories (Seemiller & Grace, 2016).

4 COURSES OF ACTION IN THE RECRUITMENT PROCESS OF GENERATION Z

Generation Z constitutes a novel cohort of prospective candidates for military academies globally, including the Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik in Liptovský Mikuláš. To successfully recruit Gen Z as cadets, it is essential to acknowledge their distinct traits, values, and communication preferences. This generation is digitally adept, socially aware, and pursues authenticity and purpose in their professions. In Central Europe and the Slovak Republic, comprehending these characteristics within the framework of recent global and regional developments—such as the war in Ukraine, NATO's evolving role, and heightened national security concerns—is imperative.

The proposed course of action (COA) utilizes MISO to target and engage Generation Z. MISO effectively utilizes PSYOP to affect attitudes and behaviors via meticulously designed communication strategies. This COA will employ MISO to develop a compelling recruitment campaign that aligns with Gen Z's values, digital behaviors, and perspective while considering the distinct security landscape in Central Europe.

4.1 SOCIAL MEDIA CAMPAIGNS

Generation Z supports causes that resonate with their principles, including climate change, social justice, and national defense. Considering the geopolitical tensions in Central and Eastern Europe and the Slovak Republic's strategic position as a NATO member, a campaign highlighting the purposeful nature of military service will resonate with this generation. Possible COA activities could include producing video content disseminated via popular social media platforms that showcases authentic narratives of the Slovak Armed Forces soldiers and cadets. These narratives should highlight how service at the Slovak Armed Forces, including the Armed Forces Academy, enables contributions to peace, stability, and national defense against external threats, including Russian aggression in Ukraine.

Social media campaigns should concentrate on purpose-oriented communication that corresponds with contemporary issues regarding regional security, cybersecurity, and the protection of democratic principles. They should also emphasize the capacity of cadets to effectuate tangible improvements in safeguarding the future of the Slovak Republic and the European Union.

Campaigns should integrate themes of resilience and leadership, illustrating how the Armed Forces Academy cultivates technical and physical competencies, character, discipline, and leadership abilities.

A video series showcasing cadets participating in training exercises, accompanied by captions such as "Safeguarding our future." could assume the leadership your nation requires. Incorporate national symbols such as the Slovak Republic's national flag and NATO imagery. In addition, allusions to historical Slovak military figures, including General M. R. Štefánik, could be included to instill a feeling of patriotism and belonging in the target audience.

4.2 APPEAL TO TECHNOLOGY SAVVY AND CAREER-ORIENTED

Generation Z is not only proficient in technology but also exceptionally career-oriented. They prioritize education that imparts practical skills and facilitates career opportunities. The Armed Forces Academy can leverage this by providing information on advanced technology, cybersecurity, and leadership training available in their military education. Considering Slovakia's continuous defense technology and cybersecurity advancement, this is a logical alignment.

The COA might initiate a focused information campaign on popular social media platforms highlighting the technological advancements in military education. The campaign should emphasize programs in engineering, cybersecurity, unmanned aircraft systems, and military intelligence.

Collaboration with Slovak tech influencers and renowned military technology specialists to produce content demonstrating the integration of advanced technologies with conventional military training could stir the interest of the tech-savvy.

Providing online workshops and webinars with Armed Forces Academy professors, alums, and active military officers to discuss the academy's technology programs and career paths in cybersecurity, engineering, and leadership could be integrated into the recruitment process.

A video series, "Modern Warriors," disseminated on popular social media platforms, could showcase cadets acquiring knowledge in unmanned aircraft system technology,

cybersecurity, and artificial intelligence applications in defense contexts. This should elucidate the tangible career advantages and prospects within the Slovak Armed Forces and beyond.

4.3 EMPHASIZE PHYSICAL FITNESS AND PERSONAL DEVELOPMENT

Generation Z is dedicated to self-enhancement and personal growth, especially mental well-being and physical fitness. Military service provides an avenue for personal development, physical fitness, and discipline, which should be emphasized in the recruitment strategy.

Therefore, one of many possible COAs could include advertising the academy's physical fitness training and wellness initiatives on popular social media platforms where cadets are depicted participating in physical training, collaborative exercises, competitions, and outdoor adventure pursuits.

This could also include engaging well-known fitness influencers or personal trainers who resonate with Gen Z to advocate for the benefits of military life on mental and physical health. In addition, a fitness challenge campaign could allow prospective participants to engage in virtual or in-person physical activities, including obstacle courses or fitness assessments. The campaign should include opportunities to visit the academy or win military-themed merchandise.

For example, a fitness challenge shared on popular social media platforms titled "Train like a cadet " involving participants engaging in physical drills modeled after the Armed Forces Academy could successfully depict the Academy's possibilities for fitness and promote physical fitness and personal development. The campaign could feature brief videos of cadets engaging in strength training, navigating obstacle courses, and performing cardio exercises.

4.4 SHOWCASE SOCIAL, FINANCIAL AND EDUCATIONAL BENEFITS

For Generation Z, pragmatic considerations such as financial stability and educational prospects are essential to decision-making. The Armed Forces Academy offers significant advantages, including education, monthly payments, diet, accommodation, sports complex, and career placement assistance post-graduation. In addition, the surroundings of Liptovský Mikuláš provide opportunities for both summer and winter sports with additional curricular courses and extracurricular activities conducted by the DEPT of Physical Education and Sports that are worth mentioning and promoting.

The most important COA to address recruits should be developing comprehensive, all-encompassing content that elucidates the financial and educational advantages of enrolling in the Armed Forces Academy, including complimentary tuition, assured employment, leadership enhancement, and global study prospects via NATO and EU initiatives.

One of the critical narratives could emphasize the Armed Forces Academy's international collaborations and overseas training opportunities, especially with NATO and allied nations and Erasmus + possibilities, which resonate with Gen Z's global perspective.

Illustrative content could be disseminated via popular social media platforms, such as infographics depicting the fully funded opportunities for education at the Armed Forces Academy, accompanied by videos of cadets engaged in international exchange programs such as Erasmus + or joint training exercises with NATO allies.

4.5 ALIGN RECRUITMENT EFFORTS, NATIONAL SECURITY CONCERNS AND PATRIOTISM

The war in Ukraine and overarching security issues in Eastern Europe are significant in the public awareness of Central Europe. Generation Z in the Slovak Republic, akin to their counterparts in the region, are aware of these security threats and the overarching influence of military power in preserving national and regional stability. The Slovak Armed Forces could leverage this sense of national obligation.

Creating a "Defend your future" initiative could appeal to Gen Z's civic duty toward their nation and region. Highlighting the Slovak Republic's significance within NATO and the necessity of a robust military to safeguard its borders and democratic principles. Additionally, the production of patriotic videos and digital advertisements depicting cadets engaged in NATO joint exercises, aiding disaster relief initiatives, and safeguarding the Slovak Republic's sovereignty against external threats could address Gen Z's sense of security awareness and provide them with a possibility to participate in the stability and security of the future. This could be executed with the engagement of notable Slovak personalities (military veterans, athletes, or musicians) to convey impactful messages regarding the significance of national service, particularly during periods of increased geopolitical tension.

4.6 UTILIZE INFLUENCER AND PEER-TO-PEER RECRUITING

Generation Z is influenced more by their contemporaries and relatable influencers than by conventional authority figures. Therefore, the recruitment strategy must integrate peer testimonials and influencer marketing to establish trust and relatability.

A possible COA could be to enlist male and female cadets as "ambassadors" who disseminate their experiences via popular social media platforms under the auspices of the Armed Forces Academy. These ambassadors would produce vlogs, posts, stories, and videos depicting their daily experiences at the Armed Forces Academy while being both professional and relatable. The relatability of information is essential because Gen Z is sensitive to the credibility or unreliability of information given to them. Collaboration with popular Slovak influencers and personalities specializing in sports, fitness, technology, education, and consequential promotion of the Armed Forces Academy through their content could positively impact the Academy's image. Subsequently, organizing virtual Q&A sessions, enabling prospective recruits to engage with cadets in real-time, and offering a forum for open inquiries and concerns to be addressed by peers could contribute to the image of openness to attract recruits.

5 ENVIRONMENT ADJUSTMENT

One thing is using MISO to attract the current generation to become cadets and future military officers. Another one is to keep them interested after enlisting to become cadets at the Armed Forces Academy. To enhance the Armed Forces Academy's appeal and efficacy for Generation Z cadets, the environment must embody the values, skills, and preferences that align with this generation. Generation Z cadets emphasize the need to consider mental health, adaptability, technological proficiency, collaboration, and purpose-oriented employment. Consequently, modifying the academy's environment to address these requirements can improve engagement, training results, and overall satisfaction of everyone involved.

In the academic paper, we propose the following environmental modifications, initiatives, and enhancements to foster a military atmosphere conducive to Generation Z:

- **Integration of technology**

Smart classrooms are transforming educational settings by integrating advanced technologies, including interactive smartboards, virtual reality simulations, and augmented reality. These tools provide a more dynamic and pragmatic method for training, especially for topics that gain from immersive learning experiences. By implementing virtual and augmented reality, educators can develop a more immersive and interactive pedagogical approach, which is particularly advantageous for technologically proficient cadets. These innovations enhance interactivity in learning, connecting theoretical concepts with practical applications.

Alongside smart classrooms, online learning platforms are revolutionizing educational delivery. These platforms offer hybrid or fully online options for theoretical subjects, facilitating flexible access to study materials, assessments, and assignments. This flexibility enables students to learn independently and according to their schedules, accommodating diverse learning styles and requirements. Moreover, creating a digital platform for autonomous learning and skill evaluation empowers students to assume greater control over their educational experience, promoting independence and self-discipline. Both smart classrooms and online learning platforms substantially enhance the modernization of education, aligning it with the requirements of contemporary learners.

- **Collaborative and creative spaces**

Collaborative workspaces are essential for promoting teamwork and facilitating the exchange of ideas, especially in settings that cater to Generation Z's preferred working style. These open environments offer an informal yet functional setting, facilitating unrestricted collaboration and idea exchange among individuals. To enhance their efficacy, such spaces should be furnished with indispensable tools such as whiteboards, ergonomic seating, and dependable Wi-Fi connectivity. Organizations can foster collaboration and innovation by establishing these informal yet practical spaces, enabling cadets and students to participate in substantive discussions and inventive problem-solving.

Makerspaces provide innovation laboratories alongside collaborative workspaces, enabling cadets to experiment with advanced technologies, including robotics, engineering, and 3D printing. These experiential settings would allow cadets to implement their theoretical knowledge in real-world scenarios, providing them the chance to address practical military challenges. Engaging in projects that require creativity and critical thinking enables cadets to cultivate the problem-solving skills vital for contemporary military and engineering endeavors.

A crucial element of contemporary learning environments is the facilitation of peer-led workshops. These sessions allow junior soldiers to assume mentoring roles, imparting their strengths and expertise to their colleagues. Organizations can improve knowledge dissemination and promote a culture of reciprocal learning by enabling cadet-led skill workshops. This peer mentoring method enhances camaraderie among cadets and empowers them to assume greater responsibility for their education, fostering a more cohesive and competent workforce.

- **Emphasis on well-being and mental health**

To effectively alleviate stress and enhance mental well-being, it is imperative to establish on-site mental health professionals and peer support programs. By providing prompt

access to mental health services, institutions can guarantee that individuals obtain timely assistance for their emotional requirements. Alongside professional care, peer support programs can foster community and offer a secure environment for cadets to share their experiences. Workshops centered on resilience, mindfulness, and emotional intelligence can augment mental well-being by providing cadets with the tools to manage stress and address challenges more effectively. These proactive measures are essential in cultivating a healthy, supportive environment where cadets can flourish mentally and emotionally.

Alongside mental health, physical fitness is a fundamental aspect of overall well-being, especially in military or training environments. Although conventional physical training holds significance, Generation Z prioritizes diversity in fitness regimens. Integrating innovative fitness techniques with traditional exercises is advantageous to satisfy these preferences. Yoga, functional fitness, and high-intensity interval training (HIIT) offer varied methods for sustaining physical health, delivering mental and physical advantages. Yoga enhances flexibility and mindfulness, whereas functional fitness and HIIT prioritize strength, endurance, and agility. By diversifying fitness offerings, institutions can accommodate various interests and improve cadets' overall fitness experience.

Establishing recreational outdoor areas for cadets to unwind and socialize during their leisure time is equally significant. Designated zones, including obstacle courses, sports courts, and outdoor leisure areas, provide cadets with physical exertion, amicable competition, and social engagement opportunities. These recreational areas offer a necessary respite from training demands, enabling cadets to relax and connect with their colleagues in a casual, outdoor setting. By enhancing both physical and social well-being, these environments facilitate a comprehensive approach to training, encouraging a healthier, more balanced lifestyle for cadets.

- **Interactive and gamified training**

Combining gamification techniques into military training provides an interactive and stimulating approach to improving learning and skill acquisition. Integrating reward systems, leaderboards, and interactive simulations can enhance the motivation and immersion of training. In this context, gamification may encompass tactical video games or scenario-based challenges that simulate real-life decision-making under duress. These methods promote cadet engagement, foster critical thinking skills, and facilitate the application of theoretical knowledge in practical, frequently high-pressure scenarios. Incentive structures and leaderboards introduce a competitive aspect, motivating cadets to pursue excellence while promoting camaraderie and collaboration.

An essential component in modernizing military training is the improved utilization of virtual reality (VR) combat simulations. These simulations offer cadets a more genuine and immersive experience, enabling them to rehearse combat scenarios in a controlled yet realistic setting. Virtual reality technology allows trainees to encounter scenarios replicating the intricacies and stresses of actual combat, rendering the training both educational and captivating. This immersive experience enhances technical and tactical skills while fostering the mental resilience required to manage the pressures of real combat scenarios. Consequently, VR combat simulations can markedly improve the efficacy of military training by providing practical experience in a secure yet demanding environment.

Alongside gamified training techniques and VR simulations, forming an e-sports club or team centered on military strategy games can further augment teamwork and strategic cognition among cadets. This initiative engages Generation Z's fascination with digital games while enhancing essential military competencies, including communication, planning, and strategic decision-making. Participation in military-themed e-sports enables cadets to cultivate

leadership abilities and improve their capacity for effective teamwork. This approach merges the allure of e-sports with the cultivation of practical military skills, rendering training more captivating and pertinent to the interests of younger generations while simultaneously fulfilling the fundamental objectives of military education.

- **Modernized living quarters**

Transforming traditional military barracks to accommodate the needs and preferences of Generation Z cadets necessitates a transition from conventional dormitories to more modern, dorm-style lodgings. The revised living quarters should emphasize improved privacy features, providing cadets with an augmented sense of personal space in a typically communal setting. Shared spaces that promote social interaction and collaboration can be preserved, yet they must be complemented by areas that facilitate solitude and relaxation. Moreover, dependable Wi-Fi connectivity is crucial in contemporary accommodations, as digital access is a primary concern for Generation Z. Given the significant focus on technology and continuous communication, reliable internet access has transitioned from a luxury to a necessity, enabling cadets to maintain social and academic connectivity.

Incorporating thoughtfully designed recreational spaces is essential for fostering a healthy equilibrium among work, relaxation, and social interaction. These recreational areas may include video game stations, lounges, and serene study environments. Cadets are provided with diverse opportunities for relaxation and recreation, allowing them to decompress after intense training, participate in social interactions with peers, or concentrate on solitary study in a tranquil setting. The designated areas promote camaraderie and social interaction while offering cadets essential opportunities to rejuvenate mentally and physically, ensuring a balanced lifestyle throughout their training. This comprehensive approach to lifestyle and leisure fosters a more conducive and efficient environment for education and growth.

- **Sustainability and purpose-driven initiatives**

Advancing environmentally sustainable practices in military training settings is essential to resonate with the values of Generation Z, characterized by a pronounced environmental awareness. Recycling programs, renewable energy utilization, and water conservation initiatives can substantially diminish the environmental impact of military installations while aligning with the principles of younger cadets. Adopting these practices signifies a dedication to environmental stewardship and instructs cadets on the significance of sustainability in personal and professional contexts. By integrating sustainable practices into their daily routines, cadets can cultivate habits promoting long-term environmental conservation, enhancing their status as responsible global citizens.

Incorporating community service initiatives into military training and promoting sustainability can give cadets an expanded sense of purpose beyond their conventional duties. Facilitating cadets' participation in humanitarian and environmental initiatives enables them to enhance the welfare of the communities they assist, whether through disaster relief, environmental restoration, or various social service projects. These experiences can enhance cadets' comprehension of their societal roles, underscoring the significance of service in both military and civilian spheres. Through the promotion of community service, military institutions can cultivate in cadets a sense of purpose and responsibility that transcends their immediate military obligations, contributing to the development of well-rounded leaders who are both proficient in their profession and mindful of their influence on the surrounding world.

- **Career development and personal growth**

Leadership and personal development workshops are crucial for providing cadets with the skills required to excel in both military and civilian professions. These workshops should concentrate on developing diverse competencies, including public speaking, time management, and financial literacy. Acquiring these life skills guarantees that cadets are adequately prepared for leadership positions in the military and proficiently equipped to manage their future careers beyond the Armed Forces. Public speaking is essential for effective communication and leadership, whereas time management guarantees productivity and efficiency in personal and professional domains. Financial literacy equips cadets to make informed decisions regarding their finances, a crucial skill that will serve them throughout their lives. Leadership workshops are essential in equipping cadets for various career paths by cultivating these skills.

Alongside personal development, professional networking is essential for equipping cadets for future career success. Forming relationships with military and civilian mentors, career coaches, and industry professionals can give cadets essential insights into prospective career trajectories and opportunities within the Armed Forces. These relationships assist cadets in navigating their career aspirations, providing counsel on effectively aligning their skills and interests with potential positions. Engaging with industry professionals beyond the military enhances cadets' comprehension of the civilian job market, equipping them with the necessary tools and connections for a seamless transition into civilian careers, should they opt for that path. Military institutions can enhance professional networking, enabling cadets to cultivate a robust support system that aids in attaining their long-term career objectives, both within and outside the military.

- **Flexible and individualized learning paths**

Customized training programs that provide specialized tracks or electives effectively cater to the varied interests of cadets, offering a more individualized educational experience. Military institutions can accommodate their cadets' interests and professional aspirations by providing cybersecurity, diplomacy, intelligence, and international relations courses. This method amplifies the cadets' autonomy regarding their education and motivates them to assume responsibility for their learning journey. Cadets are more likely to be engaged, motivated, and invested in their studies when they can pursue fields that correspond with their interests. Customized training also readies cadets for specialized military positions, providing them with the requisite skills and knowledge to excel in their selected domains.

Integrating case-based learning into the curriculum alongside specialized electives enables cadets to examine real-world geopolitical or tactical situations. This learning approach compels cadets to utilize theoretical knowledge in practical scenarios, enhancing critical thinking and problem-solving abilities. Through participation in real-life scenarios, cadets acquire the ability to assess intricate information, contemplate various viewpoints, and devise effective solutions. This method enhances their analytical skills and equips them with the decision-making challenges they will face in their military careers. Case-based learning connects classroom instruction with real-world application, ensuring cadets are adequately prepared to confront the challenges they will encounter as future military leaders.

CONCLUSION

This academic paper thoroughly examines how MISO can transform the recruitment strategies of the Slovak Armed Forces to engage Generation Z. It acknowledges that Generation Z is a distinct demographic characterized by unique values, interests, and

technological proficiency. They are not merely prospective recruits. They represent the future of the Slovak Armed Forces, which necessitates careful cultivation, creativity, and a profound comprehension of their motivations.

This academic paper aims to propose new ideas and COA in the recruitment process of Generation Z to the Armed Forces Academy of General M. R. Štefánik. Therefore, this academic paper should be understood as a proposal to apply a different outlook regarding the recruitment process and the adjustment of the environment for the new cadets.

This generation, nurtured in the era of the internet, social media, and global awareness, prioritizes authenticity, social justice, and a sense of purpose. They are motivated not by conventional appeals to authority or obligation but by messages that align with their aspiration to make significant contributions to society and the world. MISO, originating from psychological operations and modified for contemporary communication environments, provides a strategic instrument for the Slovak Armed Forces to leverage these motivations effectively. Through the utilization of precise, values-oriented messaging on social media platforms, the promotion of peer-to-peer and influencer advocacy, and the alignment of military service with issues pertinent to Generation Z—such as global peace, security, and environmental sustainability—the Slovak Armed Forces can establish a strong and ever-flowing recruitment pipeline. This approach will enable potential recruits to perceive military service not as a strict, authoritarian obligation but as an avenue for personal development and global influence.

The academic paper also acknowledges that integrating MISO into recruitment presents challenges. The necessity for authenticity, adherence to legal frameworks, and the prevention of manipulation are all crucial factors to consider. Nevertheless, the prospective advantages significantly surpass the challenges. The incorporation of MISO into recruitment initiatives can augment the attractiveness of military service and fortify the overarching communication strategy of the Slovak Armed Forces in a multifaceted, information-centric environment.

This endeavor transcends mere statistics or strategies; it pertains to transforming a military institution and, consequently, the future of the Slovak Republic. It is essential to acknowledge that today's youth—Generation Z—possess the potential to shape the future's security, stability, and leadership. By interacting with them on their terms, honoring their values, and demonstrating that military service corresponds with their aspirations for an improved world, the Slovak Armed Forces can develop soldiers and leaders who will advance the nation in peaceful and tumultuous times.

This paper ultimately instills hope. It prompts us to perceive recruitment as a transactional and transformative process. It suggests that, with appropriate tools and methodologies, we can motivate young individuals to perceive military service not merely as an obligation but as an opportunity to contribute to a cause greater than themselves. By doing so, the Slovak Armed Forces can ensure the robustness of their personnel and the allegiance and commitment of an entire generation.

“Change is the law of life, and those who look only to the past and present are certain to miss the future.”

- John F. Kennedy

BIBLIOGRAPHY

- AMERICAN PSYCHOLOGICAL ASSOCIATION (APA) (2019). *Stress in America: Generation Z*. Available at: <https://www.apa.org/news/press/releases/stress/2019/stress-gen-z>.
- CENTER FOR INFORMATION AND RESEARCH ON CIVIC LEARNING AND ENGAGEMENT (CIRCLE) (2020). *Youth Electoral Significance Index 2020*. Available at: <https://circle.tufts.edu/latest-research/youth-electoral-significance-index-2020>.
- COWAN, G. & COOK, E. (2018). *The Evolution of Psychological Operations: Learning from the Past*. Washington D.C.: United States Army War College Press.
- DEPARTMENT OF DEFENSE (2011). *Joint Publication 3-13.2: Military Information Support Operations*. Available at: https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp3_13_2.pdf.
- DIMOCK, M. (2019). *Defining Generations: Where Millennials End, and Generation Z Begins*. Pew Research Center. Available at: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/>.
- FRANCIS, T. & HOEFEL, F. (2018). *True Gen: Generation Z and Its Implications for Companies*. McKinsey & Company. Available at: <https://www.mckinsey.com/industries/consumer-packaged-goods/our-insights/true-generation-z-and-its-implications-for-companies>.
- JOINT PUBLICATION 3-13.2 (2011). *Military Information Support Operations*. Washington, D.C.: Department of Defense. Available at: https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp3_13_2.pdf.
- PADDOCK, A. (2010). *Psychological Warfare: A Study of the Techniques of Soviet Propaganda*. Cambridge: Harvard University Press.
- PEARSON EDUCATION (2018). *The Global Learner Survey*. Available at: https://www.pearson.com/content/dam/one-dot-com/one-dot-com/global/Files/news/news-announcements/2018/PR_GlobalLearnerSurvey_US_2018.pdf.
- PEW RESEARCH CENTER (2021). *The Social Media Habits of U.S. Adults and Gen Z*. Available at: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2021/04/07/social-media-use-in-2021/>.
- SEEMILLER, C. & GRACE, M. (2016). *Generation Z Goes to College*. San Francisco: Jossey-Bass. ISBN: 978-1119143451.
- TWENGE, J. M. (2017). *iGen: Why Today's Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy – and Completely Unprepared for Adulthood*. New York: Atria Books. ISBN: 978-1501151989.
- U.S. AIR FORCE (2021). *The U.S. Air Force Partners with Esports for Recruitment*. Available at: <https://www.af.mil/News/Article-Display/Article/2450039/us-air-force-esports-recruitment/>.
- U.S. ARMY (2019). *What's Your Warrior? Campaign*. Available at: <https://www.goarmy.com/careers-and-jobs/explore-army-careers/whats-your-warrior.html>.
- U.S. DEPT OF VETERANS AFFAIRS (2020). *The GI Bill and Educational Benefits for Veterans*. Available at: <https://benefits.va.gov/gibill/>.

(OF-I) 1st LT Mgr. Michaela RÁZUSOVÁ
Armed Forces Academy of general M. R. Štefánik
Demänová 393, Liptovský Mikuláš-Demänová 031 01
michaela.razusova@aos.sk

THE 75th ANNIVERSARY OF NATO, THE WASHINGTON SUMMIT

Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, Alexandra SIPOS

ABSTRACT

The North Atlantic Treaty Organization celebrated its 75th anniversary in Washington. The Washington Summit addressed the following important issues: deterrence and defence, further strengthening the defence of the Eastern flank, the defence expenditures of the member states, cooperation with Asia-Pacific partners, the systemic challenge posed by China, the Russian Federation as the most significant and immediate threat to NATO. The most important issue was the continued and predictable political, military, financial, economic and humanitarian assistance to Ukraine. The Defence Investment Pledge was reaffirmed, more than two-thirds of member countries have met the commitment to spend annually at least 2% of GDP on defense. The Russian Federation is the most significant and immediate threat to the Alliance, while China poses a systemic challenge to Alliance interests, security and values. The Russian-Chinese strategic partnership and Chinese support for the Russian Federation through covert technology transfer are of concern. The Partnership for Peace and the Mediterranean Dialogue initiatives celebrated their 30th anniversaries, while the Istanbul Cooperation Initiative celebrated its 20th anniversary. A new era begins for the Alliance, with Mark Rutte, the new Secretary General at the forefront from 1st October.

Keywords: Washington Summit, Ukraine, Russian Federation, defence expenditure, Asia-Pacific Partners, China

INTRODUCTION

The Summits are crucial in NATO's (North Atlantic Treaty Organization, NATO) life, taking place in emblematic locations, marking important historical milestones, helping to shape the organization's development, setting directions and providing guidance. They accelerate decision-making processes by bringing together NATO Heads of State and Government, which is important for reaching compromises and consensus. Looking back, this was particularly true for 2022, which was historic in many ways. When Russia invaded sovereign, independent Ukraine, for the first time in NATO's history, three summits were held in 2022. Heads of State and Government met in virtual space on 25th February, the day after the Russian attack, followed by the Brussels Summit on 24th March 2022 and the Madrid Summit on 28th–30th June. In Madrid the fourth strategic concept of the post-bipolar era was adopted, and the summit prepared the accession of Finland and Sweden (NATO. 2022a).

Previous summits were also held in the capitals of former socialist countries of the Soviet Union's sphere of interest and in one of the former Soviet republics: 2002: Prague, 2006: Riga, 2008: Bucharest, 2016: Warsaw. All were significant and highly symbolic venues. This was also the case for the Vilnius Summit in July 2023. On the one hand, a clear message was sent to the Russian Federation, and on the other hand, it signaled that NATO's top priority is to protect the member states on its eastern flank, to ensure the security of the region, and not to allow any room for Russian military aggression against Ukraine.

Washington was also an emblematic choice of location, in NATO's history. The Andrew W. Mellon Auditorium in Washington D.C. on 4 April 1949 was the emblematic venue for the founding of the North Atlantic Treaty Organization, the signing of the Washington

Treaty. There was a summit held on 30–31 May 1978, where, among other things, the objectives were to maintain security, strengthening East–West détente and increasing defence spending by three per cent. The Washington Summit, held on 23–24 April 1999, was also of historic importance, commemorating the 50th anniversary of NATO. The Czech Republic, Hungary and Poland attended their first summit as full members and adopted the second strategic concept for the post-bipolar era in 1999. The Washington Summit in July 2024 was symbolic in many ways. The 75th anniversary of NATO’s founding was celebrated in the Andrew W. Mellon Auditorium, the same place where the founding treaty was signed in 1949.

1 HISTORICAL OVERVIEW

The North Atlantic Treaty Organization security community is made up of 32 NATO member countries, eighteen Partnership for Peace countries, seven Mediterranean Dialogue countries, four Istanbul Cooperation Initiative countries and nine Global Partners. Since its foundation, NATO has been constantly changing and adapting to the changing security environment. In its 75 years of existence, NATO has gone through four distinct eras, and its history reflects the transformation of the Euro-Atlantic community.

In the first era, the decades of the Cold War (1949–1989), collective defence and deterrence were the dominant core tasks, and the enlargements of the Alliance, the accession of Greece and Turkey (1952), Germany (1955) and Spain (1982) were primarily intended to achieve this objective. The second post-Cold War period was characterized by continuously broadening partnerships and post-bipolar expansion. Between 1989 and 1994, the Alliance developed and expanded cooperation and relations with the countries of Central and Eastern Europe. The North Atlantic Cooperation Council (NACC) was created, the Partnership for Peace (PfP) and the Mediterranean Dialogue (MD) were established. The unification of Germany was the first enlargement of the post-bipolar era, followed by the second round of enlargement in 1999, when the Czech Republic, Hungary and Poland became full NATO members. The start of the third era was marked by the terrorist attacks of 11th September 2001, after which NATO launched crisis management operations outside its area of responsibility. The annexation of Crimea in 2014 marked another milestone for both the Alliance and the partnership initiatives. As Szenes wrote in his assessment of the 2014 Wales Summit, „NATO has made a half-turn towards a Cold War operational order”, (Szenes, 2014) with the so-called „NATO on standby” returning to its founding roots, the core mission of collective defence and deterrence. In the strategic concept 2022, adopted in Madrid, the focus shifted from collective defence to deterrence.

2 ASSESSMENT OF THE NATO WASHINGTON SUMMIT

Prior to previous strategic summits, experts have assessed the likely themes of events, while the Washington Summit possible topics were mostly based on statements, press conferences and speeches issued in the run-up to the summit. Among others, it was Jens Stoltenberg’s pre-summit press conference on 5 July, (NATO. 2024h.) as well as the Atlantic Council’s paper on NATO’s relevance in 2024 and beyond, the priority support given to Ukraine and global partnership issues (Jeglinskas-Sergejeva, 2024).

The “Memo to the President” study also argued for all-round support for Ukraine, promoting its integration into NATO, defining a clear path to membership and inviting it to start joining the Alliance (Memo to the President, 2024). At the same time, the paper recalled that, although Ukraine did not receive a formal invitation in Vilnius, the requirements of the Membership Action Plan have been made easier and the strategic partnership with Ukraine has been upgraded, with the establishment of the NATO-Ukraine Council. (NUC). The NUC

provides for broader and deeper cooperation and a privileged partnership status Ukraine (Jeglinskias-Sergejeva, 2024).

Several experts have previously argued that the issue of Ukraine's invitation to join NATO will be unavoidable at the 2024 summit in Washington. According to Wilson Center's paper the key question will be whether Ukraine will be invited to join NATO at the Washington Summit. They argued that inviting Ukraine to join did not mean that the country would become a NATO member tomorrow, because the process can take years from invitation to depositing a country's instrument of accession (Quinville-Moyer-Ocvirk, 2024).

Csiki Varga, an expert at the John Lukacs Institute, underlined the demonstration of political unity, the new secretary general, burden sharing and burden bearing, and the political, military, financial and economic assistance to Ukraine, noting that NATO would not invite Ukraine to join the Alliance at the Washington Summit (Csiki Varga, 2024).

The Washington Summit addressed a number of important issues: 1. NATO deterrence and defence, 2. the Russian Federation as the most significant and immediate threat, 3. further strengthening the defence of the Alliance's eastern flank providing credible deterrence to Russian aggression, 4. member countries' defence budgets issues – as recommended in the 2014 Wales Defence Investment Pledge, 5. cooperation with partners in Asia-Pacific countries, and 6. the systemic challenge posed by the rising China. The main item on the agenda was the continued, stable, predictable political, financial and military support to Ukraine (Csiki Varga, 2024).

Although there have been internal disputes and disagreements in the Alliance over the past decades, the Russian attack on Ukraine on 24 February 2022 and the new Madrid strategic concept make it very important to demonstrate political solidarity, consensus and the unity of the Alliance at all summits (Brussels 24 March 2022, Madrid 29-30 June 2022, Vilnius 11-12 July 2023). As in the previous summits, NATO expressed the strong political unity of its member states in Washington. As in Madrid and Vilnius, the Washington Summit was dominated by adequate alliance responses to Russian aggression. Indeed, the Russian Federation's actions in violation of international law (the Russian-Georgian war of 7–12 August 2008, the annexation of Crimea on 12 March 2014, the invasion of Ukraine on 24 February 2022) have radically changed the strategic and security environment.

On 26th June 2024, the North Atlantic Council formally adopted the nomination of Dutch Prime Minister Mark Rutte to succeed Jens Stoltenberg – the second longest serving Secretary General of the Alliance (NATO 2024j.) – on 1st October. He is taking over a difficult task at a difficult time. He has to promote consensus-based decision-making and must credibly represent the political and military opinions of 32 member countries as NATO's number one leader. Jens Stoltenberg has served as NATO secretary general for a decade, since October 2014 (NATO 2024e.).

In the final point of the Washington Summit Declaration, they thanked Secretary General Jens Stoltenberg for his work over the decade and assured his successor, Mark Rutte, of full support.

There can be no doubt that a new and different era is dawning in the life of NATO, and we will have a realistic time perspective to assess how successful and effective the alliance will be with the new Secretary-General at its forefront.

3 NATO SUPPORT FOR UKRAINE

Since the Russia-Ukraine war, long-term, stable, predictable and uninterrupted support for Ukraine to resist and deter further Russian aggression, while maintaining the European

security architecture, has been a high priority for the Washington Summit. It was important to establish an institutionalized, alliance-based framework.

Paragraphs 15-16 of the Washington Summit Declaration (NATO. 2024o.) address in detail the issue of NATO assistance and support to Ukraine, as does the Pledge of Long-Term Security Assistance for Ukraine, which is annexed to the Summit Declaration (NATO. 2024i.). Ukraine's fight for its independence, sovereignty and territorial integrity within its internationally recognized borders contributes directly to Euro-Atlantic security. A strong, independent and democratic Ukraine is therefore vital for the security and stability of the Euro-Atlantic area.

According to the NATO-Ukraine Council statement, NATO will support the development and implementation of an integrated Ukrainian air and missile defence system that will allow the most effective use of Ukraine's air and missile defence capabilities and promote full interoperability with NATO (NATO. 2024n.). Support to Ukraine's security, the coordination of training and military equipment supplies and their integration into the NATO institutional framework were high on the agenda of the Summit.

NATO is forming a new command to plan, coordinate, and arrange delivery of security assistance to Ukraine in order to provide enhanced, predictable and coherent security support in the long term. The NATO Security Assistance and Training for Ukraine (NSATU) program has three main focus areas: overseeing training of Ukrainian armed forces at training facilities in Allied countries; providing tangible support to the long-term development of Ukraine's Armed Forces; supporting Ukraine through planning, coordination of donations with Allies and partners, transferring of security assistance material, and repair of equipment. A new NATO headquarters will be established in Wiesbaden, Germany, where approximately 700 personnel from NATO Allied nations and partners will coordinate the military assistance provided by member states to Ukraine. The commander of the NSATU, a three-star US general will be subordinated to the Supreme Allied Commander Europe (SACEUR).

NATO will grant Ukraine €40 billion in financial assistance and sustainable security support over the next year, in order to build a military force capable of stopping and deterring future Russian aggression and capable of winning. At the press conference on 10 July, the Secretary General stressed that support for Ukraine would not make NATO a party to the conflict, but is essential to strengthen and maintain the right to self-defence (NATO. 2024k.).

To strengthen the Alliance's NATO Representation in Ukraine (NRU), the Secretary General Jens Stoltenberg appointed on 17th July a senior NATO representative (Patrick Turner) to lead the NRU, and act as a focal point for cooperation between NATO and the Ukrainian authorities in Kyiv in September 2024 (NATO. 2024m).

Significant progress has been made in cooperation, including through the Comprehensive Assistance Package (CAP) for Ukraine – already a key issue at the Vilnius Summit – which aims to strengthen and rebuild Ukraine's security and defence sector, support Ukraine's long-term deterrence and defence capabilities, and achieve full interoperability with NATO. To this end, the NATO Interoperability Requirements (NATO IR) have been developed, using NATO's Defence Planning and Review Process (PARP) processes and tools, to support Ukraine's security and defence sector reforms and enable the achievement of long-term interoperability.

Ukraine's defence procurement is harmonized with Euro-Atlantic best practice through the Strategic Defence Procurement Review (SDPR). Once reaching full operational capability, the Joint Analysis, Training, and Education Centre (JATEC) in Bydgoszcz (Poland), will be an

important pillar of practical cooperation, increasing Ukraine's interoperability with NATO, and will analyse the lessons learned of Russia's war against Ukraine, including resilience.

In 2024, the Alliance decided to use the resources of the Joint Analysis and Lessons Learned Centre (JALLC), based in Monsanto (Portugal), to Ukraine by establishing the JALLC-UKR Initiative (The JALLC-UKR Initiative 2024). This initiative created the JALLC-UKR Initiative Information Centre, which is located on the NATO Lessons Learned Portal. The Information Centre allows NATO and national personnel to register and access the portal, which acts as a searchable repository, allowing them to search, upload and download relevant (reports, studies, documents) information (The JALLC-UKR Initiative Information Centre, 2024).

A NATO-Ukraine Innovation Cooperation Roadmap is launched to support Ukraine's self-defence. Since its establishment at the Vilnius Summit, the NUC has proven to be an effective crisis management consultation forum in a number of areas, such as interoperability, energy security and infrastructure, innovation, cyber defence, defence industry, countering disinformation and enhancing resilience.

The previous summits, the Washington Summit and the NATO-Ukraine Council decisions to support Ukraine bring the country closer to NATO, forming a bridge to NATO membership. The question of membership will be revisited in the post-Russian-Ukrainian war period. The support of all member states is required to invite Ukraine to join –one of NATO's fundamental principles, consensus decision-making, has not been questioned – and Ukraine must meet the requirements for accession.

Among other things, Gyarmati was critical of the Washington Summit's decisions on Ukraine, writing that NATO has been unable to move beyond its shadow, „half-hearted measures cannot convince” the Russian Federation.” (Gyarmati, 2024).

4 DEFENCE EXPENDITURE

Military capabilities, transatlantic burden sharing between the two continents have been the subject of numerous discussions within the Alliance. On 10th June 2011, US Secretary of Defence Robert Gates was very critical analysing the experience of NATO's Air Campaign in Libya (Gates, 2011; Siposné Kecskeméthy, 2017). According to its evidence-based assessment, European defence spending has fallen by around 15% in the decade since 11th September 2001. Only five (US, UK, France, Greece and Albania) of the then 28-member alliance countries had defence budgets above 2% of GDP in 2011 according to Military Balance. As part of the historical overview, defence budgets in NATO member countries, including the United States (5.87% in 1989, 3.55% in 1996), gradually declined in the post-Cold War years between 1989 and 1996. This trend continued after 2009, with defence spending falling in both European and overseas NATO member countries (US 2009 – 4.88%, 2015 – 3.46%) (SIPRI Military Expenditure Database 1988-2023).

At the 2014 Wales Summit, it was recommended that within ten years, member states should spend at least 2 percent of GDP on defence, 20 percent of the military budget on procurement, including research and development (Wales Summit Declaration, 2014). After the Wales Summit, the Alliance monitored the increase in the defence budget on an annual basis at the Defence Ministers' meeting and at subsequent summits. In 2014, only three countries had defence budgets above 2%, Greece, the UK and the US (2.22%; 2.2%; 3.51%). Following the Wales Summit recommendation on defence spending increased in around half of the member states, and not surprisingly in the Eastern flank countries, the Baltic states, Poland, Romania

and Bulgaria. Estonia (2.07%) and Poland have (2.23%) already exceeded the recommended two percent in 2015 (NATO. 2024a.; NATO. 2024b.).

The development of Member States' defence budgets was also reviewed ahead of the Washington Summit. The Russian-Ukrainian war and fears of Russian military aggression have given a new impetus to increasing defence spending. In 2023, ten countries spent more than 2% on defence: Denmark, Estonia, Finland, Greece, Latvia, Lithuania, Poland, the United Kingdom, Slovakia, the United States and the United Kingdom. Among those spending significantly less than the threshold are Belgium (1.21%), Canada (1.33%), Luxembourg (1.01%), Italy (1.47%), Portugal (1.48%), Spain (1.24%) and Slovenia (1.33%). The modernization target of 20% (military technological improvements, equipment, tools, etc.) is met by all countries except Canada (14.37%) and Denmark (13.35%) (Defence Expenditures of NATO Countries (2014–2023)). In all his statements the NATO Secretary General has already communicated that 23 of the 32 member countries spend at least 2%, some significantly more than 2% of GDP on defence (NATO. 2024d.).

Summit declaration (point 6) also confirmed that more than two-thirds of the member countries have fulfilled their commitment to annual defence spending of at least 2% of GDP. They paid tribute to those who exceeded this, Poland is the member country that spends the most on defence with 3.92%, followed by the USA with 3.24%, but the performance of the Baltic states in 2023 is also outstanding (Estonia – 2.89%, Latvia – 2.37% and Lithuania – 2.75%). They confirmed the implementation of the Defense Investment Pledge adopted in Vilnius, but also predicted that expenditures exceeding 2% of GDP will be needed in the coming years if NATO wants to remain an alliance with a credible deterrent and robust defence capability. Several countries have proposed that the defence budget should reach 2.5% of GDP.

5 NATO PARTNERSHIP RELATIONS

The four Asia-Pacific Partners (AP4, Australia, New Zealand, Japan, South Korea) were invited for the first time to the Madrid Summit in 2022. In 2023, the AP4 countries also attended the Vilnius Summit and were invited to Washington. At the meeting of the North Atlantic Council on 11th July 2024, the Heads of State and Government of the member countries joined by representatives of the European Union and leaders from the Asia-Pacific region. NATO is a regional political and military organization with global responsibility and outreach, with partnerships from the Mediterranean and the Middle East to the Pacific and South America. Since the beginning of the post-bipolar era, NATO has steadily expanded and built relations with the countries of Central and Eastern Europe in line with its partnership strategy. Then moved on to the Mediterranean and Middle East, the Asian continent and the Pacific. In recent years, Colombia, a partner country on the South American continent, has also been working with the Alliance. Over the past decades, NATO has established structured partnership frameworks: the Partnership for Peace, the Mediterranean Dialogue, the Istanbul Cooperation Initiative and the Global Partners. Partner countries cover almost half of the total area of the continents, and are home to one fifth of the world's population.

The Alliance's relations with the Asia-Pacific countries are the result of a long process. While their existing relationship with NATO is of paramount importance, these countries do not have a permanent organization that enables the structured dialogue between the parties. The strategic significance of the Asia-Pacific region is important for a number of reasons (military developments in the emerging China, the Taiwan issue, nuclear powers in the region, natural gas and oil reserves in the South China Sea, territorial claims, island disputes, etc.).

The Summit Declaration (paragraph 29) assessed the strategic partnership with the European Union, which remains a unique and indispensable partner for NATO. The wide-

ranging NATO-EU practical cooperation has been expanded to include other areas such as space exploration, cybernetics, climate and defence, and emerging and disruptive technologies (NATO. 2024o). It also stated that partnerships are key to the global security environment and upholding international law, as well as supporting NATO's three core tasks (deterrence and defence, crisis prevention and management, cooperative security) and its 360-degree approach to security.

At this anniversary summit celebrated thirty years of the Partnership for Peace (PfP) and the Mediterranean Dialogue (MD), and twenty years of the Istanbul Cooperation Initiative (ICI), but there was little emphasis on the partnerships with NATO's southern wing. Through partnerships the Alliance aims to foster greater security and stability, to contribute to peace and prosperity in the Middle East and Africa is declared and articulated at every summit, but since 2022 the focus has shifted back to Central and Eastern Europe.

NATO is monitoring the challenges in the South, and after Vilnius, the Secretary General mandated a group of independent experts in October 2023 (NATO. 2024l.) to analyse the threats and challenges in the South (Middle East, North Africa, Sahel) and to make recommendations, the report was published on 7th May 2024 (NATO. 2024c.). The experts, led by Portuguese Professor Ana Santos Pinto, made recommendations, suggesting the appointment of a Special Envoy for the Southern Neighbourhood, better integration of the Alliance's Strategic Direction-South Hub in Naples within the NATO structure, and strengthening its links with the political leadership. They proposed among others: 1. to periodically assess NATO's relationship with the southern neighbourhoods; 2. to strengthen the dialogue with the Southern Neighbourhood; 3. to enhance cooperation with relevant regional and international organizations; 4. to convene a special summit meeting of all NATO's southern partners to discuss proposals for further deepening regional cooperation – the Mediterranean Dialogue and the Istanbul Cooperation Initiative countries – 5. and to establish a High-Level Security and Stability Dialogue.

To improve NATO's image in the region, the creation of a regional information centre was proposed. The report identified areas where NATO should increase its capacity to act, including: a regional training and capability building centre, cooperation in resilience, disaster response and maritime security. The experts suggested to explore the possibility of setting up a centre for climate and security in North Africa, and to consider setting up a Counter- Foreign Information Manipulation and Interference (FIMI) Centre of Excellence (Four steps that NATO' southern flank strategy, 2024).

An action plan for a more effective, strategic and results-oriented approach to the Southern Neighbourhood was adopted in Washington and will be reviewed at regular intervals. The Secretary General has appointed a Special Representative for the Southern Neighbourhood, Javier Colomina, to act as a liaison officer and coordinate NATO's efforts (NATO. 2024g.). The Alliance also plans to strengthen its existing institutions for dialogue, networking and cooperation, the Defence Capacity Building Initiative, Hub for the South, NATO-ICI Regional Centre in Kuwait. Agreement has also been reached on the opening of a NATO Liaison Office in Amman, Jordan (NATO. 2024f.). At the request of the Iraqi authorities, the Alliance is extending its support to Iraqi security institutions within the framework of NATO Mission Iraq.

CONCLUSION

The American capital and the location were of symbolic importance, the 75th anniversary of the Alliance was celebrated in the Andrew W. Mellon Auditorium, the same place where the founding treaty was signed in 1949.

The most important topics of the Washington Summit were NATO deterrence and defence, the Russian Federation as the most significant and immediate threat, further strengthening the defence of the Alliance's eastern flank providing credible deterrence to Russian aggression, the issues of the defence budgets of the member countries, cooperation with the Asian-Pacific partners, emerging, systemic challenge posed by China building and its strategic partnership with Russia.

However, the main agenda was the continuous, stable, predictable political, financial and military support to Ukraine. An independent and democratic Ukraine is vital to the security and stability of the Euro-Atlantic region. The Washington Summit declaration and the "Pledge of Long-Term Security Assistance for Ukraine" deal in detail with allied support to Ukraine.

NATO's relationship with Russia remains unchanged and as it represents the most significant and immediate threat to the Alliance. The designation of China as a systemic challenge was already included in previous documents. China was mentioned for the first time in the NATO 2030 report, which stated that China is both an opportunity and a challenge, however, the experts in the report emphatically dealt only with the latter. It was already mentioned in the 2022 strategic concept that China poses a systemic challenge (malicious hybrid and cyber operations, confrontational rhetoric, disinformation operations, control of key technological and industrial sectors, vital infrastructures and strategic raw materials and supply chains, undermining the international legal order in outer space, on seas and in cyberspace, etc.) to the interests, security and values of the Alliance. The deepening strategic partnership between China and the Russian Federation was considered worrying (NATO. 2022b.). The Sino-Russian strategic partnership and their effort to undermine and transform and the rules-based international order also appears in the Washington Summit declaration. China's support of the Russian Federation through covert technology transfer appeared as a new element, which the document deemed dangerous.

The demonstration of political unity and solidarity was just as important as at previous summits (Brussels, Madrid, Vilnius). A new era will begin on 1st October 2024, Mark Rutte will be the number one leader of NATO, preparing for the 2025 summit in The Hague, we will be able to assess how successful and effective the alliance remains/will be with the new Secretary General at the helm.

BIBLIOGRAPHY

CSIKI VARGA T.: A NATO washingtoni csúcstalálkozója: az utolsó „status quo” csúcs és Európa ébredése? In *Stratégiai Védelmi Kutatási Elemzések*, 2024, 12. p. 1–8.

Four steps that NATO's southern flank strategy needs to succeed. 2024. [online]. Available on internet: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/four-steps-that-natos-southern-flank-strategy-needs-to-succeed/>

GATES, R. M.: Reflections on the status and future of the transatlantic alliance. [online]. Available on internet: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede190911robertgates/_sede190911robertgates_en.pdf

GYARMATI I. 2024. *A NATO képtelen volt átlépni a saját árnyékát, és ezzel csak a háború folytatására bátorítja Oroszországot*. [online]. Available on internet: <https://www.portfolio.hu/global/20240713/a-nato-keptelen-volt-atlepn-i-a-sajat-arnyekat-es-ezzel-csak-a-haboru-folytatasa-ra-batoritja-oroszorszagot-698215>

- JEGLINSKAS G.-SERGEJEVA Z. 2024 *How to keep NATO relevant into 2024 and beyond*. [online]. Available on internet: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/how-to-keep-nato-relevant-into-2024-and-beyond/>;
- NATO. 2022a. *Madrid Summit Declaration, Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid 29 June 2022*. [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm
- NATO. 2022b. NATO 2022 Strategic Concept.; Madrid Summit Declaration, Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid 29 June 2022.
- NATO 2030: United for a new era – Analysis and recommendations of the Reflection Group appointed by the NATO Secretary General. Brussels, 25. 10. 2020. [online]. Available on internet: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf
- NATO. 2024a. *Defence Expenditures of NATO Countries (2014–2023)*. [online]. Available on internet: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/3/pdf/240314-def-exp-2023-en.pdf
- NATO. 2024b. *Factsheet – NATO defence spending percentage GDP 2024*. [online]. Available on internet: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/2/pdf/FACTSHEET-NATO-defence-spending-en.pdf
- NATO. 2024c. Independent expert group supporting NATO’s comprehensive and deep reflection process on the Southern Neighborhood – Final Report. May 2024. p. 32. [online]. Available on internet: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/5/pdf/240507-NATO-South-Report.pdf
- NATO. 2024d. *Keynote speech Defense Industry Forum by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the NATO Industry Forum in Washington*. [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_227389.htm
- NATO. 2024e. *NATO Allies select Mark Rutte as next Secretary General*. [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_227064.htm
- NATO. 2024f. *NATO-Jordan statement on the decision to open a NATO Liaison Office in Amman, 2024*. [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_227480.htm
- NATO. 2024g. *NATO Secretary General announces the appointment of new Special Representative for the Southern Neighbourhood*. [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_228160.htm
- NATO. 2024h. *NATO Secretary General’s pre-Summit press conference*. [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_227232.htm
- NATO. 2024j. *North Atlantic Council extends mandate of the Secretary General*. [https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_193675.htm#:~:text=NATO%20Allies%20agreed%20today%20\(24,critical%20moment%20for%20international%20security,](https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_193675.htm#:~:text=NATO%20Allies%20agreed%20today%20(24,critical%20moment%20for%20international%20security,)
- NATO. 2024i. *Pledge of Long-Term Security Assistance for Ukraine*. [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm

- NATO. 2024k. *Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of NATO Heads of State and Government July 10, 2024*. [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_227417.htm
- NATO. 2024l. *Secretary General appoints independent group as part of NATO reflection on southern neighbourhood*. [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_219076.htm
- NATO. 2024m. *Secretary General announces new head of the NATO Representation in Ukraine*. [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_228106.htm
- NATO. 2024n. *Statement of the NATO–Ukraine Council issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the NATO-Ukraine Council in Washington, D.C. 11th July 2024*. [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227863.htm
- NATO. 2024o. *Washington Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. 10 July 2024*. [online]. Available on internet: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm
- Quinville R.S.- Moyer C. J.- Ocvirk M. 2024 *The Washington Summit: What's at Stake for NATO's 75th anniversary*. [online]. Available on internet: <https://www.wilsoncenter.org/article/washington-summit-whats-stake-natos-75th-anniversary>
- SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, K. 2017. NATO-csúcstalálkozó az elrettentés és a védelem jegyében (Varsó, 2016. július 8–9.), In *Hadtudomány*, 27, 1-2. p. 114–126. DOI: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2017.27.1-2.114>
- SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, K. 2022a. Új szinten a partnerségi kapcsolatok, a NATO madridi csúcstalálkozó értékelése. In *Hadtudomány*, 32, 2022, 3, ISSN 1215-4121, p. 66–79. DOI: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2022.32.3.66>
- SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, K. 2022b. *A NATO-partnerségi kezdeményezések története 2021-ig*. Budapest: Zrínyi Kiadó. 2022. ISBN 978 96 327 882 6
- SZENES Z. 2014. Új bor a régi palackban? A walesi NATO-csúcs. In *Hadtudomány*, 24. 3-4. p. 3–21.
- SZENES Z. 2022. Elrettentés és védelem: a NATO új haderőmodellje, In *Hadtudomány*, 32, 2, p. 3–17. DOI: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2022.32.2.3>
- SZENES Z. - SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, K. 2019. *NATO 4.0 és Magyarország. 20 év tagság, 30 év együttműködés*. Budapest, Zrínyi Kiadó.
- TÁLAS P. 2024. A NATO washingtoni csúcstalálkozásának eredményeiről, In *Stratégiai Védelmi Kutatási Elemzések*, 13. p. 1–9.
- The JALLC-UKR Initiative*. [online]. Available on internet: <https://www.jallc.nato.int/JALLC-UKR-Initiative>
- The JALLC-UKR Initiative Information Centre – NATO's one-stop-shop for Lessons Information from Russia's war against Ukraine*. [online]. Available on internet: https://www.jallc.nato.int/articles/jallc-ukr-initiative-information-centre-natos-one-stop-shop-lessons-information-russias-war-against-ukraine#_ftn1

The SIPRI Military Expenditure Database 1988–2023. [online]. Available on internet: <https://milex.sipri.org/sipri>

Wales Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales. 05 Sep. 2014. [online]. Available on internet: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm

Warsaw Summit Communiqué. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016. [online]. Available on internet: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm

Prof. Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, CSc
Retd. Colonel, Professor, CSc, Ludovika University of Public Service, Military Science and Officer Training Faculty, Department of Operation and Support
E-mail: siposne.kecskemethy.klara@uni-nke.hu
ORCID: 0000-0002-4150-7823

Alexandra SIPOS, PhD
Research Fellow
HUN-REN Centre for Social Sciences, Institute for Sociology, Budapest
E-mail: alexandra.sipos@tk.hun-ren.hu
ORCID: 0000-0003-3855-4300

EXTREMIZMUS – ANALÝZA LEGISLATÍVNEHO PROSTREDIA NA NÁRODNEJ A MEDZINÁRODNEJ ÚROVNI

EXTREMISM – ANALYSIS OF THE LEGISLATIVE ENVIRONMENT AT THE NATIONAL AND INTERNATIONAL LEVEL

Michaela ŠIMONOVÁ

ABSTRACT

The need for security is one of the basic needs. Illegal actions directed against values, or efforts to limit, suppress and prevent the exercise of basic rights and freedoms are capable of disrupting this need. After identifying the directions of radical behavior and manifestations of extremism, it is necessary to set up a legislative environment that helps to respect the basic rights and freedoms of citizens.

Keywords: Threat, security, extremism, legislation

ÚVOD

Protiprávne konanie smerujúce proti hodnotám, snaha o obmedzenie, potlačanie, znemožnenie výkonu základných práv a slobôd, to všetko sú činnosti, ktoré sa spájajú s pojmom extrémizmus.

Motiváciou pri písaní práce je identifikovať základné pojmy v rámci problematiky extrémizmu a predstavenie legislatívneho prostredia v danej oblasti v kontexte bezpečnostných hrozieb, a to za účelom poukázania na dôležitosť neustáleho zaoberania sa danou problematikou, okrem iného aj v partnerskej spolupráci s občianskou spoločnosťou. Za hlavný cieľ sme si preto stanovili zanalyzovať prejavy a riziká extrémizmu a stav legislatívneho prostredia.

1 DEFINOVANIE ZÁKLADNÝCH POJMOV A TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANEJ PROBLEMATIKY

Definovanie pojmov je základným nástrojom, pomocou ktorého môžeme konkrétny problém skúmať. Podľa K. Kampovej a K. Hollej „význam definovania základných prvkov systému bezpečnosti je v poznaní ich vzťahov a identifikovaní možných nedostatkov a následnom určení prostriedkov na zaistenie požadovanej bezpečnosti. Bez dôkladného poznania systému nie je možné zaručiť jeho správne fungovanie a teda ani požadovanú úroveň bezpečnosti“ (Kampová a Hollá, 2013, s. 9).

Jedným zo základných pojmov k skúmanej problematike je pojem **bezpečnosť**. „Bezpečnosť vo všeobecnosti predstavuje stav vedomia človeka, v ktorom sa necíti byť ohrozený, žije bez ohrozenia, nemá strach o seba ani o iných, je to istota do budúcnosti, absencia ohrozenia zdravia, straty majetku, psychický stav umožňujúci realizáciu životných cieľov a zámerov, a v neposlednom rade bezpečnosť predstavuje aj ustanovenie orgánov a inštitúcií, ktoré svojou činnosťou garantujú občanovi stav istoty a bezpečnosti“ (Hofreiter a Brytusová, 2016, s. 17).

Potreba bezpečnosti je jednou zo základných potrieb, o čom svedčí aj fakt, že nastupuje ihneď po potrebe potravy. Od potreby bezpečia jedinca sú odvodené potreby bezpečnosti sociálnych entít až po bezpečnosť štátu a celej ľudskej civilizácie. Bezpečnosť človeka má biologickú, psychickú a sociálnu dimenziu, pričom bezpečnostné hrozby a riziká existujú vo všetkých týchto dimenziách a človek je nimi diferencovane vystavený, diferencovane tieto hrozby vníma a diferencovane na ne reaguje. Zdrojom bezpečnosti a bezpečnostných hrozieb pre človeka je on sám, jeho rodina, jeho spoločnosť a vyššie civilizačné celky; v tomto poradí je schopný hrozby reflektovať a ovplyvniť (Porada a kol., 2019).

Hrozba predstavuje blízkosť niečoho nepríjemného alebo nebezpečného, čomu je vystavený človek a prostredie, v ktorom žije (Porada a kol., 2019). Š. Volner definuje hrozby ako „*javy a procesy ekonomického, politického, sociálneho, vojenského, geopolitického, ekologického, vedecko-technického, informačného, morálno-duchovného charakteru na najrôznejšej úrovni spoločenského života (od individuálnej až po globálnu), ktoré priamo negatívne pôsobia na prírodu a spoločnosť, ohrozujú ich existenciu, fungovanie a rozvoj*” (Volner, 2005, s. 119).

Bezpečnosť však nemôžeme skúmať bez toho, aby sme poznali aké hrozí **nebezpečenstvo**. V. Porada chápe pojem nebezpečenstvo ako možnosť, že akýkoľvek činiteľ môže spôsobiť negatívny jav, ktorý môže následne viesť k negatívnejmu vplyvu. Nebezpečenstvo predstavuje vlastnosť objektu spôsobiť neočakávaný negatívny jav a ohrozenie referenčného objektu (Porada a kol., 2019).

Po zedefinovaní pojmu bezpečnosť môžeme prejsť k definícii pojmu priamo súvisiaceho s predmetným príspevkom, a teda pojmom **extrémizmus**.

Podľa B. Šikulu extrémizmus charakterizuje „*proti systémový postoj, je postojom krajne vyhrotenej, demokratickému systému nepriateľskej ideológie, postojov a názorov, ktoré sa objavujú v pozadí deštruktívnych aktivít*” (Šikula, 2012, s. 27). Za deštruktívne, resp. nežiadúce a nebezpečné považuje aktivity, ktoré priamo alebo v určitom časovom horizonte deštruktívne pôsobia na súčasný demokratický systém, a tento sa snažia nahradiť systémom typu totalitného režimu, diktatúry a pod. Ďalšou charakteristickou črtou je, že tieto aktivity útočia na systém základných práv a slobôd, ktoré sú garantované Ústavou Slovenskej republiky a vnútroštátnymi a medzinárodnými ľudsko-právnymi dokumentmi (Šikula, 2012). „*Extrémizmus možno definovať ako protiprávne konanie, ktoré smeruje proti hodnotám (akými sú napríklad rovnoprávnosť ľudí bez ohľadu na ich národnú, etnickú, rasovú, náboženskú alebo inú príslušnosť, ústavné zriadenie), ktorým Trestný zákon poskytuje ochranu, a je spáchaný z predsudku voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, sexuálnu orientáciu alebo náboženské vyznanie*” (Smieško, 2017, s. 46). Ide o snahu o obmedzenie, potlačanie, znemožnenie výkonu základných práv a slobôd pre určité skupiny obyvateľstva, definované ich pohlavím, národnosťou, rasou, etnikom, farbou pleti, vierovyznaním, jazykom, sexuálnou orientáciou, príslušnosťou k spoločenskej triede, majetkom (Smieško, 2017). Podľa J. Chmelíka ide vo všeobecnom poňatí o výrazné odchylenie sa od všeobecne uznávaných a v aktuálnej dobe prijímaných noriem (Chmelík, 2001).

V sociologickej rovine je možné extrémizmus definovať ako súhrn sociálnepatologických javov, vytváraných organizovanými skupinami osôb a ich priaznivcami, ktoré odmietajú základné hodnoty, normy a spôsoby správania platných v danej spoločnosti (Šikula, 2012). Z kriminologického hľadiska hovoríme o konkrétnych formách a prejavoch

extrémizmu, ktoré trestnými činmi alebo porušením právnych alebo sociálnych noriem (Smieško, 2017).

Definíciu extrémizmu môžeme nájsť v rezolúcii Rady Európy Nebezpečenstvo extrémistických strán a hnutí pre demokraciu v Európe, ktorá však nemá právne záväzný charakter: „*Extrémizmus zodpovedá takej forme politickej aktivity, ktorá odmieta princípy parlamentnej demokracie a zakladá svoju ideológiu a aktivity na neznášanlivosti, vylučovaní, xenofóbii, antisemitizme a ultranacionalizme*” (Šikula, 2012; Rezolúcia č. 1344 z 25.9.2003).

Podľa Koncepcie boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024: „*Extrémizmus označuje prejavy a konania vychádzajúce z postojov ideológie krajne vyhrotenej k princípom demokratického právneho štátu, ktoré priamo alebo v určitom časovom horizonte, úmyselným verbálnym alebo fyzickým konaním pôsobia deštruktívne na existujúci demokratický systém a jeho základné atribúty, s cieľom presadiť vlastné ideologické ciele. Medzi charakteristické črty extrémizmu patrí jeho útok na systém základných práv a slobôd garantovaných ústavou a medzinárodnými ľudsko-právnymi dokumentmi, ako aj jeho snaha obmedziť, potlačiť, resp. znemožniť výkon základných práv a slobôd pre určité skupiny obyvateľstva definované ich skutočnou alebo domnelou príslušnosťou k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine alebo pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie. Extrémizmus sa delí na pravicový, ľavicový, náboženský a extrémizmus zameraný na jednu otázku (napríklad ekologický, separatizmus a pod.)*” (Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024).

Nositel'mi extrémizmu môžu byť jednotlivci (individuálne prejavy), skupiny, hnutia, politické strany, či štáty. Extrémisti sú osoby, prípadne skupiny osôb, ktoré sa odmietajú podriaďovať právu a nerešpektujú dodržiavanie všeobecne záväzných právnych predpisov a predstavujú vysokú mieru názorovej, národnostnej, etnickej a rasovej nenávisti (Koneval, 2012).

Extrémistickou skupinou sa na účely zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon”) podľa § 129 ods. 3 rozumie spolčenie najmenej troch osôb na účely spáchania trestného činu extrémizmu.

Dôležitou **metódou extrémizmu** je propaganda. Jej zásady sú jednoduchosť – propagované posolstvo musí byť jednoduché, aby ho čo najrýchlejšie pochopilo veľké množstvo ľudí; oslovenie emócií – čím menej podrobné je posolstvo, aby nevzbudzovalo zamýšľanie sa, tým viac musí oslovovať sympatie, antipatie, lásku, sexualitu, nenávisť, závisť, strach alebo úzkosť; oslovenie predstavivosti – farebné obrazy kombinované s patričnými zvukmi; neustále opakovanie – dobre urobená propaganda, ovplyvňujúca populáciu dostatočne dlho (Lebeda, 2013).

2 SMERY RADIKÁLNEHO SPRÁVANIA A EXTRÉMIZMU

Extrémizmus je možné rozdeliť na *primárny* (pravicový a ľavicový extrémizmus) a *sekundárny* (náboženský, ekologický a etnický extrémizmus). Takéto delenie vychádza z ideových základov, na ktorých sú jednotlivé druhy extrémizmu vybudované.

Pravicový extrémizmus je typ nacionalizmu, ktorý je definovaný rasovou, etnickou alebo kultúrnou nadradenosťou. Ideológie, ktoré mali vplyv na vznik subjektov extrémizmu sú nacizmus a fašizmus (Benedeková, 2023). Pre tieto ideológie sú typické znaky ako odmietnutie myšlienky rovnosti, integrálny nacionalizmus, totalitný štát. Pre nacizmus je ďalej typickým znakom idea degradácie príslušníkov inej rasy alebo príslušníkov iných menšín. K atribútom nacizmu a fašizmu možno zaradiť vodcovský princíp, ktorý je v rozpore

s hodnotami demokracie a právneho štátu. Ďalším atribútom, ako už bolo spomínané, je propaganda (intenzívna, útočná a manipulatívna), ktorá je z dôvodu udržateľnosti takéhoto totalitného systému neodlučiteľná. Dôležitou súčasťou pravicového extrémizmu je taktiež symbolika (Smieško, 2017). Pravicový extrémizmus sa prezentuje snahou o budovanie kultúrnej jednoty národa a odmietaním politickej plurality, ktorú sa jej prívrženci snažia dosiahnuť prostredníctvom odopierania univerzálnych práv a slobôd ostatným obyvateľom, ich diskriminovaním, či degradovaním pomocou verbálneho alebo fyzického násillia (Konceptcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024).

Ľavicový extrémizmus je ťažšie definovateľný ako pravicový z dôvodu, že ideové východiská extrémnej ľavice si často odporujú a je tenká hranica medzi radikalizmom a extrémizmom. Myšlienky v prípade ľavicového extrémizmu vychádzajú najmä z marxizmu, bolševizmu a anarchizmu (Benedeková, 2023). Na rozdiel od nacizmu a fašizmu ide o menej homogénny súbor, a preto je aj menej prehľadnejší (Smieško, 2017). Ľavicovým extrémizmom chápeme „*aktivity zamerané na kritiku spoločnosti ako systému, ktoré smerujú k odstráneniu chýb spoločnosti, nie teda spoločenského systému ako takého, ako je to v klasickej anarchii*” (Benedeková, 2023, s. 115). Ľavicový extrémizmus sa snaží odstrániť akúkoľvek formu nerovnosti vo všetkých oblastiach spoločenského života, čo vedie k zániku individuálnej ľudskej slobody a voľby (Konceptcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024).

Náboženský extrémizmus možno charakterizovať ako extrémistické jednanie členov alebo priaznivcov skupín, prípadne náboženských hnutí, ovplyvnené náboženským zameraním, ktoré sa prejavuje najmä v psychickej manipulácii s ľuďmi, psychickým násillím prípadne iným jednaním, označovaným za sociálne patologické alebo sociálne nežiadúce (Chmelík, 2001). Cieľom aktérov náboženského extrémizmu je aplikovať ideológiu v celom svete a eliminovať tých, ktorí by sa tomu bránili (Smieško, 2017). Rozdielne náboženstvá a rozdielna viera by mala byť tolerovaná a rešpektovaná, avšak v prípade, že tomu tak nie je a náboženstvo sa dostane do rúk osôb, ktoré násillne presadzujú svoje náboženské cítenie a násillne reagujú na iné náboženstvá, hovoríme o náboženskom extrémizme (Benedeková, 2023).

Extrémizmus je ďalej možné rozdeliť *podľa objektov napadnutia* na extrémizmus: útočiaci na ústavnosť a štátne zriadenie, hrubo narúšajúci občianske spolužitie, útočiaci na život a zdravie občanov a rasistický (rasovo motivovaný) a *podľa formy konania* na extrémizmus: verbálny, násillný a grafický (Šikula, 2012).

3 ANALÝZA LEGISLATÍVNEHO PROSTREDIA

V boji proti extrémizmu je potrebné nastaviť legislatívne prostredie, ktoré pomáha k rešpektovaniu základných práv a slobôd občanov. Tieto je potrebné zabezpečiť vytvorením a dodržiavaním právnych predpisov, a to jednak Ústavy Slovenskej republiky, všeobecne záväzných právnych predpisov, zachovávajúc základné princípy uvedené v bezpečnostnej a obrannej stratégii Slovenskej republiky.

3.1 MEDZINÁRODNÉ DOHOVORY TÝKAJÚCE SA EXTRÉMIZMU

Medzinárodný dohovor zaoberajúci sa podporou ochrany ľudských práv a slobôd a teda súvisiacim aj s problematikou extrémizmu je Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (ďalej len „Dohovor”) prijatý v rámci Organizácie spojených národov a Slovenskou republikou ratifikovaný v roku 1993. V Dohovore je v čl. 1 ods. 1 definovaná rasová diskriminácia ako „*akékoľvek rozlišovanie, vylučovanie,*

obmedzovanie alebo zvýhodňovanie založené na rase, farbe pleti, rodovom alebo na národnostnom alebo etnickom pôvode, ktorého cieľom alebo následkom je znemožnenie alebo obmedzenie uznania, používania alebo uskutočňovania ľudských práv a základných slobôd na základe rovnosti v politickej, hospodárskej, sociálnej, kultúrnej alebo v ktorejkoľvek inej oblasti verejného života". Slovenská republika sa v tejto súvislosti zaviazala, že bude vykonávať bez meškania a všetkými vhodnými spôsobmi politiku smerujúcu k odstráneniu rasovej diskriminácie vo všetkých jej formách a k rozvoju porozumenia medzi všetkými rasami (Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie).

Na medzinárodnej úrovni je v oblasti extrémizmu Slovenská republika signatárom aj ďalších dohovorov, ako napríklad Všeobecnej deklarácie ľudských práv z roku 1948, Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie z roku 1965 a Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie žien z roku 1979, Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach z roku 1966, či Deklarácie o právach osôb patriacich k národnostným alebo etnickým, náboženským alebo jazykovým menšinám z roku 1992.

3.2 EURÓPSKY PRÁVNÝ RÁMEC

Európska únia je založená na spoločnom súbore základných hodnôt, medzi ktoré patrí právo na ľudskú dôstojnosť a nediskrimináciu stanovené v čl. 2 Zmluvy o Európskej únii, ako aj všeobecný zákaz diskriminácie v čl. 1, protokolu č. 12 Európskeho dohovoru o ľudských právach a v čl. 21 Charty základných práv Európskej únie (Konceptia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024).

Podľa čl. 67 ods. 3 Zmluvy o fungovaní EÚ: „*Únia sa usiluje o zabezpečenie vysokej úrovne bezpečnosti prostredníctvom opatrení na predchádzanie trestnej činnosti, rasizmu a xenofóbie a na boj proti nim prostredníctvom opatrení na koordináciu a spoluprácu medzi policajnými a justičnými orgánmi a inými príslušnými orgánmi, ako aj vzájomným uznávaním rozsudkov v trestných veciach a v prípade potreby aj aproximáciou trestnoprávných predpisov*” (Benedeková, 2023; Zmluva o fungovaní EÚ).

Dôležitým predpisom v danej oblasti je Rámcové rozhodnutie Rady 2008/913/SVV z 28.11.2008 o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva. Jeho cieľom je zabezpečiť, aby sa za niektoré závažné prejavy rasizmu a xenofóbie v rámci celej Európskej únie ukladali účinné tresty (Benedeková, 2023; Rámcové rozhodnutie Rady 2008/913/SVV z 28.11.2008).

Na regionálnej úrovni, najmä v rámci Európskej únie sa problematikou ochrany práv národnostných menšín, etnických skupín a ľudských práv a slobôd zaoberajú najmä Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, na pôde Rady Európy prijatý v roku 1950, Rezolúcia o sektách v Európe z roku 1996, Odporúčanie Parlamentného zhromaždenia Rady Európy č. 1412 o ilegálnych aktivitách siekt z roku 1999.

K nenávisťným prejavom a nárastu násilných extrémistických prejavov a k prehlbovaniu neznášanlivosti dochádza v online priestore ako aj offline. Z uvedeného dôvodu Európska komisia apeluje na potrebu efektívnejšieho boja proti ilegálnemu extrémistickému a nenávisťnému obsahu v online priestore, nakoľko internet poskytuje priestor na uplatňovanie slobody prejavu, ktorú však môžu využívať aj extrémisti na tvorbu a šírenie zavádzajúcich informácií vrátane využívania falošných správ. Do riešenia tohto celospoločenského problému je potrebné zapojiť predovšetkým občiansku spoločnosť. Európska únia z tohto dôvodu vyzýva členské štáty k podpore inštitúcií a organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania a ľudských práv s cieľom nadviazania vzájomnej spolupráce pri riešení otázok

nenávisťných prejavov, trestných činov z nenávisťi a v boji proti dezinformáciám a propagande (Konceptia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024).

3.3 PRÁVNY STAV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Slovenská republika, ako členský štát Európskej únie a ďalších medzinárodných organizácií, sa hlási k spoločným hodnotám založeným na rešpektovaní a dodržiavaní základných ľudských práv a slobôd zakotvených v Ústave Slovenskej republiky, ako aj univerzálnych hodnôt, ktorými sú ľudská dôstojnosť, sloboda, rovnosť a nediskriminácia (Konceptia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024).

Slovenská republika pojednáva o právach národnostných menšín a etnických skupín vo viacerých všeobecne záväzných právnych predpisoch.

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v čl. 12 ods. 1 zakotvuje, že *„ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné“*. Podľa čl. 12 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky *„základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať“*.

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky definuje ako životne dôležité bezpečnostné záujmy Slovenskej republiky zachovanie jej nezávislosti, zvrchovanosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti hraníc, právneho štátu a demokratického ústavného zriadenia, ako aj ochranu života a zdravia, základných práv a slobôd jej obyvateľov.

Extrémizmus a podnecovanie k nenávisťi a násiliu na základe príslušnosti k rase, národu, národnostnej a etnickej skupine, ale aj vierovyznania, či sexuálnej orientácie ohrozuje ľudské práva a občianske slobody a spôsobuje napätie v spoločnosti. Extrémisti do verejnej diskusie účelovo vnášajú polarizujúce posolstvá, aby ovplyvňovali verejnú mienku a prípadne aj rozhodovacie procesy v štáte, pričom môžu byť manipulovaní vonkajšími aktérmi pre politické účely. Spoločensky vysoko nebezpečným javom je šírenie nenávisťných alebo extrémistických obsahov verejne činnými osobami, predstaviteľmi verejnej moci a v prostredí ozbrojených síl a zborov.

Vzhľadom na uvedené Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky nastavuje ciele v boji proti extrémizmu, kedy má Slovenská republika naďalej vyvíjať úsilie na odhaľovanie všetkých prejavov extrémizmu a extrémistickej radikalizácie. Zamerať sa musí na predchádzanie radikalizácie a vylúčenie faktorov, ktoré ju vyvolávajú. Príslušné orgány musia aktívne odhaľovať a vyšetrovať trestné činy extrémizmu, ako aj monitorovať a analyzovať činnosť extrémistických skupín s cieľom odstrániť hrozbu extrémisticky motivovaného protiprávneho konania. Osobitnú pozornosť potrebuje Slovenská republika venovať odhaľovaniu a potláčaniu extrémistických prejavov a konania v rámci verejnej správy (Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, 2021).

Na národnej úrovni, v rámci Slovenskej republiky, sa ochranou národnostných menšín a etnických skupín zaoberá niekoľko právnych noriem a dokumentov, ako napríklad zákon č. 394/2000 Z. z. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov, zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní (antidiskriminačný zákon) v znení neskorších predpisov, zákon č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, Nariadenie Ministerstva vnútra SR č. 45/2004 o postupe v oblasti boja

s extrémizmom a o zriadení monitorovacieho strediska rasizmu a xenofóbie, Komplexný program boja so zločinnosťou, Koncepcia migračnej politiky, Koncepcia integrácie cudzincov v Slovenskej republike, Akčný plán boja proti terorizmu EÚ v podmienkach Slovenskej republiky.

Extrémizmom môže byť každé konanie, ktoré sa odlišuje od bežného správania. Trestnoprávnu úpravu extrémizmu zaviedla do Trestného zákona novela, zákon č. 257/2009 Z. z. s účinnosťou od 01.09.2009. Zdefinovala pojmy ako trestné činy extrémizmu, extrémistická skupina a extrémistický materiál. Novely, zákon č. 262/2011 Z. z. a zákon č. 204/2013 Z. z., doplnili trestný čin popierania a schvaľovania holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti podľa § 422d. Novela, zákon č. 316/2016 Z. z. vyňala trestné činy extrémizmu z nepremlčateľnosti a upravila niektoré pojmy trestných činov extrémizmu.

Aktuálne medzi trestné činy extrémizmu upravené v § 140a Trestného zákona patria: § 421 trestný čin založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd; § 422 trestný čin prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd; § 422a trestný čin výroby extrémistického materiálu; § 422b trestný čin rozširovania extrémistického materiálu; § 422c trestný čin prechovávanía extrémistického materiálu; § 422d trestný čin popierania a schvaľovania holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti; § 423 trestný čin hanobenia národa, rasy a presvedčenia; § 424 trestný čin podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti; § 424a trestný čin apartheidu a diskriminácie skupiny osôb; § 425 trestný čin neľudskosti (Benedeková, 2023). Ustanovenie § 140 písm. e) upravuje trestný čin spáchaný z osobitného motívu. Trestné činy spáchané z osobitného motívu podľa predmetného ustanovenia možno považovať taktiež za trestné činy spáchané na základe nenávisti voči jednotlivcovi alebo skupine osôb pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie. Pokrývajú celé spektrum trestných činov extrémizmu od nenávistných prejavov až po násilné trestné činy (Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024; Trestný zákon).

Nesmieme opomenúť Koncepciu boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024, ktorá je základným dokumentom definujúcim priority Slovenskej republiky v oblasti predchádzania a boja proti radikalizácii, extrémizmu a s nimi spojenou protispoločenskou činnosťou. Okrem strategickej časti sa venuje aj terminológii, analýze vývoja extrémizmu v Slovenskej republike a obsahuje 41 úloh zameraných na predchádzanie a boj proti radikalizácii a extrémizmu. Cieľom je využitie expertízy a skúseností z terénu a ich pretransformovanie do komplexných opatrení. Najzásadnejším cieľom je presadzovať a brániť demokratický právny štát, jeho základné hodnoty a apelovať na vytváranie silného demokratického a politického prostredia odmietajúceho prejavy extrémizmu a nenávistných prejavov založených na národnostnej, rasovej, etnickej, náboženskej alebo inej neznášanlivosti.

Pre účely Koncepcie boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024 sú za extrémistické činy považované aj extrémisticky motivované nenávistné prejavy, t. j. všetky formy prejavu, ktoré rozširujú, podnecujú, podporujú alebo ospravedlňujú formy nenávisti založené na neznášanlivosti prejavujúce sa agresívnym nacionalizmom, diskrimináciou a nevraživosťou voči osobám na základe ich pohlavia, pôvodu rodu, sexuálnej orientácie, náboženskej alebo politickej príslušnosti, voči menšinám či migrantom (Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024).

ZÁVER

Nakoľko extrémistickou ideológiou motivované postoje a prejavy sú do značnej miery zodpovedné za polarizačné tendencie spoločnosti a sú spôsobilé viesť až k jej destabilizácii, prednostným záujmom Slovenskej republiky musí byť obdobným tendenciám predchádzať. Jedným z kľúčov je identifikácia smerov radikálneho správania a extrémizmu, vhodne zvolená koncepcia boja proti extrémizmu a nastavenie legislatívneho prostredia, napomáhajúce k rešpektovaniu základných práv a slobôd a v neposlednom rade kontrola dodržiavania právnych predpisov v danej oblasti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BENEDEKOVÁ, D., 2023. *Trestné činy extrémizmu v online priestore*. In: MALÍČEK, V. (ed.) *Radikalizácia a extrémizmus v súčasnej spoločnosti*, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2023, s. 114–121. ISBN 978-80-8054-984-8.
- BEZPEČNOSTNÁ STRATÉGIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2021. [cit. 2024-03-12]. Dostupné na internete: <https://www.mosr.sk/data/files/4263_210128-bezpecnostna-strategia-sr-2021.pdf>.
- HOFREITER, L. – BYRTUSOVÁ, A., 2016. *Indikátory bezpečnosti*. Zlín: Radim Bačuvčík – VeRBuM, 2016, 136 s. ISBN 978-80-87500-82-8.
- CHMELÍK, J., 2001. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde Praha, a. s., 2001, 172 s. ISBN 80-7201-265-7.
- KAMPOVÁ, K. – HOLLÁ, K., 2013. *Manažment sociálnych rizík*. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline, 2013, 108 s. ISBN 978-80-554-0754-8.
- Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024.
- KONEVAL, M., 2012. *Charakteristika páchatel'ov trestných činov extrémizmu*. In: MARKO, M. – RAPČAN, J. *Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť*, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012, s. 47-61. ISBN 978-80-8054-552-9.
- LEBEDA, D., 2013. *Úvod do problematiky extremismu. Příručka pro pedagogy*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2013, 100 s. ISBN 978-80-7478-394-4.
- Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie.
- PORADA, V. a kol., 2019. *Bezpečnostní vědy: Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2019, 780 s. ISBN 978-80-7380-758-0.
- Rámcové rozhodnutie Rady 2008/913/SVV z 28.11.2008.
- Rezolúcia Rady Európy Nebezpečenstvo extrémistických strán a hnutí pre demokraciu v Európe č. 1344 z 25.9.2003.
- SMIEŠKO, I., 2017. *Internet a trestné činy extrémizmu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, 246 s. ISBN 978-80-7380-691-0.
- ŠIKULA, B., 2012. *Členenie extrémizmu v podmienkach Slovenskej republiky*. In: MARKO, M. – RAPČAN, J. *Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť*, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012, s. 27-38. ISBN 978-80-8054-552-9.
- VOLNER, Š., 2005. *Nová teória bezpečnosti: Teoreticko-metodologické východiská*. Zvolen: Bratia Sabovci, s. r. o., 2005, 340 s. ISBN 80-89029-99-X.
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

Zmluva o fungovaní Európskej únie.

JUDr. Michaela ŠIMONOVÁ

Externá doktorandka Katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš

Demänová 393

031 01 Liptovský Mikuláš

E-mail: michaela.simonova1@gmail.com

KRYMSKÍ TATÁRI

THE CRIMEAN TATARS

Lenka TOMÁŠEKOVÁ, Róbert TOMÁŠEK

ABSTRACT

The Crimean Tatars although they form one of the oldest ethnic groups on the Crimean peninsula, belong to the population group that is constantly restricted in their rights and freedom. The tragic events of the last hundred years have dramatically changed the fate of this Muslim ethnic group. The demographic composition of the population, the famine, the Second World War and the annexation of Crimea were the events that fundamentally affected the lives of the Crimean Tatars for many decades.

Keywords: Crimean Tatars, demographics, Russia, annexation

ÚVOD

Ukrajina a jej dejiny boli po storočia späté s Ruskom. Po osamostatnení sa v roku 1991 mala Ukrajina stále veľa politických, ekonomických a sociálnych vzťahov so svojim východným susedom. Tieto vzťahy, otázka silnejúceho nacionalizmu Ukrajincov, snaha Západu pomôcť novovzniknutému samostatnému štátu na „východnej hranici“ a problém Kremľa akceptovať nezávislosť Ukrajiny vytvorili podmienky, ktoré viedli k anexii Krymu v marci 2014 ako aj k neskoršej invázii Ruska na Ukrajinu v roku 2022.

Polostrov Krym ako súčasť Ukrajiny má svoje špecifické miesto v tomto regióne práve kvôli svojej výnimočnej polohe, ktorá od dávnej minulosti predurčovala dejiny tohto územia. V priebehu histórie sa Krym stal cieľom viacerých civilizácií (Gréci, Byzantínci, Húni, Tatári, Rusi). Najvýraznejší vplyv s presahom až do dnešných čias majú Tatári a Rusi. Obe tieto etniká zásadným spôsobom ovplyvnil konflikt v roku 2014, kedy došlo k anexii Krymu Ruskom.

Celé desiatky rokov vyhlasuje ruská propaganda, že Krym bol vždy ruský. Krymskí Tatári sa však cítia viac „*krymskí*“ ako Rusi, ktorí dobyli a pripojili Krym k svojmu cárstvu až za vlády Kataríny Veľkej, pričom tatársky chanát a jeho iné varianty (bejlíki, jurta, ap.) existovali na polostrove už od 13. storočia, kedy Krym dobyli Mongolo-tatári. Neskôr bol Krym dobytý Osmanskou ríšou, ktorá v roku 1770 prehrala bitku o Krym s cárskym Ruskom a polostrov postupne prešiel pod cárske impérium. Po pripojení Krymu k cárskemu Rusku v roku 1783 Krymskí Tatári ostali na svojom území, neemigrovali, a tak tvorili a dodnes tvoria „*pôvodnejšiu*“ etnickú skupinu obyvateľstva Krymu ako Rusi¹.

Ako uvádzajú Solík a Baar (2015), po rozhodnutí sovietskeho vodcu Stalina z roku 1944 o vysťahovaní všetkých Krymských Tatárov z Krymu, bolo podľa oficiálnych dokumentov deportovaných 228 543 ľudí (aj Grékov, Bulharov, Arménov), z čoho bolo 191 014 Krymských Tatárov, čím moslimský život na Kryme po ich deportácii *de facto* zanikol.

¹ Ako uvádza Ondrejcsák (Ondrejcsák, 2021), ešte aj v roku 1898 – čiže viac ako 100 rokov po ruskom obsadení polostrova a následnej ruskej etnickej invázii tvorili najväčšiu etnickú skupinu Krymu Tatári.

Hoci boli neskôr Krymskí Tatári rehabilitovaní, ich návrat do domoviny nebol jednoduchý. Na Kryme ich už prevažne ruskí spoluobčania nevíтали s nadšením, nakoľko im neboli ochotní vrátiť komunistami „znárodnené“ majetky. Krymskí Tatári sa tak ocitli síce späť v domovine, ale chudobní a bez uznania ich základných práv a slobôd.

1 KRYMSKÝ POLOSTROV

Krym vďaka svojej výnimočnej polohe bol stredobodom záujmu viacerých významných kultúr a civilizácií. Niektoré kultúry sa na polostrove zachovali dodnes, iné zanikli, presídlili sa alebo sa časom asimilovali. História polostrova je veľmi rozsiahla, plná zaujímavých zvrátov a bojov. Už v mýtoch starých Grékov malo Čierne more a jeho súčasť osobitné postavenie – bolo považované za kolísku hrozných titánov či známych hrdinov (Argonautov). Tavri prišli na polostrov približne v 9. storočí pred našim letopočtom, pričom zaberali hlavne severnú časť Krymu, južné pobrežie a časť predhorí. Od 4. storočia pritom začína na územie Krymu prenikať kresťanstvo a bola tu založená Chersonská eparchia. V roku 1223 sa prvýkrát na území Krymu objavili Mongolo-tatári a vyrabovali najbohatšie prístavy polostrova ako napríklad mesto Sudaku. Na polostrove sa postupne vytvorili tatárske kniežatstvá (tzv. bejlíki), ktoré sa spojili do Krymskej jurty, ktorá sa stala časťou Zlatej hordy. Postupne Zlatá horda stratila svoje postavenie a moc nad polostrovom získala Krymská jurta. Postupne sa jurta zmenila na Krymský chanát (okolo roku 1450), ktorý sa neskôr stal vazalom Osmanskej ríše. Boje o Krym medzi Osmanskou a Ruskou ríšou začali v 18. storočí. V roku 1770 sa Krymský chanát dostáva vďaka ruskému vojsku z područia Osmanskej ríše a nastáva jeho postupné mocenské pričleňovanie k Ruskej ríši. Tento proces bol završený v roku 1783, kedy Krym začlenila Katarína II. do ruského impéria. Už v tomto období predstavovala Čiernomorská flotila dislokovaná v meste Sevastopol', ktorú v roku 1783 založil obľúbenec Kataríny Veľkej knieža Gregorij Potemkin, veľkú vojenskú aj politickú silu na polostrove. (Starikov, Beljajev, 2017)

Keď v roku 1917 došlo k zvrhnutiu ruskej monarchie, tak etnické zloženie obyvateľstva Krymu bolo nasledovné - Rusi tvorili 41,2% obyvateľstva, Krymskí Tatári tvorili 28,7% obyvateľstva a zvyšok tvorili ostatné národnosti a etnické menšiny. Od decembra 1917 do apríla 1919 bol Krym samostatný. Postupne na území Krymu vznikali rôzne štátne útvary. Počas existencie Zväzu sovietskych socialistických republík (ďalej len „ZSSR“) bola na Kryme zriadená mnohonárodnostná autonómna republika pre Rusov, Krymských Tatárov, Ukrajincov, Židov, Nemcov² a ďalšie národy a etniká. V roku 1939 tvorili Rusi na Kryme približne 50% populácie. V roku 1941 obsadilo Krym nemecké vojsko, čo znamenalo výraznú zmenu národnostného zloženia. Židia boli vyhubení a zmenšila sa aj populácia Rusov. Populácia Krymských Tatárov vzrástla v tomto období až na 30%, avšak v roku 1945 po deportáciách Krymských Tatárov za ich aktívnu kolaboráciu s nacistickými Nemcami a vstup niektorých Tatárov aj do jednotiek SS, vzrástol počet Rusov na Kryme až na 75% obyvateľstva. Zvyšných 25% obyvateľstva tvorili iné národnosti, prevažne Ukrajinci. (Krym – história, fakty, 2014)

Vo februári 1954 najvyššie Politbyro kolektívne rozhodlo o začlenení Krymu pod správu Ukrajinskej sovietskej socialistickej republiky. Zdôvodnené to bolo hlavne tým, že ekonomicky, historicky ako aj územne bol Krym najviac previazaný s Ukrajinou. Podľa predstaviteľov Politbyra išlo „len“ o administratívny úkon v rámci zväzových republík, ktoré boli stále ale súčasťou jedného spoločného štátu. Najvyšší predstavitelia ZSSR v tej dobe

---

² Republiku tvorilo 26 autonómnych okresov. Rusom patrilo 15 okresov a šesť samostatných miest, Krymskí Tatári mali šesť okresov, Nemci a Židia po dva okresy a Ukrajinci jeden okres. V tejto dobe sa tu zvýšil hlavne počet židovského obyvateľstva, ktoré tu prichádzalo z ostatných oblastí, lebo sovietska vláda tu zriadila akúsi „židovskú republiku“. (Krym – história, fakty, 2014)

nepredpokladali, že Sovietsky zväz sa raz rozpadne a toto ich rozhodnutie vytvorí o niekoľko desiatok rokov veľmi napätú atmosféru v regióne. Počas vlády prezidenta Michaila Gorbačova sa začali na Krym vracat' aj vysídlení Krymskí Tatári. Dnes na území Krymskej autonómnej republiky žijú takmer 2 milióny ľudí: 58% Rusov, 25% Ukrajincov a 12% Krymských Tatárov. Dňa 16. marca 2014 sa na Kryme uskutočnilo referendum, ktorého sa zúčastnilo 82,7% obyvateľov a 95,7% z nich sa vyslovilo za pripojenie Krymu k Ruskej federácii. Za možnosť, aby Krym zostal súčasťou Ukrajiny, sa vyslovilo len 3,2% voličov. Tento akt samozrejme vyvolal napätie medzi Ruskom a Ukrajinou a riešilo ho aj medzinárodné spoločenstvo a Západ. (Krym – história, fakty, 2014)

Z načrtnutej histórie Krymu vyplýva, že na území polostrova došlo k viacerým historickým udalostiam, ktoré mali zásadný vplyv na jeho ďalšie smerovanie – či už je to prijatie kresťanstva, dobytie Krymu Džingischánom, neskoršie vazalstvo Osmanskej ríše a nakoniec anektovanie Ruskom pod vedením Kataríny Veľkej a jej expanzívnej politiky. Preto sa nestotožňujeme s ruským názorom, že Krym bol „vždy“ ruský. Pod ruskou nadvládou bol Krym „len“ viac ako dve storočia, ale napríklad pod nadvládou Tatárov (ovládali Krym od roku 1223 a vládli v ňom aj keď istú dobu ako vazali Osmanskej ríše až do 18. storočia), bol Krym viac ako päť storočí³.

Udalosti posledných sto rokov zásadne ovplyvnili život a existenciu etnickej skupiny Krymských Tatárov. Začalo sa to druhou svetovou vojnou, pokračovalo komunistickými čistkami až po súčasnú anexiu Krymu. Všetky tieto dramatické udalosti ovplyvnili život na Kryme vo viacerých sférach – politických, ekonomických, spoločenských aj náboženských. Tou poslednou dramatickou nelegálnou a nelegitímnou udalosťou, akou referendum z roku 2014 a následná anexia polostrova je, však utlačanie Tatárov na Kryme neskončilo. Uvedené udalosti majú presah až do dnešných dní.

2 ANEXIA KRYMU

Dlhodobá vnútropolitická kríza na Ukrajine, ktorá skončila prevratom vyvolala následne reakciu Ruska, ktoré vnímalo odklonenie Ukrajiny od Ruska ako priamu bezpečnostnú hrozbu. Práve to bolo impulzom k anexii Krymu v roku 2014 a k bojom vo východnej časti Ukrajiny. Rusko malo pocit, že nástroje „soft power“ voči Ukrajine boli vynaložené zbytočne, keďže sa Ukrajina začala orientovať na EÚ a NATO, čím by bolo Rusko zatlačené do ústrania a malo by aliančné vojská za svojou hranicou. Avšak, po situácii, ktorá nastala v roku 2014 na Ukrajine, sa všetko zmenilo. Rusko prešlo po prvýkrát do útoku. Namiesto aktivít, ktoré sú zamerané na blokovanie krokov USA a EÚ, zameraných na „odobratie“ suverenity Ukrajiny, Kremľ išiel po prvýkrát ďalej. Použil to, čím sa predtým len vyhrožoval. Pre Brusel a Washington to bolo úplným prekvapením. (Starikov, 2015)

Rusko na jar 2014 na ukrajinskom Kryme pomohlo zorganizovať referendum o sebaurčení obyvateľov polostrova. Väčšina obyvateľstva (96,77% zúčastnených voličov, čo predstavovalo

³ Tu súhlasíme s Ondrejcsákom (Ondrejcsák, 2021), že odvolávať sa na historický status jednotlivých území má z pohľadu reality medzinárodného práva nulovú relevanciu. Dobrým príkladom je oblasť súčasného Kaliningradu, ktorý od založenia mesta v roku 1255 ako Königsberg patril prevažne k nemeckým štátnym útvarom (s významnou poľskou etapou), najmä Prusku, a po nemeckom zjednotení v roku 1871 Nemecku. Ak by Rusko či Nemecko používalo podobnú logiku ako v prípade Krymu, tak Kaliningrad/Königsberg bol „odjakživa nemecký“ - minimálne teda 700 rokov, a len o niečo viac ako polstoročie (od roku 1945) patrí Sovietskemu zväzu a následne Rusku. Takáto argumentácia však má nulovú relevanciu z pohľadu medzinárodného práva – je úplne jedno, či ide o Krym, Kaliningrad alebo o ruský Ďaleký východ. Medzinárodné spoločenstvo vrátane Slovenska uznáva súčasnú hranicu a to, že niektoré územie v jeho histórii patrilo inému štátu, nezakladá právo na jeho súčasnú anexiu.

1 233 002 obyvateľov) sa v ňom vyslovila za pripojenie polostrova Krym k Ruskej federácii⁴. Dňa 18. marca 2014 bola v Kremli podpísaná zmluva o prijatí Krymu ako aj mesta Sevastopol'a do Ruskej federácie. Západné krajiny však anexiu Krymu neuznali a na Rusko uvalili sankcie. Ukrajina stále oficiálne označuje Krym ako svoje dočasne okupované územie. Predstavitelia Kremľa⁵ pripojenie Krymu k Ruskej federácii doteraz obhajujú odvolávaním sa na ustanovenia Charty OSN (napr. právo národov na sebaurčenie) a na rozhodnutie Medzinárodného súdneho dvora o tom, že deklarácia nezávislosti Kosova neporušila medzinárodné právo.

Západ vrátane Slovenskej republiky neuznal legitímnosť ani legálnosť referenda a tiež neuznal následnú protiprávnu anexiu Krymu. Ministerstvo zahraničných vecí SR vo svojej reakcii na referendum na Kryme a jeho následnú anexiu uvidelo, že vyzýva Rusko na rešpektovanie nezávislosti ako aj územnej celistvosti Ukrajiny vrátane Krymu a na zdržanie sa akýchkoľvek krokov, ktoré by viedli k eskalácii napätia v regióne. Plebiscit o pričlenení Krymu k Ruskej federácii sa uskutočnil v rozpore s ústavou Ukrajiny a pod hrozbou ruskej vojenskej intervencie. "*Referendum v podobe, ako bolo pripravené a uskutočnené na Kryme, je nelegálne a nelegitímne,*" zdôraznilo ministerstvo. (Slovensko nepovažuje..., 2014)

Zástupcovia EÚ ako aj rôznych medzinárodných neziskových a ľudsko-právnych organizácií neustále upozorňujú na nezákonné a nehumánne zaobchádzanie s „neruskými“ menšinami na Kryme, hlavne s Krymskými Tatármi. Paradoxne, práve porušovanie ľudských práv a slobôd je jedným z hlavných dôvodov, prečo Rusko anektovalo Krym a zaútočilo na Ukrajinu, aby „ochránilo“ svoju ruskú utlačovanú menšinu pred fašistickými Ukrajincami a Západom.

3 OSUD KRYMSKÝCH TATÁROV

Udalosti ako druhá svetová vojna, čistky a deportácie počas komunistického režimu alebo anexia Krymu veľmi tvrdo poznačili životy a smerovanie Krymských Tatárov. Napriek tomu, že deportovaných Tatárov, ktorých donútil k odchodu z domoviny Stalin počas druhej svetovej vojny v roku 1957 rehabilitovali, nemohli sa vrátiť na Krym. Pokiaľ sa im podarilo na Krym dostať, boli znova deportovaní, pretože nemohli získať povolenie k trvalému pobytu. Proces návratu Krymských Tatárov do vlasti a reinštitucionalizácie islamu na Kryme zosilnel po roku 1989, kedy bol Krymským Tatárom umožnený návrat do domoviny. Stalo sa to takmer po pol storočí, kedy Michail Gorbačov v čase uvoľňovania napätia zrušil starý kolektívny trest a Tatári sa počas perestrojky mohli postupne začať vracieť z exilu na Krym. V prvej polovici 90. rokov minulého storočia ich prišlo späť do vlasti zhruba 150-tisíc, pred anexiou Krymu počet Krymských Tatárov presiahol štvrt' milióna, pričom viac ako 100-tisíc Tatárov sa

---

⁴ Rusko využilo danú situáciu a špecifiká polostrova. Krym ako polostrov môže byť v prípade kontroly námorných trás veľmi efektívne izolovaný, počas ťažko čitateľných aktivít rôznych politických aktérov (novovzniknutá kyjevská vláda, ktorú proruskí politici na Kryme označili za protiústavnú a nelegitímnu, na rozdiel od krymských Tatárov, ktorí kyjevskú vládu uznali). Prorusky orientované orgány Autonómnej republiky Krym odmietli uznať kyjevskú vládu a ohlásili svoj zámer pripojiť sa k Ruskej federácii. Rusko podporilo tieto snahy vyslaním svojich vojakov, podporou krymskej domobrany, vysielaním „humanitárnych konvojov“, zaistením vysielania svojich médií na uvedenom území, atď.

⁵ Belton (2022) uvádza, že Putin a „jeho“ ľudia vnímali rozširovanie Západu prostredníctvom NATO čoraz bližšie k ruským hraniciam ako existenčné ohrozenie. Demokratické hnutia, ktoré zvrhli proruské vlády na Ukrajine a v Gruzínsku nepovažoval Kreml' za vyjadrenie slobodnej vôle občanov, ale za Amerikou platené revolúcie. Tieto paranoidné predstavy sa zrodili z kolapsu veľmoci a z horkej porážky komunistického systému. Putin v roku 2007 v jednom zo svojich prejavov pred svetovými lídrami skritizoval rozšírenie NATO o štáty bývalej Varšavskej zmluvy. Západ podľa neho pošliapal bezpečnostné záruky, ktoré dal Sovietskemu zväzu po páde Berlínskeho múru. Najhorlivejšie odsúdil plány USA vybudovať raketové dáždniky v Poľsku a Česku.

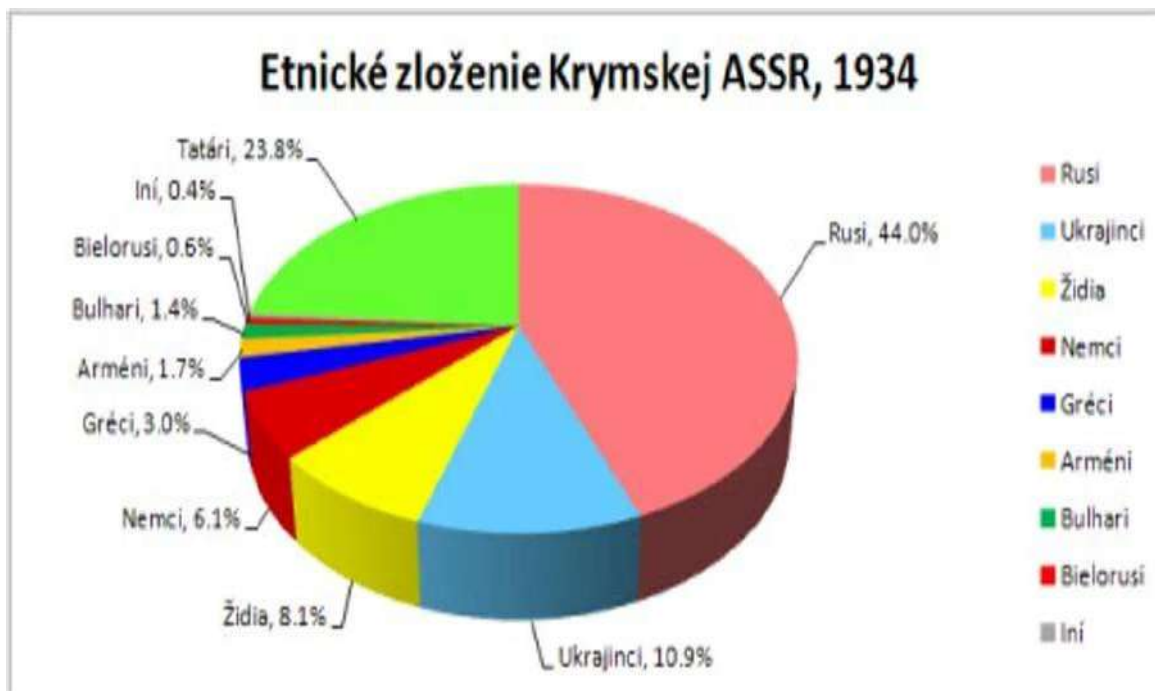
k návratu ešte stále chystalo zo zahraničia (najvyšší počet Krymských Tatárov v exile bol predovšetkým v Uzbekistane). (Solík, Baar, 2015)

Zásadnými problémami tejto ťažko skúšanej minority boli pred ruskou anexiou predovšetkým chudoba a spomínané značné medzery v oficiálnej podpore krymskotatárskeho jazyka a kultúry. Na Kryme síce tvoria Krymskí Tatári okolo 12 % obyvateľov, ale polovica z nich bola podľa údajov z prvej dekády 21. storočia bez práce. Neuveriteľne dlhú dobu sa preťahovalo i získavanie ukrajinského občianstva po návrate Tatárov z ich núteného exilu, z čoho vyplývali ďalšie komplikácie v procese ich asimilovania sa v pôvodnej domovine. Nakoľko Tatári neboli ukrajinskými občanmi, nemohli si zvoliť svojich zástupcov do správy obcí, celého Krymu a ani do celoštátneho parlamentu. Ku sociálno-ekonomickej diskvalifikácii sa tak pridala diskvalifikácia politická, ktorá prehlbovala úpadok tatárskej životnej úrovne. Komunisti a proruskí politici sa už v priebehu 90. rokov minulého storočia usilovali o diskreditáciu a kriminalizáciu Medžlisu (krymsko-tatársky parlament) ako „*nezákonného subjektu, ktorý sa pod rúškom lojality usiluje o úplne odtrhnutie Krymu a o etnickú nadvládu*“. Proruskí politickí predstavitelia vyberali k rozhovorom „*vlastných*“ tatárskych zástupcov (kolaborantov), ktorým napríklad zaistili zvolenie do parlamentu na kandidátke komunistickej strany. Tento postup je v rámci politického boja využívaný doteraz. Aj rok od anexie Krymu Ruskom bolo možné skonštatovať, že Rusko voči Krymským Tatárom zvolilo represívnu politiku a variant sily a nátlaku namiesto integrácie a spolupráce. Rusko sa prostredníctvom dobre známych nástrojov (hrozieb, vydierania, podplácania, podvratnej činnosti či perzekúcií) neustále snaží získať nielen vplyv v Medžlise, ale zároveň stimulovať protiruských ľudí, aby odišli z polostrova. Odchádzajú hlavne mladí muži, ktorí by inak museli narukovať do ruskej armády. Tatári na Kryme zažívajú permanentný nátlak, aby sa vzdali ukrajinského občianstva a prevzali si ruské pasy. Pokiaľ sa tomu snažia vyhnúť, zachádza sa s nimi ako s cudzincami, alebo čelia hrozbám, že budú vyst'ahovaní. (Solík, Baar, 2015)

3.1 Etnické zloženie polostrova Krym

História polostrova Krym je naprieč storočia plná výbojov, bitiek, okupovania a expanzií rôznych etník, národov a civilizácií. Každý z národov tu zanechal vlastné prvky kultúry, jazyka, náboženstva či spôsobu života. Obohatili kraj o nové plodiny a poľnohospodárske zručnosti (Gréci, Byzantínci), náboženské rituály a nové božstvá, spôsoby stavania lodí, domov, infraštruktúry. Za jednu z najdlhšie a najzásadnejšie pôsobiacich etník na území Krymu považujeme Tatárov, ktorí osídľovali polostrov od 13. storočia. Ich nadvláda skončila v 18. storočí, kedy Katarína Veľká pripojila Krym k svojmu cárstvu. Postupne dochádzalo k zmene zloženia etnických skupín na Kryme v prospech Rusov.

Napriek stopäťdesiatim rokom ruskej nadvlády tvorili Krymskí Tatári v roku 1934 druhú najpočetnejšiu etnickú skupinu na Kryme. Rusi tvorili už viac ako 44 % obyvateľov Krymu, Krymskí Tatári 23,8% obyvateľov a Ukrajinci iba necelých 11 % obyvateľov. Celková demografia polostrova (viď Graf 1) však v najbližších rokoch zásadným spôsobom ovplyvnila nielen osud Krymských Tatárov, ale aj ďalších minoritných etnických skupín. V roku 1934 žilo na Kryme približne 6,1 % Nemcov, Židov tu bolo v tomto období 8,1% obyvateľov, Gréci tvorili 3 % obyvateľov Krymu. Nasledujúce historické udalosti – hladomor v 30. rokoch, začiatok druhej svetovej vojny a antipatie domáce „neruského“ obyvateľstva voči politike Stalina, tragicky ovplyvnili nielen osud obyvateľstva na Kryme ale v celej Ukrajine.

Graf 1 Etnické zloženie krymskej populácie v roku 1934

Zdroj: <https://blog.sme.sk/garassy/politika/krym-bol-vzdy-rusky-skutocne>

Minulé storočie veľmi ťažko skúšalo Krym aj celú Ukrajinu. Jedným z najbolestivejších období novodobej histórie Ukrajiny, ktoré doteraz rezonuje a ovplyvňuje postoje a nálady Ukrajincov k Rusom, a ktoré nedokáže ukrajinský ľud zabudnúť ani vymazať zo svojho kolektívneho vedomia a historickej pamäte, je hladomor v 30. rokoch minulého storočia. Stalinom nevhodne a narýchlo pripravená kolektivizácia poľnohospodárstva v Rusku (ktorého súčasťou vtedy Ukrajina bola) mala za následok, že napriek veľkému podielu poľnohospodárskej pôdy na Ukrajine a rozvinutému vidieckemu poľnohospodárstvu, v rokoch 1932-1933 vyvrcholil hladomor, obeťou ktorého sa stalo zrejme viac ako 3,9 milióna ukrajinských obyvateľov, prevažne roľníkov na vidieku. Ako uvádza Inštitút demografie a sociálneho výskumu M. V. Ptucha Národnej Akadémie vied Ukrajiny, v dôsledku politiky Sovietskeho zväzu v oblasti obstarávania obilia a kolektivizácie, ktorej sa ukrajinský vidiek bránil, stratila Ukrajina v dôsledku hladomoru aj viac ako 600-tisíc nenarodených detí, čo malo vplyv na ďalší demografický vývoj na Ukrajine. (Puškar, 2023)

Polostrov Krym patril medzi oblasti, ktoré boli z dôvodu hladomoru postihnuté „len“ 20 – 24,9 % poklesom populácie. (Obrázok 1) Stalin vnímal Ukrajinu a obzvlášť jej roľníkov ako hrozbu, ktorú treba eliminovať. Vedel, že nacionalizmus ukrajinského ľudu je príliš silný a potreboval im dať príučku, aby sa nevzpierali kolektivizácii a ruskému vedeniu. Aj tieto udalosti zásadným spôsobom poznačili vývoj demografie na Kryme, nakoľko tu stále žila silná etnická skupina Ukrajincov a Krymských Tatárov, ktorí nepodporovali prosovietské videnie sveta.

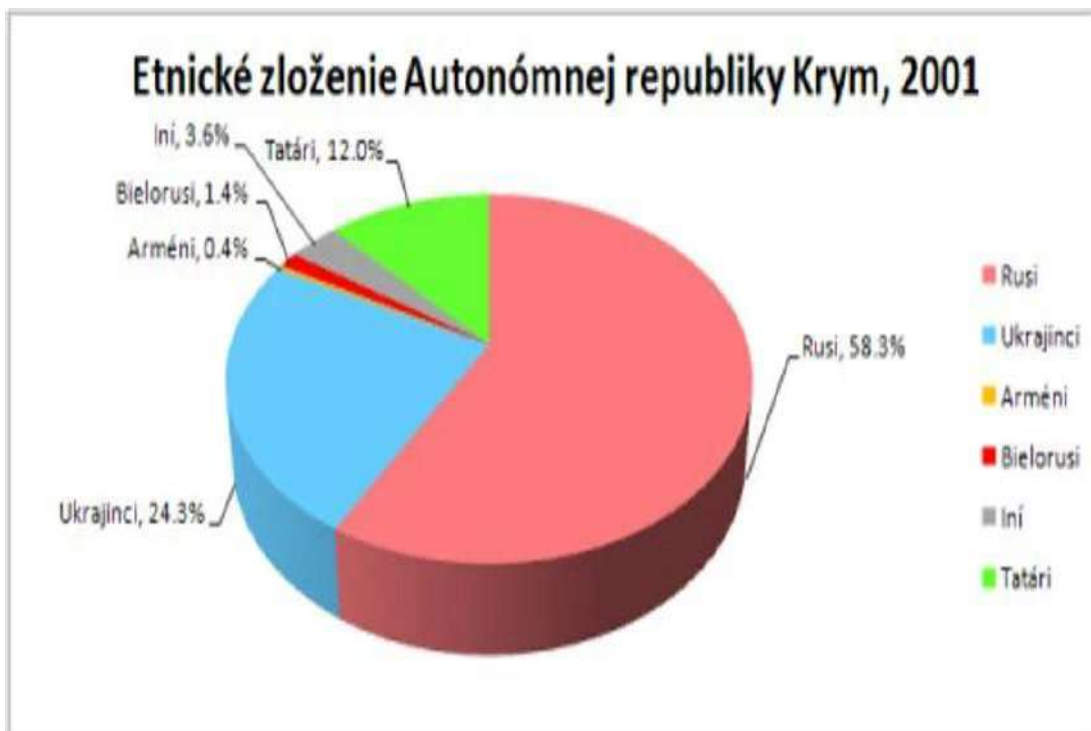
Obrázok 1 Hladomor v rokoch 1929-1933 na Ukrajine

Zdroj: <https://dennikn.sk/3128535/ukrajinsky-hladomor-stalinisticka-genocida-a-kontext-prebiehajúcej-ruskej-agresie/>

Ďalším obdobím, ktoré poznačilo vývoj demografie Krymu a prehĺbilo historickú krivdu Krymských Tatárov voči Rusom, bola druhá svetová vojna. Počas vojny došlo k udalostiam ako usmrtenie alebo deportácia Židov, k spolupráci domáceho obyvateľstva s nacistickými vojskami, k nárastu nenávisť nielen Ukrajincom ale aj Krymských Tatárov voči Rusku a Stalinovi. Stalin vnímal Tatárov, z ktorých mnohí radšej spolupracovali s nacistami (pričom netreba zabúdať na fakt, že v čase druhej svetovej vojny tvorili Nemci 6% obyvateľstva Krymu a vzťahy medzi jednotlivými etnikami mali rôznu intenzitu a ambivalentnosť) ako nepriateľov, a preto ich ešte pred skončením druhej svetovej vojny (v roku 1944) násilne deportoval do Strednej Ázie, pričom skonfiškoval ich majetky. Už tu vraj môžeme nájsť korene „nacistickej“ povahy Ukrajincom a Krymských Tatárov, ktoré ako dôvod deportácie určil Stalin. Likvidácia Židov a nemeckej menšiny, deportácie Krymských Tatárov a presídľovanie Rusov na Krym predstavovali faktory, ktoré umožnili „vzostup“ ruskej populácie na Kryme takmer o polovicu.

Eliminovanie problémových etník prostredníctvom ich deportácie, obmedzovania na právach, konfiškovaním majetku, politickej a spoločenskej izolácie boli postupy, ktoré využívali Rusi dlhé desaťročia. Tieto praktiky neskončili ani po rozpade ZSSR a Rusko naďalej hybridným spôsobom zasahovalo do fungovania Ukrajiny a Krymu.

V roku 2001, kedy prebehlo posledné oficiálne sčítanie obyvateľov Ukrajiny, sa 77,8% obyvateľov hlásilo k ukrajinskej národnosti, 17,3% obyvateľov k ruskej národnosti. Pri sčítaní obyvateľstva v roku 2001 sa v Autonómnej republike Krym hlásilo 58,3% obyvateľov k ruskej národnosti, 24,3% obyvateľov k ukrajinskej národnosti a len 12% obyvateľov ku Krymským Tatárom (Graf 2). (Vseukrajinskaja perepis naselenija, 2001).

Graf 2 Etnické zloženie Autonómnej republiky Krym v roku 2001

Zdroj: <https://blog.sme.sk/garassy/politika/krym-bol-vzdy-rusky-skutocne>

Na Ukrajine sa od roku 2001 už nerealizovalo sčítanie obyvateľstva, ale len výberové zisťovania alebo prieskumy, ktorých údaje sa samozrejme rozchádzajú, pretože záleží na agentúre, ktorá prieskum realizuje a objednávateľovi prieskumu. Ďalším zásadným faktorom výsledku sčítania obyvateľstva je to, či je do prieskumu započítaný aj Krym, Donbas alebo Luhansko.

Podľa Kyjeva Moskva zmenila vo svoj prospech etnické zloženie obyvateľstva Krymu tým, že tam presídľovala svojich občanov. Podľa záznamov organizácií pre ľudské práva prišlo z Ruska na územie polostrova približne 500-tisíc ľudí. To je obrovský podiel na celkovej populácii Krymu, pričom ruské úrady utajujú skutočné údaje a uvádzajú, že na Krym prišlo necelých 280-tisíc ľudí. V tomto prípade ide o zločin, pretože podľa medzinárodného práva nie je dovolené okupujúcemu štátu cielene presídľovať obyvateľstvo a meniť etnické zloženie na dotknutých územiach. V dôsledku ruskej okupácie utieklo z polostrova približne 25-tisíc Krymských Tatárov a celkovo 50-tisíc ľudí, pričom tento stav nemusí byť presný ani konečný. (Moskva zmenila zloženie obyvateľstva Krymu, 2019)

Rusko neustále cielene vytvára na Kryme podmienky, ktoré mu napomáhajú udržať si svoje postavenie na polostrove. Obmedzuje protiruské nálady miestneho obyvateľstva (hlavne Krymských Tatárov) a politicky, ekonomicky, vojensky a sociálne si zabezpečuje silné postavenie v regióne. Veľmi efektívne na to Rusko využíva rôzne formy hybridnej vojny (informácie, dezinformácie, manipulovanie verejnou mienkou, podporovanie proruských strán a organizácií, atď.). Takto Rusko desaťročia priamo i nepriamo zasahuje do histórie Krymu a jeho obyvateľov.

ZÁVER

Krymskí Tatári, hoci patria medzi najstaršie etnikum žijúce na území Krymu, bolo naprieč dejinami ťažko skúšaným národom. Odlišnosti v spôsobe ich života, v náboženstve a

v predstave o spolunažívaní v rámci polostrova odsunuli Tatárov na okraj spoločenského, politického a ekonomického života. Stalin ich v roku 1944 deportoval do Strednej Ázie, znárodnil im väčšinu majetku, neumožnil im návrat ani šancu na slušný život.

Západná odborná literatúra sa zhoduje v tom, že anexia Krymu ako aj aktuálny konflikt na Ukrajine sú vyústením nielen hybridného pôsobenia Ruska, ale aj vnútro politickej krízy na Ukrajine, ktorá sa ťahá od začiatku milénia. Oranžová revolúcia, euromajdany, zasahovanie cudzích aktérov do vnútorných záležitostí Ukrajiny – to všetko vytvorilo ideálne podmienky pre vznik anexie Krymu, ktorá slúžila nielen na zaistenie zotrvania Čiernomorskej flotily v Sevastopole, ale aj na umocnenie postavenia a výhod ruského obyvateľstva na úkor ostatných menšín vrátane Krymských Tatárov.

Na polostrove Krym žilo v roku 2015 okolo 280-tisíc Krymských Tatárov. Organizácia Human Rights Watch opakovane konštatovala porušovanie ich práv. Konkrétne upozornila na prenasledovanie tatárskej menšiny ako aj aktivistov a novinárov, ktorí sa nesúhlasne vyjadrujú o pripojení k Rusku. Úrady pod rôznymi zámienkami ako je napríklad boj proti extrémizmu, prenasledujú ľudí, ktorí sa opovážia kritizovať ruské kroky na Kryme. Tatári sú podľa správy vystavení silnému politickému a náboženskému útlaku. (Matišák, 2015) Hoci podľa medzinárodného práva nie je dovolené okupujúcemu štátu cielene presídľovať obyvateľstvo a meniť etnické zloženie na dotknutých územiach, po anexii Krymu utieklo z polostrova približne 25-tisíc Krymských Tatárov a celkovo 50-tisíc ľudí, pričom tento stav nemusí byť presný ani konečný. Donald Tusk ešte v roku 2018 zdôraznil, že na neuznaní ilegálnej anexie polostrova Krym sa nič nemení a pripomenul pretrvávajúcu zodpovednosť Ruskej federácie v súvislosti s konfliktom na východe Ukrajiny. EÚ vyzýva podľa jeho slov Rusko na rešpektovanie medzinárodného humanitárneho práva a požaduje neodkladné prepustenie všetkých – na polostrove Krym a na území Ruskej federácie – ilegálne zadržovaných a uväznených ukrajinských občanov vrátane aktivistov z radov Krymských Tatárov a početných novinárov. (Martinková, 2018)

Historické udalosti ako prvá anexia Krymu Katarínou Veľkou, hladomor v 30-tych rokoch minulého storočia, druhá svetová vojna, komunistické čistky a deportácie alebo anexia Krymu z nedávnej minulosti stále negatívne ovplyvňujú život Krymských Tatárov a sťažujú ich návrat do spoločenských, politických a ekonomických štruktúr Krymu, kam patrili a patria.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV:

- BELTON, C. 2022. *Putinovi ľudia*. Bratislava: IKAR. 2022. 541 s. ISBN 978-80-551-7951-3.
- GARASSY, L. 2014. *Krym bol vždy ruský! Skutočne?* [online] [cit. 2023. 12. 17.]
Dostupné na: <https://blog.sme.sk/garassy/politika/krym-bol-vzdy-rusky-skutočne>
- KRYM – historia, fakty*. 2014. [online] [cit. 2023. 11. 23.] Dostupné na: <https://mashtall.wordpress.com/2014/08/13/krym-historia-fakty/>
- Krym – referendum*. 2014. [online] [cit. 2024. 01. 04.] Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/249145/krym-referendum/>
- MARTINKOVÁ, S. 2018. *Tusk: Na neuznaní ilegálnej anexie Krymu sa nič nemení*. [online] [cit. 2023. 11. 10.] Dostupné na: <https://europa.pravda.sk/aktuality/clanok/476303-tusk-na-neuznani-ilegalnej-anexie-krymu-sa-nic-nemeni/>
- MATIŠÁK, A. 2015. *Rusko si anexiu stráži a svet to až tak netrápi*. [online] [cit. 2024. 01. 12.] Dostupné na: <https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/349037-rusko-si-anexiu-strazi-a-svet-to-az-tak-netrapi/>

- Moskva zmenila zloženie obyvateľstva Krymu. Presídľovala tam Rusov, tvrdí Kyjev.* 2019. [online] [cit. 2023. 12. 17.] Dostupné na: <https://www.trend.sk/spravy/moskva-zmenila-zlozenie-obyvateľstva-krymu-presidlovala-tam-rusov-tvrdi-kyjev>
- Mýty a fakty o Ukrajine.* [online] [cit. 2023. 12. 13.] Dostupné na: <https://www.mzv.sk/aktualne/ukrajina/myty-a-fakty-o-ukrajine>
- ONDREJCSÁK, R. 2021: *Mapa týždňa: Krym odjakživa ruský?* [online] [cit. 2023. 12. 17.] Dostupné na: <https://dennikn.sk/2293550/mapa-tyzdna-krym-odjakziva-rusky/>
- PUŠKAR, I. *Hladomor v číslach – v júni 1933 zomieralo od hladu v priemere 28-tisíc ľudí denne.* [online] [cit. 2022. 4. 21.] Dostupné na: <https://dennikn.sk/3699920/hladomor-v-cislach-v-juni-1933-zomieralo-od-hladu-v-priemere-28-tisic-ludi-denne/>
- Rusi nás prenasledujú, tvrdia Krymskí Tatári. Od anexie tisíce z nich utiekli.* 2015. [online] [cit. 2024. 01. 12.] Dostupné na: <https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/355603-rusi-nas-prenasleduju-tvrdia-krymski-tatari-od-anexie-tisice-z-nich-utiekli/>
- STARIKOV, N. 2015. *Ukrajina. Chaos a revolúcia – zbrane dolára.* Kežmarok: Vydavateľstvo slovanskej literatúry TORDEN. 2015. 215 s. ISBN 978-80-89903-00-9.
- STARIKOV, N., BELAJEV, D. 2016. *Rusko. Krym. História.* Kežmarok: Tlačiareň Kežmarok GG. 2016. 232 s. ISBN 978-80-89903-02-3. 2022. 541 s. ISBN 978-80-551-7951-3.
- Slovensko považuje krymské referendum za neplatné a neuznáva ho.* 2014. [online] [cit. 2024. 01. 13.] Dostupné na: <https://www.ta3.com/clanok/45305/slovensko-povazuje-krymske-referendum-za-neplatne-a-neuznava-ho>
- SOLÍK, M., BAAR, V. 2015. *Islam na Kryme a radikalizmus: Postoj Ruska ku krymským Tatárom po anexii polostrova – represia, alebo integrácia?* [online] [cit. 2024. 01. 16.] Dostupné na: <https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-3185910f-c682-4602-a991-3446c9469fac>
- Ukrajinský hladomor – stalinistická genocída a kontext prebiehajúcej ruskej agresie.* [online] [cit. 2024. 01. 24.] Dostupné na: <https://dennikn.sk/3128535/ukrajinsky-hladomor-stalinisticka-genocida-a-kontext-prebiehajucej-ruskej-agresie/>
- Vseukrajinskaja perepis naselenija 2001. Gosudarstvennyj komitet statistiki Ukrajiny.* [online] [cit. 2023. 12. 27.] Dostupné z: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/general/nationality/>

PhDr. Lenka TOMÁŠEKOVÁ, PhD.
Trnavský samosprávny kraj, Trnava
lenka.tomasekova@gmail.com

PhDr. Róbert TOMÁŠEK, PhD.
roberttomasek.tomasek@gmail.com

AMERICKÝ PODIEL NA VZNIKU TZV. 4. GENERÁCIE VEDENIA VOJEN

AMERICAN CONTRIBUTION TO THE 4th GENERATION WARFARE

Jozef TROCHAN

ABSTRACT

The evolution of warfare has shifted from traditional, state-centered conflicts to modern asymmetric warfare involving non-state actors. Warfare has continuously adapted to technological and societal changes, with the United States achieving a peak in military effectiveness in the late 20th century. The end of the Cold War led to an increase in low-intensity conflicts involving terrorists, insurgents, and organized crime groups, which demanded new strategic approaches. This shift gave rise to fourth-generation warfare (4GW), which is defined by non-linear tactics, guerrilla warfare, ideological conflicts, and the strategic use of propaganda and modern communication technologies. 4GW poses a considerable challenge to conventional military doctrines, requiring innovative strategies and technological advancements to effectively address these evolving threats.

Keywords: generations of warfare, fourth-generation warfare, non-state actors, conflict, war

ÚVOD

Podoba vojen sa v priebehu dejín postupne menila. Vedenie vojen sa vždy prispôbovalo spoločenskému a technologickému pokroku dosiahnutému v danej dobe. Rovnako dôležité bolo aj to, kto bojuje a prečo bojuje. Mnohokrát si ani neuvedomujeme, že niektoré spôsoby využívané v súčasných vojnových konfliktoch sú tisícročia staré. V ostatných desaťročiach sa vplyvom technologického pokroku mení aj vedenie vojen pričom sa postupne objavujú nové generácie vojen.

Spojené štáty americké (USA) dosiahli vrchol vojenstva v 20. storočí, najmä v 80. a 90. rokoch. V dôsledku rozsiahleho zapojenia rôznych entít spoločnosti, rozvoja vojenských technológií a pokroku v plánovaní, ktoré bolo založené na dosahovaní efektov, dospeli k revolúcii vo vojenstve. Schopnosť amerických ozbrojených síl zabezpečiť si podporu na akomkoľvek bojisku, pozorovať a rozumieť bojisku, koordinovať sily a viesť presné údery na ciele, zabezpečovala ovládanie konvenčného bojiska. S rozpadom bipolárneho sveta (vrátane rozpadu Sovietskeho zväzu) USA stratili rovnocenného súpera.

V 90. rokoch došlo k nárastu konfliktov nízkej intenzity, v ktorých vystupovali skupiny organizovaného zločinu, teroristické organizácie, povstalci a rôzni vojnoví velitelia. Prístup k novým technológiám a globalizácia ukázali, že boj proti týmto aktérom nie je jednoduchý ani jednoznačný. V tomto období USA a ich západní spojenci položili základy novej generácie vojen, pre ktoré postupne vytvorili potrebný doktrinálny a výcvikový rámec. Jednalo sa už o štvrtú generáciu vojen, ktorá predstavovala pre štáty a ich ozbrojené sily náročnú výzvu.

Za intelektuálny základ pre rozdelenie vojen do generácií sa považuje koncept generácií modernej vojny, ktorý bol publikovaný v článku v Marine Corps Gazette v roku 1989

(Lind, 1989). Podľa tohto konceptu sa za začiatok moderného vedenia vojen považuje obdobie po uzavretí Vestfálskeho mieru v roku 1648, ktorý ukončil tridsaťročnú vojnu. Do popredia ako aktér vedenia vojny sa dostáva štát.

1 PREHLAD PRVÝCH TROCH GENERÁCIÍ VOJEN

Generácia vojny je koncept používaný na kategorizáciu jednotlivých etáp vývoja vedenia vojen, vypracovaný predovšetkým s ohľadom na prevládajúce stratégie, taktiky a technológie typické pre konkrétne obdobie. Koncept poskytuje užitočný rámec na pochopenie zmien vedenia vojen v priebehu času aj s ohľadom na dosiahnutý technologický pokrok. V krátkosti uvedieme charakteristiky prvých troch generácií. Štvrtej generácií sa budeme venovať samostatne v ďalšej časti (Smith, 2008).

Vojna prvej generácie (First-generation Warfare -1GW). Jej trvanie je vymedzené Vestfálskym mierom až približne do roku 1860. Príznačné pre túto generáciu bolo masové sústredenie nasadzovaných síl spojené s lineárnou taktikou a prísnyim dodržiavaním určených formácií. Základom taktiky bolo využívanie zbraní, najmä mušket s hladkou hlavňou, a teda prísny dril pri vedení paľby. Dochádzalo k veľkým kontradikciám medzi „kultúrou rozkazu“ a neusporiadanosťou bojiska. Generácia končí rozporom medzi použitím pevných formácií a zavádzaním modernejších zbraní. Najlepším príkladom tohto obdobia sú napoleonské vojny.

Vojna druhej generácie (Second-generation Warfare - 2GW). Táto generácia sa v dôsledku narastajúcej industrializácie a zavádzania nových zbraňových technológií. Medzi jej hlavné črty patrí vedenie zákopovej vojny, masové používanie delostrelectva a guľometov, plánované využívanie železníc a telegrafných sietí na zabezpečenie komunikácie a logistickej podpory. Osobitným rysom objavujúcim sa v tomto období bolo použitie bojových otravných látok. Najznámejšími príkladmi sú Americká občianska vojna, prvá svetová vojna a občianska vojna v Španielsku.

Vojna tretej generácie (Third-generation Warfare - 3GW). Na rozdiel od predchádzajúcich dvoch generácií vojen bolo ťažisko tretej generácie sústredené na rýchlosť, prekvapenie, mentálne a fyzické „narúšanie“. Typickým príkladom je využívanie nelineárnej taktiky založenej na vedení bleskovej vojny a manévrového boja. Došlo k zmene taktiky aj vojenskej kultúry. Vojenské umenie sa sústredilo na využívanie obrnených síl, vzdušnej podpory a nadvlády, silnej flexibilnej logistiky a zároveň na využívanie iniciatívy veliteľov. Najlepšími príkladmi sú druhá svetová vojna a konflikt v Perzskom zálive.

Je potrebné zdôrazniť, že koncept generácií vojen nemožno chápať ako striktnú a chronologickú postupnosť. V rámci jednotlivých období môže dochádzať k ich prekrývaniu a rôznym kombináciám v závislosti od obdobia a miesta vojnového konfliktu. Prechod medzi generáciami nemusí byť jednoznačne rozlíšiteľný, pretože prvky jednotlivých predchádzajúcich generácií sa môžu naďalej objavovať spolu s aplikovaním nových postupov a technológií.

2 VOJNA ŠTVRTEJ GENERÁCIE (FOURTH-GENERATION WARFARE – 4GW)

Americká angažovanosť v protipovstaleckých operáciách mala rozhodujúci vplyv na pochopenie a rozvoj k prístupu vedenia vojny štvrtej generácie. Analýza amerického zapojenia do protipovstaleckých operácií poskytuje cenné poznatky o vývoji a dynamike vojny tejto generácie.

Na rozdiel od predchádzajúcich generácií vojen, predstavuje štvrtá generácia odklon od tradičných štátnymi vedených vojnových konfliktov. Jej ťažiskom sa stáva asymetrická taktika

používaná neštátnymi aktérmi. Do popredia vystupujú najmä partizánska vojna, povstanie, terorizmus, využívanie propagandy a informačnej vojny. Význačným rysom tejto generácie vojny je splývanie vojenskej a civilnej sféry, vplyvov ideológie, motivácie a využívania moderných komunikačných a informačných technológií (Lind, 1989).

Začiatok vojen štvrtej generácie možno pripísať rôznym historickým, politickým a sociokultúrnym faktorom, ktoré formovali vyvíjajúci sa charakter vedenia vojny, hoci je ťažké jednoznačne určiť jeden konkrétny východiskový bod alebo časový úsek. Môžeme predpokladať, že k vzniku vojen štvrtej generácie prispela kombinácia rôznych faktorov a udalostí. Ich možnú kategorizáciu uvádzame v nasledujúcich odstavcoch (Ghanshyam, 2005).

Korene štvrtej generácie vojen sú badateľné v stratégiách a taktikách používaných hnutiami odporu (partizánskymi hnutiami) počas celej histórie. Partizánsku vojnu, ktorá sa vyznačuje najmä útokmi typu „hit-and-run“, sabotážami a využívaním civilného obyvateľstva, zúžitkovali a stále využívajú skupiny vzdorujúce okupácii alebo bojujúce proti konvenčným vojenským silám. Vhodné príklady zahŕňajú španielsku partizánsku vojnu proti Napoleonovi, partizánsky odboj počas druhej svetovej vojny v Európe a boje za nezávislosť v Afrike a Ázii.

Zásadnú úlohu pri rozvoji vojen štvrtej generácie zohralo obdobie dekolonizácie a vzostupu národnooslobodzovacích hnutí v 20. storočí. Keď sa koloniálne impériá rozpadali, neštátni aktéri sa snažili získať nezávislosť využívaním asymetrického boja a taktiky proti mocnejším okupačným silám. Tieto hnutia často kombinovali politickú mobilizáciu, partizánsku vojnu a propagandistické kampane s cieľom poraziť koloniálne mocnosti. Medzi vhodné príklady patrí alžírsku vojnu za nezávislosť proti francúzskej nadvláde a vojna vo Vietname.

Ideologická motivácia bola od začiatku hnacou silou vojen štvrtej generácie. Spojenie politických ideológií a náboženského extrémizmu viedlo k vzostupu neštátnych aktérov, ktorí využívali nekonvenčné taktiky. Tieto skupiny sa často snažili napadnúť a zvrhnúť existujúce politické a sociálne štruktúry, pričom ich ideológia slúžila ako zjednocujúci faktor. Príklady zahŕňajú islamistické extrémistické skupiny ako Al-Káida a Islamský štát (ISIS), ktoré viedli kampane štvrtej generácie vojny založené na ich radikálnej interpretácii islamu.

Nástup pokročilých komunikačných a informačných technológií výrazne ovplyvnil štvrtú generáciu vojny. Šírenie internetu, platforiem sociálnych médií a mobilných komunikačných zariadení uľahčilo šírenie propagandy, náboru a koordinácie medzi neštátnymi aktérmi. Tento technologický pokrok umožnil aktérom využiť silu okamžitej globálnej komunikácie a obídenie tradičných kanálov šírenia informácií.

K vzniku štvrtej generácie vojny prispeli aj zlyhania a obmedzenia konvenčného prístupu k vedeniu vojny. Konvenčné vojenské sily, ktoré viedli vojenské ťaženia a operácie proti neštátnym aktérom využívajúcim asymetrickú taktiku, ako napríklad USA vo Vietname, Iraku a Afganistane alebo ZSSR v Afganistane, narazili na nové výzvy v boji proti protivníkom štvrtej generácie vojen.

Treba poznamenať, že počiatky vojen štvrtej generácie sú vzájomne prepojené. Vychádzajú z kombinácie historických udalostí, politických aspirácií, ideologických motivácií a technologického pokroku. Pochopenie týchto pôvodov poskytuje ucelenejší pohľad na faktory, ktoré riadia vývoj vojen, a na výzvy, ktorým môžu čeliť tradičné konvenčné vojenské sily v boji proti protivníkom v rámci štvrtej generácie vojen.

3 HISTORICKÉ VÝCHODISKA PRE VEDENIE VOJNY ŠTVRTEJ GENERÁCIE

Historické skúsenosti USA zohrali významnú úlohu pri rozvoji teórie a pochopení vedenia vojny štvrtej generácie. Hoci vojna štvrtej generácie nie je len americkou záležitosťou, ale skôr globálnym fenoménom s príspevkami z rôznych regiónov, analýza kľúčových amerických skúseností poskytuje cenné poznatky o jej vývoji a dynamike. Viaceré historické udalosti a konflikty, ktoré sa odohrali na území USA alebo do ktorých sa USA zapojili, výrazne ovplyvnili vývoj vedenia vojny štvrtej generácie. Niektoré z nich v krátkosti zmienime (Davis, 2012, Lind, Thiele, 2015).

Americká revolúcia (1775-1783) proti britskej koloniálnej nadvláde ponúkla prvé príklady taktík vojny štvrtej generácie používaných slabšou povstaleckou silou. Americkí kolonisti, ktorí čelili organizovanej vojenskej sile, využívali asymetrické bojové taktiky, ako útoky „hit-and-run“ a spoluprácu s domorodým civilným obyvateľstvom. Použitie nepravidelných síl, ako boli koloniálne milície a partizánski bojovníci, ukázalo účinnosť nekonvenčných taktík v boji proti konvenčnej armáde.

Americká občianska vojna (1861-1865) bola ďalšou významnou udalosťou, ktorá prispela k rozvoju vojny štvrtej generácie. Hoci samotný konflikt do značnej miery pripomínal vojnu druhej generácie s rozsiahlymi bitkami a zákopovou vojnou, prvky vojny štvrtej generácie sa objavili v neskorších fázach, keď konfедераčné sily čelili vojenskej presile Únie a začali používať partizánsku taktiku (prepady, narušovanie zásobovacích trás, ničenie infraštruktúry a pod.).

Vietnamská vojna (1955-1975) je pravdepodobne jednou z najvýznamnejších amerických skúseností, ktoré formovali porozumenie vedeniu vojny štvrtej generácie. Tento konflikt demonštroval výzvy, ktorým čelia moderné, technologicky lepšie vybavené konvenčné sily v boji proti povstalcovi využívajúcim partizánsku taktiku a výhody spolupráce s miestnym obyvateľstvom. Vietkong, podporovaný Severným Vietnamom, využíval taktiku zahŕňajúcu útoky „hit-and-run“, prepady a pasce, pričom na získanie podpory využíval aj rozsiahlu propagandu a politickú mobilizáciu. Dlhotrvajúci konflikt ukázal problémy prispôsobenia sa novej stratégii v rámci vojny štvrtej generácie zdôraznil dôležitosť získania podpory domácej populácie, teda „srdce a mysli“ civilného obyvateľstva.

Po teroristických útokoch z 11. septembra 2001 USA odštartovali globálnu vojnu proti terorizmu, čo predstavovalo rozsiahle a dlhodobé vojenské ťaženie mimo vlastného územia. Toto ťaženie zahŕňalo vojenské intervencie v Afganistane a Iraku, kde americké sily čelili neštátnym aktérom aktívne využívajúcim prístupy vojny štvrtej generácie. Povstalecké skupiny, ako napríklad Taliban a rôzne iracké milície, využívali samovražedné bombové útoky, útoky improvizované výbušné zariadenia (IED) a zneužívanie sektárskeho násillia na podkopanie stability a odpor voči okupácii. Výzvy, ktorým čelili americké ozbrojené sily pri prispôsobovaní sa nekonvenčnému vedeniu vojny, zdôraznili potrebu vypracovania a realizácie protipovstaleckej stratégie potrebnej na zvládnutie odporu silného a dobre organizovaného neštátneho aktéra.

Vzostup globálnych teroristických organizácií ako Al-Kájda a Islamský štát ešte viac demonštruje americké skúsenosti, ktoré prispeli k rozvoju vojny štvrtej generácie. Tieto skupiny efektívne využívali propagandu, informačnú vojnu, pričom využívali rôzne platformy sociálnych médií na získavanie nasledovníkov, poskytovanie návodov na útoky osamelých vlkov a šírenie strachu. USA a ich spojenci zapojení do boja proti terorizmu pochopili, že na dosiahnutie víťazstva je potrebný nový prístup, ktorý využíva inovatívne stratégie a koordináciu

medzi roztrieštenými spravodajskými agentúrami, orgánmi činnými v trestnom konaní a ďalšími medzinárodnými inštitúciami.

4 INOVÁCIE V RÁMCI VEDENIA VOJNY ŠTVRTEJ GENERÁCIE

USA, ako pravdepodobne najväčší líder v oblasti technologických inovácií, významne prispeli k vývoju a dynamike boja vojny štvrtej generácie. Technologický pokrok na americkej strane formoval taktiku, stratégiu a schopnosti štátnych aj neštátnych aktérov zapojených do konfliktov. Možno uviesť niekoľko oblastí, ktoré tieto poznatky podporujú.

Široká dostupnosť internetu, platforiem sociálnych médií a mobilných komunikačných zariadení uľahčila rýchle šírenie propagandy, náboru a koordinácie medzi neštátnymi aktérmi. Tieto technológie umožnili aktérom komunikovať a koordinovať operácie na globálnej úrovni, obchádzať tradičné kanály a spochybňovať efektivitu konvenčných štruktúr velenia a riadenia.

Americké ozbrojené sily sa stali priekopníkom vo vývoji a využívaní bezpilotných prostriedkov (Unmanned Aerial Systems - UAS), ktoré mali výrazný vplyv na rozvoji vojny štvrtej generácie. Bojové UAS, ako napríklad MQ-1 Predator a MQ-9 Reaper, boli americkými ozbrojenými silami a spravodajskými agentúrami využívané na sledovanie, prieskum a ciele útoky proti jednotlivým povstaleckým cieľom. Používanie UAS umožnilo USA vykonávať operácie so zníženým rizikom pre ich personál, pričom zároveň umožnilo dlhodobé sledovanie, presné útoky na ciele s vysokou hodnotou a znižovanie počtov civilných obetí (Walsh, 2013).

USA disponujú pokročilými spôsobilosťami kybernetického boja, ktoré sa stali neoddeliteľnou súčasťou moderného vojnového konfliktu vrátane vojny štvrtej generácie. Kybernetické operácie, ako sú hacking, úniky údajov a dezinformačné kampane, využívajú štátni aj neštátni aktéri. USA sú v popredí rozvoja ofenzívnych a obranných kybernetických spôsobilostí, ktoré im umožňujú narúšať nepriateľské siete, získať spravodajské informácie a viesť informačnú vojnu. Tieto americké kybernetické spôsobilosti zároveň poskytli nové nástroje na boj proti hrozbám v rámci vojny štvrtej generácie (Liles, 2007).

Prežitie v rámci operácii proti povstalcom si zo strany USA vyžiadalo nákladné investície do vývoja pokročilých technológií spravodajstva, sledovania a prieskumu (Intelligence, surveillance and reconnaissance - ISR). Tieto spôsobilosti zohrali kľúčovú úlohu tým, že poskytovali nevyhnutné spravodajské informácie na identifikáciu, sledovanie, zadržanie alebo elimináciu neštátnych aktérov. Technológie ako satelitné snímkovanie, výstupy signálového spravodajstva (SIGINT) a ďalšie pokročilé sledovacie systémy zlepšili spoločné situačné povedomie, pomohli pri identifikácii cieľov a podporili rozhodovanie v povstaleckom prostredí (Jamison, 2006).

Americkou výhodou bola aj prevaha vo vývoji a používaní pokročilých zbraňových systémov, vrátane presne navádzanej munície (Precision-Guided Munitions - PGM). Tieto zbraňové systémy výrazne zlepšili spôsobilosť zameriť sa na konkrétne ciele alebo štruktúry a zároveň minimalizovať vedľajšie škody. Presné útoky sa stali kľúčovým prvkom využívaným v boji, čo umožnilo USA narušiť a znefunkčniť nepriateľské siete a spôsobilosti (Kim, 2022).

Veľmi dôležitým poznatkom a prínosom z protipovstaleckých operácií bola dôležitosť civilno-vojenskej spolupráce (Civil-Military Cooperation - CIMIC) a medzirezortnej koordinácie. Efektívny boj proti povstaniu si vyžiadal komplexný a integrovaný prístup zahŕňajúci nielen vojenské, ale aj civilné agentúry, medzinárodných partnerov a dôležitých miestnych aktérov. USA uznali potrebu koordinácie medzi vojenskými a civilnými aktérmi, ako sú diplomati, experti pre regionálny rozvoj a spravodajské agentúry, s cieľom riešiť zložité sociálne, politické a ekonomické rozmery protipovstaleckých ťažení.

Rozvoj technologických inovácií, ktorými USA prispeli k vedeniu vojny štvrtej generácie, znamenal, že si ho osvojili rôzni aktéri po celom svete. Šírenie technológií a demokratizácia prístupu k týmto spôsobilostiam umožnili aj neštátnym aktérom ich využívanie a prispôsobovanie ich potrebám, čím došlo aj k sponchybneniu tradičnej dominancie štátnych aktérov.

5 ROZVOJ DOKTRINÁLNEHO PROSTREDIA

Napriek značným americkým skúsenostiam získaným angažovaním sa v rámci boja proti povstalcom neexistuje žiadna konkrétna oficiálna doktrína, ktorá by bola považovaná za americkú doktrínu vedenie vojny štvrtej generácie. Ozbrojené sily USA svoje skúsenosti implementovali do širšieho spektra doktrín a ostatných publikácií, kde rozpracovali rôzne koncepty a stratégie súvisiace s poznatkami z vedenia štvrtej generácie vojen, zameraných na boj proti neštátnym aktérom. Najdôležitejšie a najrelevantnejšie publikácie z nášho pohľadu v krátkosti uvedieme v nasledujúcich odstavcoch.

Na základe skúsenosti z protipovstaleckých kampaní americké ozbrojené sily vypracovali dokumenty, ktoré ponúkajú návody na riešenie výziev, ktoré predstavujú povstania a neštátni aktéri zapojení do vojny. Základ predstavujú manuály FM 3-24 *Counterinsurgency* a MCWP 3-33.5 *Counterinsurgency Operations*, ktoré rozpracovávajú a popisujú postupy na vykonávanie efektívnych operácií proti povstaniu (Counterinsurgency - COIN). V podmienkach slovenských ozbrojených síl bola vypracovaná a vydaná doktrína SVD 30-44 *Vedenie operácií proti povstaniu (COIN)*.

Americký prístup k boju proti povstaniu (COIN) sa zameriava na prístupy orientované na populáciu v rámci vedenia protipovstaleckých operácií. Tento prístup sa sústreďuje na ochranu a získanie podpory miestneho obyvateľstva s cieľom znížiť atraktivitu a vplyv neštátnych aktérov. Doktrína a na ňu nadväzujúce publikácie zdôrazňujú dôležitosť pochopenia „human terrain“ (ľudského faktoru) a interakciu s miestnym obyvateľstvom.

Vedenie nekonvenčnej vojny zahŕňa celý rad vojenských aktivít proti neštátnym aktérom, vrátane protiteroristických, protipovstaleckých a stabilizačných operácií. Veliteľstvo špeciálnych operácií USA (USSOCOM) vypracovalo a používa spoločnú publikáciu JP 3-05 *Special Operations*, ktorá načrtáva princípy a postupy pre vedenie nekonvenčných vojen.

USSOCOM rozpracovalo aj doktríny pre jednotky špeciálnych operácií zapojené do nekonvenčných konfliktov a boja proti neštátnym aktérom. Patria medzi nich hlavne spoločné publikácie ako JP 3-05.1 *Joint Special Operations Task Force Operations* a JP 3-05.2 *Joint Special Operations Air Component Operations*.

Významné miesto medzi doktrínami má aj americká doktrína informačných operácií, ktorá odráža význam informačných operácií v boji proti neštátnym aktérom zapojených do ideologickej vojny. Doktrína zdôrazňuje dôležitosť pochopenia propagandy, boja proti nej a využívania informácií na získanie strategických výhod. Príkladom je spoločná publikácia JP 3-13 *Information Operations*, ktorá obsahuje návod na plánovanie a vykonávanie informačných operácií.

Zmienené doktríny, publikácie a manuály určite nepredstavujú vyčerpávajúci zoznam amerického doktrinálneho prostredia reflektujúceho na prístup k vedeniu vojny štvrtej generácie. Pozitívnym americkým prínosom je prístup, ktorý zabezpečuje kontinuálny proces aktualizácie doktrín na základe operačných skúseností a meniacich sa hrozieb.

6 NEŠTÁTNI AKTÉRI A IDEOLOGICKÝ BOJ

Úloha USA v boji proti neštátnym aktérom zapojeným do ideologickej vojny bola vnímaná ako komplexná bezpečnostná stratégia (White House, 2022). Za hlavných neštátnych aktérov zapojených do ideologickej vojny sú zvyčajne považované extrémistické skupiny, teroristické organizácie a online propagandisti, ktorí sa snažili šíriť svoje ideológie a získavať jednotlivcov pre svoje ciele.

Významným aspektom amerického prístupu proti neštátnym aktérom zapojeným do ideologickej vojny sú vojenské operácie. Po teroristických útokoch v roku 2001 USA začali vojenské ťaženia v Afganistane a Iraku s cieľom rozložiť Al-Kájdú a odstrániť vtedajšieho irackého prezidenta. Súčasťou cieľa operácií bola aj eliminácia ideologických základov extrémistických skupín zničením ich bezpečných útočísk („safe havens“), narušením ich systému velenia a riadenia (C2) a ich podpory v regióne (Ryan, 2018).

Dôležitým prvkom v boji proti ideologickej vojne bola snaha o zapojenie a spoluprácu s ďalšími medzinárodnými partnermi, hlavne využitím potenciálu NATO, s ktorým Američania koordinovali úsilie v boji proti extrémizmu, zdieľali spravodajské informácie a podporovali iniciatívy na budovanie kapacít v partnerských krajinách. Medzinárodné spoločenstvo tiež vytvorilo rámec, ako napríklad Globálne protiteroristické fórum, ktoré slúži na posilnenie spolupráce a výmenu najlepších postupov v boji proti extrémistickým ideológiám.

Ďalšou kľúčovou zložkou boja proti neštátnym aktérom zapojeným do ideologickej vojny bolo riešenie základných príčin, ktoré prispievajú k radikalizácii a šíreniu extrémistických ideológií. Tento prístup bol založený na fakte, že samotná vojenská sila je nedostatočná a že riešenie základných problémov, podpora samosprávy a investície do vzdelávania, hospodárskeho rozvoja a sociálnej súdržnosti sú nevyhnutné. USA podporili iniciatívy zamerané na boj proti násilnému extrémizmu, poskytovaniu pomoci a spolupráci s miestnymi komunitami pri budovaní odolnosti voči šíreniu extrémizmu.

V oblasti informačnej vojny USA uznali dôležitosť boja proti propagande a dezinformáciám šíreným neštátnymi aktérmi. Používanie online platforiem a sociálnych sietí týmito skupinami uľahčilo šírenie ich ideológií a potencionálneho náboru. Vláda USA v spolupráci s technologickými spoločnosťami úspešne bojovala proti extrémistickému obsahu, narúšala online náborové siete a viedla aktívne strategické komunikačné kampane.

Nezanedbateľným prínosom bolo aj rozvíjanie kapacít a možností spravodajských agentúr s cieľom identifikovať a monitorovať neštátnych aktérov zapojených do ideologickej vojny. Úsilie zahŕňalo hlavne sledovanie finančných tokov skupín, identifikáciu jednotlivcov náchylných na radikalizáciu a hodnotenie účinnosti protiopatrení. Udržiavanie komplexného chápania hrozieb, ktoré predstavujú neštátni aktéri, umožnilo USA lepšie formulovať stratégie a reakcie na boj proti ich aktivitám.

Je potrebné podotknúť, že nie všetky postupy a opatrenia boli vnímané pozitívne. Kriticky boli vnímané vojenské zásahy a protiteroristické opatrenia, hlavne z dôvodu ich negatívnych dopadov vrátane civilných obetí a v neposlednom rade aj ich vplyvu na následnú radikalizáciu. Ako vhodný kompromis sa objavil prístup orientovaný na základné riešenie politických, sociálnych a ekonomických faktorov, ktorých zanedbanie prispieva k vzostupu extrémistických ideológií.

ZÁVER

Americká angažovanosť vo vojne štvrtej generácie mala zásadný vplyv na formovanie globálnej vojenskej doktríny, čo vyústilo do prehodnotenia stratégií boja proti povstaniu a vedeniu nekonvenčných operácií. Nárast asymetrických hrozieb podnietil rozvoj špecifických spôsobilostí, čo postupne viedlo k zníženiu potreby konvenčných ozbrojených síl. Získané skúsenosti USA z konfliktov v Afganistane a Iraku posilnili význam nekonvenčných prístupov, najmä v oblasti protipovstaleckých a protiteroristických operácií, pričom tieto poznatky ovplyvnili nielen americké vojenské doktríny, ale aj doktríny aliančných partnerov.

Kľúčovou zmenou v prístupe bolo preorientovanie sa z využívania čisto vojenskej sily na stratégie zamerané na získanie podpory miestnej populácie. Nové protipovstalecké prístupy prispeli k oslabeniu povstaleckých skupín prostredníctvom posilňovania dôvery miestneho obyvateľstva. V tomto kontexte zohrala významnú úlohu civilno-vojenská spolupráca, ktorá podporila dosahovanie operačných cieľov.

Operácie vedené v komplexných prostrediach si vyžiadali nasadzovanie síl pre špeciálne operácie (SOF), kde úspech amerických SOF v protipovstaleckých a protiteroristických aktivitách prispel k formovaniu obdobných síl aj v rámci aliančných krajín. Sily pre špeciálne operácie sa tak stali integrálnou súčasťou ozbrojených síl a ich kľúčovou spôsobilosťou. Americký prístup navyše zdôraznil význam informačných a kybernetických operácií, ktoré zohrali kľúčovú úlohu pri vytváraní naratívov a ovplyvňovaní verejnej mienky v konfliktoch, ako boli vojenské kampane v Afganistane a Iraku. Informačné operácie a kybernetické spôsobilosti sa stali neoddeliteľnou súčasťou moderných bojových operácií a podporili efektívne vedenie obranných aj ofenzívnych činností.

Americký podiel na vojnách štvrtej generácie zahŕňa široké spektrum vojenských, diplomatických, spravodajských a socio-ekonomických faktorov. Skúsenosti USA z historických konfliktov, od občianskej vojny až po operácie po udalostiach z 11. septembra 2001, výrazne formovali americké ozbrojené sily pri vedení protipovstaleckých kampaní a zvýraznili význam prístupu orientovaného na civilnú populáciu. Spojené štáty, ako líder v oblasti technologických inovácií, významne prispeli k rozvoju pokročilých komunikačných, informačných a zbraňových technológií, vrátane bezpilotných lietadiel, kybernetických bojových systémov a systémov spravodajstva, sledovania a prieskumu, ktoré sú nevyhnutné na dosiahnutie bojovej prevahy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- DAVIS, A. 2012. *American Military History and its Insights into Fourth Generation Warfare*. 2012. London: Biblioscholar, 2012. 122 s. ISBN 978-1249403821.
- FIELD MANUAL. 2006. *FM 3-24 Counterinsurgency*. Virginia: Headquarters, Marine Corps Combat Development Command, 2006. 959 s. ASIN B00A6A24JE.
- HAMMES, T. 2005. *Insurgency: Modern Warfare Evolves into a Fourth Generation*. [online]. Dostupné na internete: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA430089.pdf>. DOI: <https://doi.org/10.21236/ADA430089>
- HAMMES, T. 2006. *The Sling and the Stone: On War in the 21st Century*. Mumbai: Manas Publications. 2006. 122 s. ISBN 978-8170492825.
- HAMMES, T. 2016. *Fourth Generation Warfare Evolves, fifth emerges*. [online]. Dostupné na internete: <https://lnk.sk/xfzx>.
- JAMISON, E. 2006. *Intelligence Strategy for Fourth Generation Warfare*. [online]. Dostupné na internete: <https://lnk.sk/oy39>. DOI : <https://doi.org/10.21236/ADA449385>
- JOINT PUBLICATION. 2014. *JP 3-13 Information Operations*. [online]. Dostupné na internete: https://irp.fas.org/doddir/dod/jp3_13.pdf.
- JOINT PUBLICATION. 2014. *JP 3-05 Special Operations*. [online]. Dostupné na internete: https://irp.fas.org/doddir/dod/jp3_05.pdf.
- KARP, A. - KARP, R. - TERRIFF, T. 2007. *Global Insurgency and the Future of Armed Conflict: Debating Fourth-Generation Warfare*. London: Routledge, 2007. 316 s. ISBN 978-0415413572.
- KATOCH, G.S. 2005. *Fourth Generation War: Paradigm For Change*. [online]. Dostupné na internete: <https://core.ac.uk/download/pdf/36695855.pdf>.
- KIM, S. 2022. *The Marine Corps must examine the weaknesses of its squads and identify additional capabilities it needs to win the next war*. [online]. Dostupné na internete: <https://lnk.sk/jczw>.
- LILES, S. 2007. *Cyber warfare compared to fourth and fifth generation warfare as applied to the Internet*. [online]. Dostupné na internete: <https://lnk.sk/ish8>. DOI: <https://doi.org/10.1109/ISTAS.2007.4362225>
- LIND, W. - THIELE, G. 2016. *4th Generation Warfare Handbook*. Kouvola: Castalia House, 2016. 134 s. ISBN 9527065755.
- LIND, W. S. et al. 1989. *The Changing Face of War: Into the Fourth Generation*. [online]. Dostupné na internete: <https://lnk.sk/udpw>.
- LIND, W. S. Understanding Fourth Generation War. In: *Military Review*, 2004, roč. 84, č. 5, ISSN 0026-4148, s. 12-16.
- MARINE CORPS WARFIGHTING PUBLICATION. 2014. *MCWP 3-33.5, Insurgencies and countering insurgencies*. [online]. Dostupné na internete: https://www.marines.mil/Portals/1/MCWP%203-33.5_Part1.pdf.
- OPELLO, W. 2016. *War, Armed Force, and the People: State Formation and Transformation in Historical Perspective*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2016. 314 s. ISBN 9781442268814.

- RYAN, M. 2018. *Defeating ISIS and Al-Qaeda on the Ideological Battlefield: The Case for the Corporation Against Ideological Violence*. [online]. Dostupné na internete: <https://digital-commons.usnwc.edu/ciwag-case-studies/16>.
- SIMONS, G. 2010. *Fourth Generation Warfare and The Clash of Civilizations*. [online]. Dostupné na internete: <https://lnk.sk/dwm7>.
- SMITH, R. 2007. *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*. New York: Vintage Books, 2007. 448 s. ISBN 978-0307278111.
- TIMOTHY J. 2009. *Military History and Fourth Generation Warfare*. [online]. Dostupné na internete: <https://lnk.sk/aoze>.
- VAN CREVELD, M. 2008. *The Changing Face of War: Lessons of Combat, from the Marne to Iraq*. New York: Presidio Press. 2008. 336 s. ISBN 0891419020.
- WALSH, J. 2013. *The effectiveness of drone strikes in counterinsurgency and counterterrorism campaigns*. [online]. Dostupné na internete: <https://lnk.sk/if69>.
- WANG, X. - QIAO, L. 2002. *Unrestricted Warfare: China's Master Plan to Destroy America*. Panama: Pan American Publishing. 2002. 194 s. ISBN 0971680728.
- WHITE HOUSE. 2022. *National Security Strategy of the United States of America*. [online]. Dostupné na internete: <https://lnk.sk/swl7>.

plk. Mgr. Jozef TROCHAN
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
AOS generála Milana Rastislava Štefánika
03101 Liptovský Mikuláš
jozef.trochan@mil.sk

IMAGE PROCESSING IN MILITARY SECURITY AND DEFENSE PROBLEMS

Mária ŽDÍMALOVÁ, Marián VRÁBEL, Mykyta FEDORIN, Nikolas TÓTH

ABSTRACT

In this conference paper, we present image-processing applications for military purposes. We show many possible applications for security and defense problems in the military linked to digital image analysis. We discuss object detection, weapon detection, detection and segmentation of important military points, objects and targets in Earth maps and SAR data. Furthermore, we implemented our own software based on mathematical discrete algorithms, where we analyze SAR data for detection of objects, regions, landscape regions even military objects. We are using mathematical models for segmentation, and we did own implementation into computer software for image segmentation. This way, military officers and leaders can analyze visual problems and consider the danger of concrete objects in images. Military administrations can use this kind of information for safety and defense tactic decisions.

Keywords: image analyses, digital data, SAR data, military security

INTRODUCTION

Digital signal processing (DSP) is the use of mathematical techniques to manipulate, analyze, and transform signals, such as sounds, images, and videos. DSP has many applications in image processing, which is the field of computer science that deals with enhancing, compressing, restoring, and interpreting digital images.

Due to its many applications, including object recognition and target tracking, image processing technology has been used by the military more and more recently. The development of artificial intelligence (AI) and machine learning, coupled with the increasing accessibility of high-definition imaging equipment, is being leveraged by armed forces worldwide to enhance operational efficiency, information gathering, and situational awareness.

By using computer vision, the military can securely derive critical information and data, make smart decisions, and act more agility to protect national security. Because technology is always changing, it is important to know what is new in computer vision and how it can be used in the defense and security business.

The role of image and video processing in army and military stuff: Helicopters, drones and other military vehicles use vision systems enabled by rugged embedded hardware to operate in degraded visual environments.

At the tactical level even sensing of the enemy minefields may be done by satellites. On the strategic level, verification of the arms control agreements strongly depends on image processing to identify and count missile silos from reconnaissance images. The first step in remote sensing is data acquisition. The study of gathering data about the surface of the Earth without going in direct contact with it is known as remote sensing. This is accomplished by processing, interpreting, and using the energy that is sensed, recorded, and reflected or emitted. Using sophisticated cameras on satellites and aircraft to capture pictures of vast swaths of the

Earth's surface or the temperature variations in the oceans are a couple of instances of remote sensing.

Noise and other inadequacies from the onboard sensors or radiative transfer mechanisms may be present in remote sensed data. As a result, we frequently use additional preprocessing methods to address these issues. Image processing is the broad term used to describe these many processing methods.

The phrase "image processing" refers to a broad range of processes that are applied to an image to produce an improved image or to analyze an image and extract usable information. This kind of signal processing uses a picture as the input, and the output could be the image itself or some traits or features connected to it. Medical imaging, machine vision, robotics, computer-generated imagery (CGI), face detection, optical character recognition, fingerprint detection, surveillance, videoconferencing, and satellite data analysis are a few of the significant fields in which

Image processing is used in science and technology. Image processing allows drones to monitor traffic and environmental conditions to take high-resolution, real-time pictures and movies. Knowing which catastrophe-affected areas the authorities should concentrate on might assist save lives by enabling them to rapidly access and safely rescue persons who are stranded in the event of a natural disaster or other calamity, such as a fire, earthquake, flood, or other disaster. Real-time image processing techniques can even facilitate coordination and progress tracking during such rescue efforts. Digital image processing is the use of algorithms and mathematical models to process and analyze digital images. The goal of digital image processing is to enhance the quality of images, extract meaningful information from images, and automate image-based tasks. We can consider more items of image processing.: Image Acquisition: the image is captured by a sensor, Image Enhancement, Image Restoration, Color Image Processing, Wavelets, Compression, Morphological Processing, Image Segmentation.

In this paper we present some concrete applications of image processing for military usage linked to security and defense problems in the military. We bring examples as well as some concrete results. Based on mathematical algorithms we implemented and created our own software in C++ for segmentation of object, which can be used for segmentation of digital SAR data as well as digital data, as cracks in sidewalks, buildings and materials.

1 APLICATIONS OF IMAGE PROCESSING IN FEW AREAS AND NEEDS IN THE MILITARY

Digital image processing has been widely used in the defense and security industries for tasks like automatic/aided target recognition, vehicle navigation, missile guidance, wide area surveillance, and small target detection tracking. Also management tasks are involved in the matter of safety and defense (Gubáš, 2015).

Reducing the burden of human analysts in military and security applications is one objective of an image processing strategy, as the amount of image data being gathered keeps growing. Researchers studying image processing also aim to create methods and algorithms that will greatly facilitate the creation of completely autonomous systems that can make judgments and take actions based on information from all their sensors. This is a second, more difficult objective, see more in (Du – Ives - VAN Nevel, 2010).

Target tracking by means of image processing is one of the many uses of this technology. Image processing techniques are used to collect valuable information about the Earth's surface from a distance. Terrain mapping, environmental monitoring, and detection of camouflage and cover-up tactics used by adversaries are some of the military uses of remote

sensing. These capabilities allow military planners to gain valuable insights into the operational environment and plan missions with greater precision, thanks to these capabilities. The importance of image processing in defense systems is growing due to numerous factors, such as the necessity of autonomous operation and the necessity of utilizing the outputs from a variety of sophisticated sensors. Data is becoming a powerful tool for resource exploitation and management. Methods for analyzing the new kinds of information are being developed. Satellites may be used to detect enemy minefields at the tactical level. Image processing is used to identify and count missile silos from reconnaissance images on the strategic level.

Recognizing objects: The military uses image processing technology for object recognition. AI algorithms can identify and classify objects of interest in real-time by analyzing images captured by various sensors such as drones, satellites, and surveillance cameras. Military personnel can quickly assess the battlefield environment and identify potential threats or targets with vehicles, personnel, weapons, and infrastructure.

Tracking of specific goal: Image processing technology is also essential in target tracking, enabling military forces to monitor enemy asset movements and maintain continuous surveillance over valuable targets. Tracking algorithms can forecast the path, speed, and direction of moving objects by examining sequential images and identifying essential characteristics, offering instant updates to commanders and operators.

Intelligence gathered on the battlefield: Image processing technology helps to extract useful intelligence from vast amounts of visual data. Through the examination of images for different patterns, irregularities, and developments, military analysts can detect possible dangers, evaluate enemy motives, and reveal concealed networks or buildings. This intelligence has the ability to provide guidance for decision-making at every level of command and aid in mission planning, execution, and post-mission analysis.

Enhanced Situational Awareness: Improved understanding of the current environment: One of the key advantages of image processing technology in the military is its capability to improve awareness of the situation on the battlefield. By giving instantaneous access to visual data from various sources like drones, satellites, and ground sensors, leaders and soldiers can make well-informed choices and react quickly to evolving situations.

A paradigm change in image processing approaches is being sparked by the merging of machine learning (ML) and artificial intelligence (AI), especially for military applications. Deep learning algorithms have significantly improved our ability to analyze large datasets, identify complex patterns, and make judgments in real time with previously unheard-of precision. In military applications, this convergence of AI and ML offers numerous benefits as follows.

Automatic Target Recognition (ATR): AI-powered systems with machine learning (ML) algorithms may recognize and categorize targets on their own, relieving human analysts of some of the work and possibly speeding up reaction times. Through quick target recognition in congested settings, ATR systems improve operational effectiveness and allow military assets to move more nimbly.

Activities including targeting, monitoring, and command and control must quickly make sense of vast amounts of disparate and sometimes erroneous data. This will undoubtedly call for the use of sophisticated Artificial Intelligence (AI) techniques, particularly those related to visual interpretation. An autonomous system may then take over and try to choose a suitable target from the collection of images and launch a suitable response.

We can summary military applications as Remote Sensing (Remote Sensing Technology, Understanding Images), Image understanding problems (Preprocessing system,

Primitive descriptions, Symbolic descriptions, Semantic interpretations, Output descriptions), Computational Vision, The Autonomous Vehicle and many others. More deeply about the topic see in (Du - Ives - VAN Nevel, 2010).

2 WEAPON DETECTION

Automatic Weapon Detection after preprocessing, the images/video sequences can be displayed for operator-assisted weapon detection or fed into a weapon detection module for automated weapon detection. Toward this aim, several steps are required, including object extraction, shape description, and weapon recognition. Unlike other methods, our weapon detection technology relies on research that takes into account not just the visuals of firearms, but also the person's body position. Our findings indicate that this method enables the identification of weapons in low-quality pictures taken by typical security cameras, especially when the weapon is small or in low light, with body pose being particularly beneficial in these situations. The number of false positives can be minimized to almost zero by ensuring that only significant detections, such as a handgun being held by a person in the image, will active an alarm. Approach in detection of weapons and guns:

- a) The human pose estimation model will analyze the input frame and predict the pose of every individual in the scenario. Individual are determined using the calculated coordinates, and the best size for each hand area is found using a new factor called the Adaptive pose factor.
- b) Every hand area is taken out and utilized to create a fresh unified image.
- c) The weapon detection model examines the newly created image and identifies the areas of danger, hands and weapons.
- d) The hands that are confidently recognized as weapons.

Mathematical methods for detection of weapon, see Fig. 1., are based on mathematical modelling, as detection of objects, detection of sharp and edges of objects, segmentation of object segmentation of the human pose model. Applications image segmentation techniques in this way is very important, because there is a possibility of recognition potential enemy and potential danger enemy with guns or weapons. Mathematical methods, which are standardly used in this process are segmentation methods (graph cuts, grab cuts, region growing, deep learning, neural networks, machine learning, threshold, level sets methods and many others....).

There are challenges in detection of weapons: The users and clients raise several difficulties. Previous studies struggle to locate reliable data for model training, but this challenge is decreasing in importance due to the sharing of other research and databases. When it comes to surveillance footage, the key features that have a significant impact on the images are the low quality of lighting and resolution, which are typically, addressed using pre-processing methods in many studies. The challenging aspect of identifying weapons in surveillance images is the presence of small-sized weapons that are partially hidden; see (Santos – Héder – Cunha, 2024).

Figure 1 Detection of a gun

Source: <https://projectdisarm.com/weapon-detection/>

3 SEGMENTATION OF AN IMAGE DATA

In the field of digital image processing and computer vision, image segmentation involves dividing a digital image into various segments, referred to as image regions or objects comprised of pixels. The objective of segmentation is to simplify or alter how an image is represented so it becomes more meaningful and easier to analyze. Image segmentation is commonly employed to identify objects and boundaries within images, such as lines and curves. More specifically, image segmentation involves labeling each pixel in an image based on shared characteristics among pixels with the same label.

Segmentation refers to the general methods that involve dividing an analyzing an image and pulling out pertinent data about certain parts of the picture, like lines, areas and items, as well as how they are connected, see (Felzenszwal-Huttenlochter, 2004, Ford-Fulkerson, 1962, Grady, 2006, Khalifa-Badr 2023). It is essentially a procedure for information. Segmenting an image into subsets based on pixel classification, thereby enabling compression. Assigning specific pixels is for specific categories. Several methods employed for segmentation includes grouping, categorizing patterns and determining grey level thresholds to their similarities and differences with respect to specific features. To the value(s) of specific image characteristics that are quantifiable or assessable individually important group of pixels, see (Yu-Wang-Fu-Kou-Huang-Yang-bang-Gao, 2023, Zhang-Wang 2012).

3.1 SAR DATA

SAR is a type of active data collection where a sensor produces its own energy and then records the amount of that energy reflected after interacting with the Earth. SAR technology provides terrain structural information to geologists for mineral exploration, oil spill boundaries on water to environmentalists, sea state and ice hazard maps to navigators, and reconnaissance and targeting information to military and intelligence operations.

Resolution of ERS SAR is the following: The ERS SAR has a bandwidth of 15.6 MHz, an antenna length of 10 m and a look angle of 23° , see Fig. 2., Fig. 3.

The ground range resolution is about 25 m and the maximum azimuth resolution is 5 m. The main disadvantage of the SAR and satellite images is that the data extracted from these sensors are not always available for a specific region since they are orbiting and recording data at different frequencies.

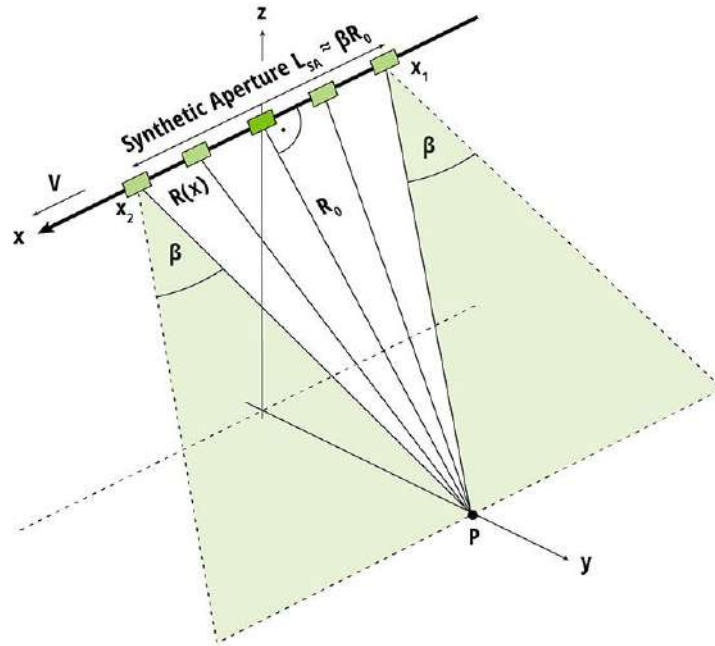

Figure 2 SAR satellite data, Geometry of observations used to form the synthetic aperture for target P at along-track position $x = 0$. Credit: NASA SAR Handbook.

Source: <https://www.earthdata.nasa.gov/learn/backgrounders/what-is-sar>

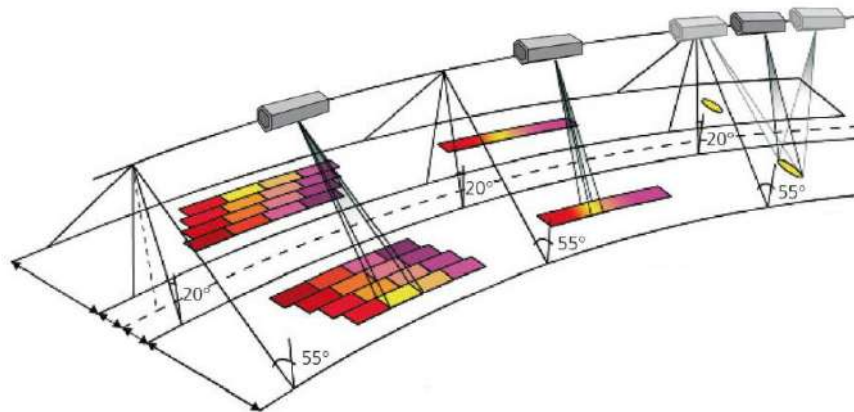

Figure 3 Signals from radar to the earth, From left to right: scan, strip, and spot imaging modes. Image credit: Deutsches Zentrum für Luft- und Raumfahrt

Source: <https://up42.com/blog/sar-data-synthetic-aperture-radar-explained>

3.2 SEGMENTATION OF SAR DATA: RESULTS

In this subsection we present our own results given by our software, (Ždímalová-Boratková 2023, Ždímalová-Ghosh-Lasker-Obaidullah-Poornima-Shvydka-Boratková-Kopáni 2023) and (online: Randomwalker, Randomwalker1, Randomwalker2, Randomwalker4, EM509StochasticProcessProject, RandomwalkerSegmentationPython). We implemented mathematics method called random walker and Graph cut and created own software for image segmentation. We focus on the segmnetation of SAR data, which present landscape areas, specially rivers, see Fig. 4., Fig.5, Fig.6, and Fig.7. It is important to make good segmentation of natural object like rivers, for better understanding of images. Then soldiers can decide how

terrain is available for military operations. Source data come from Free databases (Open Gallery and Open Free Database).

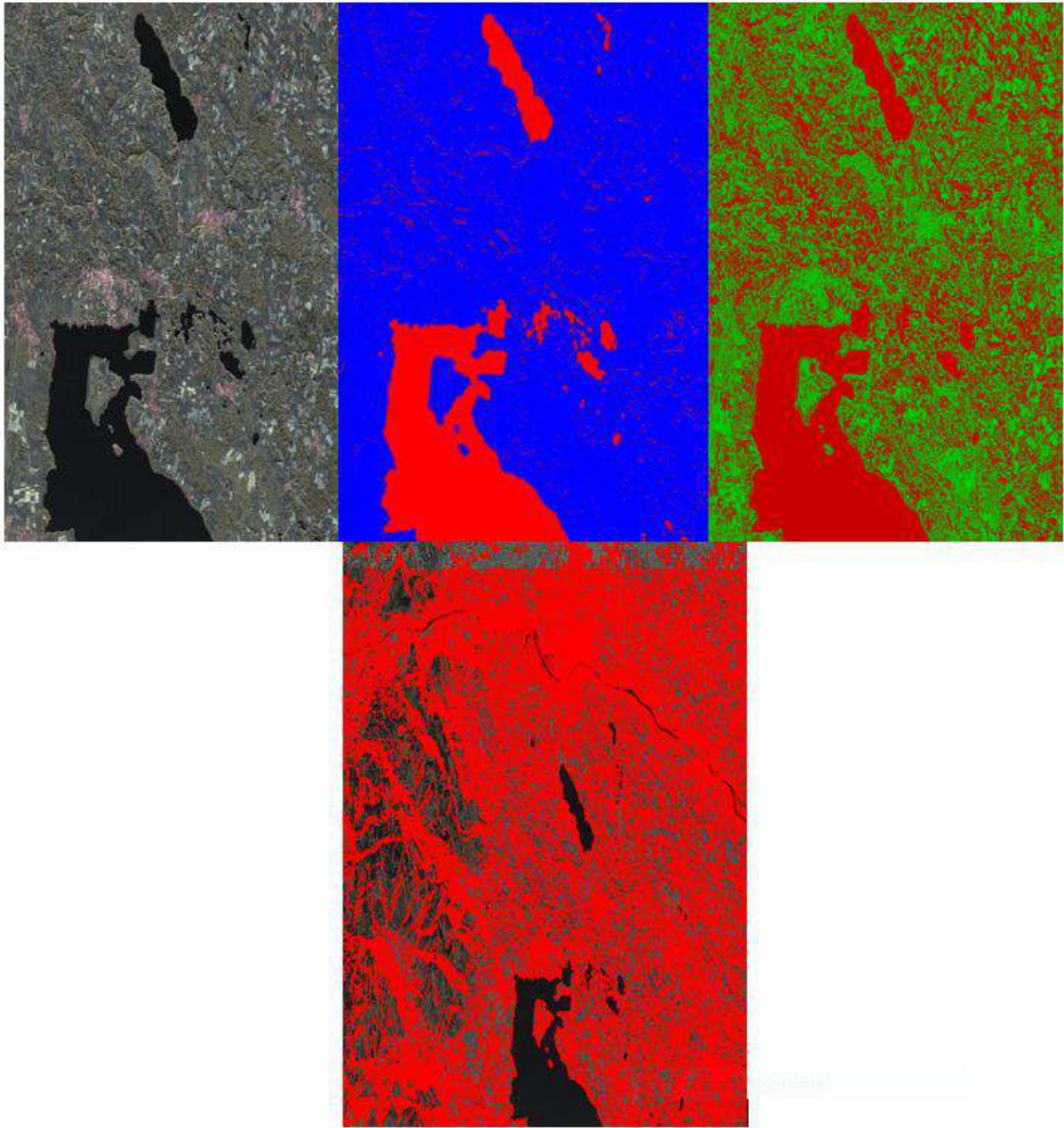

Figure 4 Original SAR data Rossenheim valley, segmented data by Random Walker and Graph cut

Source: *Original data:* Open Gallery and Open free Database:
<https://www.capellaspace.com/capellas-advanced-sar-imagery-products/>

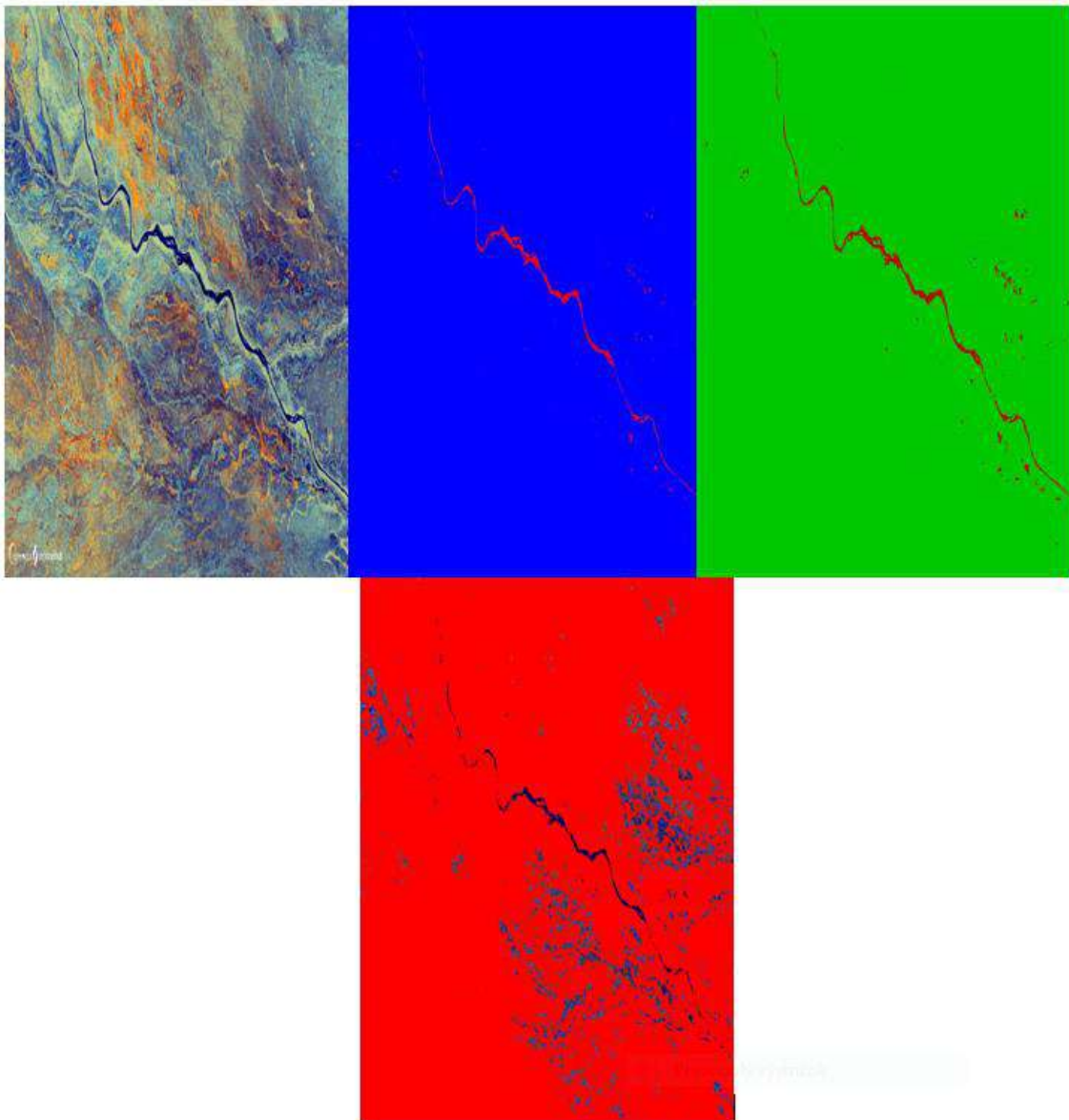

Figure 5 Original SAR data Mitchel River Austria, and segmented data with Random Walker and Graph cut

Source: *Original data:* Open Gallery and Open free Database:
<https://www.capellaspace.com/capellas-advanced-sar-imagery-products/>

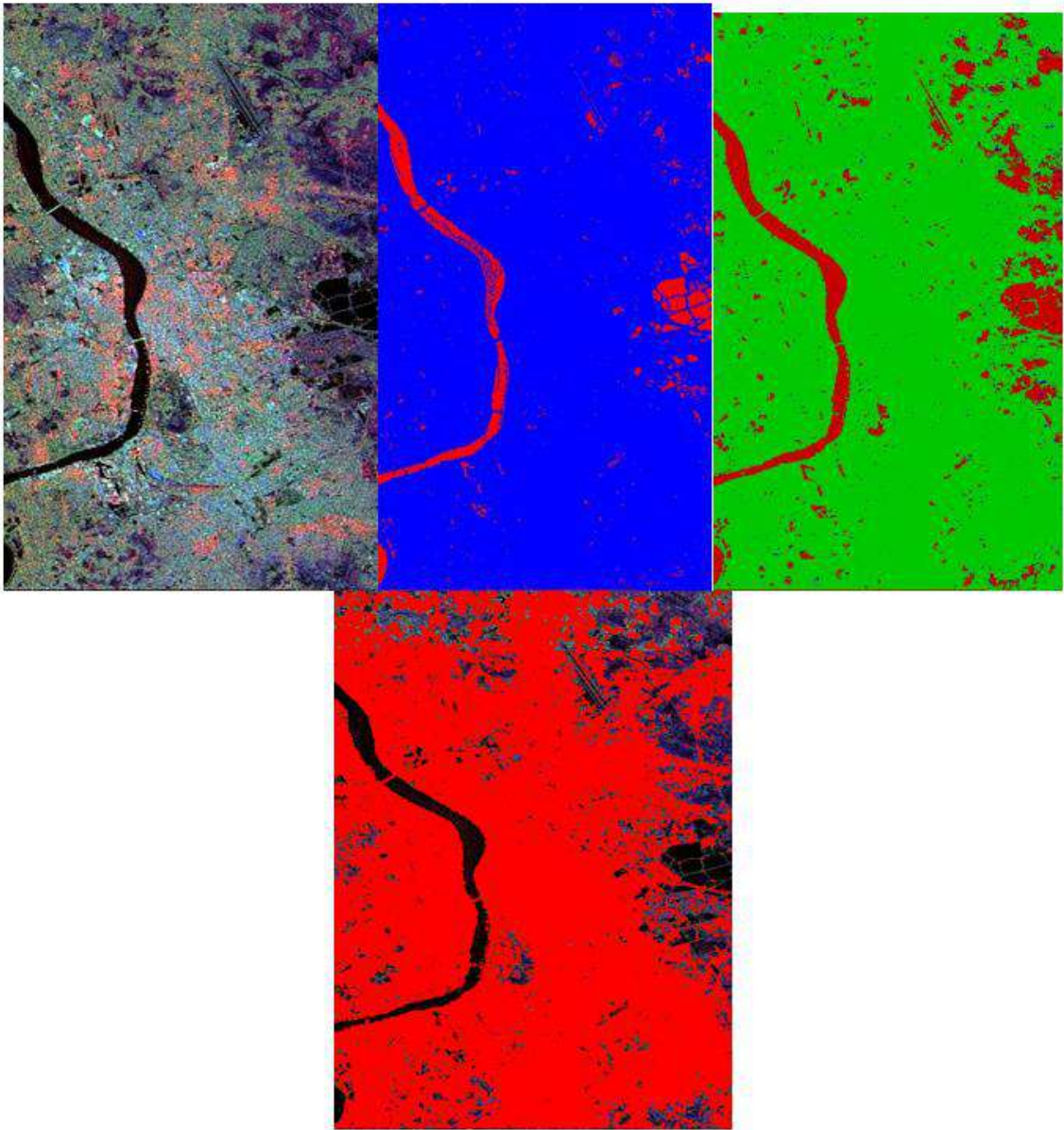

Figure 6 Original SAR data Mitchel River, Austria, and segmented data with Random Walker and Graph cut

Source: Open Gallery and Open free Database: <https://www.capellaspace.com/capellas-advanced-sar-imagery-products/>

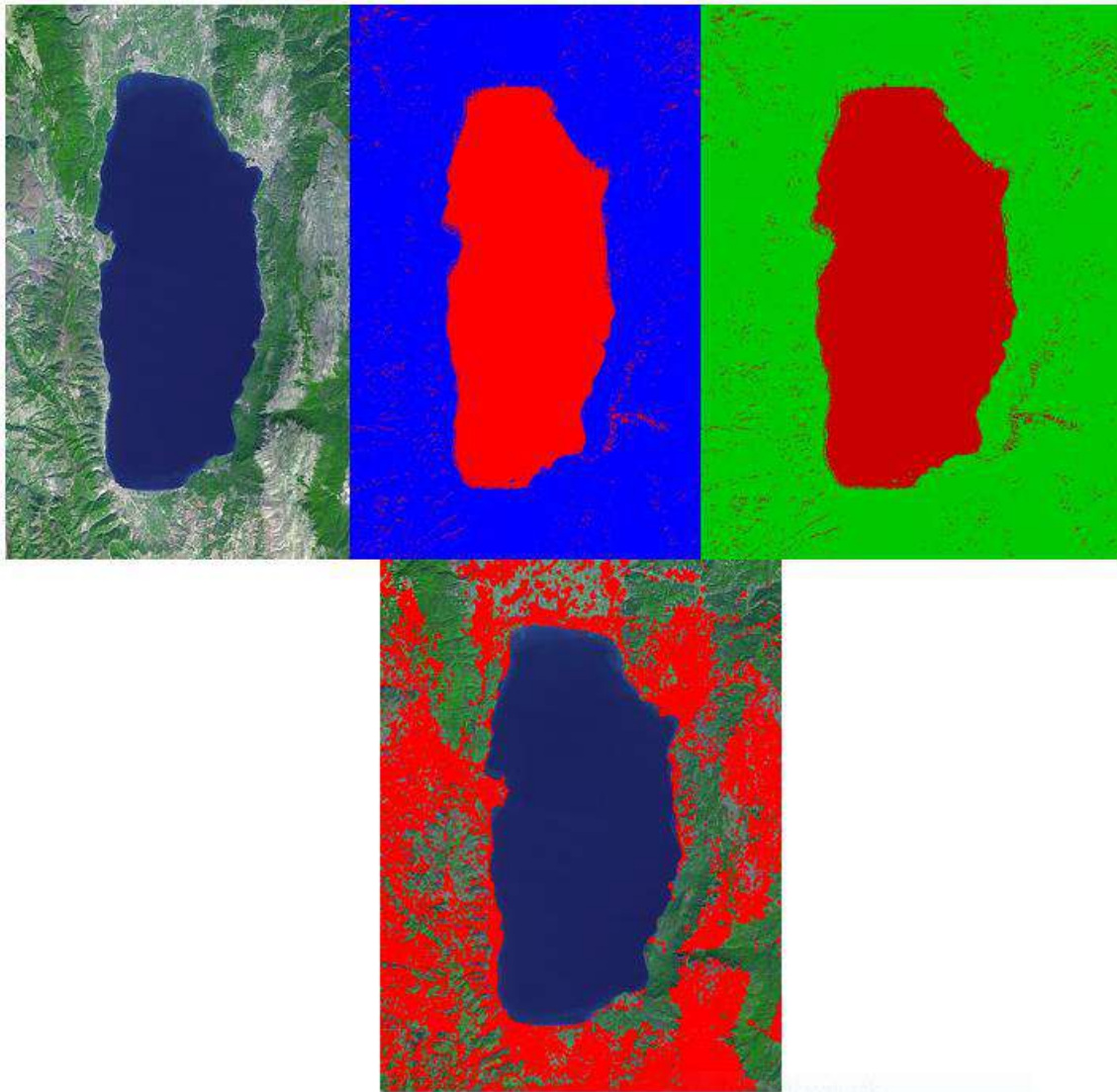

Figure 7 Original SAR data Ohroid lake, Macedonia, and segmented data with Random Walker and Graph cut

Source: *Original data:* Open Gallery and Open free Database:
<https://www.capellaspace.com/capellas-advanced-sar-imagery-products/>

Radar data

In this part we show segmentation of Radar Data, the Goldstone radar, see Fig. 8.

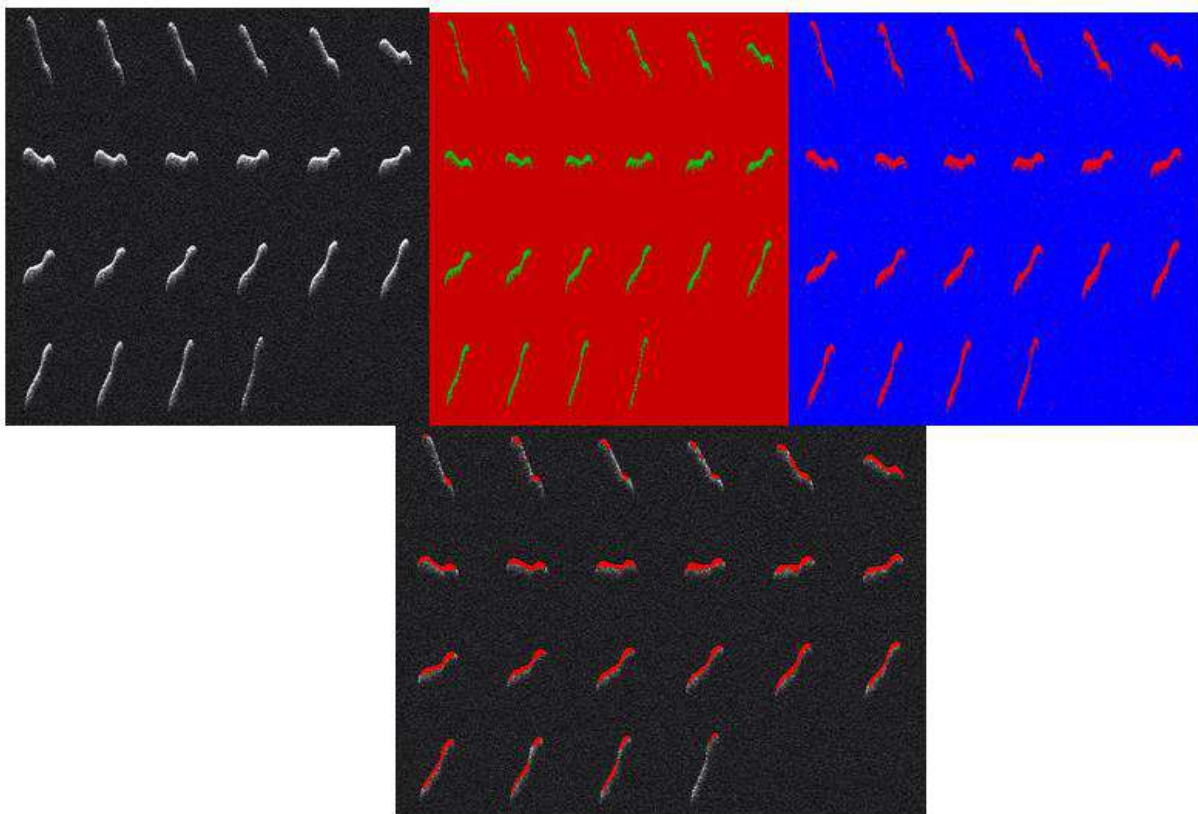

Figure 8 Original Radar data: Goldstone Radar, and segmented data with Random Walker and Graph cut

Source: Original data: Open Gallery and Open free Database:
<https://www.capellaspace.com/capellas-advanced-sar-imagery-products/>

Next figures show tracking of ships on the sea for security and defense purpose on SAR data, see Fig.9., Fig. 10. Soldiers can watch ships movements on the sea. This kind of tracking object is important in connection with international security and defense of the countries. The army can watch their own ships or detect enemies.

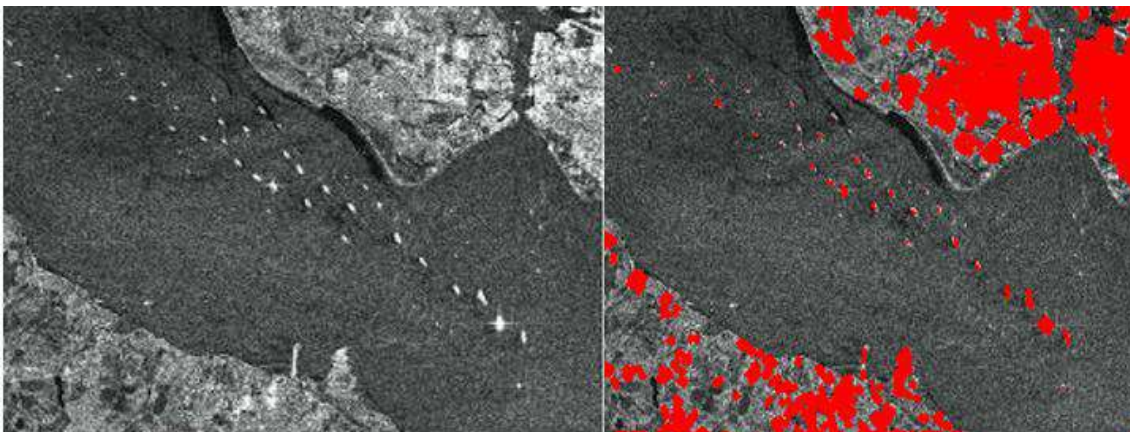

Figure 9 Original Radar data: and segmented data with Random Walker and Graph cut

Source: Original data: Open Gallery and Open free Database:
<https://www.capellaspace.com/capellas-advanced-sar-imagery-products/>

Figure 10 Original Radar data: and segmented data with Random Walker and Graph cut

Source: Original data: Open Gallery and Open free Database:
<https://www.capellaspace.com/capellas-advanced-sar-imagery-products/>

3.3. SEGMENTATION OF CRACKS IN SIDEWALK, MATERIALS AND BUILDING FOR SECURITY IN MILITARY

Another type of security analysis is for detecting cracks on sidewalks, see Fig 11 and Fig 12. This kind research and analysis is important because of safety transport heavy military weapons on roads, heavy transport military cars and other vehicles on roads, see (Majchút-Brezina, 2023). It is necessary to prepare and predict the safety of the roads, sidewalks and the terrain. In this connection we consider even segmentation of cracks and cracks analyses of technical analyses and cracks of buildings.

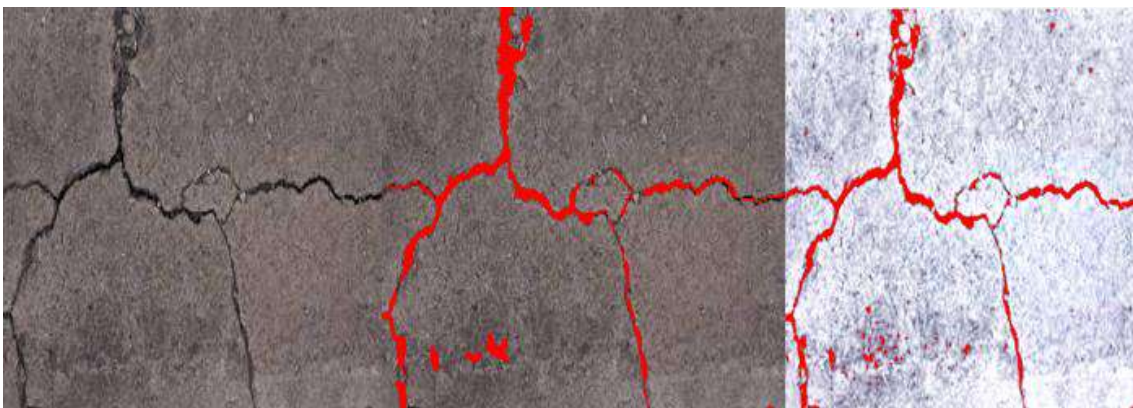

Figure 11 Original digital data: and segmented data with Random Walker and Graph cut

Source: Original data:
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?search=cracks+in+material&title=Special:MediaSearch&go=Go&type=image>

Figure 12 Original digital data: and segmented data with Random Walker and Graph cut

Source: Original data:

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?search=cracks+in+material&title=Special:MediaSearch&go=Go&type=image>

Analysis of cracks and sidewalks as well buildings and materials provide information about possibility of damage of materials, roads and also the sickness and no stability of building structures.

CONCLUSION

As summary, we can tell that image processing and computer vision plays an important role in the defense and military area. In this contribution, we deal with the image processing of SAR data and digital image data with cracks. We focused on the segmentation of SAR data and its processing for better visualization and for better visual analyzing of data. The aim was to show the area in SAR data, the tracking of ships on the sea and detection of cracks in sidewalks for security and defense military purposes. We implemented and did optimization of two methods, Random Walker algorithm and Graph Cut algorithm. We used C++ and Python language for implementation with our own created computers program we segmented SAR data. We provided good segmentation for dividing optical data into object and background regions.

Open questions: There still come new techniques as AI Techniques, Neural Network and Machine learning techniques. These can improve segmentation process, reduce noise on the images, improve communication between civil and military staff, improve collection of big data and creating extremely large datasets.

Acknowledgements

This work was supported by was funded by the Slovak National Research grant Slovak Grant Vega 1/0036/23 of the GRANT AGENCY OF THE Ministry of Education and Slovak Academy of Science.

BIBLIOGRAPHY

DU, E.- IVES, R.- VAN NEVEL, A. et al. Advanced Image Processing for Defense and Security Applications. In *EURASIP J. Adv. Signal Process.* 2010, 432972 DOI: <https://doi.org/10.1155/2010/432972>

- GUBÁŠ F., Battlegroups. The tool of EU rapid military response, *Krízový manažment*. 2015. 14(1). 42-46. DOI: <https://doi.org/10.26552/krm.C.2015.1.42-46>
- FELZENSZWAL, P. F. - HUTTENLOCHTER, D.P., Efficient Graph-Based Image Segmentation. In *International Journal of Computer Vision*. 2004. 59 (2). p.167 - 181. DOI: <https://doi.org/10.1023/B:VISI.0000022288.19776.77>
- FORD, JR. - FULKERSO, L.R. *Flows in Networks*. Princeton. Princeton University Press, 1962, p. 216.
- GRADY, L. Random Walks for Image Segmentation. In *IEEE Transactions on Pattern Analysis and Machine Intelligence*. 28(11). 2006., p. 1768–178. DOI: <https://doi.org/10.1109/TPAMI.2006.233>
- KHALIFA, A. F. - BADR, E. Deep Learning for Image Segmentation: A Focus on Medical Imaging. In *Computers, Materials & Continua*. 2023.75 (1). p. 1995–2024. DOI: <https://doi.org/10.32604/cmc.2023.035888>
- MAJCHÚT, I. - BREZINA D., System of transport security of evacuation in the conditions of the Slovak Republic, In *Transportation Research Procedia*. 2023. 74:1254-1261. DOI. 10.1016/j.trpro.2023.11.269. License CC BY-NC-ND 4.0. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.trpro.2023.11.269>
- SANTOS, T., - HÉLDER, O., - CUNHA, A.. Systematic review on weapon detection in surveillance footage through deep learning. In *Computer Science Review* Volume 51, February 2024, 100612, ISSN 1574-0137, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cosrev.2023.100612>
- YU, Y. – Wang. C. - Fu, Q. - Kou. R. - Huang. F.- Yang, B. - Yang, T. - Gao, M. Techniques and Challenges of Image Segmentation. In *A Review. Electronics* , 2023, 12, p. 1199. DOI: <https://doi.org/10.3390/electronics12051199>
- ZHANG, B.- WANG, J. (ed.). *Graph-Based Methods in Computer Vision*. In *Developments and Applications*. Hershey, PA: IGI Global, 2012. ISBN 978-1466618462.
- ŽDÍMALOVÁ, M. - BORATKOVÁ, K. Optimized GrabCut Algorithm in Medical Image Analyses, In *Lecture Notes in Networks and Systems*, 2023, 608, p. 101–116, 2023. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-19-9225-4_9
- ŽDÍMALOVÁ, M. – GHOSH, M. – LASKER, A. - SK MD OBAIDULLAH - R POORNIMA, SHVYDKA, S. - BORATKOVÁ K, - KOPANI M, Traditional and deep learning-oriented medical and biological image analysis. In *Bratislava Medical Journal*. Vol.124, No.9, p.653–669, 2023, Published online: 04-Jul-2023, Year: 2023, Volume: 124, Issue: 9, pp. 653-669, DOI: https://doi.org/10.4149/BLL_2023_101
- [online].Randomwalker.
<http://vision.cse.psu.edu/people/chenpingY/paper/grady2006random.pdf>
- [online].Randomwalker2.
https://scikitimage.org/docs/stable/auto_examples/segmentation/plot_random_walker_segmentation.html
- [online].Randomwalker3.https://scikitimage.org/docs/stable/auto_examples/segmentation/plot_random_walker_segmentation.html
- [online].EM509StochasticProcessesProject.
source:<https://github.com/gihanjayatilaka/EM509-image-segmentation-using-random-walks>

[online].RandomWalkerSegmentationinPython. <https://www.youtube.com/watch?v=6P8YhJa2V6o>

[online].Open Gallery and Open free Database.<https://www.capellaspace.com/capellas-advanced-sar-imagery-products/>

Doc. Mgr. Mária Ždímalová, PhD.

STU Bratislava, SvF, KMDG

Bratislava

mzdimalova@gmail.com, zdimalova@math.sk, maria.zdimalova@stuba.sk

Bc. Marián VRÁBEL

STU Bratislava, FEI

Bratislava

Bc. Mykyta FEDORIN

STU Bratislava, FEI

Bratislava

Bc. Nikolas TÓTH

STU Bratislava, FEI

Bratislava

Vydavateľ / Publisher: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika

Editor / Editor: Ing. František GUBÁŠ, PhD.

Dizajn / Graphic design: Mgr. Róbert KANDRIK

Počet strán / Number of pages: 359

Náklad / Edition: online

Vydané / Published: 2024

Uverejnené príspevky v zborníku neprešli jazykovou korektúrou.

Published papers in the proceedings did not undergo language correction.

Za obsahovú stránku, odbornú a jazykovú úroveň zodpovedajú v plnom rozsahu autori príspevkov.

The content and the professional and language levels of the papers are in the full responsibility of the authors.

ISBN 978-80-8040-673-8

DOI: <https://doi.org/10.52651/nmb.b.2024.9788080406738>

© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2024)